NÓGRÁD MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA

2014–2020

HELYZETFELTÁRÁS

Készült 2012-ben, módosításra került 2013. márciusban és 2013. augusztusban

A koncepció készítésében közreműködtek:

Consultax Kft.
Nógrádi Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft.
Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlésének Hivatala

Tartalom

1. A megye társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének elemzése 1

1.1. Az adott térségre értelmezhető külső környezet vizsgálata 1

1.1. a) Nógrád megye fejlődésének, társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének azonosítása nemzetközi és hazai szinten 1

1.1. b) A nagytérségi összefüggések vizsgálata 2

1.2. A térség adottságainak, belső erőforrásainak elemzése területi bontásban, térképi megjelenítésekkel 4

1.2. a) természeti adottságok, természeti erőforrások és a környezet állapotának elemzése 4

1.2. aa) természeti adottságok (éghajlat, földtan, talajtan, vízrajz, domborzat, élővilág) 4

1.2. ab) a termőföldek területnagyságának és mennyiségének alakulása 6

1.2. ac) a táj jellemzői 7

1.2. ad) természet- és tájvédelem 7

1.2. ae) környezeti elemek állapota és az alakulásukat befolyásoló fontosabb tényezők 8

1.2. af) szennyezett területek számbavétele adatbázis alapján (a felszín alatti víz és a földtani közeg környezetvédelmi nyilvántartási rendszer kármentesítési információs rendszere, FAVI-KÁRINFO) 10

1.2. ag) felszíni és felszín alatti vízkészletek 10

1.2. ah) energiaforrások 11

1.2. ai) vízkárt okozó elemek (árvíz- és belvízveszély, fakadóvíz) és vízkárelhárítással kapcsolatos helyzetelemzés 13

1.2. b) épített környezet és a kulturális örökség védelme (műemlékek, régészeti lelőhelyek) 15

1.2. c) Gazdasági bázis 16

1.2. ca) Főbb gazdasági ágazatok, azok fejlődési irányai 16

1.2. cb) A gazdaság belső és külső kapcsolatai 25

1.2. cc) A termelési infrastruktúra állapota 27

1.2. cd) A telepítési tényezők értékelése 28

1.2. ce) Területi innovációs potenciál 31

1.2. cf) A térség gazdaságának versenyképességét befolyásoló tényezők 34

1.2. d) Társadalmi környezet 36

1.2. da) Kulturális adottságok, értékek 36

1.2. db) Területi identitás, civil aktivitás 38

1.2. dc) Humán erőforrások: demográfiai szerkezet és prognózis, foglalkoztatási viszonyok, humánkapacitások, jövedelmi viszonyok, nemzetiségek helyzete 39

1.2. e) közlekedési (országos és térségi jelentőségű közúti, kerékpáros, vasúti, légi és vízi közlekedés) és kommunális infrastruktúra 53

1.2. ea) vonalas rendszerek, létesítmények 53

1.2. eb) egyéni és közösségi közlekedési megközelíthetőségi viszonyok 55

1.2. ec) közlekedési kapcsolati hiányok 56
1.2. ed) vízellátás 58
1.2. ee) Szennyvízelvezetés, szennyvíztisztítás, szennyvíz és szennyvíziszap elhelyezése 59
1.2. ef) energiaellátás 59
1.2. eg) hulladéklerakók, hulladékgazdálkodás 60
1.2. f) A települések intézmény-felszereltsége (a lakosság egészségügyi, szociális, oktatási, kulturális, szabadidő, sport-, kereskedelmi, szolgáltató és igazgatási intézményekkel való ellátottsága, az intézmények kihasználtsága) 62
1.2. g) A települések jellemző lakásviszonyai 71
1.2. h) településhálózati adottságok 72
1.2. ha), hb)településhierarchia, a településhálózat területen belüli és kívüli kapcsolatai (nemzetközi és nemzeti h
1.2. hc) Települések közötti feladatmegosztások, együttműködések, mindezek szervezeti és intézményi rendszerei, figyelemmel az egyes kötelező közszolgáltatások biztosításának módjára, hozzáférhetőségére, fenntartási lehetőségeire, valamint demográfiai viszonyokra 75
1.2. i) a térszerkezeti elemek azonosítása, a térszerkezet időbeli alakulása, a térségi területfelhasználás változásai, tendenciák értékelése 77
1.2. j) a térségi területfelhasználás vizsgálata 79
1.2. k) táj terhelésének és terhelhetőségének meghatározása 79
2. A térséget érintő tervezési-fejlesztési környezet áttekintése 82
2.1. A térséget érintő ágazati koncepciók, területfejlesztési elképzelések és hatályos területi tervek áttekintése 82
2.1. a) az OTK térséget érintő vonatkozásai 82
2.1. b) a térséget érintő kiemelt térség területfejlesztési tervei 84
2.1. c) az Országgyűlés és a Kormány által jóváhagyott és az egyéb ágazati fejlesztési stratégiáknak az adott térségre érvényes vonatkozásai 84
2.1. d) a hazai, az adott térséggel szomszédos, azonos térségi szintű térségek és/vagy külföldi közigazgatási egységek területfejlesztési koncepcióinak és programjainak térségre vonatkozó üzenetei 86
2.1. e) az OTrT és a területrendezési terv(ek) térséget érintő vonatkozásai 87
2.1. f) a térséget érintő környezetvédelmi, természetvédelmi és tájvédelmi szabályozások 90
2.1. g) a megye 20 ezer lakos feletti városainak települési gazdasági vagy településfejlesztési programjai és településfejlesztési koncepciói 92
2.1. h) a térség hatályban lévő ágazati tervei, programjai 94
2.1. i) vonatkozó egyéb tervek 96
2.1. j) a tervezést érintő egyéb jogszabályok 97
2.2. A térség területfejlesztési szereplői elképzeléseinek feltárása, a tervezési folyamat partnerségi tervének elkészítése és végrehajtása 98
2.2. a) a partnerségi terv elkészítése 99
2.2. b) a partnerségi terv végrehajtása, ... 99
2.2. c) a partnerségi terv eredményei alapján 100

2.2. ca) az üzleti szektor szereplőinek a térséget érintő fejlesztési elképzeléseinek áttekintése 100
2.2. cb) az önkormányzatok fejlesztési elképzeléseinek áttekintése 100
2.2. cc) a térség társadalmi szervezetei fejlesztési elképzeléseinek áttekintése 100
2.3. A területfejlesztés eszköz- és intézményrendszerének elemzése 101
2.3. a) a területfejlesztés forrásainak elemzése (nemzetközi, központi költségvetési, önkormányzati források, a gazdasági egységek beruházásai, a különféle szervezetek fejlesztései, a háztartások) 101
2.3. b) a területfejlesztés intézményrendszere (szervezet, működés, együttműködés) 104
2.3.c) a területfejlesztés hatékonysága (eddigi eredmények, forrás-aktivitás, az intézmények hatása, hiányosságok) 106
2.4. Helyzetértékelés 113
2.4. a) a térség erősségeinek, gyengeségeinek, lehetőségeinek és a térséget fenyegető veszélyek azonosítása 113
2.4. b) a térség lehetséges fejlesztési irányainak bemutatása, és ezek alapján a lehetséges cselekvési területek azonosítása 115
MELLÉKLETEK 118
1.2. ad) számú melléklet 119
1.2. af) számú melléklet 122
1.2. ah) számú melléklet 128
1.2. ca) számú melléklet 129
1.2. cc) számú melléklet 141
1.2. da) számú melléklet 142
1.2. db) számú melléklet 143
1.2. dc) számú melléklet 144
1.2. e) számú melléklet 152
1.2. ea) számú melléklet 155
1.2. hb) számú melléklet 158
Felhasznált irodalom: 161
Ábrajegyzék: 162
Táblázatok jegyzéke 164

1. A megye társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének elemzése

1.1. Az adott térségre értelmezhető külső környezet vizsgálata

1.1. a) Nógrád megye fejlődésének, társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének azonosítása nemzetközi és hazai szinten

1. ábra: Közlekedési hálózat

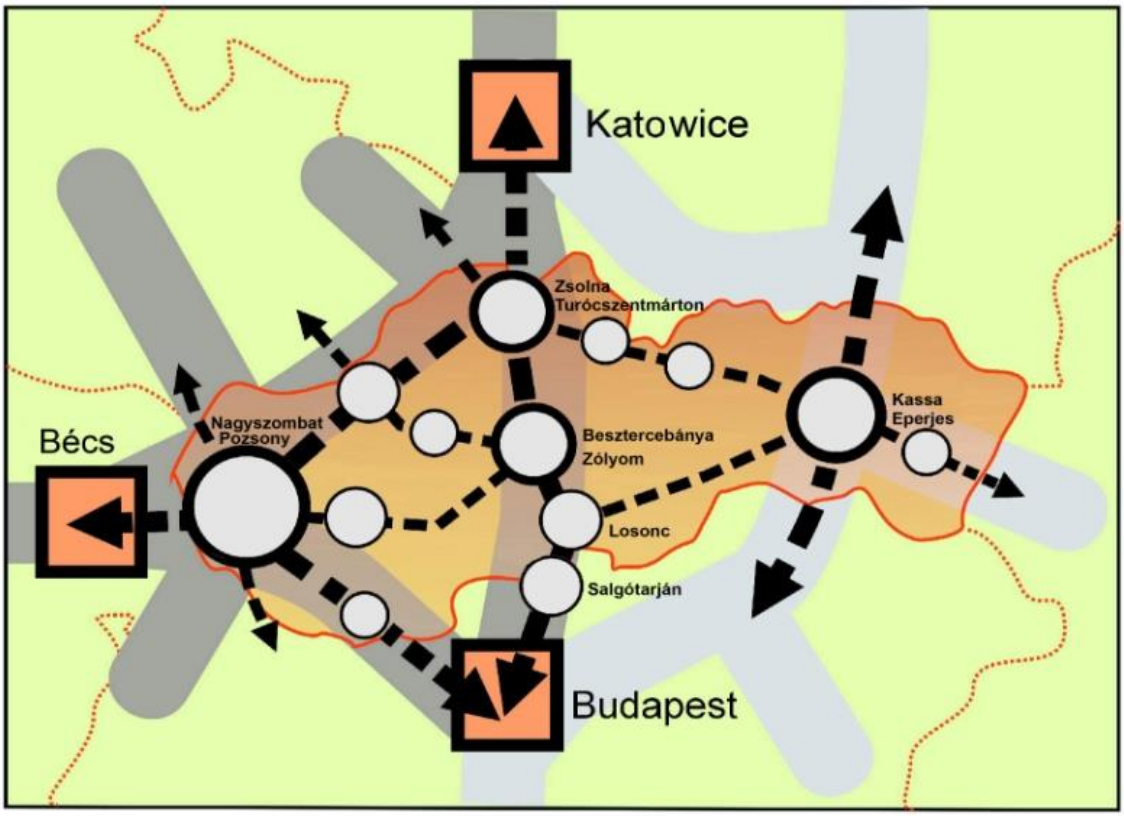

Forrás: Urbanisztikai tanulmányterv Losonc és Salgótarján térségének fejlesztésére

Nógrád megye a globális gazdaság színterén Magyarország sorsát osztja. Fejlődését nagy mértékben meghatározza

- az Európai Unió (a továbbiakban: EU) egészének gazdasági-társadalmi és infrastrukturális fejlődése;
- a környező EU-tagállamok és EU-n kívüli országok helyzete és perspektívái, amelyek térszerkezetén belül egy határon átnyúló térség magyarországi részeként
  - a Baltikum országait Varsón és Katowicén keresztül a Mediterránum, az Égei- és az Adriai-tenger kikötőivel összekötő, országokon átnyúló ősi kereskedelmi úton helyezkedik el,
  - integrálódik az Európa középső (az EU keleti) része településrendszerének és közlekedési hálózatának legfontosabb észak-déli irányú fejlődési tengelyén kialakult, országokon átnyúló városhálózatba,
  - nyugati fele a Közép-Magyarországi Metropolisz Térség globális hálózati csomópont (HUB) integráns részét képezi, és így a nyugat–kelet és észak–dél irányú európai fejlődési és közlekedési tengelyek csomópontjában fekvő Budapestet, mint potenciális HUB-ot Szlovákia középső és keleti részével, valamint Magyarország Észak-Magyarországi Régiójával kapcsolja össze.

2. ábra: Fejlődési tengelyek, metropoliszok

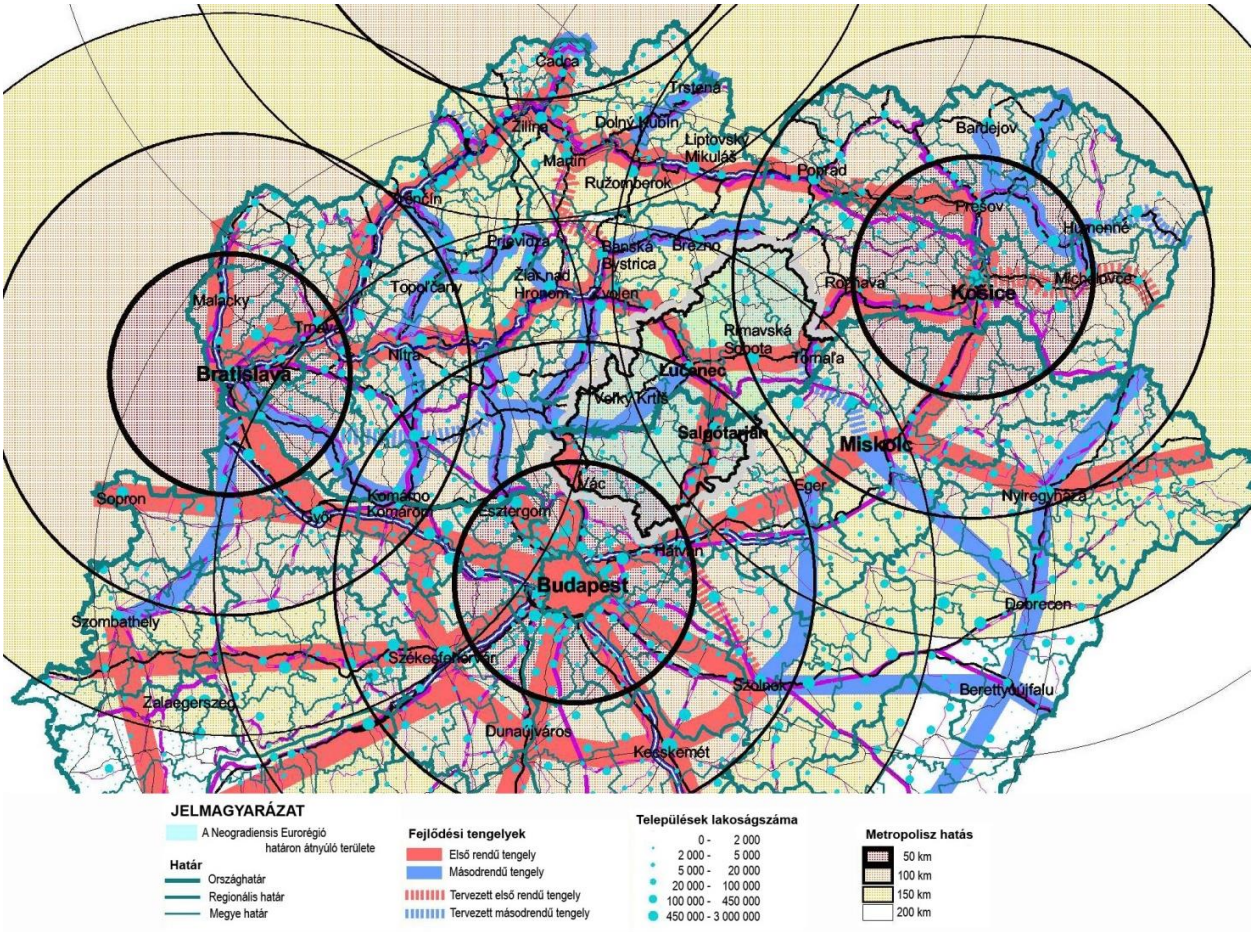

Forrás: Urbanisztikai tanulmányterv Losonc és Salgótarján térségének fejlesztésére

1.1. b) A nagytérségi összefüggések vizsgálata

Nógrád az ország második legkisebb területű, lélekszámát tekintve legkisebb megyéje, az egykori történelmi Nógrád megye és a mai, országhatáron átnyúló Neogradiensis Eurorégió déli része. A részletes helyzetelemzés tükrében megállapítható, hogy a megye közepén – egyfelől a Balassagyarmati, másfelől a Szécsényi és a Pásztói kistérség határvonalán – húzódik a határvonal a dinamikusan fejlődő Közép-Magyarországi Metropolisz Térség és Észak-Magyarország valamint Kelet-Szlovákia határon átnyúló, leszakadó válságtömbje között. Az utóbbi válságterületen találhatóak meg azok a leghátrányosabb helyzetű magyarországi kistérségek, amelyeket a romák magasabb aránya jellemez, és összefüggő területet alkotnak a hasonló, vagy még kritikusabb helyzetű dél-szlovákiai területekkel.

Magyarország nagytérségi összefüggései részletes tudományos vizsgálatainak eredményei azonban azt jelzik, hogy a térszerkezeti összefüggések bonyolultabbak, és ugyanakkor kedvezőbb fejlődési lehetőségeket hordoznak annál, mint ami a fent említett térszerkezeti törésvonal meglétéből önmagában következik. A Perczel György által szerkesztett, Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza című egyetemi tankönyvnek a településrendszert elemző részében foglaltak[1] ugyanis egyértelműen azt az állítást jelenítik meg, hogy a salgótarjáni iparmedence és Kelet-Nógrád városainak urbanizált körzete Salgótarjánnal bezárólag egy olyan „urbanizált öblözet", amely az északkeleti nyúlványa annak az összefüggő területet alkotó, erősen urbanizált magyarországi zónának, amelyet az osztrák határtól kezdve a Nyugat-Dunántúl és a Közép-Dunántúl városai – Győr, Sopron, Szombathely, Zalaegerszeg, Nagykanizsa, Veszprém, Székesfehérvár, Dunaújváros – és funkcionális várostérségeik valamint Budapest és városrégiója alkotnak, és amelynek mint erősen urbanizált zónának a keleti végei Egernél és Szolnoknál

[1] ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003, 543. o.

vannak (3. ábra). A földrajztudósok elemzésében lehatárolt erősen urbanizált zóna említett nagyvárosai és térségeik Magyarország gazdasági fejlődésének motorjai és húzóerői.

3. ábra: Az urbanizálódás területi különbségei Magyarországon

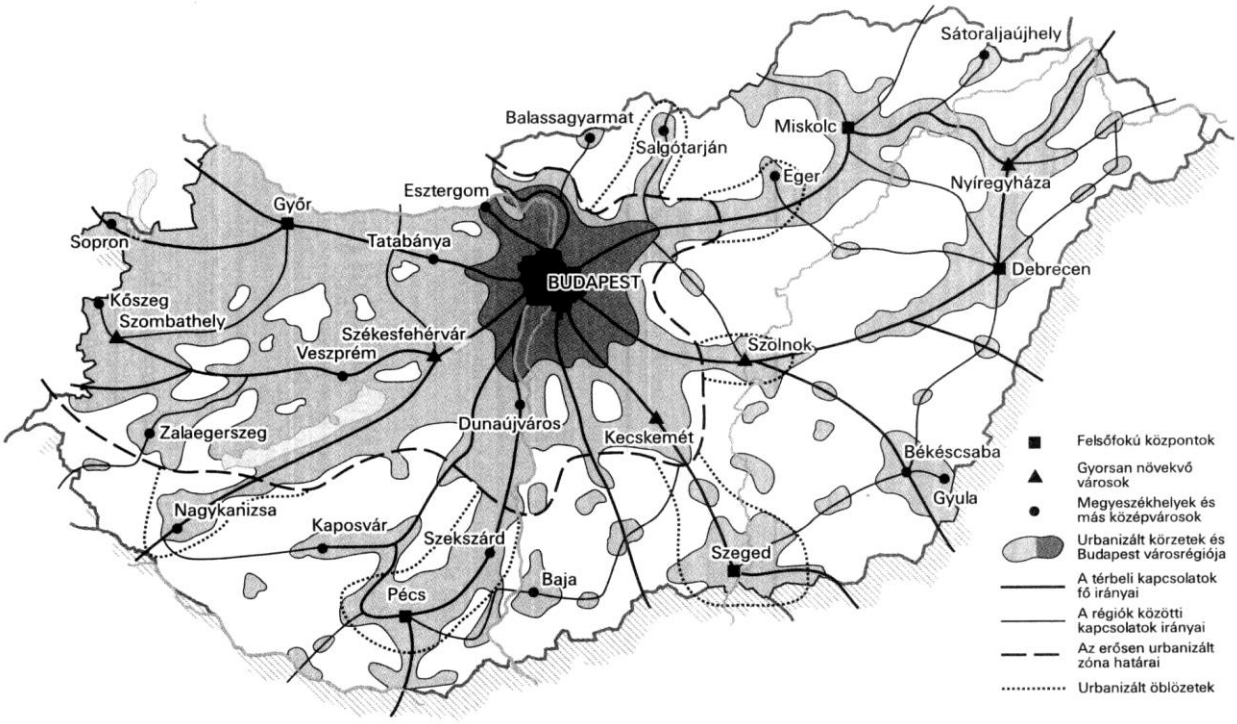

Forrás: Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza, egyetemi tankönyv

A fejlődő és hanyatló régiókat a megye közepén markánsan szétválasztó törésvonaltól keletre, a válságrégiók területére eső Kelet-Nógrád megmentése a társadalmi-gazdasági hanyatlástól nem képzelhető el egy integrált területfejlesztési stratégiára épülő, összehangolt állami segítség nélkül. Megvalósításához a nagytérségi összefüggések szempontjából kedvező alapot ad az előbb ismertetett térszerkezeti összefüggés. A megye székhelye, Salgótarján az említett térszerkezeti összefüggésrendszer logikájának megfelelően csapágyvárosként kap fontos szerepet a Budapest körüli belső városgyűrűben az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció szerint. Ez meghatározó lehet abban, hogy a következő évtizedben a megye az ország térszerkezetének alakulása szempontjából döntő szerepet tölthessen be az alábbi kétféle értelemben:

- elő kell segítenie a budapesti városrégió gazdasági fejlődésének a tőle északkeletre eső, határon átnyúló fejletlenebb területekre való átvitelét, amire nagytérségi térszerkezeti pozíciója predesztinálja;
- meg kell akadályoznia, hogy az északkelet-magyarországi és kelet-szlovákiai egybefüggő válságtömb továbbterjedjen a jelenlegi törésvonalon túlra nyugati irányba, a főváros közvetlen közelébe.

Területi és ágazati szempontból összehangolt, integrált területfejlesztési beavatkozások eredményeként elérhető, hogy a térszerkezeti törésvonal közép- vagy hosszú távon eltolódjon keleti irányba Nógrád megye keleti határára vagy annál is távolabb.

1.2. A térség adottságainak, belső erőforrásainak elemzése területi bontásban, térképi megjelenítésekkel

1.2. a) természeti adottságok, természeti erőforrások és a környezet állapotának elemzése

1.2. aa) természeti adottságok (éghajlat, földtan, talajtan, vízrajz, domborzat, élővilág)

Nógrád megye az ország északi részén, Pest, Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyék, illetve a Szlovák Köztársaság által határolt területen fekvő középszintű közigazgatási egység, az észak-magyarországi régió legkisebb területű és lélekszámú megyéje.

A megye éghajlatát a Cserhát alacsonyhegységi jellege határozza meg, mely mérsékelten szárazföldi (kontinentális). Az adottságokból következően Nógrád éghajlata jóval kiegyenlítettebb, mint a szomszédos tájaké, ahol a tengerszint feletti magasságkülönbségek erőteljesen meghatározók. Az évi átlag középhőmérséklet 8–10 °C, míg a hegyvidék magasabban fekvő területein (például Karancs, Tepke-csoport), 600 méter felett ezek az értékek már 6–8 °C között ingadoznak. Az évi csapadékmennyiség 550–600 mm. A napsütéses órák száma a sokévi átlagot figyelembe véve 1850–1950 óra/év közötti.

Földtani felépítés szempontjából igen változatos a terület. Megtalálható a vulkáni kőzet (andezit, riolit, bazalt), ugyanakkor a mészkő és a dolomit is. Nagy területen lelhető fel sekélytengeri, partközeli üledék, homokkő és agyagmárga. A legnagyobb jelentősége azonban annak a barnakőszénnek van, amely (az alsó és középső miocén kor alsó részében képződött) egykor az egész megye gazdaságát meghatározta.

A mezotérségek talajtani adottságai:

Cserhát-Mátraalja

Az uralkodó talajtípus a réti öntéstalaj, de emellett a csernozjom barna erdőtalajok, barnaföldek anyagbemosódásos formában is jelen vannak. A talajokra megállapítható az agyagos vályog összetétel is. Ez utóbbinak szerepe van a talaj víztartó képességében. A löszön képződött barnaföldek aránya 30%. Ezek vízgazdálkodása és művelhetősége kedvezőbb az erdőtalajokénál. A szántóföldi művelést ezen talajféleségeknél nem korlátozza talajegyenetlenség, erodáltság, és földes kopár részek sem figyelhetők meg. E talajok jellemző hasznosítási formája a szántó. Vízgazdálkodásuk közepes, szervesanyag-tartalmuk 1–2%.

Nógrádi medence, Ipolyvölgye

A térség talajviszonyai lényegesen kedvezőtlenebbek az országos átlagnál, amely miatt termőhelyi hátrányok tapasztalhatók. A legalacsonyabb térszinteken váltakozva humuszos homok, réti öntés és réti talajok mellett, agyagbemosódásos barna erdőtalajok, illetve a Ramann féle barna erdőtalajok találhatók. Humusztartalmuk 2–2,5% és inkább telítettek mint savanyúak. Vízgazdálkodásuk kedvező, termékeny-ségük közepes, ezáltal főként réttel borítottak. A talajok fizikai féleségei agyag, vályog és homok, a völgyfenéken azonban előfordulhatnak csernozjom és réti jellegű talajok is. Az északi területeken nem ritka az erős erózió miatt a kilúgzás és az „A” talajszelvény hiánya.

Börzsöny-Naszály

A mezotérség geológiai felépítése nagy szerepet játszik a talajai kialakulásában, főleg a fizikai talajféleségekben, amelyek eléggé változatos képet mutatnak. A hosszú ideig tartó erdővegetáció következtében meghatározó talajtípusai az agyagbemosódásos barna erdőtalajok. Mechanikai összetételük alapján vályogok, kedvező vízgazdálkodású, de erősen savanyú kémhatású talajok. A térség mintegy 20%-a erdőborított, de zömmel talajainak köszönhetően mezőgazdasági szempontból is hasznosított. A erdőirtások nyomán megjelenő szántóföldeken fokozott mértékben jelen van a talajlehordás, emiatt a barna erdőtalajok különböző mértékben erodálódnak, ennek következtében sok helyen az „A” szint teljesen lepusztult. A gazdálkodás és a talajművelés nagyobbrészt a „B” szinten folyik. A területen elszórtan, de foltonként rétegesen is megjelenő változó nagyságú kvarckavics található.

Cserhátvidék

A mezotérségre az agyagbemosódásos barna erdőtalajok, a kovárványos barna erdőtalajok, a barnaföldek és a földes kopárok a jellemzőek. Az erdőtalajok vályog mechanikai összetételűek és kedvező vízgazdálkodásúak. A Cserhátvidék erdősültsége meghaladja az 50%-ot. A földes kopárok jelentős legelőterületet alkotnak.

Karancs, Mátra vidék

Bazaltos tanúhegyein az agyagbemosódásos barna erdőtalaj a uralkodó talajtípus, melynek mechanikai összetétele zömmel agyagos vályog. Vízgazdálkodásuk a gyenge vízvezető-képesség miatt kedvezőtlen. A domborzati adottságok tekintetében a terület túlnyomórészt erdővel fedett.

Nógrád megye területe vízfolyásokban gazdag, legnagyobbak az Ipoly, a Zagyva, a Tarna és a Galga. A viszonylag nagy vízfolyássűrűséggel ellentétben a folyók, vagyis inkább „patakok" vízállása és vízhozama szerény, és ami még jellemzőbb, szélsőségesen változó, példa erre: a Dobroda vízhozama Litkénél 0,002 m^3/s és 22 m^3/s között ingadozik. A legtöbb vízfolyás medrében alig csordogál az év nagy részében komolyabb vízmennyiség, és az időnkénti heves árvizek általában gyorsan lefolynak. Folyóink közül az Ipoly egyben határfolyó is, hazánk és Szlovákia között. Az elmúlt években végrehajtott szabályozások eredményeként, mára egy töltések közé szorított árokká változott. A Lókos-és Darázs-patakok a Cserhát északnyugati dombvidékeinek vizeit vezetik az Ipolyba. A megye másik jelentősebb folyója (Cserhát keleti határa) a Zagyva, amely Salgótarjántól kelet-délkeletre ered és Szolnoknál ömlik a Tiszába. Felső szakaszán fontos mellékvize a Tarján-patak. A Galga a Cserhátot két részre osztja, ezért az ott élők a főfolyójuknak tartják.

A megye tavaira jellemző, hogy, általában kicsi méretűek, nagyságuk mindössze 2 hektár és 60 hektár között változik. Többségük mesterséges vagy szabályozott vízfelület, melyek részben ivóvizet és ipari vizet szolgáltatnak, részben pedig horgász-, illetve halastavak. Jelentősebbek a Börzsöny lábánál a Jenői-tó, a Bánki-tó és a Tolmácsi-tó. Cserhátalján a Palotási-tó, a Nógrádi-medencében a Kétbodonyi-tó és a Komravölgyi tározó, a Mátra mentén pedig a Hasznosi-tározó.

A megye legfontosabb felszín alatti vízkészlete a talajvíz és a rétegvíz. A rétegvizet jellemzően homokkő anyagú, oligocén korú rétegek tárolják. A hasznosítható talajvíz döntően a megye vízfolyásai mentén képződött kavicsteraszokból származik. Térségünk érdekessége még a Zagyva völgye mentén fakadó szénsavas, kénhidrogén források a csevicék, valamint Pásztón a termálvízre települt strand, és Sóshartyán községnél a jódos víz előfordulása. Ráróspusztán 1981-ben talált 37 ^0C -os víz hasznosítása eddig még nem valósult meg.

Természeti adottságai révén, a megye területén kapcsolódik egymáshoz a Börzsöny, a Cserhát és a Mátra, valamint az önálló egységként kezelendő Karancs-Medves vidék. Erőteljes tagoltsága miatt hegyes-dombos a terület, arculatában pedig leginkább a Cserhát-hegység és annak északi-északkeleti előterében emelkedő Karancs-Medves hegység a meghatározó.

Mezotérségei: a Cserhát-Mátraalja, a Nógrádi medence, Ipolyvölgye, a Börzsöny-Naszály, a Cserhátvidék, a Karancs és a Mátra vidéke.

A tájalkotó tényezők alapján a megyében öt egységet lehet megkülönböztetni. A nógrádi táj igazi jellegét a Cserhát adja meg, ami az Északi-középhegység legváltozatosabb része. Nagy kiterjedésű részletei még a 300 m-es magasságot sem érik el, ennek köszönhetően szinte átmenet nélkül illeszkedik a szomszédos Nógrádi-medencéhez és a Zagyva-völgyhöz. A Cserhát völgyekben és forrásokban gazdag.

A Zagyva és a Tarna között emelkedő Mátrának csupán az északnyugati területe tartozik Nógrád megyéhez, amit Nyugati- vagy Pásztói-Mátra néven is ismerünk. A Nyugati-Mátra legnagyobb magasságát a 805 m-es Muzsla kiemelt tönkjében éri el. Jellegzetes csúcsa még a hegység északnyugati szélén emelkedő, a Magas-Mátrához tartozó 789 m magas Ágasvár.

A Karancs és a Medves a megyén belül önálló egységet képező, kisebb területű, vulkanikus hegycsoport. Közvetlenül az országhatár mellett emelkedik az Ipoly és a Zagyva vízválasztójánál. A 729 m magas Karancs területén nincsenek települések, csaknem teljes egészében erdők borítják. Csúcsát gyakran burkolja felhő vagy ködtakaró és talán e jelenség miatt emlegetik a „Palóc-Olimposzként". A Medves nagyobb kiterjedésű és felszíne is változatosabb; pliocénkori kitörések eredményei a fiatalabb bazaltvulkánok, melyek közül a nagyobbak és nevezetesebbek: Salgó, Somoskő, Pécskő, Szilváskő és a Medves-fennsík. Különösen szépek Somoskő zuhatagot formáló, hajlott bazaltoszlopai. Összességében elmondható, hogy a Karancs-Medves földtani, domborzati és az élővilágot illető sokszínűsége komoly vonzerőt jelent.

Magyarország megyéi közül Nógrádban a legmagasabb – mintegy 40% – az erdős terület aránya. A természetes növénytakaró majdnem mindenütt az erdő volt, ugyanis a gyenge minőségű talajon nem volt túl jelentős a mezőgazdaság. Uralkodó természetes növénytakaróját a cseres-kocsánytalan tölgyesek alkotják, jellegzetes erdőtársulásai még a gyertyános-, és mészkerülő tölgyesek, égeresek, a magasabb térszíneken pedig a bükkösök. A dombságok magasabb tetőszintjeit és élesebb peremeit lejtősztyeprétek és sziklagyepek tarkítják. A déli dombhátakon és hegylábfelszíneken, ahol melegebb van, tatárjuharos lösztölgyesek és löszpusztagyepek is előfordulhatnak. A folyók mentén illetve völgyeikben ligeterdők (fűz, éger, szil, kőris, nyár), míg ezek mellett rétek találhatók. A megyében különleges növénytársulásokkal is találkozhatunk, melyek többsége védett. Említésre méltóak a borókások, tőzegmoha és égerlápok, a kosborfélék.

A Cserhát területén az uralkodó növénytakaró a kocsánytalan tölgy. Az egykor uralkodó cserállomány napjainkra megritkult. Az erdők aljnövényzete gazdag. Kiterjedt területtel bírnak az ún. kultúrakácosok. A területen viszonylag kevés fenyőerdővel találkozhatunk, ha mégis vannak, inkább telepítettek. A tölgyesek elegyfái a gyertyán, a virágos kőris, a juhar, a szil, a nyár. Bükkösök kis területen fordulnak elő. A megye délnyugati részén, a mészköves területeken megjelenik a karsztbokorerdő. A Börzsöny, a Mátra és a Karancs magasabb részein tölgyesek, bükkösök, fordulnak elő.

Megyénk állatvilága igen gazdag és változatos, amelyben a Börzsöny, a Mátra és a Karancs-Medves megegyezést mutat. Főbb fajok a szarvas, az őz és vaddisznó, a ragadozók közül említést érdemel még a róka, és a borz, a kisragadozók közül pedig a mezei pocok, a hörcsög és a nagypele. Madarak tekintetében a hegyvidékiek mellett megtalálhatóak az alföldi és vizenyős területeken élők fajai is.

1.2. ab) a termőföldek területnagyságának és mennyiségének alakulása

Nógrád megyében a mezőgazdasági területek aránya 48,0%, jóval alacsonyabb, mint az országos átlag (72,4%). A mezőgazdasági területeken belül az országos átlagnál jelentősen alacsonyabb a szántóterületek (68,1%) aránya, bár területnagyság alapján így is ez a földhasználati forma dominál. A második legnagyobb kiterjedésű mezőgazdasági földhasználat a gyep, részesedése a megye mezőgazdasági területén belül (25,6%), ami sokkal magasabb, mint az országos részarány (14,1%). A konyhakert, a szőlő és a gyümölcsös aránya az összes mezőgazdasági területhez viszonyítva a magas fokú erdősültség okán is természetszerűleg alacsony.

4. ábra: Mezőgazdasági terület megoszlása – Nógrád megye, 2011.

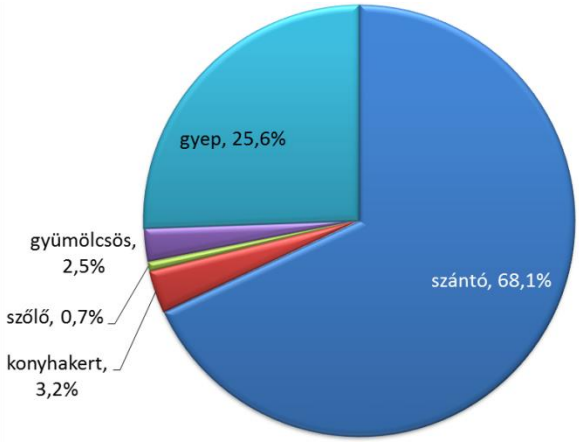

5. ábra: Mezőgazdasági terület megoszlása – megyék átlaga, 2011.

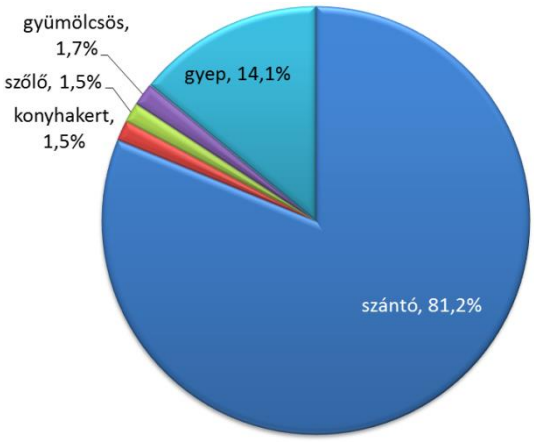

Forrás: TeIR, KSH-MRSTAR

1.2. ac) a táj jellemzői

Nógrád megye táji és tájképi adottságai a változatos természetföldrajzi adottságainak megfelelően rendkívül kedvezőek. A „nógrádi táj" sokszínűségét eredményezi, hogy eltérő karakterű, változatos domborzati adottságú, talajú, valamint összetett geomorfológiájú tájak találkoznak a megye területén. A megyét nyugatról, keletről és északkeletről övező andezit- és bazaltvulkáni hegységek (Mátra, Börzsöny, Karancs-Medves) hegyvidéki erdőségeivel szemben a rögösen felépülő Cserhátnak nincs összefüggő erdőtakarója. A homokos, agyagos üledékek alkotta, szelídebb morfológiájú, mezőgazdasági művelésbe vont dombvidéki tájból emelkednek ki a mészkő- és andezit hegyek és a teléres szerkezethez igazodó, jellegzetes futású kisvízfolyásokkal tagolt völgyközi hátak erdő borította foltjai. A mozaikos szerkezetű hegység belsejében sűrű településhálózat alakult ki. A nógrádi tájhoz hozzátartoznak a széles panorámát nyújtó hegycsúcsok kilátópontjai, gyakran műemlék várakkal, várromokkal. A tájképi értékek hordozói elsődlegesen ma is a nagy kiterjedésű, változatos látványú, de hasonló tájkarakterű, jellemzően nem-települési területek. Az ember által átformált tájarculat leginkább a települési területeket, valamint az intenzív hasznosítású mezőgazdasági térségeket érinti, míg kisebb részben az extenzíven művelt részeket. Az egyes tájra jellemző karakter kialakításában jelentős felelősséggel bír az építészeti megformálás. Nógrád megye igen összetett és változatos geomorfológiájú, talajú vidékein eltérő természeti tájkarakterek jöttek létre. A történelem folyamán kialakult gazdálkodással, az építészeti és kulturális örökséggel kultúrtájak alakultak ki.

1.2. ad) természet- és tájvédelem

A nyugati és déli oldalán Duna-menti kis térségekkel határolt megye természeti, tájképi értékei a Börzsönytől, a megye és az ország északi határán folyó Ipoly ártereitől és a Cserhát szelíd dombjaitól a Karancs-Medves vulkáni rögein át a Mátra hegység tölgyes-bükkös erdeig terjednek az Ipoly menti Nógrádi-medence lankáival tarkítottan. A megyében az országos jelentőségű védett természeti értékeket túlnyomórészt a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, kisebb részben a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság kezeli. Az elsőfokú természetvédelmi hatóság a Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi-, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség.

Civil kezdeményezés eredményeként a Cserhát Natúrpark Alapítvány 2005-ben alakult (2009-ben Natúrpark címet kapott), a Novohrad-Nógrád Geopark pedig 2010-ben jött létre, elősegítve az ökoturizmus alapjainak megteremtését. A táji értékeket méltóképpen emeli a világörökség címet kapott (1987), és legújabban Territoria Europe díjat is kiérdemlő Hollókő (2010) és az Európa Diplomás Ipolytarnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Terület. A megye legújabb természetvédelmi területe a Maconkai-rét. A helyi jelentőségű védett értékekért a települési önkormányzatok felelnek. A megyében egy nemzeti park, négy tájvédelmi körzet és négy természetvédelmi terület összesen 27 625 hektár

kiterjedéssel került eddig egyedi jogszabállyal országos védelem alá. Ez az országos érték 10,5%-a. E területek 3,7%-a fokozottan védett, pl. Csarnavölgy – Sasfészek-bérc, Poros-hegy – Hosszú-bérc.

6. ábra: Védett természeti területek

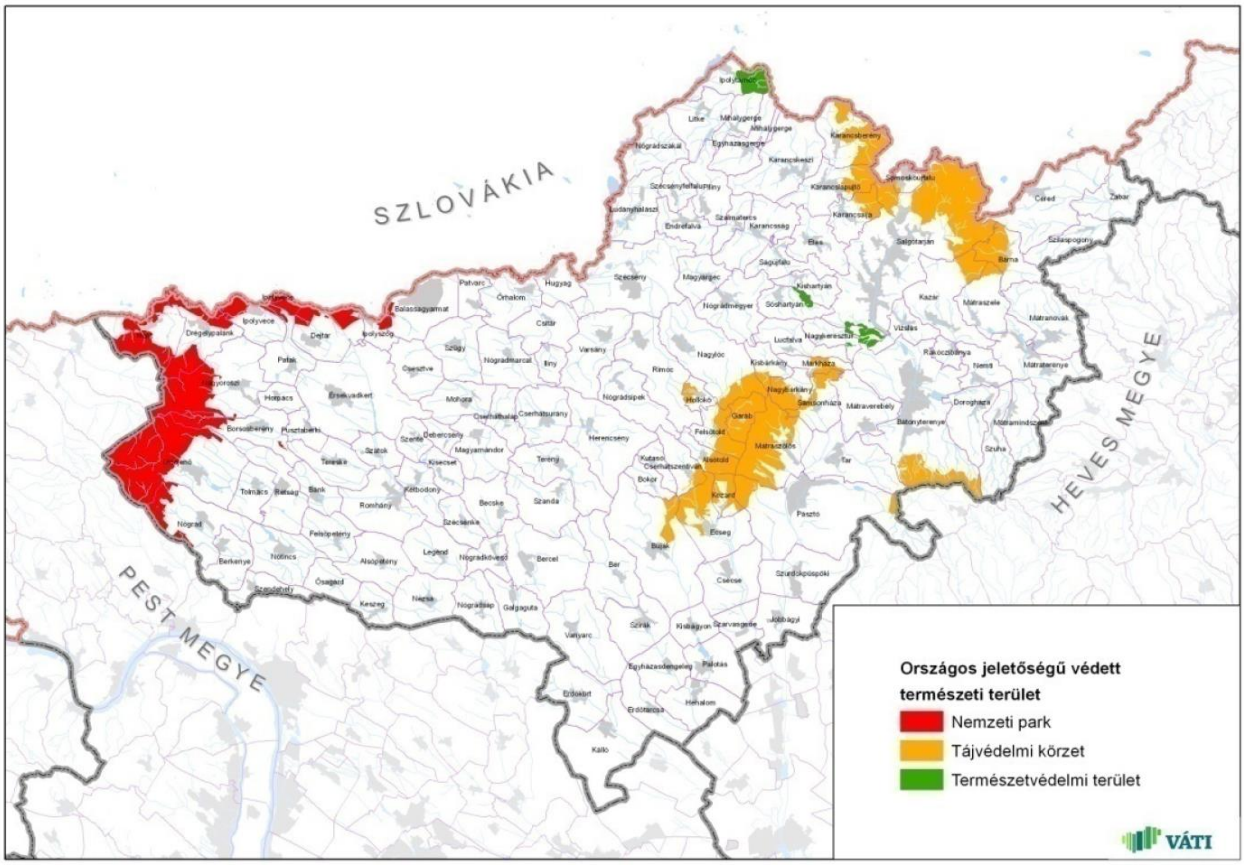

Forrás: Nógrád megye területrendezési terve

Ezen kívül szép számmal fordulnak elő a megye területén ex lege védett lápok, természeti emlékek – barlangok, víznyelők, források, földvárak – valamint helyi jelentőségű védett természeti területek és emlékek, erdőrezervátumok, továbbá Európai közösségi jelentőségű területek (NATURA 2000 Területek), továbbá Ramsari területek.

A felsoroltak részletes ismertetése az 1.2. ad) számú mellékletben.

1.2. ae) környezeti elemek állapota és az alakulásukat befolyásoló fontosabb tényezők

Talajok

Nógrád megye jelentős területe a közepes víznyelésű és vízvezető, illetve nagy vízraktározó képességű, jó víztartó **talajokhoz** tartozik. A lejtőkön országos átlagnál lényegesen nagyobb az erózióveszély a szabdalt domborzat, és a viszonylag nagy völgyhálózat-sűrűség miatt. E veszély összességében több mint 100 ezer ha-t érint.

Felszíni vizek

A **felszíni vizek** minősége az elmúlt években javult, de nem csak a szennyvíztisztítás mértékének növekedése, hanem a szennyezőanyag-kibocsátás csökkenése miatt is. Az új üzemek szennyezőanyag-kibocsátása általában már megfelelő. Az ipari és mezőgazdasági pontszerű szennyezések közül az Ipoly vízgyűjtőterületén 3 db egységes környezethasználati engedéllyel (IPPC) működő cég található. Az Ipoly-vízgyűjtőjén a diffúz szennyezések a meghatározóak (ebben Szlovákia szerepe is jelentős). A mezőgazdasági eredetű diffúz szennyezések közül ezen belül is a nitrátérzékenység szempontjából csak Litke, Patvarc, Dejtár környéke veszélyeztetett. Az Ipoly vízgyűjtőterületen néhány nagyobb szarvasmarha- és sertéstelep (Csitár, Érsekvadkert, Karancsság), valamint számos kisebb, háztáji

állattartó telep található. A területen az állattartáshoz kapcsolódóan előfordul hígtrágya elhelyezés (Érsekvadkert) is.

A Zagyva vízgazdálkodási rendszerében a megfelelő szennyvízkezelési technológiával nem rendelkező települések és a mezőgazdaságból származó, valamint a felszín alatti vízzel érkező terhelés tovább rontja a víztestek kémiai állapotát. A vízfolyások állapotát, a vízminőségét, a feliszapolódást kedvezőtlenül befolyásolják a vízfolyásokba bevezetett nem kellően tisztított, vagy tisztítatlan ipari, mezőgazdasági és kommunális szennyvizek. A kisterenyei komplex hasznosítású víztározó évtizedeken keresztül nehézfémekkel is szennyezett vízzel terhelődött, melyek a leülepedett iszapban a tófenéken akkumulálódtak, így annak környezetvédelmi revitalizációja indokolt.

Felszín alatti vizek

A **felszín alatti vizek**et a megye egyes részein a talajvízszint süllyedése, minőségileg pedig a kommunális eredetű szennyezés fenyegeti egyre nagyobb mértékben. Ezt fokozza, hogy a megye területének közel háromnegyedét sekély termőrétegű, erodált talajok borítják, amelyek könnyítik a beszivárgást a talaj mélyebb rétegeibe.

Az emberi tevékenység a felszín alatti első, sekély mélységű víztestet veszélyezteti leginkább. Hatására elszennyeződhet, ihatatlanná válhat az ivóvíz. A parti szűrésű vízbázisok, helyzetüknél fogva, a legérzékenyebbek, ezért a sérülékenyek közé tartoznak. Az Ipoly vízgyűjtőterületén a sok kis települési hulladéklerakó okoz problémát, ahol a hulladék lerakása megfelelő műszaki védelem nélküli, illetve ugyanezen lerakók nagy többségében a nem közművel összegyűjtött háztartási szennyvizet a műszaki védelem nélküli kazettákban helyezik el. Ugyancsak probléma a számos felhagyott, hulladékkal feltöltött bánya. A felszín alatti vízminőség szempontjából kockázatot jelent a Szécsény melletti horgásztó. A rekreációs célokat szolgáló egykori bányató vízminőség romlása főként nyaranta jelentős a felhalmozódott iszap miatt.

A bátonyterenyei vízbázis esetében forrásfoglalások, tavakkal dúsított talajvízkutak, és a Zagyvából történő felszíni vízkivétel adja a nagyon összetett és sérülékeny vízbázist. A város közelsége, annak mozaikszerű elhelyezkedése a vízbázis körül potenciális szennyező forrást jelent. A Zagyva körzetében mangánproblémák jelentkeztek az utóbbi években, amit vízkezeléssel és a vízkivételi rendszer átalakításának tervezetével kíván az üzemeltető orvosolni. A vízkivétel túlnyomó része fúrt kutakból történik, az egyéb víznyerő objektumok aránya elenyésző. Az ivóvízellátáshoz viszonyítva az egyéb (ipari, energetikai, mezőgazdasági) vízkivételek jelentősége csekélyebb.

Az aprófalvas településszerkezet miatt sok faluban hiányzik a szennyvíz-elvezető hálózat. A csatornázott településeken is alacsony a csatlakozási arány. A csatornahálózatba nem kerülő szennyvizek jelentős mennyisége nem kerül szennyvíztisztító telepre és a környezetet (elsősorban a talajvizet és az ivóvizet) szennyező módon kerül elhelyezésre. A szennyvíztisztítókban keletkező szennyvíziszap elhelyezése, hasznosítása is egyre nagyobb probléma. A szennyvízelhelyezés következtében a felszín alatti vizeket érő terhelések közül nem közművel összegyűjtött háztartási szennyvíz leürítés földmedrű leürítőbe történik pl. Bánkon.

Levegő

Légszennyezettség szempontjából Nógrád megye területének jelentős része ma már az ország kevésbé terhelt területei közé tartozik. A légszennyezettség elsősorban a városokban és a fő közlekedési útvonalak környezetében jelentősebb. A közvetlen szennyező források által nem érintett települések levegőminősége megfelelő, jelentős területeken pedig kifogástalan. A városok fő szennyező forrásai a közúti közlekedés, a lakossági-közintézményi fűtés-energiafelhasználás és az ipari, szolgáltatási kibocsátások. A légszennyezettségi agglomerációk és zónák kijelöléséről szóló 4/2002.(X. 7.) KvVM rendelet Nógrád megye területét a *„10. Az ország többi területe”* nevű zónába sorolja. Salgótarján város külön csoportba tartozik, az úgynevezett *„11. Kijelölt városok”* közé. Salgótarján esetében a légszennyezettség a nitrogén oxidok és az aeroszol részecskék vonatkozásában a felső vizsgálati küszöb és a légszennyezettségi határérték között van.

2005-ről 2009-re – a 2005-ös évhez képest – a kén-oxidok kibocsátása 10%-ra csökkent, a szén-monoxidé jelentős visszaesés után másfélszeresére nőtt, a nitrogén oxidoké kisebb megtorpanással 65%-ra csökkent, a szilárd anyagoké folyamatosan (50%-ra) csökkent, a szén-dioxidé pedig mintegy 51 tonna többlettel a négyszeresére növekedett.

1.2. af) szennyezett területek számbavétele adatbázis alapján (a felszín alatti víz és a földtani közeg környezetvédelmi nyilvántartási rendszer kármentesítési információs rendszere, FAVI-KÁRINFO)

A legtöbb nyilvántartott veszélyforrás a keleti országrészben az Alföldön, míg a legkevesebb Csongrád, Nógrád és Tolna megyében van. A FAVI-KÁRINFO rendszer adatbázisának 2013. július 25.-i állapota szerint a szennyezőforrások és a szennyezett területek adatait az 1.2. af) számú melléklet tartalmazza.

1.2. ag) felszíni és felszín alatti vízkészletek

Felszíni vízkészletek

Nógrád megye két fő vízfolyása az Ipoly és az egyetlen Magyarországon eredő folyó, a Zagyva; előbbi a Duna, utóbbi pedig a Tisza részvízgyűjtőjéhez tartozik. A Duna és a Tisza közötti vízválasztó csomópont a Lókos-patak és a Zagyvába igyekvő Galga forrásvidéke között, másrészt a Nógrád-Gömöri bazaltvidéken az Ipoly és a Zagyva, Tarna, Rima vízrendszere között található.

A természetes vizek tekintetében Nógrád megye ellátottsága nem különösebben gazdag. A folyóvizek esetében jelentősége egyedül az Ipolynak lehet, azonban ezt a lehetőséget is több tényező korlátozza. A megyei szakasz lényegében határfolyó, a szlovák oldalon más hasznosítóval és így más hasznosítási szabályokkal. A Balassagyarmattól keletre eső szakasz vízszállítása már nem jelentős, hozama nagy ingásokat mutat. A nyugati rész ugyanakkor már felvonultat néhány olyan műtárgyat és természetes mederalakulatot, ahol komolyabb turisztikai tevékenység lehetséges. Ezek fő eleme a horgászat, a vízparti környezettel kapcsolatos túrák, valamint kedvező időszakban a kajaktúrák lehetősége. Távlatilag a víztartás és így a jelentőség növelése csak nemzetközi összefogással és együttműködéssel lehetséges. A nagyobb állóvizek közül különböző szempontok alapján három vízterület emelhető ki példaként. A Bánki-tó talán az egyetlen, amely rekreációs tevékenységekre, hotelszolgáltatásokra teljesen kiépített infrastruktúrával rendelkezik, ezáltal viszont gyakorlatilag már most kihasználja a lehetséges kapacitását. A Maconkai-víztározó és tórendszere ugyanakkor többlépcsős, átgondolt komplex fejlesztésen ment át, ennek eredményeképpen az idegenforgalom szempontjából jelentős kapacitással és kapacitási tartalékkal rendelkezik. A Palotási-víztározó több tekintetben szintén jelentősebb fejlődési lehetőséget hordoz, ugyanakkor a példaként felhozott vizek közül az infrastrukturális kiépítettség foka itt a legalacsonyabb. E példák egyben a természetes vizek zászlóshajói is a megyében, ám kiépítettségük három jól meghatározható szintet képvisel. Van még két speciális vízterület (Komra-völgyi víztározó, Hasznosi víztározó), ahol a komplex hasznosítást-fejlesztést a közvetlen ivóvíz-kivétel a jövőben is korlátozza. Az említetteken kívül még körülbelül húsz jelentősebbnek mondható víztest található Nógrád megyében, ezek nagyobb részben mesterséges víztározók, kisebb részben természetes tavak és bányatavak. Közülük a közvetlen mikrokörnyezeten túl még a turisztikai hasznosításuk költséghatékony, megfelelő nagyságrendet csak három-hat 20 hektár feletti természetes víz esetében érhet el. Az ún. kisvizeknél a fejlesztési cél a közvetlen környezet többcélú kiszolgálása és a fenntarthatóság biztosítása és a jó környezeti állapot fenntartása lehet, továbbá kiegészítő tevékenységként kisebb agrokultúrák öntözési feladatainak, valamint egy-két esetben a vízisport-lehetőség biztosítása. A nógrádi vizek esetében kereskedelmi haltermelésről nem beszélhetünk, erre nincs is alkalmas terület. A felsorolt Ipoly-szakasz és az állóvízi példák, valamint a még komolyabb fejlesztést tervezetten elbíró néhány vízterület esetében lehet megcélozni azt a komplex hasznosítást, amely már a megyén kívüli idegenforgalom bevonzása irányába mutat. Ehhez döntően méretgazdaságossági és költséghatékonysági oldalról pályázati források, illetve közvetlen tulajdonosi támogatás, befektetés szükséges, forgalmi oldalról a folyamat közvetlenül nem finanszírozható. Várhatóan a jó állapot fenntartásához és a látogatottság megtartásához a turisztikai bevételből a profit kivonása nem, a kapcsolódó, közvetett szolgáltatásoknál pedig csak korlátozottan tűnik lehetségesnek. Összegezve a Nógrád megyei természetes vizek helyzetét megállapítható, hogy döntő részük hasznosítása helyi és kistérségi jóléti érdek, így csak néhány esetben célszerű foglalkozni nagyobb léptékű, megyén kívüli vonzerejű fejlesztéssel, viszont ezen lehetőségeket Nógrád megye érdekében maradéktalanul ki kell használni a tervezési időszakban!

Felszín alatti vízkészletek

A megye két legfontosabb felszín alatti vízkészlete a **talajvíz** és a **rétegvíz,** illetve a **termálvíz**. A rétegvizet jellemzően homokkő anyagú, oligocén és miocén korú rétegek tárolják. A hasznosítható talajvíz döntően a megye vízfolyásai mentén képződött kavicsteraszokból származik. Az előbbiek mellett meg kell említeni a különböző, miocén korú andezit és bazalt hasadékvizekből és az oligocén korú homokkő rétegekből eredő források szerepét is. Nógrád megye adottságai miatt azonban a vízellátás elsősorban **tisztított felszíni víz**re, és a felszínközeli vízkészletre alapozódik. Erre bázisul az Ipoly, Zagyva, Galga, Kövicses-patak víztározói, illetve azok partiszűrésű vízkészlete, valamint a talajvíz szolgál. A nyugati térségben átvezetésre került a Pest megyei Duna-szakaszon kitermelt partiszűrésű víz is, amely kiszolgálási körzetében jelentős vízpótlásként szolgál. A nagyobb vízkivételi művek mentén víztisztítók üzemelnek: Mihálygerge, Dejtár, Hasznos településeken. Az előírt határértéken belüli ivóvízminőség mindenhol biztosítható. A jelenlegi szolgáltató rendszerben időszakosan Bátonyterenyén (nyári hónapokban) a mangántartalom 20-25%-os határérték túllépése tapasztalható (ezen ivóvíz-szolgáltatással érintett települések Bátonyterenye mellett Rákóczibánya és Mátraverebély egyes részei). Az egyedi kutas, rétegvizet hasznosító víznyerő helyeknél is jelentkezik vízkezelési igény, a mélységi rétegvizekben a vas és a mangán jelenlétével kell számolni (Kálló, Palotás, Erdőtarcsa, Erdőkürt, Bárna, Mátraszele). A megye területén 20 db sérülékeny vízbázis található (ebből 5 db tartalék-vízbázis).

A megyében egyetlen térségben folyik – közbeszerzési előkészítés szakaszban lévő – ivóvízminőség javítási program „Cered Térsége Vízellátó rendszer – Vízminőség javítása” címen. Az érintett települések: Cered, Zabar és Szilaspogony.

Országos viszonylatban is jelentős a sóshartyáni jódtartalmú minősített gyógyvíz, amelyet palackozással gyógyászati célra hasznosítanak (Jódaqua Gyógyvíz Kft). Pásztón a meglévő termálvízbázisra termálfürdő települt, és országos viszonylatban egyedülálló természeti jelenség a kivételesen szép panorámájú sámsonházi hegytetőn található pozitív hévíz-kút.

1.2. ah) energiaforrások

Nógrádban is érdemes átgondolni, hogy a helyi lehetőségek és adottságok kihasználásával hosszú távon hogyan lehet enyhíteni az energetikai gondokon, mivel a földgáz túlsúlya a megyében is meghaladja az országos átlagot.

A megye gazdasági leépülésében jelentős szerepet játszott a nógrádi szénbányászat visszafejlesztése, majd a termelés leállítása 1992. évben. Területileg ez főleg Salgótarján és Bátonyterenye térségét érintette. A szénbányákat nem azért zárták be, mert elfogyott az ásványkincs. Jelentős mennyiségű ásványvagyon maradt a föld mélyén, amely ma is a rendelkezésünkre áll. A Nógrádi-medence 26 mérlegterületen 171,5 millió tonna kitermelhető szénvagyonnal szerepel a hivatalos nyilvántartásban. Ebből külfejtéssel művelhető 2,1 millió tonna. A gazdaságosan kitermelhető szénvagyon ennél kevesebb, de vannak olyan potenciális területek, ahol gazdaságos szénbányászatot lehetne megvalósítani. Ilyen az egymással határos, Bátonyterenyétől keletre található Mizserfa II; és Nemti III. bányaterületek, amelyek együtt 41,7 millió tonna kitermelhető vagyonnal rendelkeznek. A bányaműszaki jellemzők tekintetében a medencében kedvezőek a mutatók: nem nagy mélység, a széntelepek dőlése kicsi, a fő bányaveszélyek közül várhatóan csak omlásveszéllyel kell számolni. A vízemelés mértéke várhatóan alacsony, a fűtőérték nem túl kedvező, 8 000–12 000 kJ/kg, ami energetikai felhasználásra alkalmas. A szén éghető kéntartalma 1,0%, ami nagy érték. Mindezen mutatók is valószínűsítik, hogy a medencében a hazai átlagnál lényegesen kisebb költséggel lehetne mélyművelésű szénbányászatot üzemeltetni.

A szénbányák felszámolása a helyi társadalom ma is meglévő súlyos válságát okozta, és együtt járt a hozzá kapcsolódó infrastruktúra lebontásával is, így nemcsak a széntermelést közvetlenül szolgáló létesítmények szűntek meg, hanem a kiszolgáló és háttér tevékenységek, az informatikai berendezések, a villamos és a távközlési hálózat is. A korábban a széntermelésben foglalkoztatott emberek és utódaik (esetenként több generációja) a strukturális munkanélküliség áldozatainak számát gyarapítja. A környékre jellemző széntüzelést felváltotta a korszerűnek mondott gáz- és villamos energia felhasználás a háztartásokban, amiről nem bizonyosodott be, hogy egészében, Magyarország szintjén kisebb emissziót, illetve pénzügyi és környezeti kockázatot jelentene, mint az, ha XXI. századi technológiai szinten széntüzelésen alapulna.

Az országban meglévő energiatermelő létesítmények közül országos jelentőségű erőmű (<50 MW) Nógrád megye területén nem üzemel. Balassagyarmaton 2008. decembere óta működik az immáron 6,5 MW teljesítményű biomassza hőközpont. Folyamatban van azonban a megye területén két kiserőmű kategóriába tartozó létesítmény megvalósításának különböző fázisban lévő előkészítése. Előkészítési fázisban megrekedt a Salgótarjánba, 12,5 MW kapacitással tervezett biomassza-erőmű, amely a városi távfűtés jelenlegi hőigényének 60%-át hivatott fedezni, valamint a Mátraterenye külterületére tervezett, 20%-ban biomasszával, nagyobbrészt azonban nógrádi és borsodi szénnel üzemelő 49,9 MW-os erőmű létesítése. Ugyancsak nem valósult meg egy Bátonyterenyére tervezett, korábban már engedélyekkel rendelkező 49,9 MW-os biomassza kiserőmű.

A villamos energia szállító és ellátó vezetékek közül a megye területén a 400 kV-os, valamint az átvitelt befolyásoló 120 kV-os elosztó hálózat vezetékei haladnak keresztül. Tartóoszlopaik egy része a megye talaján áll, de Nógrád villamosenergia-ellátásában közvetlenül nem játszanak szerepet, ugyanakkor – tekintettel arra, hogy ezek a hálózatok az egész ország számára biztosítják az energiaátvitelt, és egy esetleges üzemzavar esetén csökkentik, a legtöbb esetben az átterheléssel elkerülik a fogyasztói kieséseket –, ezek a hálózatok a megye számára is magas üzembiztonságot teremtenek meg. Részletes ismertetésük az 1.2. ah) számú mellékletben található.

Nógrád megye villamos energia hálózata a heves megyei Detk településnél kapcsolódik az országos hálózati rendszerhez.

A főelosztó hálózati alállomásokból indulnak a települések ellátását szolgáló középfeszültségű (20, 35 kV) gerinchálózatok. A középfeszültségű gerinchálózat táplálja a településekben a fogyasztói transzformátorállomásokat, a transzformátorokból pedig kisfeszültségű hálózaton keresztül történik a fogyasztói igények kielégítése. A hálózatkép vegyes, a városokban többségében földkábeles hálózat épült, a községekben a szabadvezetékes rendszer a jellemzőbb.

A megye területén áthaladó, az országos alaphálózati rendszerhez tartozó **gáz**szállító vezeték nem található, területét viszont érinti a nemzetközi és a hazai szénhidrogén szállítóvezetékek közé sorolt (Szlovákia) – országhatár – Vecsés – Százhalombatta olajvezeték.

A megye településeinek gázellátását térségi jelentőségű 6-8 bar-os nagyközépnyomású gázvezetékek biztosítják, melyek a földgázt a bátonyterenyei, salgótarjáni, szécsényi, pásztói, balassagyarmati és a rétsági gázátadóktól indítva a települési gázfogadókig és a nagyobb gázfogyasztók saját szabályzójáig szállítják. A településen belüli gázelosztás jellemzően középnyomáson került megépítésre.

Az alternatív energiaforrásokon belül a megyének kiemelendő potenciális adottsága a biomassza, melyből legnagyobb mennyiségben a megye erdeiben keletkező dendromassza (tűzifa) áll a rendelkezésre. A közel százezer hektár erdőterület, nagyságrendileg 60-40%-ban oszlik meg a közösségi és a magántulajdoni forma között. Az erdők a megye területének 38%-át fedik le. Évente több mint 600 ezer m^3 faanyag „termelődik”, melyből tervszerű és fenntartható erdőgazdálkodás mellett, a kitermelhető fa mennyisége megközelítőleg 350 ezer m^3/év. Ebből a mennyiségből 50-60 ezer m^3 energetikai célra hasznosítható, a többi alaki, minőségi tulajdonságai miatt egyéb felhasználásra kerül.

A megyében működő fafeldolgozó üzemekben keletkező pár ezer m^3 fűrészipari hulladék is alkalmas energetikai hasznosítás céljára.

A dendromassza hasznosítása ésszerű kereteken belül növelhető mennyiségben rendelkezésre áll. Az energetikai célra hasznosítható biomassza termelés erdőn kívüli lehetőségének megteremtése – fás és lágyszárú energiaültetvények, további erdőtelepítések – jelenlegi parlagterületek bevonásával hatékony megoldás lehet a nyersanyag termesztés növelésére. Az erdőfelújítás, az erdőnevelés és az erdei környezet karbantartása, valamint az erdőn kívüli energetikai célú biomassza termelés lehetőségének megteremtése, (az ültetés, a nevelés, a betakarítás, az előkészítés, de még a felhasználás is) jelentős munkaerő igényű tevékenység, ezáltal az alacsony képzettségű munkaerő foglalkoztatása megoldottá válna**.** Jelentős tőkebefektetéssel ezek a folyamatok gépesíthetők, akár automatizálhatók is.

A biomassza energetikai hasznosításában a fő felhasználási terület a termőterülethez viszonylag közeli fűtési célú hő, valamint a használati melegvíz előállítása, közösségi és egyéni hőtermelő berendezésekben. A szükséges eszközök, berendezések gyártása az újraiparosítás egyik fontos helyi iránya lehet Nógrád megyében, ahol régóta foglalkoznak tüzelőberendezések gyártásával.

A Nógrád megyében használható további megújuló energiaforrásként a napenergia és a szélenergia határozható meg. Az elektromos áram és használati melegvíz termelése céljából jelentős szegmensként az egyik legtisztább energiaforrásra, a **napenergiára** is alapozhatunk. A napelemek és napkollektorok gyártása esetleges iparfejlesztési kitörési pont lehet a megye esetében, valamint napenergián alapuló intelligens és integrált térségi, illetve települési szintű elektromos áramellátási rendszerek kialakítása az EU 2020 stratégia céljainak valóra váltása érdekében elérhetőbb cél lehet 2014 és 2020 között.

A **szélenergiá**nak országos összehasonlításban kisebb jelentősége lehet, miután területi adottságai alapján 75 méter magasságban a szélsebesség évi átlagos értéke: 4-5 m/s. Ez alól kivétel a Börzsönynek a megyét csak kisebb mértékben érintő térsége, ahol az érték 6-7 m/s is lehet (ennek kihasználását azon a területen azonban számos, a szélerőművek telepítését kizáró tényező is befolyásolhatja).

Geotermikus energia hasznosítására hőszivattyús rendszerek telepítése lehetséges. Működő rendszer Ipolytarnócon található.

Megemlítendő, hogy a megye domborzati adottságai lehetővé teszik kisebb és közepes szivattyús energiatározók megépítését, melyek telepítése vizsgálatra mindenféleképpen érdemes.

A fent említett energetikai megoldásokkal Nógrád megye külső „energia behozatala" már 2020-ra radikálisan csökkenthető, 2030-ra pedig nagyrészt megszüntethető, vagyis a fenti szándékok megvalósítása esetén Nógrád megye megtermelheti az általa felhasznált energiát. A külső tényezők viszonylatában elérhető energiafüggetlenség olyan vonzerőt jelenthet a megye és települései számára, ami már középtávon lehetővé teheti a jelenlegi migrációs folyamat pozitív befolyásolását.

1.2. ai) vízkárt okozó elemek (árvíz- és belvízveszély, fakadóvíz) és vízkárelhárítással kapcsolatos helyzetelemzés

A Közép-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság (a továbbiakban: KDV-VIZIG) feladata az árvíz-, belvíz-, és vízminőségi kárelhárítás végrehajtása a vonatkozó jogszabályok szerint meghatározott esetekben, illetve a működési területén fekvő állami védműveken. Elkerülhetetlen kérdéskör az aszálystratégiai terv végrehajtási feladataihoz szükséges kompromisszumos lehetőségek mielőbbi feltárása is.

Nógrád megye területén az Ipoly folyó 88,5 km-es szakasza, valamint a Zagyva mintegy 98,0 km-e mentén 5 db, a KDV-VIZIG kezelésében lévő árvízvédelmi szakasz található.

A megye két jelentősebb vízfolyása közül az **Ipoly** folyó szabályozásának kérdése már a XIX. században felvetődött. A tényleges szabályozási munkák az 1970-es évektől gyakorlatilag az ezredfordulóig tartottak. Ennek keretein belül, első lépésként, a folyó középvízi medrének korrekcióját végezték el, a kanyarulatok átmetszésével növelték meg annak vízszállító képességét, illetve a vízsebességét. A beavatkozások következtében a folyómeder alapvetően egy gyors vízlevezető csatornává alakult a nagy esőzések idejére, aminek következtében a mederfenék egyre mélyebbre süllyed, a környező területek kezdenek kiszáradni, illetve az áradó folyóvíz nem tud szétterülni a meglévő ártereken. Mindez a folyómeder közvetlen környezetének kedvezőtlen irányú átalakulását vonja maga után a flóra és a fauna sorsának alakulása és a biodiverzitás megőrzése szempontjából. Az elvégzett beavatkozások másik hátrányos következménye a nagy árhullámok nagyon hirtelen történő kialakulása özönvíz-szerű esőzések idején, amelyek kockázatait a klímaváltozás jelentős mértékben megnöveli.

A vízfolyások – beleértve az Ipoly folyót is – kereszt- és hosszirányú átjárhatóságának biztosítása nem, vagy csak részben megoldott. Az átjárhatóságot gátolják a bukók, mederduzzasztók és völgyzárógátas tározók. Az Ipolyon az árvízvédelmi célzatú szabályozást követően duzzasztóművek és belvízátemelő szivattyútelepek létesültek. A Nógrád megyei határszakaszon Ipolyvece, Dejtár és Rárópuszta térségében 3 duzzasztómű létesült. Ezek közül csak a rárópusztai van magyar tulajdonban, illetve üzemeltetésben. A két határszakasz közötti szlovák nemzeti szakaszon további három duzzasztómű létesült, Szete (Kubáňovo), Ipolyvisk (Vyškovce), illetve Ipolyság (Šahy) térségében. Elviekben problémát okoznak a mederduzzasztások, mert akadályozzák a hal fauna természetes mozgását, legalábbis a duzzasztási időszakban, ami gyakorlatilag egybeesik a vegetációs időszakkal. Az Ipoly vízminőségét jelentősen befolyásolja a szlovák tározók fenékleürítőinek megnyitása. További hidromorfológiai kockázatot jelenthet minden tározó, mely a vizek lefolyási viszonyait megváltoztatja. Ezek közül elsősorban a völgyzárógátas tározók érdemelnek nagyobb figyelmet, mivel adott esetben a víz továbbfolyását teljes egészében megakadályozzák, ily módon különösen a vízi élővilág életlehetőségeit csökkentik.

Ugyanakkor árvízcsökkentő hatásuk révén – megfelelő kialakítás és karbantartás esetén – a vízfolyás alsó szakaszainak árvízi biztonságát növelik.

Kiemelt feladat az Ipolyszögi égerláp természetvédelmi kezelése, vízpótlása, továbbá az Ipoly szabályozásainak, vagy a természetes úton lefűződött ágainak, holtágainak revitalizációja, azok visszakötése a főmederbe.

A **Zagyva** folyó az Északi-középhegység részét képező Karancs hegységben ered, Salgótarjántól keleti irányban, Zagyvaróna határában a Medves-fennsík déli lejtőjén, a tengerszint felett mintegy 600 méter magasságban. Jobbágyitól épült a folyó mindkét partján fővédvonal. A vízfolyás alaprendezése szakaszosan történt 1970-80 évek között, ugyanis a Maconkai-, Mátraverebélyi-, és a Tarján-pataki tározók megépítése miatt lehetővé vált a nagyvizek szabályozása. Itt a jelenlegi meder természetes állapotban van, a meder tisztítása szükséges. A vízfolyás menti települések jelentős része a patak nyílt ártérében fekszik. A belterületi vízrendezésekhez a Maconkai-tározó feletti Zagyva-patak medrének felújítása szükséges. Jelen állapotban a minimális fenntartási ráfordítások miatt a meder vízszállító képessége rohamosan csökken, szükséges a vízfolyás felújítása.

Kisvízfolyások rendezése

A megyében található részvízgyűjtők hegy- és dombvidéki jellegéből adódóan a vízfolyások vízjárása szélsőséges, amit a klímaváltozás hatásai várhatóan tovább fokozhatnak. Száraz időben viszonylag csekély vízkészlettel rendelkeznek, csapadékos időben pedig adott esetben rendkívül heves lefolyás jellemzi őket. A hidromorfológiai kockázatot növelő völgyzárógátas tározók célja e szélsőségek mérséklése. A térségben számos kisebb-nagyobb kapacitású tározó készült, ezek száraz időre tározzák a csapadékos időszakokban lefolyó vizeket, továbbá nagy mennyiségű csapadék idején pedig a nagyvizek egy részének tározásával csökkentik az alvízi meder terhelését, az árvíz mértékét. A patakok rendezésére, a meder felújítására főleg azért van szükség a klímaváltozás perspektívájában egyre inkább, mert nagy csapadék után a lejtők laza szerkezetű talajai miatt a hordalék mennyisége jelentékeny és a nagyvizek káros mederelfajulásokat okoznak. Szükséges a vízgyűjtők rendezése, a lejtők, vízmosások megkötése (erdősítés, rétegvonal menti művelés, hordalékfogók létesítése stb. révén). Az év nagy részében e vízfolyások vízszállítása minimális, azonban nyári nagyintenzitású csapadékból, illetve gyors hóolvadásból és ehhez társuló csapadékból pár óra alatt vízhozamuk ugrásszerűen megnő, árhullám alakul ki, és vonul végig a patakon, esetleg a mederből kilépve a völgyfenéken. Az árhullámok levonulási ideje pár óra, és 1-2 nap között változhat. A klímaváltozás ezeket a jelenségeket és a velük járó kockázatokat várhatóan fokozni fogja. A KDV-VIZIG kezelésű művek alaprendezése mintegy 70%-ban valósult meg.

A patakok rendezése, a mederfelújítások során a jövőben továbbra is minden esetben figyelembe kell venni a vízfolyások természetvédelmi, ökológiai szerepét, fontosságát is. A felszíni vizek betározása az „oldalsó" kisvízfolyásokon célszerű, de azzal a feltétellel, hogy a betározás bővizű időszakokban történjen, valamint az alvízi víztestek normál biológiai állapotát kell biztosítani megfelelő vízátvezetéssel. Amennyiben ezen adottságokra épített egységes hidraulikai rendszert tudunk üzemeltetni az mind árvízvédelmi szempontok érvényesüléséhez, mind a biodiverzitás erősítéséhez, valamint az éghajlatváltozási hatások mérsékléséhez (öntözés) is rendkívül hasznos lehet.

Vízelvezető árkok állapota

A csapadékvíz-elvezető hálózatok kiépítettsége igen változó még egy településen belül is. A külterületi vízelvezető hálózatok nagy része megsemmisült (parcellázáskor megszűntek, beszántották stb.). A meglévő bel- és külterületi vízelvezető hálózatok is elhanyagolt állapotúak, így funkciójukat több esetben nem tudják ellátni.

Árvízvédelem és az aszálykárok kezelése

A KDV-VIZIG Nógrád megyei védvonalait tekintve utoljára 2011-ben volt érvényben árvízvédelmi készültség (I. fok) az Ipoly és a Zagyva folyón, valamint a zagyvai árvízcsúcs-csökkentő tározókon. A fővédvonalakon jelentősebb problémák nem jelentkeztek. A védművek állapota, a védekezők felkészültsége az árvizek alkalmával megfelelőnek minősült.

Az átlagosnál kevesebb csapadék eredményeképpen a vízfolyások mederteltsége hosszú ideje alacsony, ennek ellenére a vízállások az eddig mért legkisebb vízszinteket sem a Zagyván, sem az Ipolyon nem

érték el. A folyókban az ökológiailag szükséges minimális vízigény biztosított, az alacsony vízállás eddig komolyabb vízminőségi problémát nem okozott.

Közös, integrált, valós idejű hidrológiai előrejelző rendszer kialakítása az Ipoly vízgyűjtőjére

A Magyarország-Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködés 2007-2013. keretein belül a VÁTI által elfogadott projekt megvalósításával a szélsőséges vízjárású Ipolyra és vízgyűjtőjére egy operatív, Magyarország és Szlovákia árvízi védekezésében és vízgazdálkodásában érintett szervezeteinek folyamatos és jövőbeli együttműködésén alapuló rendszer valósul meg. Ez a fejlesztés valós időben képes a csapadékok és az árvízi helyzetek nagy pontosságú térbeli és időbeli előrejelzésére a teljes vízgyűjtőn, a vízgyűjtőre vonatkozó hidrológiai és egy az Ipolyra vonatkozó hidrodinamikai modell működtetésével, adatcsere kapcsolatok kialakításával – minderre egy gyors riasztási rendszer épül az összes érintett fél tájékoztatása érdekében. A projekt eredményeként a vízgyűjtő egészén válik hatékonyabbá az árvízi védekezés, és csökkenteni lehet az árvízi események kedvezőtlen emberi, gazdasági és környezeti kockázatait.

1.2. b) épített környezet és a kulturális örökség védelme (műemlékek, régészeti lelőhelyek)

Nógrád megye az építészeti és kulturális örökség minősége, magyar történelmi és kultúrtörténeti jelentősége, valamint területi elhelyezkedésének sűrűsége szempontjából Magyarország egyik leggazdagabb megyéje, amit az alábbi 7. ábra szemléltet.

7. ábra: Építészeti és kulturális örökség

Forrás: Nógrád megye területrendezési terve

Nógrád megye építészeti örökségének nemzetközi szinten legismertebb, kiemelkedő példája az UNESCO Világörökség Jegyzékébe Magyarországról elsőként felvételre került védett műemléki együttes, *Hollókő, Ófalu és környezete.*

A védett természeti értékek terén hasonló nemzetközi ismertséggel és jelentőséggel rendelkeznek az ipolytarnóci ősleletek.

A magyar és a nemzetközi turizmus perspektívái szempontjából döntő jelentőségű adottság és kihasználásért kiáltó fejlesztési potenciál, hogy a Budapest vonzáskörzetének külső gyűrűjébe tartozó Nógrád megye, amely maga is gazdag örökséggel rendelkezik, egyúttal a történelmi Magyarország leggazdagabb városait, azok építészeti és kulturális örökségét hordozó Felvidék déli kapu-térségét alkotja. Rajta keresztül vezet Budapestről leggyorsabban az út Szlovákia szívébe.

1.2. c) Gazdasági bázis

1.2. ca) Főbb gazdasági ágazatok, azok fejlődési irányai

Mezőgazdaság

A megye agráriuma az 1980-as években az állami támogatások visszafogásának, az ipari melléküzemágak felszámolásának, a '90-es évek elején a privatizációnak és a szövetkezetek „szétszedésének" következményeit a mai napig sem heverte ki. A gabonafélék termésmennyiségének éves átlaga 1986–1990 között 174,5, az 1996–2000-es években 121,7, 2001–2005 időszakában 119,6, 2006–2010 között már csak 97,2 ezer tonna volt. E romló tendencia egyik oka, a művelés alá vont földterület csökkenése, amelynek mértéke csupán az elmúlt évtizedben mintegy 25%-ot tett ki. [A művelődési ágak szerinti változást is mutatja az 1.2. ca) számú melléklet 32. táblázata. A szántóföldi növények többségének (a vidéki középértéktől elmaradó) termésátlaga a 2010-es évek második felében nőtt [33. táblázat]. A szemléltetést segíti az 1.2. ca) számú melléklet 62. ábra.

Az agrárium 2012. évi adatai alapján az őszi árpa, a búza és a tavaszi árpa betakarított területe növekedett 13; 7,6; illetve 1,3%-kal, rozst, zabot és tritikálét azonban mintegy 20%-kal kisebb területről takarítottak be, mint 2011-ben. A búza termésátlaga 2000 kg/ha volt, ez 56%-a az egy évvel korábbinak. A csökkenés valamennyi kalászos gabonafélére jellemző.

Ugyancsak visszaesett a vizsgált időszakban a gyümölcstermés is [1.2. ca) számú melléklet 34. táblázat]. Nógrád állatállománya már az 1980-as évektől csökkent, az 1990-es évtizedben további veszteségeket szenvedett, 2000 után pedig az alábbi tábla adatai szerint alakult.

1. táblázat: Az állatállomány, december 31. [ezer db]

Megnevezés	2000.	2011.	2011. év adat a 2000. évi %-ában
Szarvasmarha	8	12	150,0
Sertés	45	24	53,3
Juh	11	10	90,9
Kecske	2	2	100,0
Ló	1	1	100,0
Tyúkféle	356	272	76,4
Házinyúl	35	16	45,7
Vágógalamb	4	4	100,0
Méhcsalád	22	23	104,5

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyve, 2011. Saját szerkesztés és számítás

Az állatállomány fajlagos mutatói általában rosszabbak a régiós és az országos átlagnál. Egyik kivétel a szarvasmarha-állomány: a száz hektár mezőgazdasági területre jutó szarvasmarhák száma Nógrádban (14) több mint az észak-magyarországi régióban (10), és magasabb az országos átlagnál (13) is. A mezőgazdaság néhány további összehasonlító mutatója az 1.2. ca) számú melléklet 35. táblázatban látható.

A megye mezőgazdaságában dolgozók létszáma az 1990. évi több mint 13 ezer főről 2000-re 1073 főre csökkent, azóta lényegében stagnál, 2001-ben 1093 fő volt. Ezzel a nemzetgazdasági ág foglalkoztatási részaránya 2011. évre 2,7%-ra csökkent.

Nógrád erdőterülete 2012. május 31-én 98,8 ezer hektár, ami az összes földterület 39,2%-a. (2000-ben 40,8%), ami közel duplája az országos (21,0%-os) mutatónak. Az állami tulajdon részaránya 61,8%. Különösen magas az erdősültség a Börzsöny és a Mátravidék kistájain, a Cserhát keleti részén, és Karancs-Medves vidékén. Az Ipoly Erdő Zrt. kezelésében lévő erdők fafajta összetétele változatos, minőségében különböző. A szakemberek elsődleges feladata az ésszerű és tartamos erdőgazdálkodás révén a fa mint természetes alapanyag újratermelése és ezzel párhuzamos erdeink szakszerű kezelése. Mai ismereteink szerint mintegy 30 ezer hektár erdő telepítése indokolt Nógrádban a gazdaságosan nem hasznosítható mezőgazdasági területeken. Utóbbiak erdősítésével mód nyílik a fajta-összetétel javítására, egyben a térségi foglalkoztatási gondok enyhítésére. *Mindezek alapján – az erdőhöz kapcsolódó társadalmi igények szélesebb körű és magas színvonalú kielégítése mellett – a biodiverzitás és az erdő ökológiai stabilitásának biztosításával az erdővagyon hosszú távú növelése és gazdagítása is célul tűzhető ki.*

A mezőgazdaság fejlesztésének iránya a hagyományos növényi kultúrák (például bogyósgyümölcsök) és a „honos állattenyésztés" (juh, sertés, szarvasmarha) fenntartása és korszerűsítése lehet. Fontos elemként kell megjelennie az alkalmazkodni képes, több lábon álló agrárium kialakításának, a környezeti kihívásoknak megfelelő (szárazságtűrő, ellenálló fajták stb.), magasabb hozzáadott értéket képviselő termékszerkezet (ki)fejlesztésének. Különös figyelmet kell fordítani a házi- háztáji gazdaságban rejlő lehetőségekre, az erdőgazdálkodás másodlagos természeti forrásainak felhasználására, és az élelmiszergazdaságban rejlő esélyek megragadására.

Ipar

A nógrádi ipar térvesztése már az 1960-as évektől – a szénbányászat visszafejlesztésével – megkezdődött. Az 1973. évi piaci árrobbanás okozta recesszió, az energiafaló ágazati és korszerűtlen gyártmányszerkezet következménye óriási anyagi- és embervesztség volt. Nógrád iparát már hanyatló időszakában érte a rendszerváltás. A '90-es évek elején a piaci viszonyokra való áttérés, a privatizáció, a keleti piacok feladása következtében termelés és foglalkoztatottak száma tovább mérséklődött.

Az ipari termelés a '90-es években először 1995-ben, majd 1996-ban nőtt mérsékelten (2-3% között), ami arra utalt, hogy a megye iparának hanyatló korszaka véget ért. 1995-ben már az export is meghaladta az 1990. évit. Ebben a rövid időszakban a megyei székhelyű nagyobb ipari vállalkozások főbb mutatói igen kedvezően – az alábbiak szerint – alakultak:

2. táblázat: A termelés*, a létszám és az export indexe [előző év = 100,0]

Megnevezés	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2000. év az 1994. évi %-ában **
Termelés	102,7	102,4	120,3	104,0	107,7	130,1	184,4
Alkalmazásban álló	93,2	90,8	109,7	101,7	95,3	105,6	95,0
Export	109,7	104,5	129,8	103,8	128,8	163,7	325,7

*A 49 főnél (1998-ig az 50 főnél) többet foglalkoztató vállalkozások adatai
** Számított adat: az egyes idősorok láncindexei szorzataként „előállítva"

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

Vagyis a '90-es évek második felében Nógrád ipara ismét prosperált: a termelés, a termelékenység és az értékesítés – azon belül különösen az export – évről-évre gyors ütemben növekedett. A termelési volumen csaknem megduplázódott, az export pedig több mint 3-szorása nőtt. Mindez csökkenő létszám mellett, az intenzív fejlődés eredményeként következett be.

Sajnálatos, hogy ez a tendencia nem folytatódott az ezredfordulót követő időszakban, a termelés dinamikája meg-megtört, lelassult. A termelési érték 2000-ről 2011-re – folyó áron – mindkét megfigyelési relációban nőtt: így a telephely szerinti adatok alapján (131,7 Mrd forintról 171,6 Mrd

forintra) 30,3%-kal, a székhely szerinti adatok alapján (91,8 Mrd forintról 142 Mrd forintra) 55,8%-kal, ahogy azt az alábbi ábra is mutatja.

8. ábra: Az ipari termelés értéke Nógrád megyében, folyó áron (Milliárd Ft)

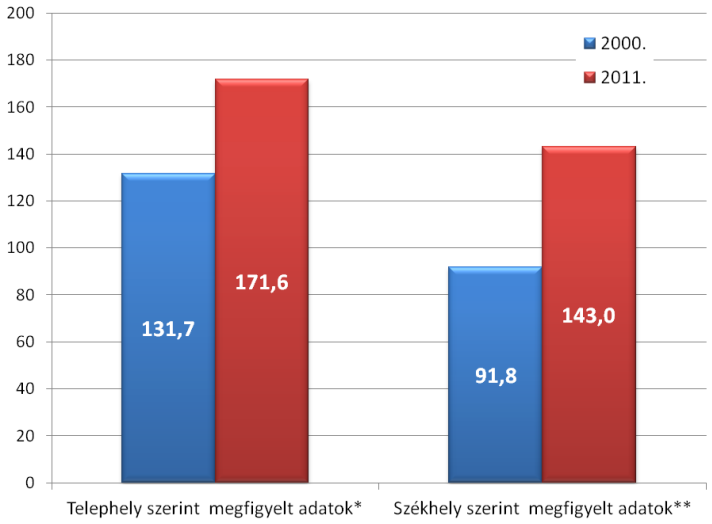

Forrás: KSH, saját szerkesztés

Ugyanakkor összehasonító adatok – a számított volumenidexek – alapján az előbbi relációban a termelés volumene 4,6%-kal csökkent, míg az utóbbi viszonylatban 16,2 %-kal nőtt. [1.2. ca) számú melléklet 36. táblázat és 63. ábra]. Ugyanezen időszakban az ország ipari termelésének volumene (a KSH mindkét létszám- kategóriájában) mintegy másfélszeresére nőtt [37. táblázat]. Vagyis Nógrád ipari teljesítményének elmaradása az országos átlaghoz (de a saját régió és megyék átlagához képest is) növekedett az elmúlt évtizedben.

Ennek az alacsony szintű, jó évtizedes ipari produktumnak egyik összetevője a rendkívül alacsony termelékenység, amit az 1.2. ca) számú melléklet 38. táblázat *adatai is alátámasztanak. A nógrádi ipari vállalkozások termelékenysége nem éri el a megyék átlagát, s jóval alatta marad az észak-magyarországi régió átlagának. Nógrád e mutatójával a 15. a megyék között.*

Még egy további potenciális veszélyre is érdemes utalni, s ez – paradox módon – a termelési érték értékesítési arányainak alakulása, az alábbiak szerint:

3. táblázat: Az ipar értékesítésének megoszlása (Székhely szerint megfigyelt adatok)

Év	Belföld	Export	Összesen	Belföld	Export	Összesen
	folyó áron, millió Ft			százalék		
2000.	42 957	58 219	101 176	42,5	57,5	100,0
2011.*	21 413	122 113	143 526	14,9	85,1	100,0
2011. év adata a 2000. évi %-ában	49,8	209,7	141,9			

* Ipar, víz és hulladékgazdálkodás nélkül

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyve, 2000, 2011 Saját szerkesztés és számítás

Amint látható, az értékesítés olyan mértékben tolódott el a belföldiről a mindig is favorizált export irányába, amely növeli az egész ágazat kiszolgáltatottságát („kitettségét") a külföldi partnereknek.

Nógrád egykor virágzó iparának ágazatai közül az alábbiakra érdemes külön is ráirányítani a figyelmet.

A szénbányászat 1990. évi teljes megszűnése után Nógrád megye térségében csaknem 171,5 millió tonna kitermelhető szénvagyon maradt a föld alatt. Az utóbbi években szakmai és megyei önkormányzati kezdeményezésekre megindultak a szénvagyon gazdaságos kitermelésére irányuló vizsgálatok. A kinyerhető szenet elsősorban az újrainduló helyi erőműben használhatnák fel, de jutna egy szociális célú

szénprogramra is. A harmadik cél olyan energiatermelő kazánok telepítése, amelyek biomasszát és szenet is képesek elégetni.

Az élelmiszeripar az agrártermékek feldolgozásának, élelmiszerek előállításának gazdája; profiljába tartozik a megye adottságainak megfelelő burgonya-, gyümölcs- és zöldségfeldolgozás, -tartósítás, étolaj, tej- és malomipari termékgyártás. Ezért is sajnálatos, hogy az 50 főnél nagyobb vállalkozások teljesítménye csökkent [39. táblázat és 40. táblázat] Ugyanakkor a 4–50 fő közötti vállalkozások 2011. évi termelése és létszáma ma is (1347 fő) meghaladja a 2000. évit (1309 fő), feldolgozóiparon belüli 13,2%-os aránya közelíti az országos 15,4 %-os átlagot [41. táblázat]. *Fontos feladat a szövetkezés szorgalmazása, a termelés és a helyi értékesítés láncszemeinek felfűzése.*

*A **gépgyártás*** napjainkban is húzóágazat, 2011-ben az ipari termelés és az export, 64,4; illetve 74,1%-át produkálta. Úgy tűnik, Nógrád iparát évtizedek óta és napjainkban is a gépgyártás gerjeszti, exportja élteti. Az utóbbi években a gépipar „külpiaci kitettsége" – mintegy 97%-os exporthányada – miatt, az európai gazdasági válság hatására nehezebb helyzetbe került. Ennek következményeként 2012. I-III. negyedévében a gépipar termelése 15, kivitele 18%-kal csökkent. *Ugyanakkor versenyképessége alapján a megye gépiparának van esélye, hogy a recesszió megszűnése után visszanyerje pozícióit.*

Az iparon belül jelentős még a fémalapanyag, fémfeldolgozási termékek gyártása, melynek részaránya mintegy 13%.

A Nógrád megyei ipar fejlesztésének egyik útja-módja a gyorsabb ütemű korszerűsítés, ezen belül is a magasabb tudástartalmú ágazatok fejlesztése lehet. Ugyanakkor a megyei társadalom leszakadó részének nagyobb arányú foglalkoztatása érdekében, ezen munkaerő-állomány képzettségi és mobilitási szintjére is tekintettel meg kell találni a kisebb hozzáadott értékkel rendelkező, betanított- és segédmunkára épülő ipari tevékenységek fejlesztési lehetőségeit is.

Építőipar

Az építési teljesítmény az 1980-as évek elejétől – a visszafogott építési-beruházási kereslet következtében – több mint egy évtizeden át csökkent Magyarországon. A '90-es évektől pedig döntően megváltozott az építőipar tulajdonosi és szervezeti struktúrája is: a nagy építőipari vállalatok helyébe kis- és középvállalkozások léptek. Így történt ez Nógrádban is, azzal a különbséggel, hogy megyénkben a negatív folyamatok az országosnál is tovább tartottak, és eközben a megye építőipara leépült. A megyei székhelyű építőipar termelése az 1990-es években folyóáron ugyan már nőtt, a termelés volumene azonban még az ezredfordulón sem érte el az 1990-es szintet, miközben a megyék jó részében már jelentős volt az építőipari teljesítmény-növekedés.

A stabilizáció az ezredforduló utáni évtizedben sem következett be, sőt, Nógrád építőiparának teljesítménye – ahogy az az alábbi táblából, illetve a 42. táblázatból is kitűnik – immár folyóáron is csökkent.

4. táblázat: Az építőipari termelés [folyó áron] és a foglalkoztatottak* [millió Ft]

Megnevezés	2000.	2011.	2011. év a 2000. évi %-ában
Építőipar	10 100	7 497	74,2
Nem építőipari szervezetek	687	643	93,6
Összesen	10 787	8 140	75,5
Építőipari termelésen foglalkoztatottak az építőiparban	1 340	546	40,7

* Telephely szerint megfigyelt adatok

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyve, 2011 Saját szerkesztés és számítás

Építőiparunk leépülését valójában azonban a termelés mennyiségének alakulása mutatja, indexsorok alapján számítva. Az 1.2. ca) számú melléklet 43. táblázata szerint a termelés volumene – a telephely és a székhely szerint megfigyelt adatok alapján egyaránt – 2011 évben a 2000. évi felét sem érte el. A negatív

tendencia 2012-ben is folytatódott, a megyei székhelyű 4 főnél többet foglalkoztató építőipari szervezetek termelési értéke I-III. negyedévében összehasonlító áron 9,5%-kal maradt el az előző év azonos időszakitól.

A megye építőiparának további ismérve, hogy több mint két évtizede a létszámleadó gazdasági ág szerepét tölti be. A foglalkoztatottak száma már a '90-es években is mintegy egyharmadával csökkent. A „karcsúsítás" 2000-től is folytatódott, a foglalkoztatottak száma ebben az időszakban több mint a felére zuhant, ahogy az a fenti táblában, illetve a 42. táblázatban is látható.

Nógrád építőiparának közeljövőbeli fejlődése a megye egész gazdasága sorsának, elsősorban a vállalkozások versenyképességének, kiváltképp építési-beruházási teljesítményének függvénye.

Kereskedelem

A kiskereskedelmi üzletek száma 1990-2000 időszakában a privatizáció, a nagy áruházláncok egységeinek megjelenése, és a szabályozók változása miatt hullámzóan alakult, de összességében közel másfélszeresére nőtt, az itt látható idősor adatai szerint.

5. táblázat: A kiskereskedelmi üzletek számának alakulása*

Év	1990.	1992.	1994.	1996.	1998.	2000.	2011. év a 2000. évi %-ában
Üzletek	2 028	3 243	3 236	3 050	2 811	2 979	146,9

* Gyógyszertárakkal együtt, vendéglátóegységek nélkül

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei, KSH. Saját szerkesztés

Éppen ellentétes tendencia – az üzletek számának csökkenése eredményeként – mutatható ki az ezredforduló utáni időszakban, miközben folyamatosan módosult – de lényegesen nem változott – a kiskereskedelmi egységek üzlettípus szerinti összetétele. Ezt mutatja az alábbi tábla.

6. táblázat: Kiskereskedelmi üzletek üzlettípus szerint az év végén

Üzlettípus	Üzletek száma összesen		2011. év a 2000. évi %-ában
	2000.	2011.	
Élelmiszerüzletek és áruházak	1 107	888	80,2
Iparcikküzletek és áruházak	1 671	1 533	91,7
Üzemanyagtöltő állomás	36	30	83,3
Összesen	2 814	2 451	87,1
Gépjárműüzletek	129	149	115,5
MINDÖSSZESEN	2 943	2 600	88,3
Gyógyszertárak	36	41	113,9

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

Az üzletek száma – csaknem minden üzlettípusban bekövetkezett mérséklődésének – egyik legfőbb oka a gazdasági környezet változásában, a vállalkozások működési feltételeinek szigorodásában keresendő. Ezt igazolja az egyéni vállalkozók által működtetett kiskereskedelmi üzletek több mint egyharmadának megszűnése [44. táblázat].A megye kiskereskedelmének további jellemzője még az üzlethálózat korszerűsödése, az áruválaszték bővülése, a minőség javulása. Fontos ismérv (lenne) a kereskedelmi dolgozók számának alakulása. Erről azonban – a KSH számbavételi metodikájának változása miatt – összehasonlítható adatok nem állnak rendelkezésre. Jó okunk van feltételezni, hogy az üzletek számának csökkenésével nagyjából összhangban mérséklődhetett a dolgozók létszáma is.

Nógrád megye kiskereskedelmi-értékesítési forgalmát az elmúlt években az alacsony szintű foglalkoztatottság és a vidéki átlag alatt maradó kereseti színvonal következtében kialakult alacsony

szintű vásárlóerő döntően befolyásolta. A GfK Hungária 2011-ben végzett vásárlóerő-index felmérése szerint Nógrád az előző évhez képest is vesztett pozíciójából, jóllehet még így sem került a megyék „sereghajtói" közé.

A kiskereskedelmi vállalkozások számának csökkenésével párhuzamosan nőtt – elsősorban a városainkban – az üres üzlethelyiségek száma. Az utóbbi 10 évben soha nem volt annyi kiadó üzlethelyiség Salgótarjánban, mint manapság. Ezen nem enyhít a vagyongazdálkodást végző önkormányzati cég vállalkozásbarát árpolitikája sem.

A megyében jelen lévő kereskedelmi hálózatokat és hipermarketeket az alábbi ábra szemlélteti:

9. ábra: Kereskedelmi hálózatok és hipermarketek

Forrás: kereskedelmi hálózatok honlapjai, saját szerkesztés

Ugyanakkor Nógrád az egyetlen megye, ahol nincs bevásárlóközpont (pláza). Salgótarján Megyei Jogú Város Akcióterületi Tervének I. ütemében szerepelt pláza megépítése a belvárosban. A dr. Förster Kálmán tér alatti mélygarázs projekt biztosítani tudta volna a „hozzáférést", ennek azonban az ellenkezője következett be. A 2012-ben bevezetett parkolási rendszer újabb lökést adott annak a folyamatnak, hogy a kereskedelem súlypontja a külvárosi hipermarketbe tolódjon. A középosztály jellemzően Budapestre és Egerbe utazik ruházati és iparcikkekért, a fiatalabb korosztály szórakozni is. Jobbára az elszegényedett rétegeket és nyugdíjasokat szolgálják ki a belvárosban a többségében kínai tulajdonban lévő ruházati és használt ruha üzletek.

A „plázastop" és a területhasználat körüli jogi viták miatt állt meg Salgótarjánban – a TESCO Hipermarket szomszédságában – a 9000 m^2-re tervezett Stop Shop és Family Center beruházásainak projektje. A mall rendszerű Family Center 10 000 m^2-es épületének átadásaként 2014 szerepel az ingatlanfejlesztő honlapján. A nemzetközi barkácsáruházak magyarországi listáján szintén nincs egyetlen nógrádi település sem. A ruházati- és iparcikkeket forgalmazó megyeszékhelyi Nógrádker Zrt. évek óta szűkülő üzlettérben kínálja termékeit. Intézményes termelői piacok működnek Salgótarjánban (Piac és Vásárcsarnok), Pásztón, és Balassagyarmaton.

A megyeszékhely piaci csarnokának korszerűsítési tervét már tartalmazza a város 2008-ban elfogadott integrált városfejlesztési stratégiája. Az egyre növekvő számú nógrádi helyi termék megjelenése ellenére

rendszeresen szervezett, szabadtéri helyi termékpiac még nincs a megyében, bár a létrehozására már történtek kezdeményezések.

Turizmus, vendéglátás

A turizmus Nógrád megyének évtizedek óta a „remény ágazata", várt dinamizálódása az ezredfordulót követő években sem következett be. Sőt, ennek ellenkezőjéről tanúskodnak az alábbi tábla adatai is.

7. táblázat: Kereskedelmi szálláshelyek főbb mutatói

Megnevezés	2000.	2011.	2011. év a 2000. évi %-ában
Szoba	985	1 149	116,6
Férőhely	4 592	3 477	75,7
Vendég	55 396	46 486	83,9
Ebből: külföldi	3 703	3 394	91,7
Vendégéjszaka	162 520	107 097	65,9
Ebből: külföldiek	13 765	10 374	75,4
Átl. tartózkodási idő, éjszaka	2,9	2,3	79,3
Ebből: külföldi	3,7	3,1	83,8

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

Amint látható, a szobák száma nőtt, a férőhelyek száma csökkent, ami arra utal, hogy a szálláshelyek struktúrája jelentősen átalakult. A szálláshely-típusok száma eltolódott a kisebb férőhely/szoba mutatóval rendelkező szálláshelyek irányába, ahogy ezt alátámasztják a szállodák növekvő férőhely és vendégforgalmi mutatói [45. táblázat]. Mindeközben az összes kereskedelmi szálláshely forgalmi mutatói rendkívül szerények. A számok mellett sajnos az a tény is nagyon szomorú, hogy a megyeszékhelyen és környékén nincs olyan minőségű szálláshely, ahol üzleti vagy egyéb magas rangú vendéget el lehet szállásolni. A mennyiségi korlátok ebben a kategóriában a konferenciaturizmust, rendezvényszervezést is visszavetik. Ebben a tekintetben a balassagyarmati, szügyi vállalatok is hasonló problémával küzdenek. Amelyik településen megfelelő szálláshely van, ott sok esetben a kapcsolódó szolgáltatások, szórakozási lehetőségek hiányoznak.

Nógrád megye kereskedelmi szálláshelyein 2012. I-III. negyedévében nőtt a külföldi vendégek (15%-kal) és a külföldi vendégéjszakák (11%-kal) száma. Ez azonban nem tudta ellensúlyozni a belföldi vendégszám visszaesését, amely 12, illetve 14%-os.

Megyénk pozíciója az Észak-magyarországi régión belül és a megyék mezőnyében differenciáltan alakult. Miközben az összes kereskedelmi szálláshely relációjában romlott, szállodai szinten – a megyék átlagánál dinamikusabb fejlődés nyomán – valamelyest javult a helyzetünk. Ez pregnánsan kitűnik a 46. táblázat adataiból. Nem sikerült előbbre lépni a kereskedelmi szálláshelyek kapacitásának kihasználása tekintetében sem, amelynek összehasonlító adatait a 47. táblázat foglalja magában.

Bár az idegenforgalom fókuszában a kereskedelmi szálláshelyek állnak, fel kell hívni a figyelmet az egyéb – benne a falusi – szálláshelyek Nógrádban is növekvő szerepére, és az ezt igazoló forgalmi adatokra és mutatókra. [48. táblázat, 49. táblázat]. Jól látható, hogy az egyéb szálláshelyek mutatói igen dinamikusan növekedtek. Így a szállásadók száma 2011-ben csaknem háromszorosa, a szobák száma több mint háromszorosa a 2000. évinek, miközben a vendégforgalom a vizsgált időszakban 3,6-szeresére emelkedett. Az egyéb szálláshelyek javították Nógrád idegenfogalmi fogadóképességét, és kismértékben megyék közötti (például Borsodhoz viszonyított) pozícióját is.

Az idegenforgalom minimumfeltétel-rendszeréhez tartozik a vendéglátás – szálláshely-szolgáltatáson kívüli – infrastruktúrája is. Főbb mutatóit a 50. táblázat *részletezi*. Ebből kitűnik, hogy az éttermek, büfék és cukrászdák száma visszaesett a vizsgált időszakban, ami aligha kedvez a vendégfogadásnak, és amit az egyéb típusú vendéglátóhelyek növekedése nem is kompenzálhat.

A megye idegenforgalmára a 2-4 napos itt tartózkodás jellemző, amelyek alapján megyénk pozíciója régiós és országos összeghasonlításban is kedvezőtlen.

10. ábra: A vendégéjszakák aránya a kereskedelmi szálláshelyeken, 2011. év

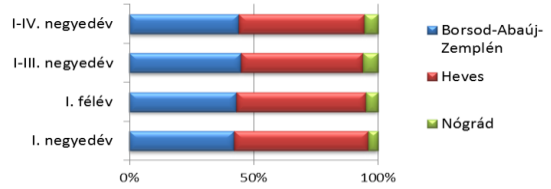

11. ábra: A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák aránya a kereskedelmi szálláshelyeken, 2011. év

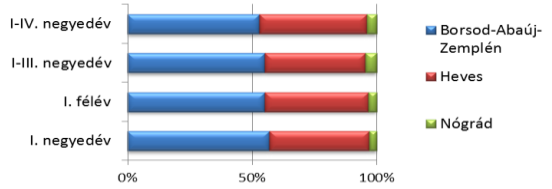

Forrás: KSH, Statisztikai tájékoztató – Nógrád megye, 2012/1

A megyei önkormányzat jelentős erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy a turizmus hozzájáruljon a gazdaság stabilizációjához. Markánsabbá is váltak a megye turisztikai potenciáljának domináns elemei:

Nyugat-nógrádi Börzsönyalja településeinek Bánkig húzódó rekreációs övezete Nógrád és Drégely várával; Hollókő Ófalu Világörökösége, Szécsény városa, az ipolytarnóci ősmaradványok, a salgótarjáni Bányamúzeum és nemzeti kegyhelyünk, a Mátraverebély-Szentkúton található zarándokhely, a Karancs-Medves fennsík természeti és geológiai értékei, Somoskő és Salgó vára, Balassagyarmat és belső-Nógrád kulturális és építészeti öröksége, valamint Nógrád megye irodalmi és történelmi értékei szintén ide sorolhatóak.

Ezekre az értékes desztinációkra napjainkban még a rövid időtöltéssel és alacsony költéssel járó látogatóturizmus jellemző. Turisztikai attrakcióként való hatékony hasznosításukhoz sok munkára és pénzre lesz szükség.

Az 1.2. ca) számú mellékletben elhelyezett 64. ábra mutatja, hogy Nógrád megye két üdülőkörzet, a Dunakanyar és a Mátra-Bükk szélére, illetve közé esik, míg belső részét jobbára lefedi a Cserhát és környéke üdülőkörzet, magában foglalva nemzeti kegyhelyünket, Hollókőt, Szécsényt és Ipolytarnócot. A megyének az a kis része, amely nem jelenik meg a térképen üdülőkörzetként, az Balassagyarmat (Nógrád egykori megyeszékhelye) és térsége, amelynek kulturális és építészeti öröksége az egyik legértékesebb az országban. Rehabilitációja 2013. évi I. ütemének megvalósításával irodalmi és kulturális emlékhelyei európai színvonalú környezettel fogadhatják a turistákat. Mindez elősegítheti, hogy a további turisztikai fejlesztő munka hatására a Belső-Cserhát hagyományőrző falvainak építészeti és táji értékei is felértékelődhessenek az ökoturizmus szempontjából.

A két szomszédos üdülőkörzet, a Mátra-Bükk és a Dunakanyar forgalmához képest Nógrád megye turizmusa napjainkban jelképes. Bár a Börzsöny-alja települései rendelkeznek kidolgozott turisztikai fejlesztési programmal, és céljaik elérése érdekében koordinációs szervezetet (Sugárkankalin Turisztikai Egyesület) is létrehoztak, ennek ellenére a vendégforgalom növekedése mérsékelt. A turisztikai kistájon jelentősebb árbevétel növekedést a bánki szolgáltatók könyvelhetnek el.

A közép-nógrádi térség meghatározó kínálati együttese, a Hollókő-Ipolytarnóc turisztikai tengely (beleértve Szécsény és környékét) jelentős hatást gyakorol – elsősorban szálláshely igénybevételével – Salgótarján és térsége turizmusára is. Ugyanakkor a látogatási célpontok mellett nem alakultak ki a tartózkodást növelő más attrakció elemek, illetve szolgáltatások, így a tovább tartózkodás kínálati feltételei szerények. Napjainkban rendkívül fontossá vált, hogy a Hollókő–Szécsény–Ipolytarnóc turisztikai tengelyen szolgáltatásfejlesztéssel növeljük a helyben eltöltött időt.

Az elkövetkezendő időkben várható, hogy a turisták nyitottabbak lesznek a kulturális örökségben gazdag városok, illetve a kulturális örökséggel, mint látványossággal is bíró területek – pl. Hollókő – iránt. Emiatt nagyon fontos, hogy a fogadókapacitások fejlesztésére megfelelő támogatás jusson. A vendégéjszakák számának növelése mellett a turistákat több költésre is kell ösztönözni. Fontos lehet a horgász-vadász turizmus erősítése, a valódi attrakciókkal rendelkező ökoturisztikai pontok kialakítása, valamint mindezek kapcsolati hálójának, egymásra épülő rendezvényeinek kiépítése. Geológiai és természeti értékeink rendszerben történő bemutatására a Novohrad-Nógrád Geopark hordoz kiváló potenciált. A falusi turizmus keretében tudatosan a rövid (1–3 nap) ott-tartózkodásra épülő, aktív elemekkel kapcsolt vendéglátási formákat célszerű fejleszteni.

Nógrád megye kedvező adottságainak kihasználása az egészségturizmusban új folyamatokat indított el: két jelentős projekt is támogatásban részesült, melyek segítségével lézeres szemklinika, illetve diagnosztikai és víziterápiás szolgáltatás fejlesztés valósul meg Alsópetényben és Nógrádgárdonyban. Mindkét projektet kastélyszálloda nyújtotta be.

A turizmus szerepe azon elmaradott térségek gazdaságában meghatározó, amelyek természeti értékekben, kulturális örökségekben gazdagok. Nógrád ilyen térség, és ez determinálja turizmusának közeljövőbeli súlyát és szerepét, fejlesztésének szükségességét és dinamizálását.

Vízgazdálkodás

Nógrád megye az ország északi részén, az Ipoly és a Zagyva vízgyűjtő területén helyezkedik el, a két vízgyűjtő területet a Cserhát-hegység választja el. Az Ipoly megyei szakasza határfolyó, mennyiségi és minőségi viszonyait alapvetően a szlovákiai vízgazdálkodási és területhasználati körülmények befolyásolják. A Zagyva, megyei eredetétől a torkolatáig magyar területen folyik, nógrádi szakasza 52 km. Felszíni vízkészlet szempontjából e két folyó a kisebb hozamú vízfolyások közé tartozik, mégis ezeken alapul a megyei vízbázisok közel fele. Felszín alatti vízkészletek tekintetében a megye a vízhiányos területek közé tartozik. Az országos helyzettől eltérően – ahol az összes ivóvíz-igény 90%-át e készletből elégítik ki –, Nógrád megyében a vízellátásnak csak mintegy harmada biztosítható a felszín alatti vízkészletekből, és ennek is elenyésző hányada a védett mélységi vízbázis.

Az elmúlt évtizedben a vízgazdálkodással kapcsolatos stratégiai elképzelések, ágazati prioritások többsége (vezetékes ivóvízellátás mennyiség és minőségi fejlesztése, vízközmű rendszer aránytalanságainak mérséklése stb.) döntően megvalósultak. Ezt mutatják az alábbi táblázat adatai is:

8. táblázat: Kommunális mutatók

Megnevezés	1990	2011	2011. év az 1990. évi %-ában
Vízellátás			
Közüzemi vízellátással rendelkező település	62	131	2,1-szeres
Főnyomó és elosztó vízcsőhálózat, km	1362,2	2285,4	1,7-szeres
Közcsatornázás			
Szennyvízcsat. hálózattal rend. település	11	98	8,9-szeres
Zárt/Szennyvízcsatorna-hálózat, km	158,3	1244,1	7,85-szörös

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei, KSH. Saját szerkesztés és számítás

Jól látható, a kommunális beruházások (közmű-programok) eredményeként teljes a nógrádi települések közüzemi vízellátása, és szennyvízcsatorna-hálózattal 2013. januári állapotok szerint 100 település rendelkezik, az összes település több mint 76%-a, a közmű-olló jelentős mértékben záródott. A szennyvízhálózat részletes ismertetését az 1.2. ca) számú melléklet tartalmazza.

Az ivó-vízgazdálkodás területén az országos területfejlesztési célkitűzésekkel összhangban, de a megyei sajátosságokhoz igazodva továbbra is indokolt célkitűzés a vízkár-elhárítási létesítmények fejlesztése az EU ajánlásainak megfelelő szennyvízelvezetési, -tisztítási színvonal közelítése, a víziközmű-infrastruktúra területi aránytalanságainak csillapítása, az ivóvízbázisok hatékonyabb védelme, a vízelvezető rendszerek további építése.

Amint az a fenti táblázat adataiból is látható az ivóvíz-ellátottság mennyiségi színvonalától messze elmarad a szennyvízelvezetés és a szennyvíztisztítás területi elterjedése. Jelenleg a megye teleüléseinek mintegy negyed részén még nincs kiépítve a szennyvízcsatorna-hálózat. A rendszer teljessé tétele fontos célkitűzés lehet, miként a szennyvíztisztító telepek fenntartható működésének biztosítása és a bázisok korszerűsítése is.

A gazdasági szerkezet irány és arányváltozásai

A nemzetgazdasági ágak teljesítményében – fejlődésében vagy éppen visszaesésében – bekövetkezett változások a megye gazdaságának és társadalmának egész struktúráját átrendezték. Ezt egzakt módon leginkább – a TEÁOR szerinti szerkezetben szemléltetve – az alkalmazásban állók számának és arányának változásán keresztül lehet nyomon követni.

9. táblázat: Az alkalmazásban állók számának szektoronkénti megoszlása, százalékban

Nemzetgazdasági ág	2000.	2011.	2011. év eltérése a 2000. évitől százalékpontban
Mezőgazdaság	2,7	2,7	0,0
Ipar	44,2	28,1	–16,1
Építőipar	2,0	4,4	2,4
Termelő ágak összesen	48,9	35,2	–13,7
Szolgáltatások összesen	51,1	64,8	13,7
MINDÖSSZESEN	100,0	100,0	0,0

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

A táblázat adatainak mélyebb elemzésre és számos következtetés levonására – a fejlődés-fejlesztés irányainak rögzítésére, ill. kijelölésére – is lehetőséget adnak. Így például:

- *A termelő ágak súlyának (54,9%-ról 39,2%-ra történt) csökkenésével szemben (45,1%-ról 60,8%-ra) nőtt a szolgáltató szféra részesedése*
- *Továbbra is meghatározó ág az ipar, amit a gépipar gerjeszt és az export éltet.*
- *Közel másfélszeresére nőtt a kereskedelem, javítás; csaknem duplájára a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás területén dolgozók részaránya, miközben közel ötszörösére emelkedett az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatásban tevékenykedőké.*
- *Sajnálatosan csökkenő a súlya az egészségügyi, szociális ellátásnak, ezzel ellentétben a közigazgatás, védelem aránya növekvő.*
- *A pénzügyi tevékenység aránya csekély*

A térség középtávú gazdaság fejlesztésének tervezésében nem csupán az Észak-magyarországi régió Miskolc–Eger–Salgótarján horizontális tengelyében lehet és kell gondolkodni, de végre számítani kell a kedvező interregionális kapcsolódások kialakítására. A térségi fejlesztések régiós pólusközpontjaként kijelölt Miskolc helyett Budapestet, az ország fővárosát kell Nógrád kapcsolati hálójának középpontjába állítani, amely mindig is nagyobb vonzást jelentett Miskolcnál.

Tekintettel arra, hogy Magyarország egy centrális rendszerű kis ország, kapcsolataiban, logisztikai és irányítási rendszerében, az erőteret Budapest határozza meg. Emellett a szomszédos felvidéki kapcsolatok építésével, erősítésével is számolni kell (Losonc, Zólyom, Besztercebánya). Ezen hárompólusú hatásrendszerbe célszerű megfogalmazni a területfejlesztési, ezen belül különösen a gazdaságfejlesztési koncepciót.

1.2. cb) A gazdaság belső és külső kapcsolatai

A megyén belüli gazdasági kapcsolatok esetlegesek, gyengék. A kapcsolatok fejlesztésére, koordinálására eddig létrejött törekvések érdektelenségbe fulladtak, elhaltak: üvegipari klaszter, Nógrád Gazdaságért Együttműködés, megyei gazdasági kerek-asztal. A klaszterszerveződés a régió többi megyéjéhez képest pár év késéssel indult el Nógrádban. A korábbiaktól erősebb és megalapozottabb formációnak számít a 2011. évben a Budapesti Gazdasági Főiskola Pénzügyi és Számviteli Kar Salgótarjáni Intézete tanárai által létrehozott és a KRF Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Zrt. leányvállalata, a Bodrog-Hernád-Sajó Térsége Fejlesztési Kft., mint klaszterműködtető társaság közreműködésével folyamatosan aktív, fejlődési pályán mozgó Energetikai, Gép- és Acélszerkezet Gyártó és Mechatronikai Beszállító (EGME) Klaszter, amely 26 nagy és kisvállalatot foglal magába. Nógrád megyén túl nyúlik a Palóc Út Klaszter Egyesület tevékenysége, amely a turizmus területén szerveződött. Szécsényi székhellyel jegyezték be a Víz- és Környezet-gazdálkodási Klasztert, azonban a megye gazdaságába nem integrálódott érezhető módon.

A **megyei vállalkozások közötti kapcsolatok szervezésében** a helyi kamaráknak, illetve a VOSZ Nógrád Megyei Szervezetének van a legnagyobb szerepe. A Nógrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamarán belül területi csoportok is működnek, amelyek helyi – települési, térségi – gazdasági érdekvédelmi feladatokat látnak el, szövetkezve vállalkozói klubokkal. A VOSZ helyi szervezete a megyei vállalkozások összefogását tűzte ki fontos célul, elősegítve egymás kölcsönös piacbővítését. Az informális kapcsolatok javításának „terepe" az évenként megrendezett kamarai bál, illetve Príma Díj gálaestje.

A **megye gazdaságának hazai külső kapcsolatait** jellemzi az erőteljes Budapest-centrikusság. Vonatkozik ez az értékesítési, szolgáltatási, kutatás-fejlesztési, képzési kapcsolatokra. Részben élnek még az acélipari ágazatban kialakult térségi kapcsolatok Ózd és Bátonyterenye, Salgótarján vállalkozásai, vállalatai között. A regionalizálódás és az Észak-magyarországi régióhoz tartozás a nógrádiak számára a Budapest-centrikusság miatt nem volt népszerű, ugyanakkor tagadhatatlan, hogy erősebbre fűzte a térség kapcsolatait a Miskolci Egyetemmel és egyéb szervezetekkel is a képzés és innováció területén.

A külső kapcsolatrendszer értékelésekor mindenképpen **a szomszédos szlovákiai térséggel fennálló együttműködéseket** célszerű elsőként számba venni. Ennek legismertebb eredményei:

A **Neogradiensis Eurorégió** 2000-ben a határon átnyúló együttműködés elősegítésére alakult meg. A két alapító – magyar oldalról a Neogradiensis Régió Egyesület, szlovák részről a Region Neogradiensis – tagjai önkormányzatok, önkormányzati társulások és megyei kamarák. A Neogradiensis Eurorégió magyar oldalon lefedi Nógrád megye teljes közigazgatási területét, szlovák oldalon a losonci, poltári és nagykürtösi járást. Teljes területe 4668 km^2, melyen mintegy 350 ezer ember él. A települések száma 278, melyből 11 város. Az együttműködés keretében a két egyesület – esetenként partnerségben – több közös, EU támogatott projektet valósított meg. Kiemelkedő a szerepe a határon átnyúló tervezési munkában. Számos (vasúti, közúti és Ipoly-híd) fejlesztést szorgalmazott, ezekhez megvalósíthatósági tanulmányt, engedélyezési tervet készíttetett (Ipoly-völgyi vasút, Kerékpárút Hollókőtől Murányig). Kulturális örökségvédelmi hálózatot épített ki és működtet, kidolgozta az eurorégió értéktérképét.

A Novohrad–Nógrád Geopark Nonprofit Kft. létrehozásának célja a megalakult geopark területén az európai geoparkhálózat szakmai követelményeinek megfelelő örökségvédelmi, természetvédelmi, értékmentő és térségfejlesztési programok szervezése, koordinálása, lebonyolítása. A társaság feladata a geopark térségében lévő magyarországi és szlovákiai települések együttműködésének, közös fejlesztési programjainak támogatása, a természeti, kulturális értékek megismerésének, tudományos kutatásának, tájgazdálkodásának, (öko)turisztikai fejlesztésének segítése, ismertetése, hasznosítása, kutatási-nevelési ismeretterjesztési feladatok ellátása, a megóvásban való közreműködés, együttműködés hazai, külföldi és nemzetközi szervezetekkel. A **geopark védjegyét** és minden ahhoz kapcsolódó jogot a cég birtokol, amelynek szlovák tagja a Z.p.o. Geopark Novohrad-Nógrád Jogi Személyek Társulása. A Novohrad-Nógrád Geopark 2010-ben felvételt nyert az Európai és Globális Geoparkok Hálózatába.

Novohrad–Nógrád EGTC: Salgótarján Megyei Jogú Város Önkormányzata (HU) és Fülek (Fil'akovo, SK) Város Önkormányzata 2011-ben döntött egy új, a határon átnyúló fejlesztési elképzelések megvalósításának legjobb alapjait megteremtő szervezet létrehozásáról. Az EGTC (az angol betűszó magyar megfelelője Európai Területi Társulás: ETT) előnye, hogy mindkét ország elismeri, mint jogi személyiséggel rendelkező szervezetet, amely a pályázati források megszerzése és hatékony felhasználása érdekében akár partnerek nélkül is tud működni. A Novohrad–Nógrád EGTC-t 2011 decemberében jegyezték be. A magyarországi székhellyel (Salgótarján) működő szervezet alapszabályában a Novohrad–Nógrád Geopark kezdeményezésének a segítése szerepel.

A határon átnyúló **magyar szlovák együttműködési program** (HU-SK) olyan, a gazdaságfejlesztéssel is összefüggő **eredményeket tud felmutatni a megyében**, mint két Ipoly-híd, a balassagyarmati vállalkozói inkubátorház, a nagykeresztúri gyümölcsmarketing központ, vagy a salgótarjáni vállalkozói központ tetőtér bővítése. Ugyanezen program támogatásával vadászati és erdészeti klaszter jött létre Nógrád megye és a Besztercebányai Régió területén.

Említésre méltó, hogy a **Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Magyar-Szlovák tagozata** a nógrádi iparkamaránál működik országos hatókörrel.

A **megyei vállalatok export orientációja elsősorban az Európai Unió**, azon belül is legerősebben Németország felé mutat. Az export döntő hányadát a külföldi tulajdonú vállalatok adják a beszállító ágazatokban, illetve a gépiparban. A KKV-k export megrendeléseire jellemző, hogy sok esetben

alulárazott alvállalkozói szerződéseket teljesítenek, melyeknek a profitja nem helyben jelenik meg (jellemző a még működő textiliparban, a fémszerkezetek gyártásában).

A **külső gazdasági kapcsolatok élénkítése** érdekében a Külgazdasági Hivatal (HITA) megyei információs irodája, illetve a kereskedelmi és iparkamara nyújt szolgáltatásokat. Az exportkapcsolatok szélesítését sok esetben akadályozza a nemzetközi menedzsment, külkereskedelmi és nyelvi kompetenciák hiánya a kisvállalkozói szférában.

A megyei és települési szintű **területi együttműködések, testvérvárosi kapcsolatok fókuszában** napjainkig jellemzően **nem a gazdaságfejlesztés állt**. Változást hozhat, hogy a közelmúltban Nógrád megyei delegáció járt Kínában, ahol együttműködési szerződést írtak alá a Guizhou tartomány vezetőivel. Megalakult a Kínai Magyar Üzleti Tanács Nógrád Megyei Tagozata, amelynek célja Guizhou tartomány és Nógrád megye között gazdasági együttműködések feltárása, kiemelt tekintettel a mezőgazdaságra, élelmiszeriparra, energetikára, gépgyártásra.

A települések, térségek, nonprofit szféra részvétele az **európai interregionális hálózatokban, programokban** a gazdaságfejlesztés területén meglehetősen gyenge. Említést érdemelnek a megyei LEADER egyesületek a vidékfejlesztésben, a Vidékfejlesztők Nógrádi Egyesülete és Hollókő Önkormányzata a vidéki és örökségturizmusban, illetve Salgótarján Megyei Jogú Város ReSource projektje az európai bányavárosok együttműködésében, fejlesztésében tett nemzetközi törekvéseikért.

1.2. cc) A termelési infrastruktúra állapota

A munkaügyi szervezet 1991 óta végez adatfelvételt a munkáltatók – döntően a vállalkozások – körében a munkaerő-piaci prognózis elkészítéséhez, amelynek alapján a termelési struktúra állapotának egyes összetevői is értékelhetőek.

A termelőkapacitások kihasználtsága szempontjából a cégek magas (81–100% közötti), közepes (41–80% közötti) és alacsony (40% alatti) kihasználtságú csoportokba sorolhatók. A vizsgált időszakban a kihasználtság mutatói 2006-ban voltak a legkedvezőbbek, míg a kialakult válság következtében 2009-ben a legkedvezőtlenebbek. 2011-ben a cégek kevesebb, mint harmada bírt magas kapacitás-kihasználtsággal, miközben a rendelkezésre álló eszközeiket legkevésbé kihasználók részesedése elérte a 10%-ot. A kapacitás kihasználatlanság főbb okai – a belföldi kereslet mérséklődése, a külföldi kereslet csökkenése és a tőkehiány – nem változtak jelentősen, e három összetevő 70–80%-ban magyarázta az eredményt. Kisebb-nagyobb mértékben a munkaerőhiány is hozzájárult a kapacitások nem megfelelő kihasználásához.

Adott időszakban mért alacsony, illetve a közepes kapacitás-kihasználtság korántsem standard állapot. Az átmeneti likviditási problémák, a régi piacok elvesztése, új megrendelők felkutatása, esetleg a kezdeti időszakot jellemző alacsony üzemeltetési szint egyaránt befolyásolhatja a rendelkezésre álló eszközök kihasználtságát, és azok alakulását, miként a szezonalitásból eredő eszköz-kihasználatlanság is.

A kapacitáskihasználás és a rendelésállomány alakulását szemléletesen mutatja az 1.2. cc) számú melléklet 65. ábra és 66. ábraja.

A rendelésállomány alakulása a kereslet és a piaci kapcsolatok stabilitásának, kiszámíthatóságának változását méri. Így a rendelésállomány változása javuló vagy romló piaci pozíciókat takar, ami jelentős befolyással bír a termelés alakulására, a foglalkoztattok számára, a vállalatok pénzügyi, vagyoni helyzetére.

A piacvesztés, keresletcsökkenés már 2007-ben elkezdődött a megyei vállalkozások körében, ami a következő két évben egyre fokozódott az ismert okok miatt. A 2010. évi adatok némi bizakodásra adtak okot, de 2011-ben ismét megtorpant az éppen kibontakozó kedvező irányú folyamat.

A kapacitásbővítési tervek szerint az utóbbi években a cégek fele jobbára nem tervezett fejlesztést, bővítést. A beruházási szándékok mögött elsősorban a feldolgozóiparban tevékenykedők expanziós törekvései húzódtak meg. A legtöbb beruházást a legkisebb cégek aktiválták, körükben mégis az átlagosnál alacsonyabb volt a fejlesztést megvalósítók aránya. A beruházások között előkelő helyet foglalt el a gépi berendezések, járművek beszerzése, az épület, telephely vagy üzlet létesítése, illetve bővítése.

12. ábra: A beruházási szándékok alakulása adott évben Nógrád megyében

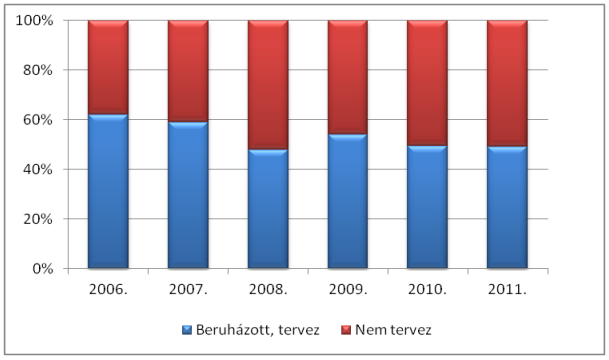

13. ábra: Az üzleti helyzet megítélése adott év őszén

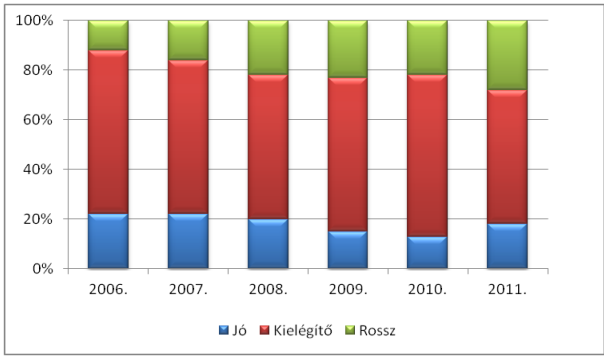

Forrás: Nógrád Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja

A vállalkozások üzleti helyzetében – a fentebb bemutatott folyamatok velejárójaként is – kedvezőtlen irányú elmozdulás tapasztalható. 2006 és 2011 között a gazdálkodók körében 4,8 százalékponttal csökkent az üzleti helyzetet jónak, illetve 11,2 százalékponttal a kielégítőnek tartók aránya, miközben a rossz üzleti helyzetről számot adók súlya 16 százalékponttal növekedett.

1.2. cd) A telepítési tényezők értékelése

A gazdaság telepítési tényezőinél vizsgáljuk a logisztikai adottságokat (A); az oktatási, képzési hátteret (B); a népességet, mint munkaerő-piaci bázist (C); a befektetésekhez rendelkezésre álló infrastruktúrát (D).

A) A gazdasági és logisztikai csomópontok elérhetősége szempontjából kedvező a határmenti elhelyezkedés, az 5 db határátkelési pont. Repülőtér legközelebb Budapesten és Debrecenben, kikötő szintén Budapesten található. Budapest, ill. az autópálya közelsége miatt kedvező a dél- és nyugat-nógrádi térség helyzete. Elérése az M3 autópályától, és a 2A gyorsforgalmi útról 15-25 percet vesz igénybe. Kelet-Nógrád esélye a befektetőkért folytatott harcban aligha fog javulni, amíg nem fejeződik be a 21. sz. főút négysávúsítása. A megközelíthetőségi hátrányok között kevésbé az időtényező, mint az útminőség a súlyosabb. Az autóipari központok – Kecskemét, Esztergom, Győr – elérésében Nógrád számára kulcskérdés, hogy az M0 körgyűrű körbeérje Budapestet. A meglévő keleti szakaszokkal is már sokat javult logisztikai helyzetünk. A megyei vállalatok elenyésző arányban élnek a vasúti áruszállítás lehetőségével. A közúti szállításnak vele szemben – szem előtt tartva a megyei vasútvonalak állapotát – behozhatatlan. Emiatt e hálózat fejlesztésének hiánya mérsékelten jelent hátrányt.

B) A megye oktatási, képzési infrastruktúrája viszonylag jó minőségű. Országos probléma, hogy a szakmakínálat időben és választékban nem mindig alkalmazkodik a munkaerőpiaci igényekhez. A betelepült befektetők a képzőintézményektől több rugalmasságot, alkalmazkodó készséget várnak el, és szorgalmazzák a duális képzés súlyának növelését. A tőkéért folytatott versenyben pozíciónkon sokat javítana a műszaki felsőfokú képzés megteremtése, melybe a technikusképzés is beleértendő. Ennek igénye mellett az itt működő külföldi vállalatok gyengének találják még a nyelvi kompetenciákat, különös tekintettel a szaknyelvi ismeretekre (pl. rajzolvasás).

Nógrád – a számviteli főiskola jó négy évtizedes működésének köszönhetően – bővelkedik pénzügyi, számviteli szakemberekben, amely kedvező potenciált jelenthet a pénzügyi szolgáltató szektor befektetéseihez (call center, shared service center). Ezt a potenciált erősíti a nagyszámú, kihasználatlan irodaház, elsősorban Salgótarjánban. Kormányzati támogatású decentralizált intézményi szerepvállalással – mint csapágyváros – Salgótarján újra bázisa lehet a pénzügyi oktatásnak, kutatásnak a BGF kivonulását követően is.

A 2013-ban készült **Nógrád megyei szakképzés-fejlesztési koncepció** célja, hogy olyan szakképzési struktúra és tartalmi fejlesztés megvalósítását segítse elő, mely megfelel a munkaerő-piaci igényeknek, segíti az egyén alkalmazkodó-képességének, munkavállalói kompetenciáinak fejlesztését, és alkalmazható tudást biztosít.

A megyében működő 22 középiskola csaknem mindegyike többcélú intézmény. Hat iskolának van benne a profiljában az általános iskolai képzés, tizenegynek a gimnáziumi képzés, s tizennyolcnak a szakképzés. Mint az Oktatási Hivatal által összeállított, 2012/2013. tanévre szóló beiskolázási adatokból látható azonban, ezek közül az intézmények közül több a valóságban nem végez szakképzést. Négy középiskola speciális szakiskolaként is tevékenykedik.

A 2012/2013. tanévben az Nógrád megyei szakiskolák 671 helyet hirdettek meg az előrehozott szakképzésben. A 671 helynek azonban csak a 28%-át töltötték föl. Ebből le kell szűrnünk azt a tanulságot, hogy a **kétkezi szakmák népszerűsége még mindig nincs a megfelelő szinten.**

A **Nógrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara** regisztrált adatai szerint 2012/2013-as tanévben 98 gazdálkodó szervezet vesz részt a **tanulószerződéses képzésben**. A kamara hitvallásának tekinti a duális képzés kiterjesztését, ami az egyre nagyobb számú tanulószerződéses gyakorlati képzésben valósulhat meg. A duális képzés eredményeként pedig egyre több kiemelkedő szakmai felkészültséggel és gyakorlati jártassággal rendelkező pályakezdő kerülhet a munkaerő-piacra. A gyakorlati képzésbe bekapcsolódó gazdálkodóknak elsődleges feladatuk az, hogy megfelelő személyi és tárgyi feltételeket biztosítva, az adott képzési program, szakmai és vizsgakövetelmény szerint felkészítsék a tanulókat a szakmai gyakorlati vizsgára. Természetesen, ha a gazdálkodó előrelátó, a gyakorlati képzés ideje alatt kinevelheti saját munkaerő-utánpótlását is. A **pályaorientáció** keretében a kamara célja elsősorban a kétkezi munka és a szakmák megismertetése, megkedveltetése, valamint sikeres életpályáknak a bemutatása.

A Nógrád megyei szakképzés-fejlesztési koncepció legnagyobb kihívásként jelöli meg, hogy **olyan szakképzési rendszert kell megteremteni a megyében, ami mind struktúrájában, mind minőségében eleget tesz a munkaerő-piaci igényeknek**. El kell érni továbbá, hogy a végzett tanulók jelentős része szakmájában helyezkedjen el, s lehetőleg a megyében maradjon.

C) A népességen belül a szabad munkaerő aránya, összetétele első ránézésre bőséges munkaerőpiaci kínálatot mutat minden kistérségben. Az alacsony iskolai végzettségűek magas száma és aránya még mindig lehetővé teszi, hogy a megyébe munkaintenzív tevékenységet végző befektető tudjon betelepedni. A már itt dolgozó befektetők tapasztalatai szerint a rendelkezésre álló munkaerő minősége, munkához való viszonya nem megfelelő. 20 fő kiválasztásához minimum százat kell interjúra, próbamunkára behívni. A halmozottan hátrányos, tartós munkanélküli rétegek foglalkoztatása széles körű munkaerőpiaci felkészítő program nélkül reménytelen várakozás. Mindezen tapasztalatok főleg a kelet-nógrádi térséget jellemzik, a fluktuáció a megye nyugati részében (Rétság, Balassagyarmat) jóval alacsonyabb.

A rendszerváltást követően kialakult kistérségi foglalkoztatási, munkanélküliségi különbségek továbbra is megmaradtak. A megyei átlagot jelentősen meghaladja az álláskeresők aránya – a munkavállalási korú népességen belül – a salgótarjáni és a szécsényi körzetekben, míg a leghátrányosabb helyzetűnek számító bátonyterenyei kistérségben a megyei átlagtól jelenleg elmaradó értéket mutat, vagyis a kedvező változást a tömeges közfoglalkoztatás okozta. Megyei viszonylatban a balassagyarmati és a rétsági körzetek munkaerő-piaci pozíciója a legkedvezőbb, viszont a pásztói térséget is átlagon aluli érték jellemzi.

10. táblázat: A regisztrált álláskeresők száma és aránya körzetenként

Körzet	Álláskeresők (fő)							Az álláskeresők aránya a munka-vállalási korú népességhez*, %
	havi átlagos száma						száma	
	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012. jún.	2012. június
Salgótarján	5 064	5 869	6 372	7 056	7 494	7 316	6 848	16,3
Balassagyarmat	2 201	2 459	2 384	2 925	3 006	3 130	2 893	10,6
Pásztó	1 729	1 897	1 986	2 552	2 629	2 876	2 484	11,8
Szécsény	2 120	2 003	1 968	2 118	2 076	2 384	2 273	18,1
Bátonyterenye	2 066	2 215	2 340	2 698	2 567	2 560	2 001	12,4
Rétság	1 164	1 226	1 292	1 640	1 597	1 679	1 670	9,9
Nógrád megye	14 345	15 669	16 340	18 988	19 368	19 945	18 169	13,4

Észak-Magyarország	82 791	89 799	93 006	107 960	108 766	110 699	101 932	12,6
Országosan	393 465	426 915	442 333	561 768	582 664	582 868	524 352	7,9

*Forrás: Nógrád Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja, *A nemzetgazdaság munkaerőmérlege, 2011.01.01. (KSH)*

A nógrádi munkaerő mobilitása alacsony. Pásztó és Rétság környékéről jellemző az ingázás a budapesti agglomerációba, de akár megyén belül nagyobb távolságok megtételére (1-1 óra oda-vissza) már alacsony hajlandóságot mutatnak az emberek, főleg több műszakos munkarendben.

A lakosság nyelvtudás szintje – az elöregedés, a jól képzett fiatalok elvándorlása következtében – rendkívül alacsony. Diplomát igénylő munkakörökbe is nehéz olyan embert találni, aki tárgyalóképes szakmai nyelvtudással bír. A külföldi tulajdonú jelentősebb vállalkozások menedzsmentjében alig találunk nógrádi lakosokat.

D) Infrastruktúra: a tőkebeáramlás visszaesésben az utóbbi 7 évben az is szerepet játszott, hogy Nógrád megyében nem történt jelentősebb iparterület fejlesztés, a meglévő ipari parkok javarészt beteltek.

Az ipari parkok kihasználtságát az alábbi ábra szemlélteti:

14. ábra: Címmel rendelkező ipari parkok

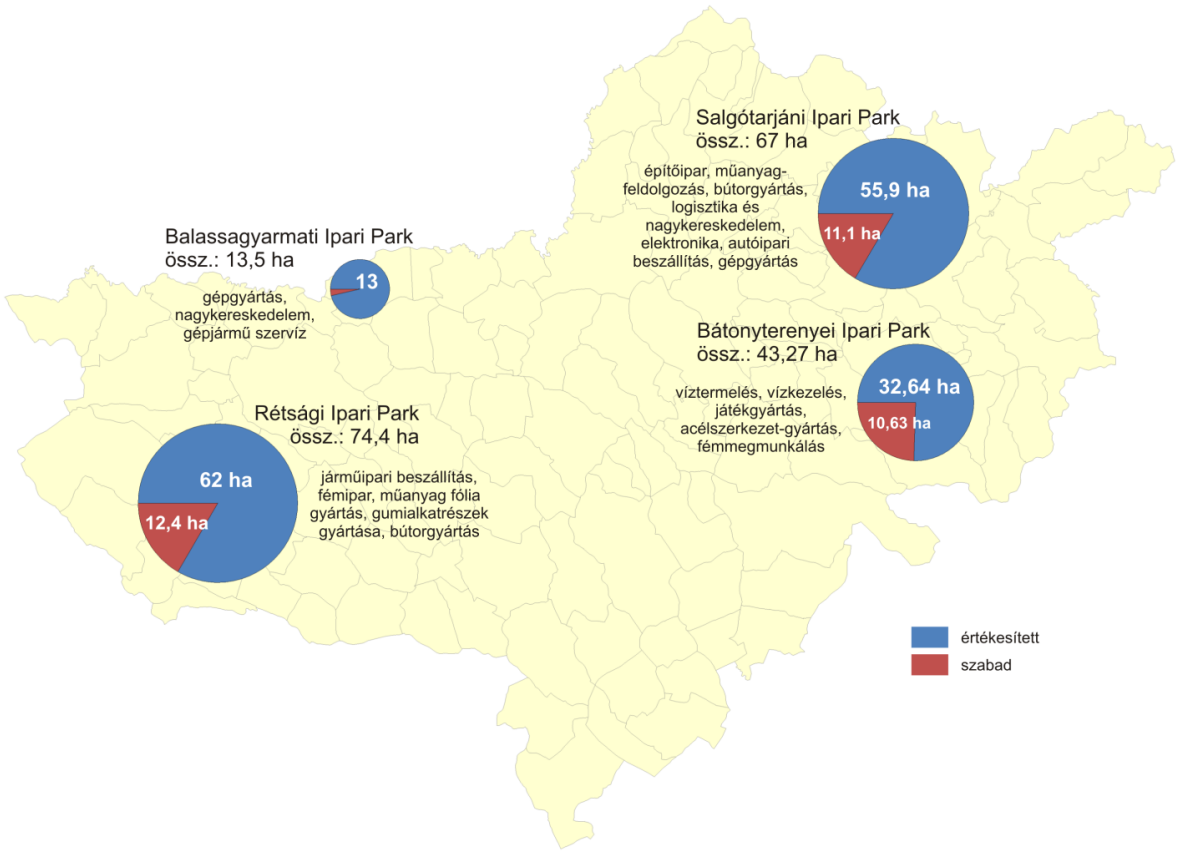

Forrás: HITA, saját szerkesztés

Salgótarján ipari parkjában jelenleg mindössze 1,5 hektár területet kínál eladásra a Salgó Vagyon Kft., a III. ütem jogi és egyéb okok miatt nem értékesíthető még, illetve domborzati viszonyai nem is teszik lehetővé versenyképes feltételekkel nagyobb területű üzem létesítését ott. Az ipari park területe tovább nem bővíthető.

A Rétsági Ipari Parkban 9,5 hektár közművesített terület vár értékesítésre, amely két, nem egybefüggő telekből áll.

Balassagyarmat ipari parkja tipikusan KKV-k számára létesült, s a helyi önkormányzatnak még fél hektár eladható területe van.

Bátonyterenyén az ipari park 10 hektáros területén az infrastruktúra fejlesztése zajlik ÉMOP támogatással.

Kisterenyei városrészen az önkormányzat épít utat, infrastruktúrát 4 hektár területen. A 21. sz. főút melletti területekre már kötöttek szerződéseket betelepülő vállalkozásokkal, összesen 200-300 új munkahely létesítésére számítanak.

Kelet-Nógrádban a domborzati viszonyok jelentősen korlátozzák az iparterület fejlesztési lehetőségeket. A rehabilitáció folyamata elindult az volt acélgyár területén, ugyanakkor a bontási folyamatokat elsősorban az ingatlanadó, és nem a gazdaságfejlesztési szándék vezérelte. Itt jelenleg 10 hektár terület áll rendelkezésre, bár nagy közúti teherforgalmat bonyolító vállalkozás számára a megközelítése a városon keresztül nem ideális. A bontási folyamat más nagyüzemi területeken is elindult (volt öblösüveggyár és síküveggyár).

A barnamezős telepek további felszámolása, rehabilitációja Salgótarján jövője szempontjából kulcskérdés, mivel a zöldmezős területek használhatósága ipartelepítési célra a domborzati viszonyok miatt korlátos. Pásztó környékén viszont célszerű feltárni gazdaságfejlesztésbe vonható zöldmezős területeket a kedvező elhelyezkedés miatt. Ez az a távolság, ameddig a kelet-nógrádi iparmedencéből a munkaerő hajlandó ingázni.

Balassagyarmaton gazdasági tevékenységre jelentős tartalék területek állnak rendelkezésre a déli iparterületen a Delphi mellett, azonban azok bevonásához infrastruktúra-fejlesztés és elkerülő út építése szükséges. A szomszédos Szügybe települt vállalkozásokkal együtt ezen a területen formálódik Nógrád megye új ipari centruma. Az iparterület fejlesztés a teljes megyére nézve elengedhetetlen, mert a meglévő ingatlankapacitások jelentik a legszűkebb keresztmetszetet a munkahelyteremtésben, tőkebeáramlásban. Kelet-Nógrádban Pásztó rendelkezik zöld mezős ipartelepítésre a legnagyobb területtel, amelyek körültekintő iparterület fejlesztéssel jelentős betelepülési lehetőségeket állíthatnak elő. Salgótarjánban hatalmas kiterjedésű alulhasznosított ipari-gazdasági területek és barna mezős rehabilitációval hasznosítható ipari telektömbök állíthatóak a térség újraiparosításának szolgálatába.

Többnyire a csökkenő lakosságú városok problémája a kiürült iskolák, közintézmények irodaépületeinek fenntartása, hasznosítása. Fejlesztésbe vonásuk lehetőségei korlátosak, szerepüket a szolgáltató szektor befektetéseinél lehet megtalálni. a gazdaság- és vállalkozásfejlesztési programokat.

A telepítési tényezők fejlesztésének iránya szinte minden szinten a korszerűsítés, a humántőke estében az oktatásfejlesztés, a tudástartalom erősítése lehet.

1.2. ce) Területi innovációs potenciál

A 2020-ig szóló Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia munkaanyaga a középpontjában álló TUDÁS-t három fő elem köré rendezi: **a tudás előállítása, a tudás felhasználása és közöttük a tudás áramlása**. Ezen ésszerű logika mentén vizsgáljuk jelen fejezetben Nógrád megye innovációs potenciálját is.

A **tudás előállítását *tudásbázisok*** szolgálják, amelyekbe beletartozik az oktatási-képzési rendszer és tehetséggondozás, a K+F infrastruktúra, illetve a kutatóhelyek.

A megye képzési infrastruktúrája és minősége jónak mondható. Évről évre szerepel megyei intézmény a középiskolák százas toplistáján, és a felvételi arányaink sem rosszak. Az iskolai tehetséggondozást segítő TÁMOP pályázatra ebben az évben 27 megyei intézmény adott be pályázatot. Mindemellett szintén népszerű volt a „Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában” c. TÁMOP konstrukció 15 pályázóval, amely a kreatív képességek fejlesztésére való törekvést tükrözi. A megyei szakképzés szerkezete, amely a vállalkozások visszajelzése szerint nem mindig követi a piaci igényeket, átalakulóban van. A megyei fejlesztési és képzési bizottság megalakulásával megyei hatáskörbe kerül a szakképzés fejlesztési irányainak és arányainak meghatározása. A megyei helyzet felmérésével a gazdaság által igényelt szakképzések indulhatnak a 2014-2015-ös tanévtől. Mindezt remélhetőleg hatékonyan szolgálja majd a megyei TISZK, amely mintegy 1,2 milliárd forint támogatással jött létre.

A megye kiemelkedő tudásbázisát mindig is az általunk csak „számviteli főiskolaként” emlegetett intézmény adta. A tudás előállítása tekintetében a megye számára óriási veszteség, ha egyetlen felsőoktatási intézménye végleg bezárja kapuit. Bár a megye és a város az intézmény mellé állt és súlyos milliókkal támogatta - amíg tehette - a működést, ez nem volt elegendő a felvételi rendszer változása, a tanulók számának csökkenése és az egyes szakmák piaci túlkínálata ellen tett intézkedések negatív hatásainak kompenzálására. Mindent meg kell tennünk azért, hogy a meglévő bázison egy **új, versenyképes tudásközpont** jöjjön létre, amely a tudásalapú helyi társadalom motorja lehet.

Nógrád megyében a **K+F infrastruktúra** szegényes. A Nemzeti Innovációs Hivatal koordinációjával összeállított Nemzeti Kutatási Infrastruktúra Regiszterben egyetlen nógrádi intézmény, bázis sem szerepel. Kutatóhelyek kizárólag a gazdasági szférában vannak jelen, melyekhez gyakran társul együttműködés keretében egyetemi, vagy más kutatóintézeti háttér, illetve akár külföldi K+F+I kapcsolatrendszer.

A megye innovatív vállalkozásainak, szervezeteinek felmérésekor gyakran tapasztaltuk, hogy a hivatalos statisztikák torz képet adnak innovációs potenciálunkról. Ezek nem tartalmazzák a megyében telephellyel igen, de székhellyel nem rendelkező szervezeteket. Másrészt akadnak olyan vállalkozások, amelyeknek a kutatás-fejlesztés ugyan nem bejegyzett tevékenysége, de folyamatosan hajtanak végre fejlesztéseket. A bejegyzett tevékenység szerint műszaki K+F tevékenységet végző vállalkozások száma Nógrádban 2010-ben mindössze 11 db volt, ami a megyei átlagnak (Budapest kivételével) csupán 0,81%-a! A high-tech feldolgozóiparba a statisztikák ugyanebben az évben 39 vállalkozásunkat sorolták, amellyel már a megyei átlag 2%-ához közelítünk. Tudás-intenzív szolgáltatást 3 668 vállalkozásunk végzett, ami az előzőhöz hasonló reprezántáltságú a megyei átlagok tükrében.

A meghatározó megyei K+F+I tevékenységeket az alábbi térkép szemlélteti ágazati bontásban:

15. ábra: K+F+I tevékenységek

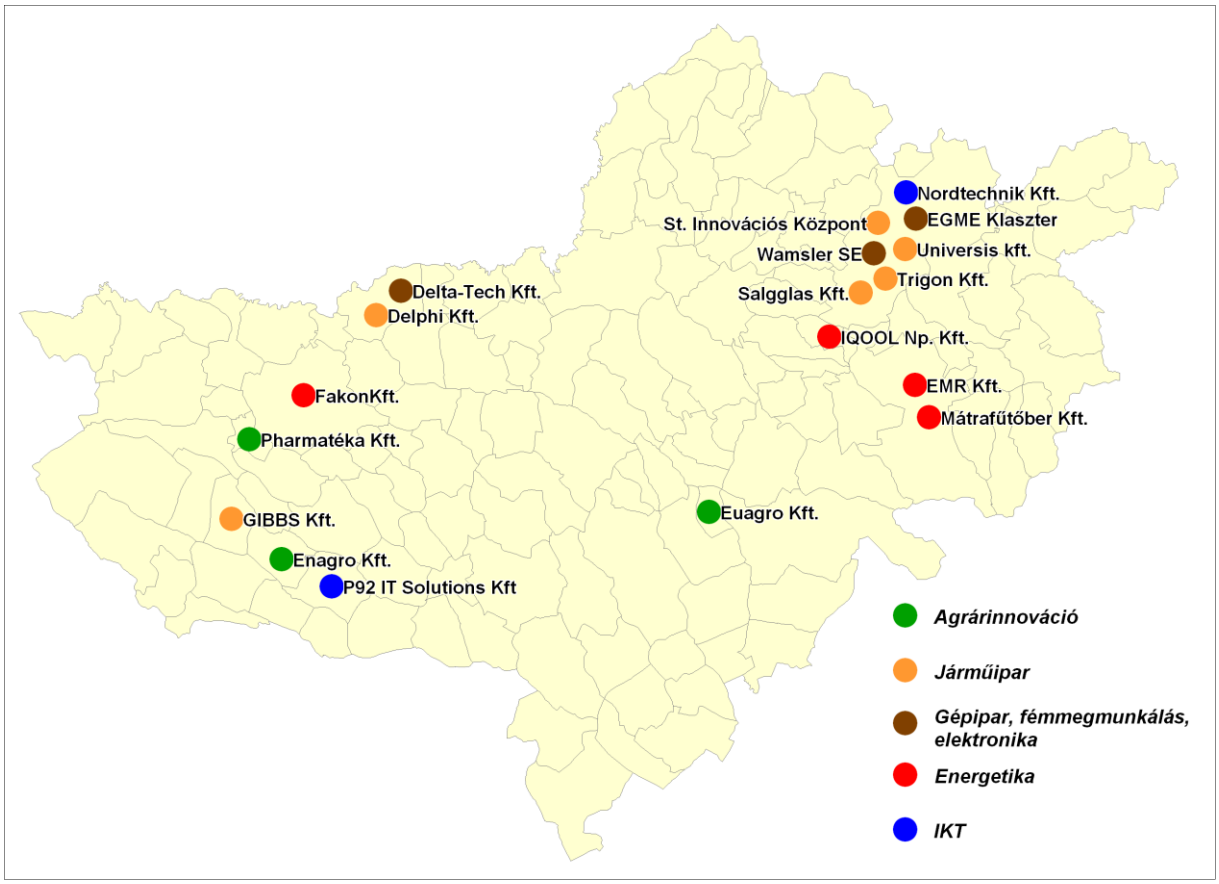

Forrás: saját szerkesztés

Részletesebb képet kapunk vállalati fejlesztési potenciálunkról, ha megvizsgáljuk az Új Széchenyi Terv „Tudomány, innováció” Programjában elért megyei pályázati eredményeket. Az említett programba tartozó pályázati körben a legtöbb pályázat Nógrád megyéből az „Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére” c. konstrukcióban érkezett be, szám szerint 23 db, amely

ugyanennyi innovációs potenciállal rendelkező vállalkozást jelent. A nagyobb projektekre szabott „Vállalatok komplex technológiai innovációjának támogatás" pályázaton is elindult 7 szervezet, amelynek bemeneti feltételeit valóban csak dokumentált fejlesztési múlttal rendelkező nagyobb vállalkozás tudja teljesíteni. 100 millió Ft feletti támogatást kaptak ebből a programból: Salgótarjánból a Salgglas Zrt. és a Wamsler SE, Rétságról a GIBBS Kft., Balassagyarmatról a Delphi Thermal Kft., Érsekvadkertről pedig a Fakon Kft.

A „Piacorientált kutatás-fejlesztési tevékenység támogatása" (GOP-1.1.1-11) pályázaton 3 szervezet indult, akik közül ezidáig a salgótarjáni Trigon Kft.-nek ítéltek meg 61 millió Ft támogatást mechanikus sebességváltó és vizsgáló berendezés fejlesztésére. Ebben a konstrukcióban van 3 olyan nyertes pályázó is, melyeknek a székhelye a megyén kívül van (Pusztaberki, Galgaguta, Bátonyterenye fejlesztési helyszínekkel). Az ÉMOP „A régió innovációs potenciáljának fejlesztése innovatív start-up cégek létrehozásával" pályázatán 4 megyei cég indult el összesen 35 millió Ft támogatási igénnyel.

A **tudás felhasználásában** és gazdasági hasznosításában minden szereplőre szükség van, függetlenül attól, hogy hazai KKV-ről vagy ide települt külföldi multinacionális vállalatról van szó. A kutatás-fejlesztésbe, és főleg az alapkutatásba való befektetés csak akkor lehet kifizetődő beruházás, ha eljut a fogyasztóhoz, és ezáltal valódi innovációvá válik. A nógrádi pályázatok tételes áttekintéséből kitűnik, hogy a tudás felhasználásában vannak kezdeményezések mind a nagyvállalatok, mind a KKV-k részéről. A korábbi hazai/régiós pályázati rendszerben is azt tapasztaltuk, hogy bár nem volt a források iránt fokozott az érdeklődés, azok jól hasznosultak, hiszen a gazdasági szereplőink a piac, és nem a fiók számára fejlesztettek terméket, technológiát.

A tudásközpontok, illetve kutatóhelyek távolsága miatt a megyében nagy szerepe van az információs és kommunikációs technológiáknak. Ezeknek köszönhetően **tudásközpont** akár **virtuálisan** is létre tud jönni. E területen végre van olyan tendencia, amire Nógrádban büszkék lehetünk: míg 2001-ben az 1000 lakosra jutó internettel ellátott feladatellátási helyek száma a közoktatási intézményekben a hazai átlagnak felelt meg, 2009-re 15%-kal meghaladta a régiós, 35%-kal pedig az országos átlagot.

A **tudás áramlása** biztosítja azt, hogy az *új* ismerete, az *újdonság* valóban beépül a vállalkozásokba és eljut a fogyasztóig. Ehhez a mainál intenzívebb együttműködés szükséges a kutatóhelyek és felsőoktatási intézmények és a vállalati szektor között, illetve a vállalati szektoron belül is. Nagy szükség van egy megyei innovációs ügynökség felállítására, amely ezt lenne hivatott támogatni, ösztönözni. Mindemellett pozitív változás, hogy a kezdeti passzivitást követően tavaly óta felélénkült a megyében a klaszteresedés. A helyi klaszterek – EGME Energetikai, Gép- és acélszerkezetgyártó és Mechatronikai Beszállító Klaszter, Víz- és Környezetgazdálkodási Klaszter, határon átnyúló Erdészeti és Vadászati Klaszter – fejlődése remélhetőleg eljut abba a fázisba, hogy akkreditált innovációs klaszterekké váljanak.

A fejlesztéssel foglalkozó megyei kis- és nagyvállalatok jelentős része mérnökhiánnyal küzd. Nagyon fontos jövőbeli feladatunk, hogy a tudás áramoltatásában meg tudjuk tartani a felsőfokú, kiemelten a műszaki végzettségűek szerepét, versenyképes állásajánlatokkal, kedvező élettér biztosításával segítsük elő Nógrádba való visszatérésüket, illetve be- és letelepedésüket.

1.2. cf) A térség gazdaságának versenyképességét befolyásoló tényezők

16. ábra: Egy főre jutó GDP (ezer Ft)

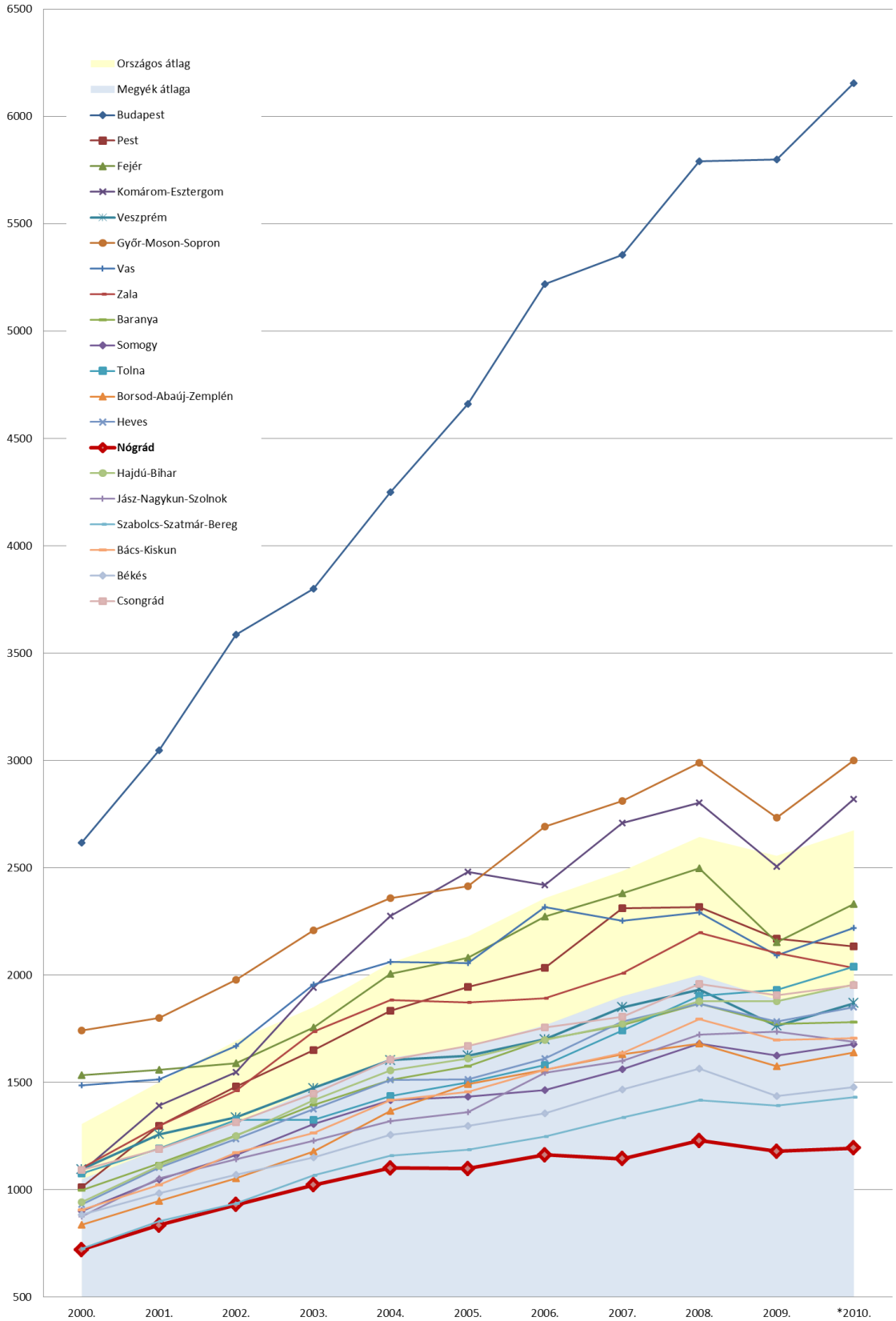

Forrás: KSH, saját szerkesztés

A regionális versenyképesség főbb mutatói a gazdasági kibocsátás (GDP), a munkatermelékenység, a foglalkoztatási és a munkanélküliségi ráta. (A versenyképesség természetesen másként, ennél jóval részletesebben is elemezhető.) Nógrád megye versenyképességét az említett mutatók alapján a hazai megyék viszonylatában vizsgáljuk, és összehasonlítjuk az EU 27 átlagával.

Az egy főre eső GDP alakulását 2000–2010 között országos és megyei szinten, illetve átlagban ***a grafikon ábrázolja***. A szürke mező jelzi a megyei (Budapest nélküli) átlag, a sárga az országos átlag szintjét. A grafikonon látható, hogy a megyék nagy többségében már 2003-tól lelassult a gazdasági növekedés, amely egyre inkább elmaradt a budapesti értékektől, és az EU átlagtól is. A főváros gazdasági növekedése nagyon lendületes, a legmagasabbak között van Európában. A megyék között különbségek 2002 óta növekednek, melynek egyik tényezője a külföldi tőkebeáramlás területi egyenetlensége. Budapesttel szemben a legkisebb ütemben Nógrád megyében növekszik az egy főre eső GDP. A leszakadást tükrözi, hogy a sorban felette álló megyéhez viszonyítva is egyre nagyobb a különbség. Míg Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megyék kiugró teljesítménye mellett a többi megye nagyjából egy ütemben halad, Nógrád 2004. óta majdnem stagnál. 2010-ben az EU 27 átlagának 28,9 (!) %-át érte el az egy főre eső GDP Nógrád megyében. A sorban utánunk következő Szabolcs-Szatmár-Bereg megye esetén ez az érték 34,7%.

Az adatok értékelésénél nem szabad figyelmen kívül hagyni egy fontos tényezőt. A KSH módszertani útmutatója szerint a vállalati szektorban a GDP adatokat a megyébe tartozó egyes vállalkozások adataiból összesítik. A több telephellyel rendelkező szervezetek esetében a bruttó hozzáadott értéket a megyei bérek és keresetek arányában osztják fel az érintett megyék között. A többi szervezetet a székhely szerinti megyében számolják el, azt feltételezve, hogy tevékenységüket a bejegyzés szerinti megyében végzik. Nógrád megyében átlagon felüli azon kis- és középvállalkozások száma, melyeknek székhelye Budapestre van bejegyezve. Ennek legfőbb oka a helyi adóhatóság szakmai felkészültségében, illetve a vállalkozók által „eredményorientáltnak” nevezett ellenőrzési politikájában keresendő. Másrészt a szolgáltató szektor vállalkozói többen vallják, hogy fővárosi címmel könnyebb megbízásokhoz jutni, egy salgótarjáni székhely versenyhátrány a megrendelésekért folytatott piaci harcban. A torzítás mértéke sajnos nem mérhető, legfeljebb a megdöbbentő lemaradást tükröző ábra által okozott negatív érzések javítására alkalmas a tényének figyelembe vétele.

A munkatermelékenység értéke az egy foglalkoztatottra jutó GDP-vel fejezhető ki. Mivel mind a foglalkoztatottság, mind a GDP hasonló arányban marad alul a többi megyéhez képest, az adatok nem hoznak az egy főre eső GDP számításától eltérő eredményt.

17. ábra: Foglalkoztatási ráta (%)

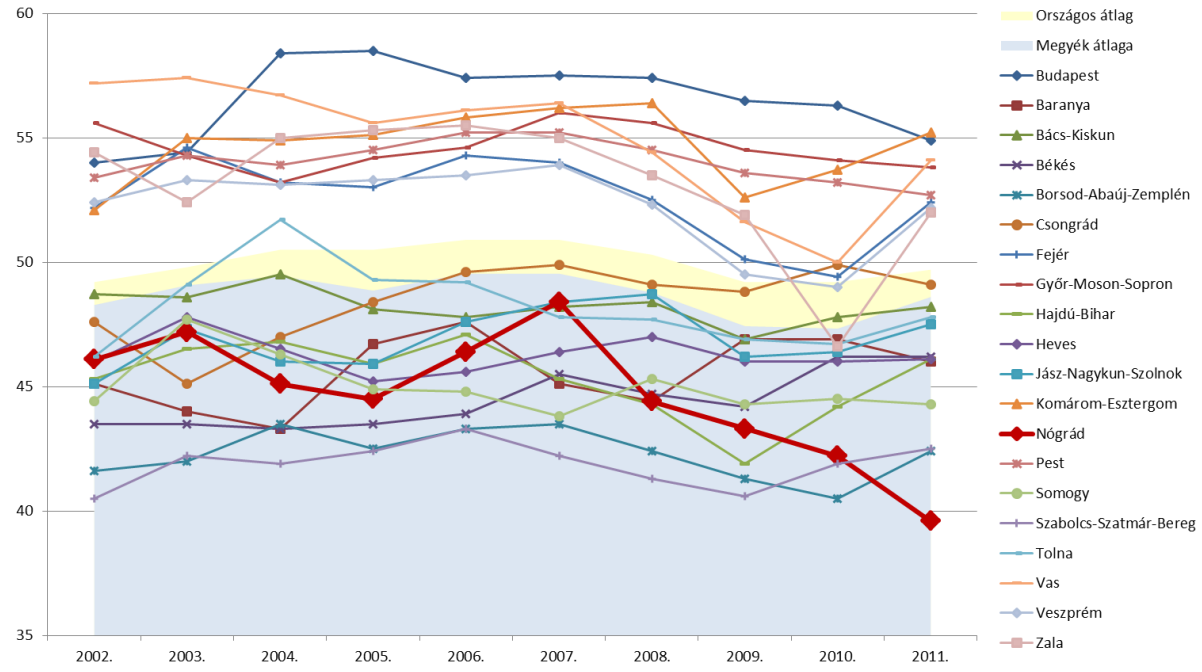

Forrás: KSH, saját szerkesztés

A foglalkoztatási ráta a megyékben elég nagy ingadozásokat mutat. A vizsgált időszakban 7 megyében és Budapesten értéke mindig meghaladta az országos és megyei átlagot. A többi megye viszont évek óta nem tud tartósan „sávot" váltani. A legtöbb, kevésbé fejlett megyében 2006 óta esik vissza a foglalkoztatottság. 2011-ben először ment az érték 40% alá, sajnos éppen Nógrád megye esetében (39,6%). Ez az érték az EU 27 átlagának 61%-a.

18. ábra: Munkanélküliségi ráta

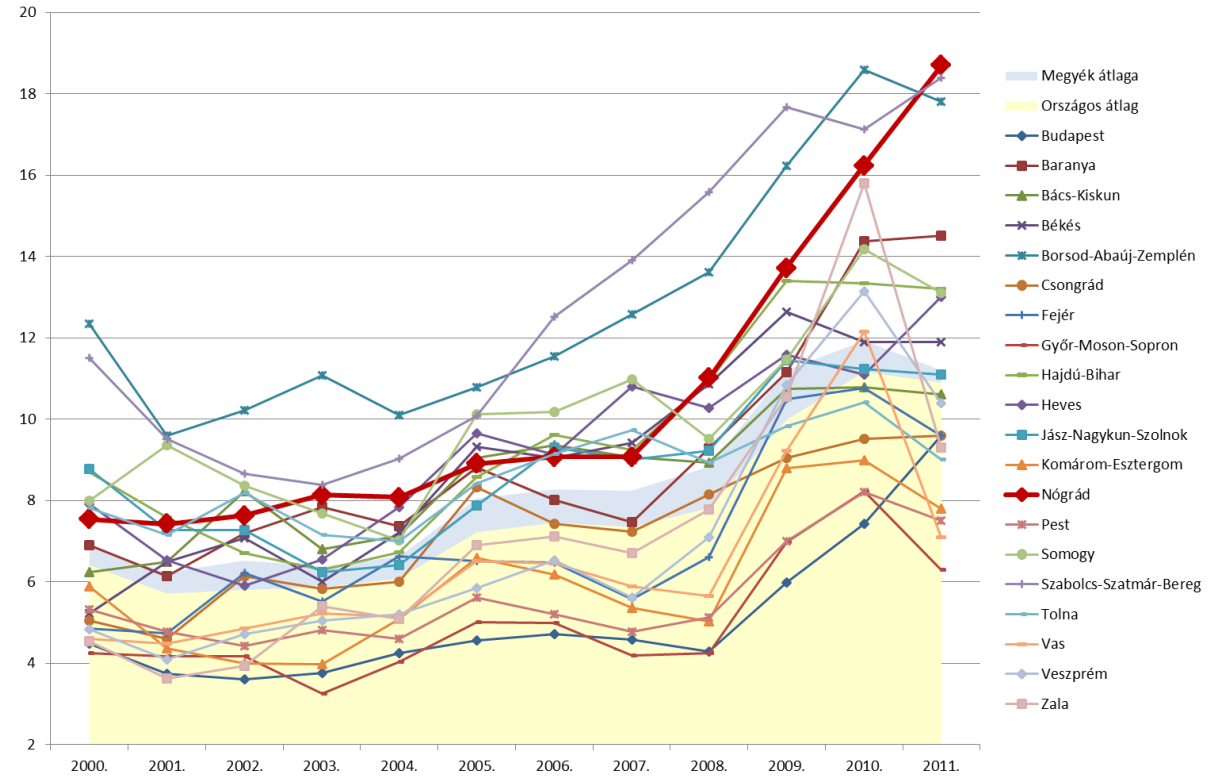

Forrás: KSH, saját szerkesztés

A munkanélküliségi ráta 2005 óta mutat jelentős változást. Előtte csak Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt ugrásszerű növekedés a ráta értékében. A többi, kevésbé fejlett megyében, így Nógrádban is, viszonylag stabilizálódott a helyzet 2005-2007 között, azt követően viszont minden megye esetében látható a gazdasági válság hatása. A ráta 2011-ben Nógrád megyében alakult a legkedvezőtlenebbül 18,7%-os értékével, megelőzve ezáltal a mindig előtt álló Szabolcs-Szatmár-Bereg (18,4%) és Borsod-Abaúj-Zemplén megyét (17,8%). Ez az érték az EU27 országok átlagos munkanélküliségi rátájának (9,4%) csaknem a kétszerese.

A fentieket összegezve: Nógrád minden mutató tekintetében utolsó helyen áll 2011-ben a megyék rangsorában. Pozíciója leszakadó, növekedése az utóbbi hat évben nem számottevő. Meglepő, hogy mindez Közép-Európa egyik legdinamikusabban fejlődő térségének szomszédságában történik, amelynek hatásai nem érződnek, illetve annak húzóereje nem érvényesül, vagy nem tudja azt a megye kihasználni. Az látható: megfelelő és hatékony beavatkozás nélkül Nógrád megye végképp perifériás helyzetbe kerül, és leszakadása visszafordíthatatlanná válik.

1.2. d) Társadalmi környezet

1.2. da) Kulturális adottságok, értékek

A települések kulturális életében korábban meghatározó kultúrotthonok, művelődési házak száma az ezredfordulóig jelentősen, 2000 és 2011 között csaknem 20%-kal csökkent. Ezzel szemben közel 70%-kal gyarapodott az önkéntes alkotói közösségek száma, miközben tagjaik száma összességében csökkent.

Ezen ellentétes tendenciák egyben jelzik a kulturálódási igényekben végbemenő differenciálódást is. [1.2. da) számú melléklet 56. táblázat]

A Salgótarjáni Közművelődési Nonprofit Kft. a közművelődési és konferencia központot, a Bányamúzeumot, az Apolló Mozit, a város sportlétesítményeit és a gyermektábort működteti. Változatos közművelődési és művészeti programjai közül kiemelkedik a Nemzetközi Dixieland Fesztivál és a Tarjáni Tavasz rendezvénysorozata. Az itt működő, 2012-ben megalakult Zenthe Ferenc Színház önálló társulattal, egyben befogadó színházként is működik. Rendezvényi és látogatottsági mutatói rendkívül kedvezően alakultak, ahogy az alábbi tábla adatai is tanúsítják.

11. táblázat: Színházi mutatók

Megnevezés	2000	2011	2011. év a 2000. évi %-ában
Előadás	10	73	7,3-szeres
Látogató, ezer	4	16	4-szeres
Ezer lakosra jutó látogató	17	80	4,7-szeres

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

Balassagyarmat patinás kisváros, Nyugat-Nógrád oktatási-kulturális központja. Itt működik a megye egyetlen képtára, valamint a képzőművészeti galériája. A város számos kulturális-művészeti rendezvényének élén az országos Madách Imre Irodalmi és Színjátszó Napok, és a Madách Ünnepség áll. Nemzetközivé vált a Szent Anna napi Búcsú és a Zenei Tábor. Itt rendezik évente az Ipoly Parti Sörfesztivált, amely a megye legnagyobb vonzerővel rendelkező fesztiválja.

Nógrád megyében a mozik és az előadások száma drasztikusan lecsökkent. [1.2. da) számú melléklet 57. táblázat]

A közművelődés alapvető színterei ma is a közkönyvtárak, amelyek egy része a tudományos gyűjtő- és kutatómunkát (mikrofilm, internet-használat stb.) is lehetővé teszi. A települési könyvtárak száma az 1990-es években bekövetkezett csökkenés után 2000-től stabilizálódott. Örvendetes, hogy nőtt a beiratkozott olvasók, és az ezer lakosra jutó könyvtári egységek száma is. Ennek ellenére azonban az utóbbi mutató rosszabb valamivel az országos átlagnál.

A Balassi Bálint Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézet együttműködik a telepelülésekkel mind a könyvtári, mind a közművelődési módszertani szolgáltatások terén, működteti a Palócföld című folyóirat szerkesztőségét. Már 70-re nőtt azon települések száma, melyek részére mozgókönyvtári ellátást nyújt. A Kojnok Nándor Olvasóterem és Helyismereti Gyűjtemény és az itt elhelyezett különgyűjtemények és módszertani anyagok szakmai jelentőségük miatt külön kiemelendők. A Nyitott Könyv Olvasói Egyesület TEMI Könyvtára – ugyancsak Salgótarjánban – számos ismertterjesztő, közösségformáló programmal is szolgálja széles korosztályú közönségét. A balassagyarmati Madách Imre Városi Könyvtár 1108 m^2-es területével a megye második legnagyobb könyvtára, egyben szellemi műhelye, 16 község számára nyújt könyvtári szolgáltatást. Büszkesége az MTA könyvtárától átvett Esze Tamás-gyűjtemény digitalizált állománya. Mindkét nagy városi könyvtárunk évtizedek óta folytat könyvkiadói tevékenységet, segítve a helyi szerzők műveinek szerkesztését, nyomdai előkészítését is.

12. táblázat: Könyvtári, múzeumi mutatók

Megnevezés	2000	2011	A 2011. év a 2000. évi %-ában
Települési könyvtár			
Könyvtár	122	120	98,4
Könyvtárak szolgáltató-helyei	145	125	86,2
Beiratkozott olvasó, ezer	33	36	109,1
Ezer lakosra j .könyvtári egység	5 792	6 046	104,4

Muzeális intézmény			
Muzeális intézmény	14	12	85,7
Kiállítás	67	93	138,8
Látogató, ezer	89	64	71,9
Ezer lakosra jutó látogató	410	317	77,3

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

A történeti múlt értékei megőrzésének, bemutatásának, különböző gyűjtemények kiállításának színterei a múzeumok. A muzeális intézmények számának csökkenésével szemben nőtt a kiállítások száma, a látogatottság azonban a 2000. évhez képest valamelyest mérséklődött.

Salgótarjánban a Dornyay Béla Múzeum nemzetközileg is figyelemre méltó Mihályfi gyűjteménnyel rendelkezik, ezenkívül a város ékessége Európa második, hazánk első, természetes, földalatti szénbányászati múzeuma a Bányamúzeum, mely a nógrádi szénmedence múltját, műszaki emlékeit, a szénbányászat XIX-XX. századi technológiáját gyűjtő, őrző és bemutató intézmény.

A múzeumi szervezet négy múzeuma által 2009-2010 folyamán elnyert közel 400 millió forint összértékű EU-s pályázati támogatás eredménye 2011-2012-ben ért be, amikorra csaknem tucatnyi jelentős – itt csak néhány példával illusztrálható – fejlesztés valósult meg. A 2012-ben látványraktárral bővült balassagyarmati Palóc Múzeum és skanzen, a felújításra került szécsényi Kubinyi Ferenc Múzeum, az újrarendezett Hollókői Falumúzeum, a pásztói új, állandó történeti kiállítás és a felújított Palóc Ház Nógrád megye jeles kulturális értékei. Pásztón a városrehabilitációs projekt keretében megvalósult a Csohány Galéria, a ciszterci műemlék kolostor együttes és a Múzeum tér felújítása. A Szlovák Nemzeti Múzeummal együtt benyújtott „Közös örökségünk Madách" tárgyú pályázati projekt befejeződött, amely keretében megújult az egykori Madách kúria és állandó kiállítás. A balassagyarmati Palóc Múzeum térszín alatti látványraktárral, a szuterén szinti meglévő műemléki terek felújításával, akadálymentes vizesblokkal, interaktív kutatási és oktatás lehetőségeket biztosítani tudó múzeumpedagógiai eszközökkel, tűzjelző és riasztó rendszerrel, gépészeti korszerűsítéssel gazdagodott.

Gyűjteményeink, tárgyi kulturális értékeink a magas művészet (Balassi, Madách, Mikszáth, Csohány Kálmán, Földi Péter) és a népművészet területén is számottevőek. A palócságot átölelő megoldás lehet a füleki Zsákszínház, a losonci Kármán József Színház és a salgótarjáni Zenthe Ferenc Színház együttműködése, művészeti kooperációja.

Megkezdődött a kiemelt turisztikai termék és attrakció fejlesztését szolgáló projekt megvalósítása Hollókő idegenforgalmi szerepének erősítése érdekében. Kiemelkedő jelentőségű volt a szakkönyvtári fejlesztés, amelynek eredményeként Nógrád múzeumai és levéltára szakkönyvtárában valamennyi kötet katalógus szinten is elérhető az intézményi honlapról.

Amíg közgyűjteményeink közül az említett könyvtárak és múzeumok 2013. január 1-ével a városi önkormányzatok fenntartásába kerültek, addig a megyei levéltár már 2012-ben az országos levéltárba integrálódott. A Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltára színvonalas szakmai tevékenységét segítette többek között a salgótarjáni központ raktárkapacitásának növelése, és a digitális technika országosan elismert széleskörű alkalmazása.

Megkerülhetetlen kulturális értéket képviselnek a megye életében az igen gazdag nógrádi népművészeti hagyományok (Rimóc, Buják, Kazár, Terény stb), melyek a helyi identitás erősítésében, kreatív iparhoz való kapcsolódásban, valamint tematikus turisztikai útvonal létrehozásában fejlesztéseknek is irányt adhatnak, továbbá elengedhetetlen szerepük van a kulturális örökség megőrzésében.

1.2. db) Területi identitás, civil aktivitás

A nógrádi identitás fontos szerepet tölt be Nógrád – mint földrajzi, kulturális, közigazgatási és gazdasági egység – belső hálózatának és szellemiségének fejlesztésében. Az identitásélmény elengedhetetlen feltétele a megye erőforrásai hatékony kiaknázásának, a kooperációkon alapuló előnyök érvényesítésének. A megye eredményeinek – sikereinek és elismertségének – számos összetevője van, amelyek elérésben a települési önkormányzatok, gazdasági, társadalmi és civil szervezetek – közvetett vagy közvetlen formában, sajátos eszközeikkel – működtek/működnek közre. A nemzetközi kapcsolatok

formálása során a gazdasági-kooperációs előnyök eléréséhez a természetes történelmi kötődések megfelelő alapot nyújtanak. Ennek érdekében érzékelhető törekvés mutatkozott a határ-menti kapcsolatok ápolására, új partnerek és együttműködési formák kialakítására. A megye történelmi-kulturális értékeinek bemutatására az elmúlt években pályázatok segítségével tanulmányutak szervezésére került sor, Madách-Mikszáth kultusz ápolása jegyében színes programok várták az érdeklődőket, a Virágos Nógrádért verseny a vidékfejlesztés területén tett meghatározó tanúbizonyságot, a Nógrádi Megyenapoknak a megye kulturális, hagyományőrző programjai sorában is kiemelkedő jelentősége volt és van napjainkban is.

A **civil aktivitás** fő koordinátora, szervezője volt a megyeszékhelyen működő, 2000-ben megnyílt Nógrád Megyei Civil Szolgáltató Központ, amelyet a Mozgáskorlátozottak Egymást Segítők Egyesülete gesztorált. A szervezet működteti a Nógrád Megyei Civil Portált, melyen megtalálható a megyei civil szervezetek adatbázisa és a Nógrád Megyei Civil kalauz is. A civil szervezetek növekvő száma és a közszolgáltatásban, gazdaságban elfoglalt egyre erősödő szerepe ellenére a harmadik szektor még mindig nem kellőképpen erősödött meg.

A megyei nonprofit szervezetek számát és a tevékenységcsoportok szerinti megosztását – a szomszédos Észak-Magyarországi megyékhez viszonyítottan – az 1.2. db) számú mellékletben szereplő 58. táblázat mutatja be.

A továbblépéshez egy olyan új szolgáltató rendszer (Civil Információs Centrumok) kialakítása volt szükséges, amely minőségi fejlesztőmunkát végez a nonprofit ismeretek, információk, együttműködési készségek és partneri, hálózati mechanizmusok terén. Az Új Civil törvényben megjelölt feladatok ellátására 2012-ben létrejött a Nógrád Megyei Civil Információs Centrum, melyet a salgótarjáni székhelyű Háztartások Foglalkoztatásáért Alapítvány működtet. A centrum folyamatos működésű szakmai tanácsadási rendszert és képzéseket biztosít. A megyei szervezetek továbbra is segítséget kapnak jogi és pénzügyi kérdésekben, pályázatkészítésben. A Salgótarjáni Civil Fórum a bejelentkezésükkel együttműködési szándékukat kinyilvánító salgótarjáni civil szervezetek tanácskozó összejövetele. A Fórum a civil szervezetek kapcsolatainak fejlesztését, a közös érdekérvényesítés lehetőségeinek elősegítését, a civil társadalom erőinek összefogását, működésük hatékonyságának javítását szolgálja. A Fórum működését a Civil Kódex szabályozza.

A Salgótarjáni Civil Kerekasztal a Fórum szekciói által megválasztott szakmai és érdekvédelmi csoportosulások képviselőinek rendszeresen ülésező tanácskozó testülete. Két Civil Fórum közti időszakban munkaterv alapján foglalkozik az együttműködési lehetőségekkel, a partnerséget alakító és az aktuális civil szektort érintő kérdésekkel. A szekciók/munkacsoportok együttműködési szándéka szerint keresi az Nemzeti Civil Alapprogram (ma Nemzeti Együttműködési Alap) és az Európai Unió által kiírt közös pályázati lehetőségeket. Segíti a helyi, megyei, regionális és országos, valamint szakmai civil kezdeményezéseket.

1.2. dc) Humán erőforrások: demográfiai szerkezet és prognózis, foglalkoztatási viszonyok, humánkapacitások, jövedelmi viszonyok, nemzetiségek helyzete

Demográfiai szerkezet és prognózis

A megye lakónépessége 2012 elején 198 933 fő volt, amely *az elmúlt hat évben 7,4%-kal csökkent*. A népesség több mint két évtizede tartó fogyásának két fő oka van: egyfelől a csökkenő születésszámhoz magas halandóság társul, másfelől többen költöznek el innen, mint ahányan beköltöznek. Ez a demográfiai folyamat okozza a korösszetétel romlását, vagyis az idősek számának növekedését, ami a népesség elöregedését jelenti.

A lakónépesség koreloszlását mutatja a korfa, melyet a 2002. évi (népesség: *220 600 fő*) korfával összehasonlítva látható a lakosság öregedése és számának csökkenése (19. ábra és 20. ábra).

19. ábra: A lakónépesség korcsoportonkénti alakulása nem és életkor szerint, 2002.

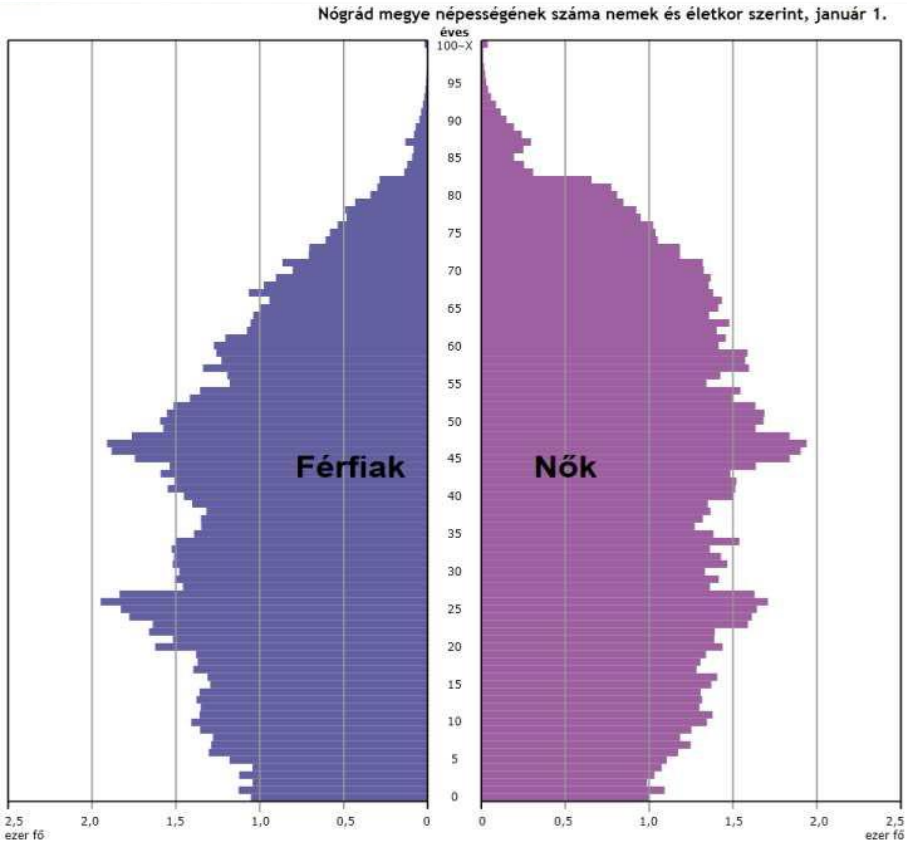

Forrás: Nógrád megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási szerve

20. ábra: A lakónépesség korcsoportonkénti alakulása nem és életkor szerint, 2012.

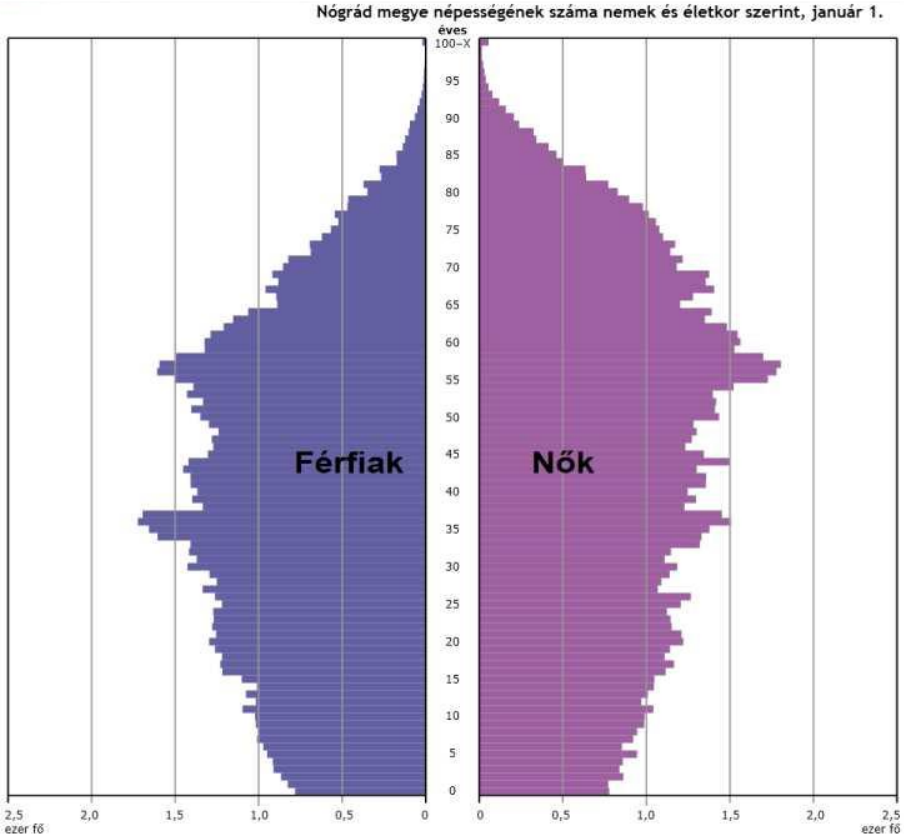

Forrás: Nógrád megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási szerve

A *születéskor várható élettartam* értéke megyénkben 2011-ben mind a nők (76,8 év), mind a férfiak (68,8 év) esetében elmarad a hazai átlagtól (78,23 illetve 70,93 év), a nők várható élettartama 2011-ben a legkevesebb volt az országban.

A nógrádi térség legjellemzőbb demográfiai trendje a megye lakosságának tartós és folyamatos csökkenése.

Nógrád népességét alakító tényezők közül 2006-ban még a természetes fogyás volt a meghatározó, a *vándorlás* lényegesen kisebb szerepet játszott, 2009-ben azonban megfordultak az arányok.

A kedvezőtlen társadalmi, gazdasági viszonyai miatt jelentős negatív migrációs egyenleg jellemzi a megyét. Az elmúlt hat évben bekövetkezett 15 891 fős csökkenésből 49%-ot, vagyis 7768 főt a természetes fogyás határozott meg, míg a vándorlási veszteség 51%-kal, 8123 fővel járult hozzá a lakók számának csökkenéséhez.

A lakónépesség fogyása a vizsgált időszakban Nógrádban (-7,4%) intenzívebb volt mind az Észak-magyarországi régió (-6,3%), mind pedig az országos átlagnál (-1,2%).

13. táblázat: A demográfiai adatok alakulása Nógrád megyében, fő

Megnevezés	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	Összesen
Élveszületés	1 961	1 863	1 814	1 779	1 668	1 590	10 675
Halálozás	3 107	3 122	3 004	3 090	3 016	3 104	18 443
Természetes fogyás	-1 146	-1 259	-1 190	-1 311	-1 348	-1 514	-7 768
Vándorlás	-648	-1 589	-1 355	-1 409	-1 650	-1 472	-8 123
Népesség-fogyás	-1 794	-2 848	-2 545	-2 720	-2 998	-2 986	-15 891

Forrás: KSH, Nógrád megye statisztikai évkönyve, 2011

Az alapvető népmozgalmi mutatók közül mind az élve születési (7,9 fő/1000 lakos), mind a halálozási arányszám (15,5 fő/1000) értéke kedvezőtlenebb volt a hazai átlagnál (8,84 és 12,9 fő/1000 lakos)

21. ábra: Élveszületési arányszám, 2011.

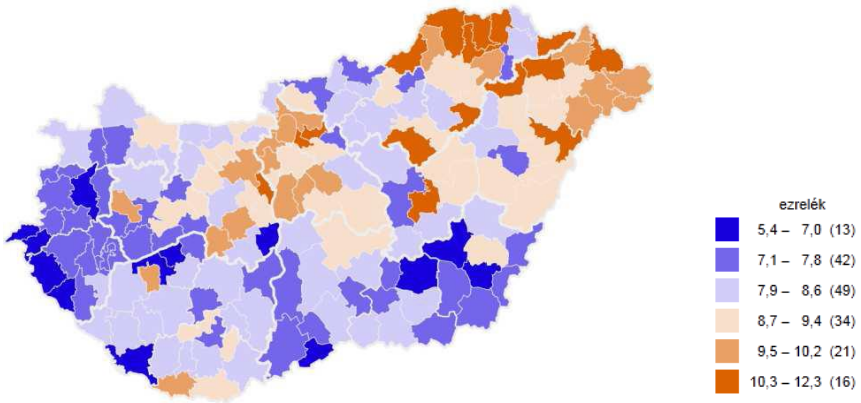

22. ábra: Halálozási arány 2011.

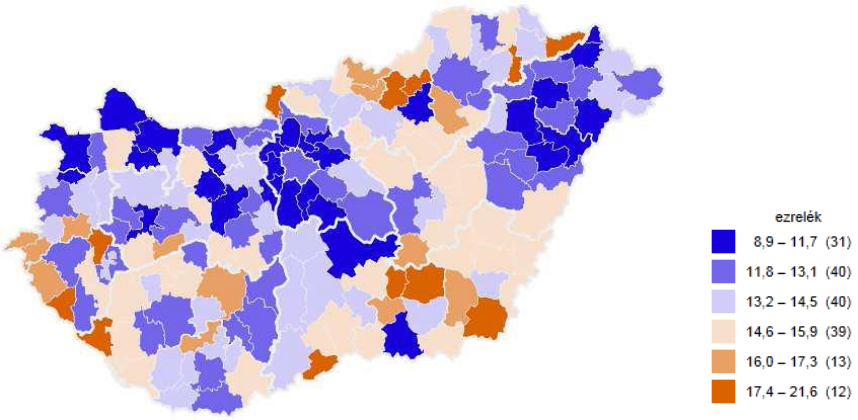

Forrás:KSH térképei alapján, Nógrád Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási szerve

Számszerűen jellemezve az élve születéseket (1590 fő) és a halálozásokat (3104 fő) a természetes fogyás megyei szinten 1514 lakos elvesztését jelentette 2011-ben.

A *csecsemőhalandóság*ot (ezer élve szülöttre jutó 1 éven aluli meghalt) klasszikusan az egészségügyi ellátórendszer egyik minőségi indikátorának tekintik. Az értékelésénél fontos kiemelni, hogy számos anyai és területi tényező (iskolázottság, káros szenvedélyek, szociogazdasági faktorok) igen jelentősen befolyásolhatják az eredményeket. Nógrád megye csecsemőhalandósága 2011-ben 8,2 ezrelék volt, a második legrosszabb az országban.

Az Európai Unió országaiban ez az érték 4,3 ezrelék.

Nógrád megye lakosságának *korösszetétele* az országosnál kedvezőtlenebb, a demográfiai öregedés folyamata intenzívebb, mint a megyék átlagában. A *gyermekkorúak aránya* a 2006. január 1-jei 15,6%-ról 2012 elejére 14,2%-ra *csökkent*, miközben *a 65 évesek és idősebbeké* 16,8%-ról 18,4%-ra *nőtt*. Országosan is hasonló folyamatok figyelhetők meg, azzal a különbséggel, hogy a negatív változások kevésbé rontották az arányokat, mint Nógrádban.

14. táblázat: A korösszetétel, az eltartottsági ráta és az öregedési index alakulása, %

Megnevezés	Nógrád megye		Észak-Magyarország		Országosan	
	2006.	2012.	2006.	2012.	2006.	2012.
14 éves és fiatalabb	15,6	14,2	16,6	15,2	15,4	14,5
15-64 éves	67,6	67,4	67,4	67,5	68,8	68,6
65 éves és idősebb	16,8	18,4	16,1	17,3	15,8	16,9
Népesség összesen*	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Az eltartott népesség rátája	47,9	48,3	48,4	48,2	45,4	45,7
Öregedési index	107,3	129,2	97,0	113,6	102,4	116,6

Forrás: KSH, Nógrád megye statisztikai évkönyve, 2011.

Az *eltartottsági ráta* (a 0-14 évesek és a 65 évesek és idősebbek aránya a 15-64 évesekhez képest) a megyék közül *Nógrád megyében a legmagasabb*: 2012. január 1-jén száz 15-64 évesre *48,3* gyermek és időskorú személy jutott, míg országos átlagban 45,7. A korösszetétel változását jól szemlélteti az *öregedési index*, mely legfrissebb adata szerint – 2012. január 1. – száz gyermekkorúra 129-130 idős ember jutott, míg országosan 116-117.

A születések számának csökkenő trendje következtében egyre kevesebb gyermekkorú lakosa van Nógrád megyének, s ezt a negatív tendenciát a növekvő elvándorlás tovább fokozza. *Az előttünk álló években is nagy valószínűsséggel a kedvezőtlen demográfiai folyamatok alakítják majd a lakosság számát, összetételét.*

Napjaink nógrádi traumája a fiatal iskolázott szakemberek elvándorlása, mely ha továbbra is folytatódik, illetve az alacsony iskolai végzettségűek aránya növekszik, akkor ezek következtében folyamatosan csökken a megye – egyébként is alacsony – innovációs képessége. Ez hatékony helyi intézkedésekért kiált: anyagi ösztönzőkkel, ösztöndíjjal, letelepedési támogatással is meg kell állítani az elvándorlást, meg kell tartani a még itthon lévőket, haza kell csábítani az elköltözötteket!

Egy adott területen élő lakosság egészségi állapotát meghatározni nehéz feladat, hiszen nem könnyű megtalálni azokat a mutatókat, amelyek mérik és mutatják, a közvetlen kapcsolatot, az egészséget meghatározó tényezők és a lakosság egészségi állapota között.

A *halálozás*i és megbetegedési indikátorok a lakosság egészségi állapotának igen fontos összetevői.

A megye haláloki struktúráját vizsgálva – az országos adatokhoz hasonlóan alakult – a teljes korcsoport esetében, mind a férfiak, mind a nők körében a keringési rendszer betegségei, majd a daganatok okozta betegségek részaránya a legmagasabb.

A férfiaknál a daganatos -, emésztőszervi betegségek (beleértve az alkoholos eredetű májbetegséget) és a külső ártalom okozta halálokok (közlekedési baleset, öngyilkosság és önsértés) a leggyakoribbak, majd ezt a légző-, és az emésztőrendszer betegségei miatt bekövetkezett halálozás követte. A nők körében a légzőrendszer, az emésztőrendszer és külső okok a sorrend.

Korcsoportok szerint a fiatalok – 39 év alatt – körében a halálesetek döntő része a külső okok miatt következik be. 40-59 éves kor között legnagyobb arányban – különösen a nők körében – kiugróan magas a daganatos betegségek és a férfiak körében jelentős az emésztőrendszer betegségei miatti halálozás aránya. Csak az idősebb korban – 60 év felett – kerül előtérbe a keringési rendszer betegségei miatti halálozás.

23. ábra: Halálozások száma a teljes népességen belül a leggyakoribb hálálok szerint, 2011

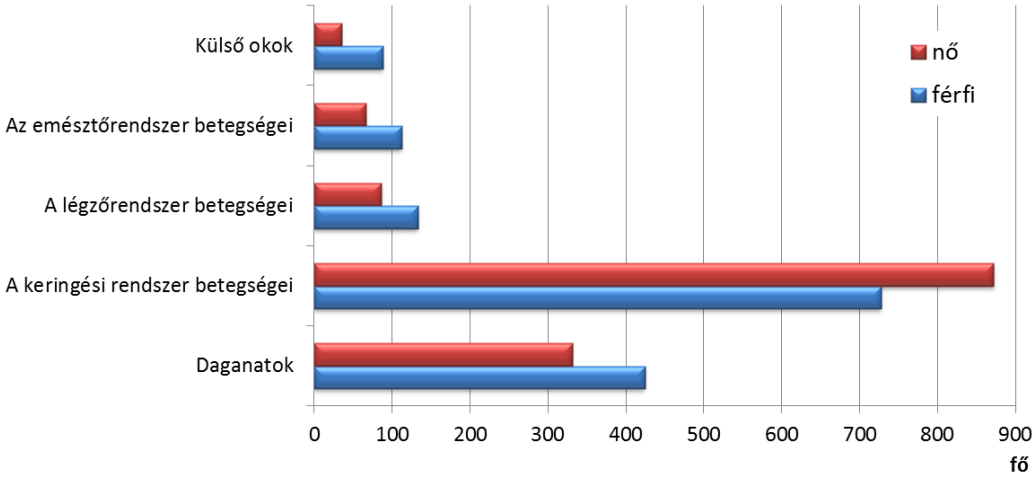

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyve 2011, saját szerkesztés

24. ábra: Halálozások korcsoportonkénti száma, 2011.

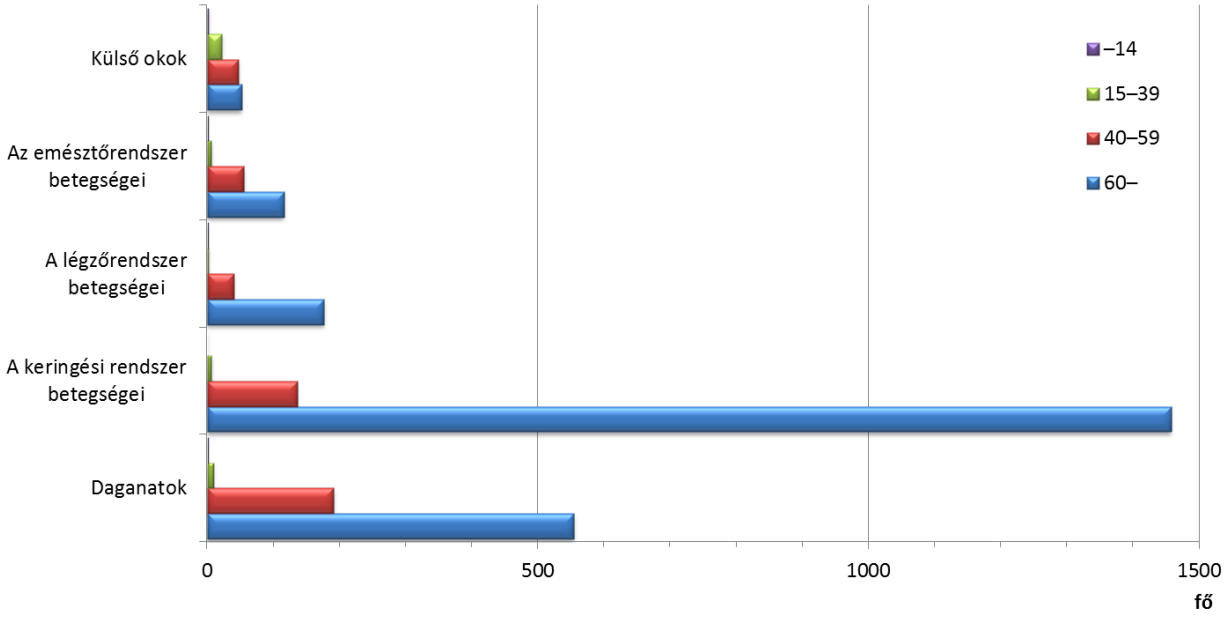

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyve 2011, saját szerkesztés

A betegségek megoszlásának – a különböző halálozási okok elemzése mellett – fontos mutatói lehetnek bizonyos betegségtípusok folyamatos gondozásának adatai. Folyamatos gondozásban részesülnek, és így nyilvántartásba kerülnek az alkoholisták, a pszichiátriai betegek, továbbá – az utóbbi évtizedekben, csökkenő mértékben – a tüdőbetegek.

Foglalkoztatási viszonyok

A foglalkoztatási, munkanélküliségi mutatók alapján Nógrád az egyik legkritikusabb térség hazánkban. A foglalkoztatás szintje folyamatosan alacsonyabb, mint országos átlagban, miközben a munkanélküliségi ráta rendre magasabb értéket mutat. A megye helyzetét jellemzi, hogy *2011-ben a foglalkoztatás szintje országos viszonylatban itt volt a legalacsonyabb, miközben a munkanélküliségi ráta a legmagasabb.* Az elmúlt években jelentősen romlottak a gazdasági aktivitást jelző mutatók, a folyamat intenzívebb volt mind a magyarországi térségeket, mind az európai unió tagállamait jellemzőnél.

Az utóbbi két mutatót jól szemléltetik az 1.2. db) számú melléklet

58. táblázat: A nonprofit szervezetek száma és tevékenységcsoport szerinti megoszlása Nógrád megyében, 2011.

megye, régió	**Nógrád**	Borsod-Abaúj-Zemplén	Heves	*Észak-Magyarország*
Kultúra	155	428	234	817
Vallás	25	129	30	184
Sport	186	428	278	892
Szabadidő, hobbi	266	568	362	1196
Oktatás	153	592	293	1038
Kutatás	4	37	12	53
Egészségügy	41	166	77	284
Szociális ellátás	89	357	174	620
Polgárvédelem, tűzoltás	25	54	33	112
Környezetvédelem	45	102	61	208
Településfejlesztés	136	349	148	633
Gazdaságfejlesztés	52	153	79	284

Jogvédelem	9	77	20	106
Közbiztonság védelme	90	212	110	412
Adományosztás, nonprofit szövetségek	9	26	13	48
Nemzetközi kapcsolatok	4	31	12	47
Szakmai, gazdasági érdekképviselet	37	179	115	331
Politika	2	29	13	44
Összesen	**1328**	**3917**	**2064**	**7309**

Forrás: Nógrád Megyei Civil Információs Centrum.

1.2. dc) számú mellékletben található 67. ábra és 68. ábra.

2006-ban Nógrád megyében a 15-74 éves népesség alig több mint fele, 51,1%-a volt jelen a munkaerőpiacon foglalkoztatottként vagy álláskeresőként. A foglalkoztatási ráta 2007 és 2010 között 50,35%-ról tovább esett 48,36%-ra, amivel a megyei bontású országos összehasonlításban a Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Somogy megyék által alkotott, 46,35% és 51,47%-os foglalkoztatottsági rátájú sereghajtó csoportba tartozik, és élesen elkülönül a szomszédos Pest megyétől, amely az 56,03% és 58,66% közötti foglalkoztatási rátájú megyék csoportjába tartozik [71. ábra]. 2011-ben a foglalkoztatási arány 39,6%-ra csökkent, s ezzel soha nem tapasztalt szintre süllyedt.

A munkanélküliségi ráta 10,6%-ról 18,7%-ra emelkedett. A rendelkezésre álló 2006. évi nemzetközi adatokkal való összehasonlíthatóság szempontjából releváns, hogy Nógrád megye munkanélküliségi rátája 2006-ban 11,1% volt. Az ESPON kartogramján [70. ábra] jól látható, hogy Nógrád megye nem csak észak-magyarországi környezetével alkot egy magas munkanélküliséggel jellemezhető összefüggő területet, hanem ez az egységes tömb átnyúlik a magyar-szlovák határon, és Kelet-Szlovákiában Lengyelország határáig tart, ahol egy szintén magas munkanélküliséggel sújtott területhez csatlakozik. Nógrád megye országhatárral azonos északi határának túlsó oldalán a – 2011. évinél minden bizonnyal kedvezőbb – 2006-os adatok egy olyan, 15 és 49,5%-os munkanélküliségi rátával jellemezhető összefüggő területet mutatnak, amelynek nyugati határvonala nyugati irányban túlnyúlik a Duna vonalán, keleti határát a szlovák-ukrán határ alkotja. A munkanélküliségi ráta alakulása élesen kirajzolja a megye társadalmának munkanélküliségi helyzetében a nyugati és keleti rész közötti törésvonalat [71. ábra és 73. ábra]. A TEIR-ben található 2011-es adatok szerint a nyugati oldalon a Rétsági kistérség munkanélküliségi rátája 10,2%, a Balassagyarmatié 12,0%. Ezzel szemben a keleti oldalon, a Balassagyarmatival határos Szécsényi kistérségé 18,9%, a vele keletről szomszédos Salgótarjáni kistérségé 18,0%, a Bátonyterenyei kistérségé az előző két év 16,4%-a és 18,2%-a után 13,4%, míg a Balassagyarmati kistérséggel szintén keleti oldalról szomszédos Pásztói kistérségé 13,6%. A 2011-es adatok alapján megyei összehasonlításban a legmagasabb kategória (42–51 fő) felső harmadába tartozó 49 fős mutatóval az 1000 lakosra jutó 180 napnál hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek száma tekintetében Nógrád megye élesen elválik a tőle nyugatra, az osztrák határig összefüggően elterülő megyék csoportjától, amelyekben 1000 lakosonként 9–19 főt tartanak számon. Ezzel az indikátorral **Nógrád megye integráns részét képezi a szlovák határ mentén húzódó, Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék alkotta, országosan a legrosszabb képet mutató összefüggő tömbnek** [73. ábra]. A megyén belül élesen elkülönül a Rétsági és a Balassagyarmati kistérség a szomszédos Szécsényitől, Pásztóitól, valamint a Salgótarjánitól. A 2011-es adatok szerint a Rétsági és a Balassagyarmati kistérségben 33–38 fő, a Szécsényiben viszont 63 fő, a Pásztóiban 43, a Salgótarjániban 64 fő a mutató értéke, amivel az említett három kistérség Észak-Magyarország és Észak-Alföld összefüggő tömböt alkotó, társadalmi szempontból leszakadó térségeihez sorolódik [74. ábra]

A pénzügyi-gazdasági válság jelentősen rontotta a megye egyébként is rossz foglalkoztatási helyzetét. A gazdasági folyamatokat azóta is többnyire stagnáló, illetve negatív tendenciák jellemzik a térségben, melyek munkaerőpiacra gyakorolt kedvezőtlen hatása megmutatkozik a megye foglalkoztatási mutatóiban.

15. táblázat: A gazdasági aktivitás alakulása a 15-74 éves népesség körében Nógrád megyében

Megnevezés	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2011/2006
	ezer fő						%
Foglalkoztatottak	74,9	75,6	70,6	67,1	65,1	61,0	-18,6
Munkanélküliek	8,9	7,9	10,2	12,7	14,7	14,1	58,4
Inaktívak	80,2	79,6	80,2	77,9	76,4	78,9	-1,6
15-74 éves népesség	164,0	163,1	161,0	157,7	156,2	154,0	-6,1

Forrás: KSH-MEF

A megye foglalkoztatási helyzetének romlását jól szemléltetik az előző táblázat adatai. A KSH által vizsgált – 15-74 éves – népesség száma évről évre folyamatosan csökkent, melynek hatására 2011-ben 6,1%-kal kevesebben szerepeltek a megfigyelt körben. A foglalkoztatottak száma ezzel egy időben közel 14 ezer fős, 18,6%-os csökkenést mutatott, holott a nyugdíj-korhatár folyamatos emelkedése miatt elvileg ezzel ellentétes folyamatnak kellett volna érvényesülnie. A válság kibontakozásának évében, illetve 2011-ben volt a legintenzívebb a foglalkoztatottak számának apadása, amit döntően az önfoglalkoztatók tevékenységének megszűnése határozott meg, de az alkalmazásban állók száma is kedvezőtlenül alakult.

A munkanélküliek száma 2008–2010-ben folyamatosan nőtt a megyében, bár 2011-ben már némi javulást tükröztek az adatok, de öt év alatt így is közel 60%-kal emelkedett az aktívan munkát keresők létszáma. A válság kezdetén állástalanná váltak jelentős része azóta sem talált vissza a munkaerőpiacra, miközben az iskolából kikerülők esetében is jelentősen hosszabbá vált a munkahelykeresés időszaka.

A munkanélküliek nemenkénti megoszlását a nyílt munkanélküliség megjelenése óta a férfiak túlsúlya jellemzi, ami azonban jelentős szezonális ingadozást mutat. A havi átlagos létszámok ugyanakkor hűen tükrözik a férfi-női munkanélküliség alakulását. E szerint az elmúlt években a férfiak súlyának folyamatos csökkenése volt jellemző.

A válság kezdeti időszakában a férfiak jelentős számban veszítették el álláshelyüket, ezért 2009-ben az álláskeresőkön belüli arányuk elérte az 55%-ot. Ezt követően viszont jelentősen csökkent a két nem létszáma közötti különbség, döntően a közfoglalkoztatásba bevont férfiak magas száma miatt, de ismeretes, hogy a férfiak jobban mobilizálhatóak, a rövid idejű munkát és az ingázást is szívesebben vállalják, mint a nők. 2012. június végén az erősebb nemhez tartozók súlya 50,7%-ot mutatott, az egy évvel korábbinál 1,9 százalékponttal, míg a 2009. júniusinál 3,8 százalékponttal kevesebbet. Ezzel párhuzamosan viszont emelkedett a gyengébb nem képviselőinek munkanélkülieken belüli aránya.

A nők munkaerő-piaci helyzetének romlása főként az idősebb korosztályhoz tartozók esetében figyelhető meg. Nagy részük szintén a válság vesztese, többségük azóta sem jutott vissza a munka világába. A nők ezen rétegét nem csak az életkoruk, hanem egészségi állapotuk is akadályozza az elhelyezkedésben. A létszámbővülést egyrészt a rehabilitációs ellátási rendszerből kiesők beáramlása, másrészt a munkaerőpiacra belépni szándékozó pályakezdők növekvő száma, továbbá a nőknek felajánlott álláshelyek – köztük a közfoglalkoztatás – alacsony szintje okozza. A támogatott foglalkoztatási lehetőségek között is csak igen keveset kínálnak a nők részére. Sajátos adottságaiknál fogva egyes női munkavállalói rétegek jól körülhatárolható hátrányokat szenvednek az elhelyezkedésnél. Bizonyos, hagyományosan női szakmák, foglalkozások iránt érzékelhetően csökkent a kereslet. A kisgyermekes, vagy gyermeküket egyedül nevelő anyák számára a váltakozó munkarend, vagy a nagy távolságú ingázás nehezen vállalható, miközben a számukra is elfogadható rugalmasabb foglalkoztatási formák alig léteznek.

Nógrád megyében az álláskereső nők létszáma 2012. június végén 8950 fő volt, szinte ugyanannyi (-65 fő, -0,7%), mint az egy évvel korábban, holott az összes álláskeresők létszáma 4,5%-kal mérséklődött.

A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat nyilvántartása szerint minden harmadik munkát kereső nő legalább egy éve nem dolgozott. A tartósan regisztrált álláskeresők körében a nők aránya elérte az 54,4%-ot. 2012

közepén a munkanélküli nők 61%-a középkorú, 23%-a 50 évesnél idősebb, míg 16%-a fiatal volt. A nők iskolai végzettség szerinti összetétele rendszerint eltér az átlagos megoszlástól. A nők körében az alacsony iskolai végzettségűek aránya (49%) magasabb, mint a férfiak esetében, de az érettségizettek (27,7%) és a felsőfokú (3,4%) végzettségűek is nagyobb súllyal szerepelnek a nők körében, mint a férfiakéban, ugyanakkor a szakmunkások részesedése (19,9%) sokkal alacsonyabb, mint az erősebb nem esetében.

Humánkapacitások

Az iskolázottság és a szakképzettség szintje a társadalmi-gazdasági fejlettség egyik legfontosabb ismérve. A változó körülményekhez igazodva elengedhetetlenül szükséges az új ismeretek megszerzése, illetve a már meglévők korszerűsítése. A 2005. évi mikrocenzus adatai azt jelzik, hogy Nógrád megye lakosságának iskolázottsági szintje nem érte el az országosan jellemző mértéket.

A 15 éves és idősebb népesség legmagasabb befejezett iskolai végzettségének vizsgálata szerint 2005-ben a megyében az országos átlagnál magasabb volt a legfeljebb általános iskolát, illetve a szakmunkásképzőt, szakiskolát végzettek aránya, míg az érettségivel, diplomával rendelkezők súlya nem érte el a hazai átlagot.

16. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint Nógrád megyében, %

Megnevezés	15 éves és idősebb lakosság	Foglalkoztatottak	Munkanélküliek
Legfeljebb általános iskola	45,9	18,9	38,0
Középiskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	20,8	33,9	34,9
Középiskola érettségivel	24,8	32,4	24,0
Egyetem, főiskola oklevéllel	8,5	14,8	3,1
Összesen	100,0	100,0	100,0

Forrás: KSH, Mikrocenzus

1990 óta a foglalkoztatottsági viszonyok átrendeződtek, a foglalkoztatottak számának fokozatos csökkenése mellett megjelentek a munkanélküliek, és jelentősen emelkedett az inaktív keresők száma is. E csoportok igen eltérőek az iskolai végzettség tekintetében, illetve az egyes végzettségi szintekhez jellemzően különböző foglalkoztatottsági arányok tartoznak. Az alacsonyabb képzettségű, idősebb foglalkoztatottak fokozatosan kikerültek az aktív keresők közül és helyüket magasabb, korszerűbb képesítéssel rendelkező fiatalok foglalták el.

Az utóbbi évtizedben jelentős szemléletváltás történt a fiatalok gondolkodásában és demográfiai magatartásában. A hangsúly a tanulásra, a képzettség szintjének emelésére helyeződött. A képzésben töltött idő egyre növekszik, sokan a munkaerő-piaci belépéstől tartva hosszabbítják meg iskolai éveiket, s választják az érettségire épülő iskolarendszerű vagy felsőfokú képzéseket. A pályaválasztók (és szüleik) értékrendjében elsődleges vonzerővel az érettségi, majd a diploma bír. Gondot jelent, hogy a diákok nagy része rendszerint nem a munkaerő-piaci igények, hanem a helyi képzési kínálat alapján választ iskolát, szakmát.

Az első alkalommal regisztrálást kérő pályakezdők szinte kivétel nélkül a frissen végzettek közül kerülnek ki, ezért elsősorban ők jelzik az iskolák kibocsátása és a munkaerőpiac igénye között mutatkozó eltéréseket.

17. táblázat: Az első alkalommal regisztrációt kérő szakképzett pályakezdő álláskeresők száma és megoszlása Nógrád megyében

Megnevezés	2009.		2010.		2011.	
	Létszám fő	Megoszlás %	Létszám fő	Megoszlás %	Létszám fő	Megoszlás %

Alapfokú szakképesítés	7	1,7	3	0,7	3	0,6
Alapfokú iskolai végzettséghez kötött középfokú szakképesítés	157	38,4	173	40,9	242	51,0
Középiskolai végzettséghez kötött középfokú szakképesítés	128	31,3	134	31,7	127	26,7
Felsőfokú szakképesítések	48	11,7	48	11,3	59	12,4
Felsőfokú iskolarendszerű képzés	69	16,9	65	15,4	44	9,3
Összesen	409	100,0	423	100,0	475	100,0

Forrás:KSH

A főiskolán, egyetemen végző hallgatók dinamikus növekedése ellenére a magasan kvalifikált fiatalok az utóbbi években csökkenő számban kérték regisztrálásukat. Általános tapasztalat, hogy **a felsőoktatásba beiratkozott nógrádiak több, mint 90%-a nem tér vissza lakhelyére** (!), mivel elhelyezkedésükre minimális az esély. Ugyanakkor a megfelelő vezetési- és munkatapasztalattal rendelkező értelmiség pedig a központi centralizáció okán fokozatosan veszíti el pozícióit és lehetőségeit a megye területén. Döntően a jól képzett, mobil középkorú munkavállalók vándorolnak el. A tömegesen elterjedt, sokszor államilag is támogatott OKJ-s képzések nagy többségükben nem illeszkednek a munkaerő-piaci elvárásokhoz, így tényleges hasznosításukra nem – vagy csak nagyon korlátozottan – kerül sor.

A következő években a munkaerő-állomány képzettségi szintjének emelkedése várható, ugyanis a munkaerőpiacra belépő pályakezdők magasabb iskolázottságúak, mint a nyugdíjba vonuló, idősebb korosztályhoz tartozók, miközben a felnőttképzés is egyre hangsúlyosabbá válik.

Mindez magában rejti, hogy az eddiginél sokkal nagyobb erőfeszítéseket kell tenni a humánkapacitások megtartására. A meglévő potenciál hatékonysága – az átgondolt helyi intézkedéseken túl – úgy is növelhető, ha a határ két oldalán a kölcsönösség jegyében járnak át művészeink, tanáraink, diákjaink. Arra kell törekedni, hogy ez a mozgás ne csak észak-dél irányú legyen, hanem működjék fordítva is.

Jövedelmi viszonyok

Az **egy lakosra jutó összes nettó jövedelem** tekintetében markáns különbség rajzolódik ki Pest megye és Nógrád megye társadalmának helyzete között. Nógrád megye 2010. évi 548 866 Ft-os értéke jóval elmarad attól a csoporttól, amelybe a szomszédos Pest megye tartozik, és amelyben az egy lakosra jutó összes nettó jövedelem 2010-ben 651 023–729 211 Ft volt. Ebbe a csoportba tartozik még Vas, Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megye; vagyis egy olyan összefüggő területről van szó, amely az osztrák határtól a Duna és az Ipoly mentén Nógrád megyéig terjed az egy lakosra jutó összes nettó jövedelemre vonatkozó megyei szintű területi statisztikai adatok szerint [75. ábra]. A megye társadalmának magasabb és alacsonyabb fizetésű részei térbeli elhelyezkedése szintén a helyi társadalom szétszakadását jelzi a megye nyugati és keleti részét elválasztó észak-dél irányú törésvonal mentén. A TEIR-ben található 2010-es adatok szerint a nyugati oldalon a Rétsági kistérségben az egy lakosra jutó összes nettó jövedelem 607 864 Ft, a Balassagyarmatiban 604 719 Ft, ami a fent idézett megyei bontású országos adatsorból annak a csoportnak felel meg, amelybe a fent említett dunántúli megyékhez csatlakozó Zala és Veszprém megye, valamint a Nógráddal szomszédos Heves megye tartozik. 2010-ben ezekben a megyékben az egy lakosra jutó összes nettó jövedelem 585 331–651 023 Ft volt. Ezzel szemben a keleti oldalon, a Balassagyarmatival határos Szécsényi kistérségben 451 521 Ft (a legalacsonyabb összeget mutató Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kategóriája), a vele keletről szomszédos Salgótarjániban 547 661 Ft, a Bátonyterenyei kistérségben 499 963 Ft (a legalacsonyabb összeget mutató Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kategóriája), míg a Balassagyarmati kistérséggel szintén keleti oldalról szomszédos Pásztóiban 535.032 Ft (a legalacsonyabb összeget mutató Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kategóriája) [76. ábra és 77. ábra]

A kereset *az* életkörülményeket leginkább meghatározó *munkajövedelem* determinánsa. Ezért a havi átlagkeresetek időbeli és térbeli összehasonlítása – adott időszakban – fontos a megye gazdasági-társadalmi megítélése, pozícionálása szempontjából is, például az alábbiak szerint:

18. táblázat: Az alkalmazásban állók havi átlagkeresete, forint

Megye, régió	Bruttó átlagkereset			Nettó átlagkereset		
	2000.	2011.	2011. év adata a 2000. évi %-ában	2000.	2011.	2011. év a 2000. évi %-ában
Borsod-Abaúj-Zemplén	73 711	178 793	242,6	48 265	120 603	249,9
Heves	76 632	192 339	251,0	49 974	128 348	256,8
Nógrád	66 038	169 484	256,6	44 239	115 249	260,5
Észak-Magyarország	73 215	181 180	247,5	48 051	121 964	253,8
Magyarország	87 566	212 152	242,3	55 650	140 255	252,0
Ebből:						
megyék	75 806	184 764	243,7	49 445	123 966	250,7

Forrás. Területi statisztikai évkönyv, 2006, 2011. [Összefoglaló adatok] Saját szerkesztés és számítás

Amint az a fenti tábla változó állományú indexeiből (3. és 6. oszlop) kitűnik, a nominális keresetek növekedése – a fenti „környezetben" – Nógrádban volt a legdinamikusabb: a bruttó átlagkereset indexe 256,6%, a nettó átlagkereseté 260,5%. A megye kereseti elmaradása relatíve mérséklődött, miközben abszolút értékben tovább nőtt. Amíg a bruttó nógrádi átlagkereset országostól való elmaradása 2000-ben 21 528 Ft volt, addig ez a különbség 2011-ben már 42 668 Ft-ra, közel a duplájára nőtt. Ugyanezen differencia-értékek a nettó átlagkereset viszonylatában 11 411 Ft, illetve 25 005 Ft.

Nógrád megyében a nettó átlagkereset – amint az a fenti tábla adataiból könnyen kiszámítható – 2011-ben már „csak" 7%-kal, havi 8717 Ft-tal maradt megyék átlaga mögött. Ami itt nem látható, de tény: amíg Nógrád nettó átlagkeresete alapján a megyei mezőny végén állt 2000-ben, addig 2011. évben a 115 249 Ft-os átlagkereset meghaladta a Szabolcs-Szatmár-Bereg, Békés és Somogy megyei nettó átlagkeresetet, és közel állt további 5 megye átlagkereseti színvonalához.

Nagyon fontos tudni, hogy a vizsgált időszakban – minden ellenkező állítással szemben – a nettó keresetek növekedése (is) jóval meghaladta a fogyasztói árindex növekedését, tehát a reálkeresetek átlaga Nógrád megyében is emelkedett 2000–2011 időszakában! Egészen pontosan: a fogyasztói árindex 2000–2011 között „mindössze" 79,6%-kal növekedett, miközben a nógrádi nettó átlagkereset 160,5%-kal, amelyek következtében a reálkereset átlaga a vizsgált időszakban 45%-kal emelkedett.

A személyi jövedelmek nagysága számos társadalmi-gazdasági faktor függvénye, jellemzésére az egyik legalkalmasabb az ezer lakosra jutó személyi jövedelemadót fizetők számának mutatója.

Az adófizetők arányát tekintve Nógrád a megyei 42%-os arány alapján a megye Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyével van azonos szinten, élesen elkülönülve a tőle nyugatra fekvő megyéktől és Heves megyétől, amelyekben ez az arány 42,4–48,9% közötti [78. ábra]. Az adófizetők arányának kistérségek szerinti térbeli változása szintén a helyi társadalom helyzetének jól látható különbségét jelzi a megye nyugati és keleti részét elválasztó észak-dél irányú vonal mentén. A TeIR-ben található adatok szerint a 2002–2010 időszakban nyugati oldalon a Rétsági kistérségben az állandó népesség 42,2–44,3%-a, a Balassagyarmatiban 42,7–44,1%-a fizet adót. A 2010. évi 44,3% és 44,1% megyei bontású országos összehasonlításban jobb, mint Pest megye és Budapest arányszáma, és Komárom-Esztergom, valamint Fejér s Zala megye által alkotott halmaz összesített 43,4–47,6%-os kategóriájának felel meg. Ezzel szemben a keleti oldalon, a Balassagyarmatival határos Szécsényi kistérségben 36,0–40,1%, a vele keletről szomszédos Salgótarjániban 38,8–41,0%, a Bátonyterenyei kistérségben 36,3–39,8%, míg a Balassagyarmati kistérséggel szintén keleti oldalról szomszédos Pásztóiban a keleti oldal előzőleg említett három kistérségéhez képest kevésbé kedvezőtlen, de a nyugati oldalnál rosszabb helyzet mutatkozik az adófizetők 39–42,3%-os aránya tükrében [79. ábra és 80. ábra].

19. táblázat: Személyi jövedelemadó, 2011.

Megnevezés	Ezer lakosra jutó	Egy adófizetőre jutó

	adózók száma	szja alapot képező jövedelem, ezer forint	szja adó, ezer forint
Borsod-Abaúj-Zemplén	402	1 542	208
Heves	431	1 600	236
Nógrád	420	1 465	191
Észak-Magyarország	412	1 560	213
Ország összesen	436	1 772	264

Forrás: Területi statisztikai évkönyv, 2011. Saját szerkesztés és számítás

Ez az érték – amint az a fenti táblázatban látható – magasabb a régiós átlagnál, de elmarad az országos szintű mutatótól. Még rosszabb Nógrád pozíciója – egyrészt az alacsony foglalkoztatási szint, másrészt fentebb bemutatott, az országostól elmaradó keresetek következtében – az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem és az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó tekintetében. Az előbbi mutató 82,7, az utóbbi 72,3%-a az országos értéknek. Az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó – a megyei mezőnyben – Nógrádban a legalacsonyabb.

A keresetek és munkajövedelmek mellett az egyéb jövedelemforrások (nyugdíjak, járadékok segélyek stb.) és a különböző jövedelemkomponensek (családi pótlék, stb.) differenciáltan alakultak, röviden az alábbiak szerint.

Nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban a vizsgált időszakban évente átlagosan a népesség mintegy 32%-a részesült Nógrád megyében, amely arány – az országosnál intenzívebb elöregedés következtében – magasabb a 30% körüli hazai átlagnál. 2001 elején 71,5 ezer fő volt a nógrádi nyugdíjasok száma, míg 2012 elején 63,4 ezer fő, mintegy 12%-kal kevesebb [59. táblázat] A csökkenő létszám mögött egyrészt a nyugdíjkorhatár emelkedése, másrészt a nyugdíjszerű ellátásokban részesülők felülvizsgálata állt.

A tárgyidőszakban az ellátottak több mint 90%-a részesült saját jogon járó nyugdíjban, míg a bázisidőszak évében, 2001 elején ez az arány csak 78,8% volt. A többi ellátott részére rokkantság, megváltozott munkaképesség, fogyatékosság, vagy egyéb más ok miatt folyósítottak nyugdíjat, járadékot vagy pótlékot. A nyugellátás havi átlagos összege a vizsgált időszakban 2,44-szeresére emelkedett. Vagyis a nyugdíjas társadalom ellátottsága arányaiban és dinamikájában is az aktív keresők mögött maradt. Ezzel szemben a nyugellátás 2011. évi összegét tekintve Nógrád a megyei mezőny közepén áll, a 89 430 Ft-os értéke éppen a sor mediánja.

Családi pótlékot a megyében vizsgált időszakban havi átlagban 24–26 ezer család kapott 38–43 ezer gyermek után. Az egy családra jutó havi átlagos támogatás 2008-tól alig valamivel 25 ezer Ft fölött alakult, lényegében változatlan maradt, s így legfeljebb csak a lakosság egy szűkebb rétegében ösztönözhette a gyermekvállalást. Gyermekgondozási segélyt 3,7–3,9 ezer fő, gyermekgondozási díjat és gyermeknevelési támogatást mintegy ezer-ezer fő vett igénybe az utóbbi években.

A helyi társadalom életszínvonalának jelzésére gyakran használt indikátor az 1000 lakosra jutó személygépkocsik száma (db). Ez a mutató szintén éles földrajzi határt rajzol ki a megye társadalmának különböző anyagi helyzetű keleti és nyugati része között. A TeIR-ben található 2011-es adatok szerint az 1000 lakosra jutó személygépkocsik száma a nyugati oldalon a Rétsági kistérségben 301, a Balassagyarmatiban 275 (mindkettőben 10%-al meghaladta a 200-at 2002-ben is). Ezzel szemben a keleti oldalon a Szécsényi kistérségben 230 (2002-ben nem érte el a 200-at, csak 187 volt), a Salgótarjáni kistérségben 263 (a 2002-es 216 db-hoz képest), a Bátonyterenyei kistérségben 253 (2002-ben itt sem érte el a 200-at, csak 195 volt), míg a Pásztóiban a keleti oldal előzőleg említett három kistérségéhez képest kevésbé kedvezőtlen, de a Rétságinál rosszabb helyzet mutatkozik az 1000 lakosra jutó 273 db személygépkocsi tükrében [74. ábra és 82. ábra]. Az 1000 vagy 100 lakosra jutó személygépkocsik számán belül még inkább érzékelteti a különböző területeken élő eltérő anyagi helyzetű népesség csoportok közötti életszínvonalbeli különbséget, ha az adott időszakban forgalomba helyezett új gépkocsik számát vizsgáljuk 1000 vagy 100 főre vetítve. A kartogram azt jelzi [83. ábra], hogy ennek a mutatónak a tükrében, összességében, Nógrád megye nyugati oldalának, a Rétsági és a Balassagyarmati kistérségnek a lakossága a Budapest közelében fekvő dunántúli kistérségek lakosságáéhoz hasonló színvonalon él (130–160 új szgk/1000 fő), míg keleti oldalán, a Szécsényié, a Bátonyterenyeié és a

Pásztóié (100–130 új szgk/1000 fő) csak egy fokkal él magasabb szinten Észak-Magyarország hátrányos helyzetű kistérségeinek (pl. Ózdi, Edelényi, Sátoraljaújhelyi: 70–100 új szgk/1000 fő) lakosságánál. A 83. ábra adatai alapján jól kirajzolódik a megye keleti és nyugati része közötti társadalmi különbség valamint az, hogy a megye két nyugati kistérsége a budapesti agglomeráció szerves folytatása.

A szegénység és a gyakran vele járó problémák egyik indikátora a cigány, romani és beás népcsoporthoz tartozók aránya egy-egy területen. A társadalmi térképek (84. ábra, 85. ábra és 86. ábra) azt jelzik, hogy Nógrád megye társadalmi tere két jól elkülönülő részre oszlik. A Rétsági és a Balassagyarmati kistérség által alkotott nyugati rész társadalmát a Budapesti agglomerációéhoz és Észak-Dunántúléhoz hasonló társadalmi mutatók jellemzik, míg a Szécsényi, Salgótarjáni, Bátonyterenyei, Pásztói kistérség által alkotott keleti felét jellemző társadalmi indikátorok Észak-Magyarország hátrányos helyzetű térségeiéhez hasonlóak. Az a törésvonal, amely a megyei bontású társadalmi térképeken Nógrád megye és a tőle nyugatra eső fejlettebb területek között mutatkozik, a valóságban – a kistérségi és a települési szintű bontás tükrében jól láthatóan – nem Nógrád megye határán, hanem a megye közepén (a Balassagyarmati kistérség keleti határán) húzódik észak-déli irányban. Magyarország szlovák határ menti északi fele társadalmi szempontból ezen a törésvonalon válik ketté az ország – Nyugat-Nógrád, Közép-Magyarország és Észak-Dunántúl területileg összefüggő régiói által alkotott – legfejlettebb térségére és – Kelet-Nógrádból, Borsod-Abaúj-Zemplén megye valamint az Észak-Alföldi Régió legészakibb megyéjéből álló – leginkább leszakadó tömbjére. A leszakadó magyarországi térséghez a határ túlsó oldalán Kelet-Szlovákia Lengyelországig tartó leszakadó térsége csatlakozik, amelynek népessége az említett magyarországi területekénél is rosszabb helyzetben van.

Nemzetiségek helyzete

Nemzetiség minden olyan, Magyarország területén legalább egy évszázada honos népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul. A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX törvény biztosítja a nemzetiségek számára az önkormányzatok létrehozásához való jogot. Ezzel a joggal Nógrád megyében 4 népcsoport él, bár az egykori ruszin kisebbségi önkormányzat működése csak egy választási ciklusra terjedt ki. (20. táblázat)

Nógrád megyében a 2011-es népszámlálás idején 20 ezren – a népesség 10%-a – sorolták magukat valamely hazai nemzetiséghez tartozónak, 34%-kal többen, mint 2001. február 1-jén.

Nógrád megyében a Magyarországon elő nemzetiségek közül a roma, a szlovák és a német nemzetiségek telepedtek le, ugyanakkor ezek mellett jelen vannak az arab, a kínai, az orosz, a vietnami nemzetiségek is. Utóbbi csoportok a 2011. évi népszámlálás adatai alapján alacsony számuk ellenére összességében háromszoros növekedést mutattak tíz év alatt.

20. táblázat: Nemzetiségi önkormányzatok számának alakulása

Megnevezés	1998.	2002.	2006.	2010.	2012.
Roma	44	64	81	87	76
Szlovák	11	18	21	23	24
Német	2	3	2	2	2
Ruszin	-	-	1	-	-
Összesen	**57**	**85**	**105**	**112**	**102**

Forrás: Nógrád Megyei Kormányhivatal

21. táblázat: Nemzetiségi önkormányzatok, 2013.

nemzetiség neve	önkormányzatok száma
roma	69 települési + 1 megyei
szlovák	23 települési + 1 megyei

német	2
cigány	4

Forrás: Nógrád Megyei Kormányhivatal

A **romák** alkotják a Magyarországon élő legnagyobb hivatalosan elismert nemzetiséget, ők az egyetlenek, akik nem rendelkeznek anyaországgal. A 2001-ben végzett népszámlálás adatai szerint nemzetiségi hovatartozás alapján 190 ezren vallották magukat cigánynak, míg a reprezentatív cigányvizsgálatok eredményei alapján a kutatók 1971-ben 320 ezer fő körülire, 1993-ban 468 ezer körülire, 2003-ban pedig mintegy 570 ezerre becsülték a cigányok számát. Ez az ország teljes népességéhez viszonyítva közel 5,5%-os arányt jelentett.

Nógrád megyében a nemzetiséghez tartozók 77,8%-át ezen népcsoport alkotja. A 2001. évi népszámláláshoz képest számuk 64%-al emelkedett, így a megye népességének 7,5%-a vallotta magát e nemzetiséghez tartozónak.

A romáknak hat nagy csoportja közül az oláhcigányok élnek a megyében legnagyobb számban. Az oláhcigányok túlnyomó többsége ismeri és beszéli a roma nyelvet. A megyében élő romák nagy része az aprófalvakban, falusias környezetben, többnyire szegregáltan, rossz lakáskörülmények között él, kisebb részük a városokban. A megye több településén látszólag megállíthatatlan folyamat a település „elcigányosodása", szegény-cigánnyá válása. A roma nemzetiség foglalkoztatási rátája igen alacsony, ezen belül is a roma nőké mindössze 10%. Ez adódik egyrészt az alacsony iskolázottsági szintből, valamint a korai gyermekvállalásból.

Számos gazdasági-társadalmi folyamatot tapasztalunk, amelyek kedvezőtlenül érintik a leghátrányosabb helyzetű térségeket, illetve társadalmi csoportokat. Nemzetközi összehasonlításban kifejezetten alacsony a foglalkoztatás, nem versenyképes az oktatás, veszélyesen nő a lakosság eladósodása. Ezek a folyamatok halmozottan érintik a roma lakosságot, aminek egyszerre oka és következménye a diszkrimináció, tehát ciklikusan újratermelődő, generációk között öröklődő jelenségről van szó.

A ***szlovák nemzetiség*** a második legnagyobb számban élő nemzetiség a megyében. Országos szinten a 2001-es népszámlálási adatok alapján 17 693 fő vallotta magát szlovák nemzetiségűnek, ezzel szemben a hazai szlovák szervezetek 100–110 ezer főre becsülik a hazai szlovákság lélekszámát. Nógrád megyében 2001-ben 1778 fő vallotta magát e nemzetiséghez tartozónak.

A 2011-es népszámlálás idején a szlovák nemzetiség a megye népességének 1,31%-a. Számuk 48,7%-kal növekedett tíz év alatt (2001-hez képest). A nógrádi szlovákság a megyében viszonylag szétszórtan, a megye nyugati- és déli területein, kistelepüléseken él. Észak-Nógrád területén viszonylag kis számban élnek szlovák nemzetiségűek. A megye szlovák nemzetiségi települései: Alsópetény, Bánk, Erdőkürt, Felsőpetény, Lucfalva, Mátraszentimre, Nézsa, Nógrádsáp, Nőtincs, Ősagárd, Rétság, Sámsonháza, Szügy, Terény, Vanyarc, Nógrád, Galgaguta, Szuha–Mátraalmás, Bokor, Egyházasdengeleg, Bér, Keszeg, Legénd, Erdőtarcsa.

Jelenleg a megyében élő 932 fős német nemzetiség a megye népességének 0,46%-a. Számuk 25,2%-kal bővült 2001-hez képest.

Társadalmi helyzetük semmiben nem tér el a szlovákokétól és a magyarságétól. Számukra az adekvát oktatás, nevelés, képzés, munkahelyi előrehaladás természetes, és a többségi társadalom tagjaiéval minimum azonos szintű.

Német nemzetiségűek esetében Szendehely (36%) és Berkenye (22%) település emelhető ki.

22. táblázat: A nemzetiségek számának alakulása Nógrád megyében (fő)

nemzetiség neve	2001.	2011.
Cigány (Romani. Beás)	9 207	15 177
Szlovák	1 778	2 644
Német	744	932

Forrás: 2011. évi népszámlálás 3. Területi adatok, 3.13. Nógrád megye

A **roma lakosság** népességben elfoglalt aránya korosztályonként más. Részvételük a nyugdíjas korosztályban elenyésző, míg az óvodások között – bár erről nem készült statisztika – meghatározó, számos településen nyilvánvalóan, és egyes becslések szerint megyei szinten is már többségi. Nem mentesül a cigányság a rájuk fokozottan érvényes mutatók mellett (aluliskolázottság, szakmanélküliség, munkanélküliség, alacsony vagy irreális önértékelés, mostoha lakáskörülmények, tömeges nélkülözés, telepszerű elhelyezkedés, szubkultúra lét, gyakran visszahúzódó szocio-kulturális háttér, stb.) a

mindenkire egyaránt érvényes trendek közül a család(ok) erodálódásának folyamata alól sem. Ma a gyermekek 42% nem házasságban, hanem együttélésben (vagy még abban sem) születik.

1.2. e) közlekedési (országos és térségi jelentőségű közúti, kerékpáros, vasúti, légi és vízi közlekedés) és kommunális infrastruktúra

1.2. ea) vonalas rendszerek, létesítmények

Nógrád megye közlekedési hálózatát jellemzően az urbanizálódott térségek fordított U alakú vonulata határozza meg. Az urbanisztikai tanulmányból ismertetett fejlődési tengelyek mentén már meglévő közlekedési útvonalak határozzák meg a kialakuló áramlatok elvezetését. Így elsődlegesen az észak-déli, még másodlagosan a kelet-nyugati irányok dominálnak. E mellett Budapest, Pozsony, Kassa és Katowice gravitációs hatása meghatározó a térségben (ennek súlyponti városával, Besztercebányával). Ezzel sajnálatos módon a főbb magyarországi északnyugati és délkeleti irányú áramlatokhoz nem tud megfelelően csatlakozni. Azonban a Szlovákiában a domináns kelet-nyugati (Pozsony-Kassa) kapcsolatok mellett a regionális észak-déli kapcsolatok is kezdenek kialakulni. Ezek közül keleten a Bratislava-Malacky-Kúty-Brno és nyugaton a Košice-Prešov-Nowy Sącz tengely meghatározó. A közép-szlovákiai közlekedési tengely Lučenec-Zvolen-Žilina-Čadca-Ostrava útvonal működik. Ehhez a tengelyhez tud csatlakozni Nógrád megye közlekedése és ilyen szempontból Közép-Szlovákiával vannak hasonló motivációi közlekedésfejlesztés terén. Azonban európai léptékben ezzel a megyét érintő észak-déli összeköttetéssel nagy jelentőségű területek tárhatók fel a visegrádi országok között, jelentős kiaknázatlan gazdasági potenciállal és turisztikai célpontok sokaságával.

A közlekedési hálózat elemzése, leírása során nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy komplex módon közelítsük meg annak elemeit. Itt fontos kiemelni, hogy az alágazatok versenyeztetése egymás ellen sokszor káros, így mi összközlekedési szempontból vizsgálódunk, úgy hogy az egész közlekedés optimumát és költséghatékony kiépítését szeretnénk elérni (pl. a vasúti beruházások hatása a kerékpárutak forgalmára és a rá- és elhordás miatt milyen tehermentesülés tud bekövetkezni). Ezek viszont csak jól összehangolt beruházásokkal lehetségesek, ahol minden szereplő a szükséges mértékben egyszerre fejleszti infrastruktúráját, szolgáltatásait.

Nógrád megye úthálózatát vizsgálva a továbbiakban. Az állami tulajdonú úthálózat jelenlegi hossza 944 km, amiből a főutaké 170 km, mely a 2. számú Budapest–Vác–Rétság–Hont elsőrendű főútból, a 21. számú Hatvan–Somoskőújfalu elsőrendű főútból, továbbá a 22. számú Rétság-Salgótarján és 23. számú Kisterenye–Tarnalelesz másodrendű főutakból áll. Hosszuk és irányuk csak a legszükségesebb elérhetőségeket biztosítják a megye méretéhez, települési viszonyaihoz igazodva, a hiányzó kapcsolatokat a további fejezetek ismertetik.

A 774 km hosszú mellékúthálózat elsősorban összekötő utakból és bekötőutakból áll a megye apró falvas szerkezetéhez igazodva.

Jellegzetes egyenletes eloszlású és nagy kiterjedésű közúti hálózatok alakultak ki az aprófalvas térségekben. Ezen utak fenntartása rendkívül költséges, így a megfelelő karbantartási munkák elmaradásával állapotuk is jelenleg rendkívül leromlott. A feltárt települések elérhetősége jelentősen romlott ez által. A megvalósítható fejlesztések számát az elérhetőség drámai romlása jelentősen csökkenti, így a későbbiekben ez súlyos problémát jelenthet. A területen megvalósítandó fejlesztéseket komplex módon, a közlekedési kapcsolatokat is figyelembe véve szükséges megvalósítani.

Nógrád megye országos közúthálózatának útkategóriánkénti megoszlását és az országos közutak burkolattípus szerinti százalékos megoszlását az 1.2. e) számú melléklet mutatja be.

További összesen 5067 km út van önkormányzati tulajdonban, melyből 1356 km a belterületi út. A belterületi utakból 420 km (31%) még ma is kiépítetlen. Meglepő, de például Bátonyterenye városban 23,4, Balassagyarmaton 15,5 km a kiépítetlen belterületi út. Regionális támogatással pár tíz kilométernyi önkormányzati út az elmúlt években felújításban részesült, de ezzel együtt is a belterületi burkolt utak kb. 50%-a gyenge vagy rossz minősítésű. A 3710 km külterületi útból mindössze 78 km (2,1%) a kiépített szakaszok hossza.

A kerékpárutakra általánosságban az a jellemző, hogy az országban elkészült kerékpárút-beruházások zömében nem alkotnak hálózatot. Így van ez Nógrádban is. Egyrészt hiányzik a települések közigazgatási

határát túllépő, rendszerben való gondolkodás, másrészt a beruházások java része hivatásforgalmi célokat szolgál. Nógrád megyében négy elszigetelt kerékpárút épült ki: Rimóc–Hollókő (8,4 km), Pásztó és Hasznos (0,69 km), a 21. sz. főút mentén Salgótarjánnál (1,84 km), illetve a nőtincsi tározó partján. Egy nemzetközi program keretében (Hollókőtől Murányig – Határon átnyúló kerékpárút-hálózat néven) a Nógrád Megyei Önkormányzat projektvezetésével 70 km kerékpárút engedélyezési terve készült el. Finanszírozásához a megyei önkormányzat 3,5 mFt önerőt vállalt. Kiemelt projektként formálódik a Zagyva kerékpáros turisztikai fejlesztés, melynek keretében kialakítandó kerékpárút Salgótarjánt a Heves megyei Boldog településsel köti össze. A csatlakozó Boldog-Szolnok kerékpárút szakasz külön projektben épül meg. Ezek kiegészítik az OTrT-ben nevesített törzshálózati kerékpárutak a megyében 2.A, 2.B és 21. (Palócok földje kerékpárút) jelölésekkel.

A kerékpárutak kiépítésével párhuzamosan a vasúti szolgáltatások fejlesztése is szükségszerű a kerékpárok szállítására és tárolására (kerékpárszállító kocsi vagy vonatrész, illetve B+R megoldások), ezáltal bevonva a multimodális személyközlekedést és a kerékpáros turisztikát. Ez utóbbi igen jelentős a térségben a Nógrád-Novohrad Geopark területén található attrakciók felkeresésénél is.

Korábban az Ipoly megyei szakaszán számos híd állt, amelyek közül kevés maradt meg: a 22. számún Balassagyarmat és Tótgyarmat (Slov. Darmoty) között. Újjáépült a közelmúltban a Pösténypuszta [Szécsény] – Pető (Pet'ov) és Rárópuszta [Nógrádszakál] – Raroš közötti.

Nógrád megye Szlovákiával 156 km hosszú határszakaszán jelenleg a 2. sz. főúton Parassapusztánál (Ipolyság (Šahy) felé), a 21. sz. főúton Somoskőújfalunál (Sátorosbánya (Siatorska Bukovinka) felé), valamint 22. sz. főúton Balassagyarmatnál (Tótgyarmat (Slov. Darmoty) felé), Ipolytarnócnál (Rapp (Rapovce) felé) és Cerednél (Tajti (Tachty) felé) közúti, illetve a Somoskőújfalunál, Ipolytarnócnál és Nógrádszakálnál vasúti határátlépési pontok találhatóak (utóbbi kettőn Szlovákia által igénybe vett péage forgalom is bonyolódik). Az elmúlt időszakban átadott (Pösténypuszta [Szécsény] – Pető (Pet'ov) és Rárópuszta [Nógrádszakál] – Raroš közötti hidakkal további határátlépési pontok létesültek. Az átadott két hídon túl további hidak megépítése, valamint az Ipoly folyóval nem érintett határszakaszon egykori útkapcsolatok visszaépítése indokolt a közlekedési szakemberek szerint. Azonban a források szűkössége miatt a kivitelezésnél a legfontosabb a létező hálózatba kapcsolhatóság szerinti prioritások megtalálása. Ezzel a közlekedésben legértékesebb kapcsolatok helyreállítása történhet meg először.

A megye vasútvonalai az országos átlagnál rosszabb állapotban vannak, ha minden szempontot figyelembe veszünk, akkor talán az utolsó helyet foglalják el. A megyében csak egy vágányú, villamosítás nélküli, az átlagon felüli mennyiségű állandó és ideiglenes lassújellel terhelt szakasz található, melyek a közlekedést jelentős mértékben zavarják, ezáltal a vasúti szolgáltatások a minimálisan elvárt szolgáltatásokat sem képesek nyújtani sem a teher- sem a személyszállítás területén. A pályák karbantartása folyamatos, de ez csak a szinten tartásra éppen, hogy elég. Időszakosan látványos romlások történnek, ezek kísérői mikor az adott pályaszakaszra előírt sebességek a kiépítési sebességhez képest folyamatosan csökkenek, ezzel is az avulást jelezve.

A magyar vasúthálózat egyik legrégebben kiépített elsőrendű fővonalán megközelíthető Salgótarján az egyetlen megyeszékhely, amelynek nincs közvetlen vasúti kapcsolata Budapesttel, és nincs emelt szintű szolgáltatást nyújtó (intercity vagy eurocity) közlekedés sem. Korábbi Budapesttel és a Közép-Szlovákiával közvetlen kapcsolatot teremtő expressz- és gyorsvonatok elvesztése jelentős szolgáltatási színvonal csökkenést okozott a vasúton utazóknak. Ezt csak tetézte a kishatárforgalom megszűnése, mellyel a megyében megszűnt az összes napi szintű közösségi közlekedési kapcsolat Szlovákiával, mellyel mindig is jelentős társadalmi és gazdasági kapcsolat állt fenn a térségben (ezt a kapcsolatot tükrözik a kiépített közlekedési hálózat elsődleges útvonalai is). Azonban a képet árnyalja, hogy a 81-es (Hatvan – Somoskőújfalu) vasútvonalon az ütemes menetrendet kialakítva az utazások száma jelentősen nőtt. Azonban ez csak a hivatásforgalom növekedését jelentette kis távolságú utazások esetére. Ennek nagyrészt az alternatívát jelentő autóbusz közlekedés szervezési problémái is indukálói (az integrált ütemes vasúti menetrend által nyújtott szolgáltatás kiváltása a Zagyva mentén autóbuszokkal jelentős többletköltséget jelentene, így a szűk kapacitások elől a vasútra „szoktak" az utazók). Azonban a korábbi megyeközi, fővárosi vagy szlovákiai utazások eltűntek vagy marginálisan alacsonyra csökkentek a vonalon, még korábban ezek voltak meghatározóak. Ennek oka a közvetlen vonatok megszűnése és az ütemes menetrend bevezetésével a vasúti pálya kapacitásának kimerülése. A világháborúk folyamán a pálya súlyos károkat szenvedett és visszaállítása azóta is csak egy vágánnyal történt meg a megyében (a Hatvan – Selyp szakasz Heves megye területén található, de a bal vágány felépítménye ott is rosszabb állapotban van). A kapacitásgondok megoldására a pályát a vonalon fellelhető két vágányra méretezett

alépítményeken és műtárgyakon helyre kell állítani a szükséges mértékben (és további fejlesztési lehetőségként megadva, a jövőbeni igények függvényében, a teljes két vágányon való kiépíthetőség lehetőségét is). A kishatárforgalom helyreállítása nem támogatott megoldás, mivel a szolgáltatás konstrukciója alapvetően veszteséges volt. Kis távolságú, átszállási kényszerrel rendelkező, bonyolult tarifarendszert alkalmazó szolgáltatás volt. Helyette a mindkét országba jelentősebb távolságot bejáró regionális járat létrahozását javasoljuk (de a Bátonyterenye – Salgótarján – Fülek városi- és elővárosi vonat koncepciójához is illeszkedik a kitűzött cél). A távolsági kapcsolatokhoz hasonlóan szervezett nemzetközi emelt szolgáltatású járatot javaslunk. A finanszírozás, a tarifarendszer és a különböző szolgáltatók menetrendjéhez való kapcsolódás közlekedésszervezési feladatokat határoz meg, melyekről a következő pontban lesz szó. A kiépítés folyamán törekedni kell az intermodális szolgáltatások szervezésére. A szükséges intermodális csomópontok kialakítására kiváló helyszínek adódnak a személyszállításban (pl. Salgótarján, Pásztó, Bátonyterenye) és a teherszállításban (pl. Salgótarján külső konténerterminál vagy egy esetleges logisztikai központ). Ezzel is növelve a helyi vállalkozások lehetőségeit és esélyt teremtve a sikerhez több szabad vállalkozási zónában (Pásztó, Bátonyterenye, Salgótarján).

A kapcsolódó mellékvonalak tengelyterhelését a gyenge szakaszokon a szolgáltatásokhoz mérten javítani kell. A mellékvonali forgalomban a lehetséges költségcsökkentő megoldások alkalmazását szorgalmazzuk, amennyiben azok nem veszélyeztetik a szolgáltatási színvonalat. Így pl. a mellékvonali rádiós forgalomirányítás és a rugós váltók alkalmazását kiterjedtebben. Az Ipoly völgyében húzódó vasút is ellátható elővárosi funkcióval Szécsény és Balassagyarmat térségében (további fejlesztésekkel Lučenec és Šahy környezetében is).

A vasútvonalak részletes ismertetését 1.2. ea) számú melléklet tartalmazza.

A fenntartható fejlődés követelményei a vasútvonalak jövőbeli jobb kihasználásának lehetőségét és fejlesztésének igényét új megvilágításba helyezik, illetve egyes esetekben parancsoló szükségszerűségként vetítik előre.

1.2. eb) egyéni és közösségi közlekedési megközelíthetőségi viszonyok

A **Nógrád Volán Zrt.** 2005. január 1-től közszolgáltatási szerződés keretén belül végzi helyi és helyközi személyszállítási feladatait. Személyszállítási üzletággal rendelkezik Salgótarjánban (helyi és helyközi), Balassagyarmaton és Budapesten. A bátonyterenyei személyszállítási üzletág 2007. április 1-től gazdasági okok miatt megszüntetésre került, az itt ellátott tevékenységek beintegrálódtak a salgótarjáni helyközi személyszállítási üzletág feladatkörébe.

A társaság Salgótarjánban helyi járati és helyközi, Balassagyarmaton helyi-helyközi, valamint Szécsényben helyközi, helyi autóbusz-állomást üzemeltet.

A salgótarjáni, balassagyarmati és a szécsényi önkormányzatokkal közösen elindított autóbusz pályaudvar rekonstrukció illetve, újjáépítés eredményeként 2007-ben mindhárom városban sor került az autóbusz-pályaudvarok átadására.

A Nógrád Volán Zrt. 2000. évtől intenzív menetrend racionalizálást hajtott végre. A 2000–2008. év időszakában mintegy 22,1%-os – 2447 ezer km – fizető kilométer kibocsátás történt a helyközi és távolsági menetrend szerinti közlekedésben. A kiszolgálási színvonal emelése érdekében az ütemes menetrend bevezetése Salgótarján és Budapest között kialakított részhálózaton többletfutás teljesítmény megrendeléssel járt.

A megye három városában (Salgótarján, Balassagyarmat, Bátonyterenye) üzemeltet **helyi járati** közlekedést. A helyi járati hasznos km-teljesítmény 86,2%-át a megyeszékhely helyi közlekedésének teljesítménye teszi ki. A három városban 36 db autóbusszal 48 vonalon szállítják az utasokat, (iskolai előadási) munkanapokon mintegy 631 db indított járat közlekedtetésével.

Összességében a Nógrád Volán Zrt. monopolhelyzetben lévő szolgáltató megyénkben. A korábban leírt menetrendi racionalizálásai elsősorban pár távolsági (így pl. a budapesti) járatot érintettek előnyösen a többi viszonylaton fűnyíróelv szerinti járatmegszüntetések történtek. Így a racionalizálásnak nevezett folyamat eredményeként sokszor nincs átszállási lehetőség a Volán helyközi és távolsági járatairól sem egymás között vagy a vasúti átszállások sem javultak (sőt romlottak). A helyközi járatok eloszlása és kapacitása sokszor nem megfelelő. A járművek szervízelése folyamatos, bár a szolgáltatás színvonalára

hatással van a rosszul vagy félig működő járművek (pl. nem nyíló ajtók, stb.). A folyamatos megszorítások a cégen belül a pénzügyi egyensúly megteremtésére irányulnak, de ezzel lehetetlenné téve a minimálisan elvárt színvonalat. Ezáltal a társaság egyfajta negatív spirálba került, melyből láthatóan nem tud szabadulni. Az utazóközönség elégedetlensége olyan mértékű, hogy városi helyi járati szolgáltatásaikat több helyen igyekeznek visszamondani. Azonban egyéb szolgáltatót nem lehet a megyében találni közúti személyszállításra ilyen volumennel.

A fenti problémák kiküszöbölésén túl a vasúti közlekedéssel való együttműködés megalapozására és a térségi szlovák-magyar közlekedési rendszerek jobb illesztettsége miatt ajánljuk egy **megyei közlekedésszervező felállítását**, aki a résztvevő önkormányzatok közlekedési szolgáltatásait megtervezi, megrendeli és finanszírozását kezeli szolgáltatási területén belül, még az áthaladó és csatlakozó járatok szervezőivel szoros együttműködésben dolgozik. Ezzel a megye periferikus helyzetéből adódó speciális problémákra a legjobb megoldások születhetnek helyben. A szervezet keretein belül intelligens közlekedési rendszert (ITS) szeretnénk kialakítani, amely az összes résztvevő integrált ütemes menetrendje (ITF) mellé egy egységes és a környező szolgáltatásokra is kiterjedő egységes arculattal rendelkező információs felület kiépítését is jelenti. Ehhez kapcsolódóan kiépíthető egy egységes tarifa- és jegyrendszer, amely képes **a magyar és a szlovák rendszerekkel is kompatibilis maradni** (pl. nemzeti intelligens kártya rendszerhez kapcsolódóan). Az ITS kiépítésével komplex beruházások is létrehozhatók, melyekben a közlekedés fontos szerepet kap, így kiemelkedően a turizmus és a kultúra területén.

A megyében nemzetközi, de még országos jelentőségű repülőtér sincs. A nemzetközi repülési igényt Budapest (Liszt Ferenc Repülőtér) elégíti ki, az M3 autópályáról való viszonylag kedvező eléréssel. A megyeszékhelytől mindössze 30 és 40 km-re szlovák oldalon található a losonci és a sliac-i repülőtér, amelyek a megye elérését segíthetnék, de lehetőségeik egyelőre kiaknázatlanok. A kisebb losonci magánrepülőtér belföldi célokat szolgál, egy aszfaltos leszállópályával rendelkezik. A 800 m hosszú és 30 m széles aszfalt leszállópályával rendelkező sliac-i repülőtér 1500 m hosszúságúra fejlesztésére az adottságok megfelelőek, így kisebb utasszállítógépek leszállására is lehetőség nyílna. Repülőtéri infrastruktúrája jól kiépített: hangárok, szerelőműhelyek, üzemanyagkút található, valamint szállás, étkezési lehetőségek is gazdagítják kínálatát.

A vasúti összeköttetések kapcsán fontos megjegyezni, hogy a megyeszékhely vonaláról a kelet-magyarországi nagyvárosokba nem lehet egy átszállással kényelmesen, gyorsan eljutni, mivel az Intercity járatok nem állnak meg Hatvanban. Ehhez Füzesabonyba vagy Budapestre kell tovább utazni. A probléma elsősorban a nyugdíjas és a felsőoktatásban tanuló fiatal korosztályt érinti jelenleg.

Szlovákia irányába a határon átnyúló személyszállításnak már szinte teljes hiánya figyelhető meg. A szomszédos szlovák megyékkel a vasúti összeköttetés csak Somoskőújfalun keresztül működött korábban is, de csak Fülekig. Innen tovább átszállással lehetett eljutni Losoncig. 2011-ben ez a füleki járat is átmenetileg felfüggesztésre került. Határ menti fekvése ellenére Nógrád megyét érintően a Volán csak napi egy nemzetközi autóbuszjáratot működtet (Budapest-Krakkó parassapusztai átkeléssel), az sem közlekedik a hét minden napján.

1.2. ec) közlekedési kapcsolati hiányok

A legalapvetőbb közlekedési kapcsolati hiány a 21. sz. főút esetében mutatkozik középtávon. Sokat segített a térségi forgalom, az M3 autópálya felé irányuló forgalomnak a megyeszékhely elérhetősége szempontjából megindult négynyomúsítási folyamata, valamint a több évtizedes késedelemmel befejezett salgótarjáni tehermentesítés előmozdításában. Szükséges a négynyomúsítás folytatása, az M3 autópálya és Salgótarján közötti teljes kiépítése, a szakaszosan elkészült négynyomú szakaszok összekötése. A kormány az egyes közlekedésfejlesztési projektekkel összefüggő közigazgatási hatósági ügyek nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánításáról és az eljáró hatóságok kijelöléséről szóló 345/2012. (XII. 6.) Korm. rendeletével a 21. sz. főút négynyomúsítását nemzet-gazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánította, s a beruházással összefüggő útügyi hatósági engedélyezést a kiemelt jelentőségű üggyé minősített közigazgatási hatósági eljárások közé sorolta.

Közlekedési kapcsolati hiányt teremt a 23. sz. főút települési belterületi szakaszokon átvezető jelenlegi nyomvonala, Bátonyterenye (Kisterenye) és Nemti elkerülésének hiánya akadályozza a főúti funkció megfelelő betöltését.

Hiányzó kapcsolat a 22. sz. főút Balassagyarmat elkerülésének elmaradt folytatása. A 2004-ben megépült belterületi rövid elkerülést mindkét irányban hosszabbítani szükséges a városon kívülig, hogy az elkerülés teljes értékű lehessen.

25. ábra: Közlekedési kapcsolati hiányok

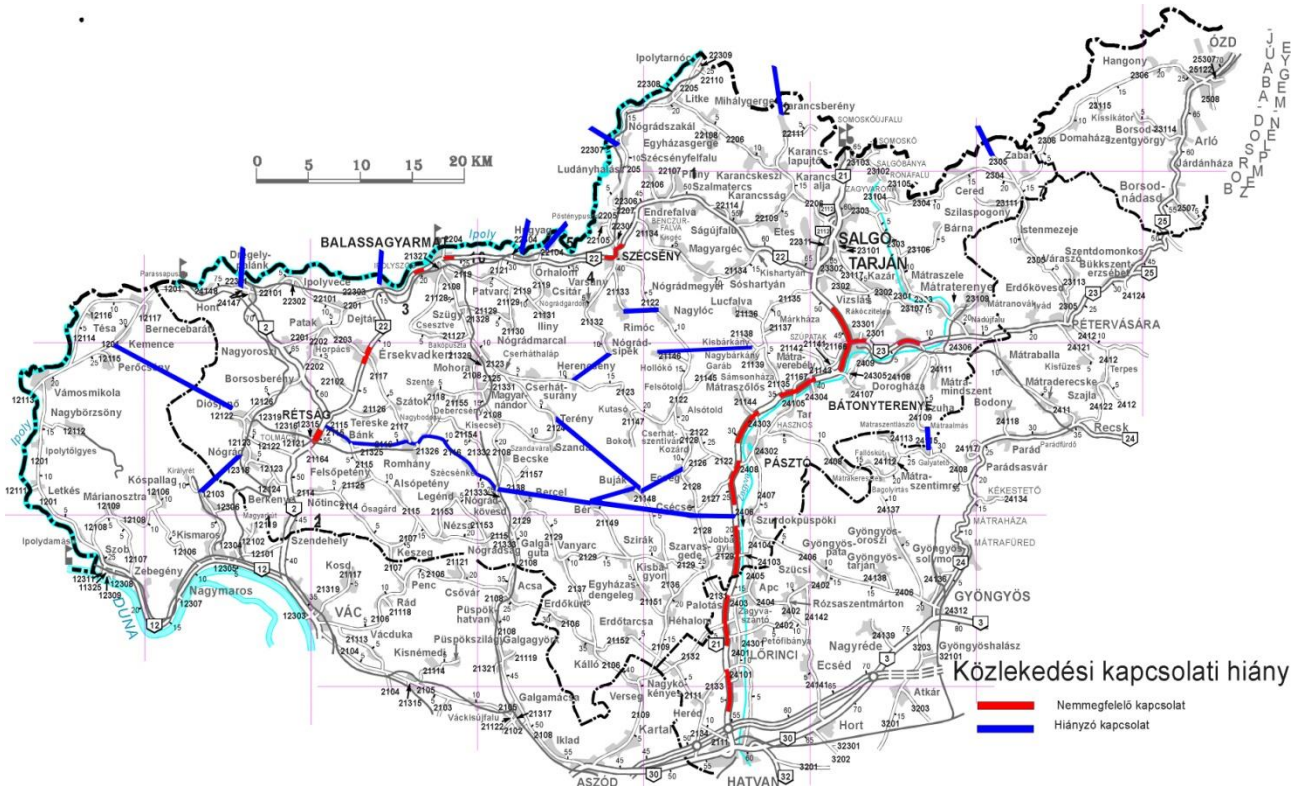

Forrás: OTrT

Nógrád megye közlekedésfejlesztési koncepciójában a Balassagyarmatot északról elkerülő út keleti negyedének megépítése országos főközlekedési útként került megjelölésre,– melyet az OTrT (Országos Területrendezési Terv) 2013. évi társadalmi egyeztetésre bocsátott anyaga is így tartalmaz – míg a déli elkerülő út, hálózati jelentőségű, új összekötő útként 2020-ig megvalósítandó fejlesztésként van rögzítve. A déli elkerülő út fejlesztése az állami közútkezelő „forrásvezérelt" terveiben 2020-ig nem szerepel. A megközelítőleg 5,7 km hosszú útfejlesztéssel – a tervezhető 2020-ig terjedő időszakban – a balassagyarmati ipari területeket összekötő, feltáró, önkormányzati útként lehet csak számolni, amennyiben a forrásokat az önkormányzat meg tudja teremteni, illetve szerezni. További szükséglet a 22. sz. főúton a többi település elkerülése, fontossági sorrendben előre hozva Szécsény városát és Érsekvadkertet.

A másik legalapvetőbb közúti beruházás az M2 autóút kiépítése középtávon (hosszú távon autópályává történő fejlesztése). Ezzel a megye nyugati felén élők tudnak bekapcsolódni a gazdasági vérkeringésbe nemzetközi szinten (E77). A Budapest vonzáskörzetébe tartozó területről az ingázás kényelmesebbé válhat. A térség motorizációja (gépjárművek száma ezer főre) is azt mutatja, hogy az ingázás számottevő az itt élők körében. Az útszakasz a TEN-T közúti hálózat része, kiépítését az 1222/2011. (VI. 29.) Kormányrendelet ütemezi. Ennek ellenére a Natura2000 területek igénybevétele a tervezést jelenleg lassítja. Ezt a problémát a jövőben orvosolni szükséges úgy, hogy a későbbi bővítések kivitelezési jellemzőit is figyelembe vegyék. A 2014-2020 közötti időszak fontos feladata a tervek teljes körű elkészítése, az engedélyezési eljárások lefolytatása.

A 2. sz. főúton a további elkerüléseket elvileg megoldja az M2 autóút tervezett kialakítása. Rétság város esetében válhat ez sürgőssé, amennyiben az autóúti kiépítés elhúzódik.

Hiányzó kapcsolatot jelentenek a jelenleg csak egy irányból megközelíthető zsáktelepülések. Ezen a helyzeten sokat segített a közelmúltban újjáépített pösténypusztai és ráróspusztai két Ipoly-híd, de további kiépítések is szükségesek, zsáktelepülési szempontból a hugyagi egykori híd esetében, egyéb úthálózati hiányzó kapcsolat tekintetében Drégelypalánk, Balassagyarmat-Újkóvár, Nógrádszakál és Őrhalom esetében.

A Cserhát vidékén nehezen megközelíthető aprófalvas területek fejlesztési lehetősége lehet a közúthálózat funkcionális fejlesztése. Így ez kelet-nyugati és egy észak-déli tengely mentén a térséget feltáró másodrendű főutak kialakításával. Ezzel a Rétság-Pásztó közti kapcsolat másrészt a Balassagyarmat-Aszód kapcsolat mentén kialakított főutak képezhetik a térség fő közlekedési csatornáit, melyek a falvak bekötő útvonalait gyűjtik össze. A távlati tervekben szerepel a Rétság és a 21. sz. főút közötti útszakasz főúti szintű fejlesztése. A kiépítést indokolja, hogy a megye északi részén húzódó 22. sz. főúton kívül egyéb kelet-nyugat irányú főúti szintű kapcsolat nincsen. Ez a főúti kiépítés a korábbi elképzelések szerint folytatódik Gyöngyös térségén keresztül a Tisza tó irányába.

Ugyancsak szükséges a Szécsény-Hollókő turisztikai fejlesztési tengely folytatásaként a hollókői világörökségi attrakció és a 21. sz. főút Bátonyterenye térségébe eső szakasza közötti közúti kapcsolat kiépítése. Az új kapcsolat a Bátonyterenyei kistérség Mátra felőli szélén, a Mátraalmás és Galyatető között tervezett út kiépítése révén nem csak annak a közúti csatlakozási feltételét teremti meg, hogy a Bátonyterenyei kistérségből Szentkút turista forgalmának egy része Hollókőt és Szécsényt is érinthesse, hanem mindezt közvetlenül hozzákapcsolja Galyatető és a Mátra kiemelt üdülőkörzete turisztikai forgalmához is. Korábban tervek készültek Nógrádsipek és Herencsény, valamint Bér, Buják és Ecseg összekötésére. Felmerült még, hogy szükséges Rimóc és Nagylóc, Rimóc és Varsány, valamint Legénd és Romhány összekötése, valamint Pest megyét is érintően Nógrád és Szokolya között útkapcsolat kiépítése. A határ szakaszon jelentős igény mutatkozik a Karancsberény és Lipovány (SK), valamint a Zabar-Gömörpéterfalva (SK) egykori utak visszaépítésére. Vizsgálatra javasolt a jelenleg nem országos közúti szintű útvonalú Diósjenő-Kemence (Pest megye), Buják-Terény és Mátraalmás-Galyatető (Heves megye) nyomvonalak esetleges fejlesztése.

A Börzsöny térségében fontos a Drégelypalánk – Hont – Ipolyság (Šahy) hiányzó vasúti kapcsolat helyreállítása. Ezáltal nem csak az Ipoly-völgyi vasút koncepciója kerülhetne megvalósításra, hanem egy a Börzsönyt megkerülő vasúti szolgáltatás is kialakítható a Drégelypalánk – Šahy – Čata – Šturovo – Vác útvonalon.

Természetvédelmi és erdőgazdálkodási területeken átvezető nagy forgalmú vonalas közlekedési infrastruktúrák esetén az élőhely-elválasztás káros hatásainak csökkentésére a későbbiekben vadátkelőket (ecoduct) kell létrehozni, melynek tervezésébe a vadgazdálkodással foglalkozó és a helyi élővilágot ismerő szakértőket is be kell vonni.

1.2. ed) vízellátás

Nógrád megyében minden település rendelkezik **közüzemi vízellátással**. A vízellátás vizsgálata során fontos szempont a lakásállomány változásának elemzése. A megye területén 2006 óta a lakásállomány, ha nem is nagymértékben, de növekedést mutat.

A 90 206 (2010. év vége) lakásból 80 134 (89,2%) csatlakozik a közüzemi vízellátáshoz, ez a csatlakozási arány azonban alacsonyabb az országos átlagnál (94,9%). A lakásépítéssel párhuzamosan folyamatosan növekszik az ivóvíz hálózatra csatlakozott lakások aránya is.

Napjainkra a megye településeinek közműves ivóvízellátása 100%-os, melyet 37 közüzemi vízellátó rendszer biztosít. A szolgáltatott ivóvíz mennyisége statisztikai adatok alapján folyamatosan csökken. Ebből adódóan az ivóvízellátás biztonsága jó, mennyiségi problémák nincsenek, vízkorlátozásra évek óta nem került sor.

A megye területén mindhárom lényeges vízbeszerzési lehetőség (felszíni vizek, talajvíz, mélyfúrású kutak) adott. Az ivóvízellátás elsősorban felszíni vízből nyert vízzel történik, kisebb részben talajvízadó rétegre telepített kutakból és elhanyagolható mennyiségben mélyfúrású kutakból és forrásfoglalásokból.

A legnagyobb művek köré szerveződtek a szolgáltató cégek, amelyek maguk is térségi szervezetek: Észak-magyarországi Regionális Vízművek Zrt. (ÉRV), Nyugat-Nógrád Vízmű Kft. mely feladatkörét 2011-ben a Duna Menti Regionális Vízmű Zrt. (DMRV) vette át, Észak-Nógrád Vízmű Kft. Dél-Nógrádi

Vízmű Kft. és Bátonyterenye és Környéke Víz-és Csatornamű Kft., mely utóbbi három feladatkörét az Észak-magyarországi Regionális Vízművek Zrt. (ÉRV) vette át, a Salgótarján és Környéke Vízmű Kft. Az Ipoly érintett vízgyűjtőterületén felszíni vízkivétel a Komra-völgyi tározón és a Terény-Kiskérpusztai tározón keresztül történik. Az Ipolyból kivett víz, a Komra-völgyi tározón keresztül az Észak-Magyarországi Regionális Vízművek Zrt. működési területén található települések ivóvízellátását szolgálja. Az így felhasznált víz befogadója a Tarján-patak, amely a Zagyva vízgyűjtőjére esik.

A vezetékes ivóvizek néhány település (Cered, Zabar) mélyfúrású kútjainak ammónium tartalma kivételével, általánosságban megfelelő minőségűek. Az elmúlt évben a szolgáltatott ivóvíz minőségében – a hatósági laborvizsgálatok alapján – a korábban is ismert kémiai vízminőségi problémák jelentkeztek (ammónia, vas, mangán). Az elöregedő hálózatokban kialakuló másodlagos bakteriális szennyeződés a megye több településén veszélyezteti az ivóvíz minőséget. A megye településeinek mintegy 50%-át érintette 2012-es év folyamán mikrobiológiai vízminőségi probléma, de ezek fertőtlenítéssel, a hálózati szakaszok mosatásával a szolgáltató által kiküszöbölésre kerültek.

A vízellátás-fejlesztési feladatokban ma már nem a bekötések számának növelése a legfontosabb, hanem a minőség biztosításának igénye. A távlati igények kielégítése a megye területén található vízbázisokból lehetséges, azonban további vízminőség-javító intézkedésekre van szükség a határértékeket meghaladó vízbázisoknál. A vízminőség javításra a hosszú tartózkodási idők miatt is szükség van. A Dejtári víztermelő telep vízminőség javítása és költséghatékonyságának emelése, valamint a regionális vízellátás (Dunai vízbázisoktól) kapacitásának bővítése, az ellátási biztonság fokozása szükséges.

1.2. ee) Szennyvízelvezetés, szennyvíztisztítás, szennyvíz és szennyvíziszap elhelyezése

A csatornázás és a szennyvíztisztítás fejlesztése a vízkészletek hosszú távú megőrzése szempontjából is kiemelkedő fontosságú. A lakosság átlagos vízfogyasztása egy főre nézve 2011-ben 61,5 l/nap körül alakult a megyében. Ebből a mennyiségből átlagosan 45-50 l/nap szennyezett víz keletkezik. A használt víz a környezet egyik legjelentősebb, leggyorsabban terjedő szennyező forrása lehet, amennyiben az nem kerül megfelelő módon összegyűjtésre és kezelésre. A megyében található vízbázisok védelme érdekében a szennyvizek elhelyezését meg kell előznie a megfelelő többfokozatú tisztításnak, ezért a szennyvízkezelés kérdése kiemelt fontosságú a térségben. A szennyvíztisztítás helyzete, kapacitása a folyamatos fejlesztéseknek köszönhetően fokozatosan javult az elmúlt években.

2011-ben a megye 131 települése közül 98-ban épült ki szennyvízcsatorna-hálózat. A 90 279 lakásból 60 927 (67,5%) csatlakozott a szennyvízhálózatokhoz. Ez az arány magasabb a régiós (65,1%), de érezhetően alacsonyabb az országos (72,8%) átlagnál. Általánosan elmondható, hogy az elmúlt tíz évben a településeken keletkező szennyvizek tápanyag tartalma jelentősen megnövekedett, amit a korábban, de többnyire még a közelmúltban létesített szennyvíztisztító telepek sem tudnak kellően eltávolítani. A szennyvíztisztítókkal kapcsolatban elmondható, hogy kapacitásuk és tisztítási hatásfokuk nem mindig kielégítő (pl. foszfor eltávolítás, vagy a természet-közeli technológiájú telepek működési problémái). A szennyvíztisztítás helyzete, kapacitása összességében a folyamatos fejlesztéseknek köszönhetően fokozatosan javult az elmúlt években, de fontos kiemelni, hogy a kisebb szennyvíztisztító telepeknél általában nem megoldott a szennyvíziszap helyben történő elhelyezése. A szennyvíztisztítás területén ezért még jelentős fejlesztésekre van szükség annak érdekében, hogy a fenntartható fejlődés környezeti követelményeinek megfelelhessen a megye.

1.2. ef) energiaellátás

A nógrádi villamos berendezések és hálózat tekintetében a hálózati engedélyes az ÉMÁSZ Hálózati Kft., melynek a megbízásából a hálózatot üzemelteti az ELMŰ-ÉMÁSZ Hálózati Szolgáltató Kft., illetve egyes munkákra pályázati úton nyertes vállalkozók is bevonásra kerülnek. Az ellátás teljes körű, mind a 131 település ellátott villamos energiával.

A 120kV-os távvezetékek régebben az országos alaphálózat részét képezték, mára **főelosztó hálózati** szerepet töltenek be. Nógrád megye villamosenergia-ellátásának fő betáplálását a kétrendszerű DETK-NBAT (Nagybátony) 120 kV-os távvezeték biztosítja. A Nagybátonyi 120/20 kV-os alállomás a csomópont, de ellátható még Lőrinci ill. Borsodnádasd felől is.

Nagybátonyból két 120 kV-os kör indul:

- a **„Nagy-Nógrádi kör”**: Nagybátony – Balassagyarmat – Nógrádkövesd (Rétság) – Mátra (Lőrinci) – Nagybátony. (Rétság második irányú betáplálása Vác felől van.)
- a **„Kis-Nógrádi kör”**: Nagybátony – SKÜ (St. Acélgyár) – Salgótarján ÉMÁSZ – Nagybátony

A 120 kV-os alállomásokon történik a 120/középfeszültségű transzformáció, az ott elhelyezett nagy transzformátorokkal, melyek a fenn részletezett két 120 kV-os körre vannak felfűzve.

Az alállomásokból indulnak ki a 20 kV-os (a megyében uralkodó feszültségszint) és 10 kV-os (Salgótarján) szabadvezetékek vagy kábelek. Ezekre vannak felfűzve a településeket, üzemeket, intézményeket ellátó közép/kisfeszültségű transzformátorok.

Az egyes települések ellátásában a 120 kV-os hálózat nem játszik közvetlen szerepet, csak a fentiekben részletezett hálózati elemek soros tagjaként.

A megye éves villamos energia felhasználásának a lakosság valamivel több, mint 1/3-át fogyasztja el. Az egyes települések ellátása a fokozatosan átviteli szerepkörűvé vált 120 kV-os hálózati rendszerről vételezett villamos energiával történik. A kisfeszültségű hálózat hossza 2008-ig folyamatosan nőtt (1847 km), azóta ez az érték, ha kis mértékben is de csökkent (2011, 1698 km). A 2008-ra jutó villamosenergia-felhasználás 2007-ig nagyjából stagnáló, 2008-ban viszont valamelyest növekvő volt.

A szolgáltatott villamos energia 2008-as csökkenése után 2011-re 586 736 MWh-ra emelkedett.

A megyében az egy háztartási fogyasztóra jutó villamos energia felhasználás 2009 óta csökkenést mutat.

A Nógrádban öt nagy villamos állomás található, Salgótarjánban, Nagybátonyban, Balassagyarmaton, Rétságon, Nógrádkövesden, és a déli részen már Heves területén Lőrinciben. Területünk országos szinten kiemelkedik az állomások terén, főként, ha figyelembe vesszük, hogy ezek az elmúlt 12 évben átépítésre kerültek.

A megye településeinek **földgáz**zal való ellátottsága szinte teljes körűnek mondható, a vezetékes gáz mindössze három településen (Ipolytarnóc, Kisecset és Rákóczibánya) nem elérhető, és közpénzből gazdaságosan meg sem valósítható. Az összes értékesített vezetékes gáz mintegy 50%-át fogyasztották 2008-ban a háztartások. Az egy háztartásra jutó vezetékesgáz-fogyasztás – nyilvánvaló összefüggésben a növekvő árakkal – 2006 óta mintegy 20%-kal csökkent.

A távfűtés és melegvíz-szolgáltatás jelenleg egy településen – Salgótarjánban – biztosított, és összesen 3.800 lakást és mintegy 700 közületi fogyasztót is érint. Ezen a területen változás várható, amennyiben a tervezett, modern technológiájú, környezetbarát biomassza erőmű megépül Salgótarjánban. A nem vezetékes energiahordozók használata még jelenleg is meghatározó részarányt foglal el Nógrád megye hőenergia ellátásában, a háztartásoknál mintegy 40%-ban használnak még nem vezetékes energia-hordozókat.

1.2. eg) hulladéklerakók, hulladékgazdálkodás

Nógrád megyében a rendszeres hulladékgyűjtés 2007 óta már mind a 131 településen megoldott. A lakásállomány több mint 85%-a a szolgáltatásba bevont.

A keletkező települési szilárd hulladék mennyisége kis mértékben csökkent az elmúlt években, azonban az összmennyiségen belül a lakossági eredetű hulladék aránya rendre növekedett. Az elszállított, közel 62 ezer tonna települési szilárd hulladék gyakorlatilag teljes mennyiségben lerakással kerül ártalmatlanításra. Az újrafeldolgozással hasznosított hulladék – bár az utóbbi 5 évben megduplázódott – csekély mennyiségű, 2011-ben 1,1 tonna volt mindössze. Növekedése az egyes alkotók szelektív gyűjtésének bevezetésével, vagy hulladékgyűjtő szigetek felállításával vált lehetségessé, s a jövőben intenzív felfutása prognosztizálható.

23. táblázat: Hulladék gyűjtése, ártalmatlanítása

Megnevezés	2000.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.

Hulladékgyűjtés						
Hulladékgyűjtésbe bevont település	122	131	131	131	131	131
Rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakás és üdülő	79 328	81 242	80 633	79 992	79 607	78 574
Ebből: lakás	77 719	79 886	79 192	78 634	78 300	77 180
Szelektív hulladékgyűjtésbe bevont lakás és üdülő	..	176	5 010	11 297	7 434	352
Ebből: lakás	..	171	4 457	10 743	6 879	341
Elszállított települési szilárd hulladék, ezer t	..	74,3	74,2	61,5	66,8	61,6
Ebből: lakosságtól	..	58,7	61,0	52,4	56,7	51,2
ezen belül: szelektív hulladékgyűjtésben	..	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0
Elszállított folyékony települési hulladék, ezer m^3	81,9	30,1	34,4	34,1	31,4	35,0
Ebből: lakossági tárolókból	21,9	9,5	11,9	9,7	9,6	11,9
Hulladékhasznosítás, ártalmatlanítás						
Újrafeldolgozással hasznosított, ezer t	..	0,5	0,6	0,9	0,9	1,1
Energiahasznosítással történő égetéssel hasznosított, ezer t	..	–	–	–	–	–
Energiahasznosítás nélküli égetéssel ártalmatlanított, ezer t	..	–	–	–	–	–
Lerakással ártalmatlanított, ezer t	..	73,8	73,6	60,5	65,9	60,05
Összesen	..	74,3	74,2	61,5	66,8	61,6

Forrás KSH évkönyv 2010, 2011

Nógrád megyében hosszú távon is üzemelő, meglévő, illetve fejlesztésre tervezett regionális hulladéklerakó helyek Nógrádmarcalon és Salgótarjánban találhatók, melyek azonban jelenleg együtt sem nem képesek a feladatok teljes körű megoldására. A megyében keletkező szilárd hulladékok hosszú távú begyűjtése, kezelése és lerakása tehát nem mindenhol megoldott. Kedvezőbb ebből a szempontból a nyugat-nógrádi térség helyzete, ahol a közelmúltban a Nógrádmarcalon kialakított hulladékkezelő központ hosszú távon is kielégíti az igényeket. Nógrád megye keleti része hulladékgazdálkodási szempontból „fehér foltos" terület, mely az országos hulladékgazdálkodási programból 2010-ig rendre kimaradt. A kelet-nógrádi területeken jelenleg a legnagyobb területi vonzással rendelkező salgótarjáni lerakó mellett – kisebb, mikro-térségi vonzással szállítanak még hulladékot Bátonyterenye és Jobbágyi lerakóiba, valamint a megye területén kívülre, a Hatvanban működő átrakóba is.

Jelenleg (2012) 4 térségi jelentőségűnek nevezhető szilárd hulladéklerakó üzemel a megyében, Salgótarján (29 település, 73 000 lakos), Bátonyterenye (10 település, 35 000 lakos), Jobbágyi (23 település, 20 000 lakos) és Nógrádmarcal (54 nógrádi település, több mint 60 000 nógrádi lakos) településeken.

A megye településeinek hosszú távú hulladék-elhelyezési feladatait térségi hulladékgazdálkodási rendszerek kialakításával, két korszerű, nagytérségi települési hulladékkezelő és lerakó létesítmény működtetésével kívánja Nógrád megye megoldani. Nógrádmarcalon a Zöld Híd Program (Észak-kelet Pest és Nógrád Megyei Regionális Hulladékgazdálkodási Projekt) részeként, EU normák szerint megépült hulladékkezelő központban 2010 második felétől a Nógrád megye nyugati részének 54 településéről beszállításra kerülő települési szilárd hulladékot kezelik. A Kelet-Nógrád Térségi Hulladékgazdálkodási Társulás – melyhez már 51 település csatlakozott – támogatást nyert a salgótarjáni fő helyszínnel fejlesztendő térségi hulladéklerakó továbbtervezésére, melyet a közeljövőben, KEOP támogatással terveznek megvalósítani.

A két, – a megfelelő hulladékok újrahasznosítását elősegítő, a nem hasznosítható hulladékok számára pedig a környezetvédelmi követelményeket maradéktalanul kielégítő lerakót kiépítő – támogatott fejlesztés befejezésével, a teljes megyét lefedni képes, integrált, komplex, EU konform hulladékgazdálkodási rendszer alakul ki.

A 20/2006 (IV.5.) KvVM rendelet előírásainak megfelelően 2009. július 16-ig valamennyi olyan legális, működési engedéllyel rendelkező, települési kommunális hulladéklerakó – melyet a rendelet környezet-szennyezőnek, a légkört, a vizeket és az emberi egészséget potenciálisan veszélytetőnek minősített – bezárt. A rekultivációs tervek elkészültek a teljes körű rekultiválás – két projekt keretében, EU támogatással – 2014. évben befejeződhet.

1.2. f) A települések intézmény-felszereltsége (a lakosság egészségügyi, szociális, oktatási, kulturális, szabadidő, sport-, kereskedelmi, szolgáltató és igazgatási intézményekkel való ellátottsága, az intézmények kihasználtsága)

Nógrád megye egészségügyi ellátórendszere magába foglalja a fekvőbeteg- (kórházak), a járóbeteg- (szakrendelők, gondozók) és az alapellátást, utóbbi a felnőtt háziorvosi, gyermekorvosi, fogorvosi és védőnői ellátásból áll.

A megye egyre csökkenő lakosságának egészségügyi ellátását a megye **3 fő egészségügyi intézmény**én, a salgótarjáni **Szent Lázár Megyei Kórház**on, a balassagyarmati **dr. Kenessey Albert Kórház-Rendelőintézet**en valamint a pásztói **Margit Kórházon** kívül az **aktív fekvőbeteg szakellátásban** további 19 (budapesti, Pest- és Heves megyei) kórház, krónikus, rehabilitációs ellátásban további 12 megyén kívüli intézmény látja el. A 3 megyei intézmény ellátási kötelezettsége, mindössze 10 szakmában terjed ki a megye teljes területére

A 2007. évi egészségügyi reformhoz kapcsolódva a kórházi ágyszám csökkenés Nógrád megyét is érintette, ez alapján kialakult az új fekvőbeteg szakellátási struktúra, melynek eredményeként a pásztói Margit Kórház 100 aktív ágyából 80 elvonásra került, krónikus, rehabilitációs és ápolási ellátás nyújtására 75 ágy helyett 155 áll rendelkezésre. A salgótarjáni megyei súlyponti kórház belgyógyászati osztályát érintette nagyobb ágyelvonás (94-ről 68-ra) míg a balassagyarmati kórház aktív ágyszáma közel 200-al csökkent, a krónikus rehabilitációs és ápolási ágyszámok 50-el történő növekedése mellett.

A megye egészségügyi szolgáltatói struktúráját a működtető forma szerinti változások ekkor még nem érintették.

2012. január 1-jével a megyei önkormányzati fenntartásban lévő egészségügyi intézmények állami tulajdonba kerültek, ugyanezen év májusától pedig a települési önkormányzatok jogutódjává a magyar állam lépett.

Az új területi kötelezettség 2012. július 1-jei bevezetésével a Szent Lázár Megyei Kórház ellátási területe lecsökkent, ugyanakkor a balassagyarmati kórházé egyes szakmákban megnövekedett, sőt van olyan is, amelyben minden kistérségre (járásra) kiterjed. A pásztói kórház már csak krónikus és rehabilitációs ellátást nyújt, illetve egynapos sebészeti beavatkozásokat végez.

2009-től folyamatosan 1487 az engedélyezett kórházi ágyszám. Jelentősebb változások a működő kórházi ágyak és az ágykihasználtság tekintetében nem történtek.

A 2012. július 1-jétől megállapított új fekvőbeteg-szakellátási kapacitás alapján Nógrád megyében 14-el csökkent az aktív ágyak száma, a krónikus ágyak száma pedig 4-el nőtt.

24. táblázat: Kórházi ágyak, db

Megnevezés	2000.	2008.	2009.	2010.	2011.
Összesen					
Engedélyezett kórházi ágy	1660	1474	1487	1487	1487
Működő kórházi ágy	1533	1442	1455	1455	1455
Ágykihasználás, %	72,6	72,5	71,5	69,8	68,3

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyve, 2011

A megye kórházai 300 000 lakos ellátásra is alkalmasak lennének, mégis alacsony ágykihasználtsági mutató jellemzi őket.

Járóbeteg-szakellátás:

Járóbeteg-szakellátáshoz kapcsolódó rendelőintézet Salgótarjánban, Balassagyarmaton és Pásztón a kórházhoz integráltan működik. Salgótarjánban ezenkívül, a Nógrád Megyei Kormányhivatal két egészségügyhöz kapcsolódó szervezeti egysége egészségbiztosítási orvosszakértési tevékenységgel is foglalkozik. Rétságon és Szécsényben 2011-ben Európai Uniós forrásból és kistérségi önkormányzatok összefogásával kistérségi járóbeteg-szakellátó központok jöttek létre.

A megye járóbeteg-szakellátásának teljesítmény mutatói közelítenek az országos átlaghoz, azonban más megyékhez viszonyítva közel sem jó Nógrád helyzete.

A megye kórházai és rendelőintézetei több lépcsős rekonstrukción estek át, így infrastrukturális ellátottságaik a mai követelményeknek megfelelnek.

A járóbeteg-szakellátás részeként működik a balassagyarmati Merident Bt., mely a fogászati ellátásban vesz részt.

Háziorvosi ellátás:

Nógrád megyében az egészségügyi államigazgatási szerv által engedélyezett, közfinanszírozott háziorvosi körzetek száma 137, amely az alábbi táblázat szerint oszlik meg.

25. táblázat: Háziorvosi ellátás

	Engedélyezett	Betöltött	Betöltetlen	Ebből tartósan betöltetlen
Felnőtt háziorvosi körzet	56	55	1	1
Gyermek háziorvosi körzet	25	23	2	2
Vegyes körzet	56	52	4	3
Háziorvosi ellátás összesen	137	130	7	6

Forrás: Nógrád Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerve, Tájékoztató Nógrád Megye Közgyűlése részére Nógrád megye háziorvosi ellátásáról, 2012. október 31.

A Rétsági kistérségben 1 vegyes körzet, a Salgótarjánban pedig 1 felnőtt, 2 gyermek és 3 vegyes körzet betöltetlen.

A körzetek nagy része területi kötelezettséggel működik, az ellátotti kör önkormányzati rendeletben meghatározott. A Salgótarjáni kistérségben egy hajléktalanokat ellátó, a megyére kiterjedő területi kötelezettséggel működő praxis is engedélyezett. A 130 betöltött körzetet és a 7 betöltetlent 129 orvos (106 háziorvos és 23 házi gyermekorvos) látja el. A háziorvosi szolgáltatások sok esetben több települést is ellátnak, ez más-más képet mutat kelet és nyugat Nógrádban. Az egy háziorvosra jutó lakosságszám a megyében 1566 fő, mely az országos átlagot (1548) alig haladja meg.

26. ábra: 50 év feletti háziorvosok és házi gyermekorvosok aránya kistérségenként

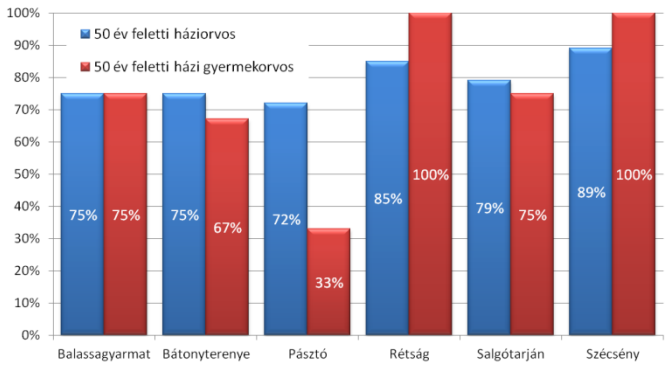

27. ábra: 60 év feletti háziorvosok aránya kistérségenként

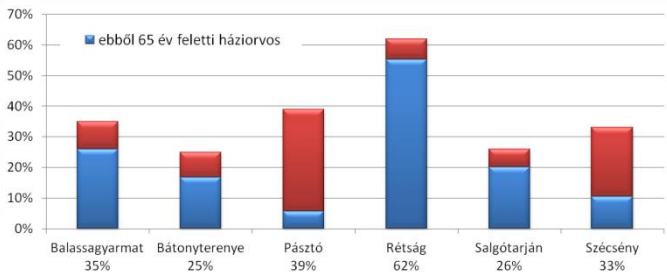

28. ábra: 60 év feletti házi gyermekorvosok aránya kistérségenként

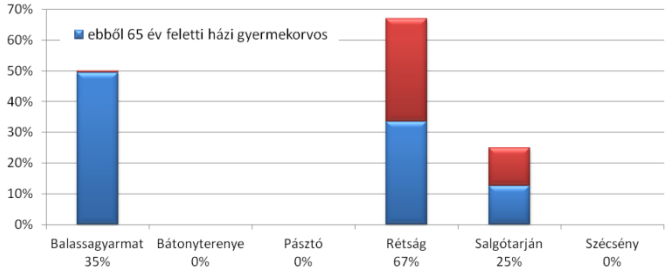

Forrás: Nógrád M. Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerve

A **háziorvosok, házi gyermekorvosok** életkori megoszlása az elmúlt években sem javult, továbbra is nagy (77,5%) az 50 év felettiek száma. Az 50 év feletti háziorvosok és házi gyermekorvosok aránya a Szécsényi és Rétsági kistérségben a legmagasabb.

A 60 év feletti orvosok – háziorvosok és házi gyermekorvosok együtt - aránya a megyében 33%, a 60 éven felüliek 63%-a a 65. életévét is betöltötte. A legtöbb 60 év feletti háziorvos a Salgótarjáni, Rétsági, Balassagyarmati és a Pásztói kistérségben praktizál, az arányuk azonban a Rétsági kistérségben a legnagyobb, és itt 88%-uk már a 65. életévét is betöltötte. A házi gyermekorvosok esetében a Rétsági és a Balassagyarmati kistérségben a legmagasabb az idős orvosok aránya.

Egy 2006-os országos felmérés szerint a megyében a 60 év feletti alapellátásban dolgozó háziorvosok és házi gyermekorvosok aránya 18% volt, mely 6 év alatt 33%-ra nőtt.

A háziorvosi **ügyeleti ellátás** a megyében 8 ügyeleti központtal működik, ezek területi ellátási kötelezettsége egy község kivételével a megye területét lefedik.

Védőnői ellátás:

A védőnők (területi, iskola, kórházi, családvédelmi) állami, népegészségügyi (egészségvédelmi, közegészségügyi, járványügyi, nő-, anya-gyermekvédelmi megelőző) feladatok ellátásában közreműködnek. Jelenős szerepük van a közösségi egészségfejlesztésben, a betegségek megelőzésében, megbetegedés esetén az egészségi állapot helyreállításában. A népegészségügyi tennivalók tervezésében és megvalósításában az állam és az önkormányzatok együttműködő partnereiként szerepük jelentős.

A települési önkormányzat az egészségügyi alapellátás keretében gondoskodik a védőnői ellátásról. Ide tartozik az óvodai ellátást is magába foglaló területi (korábban körzeti védőnői szolgálat), valamint az iskola-egészségügyi védőnői ellátás.

A település lakosainak védőnői ellátása érdekében az önkormányzat, mint munkáltató alkalmazhatja a védőnőt, vagy vállalkozó védőnővel kötött feladat ellátási szerződéssel láthatja el jogszabályban előírt kötelezettségét. Megyénkben, a vállalkozásban ellátott védőnői körzetek száma 12. Ez a szervezett védőnői körzetek 13, 0 %-a. A tizenkét védőnői körzetből a Balassagyarmati járás területén hat, a Szécsényi járásban három, a Pásztói járásban kettő, a Salgótarjáni járásban egy védőnői körzetet látnak el vállalkozásban. Iskola-védőnői körzet – főfoglalkozásban iskola védőnői feladat – jelenleg nincs vállalkozási formában ellátva.

2011. december 31-én országosan a területi védőnői körzetek 6,5%-a, az iskola védőnői szolgálatok 9,2%-a volt vállalkozásban ellátva. Nógrád megyében 2011. december 31-én a vállalkozásban ellátott körzetek száma 11 (12,0%) volt. Vállalkozásban működő iskolavédőnői szolgálat megyénkben 2011-ben

sem volt. *(Forrás: Országos Tisztifőorvosi Hivatal Védőnői Szakfelügyeleti Osztály adatai alapján a Nógrád Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerve)*.

Megyénkben a lakosság védőnői ellátásának biztosítása céljából az alapellátásban a szervezett védőnői állások száma 109. Közülük 92 (84,4%) területi védőnői, 17 (15,6%) főfoglalkozású iskola-védőnői. A 92 szervezett védőnői körzetből 67 területi védőnői körzetben (72,8%) a területi védőnők iskolai feladatokat is ellátnak, hiszen a falvakban az ellátandó tanulók létszáma nem teszi lehetővé teljes munkaidejű iskolavédőnői állások szervezését. Az alapellátásban szervezett védőnői állások járásonkénti megoszlását és a védőnői ellátás személyi feltételeit a 26. táblázat tartalmazza.

26. táblázat: Nógrád megye védőnői ellátása

Járás megnevezése	szervezett állások száma	betöltött állások száma	helyettesítéssel ellátott állások száma
Területi védőnői			
Balassagyarmati	18	13	6
Bátonyterenyei	10	9	3
Pásztói	17	12	8
Rétsági	13	11	3
Szécsényi	9	8	1
Salgótarjáni	25	16	11
Nógrád megye összesen	92	69	32
Iskola-egészségügyi feladatot főállásban ellátó védőnői			
Balassagyarmati	5	5	0
Bátonyterenyei	2	2	0
Pásztói	1	1	0
Rétsági	0	0	0
Szécsényi	1	1	0
Salgótarjáni	8	7	1
Nógrád megye összesen	17	16	1

Forrás: Nógrád Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerve

A 92 területi védőnői állásból jelenleg 23 (25,0%) betöltetlen. 2011. december 31-én országos szinten a területi védőnői állások 5,9%-a, a főfoglalkozású iskola-védőnői állások 4,3%-a volt betöltetlen. Nógrád megyében 2011. december 31-én 17 betöltetlen területi védőnői állás (18,5%) volt. A 17 főállású iskola-védőnői állás betöltött volt. *(Forrás: GYEMSZI 2011.)*

A védőnői feladatok 32 körzetben (34, 8%) tartósan (három hónapnál régebben) helyettesítéssel vannak ellátva.

A 27. táblázat a dolgozó védőnők életkor szerinti megoszlását tartalmazzák, melyekben azoknak a száma került feltüntetésre, akik 2013. évben betöltötték/betöltik az 50, 60, illetve a 65. életévüket.

27. táblázat: A védőnők életkor szerinti megoszlása, 2012.

Járás megnevezése	dolgozó védőnők száma	50-60 év közötti védőnők száma	60-65 év közötti védőnők száma	65 év feletti védőnők száma
Területi védőnői				
Balassagyarmati	13	1	1	0
Bátonyterenyei	8	3	1	0
Pásztói	9	2	0	1
Rétsági	10	5	0	0
Szécsényi	8	0	1	1
Salgótarjáni	17	4	2	1
Nógrád megye összesen	65	15	5	3
Iskola-egészségügyi feladatot főállásban ellátó védőnői				
Balassagyarmati	5	1	0	0
Bátonyterenyei	2	0	0	0
Pásztói	1	0	0	0
Rétsági	0	0	0	0
Szécsényi	1	0	0	I
Salgótarjáni	7	3	0	0
Nógrád megye összesen	16	4	0	1

Forrás: Nógrád Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerve

Az alapellátásban a szervezett 109 védőnői álláshelyen 81 védőnő dolgozik. A 92 területi védőnői körzetben 65 fő, a 17 főállású iskola-védőnői munkakörben 16 védőnő. A megyében dolgozó 65 területi védőnő közül 23 fő (35,4%) 50 év feletti életkorú, közülük 8 védőnő (34,8%) a 60. életévét, 3 fő (13%) a 65. életévét is betöltötte, vagy betölti 2013-ban. 2013. január hónapban készült felmérés alapján országosan a területi védőnők 27,7%-a töltötte be 50. életévét. A 60. év feletti területi védőnők aránya 3,7% volt. (*Forrás: Emberi Erőforrások Minisztériuma IT felmérése a Nógrád Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szervétől).*

A 16 iskola védőnőből 5 fő (31,3%) 50 év feletti.

A Bátonyterenyei és a Rétsági járás területén dolgozó területi védőnők fele 50 év feletti életkorú. A dolgozó 50 év feletti iskola védőnők aránya a Salgótarjáni járás területén 42,9%. A legtöbb 50 év feletti védőnő – területi és iskola együtt – a Salgótarjáni (10 fő – 41,7%) és a Rétsági (5 fő – 50,0%) járásban dolgozik.

Fogorvosi alapellátás:

A megyében a közfinanszírozott fogorvosi körzetek száma: 59, ebből betöltetlen 11 (5 a Salgótarjáni járásban, 2-2 a Pásztói és Balassagyarmati járásban, és 1-1 a Bátonyterenyei és Szécsényi járásban található).

Fogorvosi ügyeleti ellátás az egész megyében csak Salgótarjánban működik munkaszüneti és ünnepnapokon (bár a megye egész területe nem nagy, gondot jelenthet a lakosság szegényebb rétegeinek a távolabbi településekről az ügyeleti helyszínre való eljutás).

Az ellátottak köre: az ügyeleten megjelenő akut fogászati ellátást igénylő személyek (lakóhely vagy tartózkodási hely megjelölése nélkül). Az ügyelet ellátásában 22 fogorvos vesz részt, valamennyien a Kelet-nógrádi járásokból. Nyugat-nógrádi járásokból fogorvos nincs az ügyeleti ellátásba bevonva.

A megyében, Balassagyarmat, Bátonyterenye, Bercel, Héhalom, Pásztó, Rétság, Salgótarján és Szécsény területén található **mentőállomás.** Ezek nagy része elöregedett, lepusztult. Komoly gondot jelent az állomások működőképességének fenntartása. Nemcsak az épületek felújítása, hanem a berendezési tárgyak cseréje is évek óta szükséges lenne.

Salgótarjánban 4,75 szervezett orvosi státuszt nem tudják betölteni, 3 főállású orvos van, közülük egy rendelkezik szakvizsgával. Rétság mentőállomáson 2 fő részállású orvos dolgozik. A távozó szakdolgozók helyét nem tudják szakképzett dolgozókkal betölteni. A 65 fő mentőápoló közül 53 fő rendelkezik szakképesítéssel.

Szociális ellátás:

A személyes gondoskodást nyújtó ellátások, mai fogalomhasználattal alapszolgáltatások megszervezésével, az állam az (területi-, települési) önkormányzatok illetve azoktól a megyei intézményfenntartó központokhoz átkerülő intézmények segítséget nyújtanak a szociálisan rászorulók részére saját otthonukban és lakókörnyezetükben önálló életvitelük fenntartásában, valamint egészségi és mentális állapotukból származó problémáik megoldására. Nógrád megyében a szociális feladatok a Nógrád Megyei Intézményfenntartó Központhoz kerültek (de az átszervezések jelenleg is zajlanak). Ezen intézmény az alapszolgáltatások körében elsősorban az időskorúak, a fogyatékos emberek, a pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek, továbbá a hajléktalan emberek számára nyújt szolgáltatásokat. A szociális szolgáltató, illetve intézmény együttműködik az ellátási területen működő szociális, gyermekjóléti-gyermekvédelmi, egészségügyi, oktatási és munkaügyi szolgáltatókkal, intézményekkel.

Az intézményrendszer fejlettsége nagyjából az országos átlagéhoz hasonlítható hatékonyságú, minden érintett célcsoport számára elérhető és megfelelő színvonalú szolgáltatást nyújt. Továbbfejlesztése azonban az országos átlagnál sokkal nagyobb jelentőségű kérdés a megye leszakadó helyzete miatt.

A speciális alapellátások kiépültsége Nógrád megyében alacsony. Az alapellátások túlnyomó többségben az 1000 fő alatti településeken hiányoznak. Az alacsony lélekszámú települések saját maguk többnyire nem képesek az ún. hagyományos ellátások megszervezésére sem. A nappali ellátást nyújtó intézmények közül a legrégebbi múltra visszatekintő Ezüstfenyő Idősek Otthona, Idősek Klubjának kiépültsége a legkevésbé hiányos. Az idősek nappali intézménye a kistérségek közül a bátonyterenyeiben, a pásztóiban, a salgótarjániban és a szécsényiben működik.

A fogyatékos, hajléktalan, valamint a pszichiátriai és szenvedélybeteg ellátási kötelezettségének a legtöbb érintett város nem tesz eleget. Az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények terén elsősorban a meglévő intézményi kapacitáshiány okoz gondot, bár egyes intézménytípusok (főleg fogyatékosok, pszichiátriai és szenvedélybetegek ellátását szolgálók) sok helyen egyáltalán nem elérhetők.

A rászorult, megromlott egészségi állapotú, önmagukról gondoskodni nem tudó idős embereket a **tartós bentlakásos és átmeneti** elhelyezést nyújtó intézményekben gondozzák. A megyében, 2008-ban 20 ilyen intézmény működött, melyekben 2019 férőhelyen 1973 ellátottról gondoskodtak. 2011. év végén továbbra is 20 intézmény működött 2053 férőhellyel, melyekben 2016 rászorult kapott elhelyezést.

A szociálisan rászorultak étkeztetése és a házi segítségnyújtás kiépültsége az országos átlagnál valamivel jobb, az ezer főre jutó igénybevevők száma itt a legmagasabb. A viszonylag újszerű ellátási formát, a jelzőrendszeres házi segítségnyújtást is több településen szervezték meg.

Az **étkeztetés** keretében legalább napi egyszeri meleg étkeztetésről kell gondoskodni azok esetében, akik önmaguk illetve eltartottjuk részére ezt tartósan vagy átmeneti jelleggel nem képesek biztosítani (kor, egészségi állapot, fogyatékosság, pszichiátriai betegség, szenvedélybetegség, hajléktalanság miatt). Az étkeztetés Nógrád megye valamennyi kistérségében működik. Az ellátottak száma 2000 óta (2069 fő) duplájára emelkedett, 2011-ben ugyanis már 4148 fő szorult szociális étkeztetésre.

A házi segítségnyújtás szolgáltatást igénybe vevő személynek saját lakókörnyezetében kell biztosítani az önálló életvitel fenntartása érdekében szükséges ellátást (ápolási, gondozási feladatok, ellátott és lakókörnyezet higiénéjének megtartása, veszélyhelyzet megelőzése). Az ellátottak számra évről évre növekedést mutat, 2011-ben 2285 főt jelentett. Az őket teljes munkaidőben gondozók száma szintén emelkedett.

Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás a megye valamennyi kistérségében működik, de 2008-hoz képest 2307 főről, 2011-re 895 főre csökkent a számuk.

A szolgáltatók száma a szécsényi kistérségben a legtöbb, összesen: 11, a bátonyterenyeiben 7, a pásztóiban 5. Kistérségi feladatellátás (is) működik a balassagyarmati, a bátonyterenyei, a rétsági, a salgótarjáni és a szécsényi kistérségekben.

A **bölcsődék** száma a 90-es évek második felében drasztikusan csökkent, 2000 után stagnálás figyelhető meg és jelenleg is mindössze csak 3 az ellátást biztosító települések száma. Intézmények Balassagyarmaton, Szécsényben és Bátonyterenyén találhatók. Az előzőeken túl jelenleg a megyeszékhelyen egy magánbölcsőde működik. Férőhelyek tekintetében növekedést tapasztalhatunk, de ez az érték (2011-ben 122 férőhely) még mindig alacsonynak mondható a beíratott gyermekek számához képest (2011-ben 152 fő).

29. ábra: Egyes szociális intézmények alakulása Nógrád megyében 2007–2010

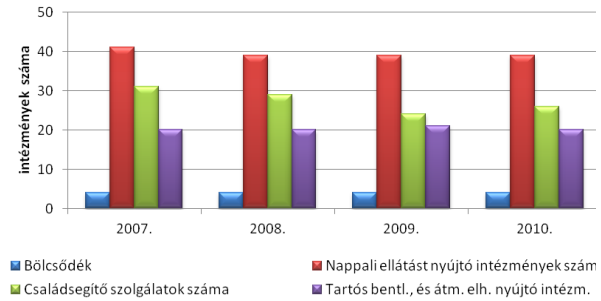

Forrás: KSH adatok alapján, saját szerkesztés

30. ábra: Óvodás gyermekek és férőhelyek számának alakulása 2007–2011.

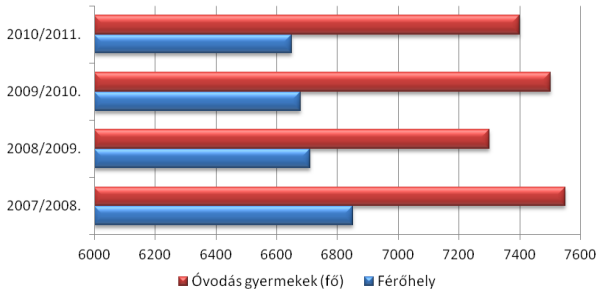

Forrás: KSH adatok alapján, saját szerkesztés

A **támogató szolgáltatás** ellátás célja a fogyatékos személyek lakókörnyezetben történő ellátása, a lakáson kívüli szolgáltatások elérésének segítése, valamint az életvitel önállóságának megőrzése mellett a lakáson belüli speciális segítségnyújtás. Támogató szolgáltatás Nógrád megyében a Salgótarjáni és a Balassagyarmati kistérségben működik, és kistérségi szinten látják el a feladatokat. Utcai szociális munkaszolgáltatás nem működik Nógrád megyében. Salgótarjánban a hajléktalan szállók munkatársai az utcán élő hajléktalanok ellátását is biztosítják, különösen a téli időszakban.

Oktatás:

2012-től a **köznevelés**ben egy új rendszer kiépülése indult el, a megyei önkormányzatok „elvesztették" közoktatási intézményeiket és azok a megyei intézményfenntartó központokhoz (MIK) kerültek (de az átszervezések jelenleg is zajlanak). A kormány célja a fenntartói feladatok átvételével a területi különbségek mérséklése. 2013 januárjától az óvodák kivételével az oktatási intézmények állami fenntartásba kerültek, a feladatokat pedig a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ a létrejött tankerületeken keresztül látja el (az önkormányzatok mint működtetők azonban továbbra is megmaradhatnak). A tankerületek működése nem jár többletkiadással, mivel a MIK átszervezésével, valamint a települési önkormányzatoknál a fenntartói feladatokat szervező és irányító munkatársak átvételével jött létre. A tankerületek élén a tankerületi igazgatók állnak, ezek főbb feladata az illetékességi területükön működő köznevelési intézmények irányítása, pedagógiai munkájának koordinálása, kapcsolattartás az intézményvezetőkkel, pedagógusokkal és a köznevelés egyéb szereplőivel, rendszeres jelentések és adatszolgáltatások készítése, továbbá bizonyos esetekben az intézmények működési feladatainak ellátása.

A megyeközponti tankerület többletfeladatokat lát el, illetékessége a megye egész területére kiterjed, de ugyanúgy tankerületi igazgató vezeti.

Nógrád megyében 6 tankerület került kialakításra: a Balassagyarmati, a Bátonyterenyei, a Pásztói, a Rétsági, a Salgótarjáni és a Szécsényi.

Az **óvodai ellátás** biztosítása, mint az iskola előtti nevelés, kötelező alapellátás. Minden gyermek a 3. életévének betöltését követően köteles napi négy órában részt venni óvodai nevelésben. Az óvodai

nevelés biztosítására a megyében a **2011/2012-es tanévben 135 óvoda- feladat ellátási hely** működött, a 2001/2002-es tanévi 146 helyhez képest. Az óvodák számának csökkenése magával vonja a férőhelyek és a csoportok számának csökkenését is. A megyében az óvodai nevelés megoldott, azonban nem mindig az adott település óvodájában történik az ellátás.

Nógrád megyében az általános iskola feladat-ellátási helyeinek száma 97 (2012) mely a korábbi időszakokhoz képest jelentős csökkenést mutat (125, 2001).

A Nógrád megyét is érintő negatív demográfiai folyamatoknak megfelelően az **általános iskolások száma** is csökkenő tendenciát mutat, amelyet az alábbi táblázat szemléltet.

28. táblázat: Általános iskolások száma

Megnevezés	2001/2002	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Tanuló a nappali oktatásban	20 541	16 801	16 416	16 084	15 580

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyve, 2011

Alapfokú művészetoktatási intézmény a megye több településén is működik, Salgótarjánban, Balassagyarmaton, Bátonyterenyén, Kazáron, Ságújfaluban valamint Karancslapujtőn.

31. ábra: Gimnáziumi és szakközépiskolai létszám

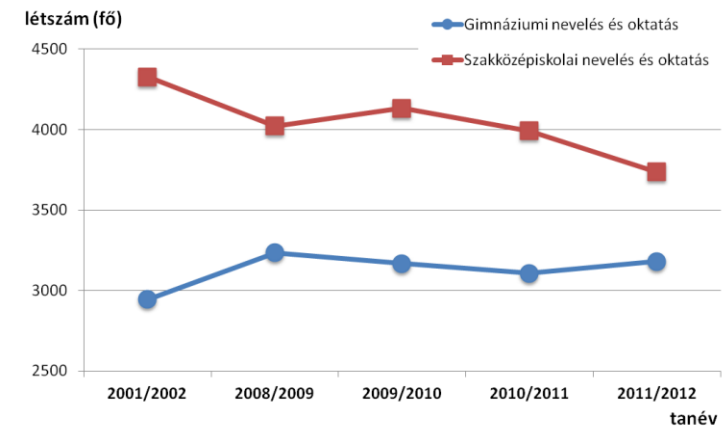

Forrás: Nógrád megye Statisztikai Évkönyve 2011 alapján, saját szerkesztés

A demográfiai hullám a középfokú oktatási intézményeket sem kerülte el. A **középfokú oktatás**i intézményekben eltérő a gimnáziumok és a szakközépiskolák tekintetében a tanulói létszám alakulása.

A gimnáziumok esetében a tanulói létszám – a 2001-es értékhez képest (2945 fő) – folyamatos emelkedése figyelhető meg, egészen 2008-ig (3235 fő), innentől kezdve azonban a csökkenés egyértelműen látszik, még ha 2011-ben (3181 fő) enyhe növekedés is volt megfigyelhető.

A szakközépiskolai tanulói létszámok más képet mutatnak, itt sokkal szembetűnőbbek a változások a 2001-es értékhez (4327 fő) képest, a csökkenés azóta is tart (3738 fő, 2011) és ez várhatóan mindaddig be is fog következni amíg, megyei, illetve országos szinten fel nem értékelődik ezen intézmények szerepköre, hiszen napjainkban is problémát okoz a jól képzett szakmunkások hiánya.

Nógrád megyében a **gimnáziumi oktatás 19,** a **szakközépiskolai oktatás 15** intézményben folyt a **2011/2012**-es tanévben. A gimnáziumok számában az elmúlt években kismértékű növekedés tapasztalható, a szakközépiskolai oktatásnál ilyen jellegű változás nem történt.

29. táblázat: Óvodai nevelésben, iskolai oktatásban részesülők a nappali oktatásban

Gyermek, tanuló	2001/2002	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Óvodás gyermek	7 247	6 745	6 693	6 655	6 591
Általános iskolai tanuló	20 541	16 801	16 416	16 084	15 580
Szakiskolai és spec. szakiskolai tanuló	2 093	2 439	2 429	2 504	2 475
Középiskolai tanuló	7 272	7 258	7 301	7 099	6 919

Felsőoktatásban tanuló	853	523	442	362	271
Összesen	38 006	33 766	33 281	32 704	31 836

Forrás: Nógrád megye Statisztikai Évkönyve 2011, saját szerkesztés

Közművelődés:

Nógrád megyének nincs önálló színházépülete, de a Zenthe Ferenc Színház a Salgótarjáni Közművelődési Nonprofit Kft. keretein belül, az évtizedek óta befogadó színházként működő József Attila Művelődési és Konferencia Központban működik. A „Központ" ezenkívül, minden évadban helyet ad más színházak darabjainak is. Az előadások és a látogatók száma, ha nem nagy mértékben is, de mindenképp növekedést mutat.

32. ábra: Színházi előadások és látogatók száma

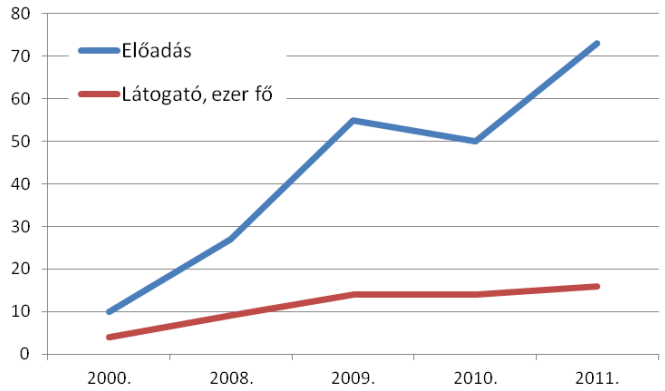

Forrás: Nógrád megye Statisztikai Évkönyve 2011, saját szerkesztés

A **települési könyvtárak** száma évek óta nem emelkedik, ugyanez a tendencia figyelhető meg a beiratkozott olvasók számában is. A városi könyvtárak mellett sok településen nincs külön könyvtár, az iskolai könyvtárral együtt üzemel, s így egy helyen oldják meg a diákok és az olvasni vágyók számára a kölcsönzési lehetőséget.

A megye **muzeális intézmény**einek száma 2000-ben még 14 volt**, 2011-ben már csak 12,** azonban az intézményekben megrendezett kiállítások száma 67-ről 91-re emelkedett. A kiállítást látogatók számában is csökkenés mutatkozik, s a látogatók túlnyomó többségét így is a kötelező iskolai vagy óvodai múzeumlátogatások alkalmával a diákok alkotják.

33. ábra: A múzeumi látogatók és a kiállítások számának alakulása Nógrád megyében

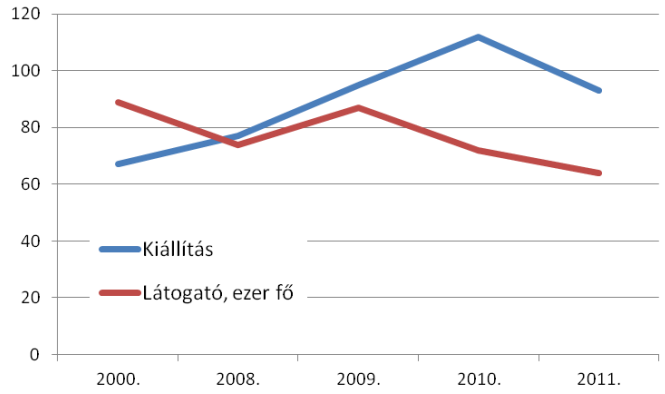

Forrás: Nógrád megye Statisztikai Évkönyve 2011, saját szerkesztés

Szabadidő, sport

Sajnos egyre több az olyan település megyénkben, ahol nem működik szervezett sporttevékenység. A megye sportlétesítmény ellátottsága az elmúlt öt évben keveset változott. Ez alól talán csak a **balassagyarmati műfüves pálya** átadása, a **salgótarjáni sportcsarnok korszerűsítése** és a **bátonyterenyei tanuszoda** üzembe helyezése a kivétel. A labdarúgó pályák száma csökkent, állapotuk egyre rosszabb. Az atlétikai pályák használhatatlanok, a versenyekhez szükséges eszközök – leérkező, gát, stb. – eltűntek. A Salgótarján környékén korábban működő három sífelvonó közül napjainkra már egyik sem üzemel. Némileg kárpótolja a rossz helyzetet a megye természeti adottsága, ami alkalmas sportturizmusra, kirándulásra, lovaglásra, tájfutásra, sízésre, terepversenyekre.

Igazgatási intézmények

A Nógrád Megyei Kormányhivatal 2011. január 1-jén jött létre, 14 szakigazgatási szerv integrációjával, mellyel a rendkívül széttagolt területi államigazgatási szervezetrendszer egységes struktúrába szerveződött. A Kormányhivatal 33 szervezeti egysége 25 Nógrád megyei feladat-ellátási helyen működik, ezek közül 11 a megyeszékhelyen, 14 a megye más városaiban.

1.2. g) A települések jellemző lakásviszonyai

A lakáspiac, különösen az új lakások építése, érzékeny mutatója a gazdaságban tapasztalható változásoknak. A kedvezőbb gazdasági helyzetben lévő vagy fejlődő területek általában vonzóbbak a lakásberuházások számára is, hiszen a magasabb jövedelmek és a munkalehetőségek nagyobb kínálata következtében ezek a belföldi vándorlás célterületei, aminek hatására a lakásépítési kedv más területekhez képest általában élénkebb.

A lakásépítések folyamata gyakran tükrözi a társadalmi-gazdasági életben bekövetkezett változásokat. Észak-Magyarországon az 1990-es évek elején a lakásépítések száma drasztikusan visszaesett, az 1991-1995. évek átlagában elkészült lakások száma kevesebb, mint fele volt az 1990. évinek. Az 1995-1997. közötti időszakot jellemző növekedés után az építkezések csökkenő intenzitással folytatódtak. A mélypontot 2000. év jelentette, ekkor a régióban az 1990. évi 5,8 ezerrel szemben csupán 1,7 ezer volt az újonnan átadott lakások száma. A lakáspolitikai változások kedvező hatása az ezredfordulót követően országosan és azon belül Észak-Magyarországon is érzékelhető. A régióban ez idő alatt az építések száma mintegy 40%-kal nőtt, 2005-ben meghaladta a 2,4 ezret.

2006-ban országosan megtorpant a lakásépítési kedv, amely területileg mindenütt jellemző volt, függetlenül azok fejlettségi szintjétől.

Nógrád megyében 2002-ben volt a legnagyobb az épített lakások száma (403), aztán a csökkenést követően újabb növekedés figyelhető meg, ez azonban elmarad a 2002-es adatokhoz képest. 2006 óta az épített lakások tekintetében folyamatos csökkenés tapasztalható, napjainkban ez az érték körülbelül 100, amely régiós, de országos szinten is nagyon alacsonynak mondható.

34. ábra: Épített lakások számának alakulása Nógrád megyében 2000-2011, db

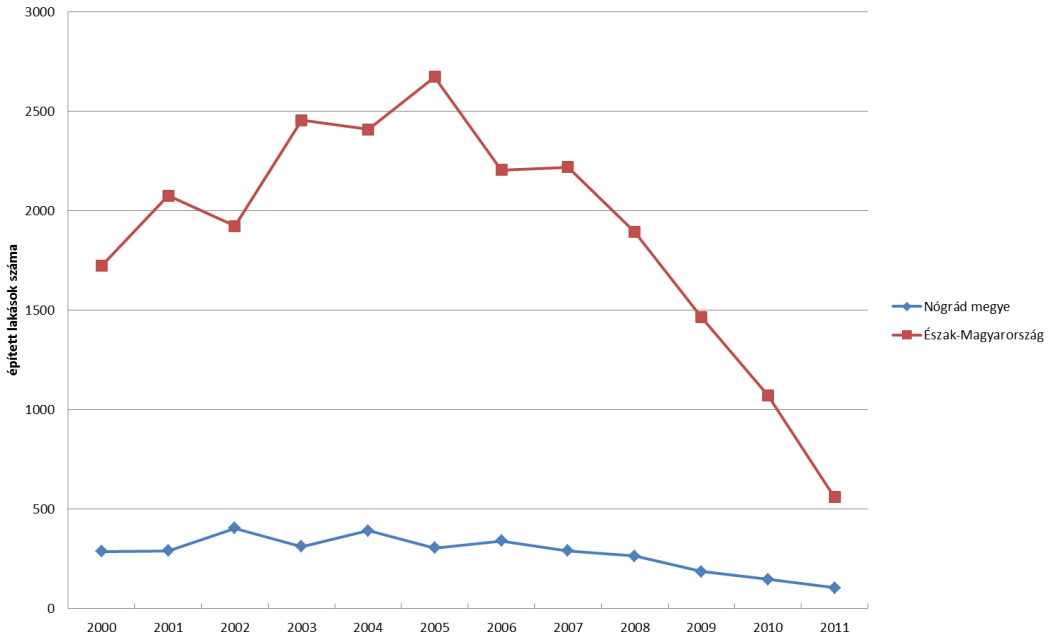

Forrás: saját szerkesztés, KSH adatai alapján

A 2011. évi népszámlálás időpontjában a megye lakásállománya (a lakott és nem lakott lakások, valamint a lakott üdülők együttes száma) 89,2 ezer volt. Az összeírt lakásállomány 1,3 százalékkal több volt, mint 2001. február 1-jén.

A városokban épített lakások száma a régión belül növekedést mutat, ugyanakkor Nógrád megyében a községekben épített lakások részesedése a nagyobb, mindez összefüggésben van az alacsonyabb arányú városi népességgel. A lakásépítéseken belül a saját használatra építettek aránya Nógrádban a legnagyobb.

A lakott lakások száma 1,6 százalékkal csökkent, a szobáik száma azonban 4,6 százalékkal nőtt 2001–2011 között. A lakott lakások közül mérséklődött az egy- és a kétszobás lakások aránya, ezzel párhuzamosan emelkedett a háromszobás, és leginkább a négy és több szobásoké, de ennek ellenére a lakosság, elsősorban a városokban a lakótelepi lakások nagy súlya miatt még mindig kisebb területű és

szobaszámú lakásokban él. Az elmúlt évtizedben a megyében a lakások összetétele jellemzően a több, és egyidejűleg a kisebb alapterületű szobával rendelkező lakások irányába tolódott el. 2011-ben száz lakott lakásban átlagosan 278 szoba volt, 16-tal több, mint 2001-ben.

A lakások felszereltsége, komfortossága javult a 2001. évi népszámlálás óta. A leglátványosabb változás, hogy a közcsatorna-hálózatba bekötött lakások száma 2,2-szeresére, arányuk pedig 76 százalékra nőtt. 2011-ben a megyében a közművek mutatói közül legkedvezőbb a hálózati vízvezetékkel való ellátottság (92 százalék). Ilyen módon 72,2 ezer lakott lakásnak biztosított a vízellátása.

A fürdőszobával való ellátottság is javult a megyében 2001 és 2011 között – a több fürdőszobával rendelkező lakások miatt – amit a jobb felszereltség, a vízöblítéses WC-k általánossá válása, a meleg folyóvízzel való ellátottság elterjedése tett lehetővé. A fürdőszobák számszerű (9,6 százalékos) gyarapodása mellett nőtt a száz lakott lakásra jutó fürdőszobák száma is, 90-ről 100-ra.

Mindezek ellenére 2011-ben a lakott lakások 8,5 százalékában nem volt fürdőszoba.

A megyében 2011-ben száz lakott lakásra és lakott üdülőre 254 lakó jutott, amelyek száma országos (248, 2011), régiós (258,2011), és megyei szinten is csökkenést mutat 2001-hez képest. (2001-ben mind a régió (262) mind pedig a megye (252) értékei jóval az országos értékek (251) felett helyezkedtek el.)

Fontos megjegyeznünk, hogy Nógrád megyében a lélekszám jelentős csökkenése miatt nagyon sok az üres lakóingatlan (egyes területeken akár 5-10%), ezért a meglévő állomány állapotának megóvása, felújítása különösen fontos feladatként kezelendő.

1.2. h) településhálózati adottságok

1.2. ha), hb) településhierarchia, a településhálózat területen belüli és kívüli kapcsolatai (nemzetközi és nemzeti hálózatok, vonzáskörzetek, agglomeráció

Megyeszékhely: Salgótarján Megyei Jogú Város

Középváros, járási székhely: Balassagyarmat

Kisváros, járási székhely:

- Pásztó
- Szécsény
- Bátonyterenye
- Rétság

A megye többi települése községi jogállású.

A megye településrendszere integráns részét képezi a Neogradiensis Eurorégió határon átnyúló térségének, amelynek városhálózatát és gravitációs központjait a 35. ábra és a 36. ábra ábrázolja.

35. ábra: A településrendszer gravitációs központjai és fejlődési perspektívái

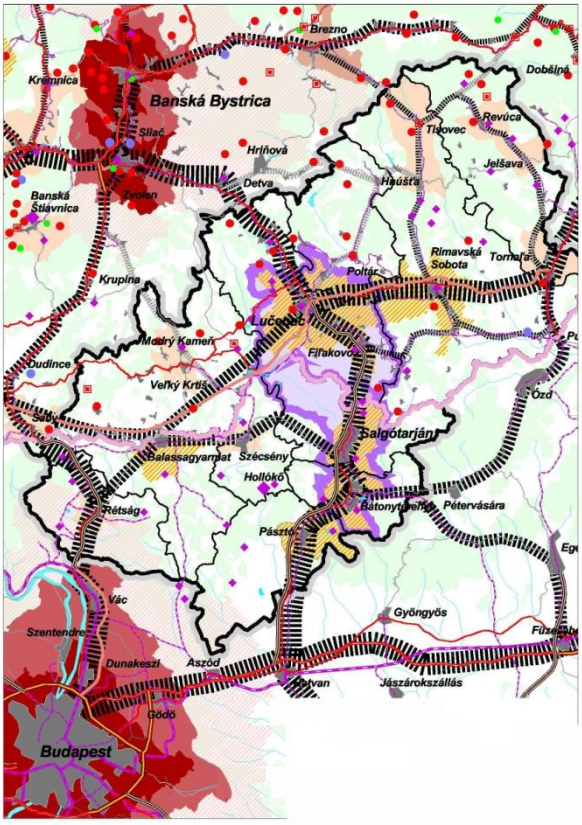

36. ábra: A jelenlegi településstruktúra Urbanisztikai tanulmányterv

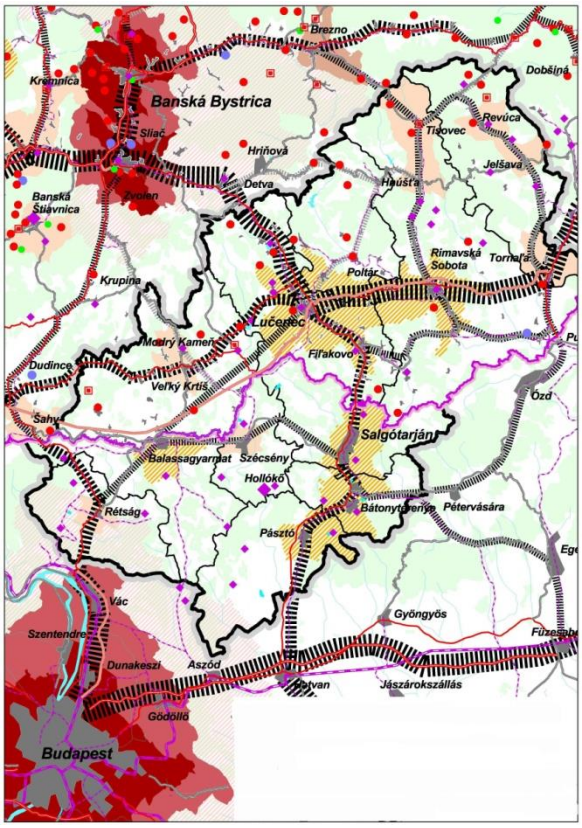

JELMAGYARÁZAT

	Határ
	Országhatár
	Járási, kistérségi határ
	A Neogradiensis Eurórégió határon átnyúló területének határa
	A települések gravitációs övezetei
	Első szint - Települési pólus - belső zóna
	Első szint - Települési pólus szuburbanizációs övezete
	Első szint - Települési pólus határövezete
	Második szint
	Harmadik szint 1. és 2.-es csoport
	Települési pólus társközpontja

	Határon átnyúló urbanizált térség
	Losonc - Salgótarján
	A településrendszer fejlődési tengelyei
	1. szint
	2. szint
	3. szint
	4. szint
	Rekreáció és turizmus
	Rekreációs és turisztikai központ
	Gyógyfürdő
	Önkormányzati - rekreációs és turisztikai központ
	Gyakran látogatott kirándulóhely
	Építészeti és kulturális örökség
	Világörökség

	Úthálózat
	Gyorsforgalmi út
	Elsőrendű főút előző sávokkal
	Elsőrendű főút
	Másodrendű főút
	Vasút vonal
	Fő vonal
	Regionális vonal
	Település
	Tavak
	Folyó
	Erdő

Forrás: Urbanisztikai tanulmányterv Losonc és Salgótarján térségének fejlesztésére

Nógrád megye egész területe integráns része a szlovák-magyar határon átnyúló Neogradiensis Eurorégiónak.

Tágabb transznacionális összefüggésrendszerben Nógrád megye az említett határon átnyúló térség magyarországi részeként

- a Baltikum országait Varsón és Katowicén keresztül a Mediterránum, az Égei- és az Adriai-tenger kikötőivel összekötő, országokon átnyúló ősi kereskedelmi úton helyezkedik el, amelynek mai európai jelentőségű észak-déli közlekedési folyosókban történő leképeződése a megye területét észak-déli irányban átszelő 2-es és a 21-es számú főút,
- integrálódik az Európa középső (az EU keleti) része településrendszerének és közlekedési hálózatának legfontosabb észak-déli irányú fejlődési tengelyén kialakult, országokon átnyúló városhálózatba,
- nyugati fele a Közép-Magyarországi Metropolisz Térség integráns részét képezi, és így a nyugat–kelet és észak–dél irányú európai fejlődési és közlekedési tengelyek csomópontjában fekvő Budapestet, mint potenciális HUB-ot Szlovákia középső és keleti részével, valamint Magyarország Észak-magyarországi régiójával kapcsolja össze.

A községi jogállású települések különböző kategóriáinak térbeli tagozódása szempontjából lényeges, hogy a megye területének középső részét kedvezőtlen helyzetű kis- és aprófalvak összefüggő térsége foglalja el, amit a következő ábra szemléltet.

37. ábra: Magyarország falutípusai az 1980-as évek elején

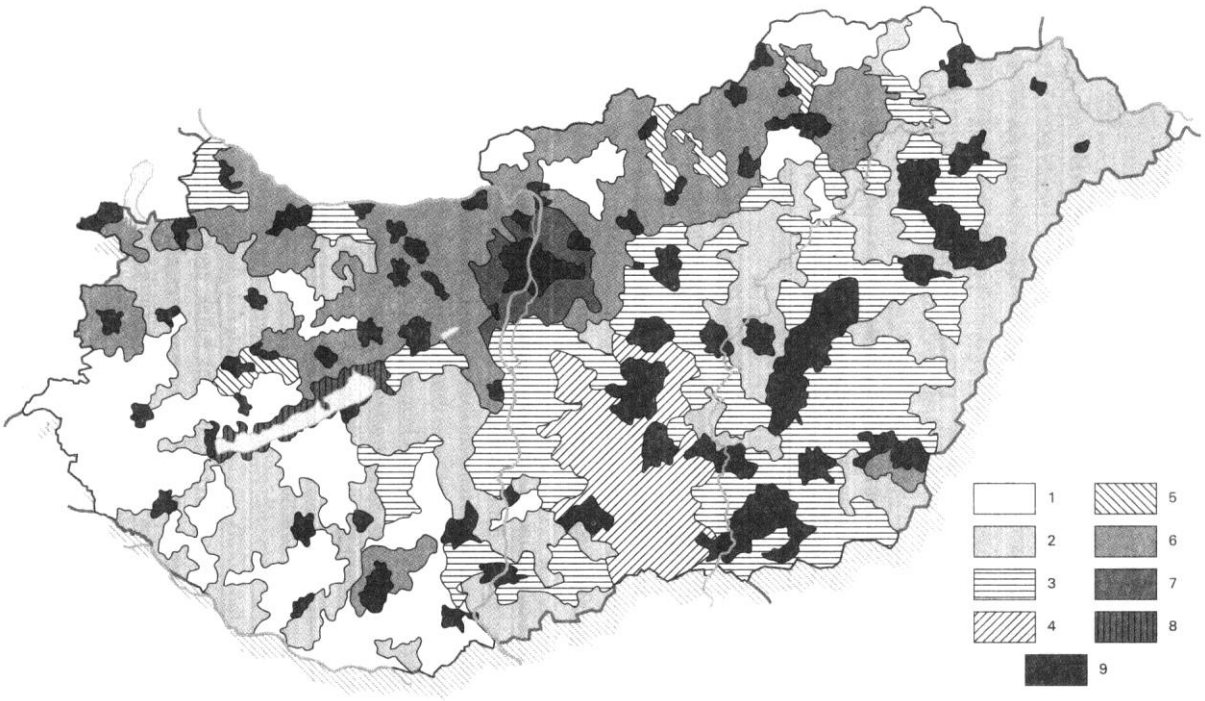

1 = gyorsan fogyó népességű, alapfokon ellátatlan, kedvezőtlen helyzetű kis- és aprófalvak;
2 = közepes méretű, hagyományos falusi funkciójú agrárfalvak;
3 = stagnáló-csökkenő népességű, agrár-vegyes foglalkoztatású nagy- és óriásfalvak, egykori kis mezővárosok;
4 = városi funkciókkal is rendelkező, ipari-tercier foglalkoztatású községek;
5= ipari községek;
6= agglomerációk, lakóövezetek községei;
7 = a budapesti agglomeráció községei;
8 = speciális szerepkörű falvak;
9 = városok

Forrás: Perczel György szerk., Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza 2003 Budapest, ELTE Eötvös Kiadó

A fehér folt Nógrád megye középső és déli részén a gyorsan fogyó népességű, alapfokon ellátatlan, kedvezőtlen helyzetű kis és aprófalvakat jelöli a 80-as évek elejének állapotai szerint, amelyekhez képest az említett falvak helyzete nem javult, hanem inkább romlott.

A település hálózatra vonatkozó részletes adatok az 1.2. hb) számú mellékletben találhatóak.

38. ábra: Településtípusok

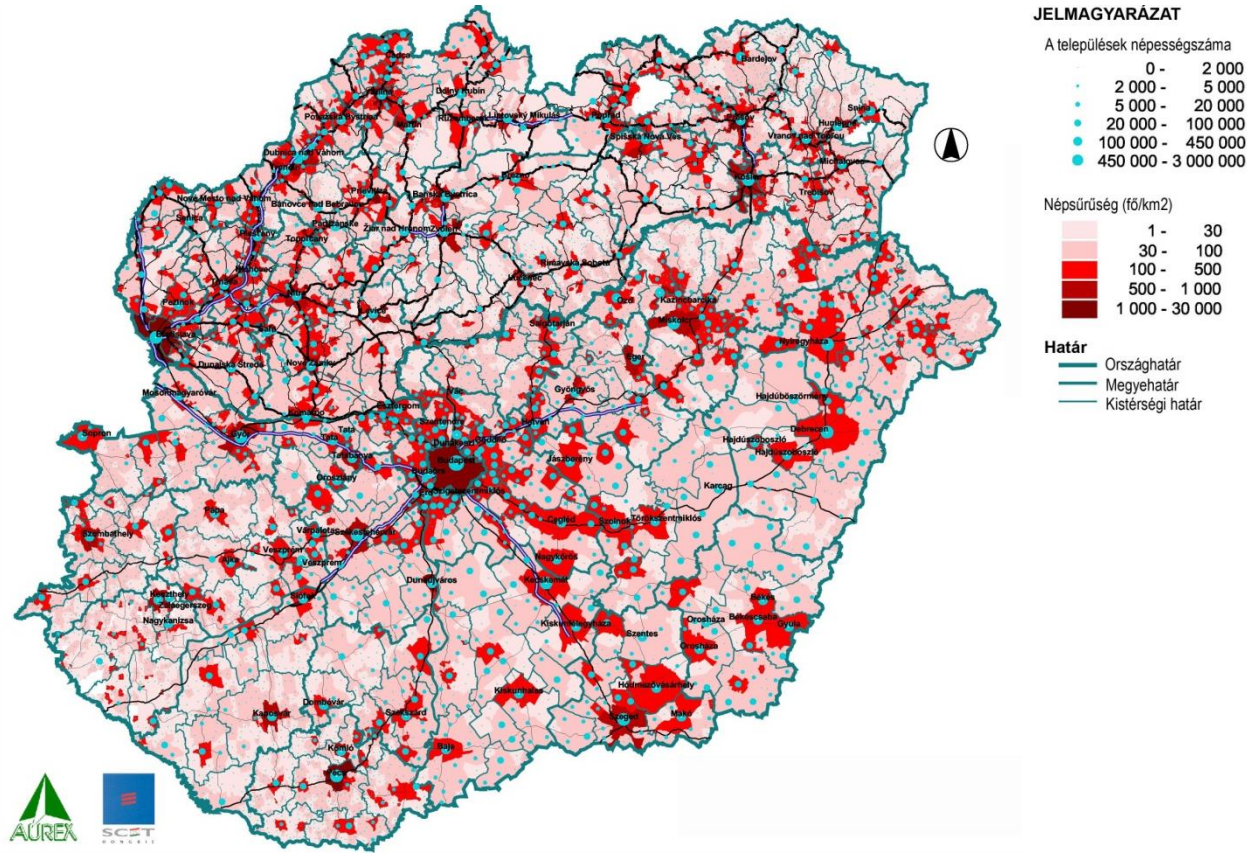

Forrás:

Az ábra a népesség térbeli koncentrációját mutatja a különböző népsűrűségű területek térbeli eloszlásának bemutatásával, és ezzel jól kirajzolja azt a kelet-nógrádi urbanizált területet, amely a Budapest körüli erősen urbanizált zóna urbanizált öblözete, és észak felé a magyar-szlovák országhatáron átnyúlva Fülek – Losonc – Zólyom – Besztercebánya urbanizált területeihez kapcsolódik.

A népesség térbeli eloszlása, az urbanizált nagyobb népességű területek kirajzolódása Magyarország és Szlovákia térszerkezetében

1.2. hc) Települések közötti feladatmegosztások, együttműködések, mindezek szervezeti és intézményi rendszerei, figyelemmel az egyes kötelező közszolgáltatások biztosításának módjára, hozzáférhetőségére, fenntartási lehetőségeire, valamint demográfiai viszonyokra

Nógrád megye középtávon történő visszatekintésében az egykori vármegyei szerepkört ellátó Balassagyarmat és – az előző század iparosításának révén kiemelkedett – jelenlegi megyei jogú város Salgótarján dominanciájával rendelkezett. Ez a két pólus területi pozícióiból kifolyólag, vonzáskörzeteit, kapcsolatait tekintve nem tudta jótékonyan mozgatni, megfelelő fejlődési ütemre „kényszeríteni" a megye egészét.

A megye további 4 városa, Szécsény és Pásztó mellett megjelent kistérségi központok – Bátonyterenye és Rétság – arányait tekintve már elegendő volumennel, a kistérségi rendszer tényleges működését tekintve mégsem teljes értékű kapcsolatokkal eredményezték a kistérségi rendszer működését.

39. ábra: Kistérségi központok elérése

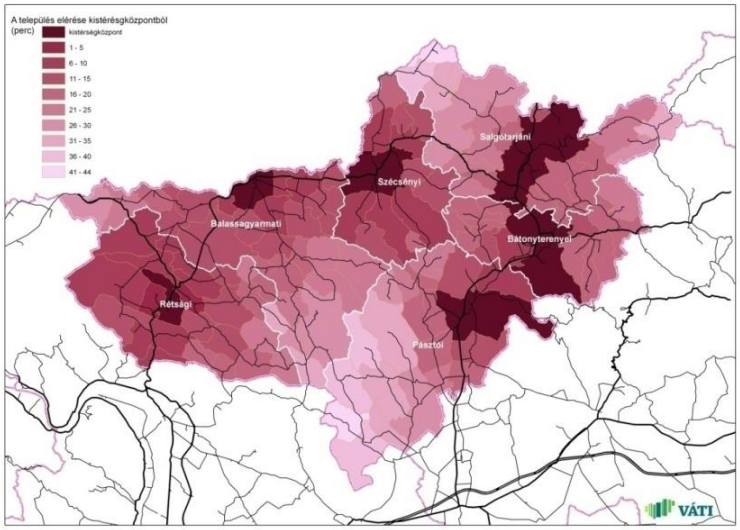

A *kistérségközpontok elérhetősége* a megye hat kistérségéből kettőben (Balassagyarmati és Pásztói) a központ excentrikus elhelyezkedése miatt a kistérség egyes településeiből csak 35 percen túli, a Salgótarjáni kistérség szélső településeinek (Ipolytarnóc, Litke, Zabar) kedvezőtlen elérését pedig a kistérség nagy területi kiterjedése okozza. A Szécsényi, a Rétsági és a Balassagyarmati kistérségek közút hálózata sugaras elrendezésű.

A *Salgótarjáni kistérség* 4 fő útra fűzi fel a településeit, amelyek között a Ságújfalu–Karancsalja és a Salgó-tarján–Mátraszele mellékút jelent kapcsolatot. A megyeszékhelytől északnyugatra tartó mellékút (2206. j., majd a 2205. j.) a Dobroda patak mentén haladva az országhatárig a kistérség 7 települését fűzi fel.

A *Balassagyarmati kistérség* települései a kistérség központból induló 4 fő ágra fűződnek fel: a 22. sz. főút keleti és nyugati szakaszára, valamint a Balassa¬gyarmat–Aszód (2108. j.), és az Ipolyszög–Drégely¬palánk (2201. és 22101. j.) mellékútra. A négy ág között összeköttetést csak Szügy–Nógrádmarcal–Csitár–Őrhalom és a Dejtár–Patak–Érsekvadkert viszonylat jelent, így a kistérség települései nagy részben Balassagyarmaton keresztül, illetve a kis¬térségből kilépve kapcsolódnak egymáshoz.

A *Bátonyterenyei kistérség* keleti felén a 23. sz. főútra kapcsolódó mellékutakon érhető el a kistérség központja. Szinte minden falu önálló úttal kapcsolódik a főútra, az utak között nincsen kapcsolat. A nyugati oldal településeit a Mátra egy nyúlványa választja el Bátonyterenyétől. A fizikai akadály miatt csak közvetve lehet e településekből a kistérség központba jutni: a falvakat a Kis-Zagyva völgyében futó Tar – Salgótarján mellékút (21135. j. Sámsonházi bekötőút) fűzi fel, amely mind két végén a kistérségen kívül kapcsolódik a kistérségi központba tartó 21. sz. főútra.

Pásztó a megye legexcentrikusabban elhelyezkedő kistérségi központja. A kistérség keleti falvai a sajátos – a Cserhát oldalából induló, a patak völgyeket követő – északnyugat-délkelet irányú mellékúthálózat miatt csak jelentős kerülővel érik el Pásztót.

A *Rétsági kistérség* viszonylag szabályos rácsos közúti szerkezettel rendelkezik, csak a Legénd–Romhány kapcsolat hiánya szembeötlő.

A *Szécsényi kistérség* közúti szerkezete közel szabályosan centrikus, a települések hat ágon találhatók, minden ágon 1-2 településsel. A sugarak közötti kapcsolat hiányos, gyűrűirányú elem csak Ludányhalászi és Endrefalva között található.

A Nógrád megyében jelenleg hivatalos statisztikai kistérségi rendszer hat egységével szemben ténylegesen csak öt funkcionális vonzáskörzet állapítható meg. A Bátonyterenyei kistérség településeit az ingázás egyértelműen a megyeszékhelyhez köti, így ezek a salgótarjáni funkcionális városi térségbe kerültek, a megye többi funkcionális városi térségének egysége a kistérségekkel nagyjából azonos. Azonban fontos kiemelni, hogy a Rétsági kistérség déli településeiből a kistérség központ helyett Vácra, a Szécsényi kistérség keleti településeiből Salgótarjánba, a Pásztói, Balassagyarmati kistérségek déli településeiből pedig jellemzően Budapestre ingáznak, az érintett települések jellemző kapcsolatai sem a térségi központokhoz kötődnek.

A közigazgatási és közszolgálati funkciók, egészségügyi, kereskedelmi, közoktatási, rendvédelmi, építésügyi, kulturális, szociális, munkaügyi intézmények valamint a kereskedelem és a piaci szolgáltatások jelenlétét tekintve ***térségi jelentőségű funkcionális központként*** Salgótarján és

Balassagyarmat értelmezhető. A közigazgatási és közszolgálati funkciók tekintetében – jóval kisebb súllyal – ***funkcionális központként*** kezelhető még Szécsény, Pásztó és Bátonyterenye. Rétság valószínűleg Vác közelsége miatt nem rendelkezik ezen adottsággal.

A funkcionális városi térségektől eltérő területi mintázattal, térségeken átnyúló feladatmegosztások, illetve együttműködések jellemzően a természetvédelem, vízgazdálkodás területén, valamint a hulladékgazdálkodást annak kezelését illetően alakultak ki.

1.2. i) a térszerkezeti elemek azonosítása, a térszerkezet időbeli alakulása, a térségi területfelhasználás változásai, tendenciák értékelése

40. ábra: Nógrád megye térszerkezete a térszerkezeti elemek, a területfelhasználás és átalakulási folyamatok tükrében

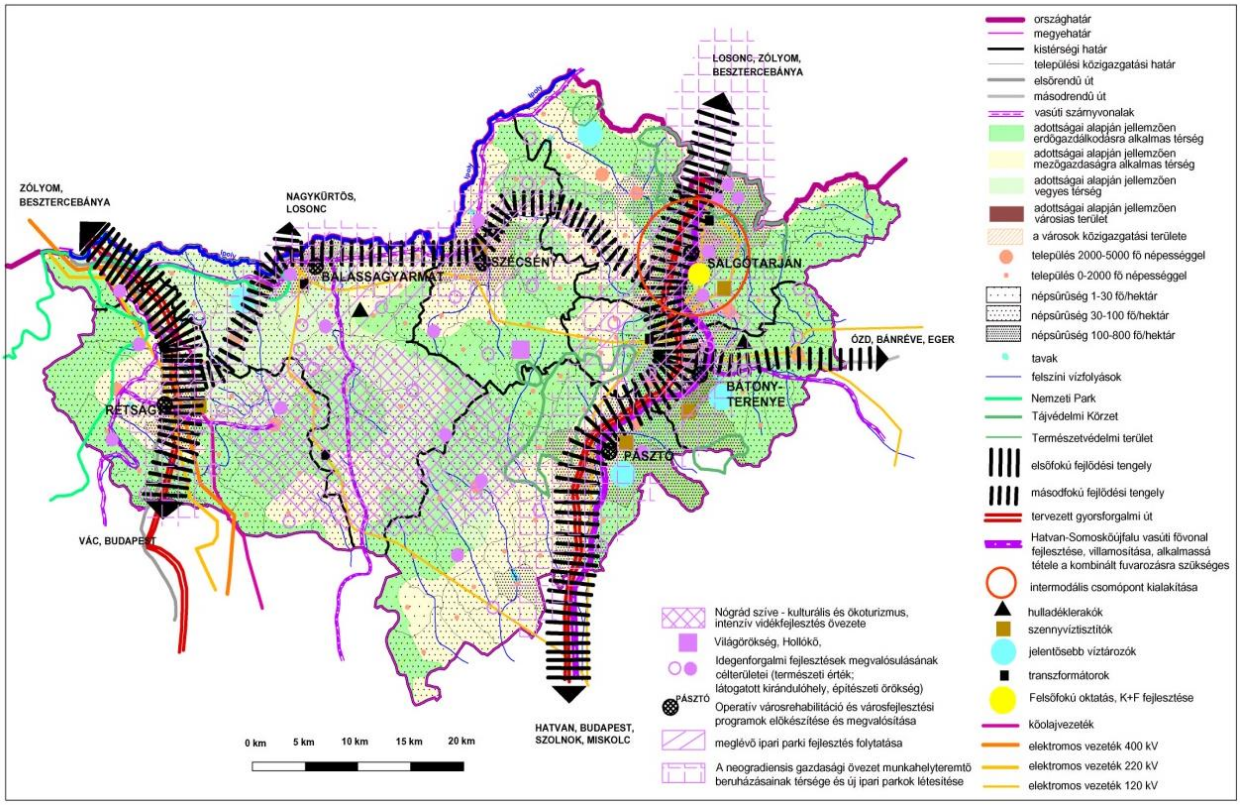

Forrás: Urbanisztikai tanulmányterv Losonc és Salgótarján térségének fejlesztésére

Nógrád megye két elsőfokú fejlődési tengelyét a **2. és 21. számú főutak** jelölik ki.

A 21. sz. főút mentén található a megye urbanizált térsége, melybe a megyeszékhely, Salgótarján, és Bátonyterenye, illetve várostérségeik tartoznak bele. Ide koncentrálódik a megye lakosságának legnagyobb aránya, a hagyományos ipar, illetve a szolgáltatások jelentős része. Pásztónak és térségének összekötő szerepe van Hatvan, illetve az M3 autópálya irányába. Északi kapcsolatainál fogva a térség a szlovákiai Losonc, Zólyom és Besztercebánya irányába jelentős fejlődési potenciállal bíró gazdasági tengelyt képez, amely része a Baltikumot a Mediterrániummal összekötő európai közlekedési folyosónak. A közvetlen határmenti térség további munkaerő tartalékokat jelent a Kelet-Nógrádban megvalósuló fejlesztésekhez.

A 2. sz. főút mentén Rétság, illetve hozzá szorosan kapcsolódva a 22. sz. főút mentén Balassagyarmat új üzemeivel inkább a high-tech ipar kisvárosi központjai. Az alacsonyabb fokú urbanizáltság ellenére az ipar súlya – gazdasági teljesítménye alapján – a megyének már erre a térségére helyeződött át. A 2 számú főút szintén fontos kapcsolatot jelent az északi szomszéd régióba, de potenciálja az alacsonyabb szintű urbanizáltság miatt a keleti gazdasági tengelyénél kisebb.

Másodlagos fejlődési tengelyeket jelölnek ki a 22. és 23. sz. főutak. A kettő együtt keresztbe szel egy olyan térséget Szécsénytől Ózdig, amely mentén kijelölt szabad vállalkozási zónák találhatók. Balassagyarmatnak kiváló kapcsolatrendszere a szlovák Nagykürtös városával alakult ki, amelyen keresztül a Losonc-Besztercebánya tengelyre is nyitni tud. Az északi irányú közlekedést jelentősen megkönnyítették az elkészült Ipoly hidak Szécsényben és Ráróspusztán.

A fejlődési tengelyek által körülhatárolt patkó fogja közre Nógrád „zöld szívét", amely a vidékfejlesztés és turizmus övezete. Ez a térség a tájfenntartást és önfenntartást biztosítani képes mezőgazdasági magja Nógrádnak, amelynek a falu-város új egyensúlyának megteremtésében is szerepet szánunk.

A vidékies térség keleti és nyugati szélén található a Mátra és a Börzsöny hegység, amelyek szerves táji és ökológiai kapcsolódást biztosítanak Heves és Pest megyékhez. A kettőt összekötő varázslatos vidék ökoturisztikai fejlesztések potenciális területe.

41. ábra: Nógrád megye térszerkezete a határon átnyúló területfejlesztési perspektívák tükrében

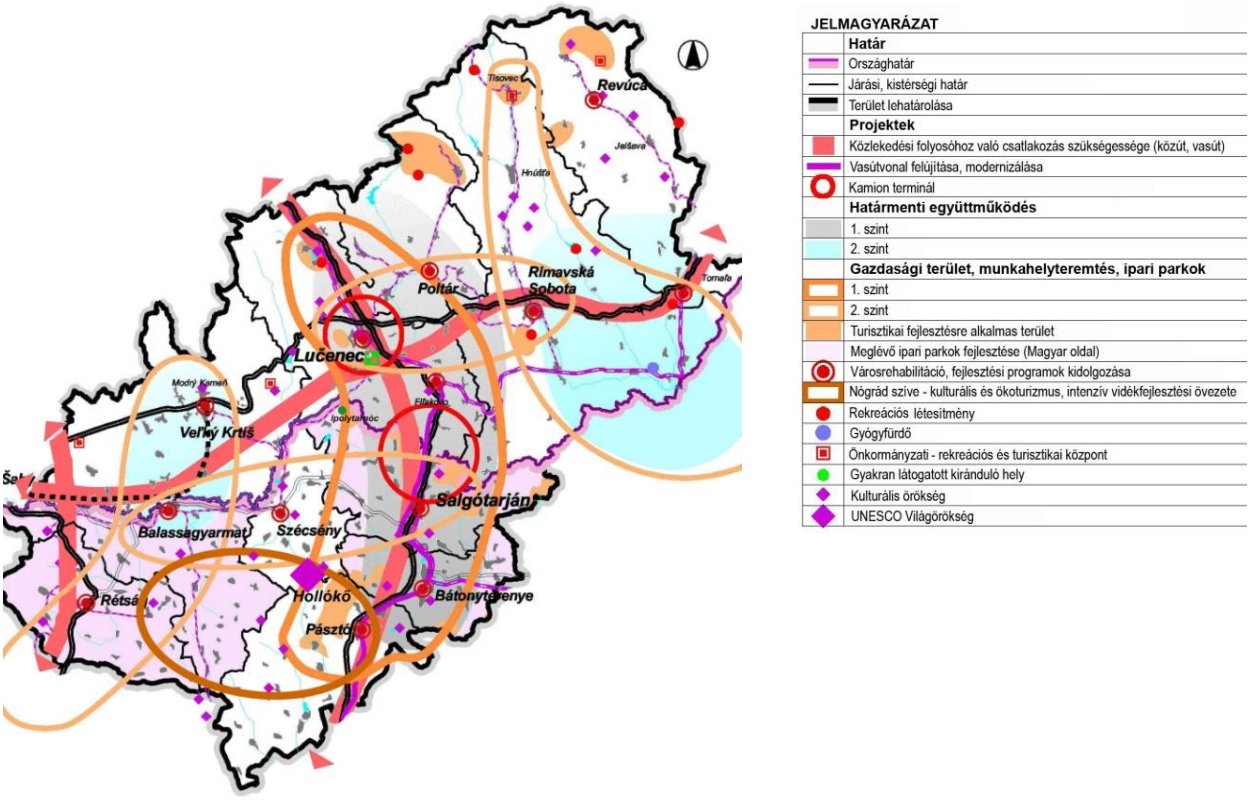

A határon átnyúló európai fejlődés perspektívájában Kelet-Nógrád urbanizált térsége és iparmedencéje Salgótarján, Bátonyterenye, Pásztó városokkal és funkcionális várostérségeikkel egy határon átnyúló urbanizált ipari-gazdasági térséget rajzol ki a szlovákiai Fülekkel és Losonccal valamint funkcionális várostérségeikkel.

A 2-es, 22-es és 21-es főközlekedési útvonalakra felfűződő megyei városhálózat által körbevett belső-nógrádi térségben "dobog a megye szíve", itt található kulturális és építészeti örökségének vonzó tájainak egyik jelentős része. A településrendszeren belül ez a gyorsan fogyó népességű, alapfokon ellátatlan, kedvezőtlen helyzetű kis és aprófalvak vidéke, amit a 80-as évek elejének geográfiai kutatásai regisztráltak, amihez képest helyzetük nem javult, hanem inkább romlott.

1.2. j) a térségi területfelhasználás vizsgálata

Nógrád megye összes területe mintegy 250 ezer hektár, melyen belül az egyes térségi területfelhasználási kategóriák nagyságrendje a következő:

42. ábra: Térségi területfelhasználási kategóriák területe, Nógrád megye, (terület%)

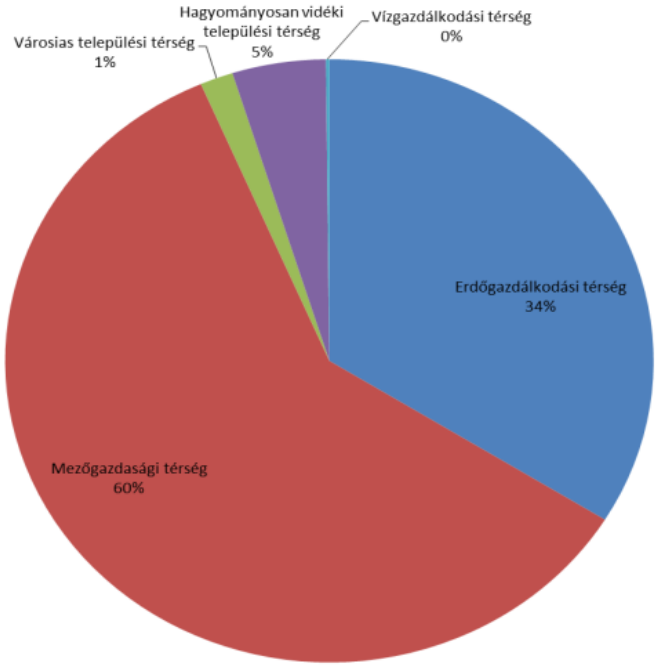

Forrás: Nógrád megye területrendezési terve

Különösen magas az erdősültség (Mátra és Börzsöny hegység), de a Cserhátvidék keleti részén és a Karancs-Medves vidékén is jelentős összefüggő erdőterültek találhatók.

A mezőgazdasági térség a legnagyobb kiterjedésű területfelhasználási kategória. Területi aránya (60%) jelentősen meghaladja a mezőgazdasági területek részesedését (42,4%), mert magában foglalja az 50 hektár alatti erdőfoltokat és a kivett területek (pl.: utak, vasút, belterületek) egy részét is. A tényleges mezőgazdasági területen belül mindig a szántóföldi hasznosítás volt a meghatározó. A szántók területi aránya az elmúlt évtizedben változott 81 539 hektárról 79 582 hektárra (1,5%-os csökkenés). A legnagyobb mértékben a szőlő művelési ág területe csökkent. Itt a csökkenés mértéke megközelítette az 50%-ot. A konyhakertek területére a stagnálás volt jellemző, a gyümölcsösök területe viszont 15%-kal növekedett 2002. és 2008. között.

A települési területek változásának megállapítása a 2005-2008-as időszakban a központi belterületek alapján történt. A települési területek kiterjedése 2005-ben 20 244 hektár volt, 2008-ra ez 21 018,5 hektárra növekedett. A növekedés mértéke közelítőleg 4%.

1.2. k) táj terhelésének és terhelhetőségének meghatározása

Az értékelés a Budapesti Corvinus Egyetem Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszékén a tájterhelhetőség vizsgálata a területrendezési tervekben kidolgozott *módszertanára* alapozódik.

A vizsgálat eredményeként legkevésbé terhelhető tájak Nógrád megyében a Börzsönyben, a Mátrában és az Ipoly mentén találhatók. Kevésbé érzékeny, de mindenféleképpen fokozott figyelmet kívánnak tájterhelhetőség szemszögéből a Belső-Cserhát aprófalvas területeinek környezete.

43. ábra: Nógrád megye tájterhelése

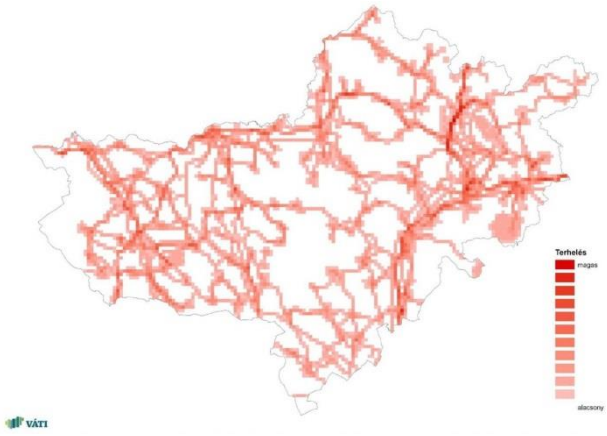

Forrás: Nógrád Megye Területrendezési Tervének Módosítása (2011)

44. ábra: Nógrád megye tájterhelhetősége

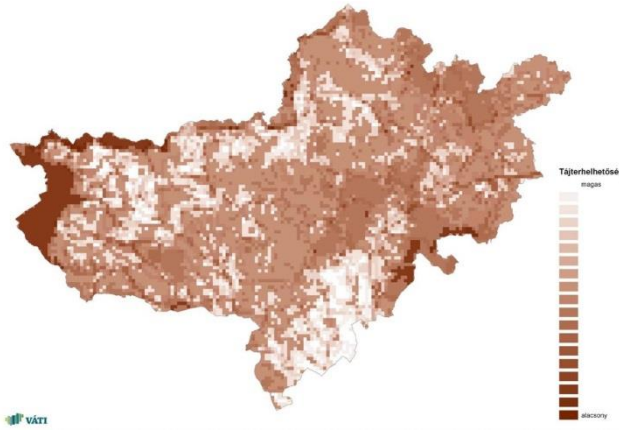

Forrás: Nógrád Megye Területrendezési Tervének Módosítása (2011)

A nógrádi tájra általában az ember és természet harmonikus kapcsolata a jellemző. A tájelemek közül meghatározóak a természetes keletkezésűek, tehát a földtani, biológiai eredetű, a megye gazdag természeti erőforrásait jelentő tájelemek. Az ember által létrehozott tájelemek többnyire nem hivalkodóan, természetes környezetükhöz alkalmazkodóan, sok esetben magas szintű esztétikai élményt eredményezve részei a tájnak (Belső-cserháti települések, kastélyok, várak).

A megye területét nagyrészt egyenletesen lefedő, nemzetközi, országos és helyi jelentőségű, táji és természeti értékekkel bíró területek jellemzik (Nemzeti park, tájvédelmi körzet, országos jelentőségű védett terület, Natura2000 terület, geopark, natúrpark, Világörökség, Európa Diplomás terület, helyi védett területek). Egyes tájelemek nemzetközi összehasonlításban is figyelemre méltóak (észak-nógrádi bazaltvidék, palóc települések, geológiai ritkaságok stb.).

Arányait tekintve ez a legerdősültebb megye. Egyes területein a tájkép meghatározó eleme az állandó erdőborítás. A megye déli részei és a Nógrádi-medence (Szécsény környéke) inkább intenzív mezőgazdasági művelés alá vont területek, míg a többi részén főként extenzív mezőgazdálkodás folyik. A tájkép meghatározó tájelemei itt a természetes, gazdálkodásba nem bevont gyepek és az extenzív legelők.

A tájterhelés szempontjából vizsgálva a tájesztétikai élményt a nagyobb városok iparterületei és főként Salgótarján lepusztult peremterületei, a vonalas infrastruktúra, de az új ipari parkok „dobozai" is jelentősek.

A védett területek, természeti értékek mellett meg kell említeni a táj rekreációs szerepét, amely sok esetben (Mátra, Börzsöny, Cserhát, Medves) szintén a tájterhelés hiányából és a tájképi értékekből fakad.

A nógrádi táj terhelhetősége csekély, hiszen a legfontosabb értékei a természetes erőforrások.

Javaslatok:

Intézményterület: Települések belterületein jöhet létre.

Ipargazdasági táj, ipar- és raktárterület: Elsősorban a nagyobb települések területein, barnamezős beruházásként jöjjenek létre, vagy biológiailag értéktelen területeken a meglévő vonalas infrastruktúra mellett, úgy, hogy az értékes táji elemeket ne nyomják el, ne változtatassák meg jelentősen a tájkép összhatását, jellegét.

Erdőgazdálkodási táj: A tájvédelem szempontjából fontos a kíméletes erdőgazdálkodás a követelmény, tehát a tájterhelés szempontjából érzékenyebb területeken lehetőleg olyan termelési módszereket kell alkalmazni, amely lehetővé teszi a folyamatos erdőkép fenntartását.

Mezőgazdasági táj: A mezőgazdasági üzemek, kiszolgáló létesítmények korszerű, tájba illő felújítása a cél, a tájképnek legyenek meghatározó elemei a sövények, fás ligetek, facsoportok, magányos fák, utakat szegélyező fák.

Települések: Tájba illő épületek építése, a meglévő manzárdtetős stb. épületek tájba illő felújításának ösztönzése a cél. A tájkép szempontjából jelentős, illetve a hagyományos településszerkezetet őrző stb. települések esetében az elektromos hálózat földkábellel történő kiváltása a cél.

Kertgazdasági táj: A Cserhát egy részét a gyümölcs-,szőlő-, gyógynövény kultúrák határozták meg. A településeken és azok környékén ennek továbbra sem látható akadálya. Egyes esetekben ennek a gazdálkodási formának a visszaállítása kívánatos is lenne: Hollókő.

Gyepgazdálkodás: Fontos a legelő állatállomány az extenzív gyepeken, a tájba illeszkedő, kulturált, rendezett állattartó telepek, létesítmények kialakítása, fenntartása.

Általános elvek: védett területen meg kell akadályozni a tájterhelést, törekedni kell a meglévő vonalas létesítmények felülvizsgálatára, megszüntetésére (ha ez lehetséges és indokolt, pl. földkábel, nem nyilvántartott dűlőutak megszüntetése stb.). Törekedni kell a kilátásvédelemre, tehát ne épüljön objektum, vonalas infrastruktúra olyan helyen, ahol a kimagasló táji értékek esetében a kilátást, rálátást zavarja. A természetvédelmi területeken figyelembe kell venni a védelemhez kapcsolódó előírásokat. A fenntarthatóság elve érvényesüljön ökológiai és társadalmi szempontból egyaránt.

Tájterhelést jelenthet a turizmus is, ezért a nógrádi tájon egyértelműen az ún. szoft turizmus, vagy fenntartható turizmus érvényesüljön, amely kimondja: A fenntartható turisztikai fejlesztés egyrészt kielégíti a jelenlegi turisták és a fogadó területek szükségleteit, másrészt védelmezi és növeli a jövő lehetőségeit. Nagyon fontos, hogy megőrizzük az alapvető ökológiai folyamatokat, a biológiai változatosságot és a tájképi elemeket. A jelentősebb turisztikai fejlesztéseknek lehetőleg belterületen kell megvalósulniuk.

2. A térséget érintő tervezési-fejlesztési környezet áttekintése

2.1. A térséget érintő ágazati koncepciók, területfejlesztési elképzelések és hatályos területi tervek áttekintése

2.1. a) az OTK térséget érintő vonatkozásai

Az Országos Fejlesztési Koncepció és az Országos Területfejlesztési Koncepció megalapozása tárgyú dokumentum Nógrád megyei vonatkozásaihoz

A területfejlesztési politika megújításáról, az új Országos Területfejlesztési és az új Országos Fejlesztési Koncepció kidolgozásáról szóló 1254/2012. (VII.19.) Korm. határozat alapján kidolgozott dokumentum az ország minden térségére, ágazatára, szférájára mutat jövőképet és célokat. A más tervezési és értékelési folyamatok eredményeit összegző helyzetértékelésre épülő koncepció hosszú távú jövőképet és célokat jelöl ki, középtávon fontos prioritásokat és fejlesztéspolitikai célkitűzéseket nevez meg, amelyeket további szakpolitikai, ágazati, területpolitikai fejlesztési igényekre, irányokra és teendőkre bont.

Az elkészült dokumentumban több ágazatban és területen említésre kerül régiónk és megyénk, amelyekből következtetések, tanulságok vonhatók le.

Versenyképesség: A tíz kiemelt iparágba sorolt vállalkozások esetében, ha a nettó árbevételeket nézzük, a megye települései legutolsó helyen helyezkednek el, sőt vannak olyan területek, amelyek igazából már be sem sorolhatók. Kedvező helyzetben csak néhány település van, amelyeknél érvényesül a főváros vonzó hatása, valamint ide tartoznak a kistérségi központok (vagyis a városok), a megyeszékhely. Összességében azonban nagyon alacsony a kiemelt 10 iparágba sorolt vállalkozások 2010. évi nettó árbevételének összesítése.

Feldolgozóiparunk a gazdaság húzóágazata: Nógrád megye gazdaságának, exportjának jelenlegi motorja a feldolgozóipar. A gazdaságfejlesztés egyik fő iránya a hagyományos és jövő-centrikus feldolgozó iparágak megerősítése.

Demográfiai prognózis: A népességcsökkenés nemcsak országosan, hanem megyei szinten is megfigyelhető. A Koncepció kitér Nógrád megyére olyan tekintetben, hogy a megyék között 7% fölötti (-7,5%) népességcsökkenést tudhat magáénak. Másik fontos adat a lakónépesség száma, melynél a 2011. október 1-jei adatokat alapul véve látható, hogy az utolsó helyen áll a megyék között (204 ezer fő).

Demográfiai előrejelzések szerint az 53. oldalon levő térképen jól kirajzolódik a megye prognosztizált népességszám változása, és ennek aránya a településeken. Az előrevetítés a 2010–2021-es időszakra szól. Egyértelműen kitűnik, hogy a keleti területeken a fogyás lesz jellemző (helyenként azonban kisebb növekedési aránnyal), ugyanakkor a nyugati, délnyugati területeken és a főváros közelségében növekedés várható.

A koncepcióban régiós utalás található a fokozódó egészségügyi egyenlőtlenségekre, melyek egyre inkább Nyugat- és Kelet-Magyarország között jelennek meg, ezen belül is a leghátrányosabb helyzetben az Észak-Magyarországi Régió két északkeleti megyéje van.

Migráció: Népességmozgás tekintetében utalás található az Észak-Magyarországi Régióra, amely szerint a térség népesség-kibocsátó a fejlettebb megyék felé: pl. Fejér, Győr-Moson-Sopron, Pest megye.

Mélyülő területi különbségek: Az egy főre jutó GDP alapján a 175 kistérség közül 94 hátrányos helyzetűnek tekinthető.

A feltüntetett térségek közül Nógrád megye mind társadalmi-, gazdasági-, és infrastrukturális szempontból az elmaradottak közé tartozik. A meglévő kedvezőtlen folyamatokat súlyosbítja a társadalmi ellátórendszerek működésének elégtelensége nyomán kialakult helyzet, illetve a munkavállalási hajlandóságot kevésbé ösztönző juttatások rendszerének megléte. Az önkormányzatok által rendszeres szociális segélyben részesítettek ezer főre jutó száma a régióban rendkívül magas.

Vidékfejlesztés: Az ország vidéki térségeiben 2009-re a keleti, észak-keleti és a dél-dunántúli területeken, összefüggő zónát alkottak a kiugróan magas munkanélküliséggel rendelkező vidéki térségek, közöttük Nógrád megye is.

Közfoglalkoztatás: A közfoglalkoztatás tekintetében a területi különbségek jelentősek. Az összes álláskereső 69%-át Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld és a Dél-Dunántúl adja. Ezeken a területeken magas a szociális rászorultság alapján pénzbeli ellátásban részesülők aránya is.

Perifériák visszacsatolása/felzárkóztatása: A perifériák több dimenzióban is fellelhetők Magyarország térszerkezetében. A társadalmi és/vagy gazdasági szempontból elmaradott térségek sorában Kelet-, és Északkelet-Magyarország határ menti térségei is említésre kerülnek.

Új középszint: új megyei szerepek: Az önkormányzati és területfejlesztési rendszer átalakításával a területi középszint főszereplőivé a megyék váltak. Vannak azonban klasszikus, a megyehatárokon átlépő kis- és nagyvárosi vonzáskörzetek is, illetve olyan kisvárosi várostérségek, amelyeket sokkal több szál fűz a szomszédos megye nagyvárosához, mint a megyeszékhelyhez.

Példaként említésre kerül Balassagyarmat térsége, amely inkább Budapesthez kötődik, mint Salgótarjánhoz.

Magyarország térszerkezeti jövőképét összesítve funkcionális térségek kerültek megjelenítésre. Nógrád megye tekintetében főként a környezeti meghatározottságú, természetközeli gazdálkodású területek, a jó mezőgazdasági adottságú területek, a turisztikai funkciójú és csekély mértékben a települési funkciójú területek kerültek felvázolásra.

Külső és belső nagyvárosi gyűrűnk a decentralizáció szolgálatában: a funkcionális térségek között Salgótarján, mint „csapágyváros" jelenik meg, amelyet a Budapesttől kb. egyórányi útra lévő városok sorában említ. Ennek köszönhetően a gyűrű városai dinamikusan fejlődhetnek, valamint meglévő ipari és logisztikai karakterük lehetővé teszi, hogy a termelés és logisztika terén feladatokat vegyenek át a fővárostól.

Említésre kerül a városok közötti közlekedés fejlesztése, beleértve a közösségi közlekedés fejlesztését is, melynek indokoltságára Salgótarján esetében a hangsúlyt helyeznek.

Salgótarján határon túlnyúló kapcsolatai is említésre kerülnek, ahol a közvetlen határon túli térségekkel való ellátórendszeri kapcsolatok és funkciók megosztása fejlesztési lehetőségeket rejt.

A települési hálózatok térszerkezete térkép a Budapesttől Balassagyarmatig húzódó területet a fővárosi agglomeráció részeként kezeli, illetve megjeleníti a határon átnyúló agglomerációs térséget is.

Leszakadt térségek újra az ország társadalmi-gazdasági vérkeringésében: említésre kerül, hogy a roma népesség jelentős része az országban területileg igen koncentráltan él Észak- és Északkelet-Magyarországon. Megyénkben főként a keleti területeken jelentős a roma népesség aránya.

Természeti erőforrásokra alapozott növekedés övezetei: víz, termőföld, ásványkincs, táji érték. A globális éghajlatváltozás kapcsán is említésre kerül a régiónk. Az előrejelzések alapján a régió alacsonyabb területei aszály szempontjából sérülékenyek.

A fenntartható tájgazdálkodás tekintetében a megye elsősorban a természetközeli gazdálkodás területeként jelenik meg. Magasabb területein kiváló termőhelyi adottságú erdőterületek gazdagítják a tájat.

A bányászati és energetikai szempont szerint Nógrád megye nagyobb jelentősége a biomasszában rejlik. A megye nagy része tájvédelmi, illetve természetvédelmi és ökológiai hálózat részét képezi. Nem elhanyagolható a megye kulturális örökségek szempontjából sem, sőt világörökségi helyszínnel és javasolt világörökségi helyszínnel is rendelkezik.

A turisztikai térszerkezet szemléltetése során a megye jelentős része üdülőkörzet, valamint a Börzsöny és a Mátra térsége kiemelt üdülőkörzet kategóriába tartozik. A megyét az országos kerékpárút hálózat is átszeli.

Harmonikus vidéki területhasználat: A megye nagy részét erdő borítja, néhol mezőgazdasági és minimális helyen vegyes használatú területeket találunk.

Kutatás+fejlesztés+innováció (K+F+I): nem először tér ki a koncepció arra, hogy az egyközpontúságot (azaz a főváros túlsúlyát) oldani kell, ezért szükség van a K+F+I szektor területi diverzifikációjára, ennek egyik lehetséges területe az Észak-Magyarországi régió.

A környezetvédelem még nagyobb hangsúlyt kap a jövőben, ezért mindenképpen fejleszteni szükséges a szennyvíztisztító és elvezető kapacitásokat Észak-Magyarországon.

2.1. b) a térséget érintő kiemelt térség területfejlesztési tervei

Nógrád megye nem érintett kiemelt térségi fejlesztésben.

2.1. c) az Országgyűlés és a Kormány által jóváhagyott és az egyéb ágazati fejlesztési stratégiáknak az adott térségre érvényes vonatkozásai

Nemzeti Vidékfejlesztési Stratégia 2012-2020

Készítette: Vidékfejlesztési Minisztérium, Készült: 2011

A dokumentum Nógrád megyét kifejezetten az elöregedéssel fokozottan sújtott vidéki térségek között emeli ki, ahol fenyegethet az elnéptelenedés veszélye. A megyére kiemelten érvényes egyéb vonatkozásai nincsenek.

A térségi komplex vidékfejlesztési nemzeti programok közül Nógrád megyét leginkább érinti az „Aprófalvas térségek fejlesztési programja", illetve a „Vidékfejlesztési együttműködések a Kárpát-medencei határon túli magyarsággal program".

Magyar Növekedési Terv

Készítette: Nemzetgazdasági Minisztérium, Készült: 2011

A dokumentum az FDI állomány elemzésénél említi Nógrádot, mint nagyon kevés külföldi középvállalatot vonzó térséget. A gazdasági növekedés szempontjából kulcsfontosságú fejezet „Magyarország újraiparosítása", amely elengedhetetlen a kelet-nógrádi térség számára egyéb kitörési ágazat hiányában. A MNT súlypontjai között munkahelyteremtő iparágként jelenhetnek meg Nógrádban a szolgáltató központok, meglévő alapokon bővülhet az elektronika, a járműipari beszállítás, és az egyéb feldolgozóipari szektorok (üvegipar, gépgyártás, faipar, hulladék feldolgozás), a turizmus és az élelmiszeripar. A K+F+I területén táguló tere van az agrárinnovációnak, illetve a megújuló energetikai fejlesztéseknek.

Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia

Készítette: Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, Készült: 2007

A dokumentum Nógrád megye vonatkozásában nem specifikál konkrét problémákat, célkitűzéseket, általános érvényességgel vehető figyelembe a tervezési munka során.

Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013

Készítette: Magyar Turisztikai Hivatal, Készült: 2005

A dokumentum Nógrád megyét semmilyen kiemelt cél vagy akció tekintetében sem nevesíti, nemzeti és regionális megközelítést alkalmaz, igazodva a jelenlegi fejlesztési időszak rendszeréhez. Mindössze a világörökségi helyszínek említésekor találunk kisbetűs utalást Hollókőre. A dokumentum 2014-2020-as időszakra vonatkozó relevanciájának hiánya, illetve a területi elveket nélkülöző megközelítés miatt a stratégia további elemzése nem indokolt a tervezési folyamat tekintetében. Érdemes azonban figyelembe venni a stratégia kiváló célstruktúráját.

Széll Kálmán Terv

Készítette: Magyar Kormány, Készült: 2011

Általános érvényű dokumentum, nem szerepel benne megyespecifikus intézkedés. Általános érvényességgel vehető figyelembe a tervezési munka során.

Semmelweis Terv az egészségügy megmentésére

Készítette: Nemzeti Erőforrás Minisztérium, Egészségügyért felelős Államtitkárság, Készült: 2011

Általános érvényű dokumentum, nem szerepel benne megyespecifikus intézkedés. Általános érvényességgel vehető figyelembe a tervezési munka során.

Magyary Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program

Készítette: Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Készült: 2011

Általános érvényű dokumentum, nem szerepel benne megyespecifikus intézkedés. Általános érvényességgel vehető figyelembe a tervezési munka során.

Nemzeti Környezetvédelmi Program 2009-2014

Készítette: Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Készült: 2009

Általános érvényű dokumentum, nem szerepel benne megyespecifikus intézkedés. Általános érvényességgel vehető figyelembe a tervezési munka során.

Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia 2008-2025

Készítette: Magyar Kormány, Készült: 2007

A dokumentum Nógrád megye vonatkozásában nem specifikál konkrét problémákat, célkitűzéseket, általános érvényességgel vehető figyelembe a tervezési munka során.

Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2011-2020

Készítette: KIM Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság, Készült: 2010

A dokumentum Nógrád megye vonatkozásában nem specifikál konkrét problémákat, célkitűzéseket, általános érvényességgel vehető figyelembe a tervezési munka során. A társadalmi problémák megoldása tekintetében kiemelten fontos alapdokumentum, szakmapolitikai elvei – felzárkózás, integráció, komplexitás és koncentráció, innováció és fenntarthatóság, fokozatosság – nem hagyhatók figyelmen kívül a társadalmi problémák megoldási lehetőségeinek keresésekor.

Idősügyi Nemzeti Stratégia

Készítette: Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Készült: 2009

A dokumentum Nógrád megye vonatkozásában nem specifikál konkrét problémákat, célkitűzéseket, általános érvényességgel vehető figyelembe a tervezési munka során.

Nemzeti ifjúság Stratégia 2008-2023

Készült:2009

A dokumentum Nógrád megye vonatkozásában nem specifikál konkrét problémákat, célkitűzéseket, általános érvényességgel vehető figyelembe a tervezési munka során.

Nemzeti Energiastratégia 2030

Készítette: Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, Készült: 2012

A dokumentum Nógrád megye vonatkozásában nem specifikál konkrét problémákat, célkitűzéseket, általános érvényességgel vehető figyelembe a tervezési munka során.

Nemzeti Erdőprogram 2006-2015

Készítette: Vidékfejlesztési Minisztérium, Készült: 2004

A dokumentum Nógrád megye vonatkozásában nem specifikál konkrét problémákat, célkitűzéseket, általános érvényességgel vehető figyelembe a tervezési munka során.

Magyarország vízgyűjtő-gazdálkodási terve

Készítette: Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Készült: 2009

A dokumentum Nógrád megye vonatkozásában nem specifikál konkrét problémákat, célkitűzéseket, általános érvényességgel vehető figyelembe a tervezési munka során. Az érintett vizek a terv mellékletben felsorolásra kerülnek.

2.1. d) a hazai, az adott térséggel szomszédos, azonos térségi szintű térségek és/vagy külföldi közigazgatási egységek területfejlesztési koncepcióinak és programjainak térségre vonatkozó üzenetei

Borsod-Abaúj-Zemplén megye esetében a közös megyehatár mindössze 6 km hosszúságú, ahol a következő elem összehangolását kell biztosítani:

- *Északkeleti határmente kerékpárút 2.A* szakaszán Domaháza (Borsod-Abaúj-Zemplén) és Zabar (Nógrád) között.

45. ábra: Borsod-Abaúj-Zemplén megye térségi szerkezeti terve, 2009 (részlet)

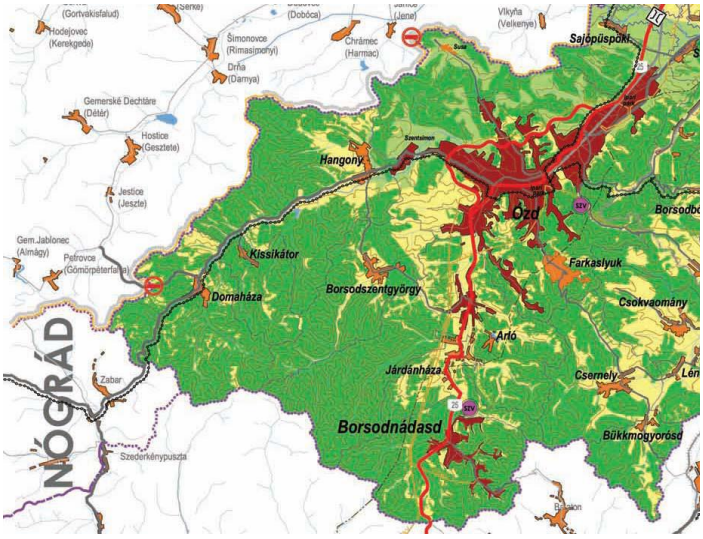

Forrás :Város-Teampannon Kft.

46. ábra: Heves megye térségi szerkezeti terve, 2010 (részlet)

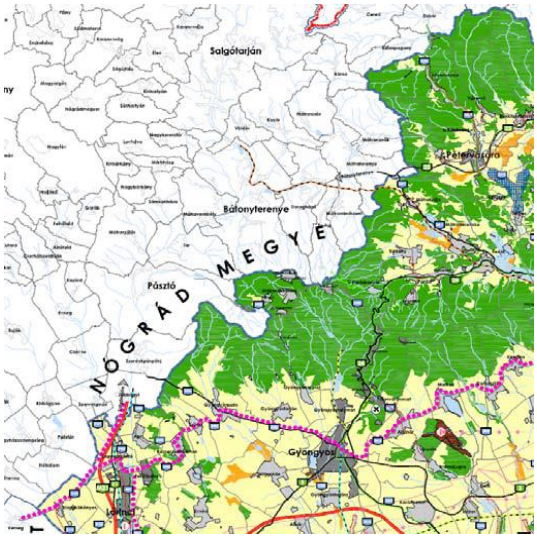

Forrás: Régió Kft.

Heves megye esetében a közös megyehatár 115 km hosszúságú, ahol a következő elemek összehangolását kell biztosítani:

- *M21* gyorsforgalmi út Zagyvaszántó (Heves) és Jobbágyi (Nógrád) között,
- *Rétság térsége (2. sz. főút) – Jobbágyi – Szurdokpüspöki térsége – Gyöngyös (24. sz. főút)* új főúton Gyöngyöspata (Heves) és Szurdokpüspöki (Nógrád) között,
- *Mátraterenye térsége (23. sz. főút) – Recsk térsége (24. sz. főút)* új főút Mátraballa (Heves) és Mátraterenye (Nógrád) között,
- *21. Palócok földje kerékpárút: Szécsény – Hollókő – Pásztó – Jobbágyi – Zagyvaszántó szakaszán* Zagyvaszántó (Heves) és Jobbágyi (Nógrád) között.

2.1. e) az OTrT és a területrendezési terv(ek) térséget érintő vonatkozásai

Az Országos Területrendezési Terv (továbbiakban: OTrT) módosítása 2013. évben aktuális, így a koncepció készítésekor a hatályos 2008. évi módosítása alapján tudjuk megvizsgálni a megyét érintő vonatkozásait.

Azonban mindenféleképpen elmondható, hogy a társadalmasításra bocsátott dokumentumok alapján az OTrT 2013. évi módosításának már ismert legfontosabb általános célkitűzései, miszerint a jövőbeni fejlesztések elsősorban a települési térségekre korlátozódjanak, továbbá a települési térségek közötti területek ökológiailag összefüggő, természetközeli állapotban maradjanak, továbbá a természeti és a kulturális elemek védelmének biztosítása Nógrád megye esetében is a térség adottságaihoz illeszkedő, a megyei fejlesztési szándékait fenntartható módon megalapozó célkitűzések.

A térségi területfelhasználási kategóriák változása az alábbiakban összefoglalható:

47. ábra: Erdőgazdasági térség változása

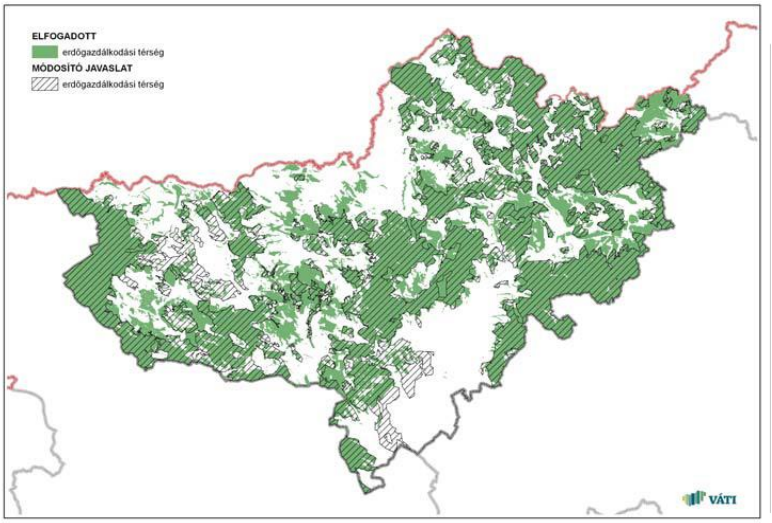

Forrás: Váti Nonprofit Kft.

Az *erdőgazdálkodási térség* kijelölésének alapja a Nemzeti Erdőtelepítési Program azon célkitűzése, miszerint az ország erdősültsége 2035-re érje el a 26–28%-ot. Ennek eléréséhez a javasolt erdőterületek országos és megyei szintű kijelölése az „Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény" módosító javaslatához készült földhasználat elemzés alapján történt, a megyei sajátosságok alapján pontosítva.

48. ábra: Mezőgazdasági térség változása

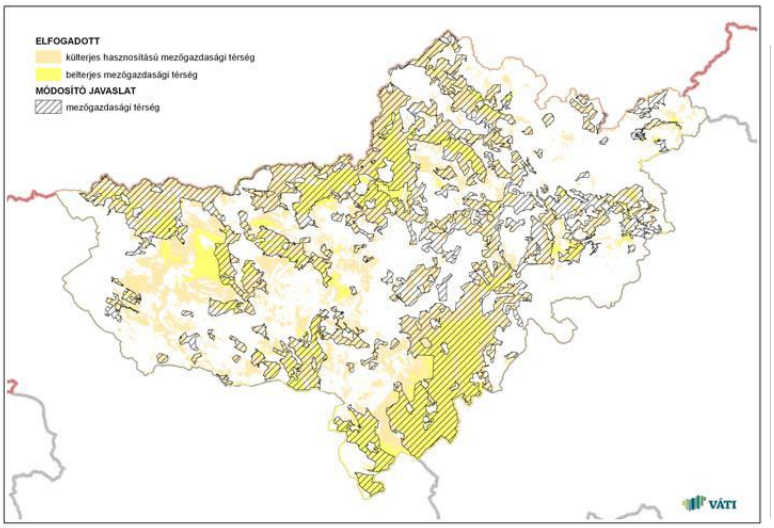

Forrás: Váti Nonprofit Kft.

A mezőgazdasági térség módosulását elsősorban az erdőgazdálkodási, a vegyes területfelhasználású, és a települési térségek változásai determinálták.

49. ábra: Települési térség változása

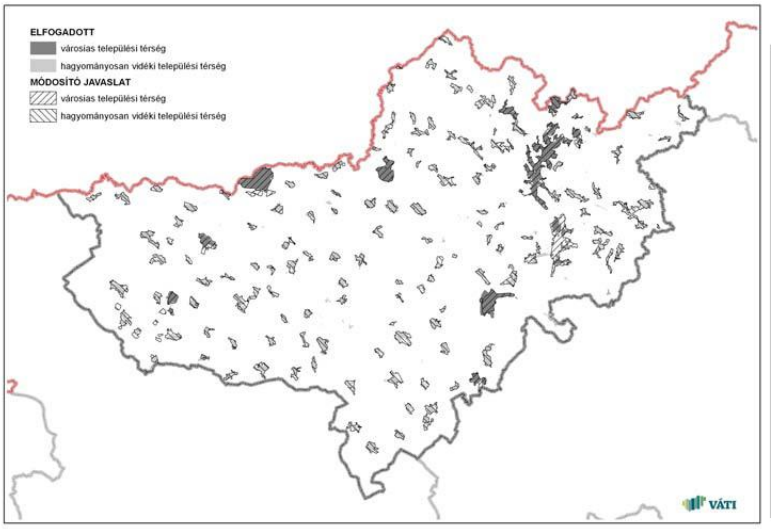

Forrás: Váti Nonprofit Kft.

A települési térségek változása egyfelől a 2005-2009 közötti időszak alatt történt belterületbe vonások, másfelől a feldolgozott településrendezési tervekben távlatilag előirányzott települési térségbe tartozó területek összegződéseként következett be, így kiterjedése növekedést mutatott a megelőző tervezési időszak megyei szintű tervdokumentumaiban rögzítettekhez képest.

Közúthálózat

A gyorsforgalmi úthálózat elemei

– M2: Budapest (M0)–Vác–Rétság–Hont–(Szlovákia) (a TEN-T hálózat része),

– M21: Hatvan (M3)–Salgótarján. (jelenlegi tervekben már 21. sz. kiemelt főút 2x2 sávval)

A közúthálózat korrekcióját elsősorban az Európai Unió kibővülése, és az azzal járó forgalomáramlási átrendeződés indokolta. Ennek függvényében a korábban tervezett *gyorsforgalmi úthálózat* felülvizsgálata során néhány elemről a közlekedési tárca úgy döntött, hogy hálózati szerepét gyorsforgalmi út helyett főúti paraméterekkel is betöltheti, így gyorsforgalmi útként való további szerepeltetése nem indokolt (megyei érintettség: 21. sz. főút Salgótarján–Somoskőújfalu–Szlovákia szakasza).

A Rétság térsége – Jobbágyi – Szurdokpüspöki térsége – (Gyöngyös) új főút a megyei területrendezési tervben korábban is szerepeltetett nyomvonalon maradt a törvényben, a határon átnyúló kapcsolatok javítása érdekében bekerült a Szécsény térsége (22. sz. főút) – Nógrádszakál – (Szlovákia) új főút, – a korábbi Bátonyterenye – (24. sz. főút) új főút helyett a Mátraterenye térsége (23. sz. főút) – Recsk térsége (24. sz. főút) maradt csak a főúthálózat része.

A főúti elkerülő szakaszok az OTrT felülvizsgálata során lényegében megmaradtak, Őrhalom elkerülése került csak be újonnan, valamint olyan szakaszok nevesítése került törlésre, amelyek egyben valamely gyorsforgalmi út részét fogják képezni.

50. ábra: Az OTrT gyorsforgalmú úthálózatának változása

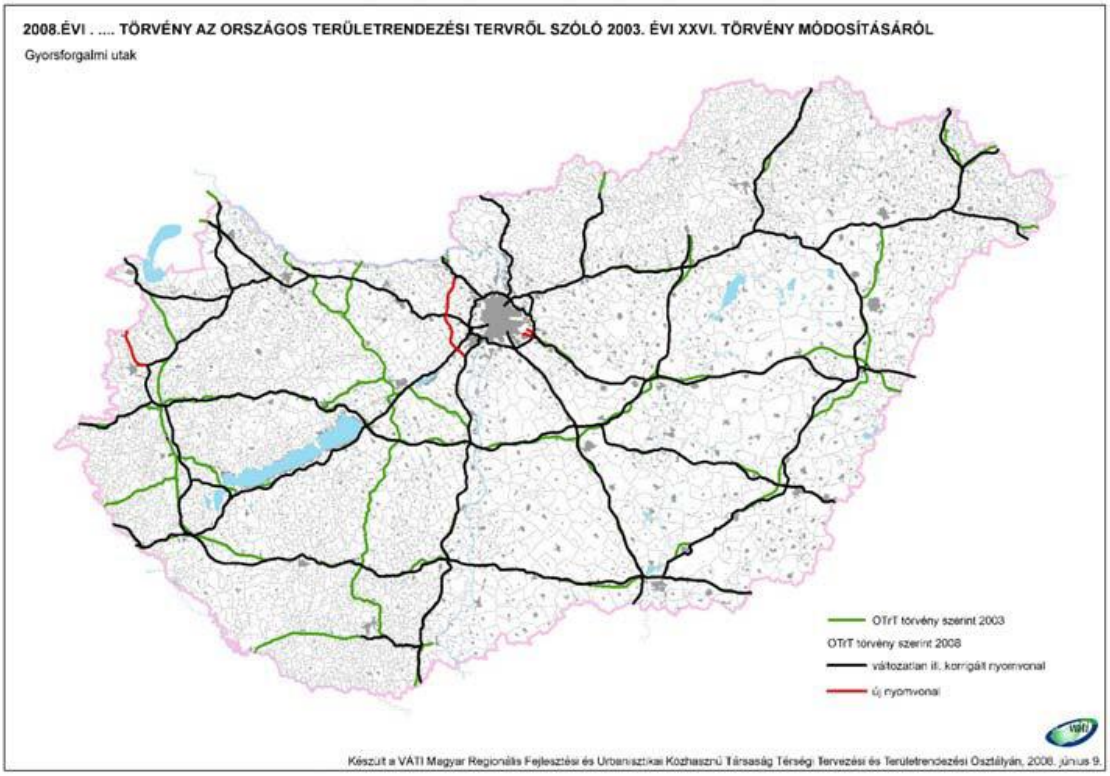

Forrás: Váti Nonprofit Kft

51. ábra: Az OTrT főúthálózatának változása

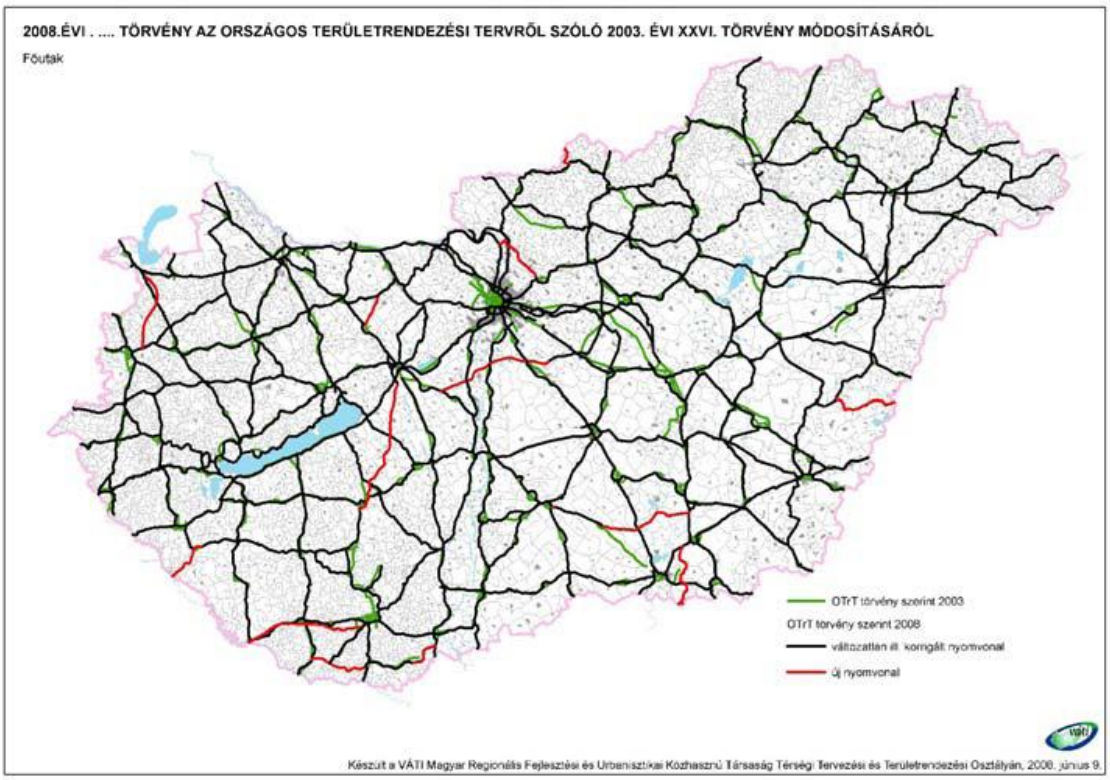

Forrás: Váti Nonprofit Kft

Vasút

A vonalkategorizálás a 168/2010.(V.11.) Korm.r. szerinti besorolással történt, ennek megfelelően *országos vasúti fővonalak esetében* a korábbi felosztás helyett a transz-európai vasúti áruszállítási hálózat részeként működő és egyéb országos törzshálózati vasútvonal kategória lett használatos. A megyei vonatkozásait részletesen az 1.2 e pont vasúti vonatkozású fejezete ismerteti.

Az országos *vasúthálózaton belül* a nagysebességű vasútvonalak tekintetében megyei érintettség:nincs.

Kerékpárutak

Az *országos kerékpárút törzshálózat* a felülvizsgálat során alapvetően megváltozott, a két hálózatnál csak néhány elem feleltethető meg egymásnak. Az új hálózat kialakítása egyfelől a potenciális országos kerékpáros turisztikai célpontok kijelölésén alapult, másfelől a hálózati szemléletnek megfelelően további útvonalak kialakítása is történt.

A Nógrád megyét érintő legjelentősebb változás, hogy a korábbi országos hálózat kiegészült a Palócok földje kerékpárúttal, amely a világörökség részét képező Hollókőt, valamint a Cserhát és a Mátra területeit is megközelíthetővé teszi.

A Dunakanyar–Ipolymente, és a Karancs–Mátra–Tisza-tó országos kerékpárutak megyét érintő szakaszait az északkeleti határmente kerékpárút foglalja magában, melynek nyomvonala nem a forgalmas utak mentén, hanem a turisztikai látványosságokat megközelítve halad.

52. ábra: Az OTrT kerékpárút hálózatának változása

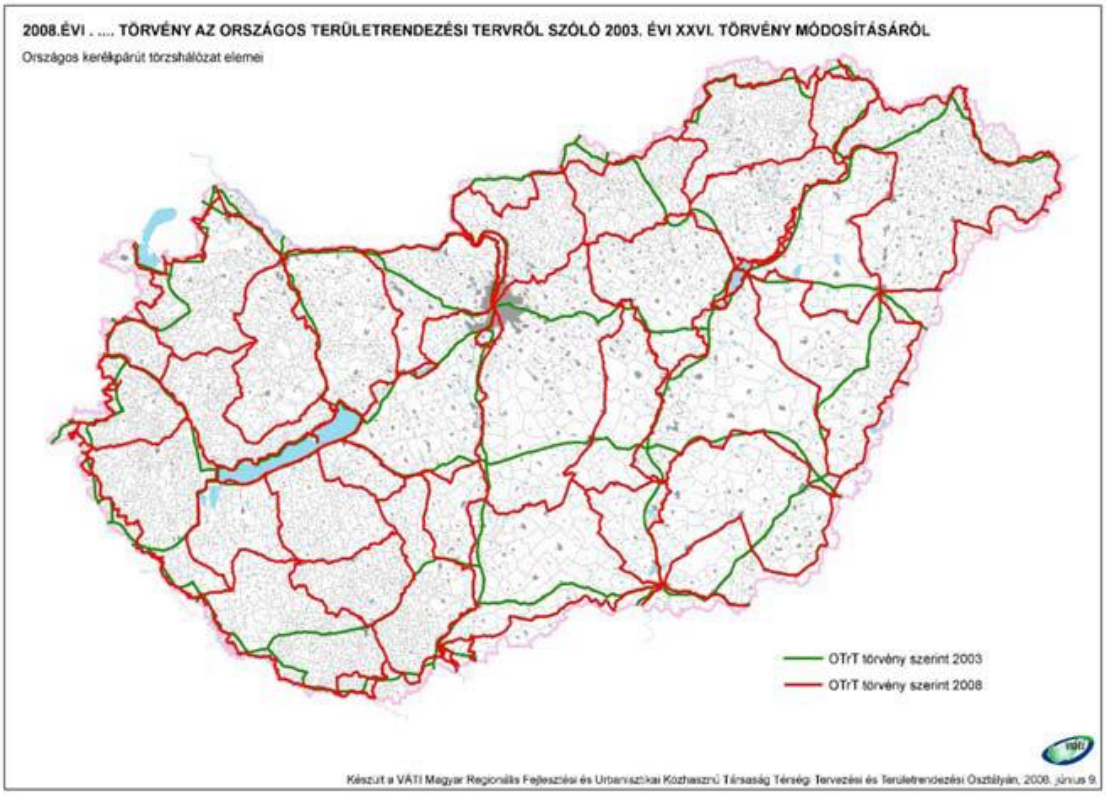

Forrás: Váti Nonprofit Kft

2.1. f) a térséget érintő környezetvédelmi, természetvédelmi és tájvédelmi szabályozások

- 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól
- 1994. évi LV. törvény a termőföldről
- 2007. évi CXXIX. törvény a termőföld védelméről

- 1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról
- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről szóló
- 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól
- 2012. évi CLXXXV. törvény a hulladékról
- 4/2002. (X.7.) KvVM rendelet a légszennyezettségi agglomerációk és zónák kijelöléséről
- 240/2000. (XII.23.) Korm. rendelet a települési szennyvíztisztítás szempontjából érzékeny felszíni vizek és vízgyűjtőterületük kijelöléséről
- 220/2004. (VII. 21.) Korm. rendelet a felszíni vizek minősége védelmének szabályairól
  módosította: 93/2007. (IV.26.) Korm. Rendelet és a 307/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet
- 64/2008. (III. 28.) Korm. rendelet a települési hulladékkezelési közszolgáltatási díj megállapításának részletes szakmai szabályairól
  módosította: 307/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet
- 201/2001. (X. 25.) Korm. rendelet az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről
- 220/2004. (VII.21.) Korm. rendelet a felszíni vizek minősége védelmének szabályairól
- 275/2004. (X.8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- 30/2004. (XII.30.) KvVM rendelet a felszín alatti vizek vizsgálatának egyes szabályairól
- 31/2004. (XII. 30.) KvVM rendelet a felszíni vizek megfigyelésének és állapotértékelésének egyes szabályairól
- 219/2004. (VII.21.) Korm. rendelet a felszín alatti vizek védelméről módosította: 92/2007. (IV.26.) Korm. Rendelet, 302/2008. (XII.17.) Korm. rendelet
- 27/2004. (XII.25.) KvVM rendelet a felszín alatti víz állapota szempontjából érzékeny területeken levő települések besorolásáról
- 6/2009. (IV.14.) KöM-EüM-FVM-KHVM együttes rendelet a földtani közeg és a felszín alatti vízszennyezéssel szembeni védelméhez szükséges határértékekről és a szennyezések méréséről
- 50/2001. (IV.3.) Korm. rendelet a szennyvizek és szennyvíziszapok mezőgazdasági felhasználásának és kezelésének szabályairól
- 25/2002. (II.27.) Korm. rendelet a Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és -tisztítási Megvalósítási Programról módosította: 30/2006. (II.8.) Korm. rendelet
- 26/2002. (II.27.) Korm. rendelet a Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és -tisztítási Megvalósítási Programmal összefüggő szennyvízelvezetési agglomerációk lehatárolásáról
- 126/2003. (VIII.15.) Korm. rendelet a hulladékgazdálkodási tervek részletes tartalmi követelményeiről
- 15/2003. (XI.7.) KvVM rendelet a területi hulladékgazdálkodási tervekről
- 98/2001. (VI. 15.) Korm. rendelet a veszélyes hulladékkal kapcsolatos tevékenységek végzésének feltételeiről
- 16/2001. (VII. 18.) KöM rendelet a hulladékok jegyzékéről
- 14/2010. (V. 11.) KvVM rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészletekről
- 2/2002. (I. 23.) KöM-FVM együttes rendelet az érzékeny természeti területekre vonatkozó szabályokról
- 34/1997. (XI. 20) KTM rendelet a Duna-Ipoly Nemzeti Park létesítéséről
- 2/1977. (TK 13.) OtvH a Hollókői Tájvédelmi Körzet létesítéséről
- 148/2007. (XII.27.) KvVM rendelet a Hollókői Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról

- 3/1977 (TK13) OtvH az Ipolytartnóci Ősmaradványok természetvédelmi terület bővítése
- 149/2007. (XII.27.) KvVM rendelet az Ipolytarnóci ősmaradványok természetvédelmi terület védettségének fenntartásáról
- 13/2004. (VII. 21.) KvVm rendelet a Sóshartyáni Hencse-hegy Természetvédelmi Terület létesítéséről
- 19/2007. (VI. 1.) KvVM rendelet a Márkházapusztai fás legelő természetvédelmi terület létesítéséről
- 14/2000. (VI.26.) KöM rendelet a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság illetékességi területén lévő egyes védett természeti területek erdőrezervátummá nyilvánításáról, 3.§ (1) Pogány-rózsás Erdőrezervátum, Diósjenő
- 137/2007. (XII.27.) KvVM rendelet a Mátrai Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról
- 150/2007. (XII.27.) KvVM rendelet a Kelet-cserháti Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról
- 132/2007. (XII.27.) KvVM rendelet a Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról
- 16/2012. (II. 21.) VM rendelete a Maconkai-rét természetvédelmi terület létesítéséről
- 2007. évi CXI. törvény a Firenzében, 2000. október 20-án kelt, az Európai Táj Egyezmény kihirdetéséről
- 306/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet a levegő védelméről

2.1. g) a megye 20 ezer lakos feletti városainak települési gazdasági vagy településfejlesztési programjai és településfejlesztési koncepciói

Salgótarján Megyei Jogú Város, a megyeszékhely Nógrád megye egyetlen 20 ezer lakos feletti városa (37 166 lakos)

A város térszerkezeti pozíciója, társadalmi, gazdasági, környezeti helyzete

A határváros a Baltikumot a Mediterránummal összekötő észak-dél irányú közép-európai fejlődési és közlekedési tengelyen helyezkedik el az urbanizált térségeknek az országhatárokon átnyúló Katowice–Zsolna–Túrócszentmárton–Besztercebánya–Zólyom–Losonc–Budapest vonalon kirajzolódó láncolatába illeszkedve, az új Országos Fejlesztési és Településfejlesztési Koncepció Budapest körüli belső város gyűrűjének északkeleti csapágyvárosaként, a dinamikusan fejlődő közép-európai metropolisz körül körvonalazódó városrégió és Magyarország valamint Szlovákia határon átnyúló, drasztikusan leszakadó összefüggő válságterületének határán.

A város és funkcionális térsége magterülete gazdag védett természeti területekben, unikális geológiai értékekben, építészeti és kulturális örökségben. A központi és északi beépített területeit körül ölelő hegyvidéket erdő borítja, helyenként Magyarországon egyedülálló szubalpin klímával. Két középkori vára – Salgó és a szlovák határon álló, de már szlovák területen lévő Somoskő – történelmi élményt nyújt a turistáknak. A trianoni Magyarország egyik legjelentősebb vidéki ipari központjából várossá lett megyeszékhely modern városközpontja a modernista városépítészet talán legsikerültebb alkotása, a 60-as, 70-es és 80-as évek legkiválóbb magyar építészeinek kézjegyét viseli magán. Az építészeti együttes széles körű szakmai elismerést vívott ki, és a rendszerváltás után műemléki védelmet kapott, elsők között az országban a modern városépítészet alkotásai közül. A városi lakásállomány nagy része is az említett korszakban épült, az adott időszak átlagos szintjét jóval meghaladó építészeti és környezeti minőségben, jó tájolással, a nagyvárosias beépítésű településrészek körüli családi házas lakóterületeinek eredeti környezeti és építészeti minősége pedig az esetek többségében semmivel sem marad el a jobb budapesti vagy dunántúli kertvárosi lakóterületekéitől. A városi szövet minőségének legnagyobb problémáját a rendszerváltás óta tartó és az utóbbi négy év eseményei következtében tovább erősödött strukturális gazdasági válság és a helyi társadalom ezzel együtt járó krízise, drasztikus népességfogyása, elöregedése és elszegényedése okozza.

A rendszerváltás után a bányák végleg bezártak, **a város hagyományos ipara** a privatizáció és a helyi iparágak nagy részét érintő globális strukturális válság következtében **gyakorlatilag megszűnt**, a nagy hagyományú iparvárosban az ipari szektorban a keletkező GDP és a foglalkoztatottak száma a korábbi

szint töredékére esett vissza. A jelentősebb ipari vállalkozások közül csak kevesen tudtak talpon maradni. Ugyanakkor közöttük olyan **sikeres új ipari vállalkozások – KKV-k – is vannak**, amelyek európai szinten is piacképes ipari termékeket állítanak elő, és a helyi gazdaság fejlesztésében jelentős szerepet játszhatnak.

A gazdasági válság, a munkahelyek hiánya, a foglalkoztatás egyre alacsonyabb szintje valamint az induló kisebb vállalkozásokat sújtó terhek következtében a város hosszú távú fenntartására alkalmas **értelmiségi és vállalkozói a közép-rétegek nagy része** – a közeli közép-európai metropolisz, Budapest – piaca és nagyvárosi életlehetőségei elszívó hatásának engedve részben formálisan és véglegesen is, részben látens módon, salgótarjáni állandó lakását megtartva, **elvándorolt** a városból. A megyeszékhely kiváló középiskoláiból évről évre az egyetemekre kerülő fiatalság pedig nem tér vissza. A város ilyen értelemben látható, két évtizede tartó kiürülésével szemben a hagyományosan itt élő, a 90-es évekig a bányákban illetve az iparban foglalkoztatott roma népesség, amely a rendszerváltás utáni években azonnal és szinte teljes egészében, végérvényesen elveszítette munkalehetőségeit, száma és a teljes népességen belüli aránya dinamikusan emelkedik, részben a népességszám természetes növekedése következtében, részben azért, mert a város és környéke létesítményeiben a rendszerváltás előtt foglalkoztatott roma etnikumú népességnek és utódaiknak, az egykori környező ipari falvakban élő halmozottan hátrányos helyzetű, strukturális munkanélküli csoportjai munka és jövedelem híján a városban és szociális ellátó rendszerében elviselhetőbb életfeltételeket talál magának, mint a falvakban, ezért igyekszik tömegesen bevándorolni. A város népességének elvándorlásból és a nem roma etnikumú lakossága alacsony termékenységi rátájából következő természetes fogyásból eredő drasztikus mértékű népességfogyását és elöregedését a roma etnikumú helyi népesség ezzel ellentétes demográfiai folyamatai úgy ellensúlyozzák, hogy összességében az ellentétes demográfiai tendenciák eredője a népesség fogyása.

A fent leírt társadalmi folyamatok középtávú fennmaradása esetén, a jelenleg uralkodó helyi társadalmi és gazdasági folyamatok megállítása és ellentétes előjelűre fordítása nélkül a város társadalmi-gazdasági szempontból hosszabb távon nem tartható fenn. A város és a megye helyi társadalma nem rendelkezik olyan gazdasági erővel, amivel ezt a problémát meg tudná oldani. A kedvezőtlen folyamatok ellentétes előjelűre változtatása nyilvánvalóan kizárólag külső – állami és Európai Uniós – segítséggel képzelhető el. A szükséges segítségnek csak egyik része a pénz, a vissza nem térítendő támogatás megfelelő nagyságú összege, a másik része gazdaságpolitikai, szabályozási és szervezési jellegű. A 2014. január 1-el induló új EU költségvetési periódus **a nógrádi gazdaságfejlesztési és újraiparosítási program keretében** eszközöket ad, amelyekkel a bemutatott kedvező adottságokra építve **Salgótarjánban a társadalmi, gazdasági és környezeti szempontból fenntartható fejlődés érdekében** jelentős mértékben erősíteni kell az ipari **foglalkoztatást**, a fenti kényszerek miatt különösen az alacsony hozzáadott értékű, betanított munkára épülő, tömeges foglalkoztatást lehetővé tevő ipari területeken, ezzel párhuzamosan;

- hatékonyan elő kell segíteni a magas hozzáadott értékű, valamint **K+F+I gazdasági tevékenységet,** végző **KKV-k** letelepedését, illetve **fejlődését** a városban nem csak a klasszikus vagy high-tech ipar, hanem a jövő húzó ágazatai, például az **egészségipar** és a **környezetipar** területén is;

- és funkcionális város térségében az újraiparosítással párhuzamosan elő kell segíteni az **energiafelhasználás hatékonyságának növelését** és az **energiafüggetlenség** irányába történő jelentős mértékű elmozdulást, élve a megújuló energiák (nap, szél) és a meglévő helyi energiaforrások (biomassza, szén) felhasználásának lehetősége szempontjából kedvező adottságokkal, és elvégezve az energiapazarlás megszüntetése érdekében szükséges energiatakarékossági beruházásokat;

- új **egyensúlyt** és **partnerséget** kell teremteni a **város és környező rurális vidéke** között, a vidékfejlesztéssel összehangolva, hogy a város és a körülötte lévő városias települések lakosságát minél nagyobb mértékben a környező rurális vidékek mezőgazdasága lássa el, rövid csatornán keresztül a környék mezőgazdasági termelőinek elérhető árú és jó minőségű mezőgazdasági termékeivel, és biztosítani kell, hogy mindez megfelelő színvonalú fizikai körülmények között, a város és környéke lakossága számára fenntartható közösségi közlekedéssel elérhető létesítményben történjen,

- erősíteni kell a **társadalmi kohéziót** és **befogadást,** a felelősségtudatot és a társadalmi szolidaritást, a gazdaságfejlesztési és iparfejlesztési tevékenységgel összehangolva biztosítva a helyi társadalom leszakadó része számára is az esélyegyenlőséget és a munka világába való bejutást az óvodától a középiskola befejezéséig tartó integrált és integráló, kollégiumi rendszerű képzéssel és szakképzéssel a **halmozottan hátrányos helyzetű népesség felemelése és integrálása érdekében**,

- erősíteni kell a helyi társadalomban a **versenyképes tudást és képzettséget** a városban működő **közoktatási és felsőoktatási rendszer fejlesztésével**, újrastrukturálásával;
- a támogatások mellett a szükséges pénzügyi, szervezési, szabályozási és adózási eszközök kialakításával és használatával fel kell számolni a város egész beépített területén végighúzódó és központjának képét is romboló, alulhasznosított ipari, gazdasági, illetve közlekedési roncsterületeket, rozsdatemetőként helyet foglaló felhagyott ipari létesítményeket, és a pusztuló városi szövet összességében mintegy száz hektárnyi, jelenleg csak veszteséget és kárt termelő területét a közszféra által kézben tartott **barna mezős rehabilitáció** Európában bevált eszközeinek használatával, a magánszféra vállalkozásaival strukturált együttműködésben újra alkalmassá kell tenni versenyképes ipari, gazdasági tevékenység végzésére, újrahasznosítva a meglévő drága infrastruktúrát annak érdekében, hogy az újraiparosítás és a gazdaságfejlesztés környezeti szempontból fenntartható módon történjen, a **város ökológiai lábnyomának és a fejlesztés hosszú távú társadalmi költségeinek felesleges növelése nélkül**.

Az említett fejlesztésekkel, a diverzifikált és fenntartható gazdaságfejlesztés és a vele összehangolt integrált városmegújítás révén Salgótarján újra olyan várossá válhat, amelyben nem csak a fizikai keretek adottak ahhoz, hogy jó lehessen ott élni, hanem maga a városi élet is jó, mert megújuló, vonzó középvárosként, **határon átnyúló gazdasági és kulturális kisugárzású erős térségi központként fenntartható fejlődési pályán** működő, a foglalkoztatás magas szintjét biztosító helyi gazdasággal, minőségi szolgáltatásokkal és városi környezettel rendelkezik. Mindezt megalapozza majd az 2013-ban megújításra kerülő, és a teljes tervezési időszakra kiterjedő Integrált Városfejlesztési Stratégia.

2.1. h) a térség hatályban lévő ágazati tervei, programjai

53. ábra: Úthálózat fejlesztései

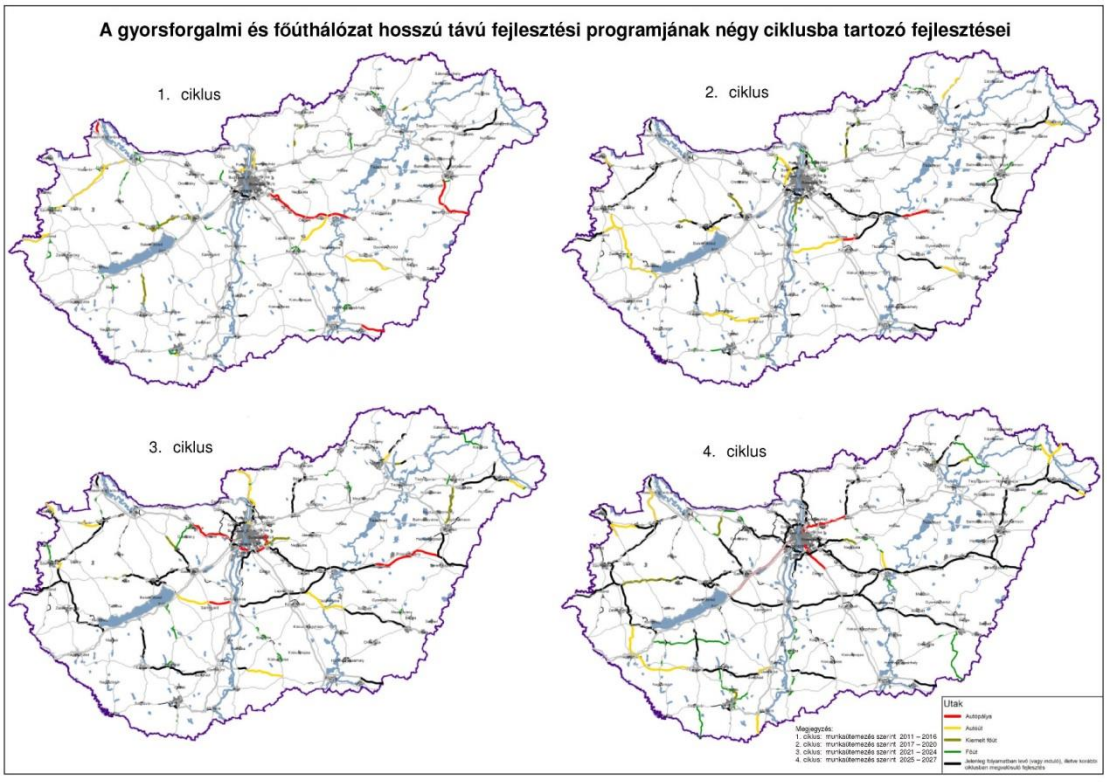

Forrás: A gyorsforgalmi- és a főúthálózat hosszú távú fejlesztési programjáról és nagytávú tervéről szóló 1222/2011. (VI.29.) Korm. határozat

Észak-Magyarországi Régió Innovációs Stratégiája

Készült: 2008, aktualizálva Készítette: Észak-Magyarországi Regionális Innovációs Ügynökség

Az Észak-Magyarországi Régió összhangban az Európai Unió stratégiáival és ajánlásaival, ill. a hazai gazdaságfejlesztési prioritásokkal a növekedés potenciális forrásai közül kiemelten kezeli és meghatározó gazdaságfejlesztő erőnek tekinti a kutatás-fejlesztési és innovációs folyamatokat. A K+F+I folyamatok tervezett fejlesztése a régió innovációs potenciáljának és teljesítményjavításának alapvető feltétele. A stratégiai prioritások, tervek és intézkedések összefoglaló dokumentuma a Regionális Innovációs Stratégia, amelynek első változata 2004-ben, majd felülvizsgált, térségi-környezeti beágyazottsági szempontokat határozottabban kiemelő felülvizsgált változata 2008-ban a NORRIS projekt forrásainak felhasználásával került kialakításra és publikálásra. A 2008-as stratégia megújítását az időközi gazdasági, társadalmi változások és a nemzeti innovációs rendszer átalakulása indokolták 2011-ben. A dokumentum megállapítja, hogy a régióban rendelkezésre álló K+F kapacitásból Nógrád megye részesedése minimális. A stratégia aktualizálása Nógrád megye vonatkozásában több torz, vagy nem helytálló adatot, információt tartalmaz, amelyet annak társadalmasítása során a nógrádi szereplők felvetettek.

Megyei szintű ágazati tervek, programok

Nógrád megye közlekedésfejlesztési koncepciója

Készült: 2003, Készítette: Tetthely Kft. (tervszám 0240) a Nógrád Megyei Területfejlesztési Ügynökség megbízásából

Nógrád megye közlekedésfejlesztési koncepciójának helyzetelemzésében a tervezők elsősorban arra törekedtek, hogy átfogó kép alakuljon ki a megye közlekedési helyzetéről, továbbá azokról a tényezőkről, adottságokról, folyamatokról, amelyek a megye közlekedését döntően meghatározzák.

A koncepció nem időtávra szól, de még 2030-ra is határoz meg feladatokat. Ugyan a dokumentum 9 éve készült, legnagyobb része tartalmilag még aktuálisnak tekinthető.

A koncepció célja:

- hosszú távra meghatározni Nógrád megye közlekedési hálózatának átfogó fejlesztési irányait;
- részletezni és időben ütemezni az ahhoz kapcsolódó feladatokat;
- elősegíteni a megyére vonatkozó terület- és közlekedésfejlesztési elképzelések összhangját.

Nógrád megye Innovációs stratégiája

Készült: 2004-2005, Készítette: Nógrád Megyei Területfejlesztési Ügynökség Kht. és együttműködő partnerei

A dokumentum 7 éve készült, nem határozott időtávra. A gazdasági környezetben azóta bekövetkezett változások miatt tartalma már nem teljesen korszerű, ugyanakkor prioritásai még helytállóak lehetnek:

- a KKV-k működési feltételeinek javítása
- termék- és technológia fejlesztés
- az innovációs kultúra színvonalának emelése
- az innovációs infrastruktúra fejlesztése.

Nógrád megye szakképzés fejlesztési stratégiája

Készült: 2012, Készítette: Expanzió Humán Tanácsadó

A megyei szakképzési stratégia készítésének célja, hogy a szakképzésben érintett intézmények számára meghatározza a követendő irányokat és elősegítse a forrásfelhasználás hatékonybabbá és eredményesebbé tételét. A dokumentum terjedelmének 80%-ában helyzetelemzést tartalmaz, javaslattevő fejezetei meglehetősen tömörre sikerültek.

Stratégiai célkitűzések:

- a szakképzés igazodjon a munkaerőpiac elvárásaihoz
- a szakképzés minősége javuljon, színvonala növekedjen

- az iskolarendszerű szakképzés piacképes szakképesítést nyújtson, kulcskompetenciákat alakítson ki – és a munkavégzés során további szakképzésben való részvételre sarkalljon
- a meglévő intézményrendszer optimális átalakításával és forrásbevonás melletti célirányos fejlesztésével a megye szociális/földrajzi/demográfiai adottságaihoz igazodó, a hátrányos helyzetből és térségből kiutat mutató struktúra alakuljon ki.

Nógrád megye szakképzés-fejlesztési koncepciója

Készült: 2013 Készítette: Nógrád Megyei Fejlesztési és Képzési Bizottság

A szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény 82.§ a) pontja értelmében a Megyei Fejlesztési és Képzési Bizottság (MFKB) feladata kidolgozni az adott megye szakképzés-fejlesztési koncepcióját, melynek részét képezi a képzési irányokra és beiskolázási arányokra vonatkozó rövid és középtávú terv is. A koncepciónak hatékonyan hozzá kell járulnia az MFKB munkájához, ugyanakkor olyan szakképzés-fejlesztési célokat és elveket kell meghatároznia, melyek alkalmasak a munkaerő-piac igényeinek megfelelő szakmaszerkezet és megyei szakképzési rendszer kialakítására.

Stratégiai célok:

- a szakképzés és a gazdaság összhangjának megteremtése
- az egész életen át tartó tanulás feltételeinek megteremtése
- esélyegyenlőség biztosítása
- mobilitás növelése
- a szakképzés minőségének és hatékonyságának javítása

Pozicionálási és versenyképességi stratégia

Készült: 2011. március Készítette: TDM Consulting

A megyei TDM szervezet által elkészíttetett tanulmány Nógrád megyét, mint turisztikai desztinációt pozícionálja, javaslatot tesz a jövőképre, annak eléréséhez szükséges változtatásokra, fejlesztésekre.

A megfogalmazott akciók megvalósítása 2012-ben részben már megkezdődött.

2.1. i) vonatkozó egyéb tervek

Helyi vidékfejlesztési stratégiák:

36 Jó Palóc Közhasznú Egyesület: „Palócföld könnyei és gyöngyei" – Helyi Vidékfejlesztési Stratégia

Települések: Bárna, Cered, Dorogháza, Egyházasgerge, Etes, Ipolytarnóc, Karancsalja, Karancsberény, Karancskeszi, Karancslapujtő, Karancsság, Kazár, Kisbárkány, Kishartyán, Litke, Lucfalva, Márkháza, Mátramindszent, Mátranovák, Mátraszele, Mátraterenye, Mátraverebély, Mihálygerge, Nagybárkány, Nagykeresztúr, Nemti, Rákóczibánya, Ságújfalu, Sámsonháza, Somoskőújfalu, Sóshartyán, Szalmatercs, Szilaspogony, Szuha, Vizslás, Zabar

A hatályban lévő Helyi Vidékfejlesztési stratégia a 2009-ben elfogadott HVS-re épül. Fő célkitűzések:

- a helyi életminőség fejlesztése
- a helyi turizmus és térségmarketing fejlesztése
- helyi vállalkozások fejlesztése
- együttműködések ösztönzése a térségen belül és a térségek között önkormányzatok, vállalkozások és civil szervezetek vonatkozásában
- felkészülés a 2014-2020-as időszakra, hosszú távú elképzelések generálása, projektek tovább-fejlesztése.

Cserhátalja LEADER Helyi Akciócsoport: A Cserhátalja és a Nyugat-Mátra Európában – Helyi Vidékfejlesztési Stratégia

Települések: Alsótold, Bér, Bokor, Buják, Csécse, Cserhátszentiván, Ecseg, Egyházasdengeleg, Erdőkürt, Erdőtarcsa, Felsőtold, Galgaguta, Garáb, Héhalom, Jobbágyi, Kálló, Kisbágyon, Kozárd, Mátraszőlős, Palotás, Pásztó, Szarvasgede, Szirák, Szurdokpüspöki, Tar, Vanyarc

A HVS felülvizsgálatára 2011 májusában került sor. Fő célkitűzések:

- a helyi és térségi gazdasági környezet és a vállalkozások fejlesztése, a foglalkoztatás növelése
- a helyi életminőség javítása, a vidékhez kötődés erősítése
- a humán erőforrás fejlesztése és a társadalmi tőke erősítése
- a helyi és térségi turizmus, vendégfogadás és a kapcsolódó tevékenységek fejlesztése
- a térségi marketing tevékenység elősegítése.

Ipoly-menti Palócok: Helyi Vidékfejlesztési Stratégia – „Élhető táj, élhető kultúra, élhető vidék"

Települések: Alsópetény, Becske, Bercel, Cserháthaláp, Cserhátsurány, Csesztve, Csitár, Debercsény, Dejtár, Drégelypalánk, Endrefalva, Érsekvadkert, Herencsény, Hollókő, Hont, Horpács, Hugyag, Iliny, Ipolyszög, Ipolyvece, Kétbodony, Kisecset, Kutasó, Ludányhalászi, Magyargéc, Magyarnándor, Mohora, Nagylóc, Nagyoroszi, Nógrádkövesd, Nógrádmarcal, Nógrádmegyer, Nógrádsipek, Nógrádszakál, Őrhalom, Patak, Patvarc, Piliny, Pusztaberki, Rimóc, Romhány, Szanda, Szátok, Szécsénke, Szécsény, Szécsényfelfalu, Szente, Szügy, Terény, Varsány

Fő fejlesztési prioritások:

- helyi turizmus ágazat fejlesztése
- helyi vállalkozások fejlesztése
- helyi életminőség fejlesztése
- társadalmi tőke erősítése
- hátrányos helyzetű csoportok integrációjának elősegítése.

Duna-Ipoly Határmenti Együttműködés Helyi Közössége Közhasznú Egyesület

A DIPO HVK a Rétsági Kistérség 16 településéből és a Váci Kistérség 3 településéből tevődik össze.: Bánk, Berkenye, Borsosberény, Diósjenő, Felsőpetény, Keszeg, *Kosd*, Legénd, Nézsa, Nógrád, Nógrádsáp, Nőtincs,Ősagárd, *Penc, Rád*, Rétság, Szendehely, Tereske, Tolmács (Pest megyei települések dőlt betűvel jelölve)

A 2011-ben felülvizsgált Helyi Vidékfejlesztési Stratégia fő célkitűzései:

- a vidékgazdaság fejlesztése, a helyi gazdaság szereplőinek integrációja, a helyi termék piacának megteremtése, a turizmus fejlesztése
- a települések és a helyi közösség identitásának és kapcsolatainak erősítése, a humánerőforrás fejlesztése.

2.1. j) a tervezést érintő egyéb jogszabályok

- A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény
- A területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet.
- Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény
- Az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet

- A víziközmű-szolgáltatásról szóló 2011. évi CCIX. törvény
- Az utak építésének, forgalomba helyezésének és megszüntetésének engedélyezéséről szóló 93/2012. (V. 10.) Korm. rendelet
- A vizek hasznosítását, védelmét és kártételeinek elhárítását szolgáló tevékenységekre és létesítményekre vonatkozó általános szabályokról szóló 147/2010. (IV. 29.) Korm. rendelet
- A kiemelt térségi és megyei területrendezési tervek, valamint a településrendezési tervek készítése során az országos, a kiemelt térségi és a megyei övezetek területi érintettségével kapcsolatosan állásfoglalásra kötelezett államigazgatási szervek köréről és az eljárás részletes szabályairól szóló 282/2009. (XII. 11.) Korm. rendelet
- A telekalakításról szóló 85/2000. (XI. 8.) FVM rendelet
- A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény
- A világörökségről szóló 2011. évi LXXVII. törvény
- Az építészeti örökség helyi védelmének szakmai szabályairól szóló 66/1999. (VIII. 13.) FVM rendelet
- Egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet
- A környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról szóló 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet

2.2. A térség területfejlesztési szereplői elképzeléseinek feltárása, a tervezési folyamat partnerségi tervének elkészítése és végrehajtása

A fejlesztési elképzelések feltárása 2011-ben kezdődött, amikor a NORDA Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési ügynökség Nonprofit Kft. megbízásából a Nógrádi Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft. helyzetfeltárást és projektgyűjtést végzett a 2011-2013 időszakra vonatkozóan.

Rövid, aktualizált helyzetértékelés készült el Nógrád megyére, illetve a megyei anyagokból az Észak-magyarországi régióra, valamint Nógrád megyei kezdeményezésű fejlesztési koncepciók, javaslatok kerültek megfogalmazása, beleértve az ágazati fejlesztési programokat is. Az ügynökség összeállította a Nógrád megyei projektek listáját az közszférára és a gazdaságra egyaránt kiterjedően a következő szempontok szerint:

- tervezett, jelentős tőkebefektetési lehetőségek,
- nagy horderejű, még előkészíthető projektek (1 milliárd Ft feletti támogatási igénnyel)
- kisebb, részben vagy teljesen előkészített projektek (250 millió Ft és 1 milliárd Ft közötti támogatás igénnyel),
- kisebb, még előkészíthető projektek (250 millió Ft alatti támogatás igénnyel).

Az önkormányzatok, kistérségi társulások, civil szervezetek, vállalkozások megkérdezése adatlapos felméréssel történt.

A listára került projektek jelentős részéhez a mai napig sem nyílt meg pályázati lehetőség, ezért azok továbbvitele szükséges a 2014-2020 közötti fejlesztési időszakra, amennyiben a projektgazdák fejlesztési szándékukat fenntartják. A helyzetértékelő fejezetrész kiváló alapot képez a 2014-2020 időszakra készülő megyei fejlesztési koncepció helyzetelemző fejezetéhez.

A 2014-2020 időszak tervezési tevékenységéhez a partnerség építése 2012 áprilisában kezdődött meg. Április első hetében két tervezési workshop zajlott a gazdasági szereplők, illetve a városi önkormányzatok részvételével, melyen a résztvevők előadást hallottak a tervezési folyamatról, annak feladatairól, ütemezéséről, illetve megalkották Nógrád megye 2030-ra vonatkozó jövőképét, és javaslatot tettek a legfontosabb prioritásokra.

Nógrád Megye Önkormányzata 2012. június 7-én tárgyalta a területi tervezés aktuális és jövőbeli feladatait, és hatalmazta fel elnökét és a megyei főjegyzőt a területfejlesztési dokumentumok összeállításával összefüggő feladatok előkészítésére. A megyei területfejlesztés koncepció készítése ezzel

hivatalosan is kezdetét vette. Ezt követően jelent meg tervezési felhívás a megyei önkormányzat honlapján.

2.2. a) a partnerségi terv elkészítése

A Partnerségi Terv elkészítése 2012 júliusában kezdődött. A Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlésének Hivatala, illetve a tervezési folyamat szakmai feladatait ellátó Nógrádi Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft. munkatársai közösen meghatározták:

- a partnerségbe bevonni kívánt célcsoportokat
- az egyes partnerekkel folytatandó kommunikáció módját, eszközeit, ütemét
- a tervezés társadalmasításához kapcsolódó rendezvények formáját, menetrendjét
- az eredmények értékelésének és felhasználásának módját, állomásait.

2.2. b) a partnerségi terv végrehajtása,

A Partnerségi Terv végrehajtása három fázisban történik:

Előkészítő fázis: 2012. június 7 – október 15.

Tevékenységek:

- tervezési felhívás összeállítása, megjelentetése a megyei önkormányzat honlapján (www.nograd.hu)
- tervezési műhelyek szervezése 6 városban és 10 mikrotérségben
- területfejlesztési szakmai műhelyek szervezése
- média megjelenések (helyi sajtó, helyi és regionális rádió)
- szakértői csoport felállítása a partnerek képviselőiből
- OTK véleményezésére a partnerek szakértőinek felkérése

Javaslattevő fázis: 2012. október 16 – december 15.

Tevékenységek:

- tervezési felhívásra beérkezett javaslatok értékelése, szintetizálása
- szakértői csoport tagjaival zárt szakmai egyeztetések
- közösségi oldal indítása a lakossággal történő intenzív kommunikációhoz
- média megjelenések
- elkészült munkaanyag írásbeli véleményeztetése a partnerekkel
- területfejlesztési konferencia szervezése a partnerek meghívásával

Programozási fázis: 2013. január 2 – június 30.

Tevékenységek:

- koncepció munka változatának zárt társadalmi egyeztetése a partnerekkel
- koncepció munka változatának nyílt társadalmi egyeztetése rendezvényeken, médián és interneten keresztül
- koncepció elfogadása, közzététele a honlapon
- térségi programozási workshopok (helyi közösségvezérelt programokhoz kapcsolódóan) a helyi érintett szereplőkkel

- területi és ágazati személyes egyeztetések, konzultációk a programozáshoz
- program zárt társadalmi egyeztetése a partnerekkel, érintettekkel
- program elfogadása, közzététele a honlapon
- zárókonferencia a partnerek részvételével

2.2. c) a partnerségi terv eredményei alapján

Mivel a Partnerségi Terv végrehajtása folyamatos, a helyzetelemző rész elkészültekor még csak az időarányos eredményeket lehet figyelembe venni. Jelen fejezetben eddigi tapasztalatainkat összegezzük.

2.2. ca) az üzleti szektor szereplőinek a térséget érintő fejlesztési elképzeléseinek áttekintése

Az üzleti szektor – néhány vállalkozás és érdekképviseleti szervezet, kamara – képviselőit elsőként hívtuk össze 2012 májusában és tájékoztattuk a 2014-2020 időszak tervezési, felkészülési feladatairól. A mikrotérségi workshopokon visszafogott volt a vállalkozói részvétel, a tervezési felhívásra beérkezett javaslatok között turisztikai, kézműipari, illetve klaszter projektjavaslatok szerepelnek. A multinacionális vállalatokkal folytatandó kommunikáció erősítése céljából bevontuk a partnerségbe az EGME klasztert, amely részükre tájékoztató workshopot szervezett szeptember végén. Az eseményen innovációs kezdeményezések kerültek előtérbe. Az üzleti szektor megkeresésével kapcsolatban általános tapasztalat, hogy fejlesztési terveiket – sok esetben mint üzleti titkot – kevésbé osztják meg, illetve – még nem ismerve az ágazati terveket – nehéz őket orientálni területi vagy ágazati irányba.

2.2. cb) az önkormányzatok fejlesztési elképzeléseinek áttekintése

A mikrotérségi workshopokon elhangzott vélemények és a tervezési felhívásra érkezett válaszok alapján az rajzolódik ki, hogy az önkormányzatok nehezen kezelik a hirtelen paradigmaváltást, a fejlesztéseiket tekintve a jelen pályázati rendszer keretein belül gondolkodnak többnyire. Mindez visszatükröződik a beérkezett projektjavaslatokban, melyek túlnyomó része még mindig pontszerű, és nem komplex, területileg integrált fejlesztést céloz meg. Ugyanakkor a tervezési felhívásra beérkezett program- és projektjavaslatok több mint fele az önkormányzatoktól érkezett. A további kommunikációban erősíteni kell a szemléletváltás szükségességét, sürgetve a helyi fejlesztő közösségek mielőbbi formálását. Pozitív kivételt jelentenek a tervezésben azok az önkormányzatok, akik jól értik és alkalmazzák a helyi közösségvezérelt fejlesztések logikáját a LEADER rendszerben. A kisvárosokban nem könnyű megtalálni azokat a vezetők bizalmát élvező és véleményformáló szakembereket, akik a fejlesztési folyamatok élére állhatnak az adott városi térségben.

2.2. cc) a térség társadalmi szervezetei fejlesztési elképzeléseinek áttekintése

A társadalmi szervezetek 2012 júniusában ismerkedhettek meg első ízben a tervezési folyamattal a Környezetvédelmi Világnap alkalmából szervezett konferencián. Mindemellett aktivitásuk a workshopokon, a projektjavaslatok beküldésében a vállalkozókhoz hasonlóan még visszafogott. Legaktívabbnak a programok megfogalmazásában – a várakozásoknak megfelelően – a LEADER egyesületek voltak. A Nógrád Megyei Civil Szolgáltató Központ felajánlotta együttműködését a civil szervezetek mozgósítására a tervezési folyamatban, melyet a javaslattevő fázisban felerősíteni szükséges.

2.3. A területfejlesztés eszköz- és intézményrendszerének elemzése

2.3. a) a területfejlesztés forrásainak elemzése (nemzetközi, központi költségvetési, önkormányzati források, a gazdasági egységek beruházásai, a különféle szervezetek fejlesztései, a háztartások)

Felzárkóztatást szolgáló decentralizált program Nógrád megyében.

Nógrád megyében **1997-2003.** között, az Országgyűlés döntése alapján, felzárkóztatást segítő program került lebonyolításra. A program keretében nyújtott támogatások jelentős hatással voltak a megye gazdaságára, a foglalkoztatottságra és az infrastrukturális ellátottságra.

Az egyes évekre vonatkozó operatív programok megvalósításához, a nemzeti költségvetés decentralizált forrásokat rendelt, melyeket pályázat útján lehetett odaítélni. A források nagy része felett a megyei területfejlesztési tanács, egyeseknél a szaktárca, illetve dekoncentrált szervezete rendelkezett, bár ez utóbbiaknál is ki kellett kérni a tanács véleményét.

A felzárkóztató program során összesen 16 390 millió Ft támogatási keret került elkülönítésre *(ez az összeg tartalmazza a minden megyének biztosított alaptámogatást is)*. Az egyes projektek megvalósítására több forrásból is lehetett támogatást adni, ún. „kapcsolt" pályázat formájában. Sajnálatos körülmény, hogy a program nem tette lehetővé a források integrált felhasználását, mivel az egyes tárcák ragaszkodtak ahhoz, hogy saját rendeleteik szerint történjen a megyei pályázatok kiírása és elbírálása.

A megítélt támogatások 7,5%-a visszatérítendő kamatmentes kölcsön, 92,5%-a végleges tőkejuttatásként került megítélésre.

A program első éveiben, a megyei területfejlesztési tanács többször élt a visszatérítendő támogatás nyújtásával, mivel a visszafizetett pénzeszköz növelte a későbbi decentralizált keretet. Ez a szabály később, – nemzetgazdasági takarékossági indokok alapján – megváltozott és a visszafizetett támogatás a központi költségvetés bevételét képezi. A szabályok változása, a tanács döntéshozó gyakorlatát is ennek megfelelően változtatta.

Nem került elvonásra a TEKI és CÉDE, valamint 2002-ig a TFC kereteknél a lemondásból (esetleg visszavonásból) származó maradvány, továbbá a tárgyévben megítélt, de valamely okból szerződéssel alá nem támasztott támogatás, így a vizsgált időszakban összesen: **17 104 millió Ft** értékben született támogatási határozat.

A döntésre jogosultak **3688 db pályázatot támogattak**, melyek együttesen **85 966,3 millió Ft fejlesztési értéket** kívántak megvalósítani *(a fejlesztési érték összegénél a halmozódás kiszűrésre került, a pályázatok száma viszont a fentiek szerint jelentősen meghaladja a projektek számát)*.

A kistérségek közül a legtöbb pályázatot a vizsgált időszakban a **salgótarjáni 767 db**, legkevesebbet a **szécsényi 268 db** kistérségből nyújtották be.

A legtöbb támogatott projekt szintén a **salgótarjáni (629 db)**, a legkevesebb a **szécsényi (216 db)** kistérségből származik.

A legnagyobb összegű támogatás a **salgótarjáni (4964 millió Ft)**, a legkisebb összegű a **szécsényi (1144 millió Ft)** kistérségbe került megítélésre.

Mivel a kistérségek mérete, településszáma eltérő, ezért pontosabb képet ad az 1 lakosra jutó megítélt támogatás, ami a támogatott beruházások értéke alapján évenként jelentős eltérést mutat. A vizsgált időszak egészét tekintve az 1 lakosra vetített legmagasabb megítélt támogatás a **rétsági 84,85 ezer Ft/fő**, a legalacsonyabb **50,85 ezer Ft/fő a bátonyterenyei** kistérségbe került.

A hétéves program hosszú távú fő célkitűzése volt: „a megye gazdaságának, a lakosság életkörülményeinek az ország fejlettebb régióihoz való felzárkóztatása".

Középtávú célként: „a megye gazdasági pozícióinak jelentős növelése, a munkanélküliség csökkenése" került megfogalmazásra.

A teljes decentralizált keret odaítélése ágazatonként:

ipar, építőipar, kereskedelem, vendéglátás együtt	40,79%
agrárgazdaság	5,95%
non-profit szféra (önkormányzatok, egyházak, társadalmi szervezetek, stb)	53,26%

Fejlesztési célként

gazdaságfejlesztés	34,6%
agrárfejlesztés[1]	5,28%
műszaki infrastruktúra	37,0%
humán infrastruktúra	9,69%
minden más cél együtt	13,43%

[1] *Megjegyzés: nem tartalmazza a megyei földművelésügyi hivatal lebonyolításába tartozó agrár többlettámogatások adatait, mely a vizsgált időszakban **1728,68 millió Ft**. Ha ezt is figyelembe vesszük, úgy agrárfejlesztésre a teljes keret 15,78%-a, illetve agrár ágazatba 16,38%-a került odaítélésre.*

A felzárkóztatási program keretében kiemelt cél volt a foglalkoztatás javítása, új munkahelyek létesítése, kedvezőbb piaci pozíciójú termékek előállítása.

A cél érdekében, a döntéshozatalnál megkülönböztetett súlya volt a munkahelyteremtésnek, illetve a versenyképesség javítását szolgáló munkahely megőrzésnek.

A megítélt támogatásokkal tervezett **új munkahelyek száma: 4764, a megőrzött munkahelyeké: 2851.**

30. táblázat:Új és megőrzött munkahelyek tervezett, illetve megvalósult száma és aránya kistérségenként

	Tervezett	Megvalósult	Megvalósulás aránya
Salgótarjáni kistérség	3343	2441	73,0%
Rétsági kistérség	1086	965	88,9%
Balassagyarmati kistérség	1241	998	80,4%
Pásztói kistérség	856	634	74,1%
Bátonyterenyei kistérség	614	386	62,9%
Szécsényi kistérség	475	407	85,7%

Forrás: saját szerkesztés

Megjegyzés: a meg nem valósultak között szerepeltetjük a lemondott, illetve szerződésszegés miatt visszavont támogatású munkahelyeket.

2004. december 31-i időpontig a megye pályázóihoz került – befejezett projekt – támogatás, összege (figyelembe véve a lemondásokat és visszavonásokat is):

a területfejlesztési tanácson keresztül:	11 219 millió Ft
más szervezeteken keresztül:	3 042 millió Ft
együttesen:	14 261 millió Ft

Mivel a kifizetett támogatások mintegy 9%-a visszatérítendő kamatmentes kölcsön volt, megállapítható, hogy a nemzeti költségvetésből **Nógrád megye az 1997–2004. években 12 977,5 millió Ft vissza nem térítendő támogatást vett igénybe**.

Ez az összeg viszonyítható azokhoz a statisztikai számokhoz, amelyek a megye program zárásakor tapasztalt helyzetét mutatják, összehasonlítva a kiinduló állapottal.

(Megjegyzendő: az állami támogatást növelték, a központilag megítélt források pld.: cél- és címzett támogatás, központi környezet- és vízügyi alap.)

31. táblázat:Néhány összehasonlító adat:

	1996.	2004.	%
GDP (eFt/fő)	387	983[1]	254
1 főre jutó beruházások értéke (eFt)	57	134,5	236
1 főre jutó külföldi tőke (eFt)	35,6	163,6	459
ipari termelés (Md Ft)	42	170	405
munkanélküliségi ráta	17,0%	16,2%[2]	95
vezetékes ivóvízzel ellátott települések aránya	97,6%	100%	102
csatornázott települések aránya	14,7%	64%	435
gázhálózattal rendelkező települések aránya	52,8%	95,3%	180

[1] 2003. évi adat
[2] 2005. évi adat

Forrás: saját szerkesztés

A fenti adatok jelzik, hogy az életminőségre ható tényezők közül, a műszaki infrastruktúra jelentősen fejlődött.

A gazdaság fejlődési mutatóját negatívan befolyásolták az ipari szerkezetváltással együtt járó üzembezárások, illetve az agrárágazat tartós teljesítménycsökkenése.

A létrehozott új munkahelyek száma csupán ellensúlyozni tudta a termelő helyek megszűnésével járó munkaerő kibocsátást.

Összegezve a felzárkóztató program keretében támogatott projektek vállalt kötelezettségeit:

- A kedvezményezett vállalkozások együttesen **151 421 millió Ft** árbevétel növelést és mintegy **5300 db gép** beszerzését és üzembe helyezését vállalták.
- Vállalták:
  - **60 hektár ipari terület** (ipari park) kialakítását
  - **520 tonna hűtőkapacitás** létesítését
  - **477 ezer m^3 többfunkciós tározó** megvalósítását
  - **69 hektár ültetvény** telepítését
- A pályázók vállalták:
  - **18 km út, 2 km kerékpárút, 27 km járda, 18 db műtárgy (híd) építését, 24 db buszöböl és buszmegálló kialakítását,** valamint **236 km út felújítását**
  - **1015 km csatorna**, **40 km ivóvíz-**, **149 km gáz-**, **26 km közvilágító hálózat** és **14 205 m^3/nap szennyvíztisztító kapacitás** megépítését, **27 km patak vízelvezető árok** jó karba helyezését
  - **68 ezer m^2 épület** (csarnok), **47 tanterem** építését, **177 ezer m^2 épület felújítását**
- Támogatásban részesült: **111 pályázat**, mely koncepciók, tanulmányok, programok, rendezési tervek készítésére és **30 projekt**, mely kiadványok megjelentetésére vonatkoztak.

A statisztikai mutatók alapján is egyértelmű, hogy program eredményes volt, a megye teljesítménye, – önmagához viszonyítva – jelentősen javult. Mértéke megfelel az országos átlagnak. Ugyanakkor, mivel a kiinduló bázis nagyon alacsony volt, mindez a felzárkózáshoz kevésnek bizonyul.

A jövőre nézve kedvező, hogy az ipar szerkezete alapvetően változott, a nagyobb hatékonyságú ágazatok irányába. A külföldi tőke részvétele közel ötszörösére nőtt.

A foglalkoztatottság csak nagyon szerény mértékben bővült, de ez a mutató reálisan csak az egyéb körülmények figyelembe vételével értékelhető.

A legvitathatatlanabb fejlődés a műszaki infrastruktúra kiépítettségénél érzékelhető. Vezetékes ivóvízzel a program indításánál gyakorlatilag minden település rendelkezett. Vezetékes gázhálózatba kapcsolt települések száma 43% ponttal nőtt és megközelíti a 96%-ot. A telefonszolgáltatást tekintve kialakult a kínálati piac.

A csatornázott települések aránya 14,7%-ról, 64%-ra nőtt és további kiépítések vannak folyamatban. Ezzel párhuzamosan a tisztító kapacitás 19,4 ezer m^3/d-ről 33,3 ezer m^3/d-ra nőtt.

A területfejlesztési támogatási rendszer, alapvetően az önkormányzati utak, járdák felújítását és fejlesztését támogatta, de bizonyos mértékig hozzájárult az állami közútfejlesztési feladatokhoz is.

A környezet védelmét szolgálta a gázhálózat fejlesztése, a csatornázás és tisztítókapacitás bővítése mellett, a szilárd hulladék ártalmatlanítását szolgáló nógrádmarcali és salgótarjáni regionális hulladéklerakó megépítése. Számos településen megvalósult az energiatakarékos közvilágítás.

Épített kulturális örökségünk jelentős hányadát sikerült részben vagy egészben felújítani. Ezek között különösen magas a szakrális emlékek száma.

Számottevően nőtt az idősek elhelyezését szolgáló férőhelyek száma. A kistérségi szociális ellátás intézményhálózatát bővítette, illetve színvonalát javította a minden kistérséget érintő egy éves, a pásztói esetében hároméves program.

A program tapasztalatai:

A támogatási források decentralizálása bizonyítottan jól működött. Az a gyakorlat, hogy a megítélt támogatások általánosan alacsonyabbak voltak a jogszerűen igényelttől, többségében eredményt hozott – hiszen az adott keretből több projektet lehetett támogatni –, kisebb hányadnál azonban részben hozzájárult ahhoz, hogy a pályázó vagy lemondta a támogatást, vagy nem tudta teljesíteni vállalt kötelezettségét.

Utólag is egyértelmű, hogy **a program sikeresebb lett volna, a különböző források integrált felhasználásának engedélyezésével.**

A felzárkóztatást szolgáló decentralizált program először három megyét érintett, melyek száma először 5-re, majd végül hét megyére terjedt ki. E megyék támogatása eltért a versenyképes megyék támogatásától, ezért tartottuk szükségesnek a Nógrád megyei program egyedi, részletesebb kifejtését.

A regionalizáció, a regionális és központi támogatási rendszer 2002. évi beindítását követően a támogatások rendszere jobban összevethető az általános országos gyakorlattal. Ezen összevetést, a hatékonyság, forrásszerzési aktivitás fejezetben részletezzük, itt csak rövid összegző utalást teszünk a fő forráscsoportokra, az elért eredmények mértékére és arányára.

A Nemzeti Fejlesztési Terv keretében Nógrád megyéből 726 db pályázat érkezett be, amelyből 305 db (42%) volt sikeres. Nógrádi projekthelyszínekre 258 db támogatási szerződés született 14 523 mFt értékben.

Az Új Magyarország Fejlesztési Tervben Nógrád megyéből 1451 db pályázat érkezett be, amely az országos megyei átlagnak (3.097 db) 46,8%-a. A beadott pályázatoknak kevesebb, mint fele nyert el összesen 49 777 mFt támogatást. A megyének megítélt összeg az országos megyei átlagnak mindössze 22,5%-át éri el.

Hazai forrásokból Nógrád megyében 2002-2011 között a TEIR támogatási alrendszerének adatai szerint 2991 db projektet valósítottak meg 83 868 mFt hazai forrás felhasználásával.

Az EMVA III. tengelyét alkotó vidékfejlesztési pályázati rendszerben összesen 231 db támogatási kérelem érkezett be Nógrád megyéből, melyből 143 nyert támogatást. A megyében megítélt összes EMVA III. tengely vidékfejlesztési támogatás összege 2981 millió Ft.

2.3. b) a területfejlesztés intézményrendszere (szervezet, működés, együttműködés)

Az 1996. június 4-ei születése óta egyszer helyesbített és hússzor módosított, a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény rögzíti – mindenkor a hatályos módon – a területfejlesztés szereplőit és azok mozgásterét.

A területfejlesztés első, fogalmi meghatározása ma is változatlanul helytálló: „az országra, valamint térségeire kiterjedő társadalmi, gazdasági és környezeti területi folyamatok figyelése, értékelése, a szükséges tervszerű beavatkozási irányok meghatározása, a rövid, közép- és hosszú távú átfogó fejlesztési célok, koncepciók és intézkedések meghatározása, összehangolása és megvalósítása a fejlesztési programok keretében, érvényesítése az egyéb ágazati döntésekben".

A területfejlesztés intézményrendszerének négy fő szintje – az országos, a regionális, a megyei és a kistérségi szint – ugyan végig jelen volt a törvény változásai során, azonban eltérő súllyal és jelentőséggel bírt a regionális, a megyei és a kistérségi szint egyaránt.

Magyarország uniós csatlakozásának előkészítése idején, a közigazgatási egységnek nem nevezhető, önkormányzattal nem rendelkező tervezési-statisztikai régiók létrehozásával a regionális szint megerősödött, majd meghatározóvá vált. A hazai forrású pályázatok kezelése 2003-tól gyors ütemben terelődött át a megyéktől a régióhoz, s 2005-re teljes lett e téren a regionalizáció. Sajnálatos, hogy e források 2010-től itt is teljesen megszűntek. A kistérségek önkéntes területfejlesztési társulásain alapulva, – néhány esetben azok mellett – jogszabályok alapján többcélú társulások jöttek létre, s képviseletük mind a régióban, mind a megyénél biztosított volt, azonban szerepük formai maradt, s igazi hatással nem bírtak sem a folyamatokra, sem a források pályázati rendszerére. A saját illetékességi területükre fejlesztési terveket, koncepciókat, programokat készítettek, s változó eredményességgel igyekeztek azokat – pályázati forrásfüggő szemlélettel – megvalósítani.

A regionális szerep megerősödésével – függetlenül attól, hogy a mindenkor hatályos területfejlesztési törvény a megyei önkormányzatot és a megyei területfejlesztési tanácsot is a fejlesztési politika meghatározó szereplőjeként tartotta nyilván – a megyei szint kiüresedett.

Sajátos módon a területfejlesztés egyéb szereplőitől szinte függetlenül alakult ki a vidékfejlesztési támogatási rendszer, szervezet és hálózat, mely – határozatban kihirdetett döntéseken alapuló – egyedi pályáztatási rendszert alakított ki. Ennek megítélésében a támogatni kívánt vidéki szereplők megosztottak. Sajátos ága ennek a szubszidiaritás, a decentralizáció és a partnerség elvét leginkább magában hordozó, negyedik tengelyként aposztrofált LEADER helyi akciócsoportok rendszere.

A területfejlesztési döntések – időtálló módon, működési mechanizmusoktól függetlenül – nem nélkülözhetik a partnerséget a szereplők között, ezért a mindenkori kormányzat, az önkormányzatok, a területfejlesztési tanácsok és társulások igyekeztek bevonni a döntéshozatalba a kamarák és a munkavállalók képviselőit is. A területfejlesztésben – elsősorban és természetesen saját jól felfogott érdeke érvényesítési lehetősége miatt, s különösképp a támogatási döntés, a forráselosztás mindenkori szintjén – örömmel vállalt részt a társadalmi és gazdasági szereplők széles köre.

Megyei szinten rendre két letéteményese volt a területfejlesztésnek: a megyei önkormányzat, illetve a megyei területfejlesztési tanács.

A megyei önkormányzatnak a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény alapján közel 15 évig elsősorban csak együttműködő, véleményező, állást foglaló szerepe volt, illetve a települési önkormányzatok kérésére elősegíthette a területfejlesztési társulások szerveződését.

Nógrád megyében – a többi megyéhez hasonlóan – a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény alapján létrejött a megyei területfejlesztési tanács. E sajátos, törvény által alapított „kvázi" költségvetési szerv működéséhez központi támogatást kapott, illetve a tanács tagjaitól tagdíjnak nevezett költség hozzájárulást szedett be. A megyei területfejlesztés működtetéséhez forrást biztosított a forrásgazda minisztériumokkal kötött szerződések alapján a meghirdetett pályázati felhívásokhoz kapcsolódó forrás 1,5-3%-a között mozgó, technikai asszisztencia díja.

A Tanács maga alakíthatta ki munkaszervezetét. E téren az országban többféle rendszer alakult ki. A Nógrád Megyei Területfejlesztési Tanács elsők között (ha nem elsőként), 1996. szeptember 1-én alapította meg munkaszervezetét közhasznú társaság formában. Volt megye, ahol e feladatot a tanács alkalmazottjaiként működtetett titkársággal oldották meg, volt ahol kiszervezték a feladatot a megyei önkormányzat hivatalába, de nem volt ritka a vegyes rendszerű feladatellátás sem.

2012. január 1-jétől az új Alaptörvény, az új önkormányzati törvény, a módosított területfejlesztési törvény alapján határozott változás következett be a területfejlesztésben. Megszűntek a regionális, a megyei és a kistérségi tanácsok, a fejlesztés területi centrumaivá a megyei önkormányzatok váltak. Új intézményként jöttek létre a regionális és a megyei területfejlesztési konzultációs fórumok.

A kht.-ből 2009. március 20-án nonprofit kft.-vé alakult munkaszervezet, a Nógrádi fejlesztési Ügynökség fő tulajdonosa 2012. január 1. napjától – a Nógrád Megyei Területfejlesztési Tanács jogutódja – Nógrád Megye Önkormányzata lett.

A területfejlesztési feladatokat ellátó szervek Nógrád megyében:

A települési önkormányzatok képviselő-testületei a közös területfejlesztési célok kidolgozására és megvalósítására jogi személyiséggel rendelkező területfejlesztési társulást hozhatnak létre.

A megyében a korábbi hat kistérség társulásai – területfejlesztési céllal is bíró önkormányzati társulásként – megmaradtak, mindegyike önálló munkaszervezettel rendelkezik. Bár alapfeladataikat nem befolyásolja, de az együttműködésben mégis kérdés lehet, hogy az ettől kissé eltérő, azonos központú és darabszámú járási településcsoport rendszert követi e majd e társulások tagjainak átrendeződése is.

Nógrád Megye Önkormányzata területfejlesztési és az önkormányzati törvényben foglaltaknak megfelelően átalakította szervezeti és működési szabályzatát, ügyrendjét, bizottsági munkamegosztását, s végzi tevékenységét. A területfejlesztési és területrendezési feladatokat a közgyűlés hivatala és a tulajdonolt Nógrádi Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft. látja el.

Az Észak-magyarországi régió területén működő Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád megyei közgyűlések elnökei megalakították és működtetik a regionális területfejlesztési konzultációs fórumot. Nógrád megye Közgyűlése e mellett megyei területfejlesztési konzultációs fórumot is létrehozott.

A területfejlesztés megyei együttműködési rendszerének részét képezi – a hatályos törvénynek megfelelően – a megyei kormányhivatallal, a megyében működő kamarákkal, a KRF Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Zrt.-vel, a Magyar Közút Nonprofit Zrt. megyei igazgatóságával, az ipari parkokat működtető szervezetekkel, a megyei vállalkozásfejlesztési alapítvánnyal, a területi vízügyi igazgatóságokkal, állami erdészetekkel, területfejlesztési célú egyéb szervezetekkel, egyesületekkel kialakított együttműködés.

Nógrád megye a NORDA Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség illetékességi és működési területén fekszik, így Nógrád Megye Önkormányzata – különösen a megyébe kihelyezett támogatási források és a területi, területfejlesztési tervezés, programozás terén – velük szoros együttműködést alakított ki.

A megye városaiban hat kistérségi szerepet is ellátó helyi vidékfejlesztési irodát alakítottak ki, s négy Helyi Leader Akciócsoport és annak munkaszervezete (a 36 Jó Palóc Közhasznú Egyesülete, a Cserhátalja LEADER Nonprofit Kft. és a Ipoly-menti Palócok Térségfejlesztő Egyesülete, DIPO HACS) tevékenykedik.

A területfejlesztéshez kapcsolódik a megyében működő turisztikai desztináció menedzsment szervezetek tevékenysége is: Nógrád Turisztikai Közhasznú Nonprofit Kft. (térségi), Salgótarján Helyi TDM Közhasznú Egyesület, Nyugat-Nógrád Megyei TDM Nonprofit Kft. (Bánk).

A 2014-20-as tervezési munka több olyan területre is rávilágíthat, melyek alapján – a változó, kiegészülő jogszabályok figyelembevételével – a területfejlesztési feladatokat, szerepeket és munkamegosztásokat a megye, a megyei jogú város, a térségi önkormányzati társulások szintjén újra kell gondolni.

2.3.c) a területfejlesztés hatékonysága (eddigi eredmények, forrás-aktivitás, az intézmények hatása, hiányosságok)

Nógrád megye forrásszerzési aktivitása és sikeressége (2012. december)

A fejezet elemzéseinek elkészítéséhez az NFÜ nyilvános, interneten elérhető statisztikáit használtuk fel. Az Új Széchenyi Terv pályázatai esetén a beérkezett illetve IH által támogatott pályázatok, megkötött szerződések, az igényelt, megítélt és leszerződött támogatás adatainak vonatkozásában a megfelelő értelmezés néhány OP esetén csak feltételezhető, mivel az NFÜ – kérésünk ellenére – nem volt hajlandó értelmezési módszertani segítséget nyújtani.

A ***Nemzeti Fejlesztési Terv*** keretében Nógrád megyéből 726 db pályázat érkezett be, amelyből 305 db (42%) volt sikeres. A támogatott pályázatok országos szintű megyei átlagszáma ugyanebben az időszakban 937 db volt.

Az Operatív Programokat áttekintve megállapítható, hogy Nógrád megye rendkívül gyengén szerepelt a GVOP pályázatain, mivel míg országos szinten a megyék átlagosan 413 db projektre kaptak támogatást, Nógrádból mindössze 63 db a nyertes pályázatok száma. A támogatott pályázatok értéke ebben az Operatív Programban a legalacsonyabb, 1105 mFt, ami az országos megyei átlagnak mindössze 15%-át teszi ki. Ez a gyenge teljesítmény a gazdasági mutatók alakulásában is jól tükröződik. A HEFOP esetén 5 db nyertes pályázattal Nógrád a megyei átlagnak mindössze 32,7%-át tudta teljesíteni. A megyei aktivitás legjobbnak a ROP esetén mondható, viszont a 93 db beadott pályázatból mindössze 21 db (22,5%) tudott nyerni.

Ha a nyertes pályázatokat benyújtó szervezet szerint vizsgáljuk, megállapítható, hogy míg országosan a mikrovállakozások adták be a pályázatok 30%-át, addig Nógrád megyében ennél magasabb aránnyal (33%) az államháztartáson belüli nonprofit szervezetek állnak az élen.

A 10 legnagyobb támogatott projektben egyetlen egy vállalati munkahelyteremtő fejlesztés sem szerepel, azok – egy turisztikai pályázat és egy munkaerőpiaci program kivételével – mind infrastrukturális beruházások. A projektek nagyságára és az elnyert támogatások összegére nézve meglepő, hogy a toplistára kerülhetett már 319 mFt-os támogatást nyert projekt is!

54. ábra: Pályázatok száma operatív programonként

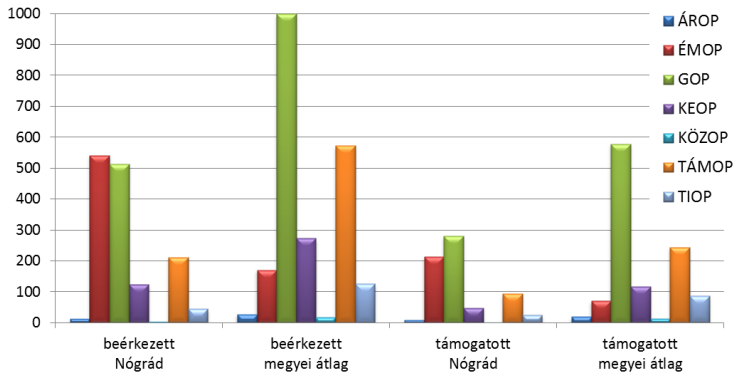

Forrás: NFÜ

Az ***Új Magyarország Fejlesztési Tervben*** Nógrád megyéből 2411 db pályázat érkezett be, amely az országos megyei átlagnak (5243 db) 46%-a. A beadott pályázatoknak kevesebb, mint fele nyert el 81 376 mFt támogatást. A megyének megítélt összeg az országos megyei átlagnak mindössze 25,16%-át éri el.

Nógrád rendkívül gyenge teljesítményt nyújtott a KÖZOP-ban, ahol 5 benyújtott pályázatból 4 nyert. Ugyanebben az OP-ban az országos megyei átlag ennek az ötszöröse. Az 5 pályázatban kért 31 171 mFt támogatásból mindössze annak 11,9%-át ítélték oda. Ha összegszerűen vizsgáljuk, közlekedésfejlesztésre Nógrád megye így mindössze 3732 mFt támogatást nyert, ami az országos megyei átlag 5%-át sem éri el! Mivel a megyében sem villamosított vasút, sem autópálya, sem autóút nincs, ez a szám azt tükrözi, hogy a döntéshozatalban a rászorultság semmilyen szerepet nem játszik.

Javult valamelyest a gazdaságfejlesztési pályázatok aránya, bár a Nógrádban támogatott GOP projektek száma még mindig kevesebb, mint fele az országos átlagnak. Az országos átlagos pályázati aktivitásnak szintén közel felét teszi ki csak a nógrádi pályázatok száma a KEOP és ÁROP esetén, ennél rosszabb az arány a TÁMOP és TIOP kiírásoknál. A kért összegekhez képest nagyon gyenge a támogatási arány a KEOP esetén, ahol a megye mindössze 13 037 mFt támogatást kapott az országos megyei átlag 55 311 mFt-tal szemben.

55. ábra: Támogatások összege operatív programonként

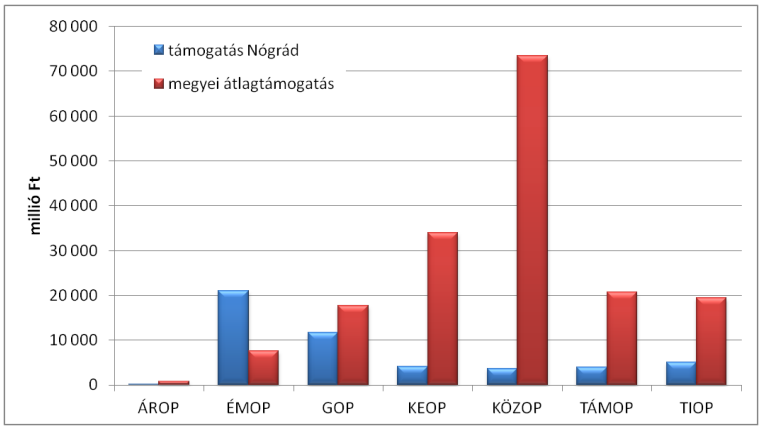

Forrás: NFÜ

Megmaradt a bizalom a regionális források iránt, mert a megye messze a legnagyobb aktivitást mutatta az ÉMOP kiírásainál. A beérkezett 739 pályázatból 327 nyerni is tudott.

A támogatott szervezet típusa szerinti megoszlásnál tovább nőtt az államháztartáson belüli nonprofit szervezetek aránya (40%), a vállalkozások részvétele pedig valamelyest javult az előző időszakhoz képest.

Az ***Új Széchenyi Terv*** több vonatkozásban is változásokat hozott. Sok tekintetben átláthatóbbá vált a pályázati rendszer, a GOP és néhány egyéb (pl. ÉMOP telephelyfejlesztés) pályázata esetén már előre kiszámíthatók a kapható pontszámok. Növekszik a gyorsított elbírálású (automatikus) pályázatok száma. A regionális pályázatok esetén már érvényesülnek a 2014–20-as időszak célkitűzései, miszerint nem a felzárkóztatás a cél, hanem a kitörési pontokat jelentő potenciálok megerősítése. A pályázatok – az adott térség helyzetét minimális mértékben figyelembe véve – minden régióra azonos feltételekkel jelennek meg. Ezzel térségünk a tőkéért folytatott versenyben – két kivétellel – a többi konvergencia régióval azonos feltételekkel indul, elveszítette előnyeit. A társadalmasítási folyamatokban kezdenek megjelenni a nógrádi vélemények, a helyzet kikényszeríti a területi lobby erősödését.

2012. decemberéig Nógrád megyéből – itteni projekthelyszínnel – 1596 db ÚSZT pályázat érkezett be, aktivitását tekintve ezzel utolsó a megyék sorában. Aktivitásunk az utóbbi másfél évben semmit sem változott.

Az 1596 db pályázatra a nógrádiak 91 373 mFt támogatást igényeltek, e tekintetben szintén az utolsó helyen állunk a megyék sorában. A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség ezidáig 319 db pályázatot támogatott 38 916 mFt értékben. Nógrádi projekthelyszínekre 368 db támogatási szerződés született már meg 24 181 mFt értékben. A kifizetések összege nem éri el a megítélt támogatások 10%-át sem.

Hazai források felhasználása Nógrád megyében

A TEIR támogatási alrendszerének adatai szerint 2002-2011 között Nógrád megye kistérségeiben 2991 db projektet valósítottak meg 83 868 mFt hazai forrás felhasználásával.

56. ábra: Projektek száma (db) összetétel – Év/időszak: 2002-2011

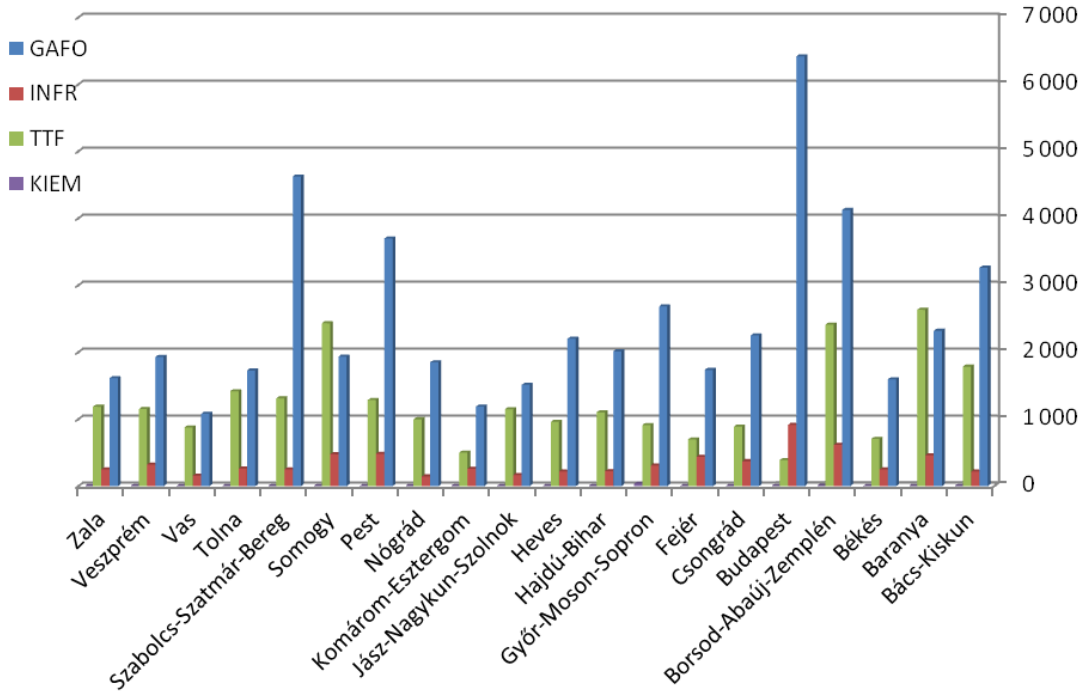

[GAFO] Gazdasági élet fejlődését, foglalkoztatást ösztönző beruházások
[INFR] Infrastrukturális, környezetvédelmi, műszaki és kulturális célokat szolgáló fejlesztések [KIEM] Kiemelt térségek támogatása Nem csoportosított hazai támogatások [TTF] Terület- és településfejlesztési támogatások

Forrás: NFÜ, saját szerkesztés

Az vizsgált időszakban (2002-2011) beérkezett összes hazai pályázatnak Nógrád megye 3,67%-át nyújtotta be. Az országos megyei átlaghoz képest a beadott pályázatok számának tekintetében Nógrád megye 73,5%-os arányt képvisel, ami egyértelműen azt jelzi, hogy a megye pályázói aktivitása a hazai pályázati rendszerben jóval magasabb az Európai Uniós forrásoknál tapasztaltnál. A gazdasági élet fejlődését, foglalkoztatást ösztönző beruházások kedvező adata főleg arra az időszakra vezethető vissza, amikor még rendelkezésre álltak decentralizált források a vállalkozások beruházásainak támogatására. Ugyanez mondható el a terület- és településfejlesztési támogatásokról. A korábbi elemzésben látható gyenge infrastrukturális és környezetvédelmi forrásszerzési teljesítmény oka nem abban áll, hogy hazai források finanszírozták volna a fejlesztéseket. Ezen a téren Nógrád a hazai pályázatok tekintetében sem élt nagy igénnyel (országos átlag 42%-a), bár az arány sokkal jobb az Európai Uniós aktivitásnál.

57. ábra: Támogatás értéke (mFt) összetétel – Év/időszak: 2002-2011

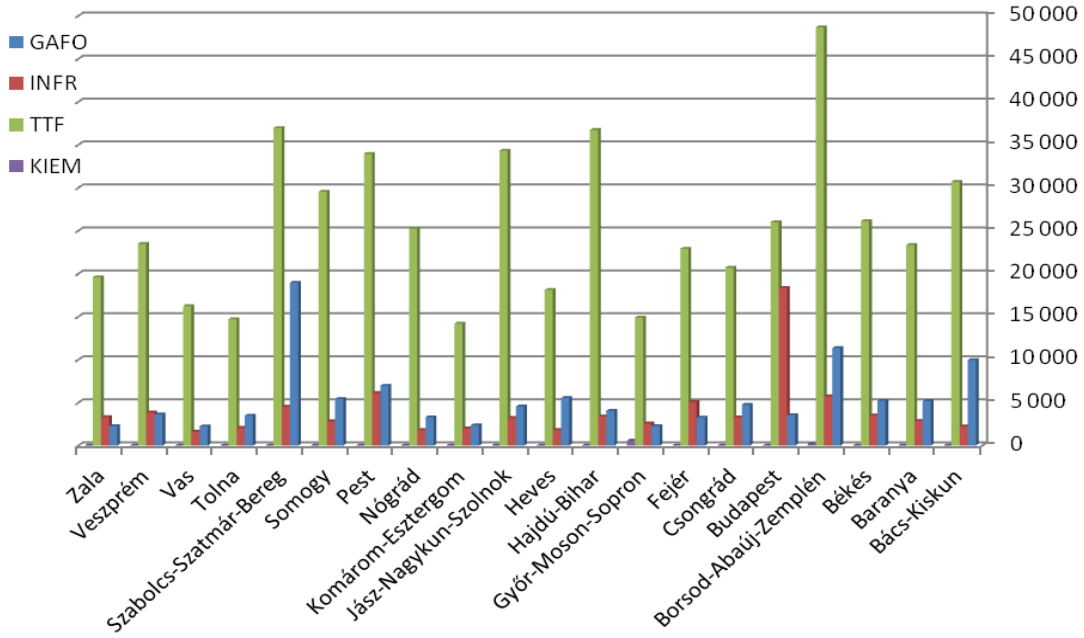

[GAFO] Gazdasági élet fejlődését, foglalkoztatást ösztönző beruházások [INFR] Infrastrukturális, környezetvédelmi, műszaki és kulturális célokat szolgáló fejlesztések [KIEM] Kiemelt térségek támogatása Nem csoportosított hazai támogatások [TTF] Terület- és településfejlesztési támogatások

Forrás: NFÜ, saját szerkesztés

Ha érték szerint vizsgáljuk a Nógrádba érkezett hazai támogatásokat, a megyei rangsorban még feljebb ugorhatunk, illetve megfordul a területfejlesztési és gazdaságfejlesztési támogatások aránya. Ez nyilván a területfejlesztési támogatások projektenkénti nagyobb összegével magyarázható. Az infrastrukturális és környezetvédelmi támogatásokat vizsgálva érték szerint Nógrád már nem az utolsó a rangsorban, megelőzi Heves és Vas megyét.

A jobb teljesítményből arra következtethetünk, hogy a potenciális pályázók elérhetőbbnek tartották a decentralizált forrásokat, illetve nem volt nagy visszatartó ereje a többségében kevésbé bürokratikus hazai pályázati eljárásrendeknek. A Nógrád Megyei Területfejlesztési Tanács 1997-2003 között 3700 db projekthez nyújtott 14,6 milliárd Ft támogatást.

Az Európai Uniós pályázati források hatásának átfogó értékelése Nógrád fejlesztésében

Az Európai Uniós forrásokból az NFT és az ÚMFT által finanszírozott projektek értékét, volumenét vizsgálva az a kép rajzolódik ki, hogy **a források jelentős részét infrastrukturális beruházásokra fordították**. Ezek közül kiemelkednek a város- és település rekonstrukciós projektek, a salgótarjáni elkerülő út, illetve a 21. sz. főút előzési sávjainak építése, valamint néhány kisebb köz- és összekötő út fejlesztés. Csatornaépítés Drégelypalánkon és Honton volt folyamatban, egészségügyi fejlesztés pedig Rétságon és Szécsényben valósult meg. Értékben kiemelkedik a Nógrád megyei TISZK infrastruktúra fejlesztési projektje is. Mindezen toplistás projekteknek munkahely teremtő hatása csak közvetetten érvényesül, vagyis **hatékonyan nem kezelik a térség legnagyobb problémáját**. A foglalkoztatás elősegítését az NFT-ben mindössze a munkaügyi központ 941 milliós HEFOP projektje szolgálta jelentősebb mértékben, ezt követően csak 2011. áprilisában született döntés olyan nagyobb volumenű projektről, amelynek munkahelyteremtő hatása van, ha az elnyert egymilliárdos nagyságrendű támogatáshoz képest szerényebb mértékben is.

Az **Új Széchenyi Terv** pályázatainak ismeretében elmondható, hogy **a támogatási lehetőségeknek alig érezhető hatása lesz arra, hogy megindoljon a fejletlenebb térségekbe a működő-tőke áramlása**. Ebből a pályázati rendszerből **hiányoznak a területi kohéziót érvényesítő megkülönböztetett feltételek.**

A Gazdaságfejlesztési Operatív Program mikro-, kis- és középvállalkozásoknak szóló pályázati kiírásai – a Nyugat Dunántúli Régió kivételével – minden konvergencia régió számára ugyanazokat a támogatási feltételeket kínálják, a kötelező vállalások tekintetében pedig semmilyen különbséget nem tesznek az ország különböző területein működő vállalkozások között. Létezik olyan komplex technológiai innovációra vonatkozó GOP és KMOP kiírás is, amely ugyanolyan támogatási intenzitást biztosít a pest megyei, mint a nógrádi vállalkozások számára. Az új, nagyobb méretű beruházásokat támogatni hivatott „Technológia és foglalkoztatás" konstrukció max. 35%-os támogatást biztosító értékelő függvénye **semmilyen súllyal sem vette figyelembe azt, ha a beruházás hátrányos helyzetű térségben valósul meg**. A Regionális Operatív Programok ipartelepítés és telephelyfejlesztés pályázatai úgy jelentek meg, hogy **a nógrádi vállalkozásoknak ugyanolyan szakmai értékelési, illetve vállalási feltételeknek kell megfelelniük, mint a Nyugat-Dunántúliaknak**! Ugyanolyan pontrendszer alapján értékelik egy győri és egy bátonyterenyei vállalkozás korrigált eredmény mutatóját, eladósodottságát, egyéb üzleti mutatóit. 2009-ben a nógrádi vállalkozások jövedelmezőségi szintje az országos tendenciával ellentétben drasztikus visszaesést mutatott: a jövedelmezőségi szint indexe 2008. és 2009. évek tekintetében országos szinten 5,1% volt, míg Nógrádban -0,3%. A potenciális vállalati pályázókkal folytatott konzultáció azt az eredményt hozta, hogy a támogatáshoz szükséges minimális pontszámok elérése nehézségeket okoz, vagy idealisztikussá teszi az elviekben elérhető maximális támogatási mértéket.

A pályázati támogatás lehetne az egyik eszköz, amely egy befektetői döntés során képes ellensúlyozni a hátrányos helyzetből adódó visszatartó erőt, melyet a munkaerő kedvezőtlen összetétele, a rossz megközelíthetőség, vagy a magasan képzettek elvándorlása okoz. Ha megnézzük a komolyabb munkahelyteremtést elváró GOP, ÉMOP pályázati konstrukciókat, látható, hogy elsősorban a már korábban betelepült és bővülni szándékozó vállalkozások adtak be pályázatokat. **A pályázati preferenciák és forráselosztási rendszer átalakítása nélkül aligha számíthatunk nagy számú új munkahelyre az elkövetkező években Nógrád megyében.**

Vidékfejlesztési támogatások Nógrád megyében

A Magyar Vidékfejlesztési Hivatal salgótarjáni irodájától 2011. augusztusában kapott adatok szerint az EMVA III. tengelyét alkotó vidékfejlesztési pályázati rendszerben összesen 231 db támogatási kérelem érkezett be Nógrád megyéből, melyből 143 nyert támogatást. Legtöbb pályázat turisztikai témában érkezett (61), a megítélt támogatások értéke tekintetében viszont az integrált közösségi és szolgáltató tér (IKSZT) pályázatok vezetnek 926,5 millió Ft megítélt összeggel. A megyében megítélt összes EMVA III. tengely vidékfejlesztési támogatás összege 2981 millió Ft. Meglepő, hogy ebből 2011. március közepéig mindössze 199,8 millió Ft-ot fizettek ki (6,7%)!

Megyei akciócsoportok vonatkozásában a pályázati aktivitás az alábbiak szerint alakult:

58. ábra: Kérelmek

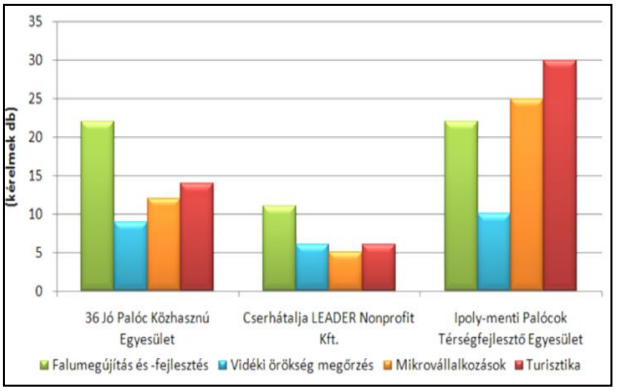

Forrás: MVH

59. ábra: Határozatok

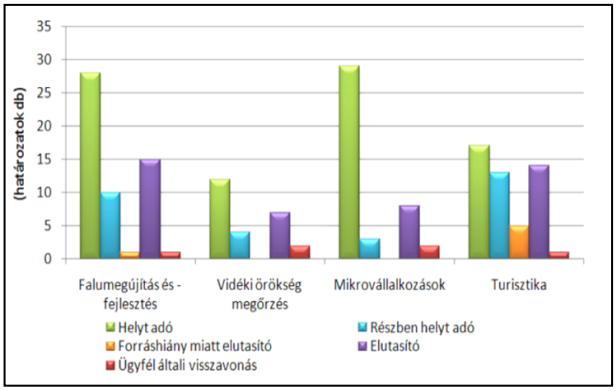

Forrás: MVH

Legnagyobb érdeklődést minden jogcím esetén a nyugat-nógrádi térség mutatta. Ott kiemelkedően magas volt a turisztikai témájú kérelmek száma.

Ami a nyertes pályázók számát illeti, a mikrovállalkozások vannak túlsúlyban a támogatottak között. Meglepő, hogy a turisztikai témájú kérelmeknél a pályázatok közel felének csak részben adtak helyt.

A vidékfejlesztési támogatások esetén sajnos nem tudunk országos, illetve megyei összehasonlítást végezni, mivel az MVH elzárkózott az adatszolgáltatástól.

Az EMVA pályázatokon támogatást nyert önkormányzatok, vállalkozások kivétel nélkül mind túlzott bürokráciáról, rendkívül elhúzódó kifizetésekről számoltak be személyes konzultációnk alkalmával. Rendkívüli hátrányba hozza az **5000 fő alatti települések mikrovállalkozóit** a városiakkal szemben, hogy a vidékfejlesztési pályázatok rendkívül rövid időre nyílnak meg (1-2 hónap), az igényekhez képest kevés a forrás, és az MVH „sajátos" rendszerében rendkívül nehéz hozzájutni a támogatáshoz. Kizárásra kerülnek a GOP-ból, ROP-ból, ahol viszonylag bőséges a forrás, folyamatos a beadás, és léteznek automatikus elbírálású pályázatok is. Ez a lehatárolás különösen sújtja Nógrád megyét aprófalvas településszerkezete miatt.

A gyenge forrásszerzési aktivitás és sikeresség okai

A 2011-ben Nógrád megye hat kistérségében tartott önkormányzati konzultáció, illetve a tanácsadási tevékenység során a vállalkozásokkal és nonprofit szervezetekkel folytatott rendszeres megbeszélések alapján a gyenge megyei pályázati aktivitásokat az alábbiak szerint összegezhetjük:

Nagyfokú tőkeszegénység

- nincs meg a pályázáshoz szükséges önerő
- az intézményfenntartás és kötelező feladatellátás az önkormányzatoknál a fejlesztésektől von el forrást („sokba kerül a szegénység")
- a bankok kockázatvállalási hajlandósága a pályázati önerő és támogatás megelőlegezés tekintetében is nagyon alacsony, különösen hátrányban vannak a kistelepülések és a turisztikai projektgazdák (pozitív vélemény néhány takarékszövetkezetről hangzott csak el)
- ha elérhető a hitel, akkor drága, illetve kiszámíthatatlan, hogy az elhúzódó elszámolási folyamatok miatt meddig kell a kamatot fizetni
- nincs forrás tervezésre, bizonytalan, hogy az előkészítésbe invesztált többmilliós költség majd nyertes pályázaton támogatásból visszatérül-e; egyre több ilyen kötelezettség jelenik meg (hatástanulmány, értékbecslés, stb.)
- kérdéses a projektek eredményeinek pénzügyi fenntarthatósága

Átláthatatlan pályázati rendszer

- hosszabb tervezési folyamatú projektek esetén időközben változnak a támogatási prioritások (kerékpárút)
- megkérdőjelezhető indokoltságú sokszoros hiánypótlások, bürokratikus, lassú eljárás
- bürokraták által íróasztal mellett készített kiírások nem adnak megfelelő keretet a problémák komplex kezelését szolgáló megoldásokra

Saját belső gyengeségek

- hiányoznak a jó ötletek, alacsony fokú az innovativitás
- a települések pontszerű fejlesztésekben gondolkodnak, hiányoznak az integrált projektek, alacsony az együttműködés foka
- a fejlesztések – helyi stratégiák hiányában és forrásvezéreltség okán – ad hoc jellegűek, nem épülnek egymásra, sokszor megalapozatlanok
- a pályázatok társadalmasításában alacsony a részvétel, nincs szervezett véleménygyűjtés, szakmai lobby
- gyenge az érdekérvényesítő képesség a projektek előkészítését elhúzó állami szervezetek irányába (tipikusan NFA)

2.4. Helyzetértékelés

2.4. a) a térség erősségeinek, gyengeségeinek, lehetőségeinek és a térséget fenyegető veszélyek azonosítása

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
• kedvező földrajzi elhelyezkedés Budapesthez, mint nemzetközi gazdasági centrumhoz képest • önfenntartó képességet magában hordozó településszerkezet • környezetet intenzíven terhelő megavállalatok és környezeti katasztrófák kockázatát hordozó veszélyes üzemek nem működnek • Kelet- és Nyugat-Nógrádot a megyehatárhoz közel lévő tranzitútvonalak kötik be a közép-európai nagytérség gazdasági vérkeringésébe • a megye minden térségi központjában létezik az iparszerű termelés vállalati kultúrája • a térségben létezik világszínvonalú tudás az itt működő magyar és multinacionális cégeknél • gazdag történelmi, kulturális, építészeti örökség, néphagyományok • világörökségi helyszín és egyre jelentősebbé váló turisztikai attrakciók • Magyarország egyik legerdősültebb megyéje egyedülálló geológiai értékekkel • gyógyulást segítő klimatikus környezet és kiváló infrastruktúra az egészségipari fejlesztésekhez • a szolgáltató szektor továbbfejlesztésének alapjai megvannak: jó minőségű és méretű ingatlanállomány, képezhető közép- és felsőfokú végzettségűek • széles szakmakultúrát lefedni képes, fejleszthető szakképző intézményrendszer	• tervszerű fejlesztés koordináció hiányában uralkodóvá vált a pontszerű, összehangolatlan fejlesztés • a fejlődést visszafogó, a kor színvonalának nem megfelelő megyén belüli közúti és vasúti hálózat és rácsatlakozás a környező fő közlekedési korridorokra • rossz minőségű településközi úthálózat • városképet rontó, a település és a helyi közösség számára veszteségtermelő barnamezős területek • a tradicionális iparágak többsége nem tudott megújulni, alkalmazkodni az új piaci elvárásokhoz • a KKV szektor innovációs potenciálja rendkívül alacsony • a megye meglévő turisztikai vonzerői nem tudtak erős, tartózkodási idővel és költéssel párosuló kínálattá formálódni • elszegényedő, depressziós társadalom • magas munkanélküliség, alacsony szintű foglalkoztatás, drasztikus elvándorlás és népességfogyás, rohamos elöregedés • halmozottan hátrányos helyzetű népesség számának és arányának folyamatos növekedése • a fiatalok intenzív elvándorlása miatt alacsony szintű a nyelvismeret és piacképes tudás • alacsony együttműködési készség és képesség, gyenge belső kohézió szétforgácsolódott kapacitásokkal • alacsony forrásfelvevő képesség, nagyfokú tőkehiány • beszűkült belső piac • rossz gazdálkodás a meglévő erőforrásokkal (föld, ipari ingatlan, tudás) • karakter nélküli imázs • az infrastruktúra fejletlensége
LEHETŐSÉGEK	**VESZÉLYEK**
• megváltozott fejlesztési jogi környezet: a tervezés területi bázisai 2014-2020 között a megyék, ami lehetővé teszi egy helyiek által elfogadott, tudatos tervezésen alapuló fejlesztési	• negatív globális és hazai gazdasági forgatókönyvek bekövetkezése miatt a megye társadalmi-gazdasági leszakadási folyamata állandósul, elveszítve fejlődési potenciálját

koncepció és program megvalósítását, illetve emellett preferenciák biztosíthatók kiemelt térségek fejlesztéséhez (pl. szabad vállalkozási övezet)
• változó geopolitika: a főváros tágabb térsége erőteljesebb rácsatlakozási lehetőséget kap a központi régió fejlesztési folyamataira, szerepet vállalhat a főváros tehermentesítésében (közlekedés, intézmények)
• a területi együttműködésben 2014-2020 között kiemelt támogatást élvez a Duna Stratégia, melyre Nógrád megye a vidékfejlesztésen, táj- és vízgazdálkodáson keresztül rácsatlakozhat
  • a határon átnyúló együttműködések számára biztosított uniós források kibővülnek 2014-2020 között, amely – megfelelő tervezési és intézményi háttérrel – új perspektívát ad a Besztercebánya megyével kialakult együttműködésnek
• a 2030-ra szóló globális előrejelzések szerint* fokozódik a világban a víz- és élelmiszerhiány, ami felértékeli Nógrád megye adottságait, megerősíti ebbéli potenciáljait, még a globális felmelegedés felgyorsulása esetén is
• még inkább felértékelődik az információs technológia szerepe, amely segítheti közösségek, hálózatok önszerveződését, az együttműködés fokozódását, a főváros közeli kedvező életterek térbeli kiterjedését
• 2030-ig tovább nő az energiaszükséglet a világon, felértékelődnek a jelenleg ki nem használt, régi vagy új energiaforrások, így akár a nógrádi szén, megújuló energiaforrás is
• 2030-ra a globális társadalmon belül a középosztály növekszik leggyorsabban, amely bővülő igényt támaszt a fejlett technológiákkal, egészségügyi ellátással szemben, lehetőséget teremtve az ilyen szolgáltató ágazatok fejlesztéséhez
• Kína gazdasági befolyása tovább növekszik (akár megelőzve az USA-t), amelynek jobb kihasználásához kedvező alapot jelenthetnek az elindult megyei kapcsolatok
	• a megye életében meghatározó helyi értelmiség elveszíti hitét a jövőben, és csökkenő társadalmi cselekvőképességével nem tud egy megújulási folyamat élére állni
	• Nógrád továbbra is kimarad a működő tőke-befektetési helyszínek közül, mivel a multinacionális cégek egyre inkább a feltörekvő országokba áramlanak majd
	• a megye déli és nyugati részének erőteljesebb hozzárendelése a fővárosi agglomerációhoz a megye egyik felének jelent csak előnyöket, tovább erősítve polarizáltságát
	  • a megye elszegényedési folyamata vonzerőként jelentkezik a tágabb térség halmozottan hátrányos helyzetű csoportjai számára
	• Nógrád megye végképp perifériára kerül a nemzeti fejlesztéspolitikában, és hasonló sorsú észak-magyarországi, valamint dél-szlovákiai határtérségeivel együtt Közép-Európa „szegénynegyedének” részévé válik
	• a városba áramlás fokozódását előrejelző trendek bekövetkezése miatt a nógrádi vidék fokozottan elnéptelenedik

** Global Trends 2030: Alternative Worlds – National Intelligence Council (USA, 2012. december)*

Erre a dokumentumra hivatkoznak a következő bekezdések is.

2.4. b) a térség lehetséges fejlesztési irányainak bemutatása, és ezek alapján a lehetséges cselekvési területek azonosítása

A 2011-ben az Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács megrendelésére készült helyzet-elemzés és javaslat tartalmából kiindulva foglaltuk össze az alábbi táblázatban a lehetséges fejlesztési irányokat. Ennek tartalma az országos tervdokumentumok és megállapodások létrejöttének és változásának megfelelően a későbbiekben módosítást igényel.

1. FEJLŐDŐ GAZDASÁG	
Munkahelyteremtés	Kis- és középvállalkozások munkahelyteremtő beruházásai Új termelőkapacitások létrehozása Nógrád megyében Munkahelyteremtő beruházások a szolgáltató szektorban Tudatosan fejlesztett szociális, közösségi vállalkozások
Tőkevonzó képesség javítása	Új zöldmezős iparterületek kialakítása Ipari parkok bővítése, termelői inkubátorok fejlesztése Barnamezős területek alkalmassá tétele beruházások fogadására Kiemelt fejlesztési területek közúti elérhetőségének javítása Komplex befektetés-ösztönzési akciók
Vállalkozás-élénkítés	Újszerű, eddig nem alkalmazott modellek bevezetése a vállalkozás-élénkítésben Megyei vállalkozási tanácsadó- és mentorhálózat felépítése és működtetése Vállalkozások menedzsment és szakmai ismereteit javító gyakorlatorientált képzések Megyei KKV együttműködési hálózatok létrejöttének elősegítése Fiatal gazdák támogatása
Helyi hozzáadott érték növelése	Csúcstechnológiák bevezetése, új, fejlett munkakultúrák elterjesztése a vállalkozásoknál Termékek feldolgozottságának fokát növelő beruházások Minőségbiztosítási rendszerek bevezetése és megfelelőségi feltételek biztosítása a piacbővítéshez Modern menedzsment alkalmazását elősegítő informatikai megoldások elterjesztése
Tartózkodási időt meghosszabbító turisztikai fejlesztések	Megyei, vagy térségi jelentőségű desztináció létrehozása, komplex turisztikai beruházások indukálása A megye meglévő, meghatározó, jelenleg szegmentált, különálló kínálati elmeit egységes kínálati rendszerré fejlesztése Szálláshelyek minőségi fejlesztése Turisztikai szolgáltatások fejlesztése, illetve professzionális termékfejlesztés Mikrotérségi, települési szintű, vidéki turizmust kiszolgáló komplex szolgáltató központok létrehozása Megyei turisztikai marketing akciók Új célcsoport szegmensek bevonzását megalapozó akciók, beruházások hálózatépítéssel
Helyi termék előállítás és értékesítés ösztönzése	Helyi termék feldolgozó kisüzemet, műhelyt létrehozó beruházások Háziipar fejlesztését szolgáló modellek Helyi termék alapú marketing akciók, országos vonzerejű rendezvények Legjobb gyakorlatok szerzése helyi termék alapú gazdaságfejlesztésben Helyi termék előállító és értékesítő hálózatok létrehozásának ösztönzése

Hatékony gazdálkodás a korlátos erőforrásokkal, alternatív megoldások elterjedésének elősegítése	Új modellek az önfenntartó helyi gazdaság területén Korszerűtlen középületek költséghatékony fenntartásának elősegítése Vállalkozások energia-racionalizálása Hulladék újrahasznosító beruházások Környezeti kármentesítés a veszélyeztetett területeken Lakossági öko-szemléletet elősegítő komplex programok
Piacbővítés elősegítése	Mikro- és kisvállalkozások marketing tevékenységét erősítő gyakornok program Elektronikus kereskedelem elterjesztése Beszállítói inkubáció KKV export inkubáció és tanácsadás Magyar-szlovák határmenti kereskedelmi kapcsolatok bővítése Komplex külpiaci akciók
2. AKTÍV, KREATÍV, EGYÜTTMŰKÖDŐ TÁRSADALOM	
Foglalkoztathatóság javítása	Széleskörű pszichoszociális alapú mentális felkészítő programok és mentorálás a hátrányos helyzetűek számára Új felnőttképzési modellek a munkaerőpiaci igények hatékony kielégítésére Értékteremtő közmunka, képzéssekkel összekapcsolva Speciális munkaerőpiaci felkészítés fogyatékos célcsoportoknak
Kompetencia és tudás növelése	Kompetencia alapú képzések a munkaerőpiac igénye alapján Komplex megoldások hiányszakmák megszüntetésére Alkalmazottak szakmaspecifikus nyelvi ismereteinek fejlesztése Alkalmazottak képzettségi szintjének növelése Felsőfokú intézménystruktúra újra fogalmazása Kistérségi tanulóközpontok kiépítése felnőttképzési céljából
Innovációt elősegítő kezdeményezések	Innovációs központ létrehozása • Piacképes fejlesztési eredmények bevezetésének, piacra jutásának segítése • Első innovációs lépések a mikro- és kisvállalkozásoknál • KKV-k innovációs tevékenységének támogatása Kreativitás fejlesztés az általános iskolától a munkahelyekig
Komplex programok a szegénység és kirekesztettség kezelésére	A probléma komplexitásának megfelelő megyei szintű módszertani szakértői támogatás kialakítása Néhány települési mintaprogram elindítása, menedzselése, eljárások terjesztése
A helyi társadalom vitalitásának növelése	Települési, térségi egészségmegőrző programok A helyi társadalom depressziós állapotát kezelő programok bevezetése Települési, mikrotérségi orvosi rendelők felújítása, akadálymentesítése, felszereltségének növelése Kórházak összehangolt, egymást kiegészítő fejlesztése. Az új járó beteg központok fokozott bevonása az „egynapos” beavatkozásoknál Multidiszciplináris Rehabilitációs központ fejlesztés, szolgáltatások Egészségipari fejlesztések
Nógrád megye helyzetét javító civil kezdeményezések	Hálózatok, együttműködések létrejöttének elősegítése Tehetségfeltáró, gondozó és támogató programok Energiaracionalizálási bemutatók, programok, hatékonysági szemléletformálás Civil szervezetekre alapozott szociális ellátási formák kialakítása és terjesztése

3. MARASZTALÓ ÉLETTÉR	
Vonzó településkép kialakítása és fenntartása	Városrehabilitációs, szociális célú városrehabilitációs programok Komplex település rehabilitáció Kiemelt turisztikai attrakciók környezetének rendezése, biztonságának növelése
Modern oktatás-nevelés értékmegőrzéssel	Szociális és gyermekjóléti alapellátás fejlesztése Tehetséggondozó fejlesztő programok Szociális alapú, bentlakásos oktatási intézmények létrehozása mélyszegénységben élő, hátrányos helyzetű gyermekeknek
Tartalmas szabadidő minden korosztálynak	Tömegsport feltételeinek megteremtése Természeti környezeti fejlesztések, szabadtéri programok, rendezvények
Biztonságos és kényelmes közlekedés	Fenntartható közösségi közlekedés fejlesztése, színvonalának növelése Kombinált helyi és távolsági rendszer Parkolók kialakítása Helyi kerékpárutak fejlesztése
Infrastrukturális hálózatfejlesztés	Közút és kerékpárút fejlesztések Kommunális közműfejlesztések Informatikai és szórakoztató elektronikai hálózatfejlesztések Megújuló energiaforrásokra alapuló helyi, mikrotérségi rendszerek
Környezetbiztonság növelése Nógrád megyében	Többfunkciós víztározók kialakítása Megfelelő, talajfogó növénykultúrák telepítése Energiahatékonyság növelés a környezet megóvásáért
Fiatalok elvándorlását megakadályozó modell értékű programok	Helyi foglalkoztatás elősegítése Távmunkaprogramok kialakítása Bedolgozói hálózatok kialakítása Gyermek és családbarát munkahelyek kialakítása

MELLÉKLETEK

1.2. ad) számú melléklet

TERMÉSZET ÉS TÁJVÉDELEM

Duna-Ipoly Nemzeti Park

A Duna-Ipoly Nemzeti Park 1997-ben alakult, területe 60 676 hektár. A Börzsöny igen változatos táji, geomorfológiai, geológiai, hidrológiai, botanikai, zoológiai és kultúrtörténeti értékekben bővelkedő védett területéből Nógrád megyéhez csak a hegység keleti pereme tartozik. A Nemzeti parknak része az Ipolyszögi Égerláp 106 hektárnyi területtel.

Hollókői Tájvédelmi Körzet

A 141 hektár területű TK a Cserhát dombjai közé zárt Hollókő község és környéke építészeti, gazdálkodási és kulturális hagyományainak megóvására 1977-ben alakult. A tájvédelmi körzet a Cserhát élő falumúzeumát, természeti környezetét: a hagyásfás legelőt, a középkori vármaradvánnyal és a keskenyparcellás öreg szőlőket foglalja magába.

A hollókői Várhegy alatt elterülő Ófalu megőrizte egykori településszerkezetét és a műemléki védettség következtében a régi palóc házak sora élő „falumúzeumot" alkot. A szépségekben gazdag tájba települt kisközség szerkezete speciális észak-magyarországi, nem található hasonló a Kárpát-medencében.

A falu fölé magasodó várrom Nógrád megye számos középkori vára közül a legkisebb, de a legépebben megmaradt. Az Ófalu helyreállítása alapján a települést 1987-ben felvették az UNESCO „Világ Kulturális Öröksége" listájára.

Kelet-cserháti Tájvédelmi Körzet

A Kelet-Cserhát Tájvédelmi Körzet nagyrészt a Központi-Cserhát, kisebb részben a Cserhátalja és a Zagyvavölgy területén fekszik, Nógrád megye délkeleti részén. A 7425 hektár kiterjedésű védett természeti terület alacsony hegyvidéki, illetve dombsági táj, illetve a hegylábakon lefutó néhány patakvölgy. A tájvédelmi körzet felszíni vizekben nem túl gazdag. Vízgyűjtője a Zagyva, patakjai szélsőséges vízjárásúak. A területen számos, de kis vízhozamú forrás fakad. A természetvédelmi szempontból legértékesebb élőhelytípusok a természetközeli erdők és gyepek, valamint féltermészetes gyepek. A déli oldalak mészköves területein hagyományos szőlőművelés folyt, melynek felhagyása után a természetes szukcesszió félszáraz gyepeket hozott létre. Ezek a gyepek a tájvédelmi körzet talán legértékesebb növényzeti típusai. Több nemzetközi szinten is jelentős, fokozottan védett állatfaj él a területen.

Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet

Az országhatár mellett, Salgótarjánt északi irányból körülölelő Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet 1989-ben létesült. A területbe akkor olvadt be az országos jelentőségű Salgó-vár, a Szilváskő, a Kercseg-völgy, a zagyvarónai Várhegy, a Gortva-völgy, a Bárna-patak és a Zagyva-folyó eredő forrása, mint helyi jelentőségű védett terület. Területe 6619 hektár, ebből 519 hektár fokozottan védett. A Nógrádi-medence legszebb formájú vulkáni képződményét meredek gerincek és mély völgyek tagolják.

A területen 67 védett növényfajt, 247 védett állatfajt tartanak nyilván. Természetközeli élőhelynek minősíthető a terület közel 65%-a. A növénytársulások közül különösen értékesek a szubmontán bükkösök és tölgyesek, a molyhostölgyes bokorerdők, és a sziklagyepek még megmaradt foltjai. A geológiai értékek közül a Salgó, a Kis- Salgó vagy Boszorkánykő, a Szilváskő környéki bányák feltárásai és másodlagos barlangrendszere, valamint az eresztvényi bányák feltárásai feltétlenül kiemelést érdemelnek. A terület eszmei értékét növeli, hogy itt található a Zagyva-folyó eredő forrása.

A történeti múlt emlékeinek ápolása és az értékek bemutatása jól társul az oktató, nevelő munkával. Ehhez kapcsolódik a somoskői Magyarbányán kialakított kőtár; a Boszorkánykőn és a Szilváskőn található geológiai tanösvény.

Mátrai Tájvédelmi Körzet

A tájvédelmi körzet Nógrád megyébe 693 hektáron nyúlik át Pásztó és Bátonyterenye közigazgatási területén.

Az Ágasvár északi oldalán Bec-kútig elnyúló területen értékes középhegységi bükkösök és gyertyános-tölgyesek találhatók. A patakok mentén és az összefutó vizekből létrejövő kis tavak mellett égerligetek és magas kőrisállományok élnek. Ezekben néhány védett növényfaj találja meg életfeltételeit.

Ipolytarnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Terület

A védett terület Ipolytarnóc község határában helyezkedik el. A miocén földtörténeti korból származó, mintegy 17–23 millió évvel ezelőtti életteret bizonyító, az ősélet számos emlékével rendelkezik (kövesedett erdő, levéllenyomatok, ősállatok lábnyomai, cápafogak).

A terület központi magját 1944-ben nyilvánították védetté. 1995-ben az Európa Tanács szakértői csoportja Európa Diplomával jutalmazta, mely címet a terület példás működése miatt 2020-ig meghosszabbítottak. A terület a Világörökség várományosi listáján szerepel és a Novohrad-Nógrád Geopark beléptető kapuja. A geoturizmus fellegvára, széleskörű interpretációs eszköztárral ismerteti a terület és tágabb környezetének világhírű földtani örökségét (osmaradvanyok.hu).

Sóshartyáni Hencse-hegy Természetvédelmi Terület

A Salgótarján környéki homokkőterületek természetvédelmi szempontból egyik legértékesebb területe. A védettség célja a homokkő sziklagyepek, sztyepprétek és pusztai cserjések és a hozzájuk kötődő életközösségek fenntartása, megőrzése. A terület flórája és növényzete az alföldi homokpuszta-gyepekkel mutat nagyfokú rokonságot, amit a szubmediterrán eredetű növényfajok jelenléte bizonyít. A terület állatvilága – a növényzethez hasonlóan – védett fajokban bővelkedik.

Márkházapusztai fás legelő Természetvédelmi Terület

A 273 hektáros területen a természetvédelmi kezelési cél az erdők – fás legelők – gyepek mozaikjának megőrzése, visszaállítása. Az 53 hektár erdő részben természetközeli cseres-tölgyes, gyertyános-tölgyes és patakparti ligeterdő állomány, valamint másik részében tájidegen akácos. A gyepterületek részben a korábbi fás legelők különböző szukcessziós állapotban lévő maradványai, illetve felhagyott legelők, parlagterületek.

Maconkai-rét Természetvédelmi Terület

Bátonyterenyén, 6 hektár nagyságú területen található. Létrehozatalát a Zagyva-völgy kis területen fennmaradt élőlény-közösségeinek, különösen a mocsárrét, zsombékoló magassásos és nem zsombékoló magassásos által alkotott élõhely komplex megőrzése, a területen található védett növény- és állatfajok populációinak védelme, állományuk növelése az életlehetõségeiket javító természetvédelmi kezelés indokolta.

Folyamatban lévő és tervezett védetté nyilvánítások

A Bükki Nemzeti Park Igazgatóság működési területén jelenleg öt védetté nyilvánítási eljárás (országos jelentőségű) van folyamatban. Ezek közül egy meglévő országos jelentőségű védett természeti terület bővítésére, négy pedig új természetvédelmi terület kialakítására irányul. Közülük legjelentősebb területnövekménnyel a Kelet-cserháti TK bővítése, és az Ipoly menti TK létrehozása jár.

Ex lege védett természeti területek

Lápok

A megyében védett lápok Etes, Ipolytarnóc, Karancslapujtő, Litke, Nógrádszakál, Pásztó, Patvarc, Zabar településeken fordulnak elő

Ex lege védett természeti emlékek

Barlangok

A megyében lévő természetes és a fontosabb mesterséges üregek száma a barlangkataszter alapján 104 db. A barlangok felmérését és dokumentálását a KvVM Barlangtani és Földtani Osztálya végezte el.

Víznyelők

A Bükki Nemzeti Park Igazgatósága megyét étintő területén fordulnak elő víznyelők, digitálisan viszont még nem kerültek azonosításra.

Források

Az előzetes adatok alapján (VUTUKI Kft.) a DINPI megyét érintő működési területén 56 db ex lege védett forrás található, míg a Bükki Nemzeti Park Igazgatósága területén 210 védett forrás regisztrált.

Földvárak

Jelenleg 53 földvárat azonosítottak.

Helyi jelentőségű védett természeti területek és emlékek

Nógrád megyében jelenleg 77 helyi jelentőségű védett természeti terület és természeti emlék található.

Erdőrezervátum

A megyében a 14/2000. (VI.26.) KöM rendelet szerint erdőrezervátumnak minősül a Duna-Ipoly Nemzeti Park területéhez tartozó Diósjenő közigazgatási területén a Pogány rózsás területe. Kemence közigazgatási területére eső résszel együtt területe 396,4 hektár. Ebből magterület Diósjenőn 91,3 hektár.

Európai közösségi jelentőségű területek (Natura 2000 területek)

A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság működési területén 3 különleges madárvédelmi terület és 3 kiemelt jelentőségű természet-megőrzési terület található, míg a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság területén 2 ill. 15. A Natura 2000 területek művelési ág szerinti megoszlása nagyon vegyes képet mutat. A legtöbb terület esetében magas az erdők aránya, ugyanakkor van olyan terület, ami szinte teljes egészében szántó, gyep, vagy kivett terület.

Egyéb nemzetközi jogi védelem alatt álló területek

Ramsari területek

Ramsari területek a megyében a 8001/1997.(K. É. Ért. 4.) KTM tájékoztató szerint a Duna-Ipoly Nemzeti Park területéből az Ipoly-völgy, melynek kiterjedése 2248 hektár. Érintett települések: Hont, Drégelypalánk, Ipolyvece, Dejtár, Ipolyszög, Balassagyarmat.

1.2. af) számú melléklet

Szennyezőforrások és szennyezett területek adatai tényfeltárás után

Objektum cím	Szennyezőforrás kiterjedése (m^2)	Feltárt szennyező anyagok száma	Feltárt szennyező anyagok összmennyisége (m3)	Feltárt szennyező anyagok neve	Okoz felszíni víz szennyezettséget?	A (B) szennyezettségi határérték felett szennyezett földtani közeg mennyisége (m^3)	A (B) szennyezettségi határérték felett szennyezett felszín alatti víz mennyisége (m3)	A (B) szennyezettségi határérték felett szennyezett felszín alatti víz horizontális kiterjedésének felszíni vetülete (m2)
2660 Balassagyarmat Szügyi 63.	0	0	0	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	nem	140	250	560
2660 Balassagyarmat Ipolypart U. 42	0	2	0	Nitrát, Szulfát	nem	0	0	0
2660 Balassagyarmat Benczúr 2.	625	1	10	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	nem	3500	1200	2000
2660 Balassagyarmat Vízy Zsigmond 1.	5000	0	0	Összes alifás szénhidrogén (TPH), Benzol, Toluol, Xilolok, Etil-benzol	nem	15000	20000	20000
2660 Balassagyarmat Pozsonyi út 30.	59355	3	5	Tetraklór-etilén, Triklór-etilén, Diklór-etilének	nem	0	59355	261162
3070 Bátonyterenye Ózdi út 15.	18115	0	0	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	nem	0	2323	1815
3070 Bátonyterenye Ipari park	0	1	0	Arzén	nem	0	0	0
3070 Bátonyterenye Béke 104-106.	491	0	0	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	nem	625	30	84
3070 Bátonyterenye külter. hrsz.: 0253/5	23466	5	0	Bór (B), Szulfát, Bárium, Ammónium, Nikkel	nem	0	10000	23466
3123 Cered Gyepűs-major hrsz.:013.	50	0	0	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	nem	296	175	388
3153 Dorogháza Ménkes bányatelep hrsz.: 57	0	0	0	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	igen	578	385	803
3144 Mátranovák Szabadság út. 51	0	0	0	Ásványolajok	nem	172	2904	7260
3060 Pásztó Salgótarjáni út -	100	5	100	Összes alifás szénhidrogén (TPH), Benzol, Toluol, Etil-benzol, Xilolok, Egyéb alkilbenzolok (összes)	nem	0	200	200
3060 Pásztó külterület 018 hrsz.	2500	4	0	Arzén, Kadmium, Szelén, Kobalt	nem	3000	0	0
2651 Rétság Pusztaszántói út 1.	300	8	4	Összes alifás szénhidrogén (TPH), Benzol, Toluol, Etil-benzol, Xilolok, Egyéb alkilbenzolok (összes), Naftalinok, Összes PAH a naftalin(ok) nélkül	nem	1200	3250	1300

Objektum cím	Szennyezőforrás kiterjedése (m^2)	Feltárt szennyező anyagok száma	Feltárt szennyező anyagok összmennyisége (m3)	Feltárt szennyező anyagok neve	Okoz felszíni víz szennyezettséget?	A (B) szennyezettségi határérték felett szennyezett földtani közeg mennyisége (m^3)	A (B) szennyezettségi határérték felett szennyezett felszín alatti víz mennyisége (m3)	A (B) szennyezettségi határérték felett szennyezett felszín alatti víz horizontális kiterjedésének felszíni vetülete (m2)
3100 Salgótarján Rákóczi 137-139.	11164	0	0	Összes alifás szénhidrogén (TPH), Összes PAH a naftalin(ok) nélkül	nem	11164	3665	3665
3100 Salgótarján Rákóczi 137-139.	33161	0	0	Összes alifás szénhidrogén (TPH), Arzén	nem	33161	9213	9213
3104 Salgótarján Csókás puszta 0375/2	1	5	1	Ammónium, Réz, Ólom, Cink, Szulfát	nem	0	0	0
3100 Salgótarján Állomás 5.	0	0	0	Összes alifás szénhidrogén (TPH), Benzol, Toluol, Etil-benzol, Xilolok, Egyéb alkilbenzolok (összes)	nem	2692	224	884
3100 Salgótarján Rákóczi út 68	200	1	150	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	nem	150	15	200
3100 Salgótarján Nagy Sándor József 6.	500	0	0	Összes alifás szénhidrogén (TPH), Benzol, Toluol, Etil-benzol, Xilolok, Egyéb alkilbenzolok (összes)	igen	37850	4400	18325
3170 Szécsény, Kommunális hulladéklerakó	0	2	0	Nikkel, Arzén	nem	3	68000	34000

Forrás: FAVI-KÁRINFO

Szennyezőforrások és szennyezett területek adatai tényfeltárás után – mennyiségi adatok

Objektum cím	Feltárt szennyező anyagok neve	Szennyező anyag max. koncentrációja földtani közegben (mg/kg)	Szennyező anyag mennyiség földtani közegben (kg)	Szennyező anyag max. koncentrációja felszín alatti vízben	Szennyező anyag mennyiség felszín alatti vízben (kg)
2660 Balassagyarmat Szügyi 63.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	603 mg/kg	160 kg	11200 ug/l	2,8 kg
2660 Balassagyarmat Ipolypart U. 42	Nitrát	-	-	35 mg/l	35 mg/l
2660 Balassagyarmat Ipolypart U. 42	Szulfát	-	-	1365 mg/l	1365 mg/l
2660 Balassagyarmat Benczúr 2.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	129000 mg/kg	30 t	36600 ug/l	10 kg
2660 Balassagyarmat Vízy Zsigmond 1.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	3520 mg/kg	11250 kg	16891 ug/l	10 kg
2660 Balassagyarmat Vízy Zsigmond 1.	Benzol	-	-	3470 ug/l	3 kg
2660 Balassagyarmat Vízy Zsigmond 1.	Toluol	-	-	3020 ug/l	3 kg
2660 Balassagyarmat Vízy Zsigmond 1.	Xilolok	-	-	2970 ug/l	3 kg
2660 Balassagyarmat Vízy Zsigmond 1.	Etil-benzol	-	-	746 ug/l	1 kg
2660 Balassagyarmat Pozsonyi út 30.	Tetraklór-etilén	-	-	128 ug/l	0,2 t
2660 Balassagyarmat Pozsonyi út 30.	Triklór-etilén	-	-	556 ug/l	0,5 t
2660 Balassagyarmat Pozsonyi út 30.	Diklór-etilének	-	-	34300 ug/l	5 t
3070 Bátonyterenye Ózdi út 15.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	0 mg/kg	515,74 mg/l	2680 ug/l	195 ug/l
3070 Bátonyterenye Ipari park	Arzén			1,25 ug/l	31,8 mg/kg,sz.a.
3070 Bátonyterenye Béke 104-106.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	3210 mg/kg	10,6 t	3730 ug/l	0,59 kg
3070 Bátonyterenye külterület hrsz.: 0253/5	Bór (B)	-	-	14100 ug/l	6715 ug/l
3070 Bátonyterenye külterület hrsz.: 0253/5	Szulfát	-	-	2930 mg/l	2037 mg/l
3070 Bátonyterenye külterület hrsz.: 0253/5	Bárium	-	-	2 mg/l	1,1 mg/l
3070 Bátonyterenye külterület hrsz.: 0253/5	Ammónium	-	-	58 mg/l	24,6 mg/l
3070 Bátonyterenye külterület hrsz.: 0253/5	Nikkel	-	-	38,3 mg/l	19,7 mg/l
3123 Cered Gyepűs-major hrsz.:013.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	1520 mg/kg	15 kg	3600 ug/l	10 kg
3153 Dorogháza Ménkes bányatelep hrsz.: 57	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	9710 mg/kg	3650 kg	55007 ug/l	9,5 kg
3144 Mátranovák Szabadság út. 51	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	1900 mg/kg	1900 mg/kg	51700 ug/l	51700 ug/l
3144 Mátranovák Szabadság út. 51	Benzol	-	-	2,4 ug/l	2,4 mg/kg, sz.a.
3144 Mátranovák Szabadság út. 51	Egyéb alkilbenzolok (összes)	9,7 mg/kg	9,7 mg/kg	456 ug/l	456 ug/l
3144 Mátranovák Szabadság út. 51	Naftalinok	14,97 mg/kg	14,97 mg/kg	590 ug/l	590 mg/kg, sz.a.
3144 Mátranovák Szabadság út. 51	Összes PAH a naftalin(ok) nélkül	14,55 mg/kg	14,55 mg/kg	125,25 ug/l	125,25 ug/l
3060 Pásztó Salgótarjáni út - OMV Hun. Kft.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	-	-	1000 ug/l	1000 ug/l
3060 Pásztó Salgótarjáni út - OMV Hun. Kft.	Benzol	0	0	7 ug/l	4,9 ug/l
3060 Pásztó Salgótarjáni út - OMV Hun. Kft.	Toluol	0	0	9 ug/l	9 ug/l

Objektum cím	Feltárt szennyező anyagok neve	Szennyező anyag max. koncentrációja földtani közegben (mg/kg)	Szennyező anyag mennyiség földtani közegben (kg)	Szennyező anyag max. koncentrációja felszín alatti vízben	Szennyező anyag mennyiség felszín alatti vízben (kg)
3060 Pásztó Salgótarjáni út - OMV Hun. Kft..	Etil-benzol	0	0	7 ug/l	7 ug/l
3060 Pásztó Salgótarjáni út - OMV Hun. Kft.	Xilolok	0	0	23 ug/l	6 ug/l
3060 Pásztó Salgótarjáni út - OMV Hun. Kft.	Egyéb alkilbenzolok (összes)	0	0	380 ug/l	66 ug/l
3060 Pásztó külterület 018 hrsz.	Arzén	241 mg/kg	241 mg/kg	-	-
3060 Pásztó külterület 018 hrsz.	Kadmium	8 mg/kg	8 mg/kg	-	-
3060 Pásztó külterület 018 hrsz.	Szelén	4,4 mg/kg	4,4 mg/kg	-	-
3060 Pásztó külterület 018 hrsz.	Kobalt	46 mg/kg	46 mg/kg	-	-
2651 Rétság Pusztaszántói út 1.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	30500 mg/kg	1329 kg	2340 ug/l	9,7 kg
2651 Rétság Pusztaszántói út 1.	Benzol	31,3 mg/kg	7 kg	11300 ug/l	2,8 kg
2651 Rétság Pusztaszántói út 1.	Toluol	377 mg/kg	200 kg	17400 ug/l	3,1 kg
2651 Rétság Pusztaszántói út 1.	Etil-benzol	125 mg/kg	60 kg	1200 ug/l	0,2 kg
2651 Rétság Pusztaszántói út 1.	Xilolok	631 mg/kg	345 kg	12700 ug/l	3,3 kg
2651 Rétság Pusztaszántói út 1.	Egyéb alkilbenzolok (összes)	916 mg/kg	516 kg	8880 ug/l	2,7 kg
2651 Rétság Pusztaszántói út 1.	Naftalinok	80,5 mg/kg	39 kg	352,4 ug/l	0,14 kg
2651 Rétság Pusztaszántói út 1.	Összes PAH a naftalin(ok) nélkül	80,93 mg/kg	39 kg	0,44 ug/l	0,1 kg
3100 Salgótarján Rákóczi 137-139.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	8760 mg/kg	784 t	13900 ug/l	128 kg
3100 Salgótarján Rákóczi 137-139.	Összes PAH a naftalin(ok) nélkül	30,1 mg/kg	3 t	8,4 ug/l	48000 mg
3100 Salgótarján Rákóczi 137-139.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	6660 mg/kg	200 t	0	0
3100 Salgótarján Rákóczi 137-139.	Arzén	894 mg/kg	13 t	7230 ug/l	26000 mg
3104 Salgótarján Csókás puszta 0375/2 hrsz.	Ammónium	-	-	0,28 mg/l	0,18 mg/l
3104 Salgótarján Csókás puszta 0375/2 hrsz.	Réz	-	-	42,3 ug/l	14,32 ug/l
3104 Salgótarján Csókás puszta 0375/2 hrsz.	Ólom	-	-	6,93 ug/l	4,31 ng/kg TEQ-ben
3104 Salgótarján Csókás puszta 0375/2 hrsz.	Cink	-	-	17,3 ug/l	13,45 ug/l
3104 Salgótarján Csókás puszta 0375/2 hrsz.	Szulfát	-	-	245 mg/l	238 mg/l
3100 Salgótarján Állomás 5.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	3490 mg/kg	592,88 kg	26970 ug/l	2,82 kg
3100 Salgótarján Állomás 5.	Benzol	0,26 mg/kg	0,02 kg	2,9 ug/l	230 mg
3100 Salgótarján Állomás 5.	Toluol	1,48 mg/kg	0,16 kg	-	-
3100 Salgótarján Állomás 5.	Etil-benzol	1,7 mg/kg	0,69 kg	-	-
3100 Salgótarján Állomás 5.	Xilolok	2,17 mg/kg	0,4 kg	6,2 ug/l	5 ug/l
3100 Salgótarján Állomás 5.	Egyéb alkilbenzolok (összes)	40,3 mg/kg	939,7 kg	179 ug/l	7990 mg
3100 Salgótarján Rákóczi út 68	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	32700 mg/kg	32700 mg/kg	173000 ug/l	173000 ug/l

Objektum cím	Feltárt szennyező anyagok neve	Szennyező anyag max. koncentrációja földtani közegben (mg/kg)	Szennyező anyag mennyiség földtani közegben (kg)	Szennyező anyag max. koncentrációja felszín alatti vízben	Szennyező anyag mennyiség felszín alatti vízben (kg)
3100 Salgótarján Nagy Sándor József 6.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	30100 mg/kg	120 t	2410 ug/l	1980 kg
3100 Salgótarján Nagy Sándor József 6.	Benzol	135 mg/kg	540 kg	140 ug/l	43,1 kg
3100 Salgótarján Nagy Sándor József 6.	Etil-benzol	374,4 mg/kg	1490 kg	859 ug/l	3777,9 kg
3100 Salgótarján Nagy Sándor József 6.	Xilolok,	823 mg/kg	3280 kg	282 ug/l	1240,2 kg
3100 Salgótarján Nagy Sándor József 6.	Egyéb alkilbenzolok (összes)	374,4 mg/kg	1490 kg	859 ug/l	3777,9 kg
3100 Salgótarján Rákóczi 137-139.	Összes alifás szénhidrogén (TPH), Arzén	-	-	-	-
3170 Szécsény, KUN HULLADÉK Kft.	Nikkel	-	-	46 ug/l	1,08 kg
3170 Szécsény, KUN HULLADÉK Kft.	Arzén	70 mg/kg	0,23 kg	-	-

Forrás: FAVI-KÁRINFO

Szennyezőforrások és szennyezett területek adatai műszaki beavatkozás után

Objektum cím	(D) határérték fölötti földtani közeg mennyisége (m^3)	(D) határérték fölötti felszín alatti víz mennyisége (m^3)	(B) határérték fölötti földtani közeg mennyisége (m^3)	(B) határérték fölötti felszín alatti víz mennyisége (m^3)	Kezelt talaj mennyisége (t)	Kezelt talaj mennyisége (m^3)	(B) határérték felett szennyezett felszín alatti víz mennyisége (m^3)	(B) határértéket meghaladó szennyező anyag neve 1
2660 Balassagyarmat Szügyi 63.	0	0	0	0	0	960	300	
2660 Balassagyarmat Benczúr 2.	10	500	100	1000	3852,4	0	6608,6	
3070 Bátonyterenye Ózdi út 15.	0	0	0	0	0	0	19323	
3070 Bátonyterenye Béke 104-106.	0	0	0	0	1930	0	30	
3153 Dorogháza Ménkes bányatelep hrsz.: 57	0	0	0	0	1600	0	450	
3144 Mátranovák Szabadság út. 51	0	0	0	0	190	0	0	Összes alifás szénhidrogén (TPH), Egyéb alkilbenzolok (összes), Naftalinok, Összes PAH a naftalin(ok) nélkül
3100 Salgótarján Rákóczi 137-139.	0	0	0	0	0	0	0	
3100 Salgótarján Rákóczi 137-139.	0	0	0	0	647,8	0	0	
3100 Salgótarján Állomás 5.	0	0	350	10	2665	0	75	
3100 Salgótarján Nagy Sándor József 6.	16000	3400	37850	4400	0	0	96626	Egyéb alkilbenzolok (összes)
3100 Salgótarján Rákóczi 53-55	0	0	0	0	1335160	0	680	Bór (B)

Forrás: FAVI-KÁRINFO

Szennyezőforrások és szennyezett területek adatai műszaki beavatkozás után – mennyiségi adatok

Objektum cím	Feltárt szennyező anyagok neve	A műszaki beavatkozás után a szennyező anyag max. koncentrációja földtani közegben	A műszaki beavatkozás után a szennyező anyag max. koncentrációja a felszín alatti vízben
2660 Balassagyarmat Szügyi 63.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	3,3 mg/kg	3000 u/l
2660 Balassagyarmat Benczúr 2.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	2040 mg/kg	100000u/l
3070 Bátonyterenye Ózdi út 15.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	0 mg/kg	69 u/l
3070 Bátonyterenye Béke 104-106.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	11,4 mg/kg	-
3153 Dorogháza Ménkes bányatelep hrsz.: 57	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	868 mg/kg	-
3144 Mátranovák Szabadság út. 51	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	1900 mg/kg	-
3100 Salgótarján Rákóczi 137-139.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	1870 mg/kg	41,3 u/l
3100 Salgótarján Rákóczi 137-139.	Arzén	26,6 mg/kg	4,51 u/l
3100 Salgótarján Rákóczi 137-139.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	10900 mg/kg	3810 u/l
3100 Salgótarján Rákóczi 137-139.	Összes PAH a naftalin(ok) nélkül	-	0,326 u/l
3100 Salgótarján Állomás 5.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	2480 mg/kg	779 u/l
3100 Salgótarján Állomás 5.	Benzol	1 mg/kg	4 u/l
3100 Salgótarján Állomás 5.	Toluol	1 mg/kg	2 u/l
3100 Salgótarján Állomás 5.	Etil-benzol	1 mg/kg	1 u/l
3100 Salgótarján Állomás 5.	Xilolok	2 mg/kg	12 u/l
3100 Salgótarján Nagy Sándor József 6.	Összes alifás szénhidrogén (TPH)	4490 mg/kg	66900 u/l
3100 Salgótarján Nagy Sándor József 6.	Benzol	0,05 mg/kg	1230 u/l
3100 Salgótarján Nagy Sándor József 6.	Toluol	0,05 mg/kg	1 u/l
3100 Salgótarján Nagy Sándor József 6.	Etil-benzol	0,18 mg/kg	50 u/l
3100 Salgótarján Nagy Sándor József 6.	Xilolok	0,1 mg/kg	24 u/l
3100 Salgótarján Rákóczi 53-55	Nikkel	63 mg/kg	13 u/l
3100 Salgótarján Rákóczi 53-55	Réz	93 mg/kg	2,32 u/l
3100 Salgótarján Rákóczi 53-55	Cink	126 mg/kg	35 u/l
3100 Salgótarján Rákóczi 53-55	Kadmium	0,05 mg/kg	0,05 u/l
3100 Salgótarján Rákóczi 53-55	Ólom	24,8 mg/kg	0,29 u/l

Forrás: FAVI-KÁRINFO

1.2. ah) számú melléklet

ENERGIAFORRÁSOK

400 kV-os átviteli hálózat távvezeték elemei:

- Rétság térségében a Göd-Bánk-Hont- (Léva, Szlovákia) 400 kV-os vezeték halad át (megye villamosenergia-ellátásában nem vesz részt)

Az átvitelt befolyásoló 120 kV-os elosztó hálózat elemei:

- Detk – Nagybátony I.
- Detk – Nagybátony II.
- Lőrinci – Nagybátony
- Lőrinci – Nógrádkövesd
- Nagybátony – Balassagyarmat
- Nagybátony – Borsodnádasd
- Nagybátony – Salgótarján ÉMÁSZ
- Nagybátony – SKÜ
- Nógrádkövesd – Balassagyarmat
- Nógrádkövesd – Rétság
- Salgótarján ÉMÁSZ – SKÜ
- Vác – Rétság

120 kV-os alállomások:

- Nagybátony 120/20 kV-os alállomás (NBAT);
- Balassagyarmat 120/20 kV-os alállomás (BGYA);
- Nógrádkövesd 120/20 kV-os alállomás (NOGR);
- Rétság 120/20 kV-os alállomás (RETS);
- Lőrinci 120/20 kV-os alállomás (LORI);
- St.Acélgyár 120/10 kV-os alállomás (SKÜ);
- Salgótarján ÉMÁSZ 120/20/10 kV-os alállomás (STAR)

1.2. ca) számú melléklet

FŐBB GAZDASÁGI ÁGAZATOK, AZOK FEJLŐDÉSI IRÁNYAI

A GAZDASÁGI SZERKEZET IRÁNY ÉS ARÁNYVÁLTOZÁSAI

Mezőgazdaság

32. táblázat: A földterület művelési ág szerint, május 31. (hektár)

Művelési ág	2000.	2011.	2011. év a 2000. évi %-ában
Szántó	81 539	62 078	76,1
Konyhakert	3 913	2 920	74,6
Gyümölcsös	2 029	2 263	111,5
Szőlő	1 206	635	52,7
Gyep	33 051	23 321	70,6
Mezőgazdasági terület	121 738	91 217	74,9
Erdő	103 841	98 620	95,0
Nádas	199	193	97,0
Halastó	1	1	100,0
Termőterület	225 779	190 031	84,2
Művelés alól kivett terület	28 451	62 340	219,1
Összesen	***254 230***	***252 371***	***99,3***

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

33. táblázat: A szántóföldi növények termésátlaga [kg/ha]

Megnevezés	2001–2005	2006–2010	2006–2010 2001–2005 %-ában	2011.
	évek átlaga			
Búza	3 390	3 540	104,4	3 550
Kukorica	4 300	4 530	105,3	5 640
Őszi árpa	2 610	3 210	123,0	3 270
Tavaszi árpa	2 270	2 580	113,7	2 820
Rozs	2 110	2 140	101,4	2 610
Zab	1 930	1 960	101,6	2 250
Triticale	2 820	2 920	103,5	2 960
Burgonya	13 870	12 700	91,6	16 590
Borsó	1 270	1 570	123,6	1 280
Szójabab	400	970	242,5	1 070
Napraforgómag	1 730	2 110	122,0	1 680
Repcemag	1 710	1 740	101,8	1 520
Dohány	–	–		–
Cukorrépa	32 220	44 700	138,7	–
Silókukorica	17 820	19 220	107,9	17 270
Csalamádé	12 330	10 000	81,1	–
Lucernaszéna	3 130	4 980	159,1	4 920
Vöröshere-széna	2 200	3 230	146,8	3 060

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

60. ábra: A földterület művelési ág szerint, május 31.

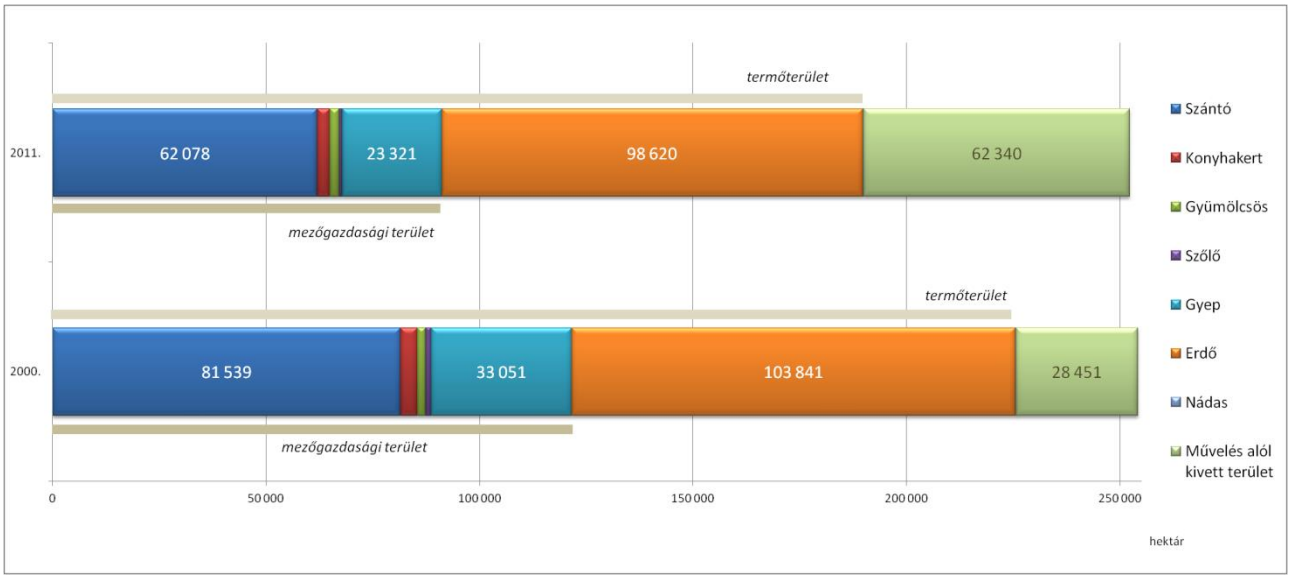

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

61. ábra: A földterület változása művelési ág szerint [%]

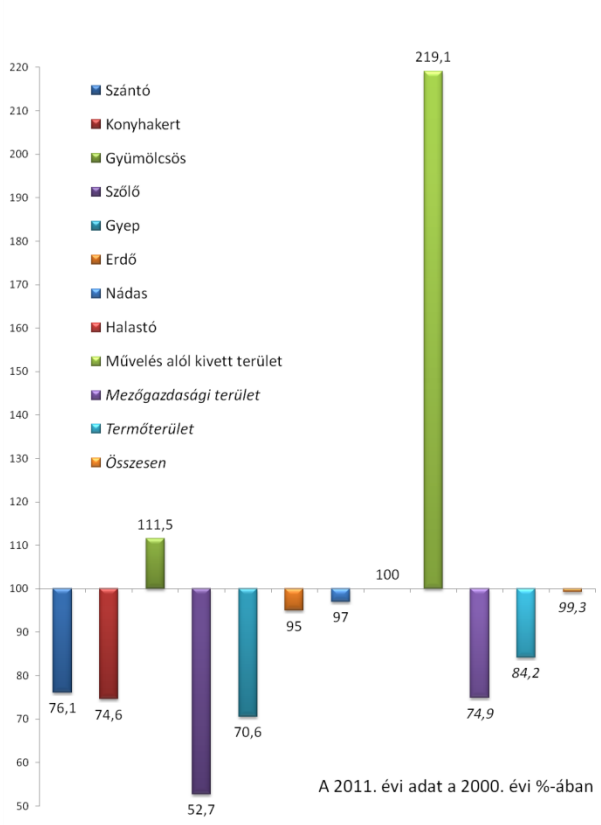

62. ábra: A főbb szántóföldi növények termésátlaga [kg/ha]

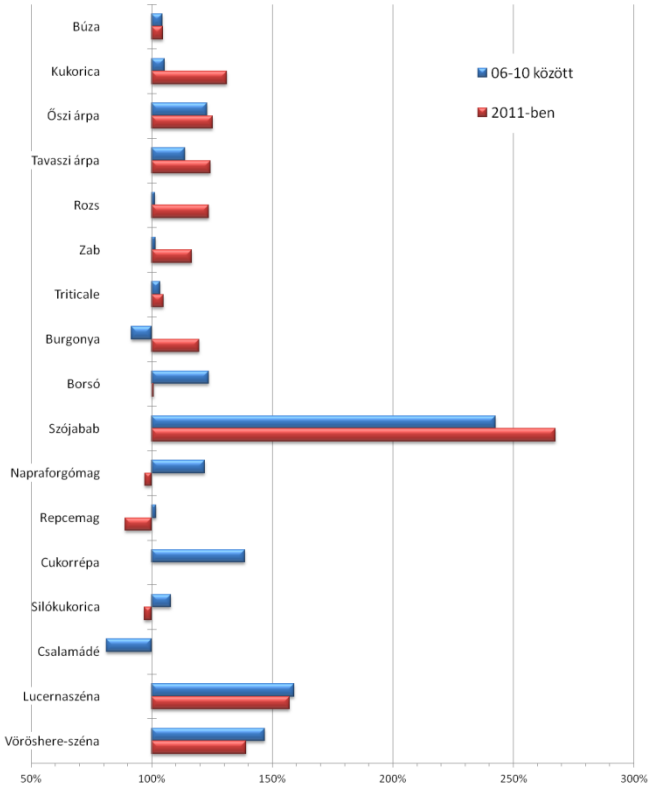

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

34. táblázat: Gyümölcstermés [tonna]

Megnevezés	2001-2005	2006-2010	2006-2010 évek átlaga 2001-2005 %-ában	2011.
	évek átlaga			
Alma	2 342	2 042	87,2	756
Körte	487	221	45,4	88
Cseresznye	130	66	50,8	30
Meggy	624	337	54,0	241
Szilva és ringlószilva	1 674	808	48,3	794
Kajszi	112	101	90,2	181
Őszibarack	134	102	76,1	44
Ribiszke	2 156	1 290	59,8	458
Dió	406	25	6,2	41
Egyéb	5 325	2 322	43,6	1 529
Összesen	13 390	7 313	54,6	4 162

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

35. táblázat: A mezőgazdaság néhány összehasonlító mutatója, 2011

Megnevezés	Nógrád megye	Észak-Magyarország	Ország	Nógrád az ország %-ában
Földterület május 31-én, ezer ha	252,4	1315,0	9303,4	2,71
Ebből: szántó	**62,1**	**459,9**	**4322,3**	**1,44**
Állatállomány XII. 1-jén, ezer db				
szarvasmarha	12	59	694	1,73
sertés	24	148	3 025	0,79
Száz hektár mg-i területre jutó				
szarvasmarha	14	10	13	107,7
sertés	26	24	57	45,6
Termésmennyiség, ezer tonna				
búza	55,2	471,3	4106,6	1,34
kukorica	21,1	405,6	7992,4	0,26

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyve, 2011. Saját szerkesztés és számítás

Ipar

36. táblázat: Az ipari termelés volumenindexe Nógrád megyében

Év	Telephely szerint megfigyelt adatok (A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások adatai)		Székhely szerint megfigyelt adatok (A 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozások adatai, 2011-ben víz- és hulladékgazdálkodás nélkül)	
	Előző év = 100,0	2000 = 100,0	Előző év = 100,0	2000 = 100,0
2001.	102,9	102,9	93,5	93,5
2002.	98,1	100,9	88,5	82,7
2003.	105,6	106,6	126,6	104,8
2004.	107,6	114,7	107,7	112,8
2005.	91,2	104,6	90,6	102,2

2006.	94,4	98,7	101,7	104,0
2007.	105,9	104,6	117,1	121,7
2008.	103,9	108,7	103,8	126,4
2009.	75,0	81,5	77,8	98,3
2010.	110,3	89,9	112,7	110,8
2011.	105,2	94,6	104,9	116,2

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

63. ábra: Telephely szerint megfigyelt adatok (a 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások adatai)

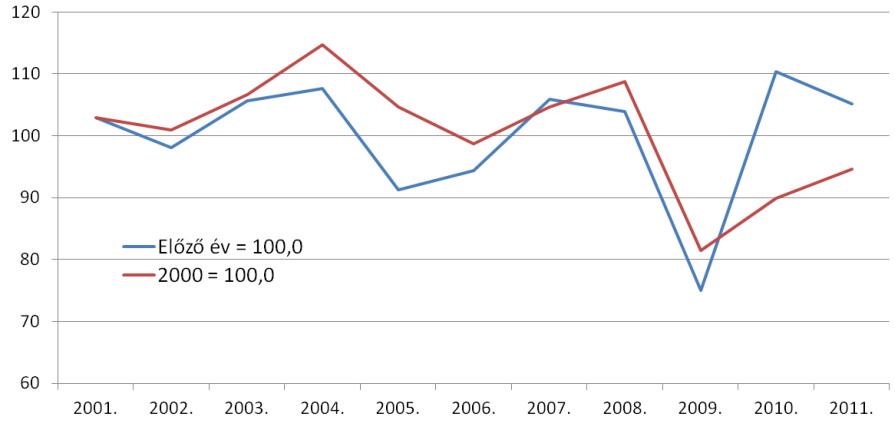

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

37. táblázat: Az ipari termelés volumenindexe Magyarországon

Év	Az 5 főnél kevesebbet foglalkoztató vállalkozásoknál		A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásoknál	
	Előző év = 100,0	2000 = 100,0	Előző év = 100,0	2000 = 100,0
2001.	103,7	103,7	104,0	104,0
2002.	103,2	107,0	103,8	108,0
2003.	106,9	114,4	107,2	115,7
2004.	107,8	123,3	107,9	124,9
2005.	106,8	131,7	106,9	133,5
2006.	109,9	144,8	110,2	147,1
2007.	107,9	156,2	107,9	158,7
2008.	100,0	156,2	99,9	158,6
2009.	82,2	128,4	82,1	130,2
2010.	110,6	142,0	110,8	144,2
2011.	105,4	149,7	105,3	151,9

Forrás: Magyar statisztikai évkönyv, 2011 KSH, 2012. Saját szerkesztés és számítás

38. táblázat: Az ipari termelés és termelékenység, 2011

Megye, főváros, régió	Termelési érték, milliárd forint	Alkalmazásban állók száma, fő	Egy alkalmazásban állóra jutó termelés	
			ezer forint	alapján hely megyék, ill. régiók rangsorában
Borsod-Abaúj-Zemplén	1 592,1	31 379	50 739	4.
Heves	671,2	15 527	43 226	5.
Nógrád	143,0	6 555	21 817	15.
Észak-Magyarország	2 406,3	53 460	45 011	3.
Összesen	20 486,6	481 622	42 537	-
Ebből:				
megyék	15 304,8	397 390	38 513	-

Forrás: Területi statisztika, 2011 Saját szerkesztés

39. táblázat: Az élelmiszeripari termelés értéke és aránya (Székhely szerint megfigyelt adatok, millió Ft)

Megnevezés	2000.	2010.	2010. év a 2000. évi %-ában
1. Élelmiszer, ital és dohány gyártás	12 516	4 560	36,4
2. Feldolgozóipar	88 306	130 004	147,2
Az 1. alágazat részaránya a 2. ágazaton belül, százalék	14,2	3,5	-
Alkalmazásban állók száma	1 111	724*	65,2

* Teljes munkaidőben foglalkoztatottak

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei, KSH. Saját szerkesztés

40. táblázat: Az értékesítés értéke és aránya ágazat szerint (Székhely szerint megfigyelt adatok, millió Ft)

Megnevezés	2000	2010	2010. év a 2000. évi %-ában
1. Élelmiszer, ital és dohány gyárt.	6 003	4 351	72,5
2. Feldolgozóipar	97 248	129 532	133,2
Az 1. ágazat a 2. ágazat százalékában	6,8	3,4	-

49 főnél, többet foglalkoztató vállalkozások adatai

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei, KSH. Saját szerkesztés

41. táblázat: Az alkalmazásban állók száma és aránya ágazat szerint (Telephely szerint megfigyelt adatok, millió Ft)

Megnevezés	2000.	2011.	2011. év a 2000. évi %-ában
1. Élelm., ital és dohány gyárt.	1 309	1 347	102,9
2. Feldolgozóipar	18 363	10 230	55,7
Az 1. ágazat részaránya a 2. ágazaton belül, %	7,1	13,2	-

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei, KSH. Saját szerkesztés

Építőipar

42. táblázat: Az építőipari termelés [folyó áron] és a foglalkoztatottak – Székhely szerint megfigyelt adatok [millió Ft]

Megnevezés	2000	2011	2011. év a 2000. évi %-ában
Építőipari termelés	6 505	5 142	79,1
Építőipari termelésen foglalkoztatottak	1 280	561	43,8

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyve, 2011 Saját szerkesztés és számítás

43. táblázat: Az építőipari termelés volumenindexei Nógrád megyében

Év	Telephely szerint megfigyelt adatok*		Székhely szerint megfigyelt adatok**	
	Előző év = 100,0	2000 = 100,0	Előző év = 100,0	2000 = 100,0
2001	130,3	130,3	104,1	104,1
2002	71,2	92,8	96,5	100,5
2003	110,9	102,9	98,7	99,2
2004	92,5	95,2	71,3	70,7
2005	91,2	86,8	109,3	77,3
2006	157,0	136,3	114,8	88,7
2007	64,4	87,8	88,5	78,5
2008	90,8	79,7	87,4	68,6
2009	112,9	90,0	90,5	62,1
2010	70,3	63,2	77,7	48,2
2011	73,9	46,7	95,0	45,8

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei, KSH Saját szerkesztés és számítás

Kereskedelem

44. táblázat: Egyéni vállalkozók által működtetett kiskereskedelmi üzletek

Üzlettípus	Üzletek száma összesen		2011. év a 2000. évi %-ában
	2000	2011	
Élelmiszerüzletek és áruházak	731	413	56,5
Iparcikküzletek és áruházak	876	609	69,5
Üzemanyagtöltő állomás	3	-	-
Összesen	1 610	1 022	63,5
Gépjárműüzletek összesen	57	54	94,7
MINDÖSSZESEN	1 667	1 076	64,5
Gyógyszertárak	..	..	-

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

45. táblázat: A szállodák főbb mutatói a kereskedelmi szálláshelyekből

Megnevezés	2000	2011	2011. év a 2000. évi %-ában
Szoba	206	329	159,7
Férőhely	483	819	169,6
Vendég	13 704	25 669	187,3
Ebből: külföldi	1 667	1 688	101,3
Vendégéjszaka	35 200	56 393	160,2
Ebből: külföldiek	5 966	3 852	64,6
Átl. tartózkodási idő, éjszaka	2,6	2,2	84,6
Ebből: külföldi	3,6	2,3	63,9

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

46. táblázat: Kereskedelmi szállások férőhelyei, július 31.

Megye, régió	Kereskedelmi szállások férőhelyei összesen			Ebből: szállodában		
	2000	2011	2011.év adata a 2000. évi %-ában	2000	2011	2011.év a 2000. évi %-ában
Borsod-Abaúj-Zemplén	16 405	20 528	125,1	2 455	4 984	203,0
Heves	12 425	13 674	110,1	3 104	4 639	149,5
Nógrád	4 592	3 477	75,7	483	819	169,6
Észak-Magyarország	33 422	37 679	112,7	6 042	10 442	172,8
Összesen	312 714	340 402	108,9	100 604	135 970	135,2
Ebből:						
megyék	272 453	292 394	107,3	71 844	94 966	132,2

Forrás: Területi statisztikai évkönyv, 2011 Saját szerkesztés és számítás

47. táblázat: A kereskedelmi szálláshelyek kapacitásának és vendégforgalmának alakulása, 2011 [2000 = 100,0]

Megye, főváros, régió	Férőhely		Vendég		Vendégéjszaka		Átlagos tartózkodási idő
	összesen	ebből: szállodában	összesen	ebből: külföldi	összesen	ebből: külföldi	
Borsod-Abaúj-Zemplén	114,4	119,3	101,9	107,3	104,1	111,7	102,0
Heves	100,4	121,1	118,0	115,1	117,9	119,8	85,3
Nógrád	109,1	127,6	102,3	98,4	100,0	98,6	74,3
Észak--Magyarország	108,4	120,7	109,4	109,9	110,2	114,4	92,9
Összesen	109,3	110,1	107,3	110,4	105,4	108,3	91,8

Forrás: Területi statisztikai évkönyv, 2011 Saját szerkesztés és számítás

48. táblázat: Egyéb szálláshelyek mutatói

Megnevezés	2000	2011	2011. év a 2000. évi %-ában
Szállásadó	92	259	281,5
Szoba	210	692	329,5
Férőhely	588	2 025	344,4
Vendég	3 866	13 937	360,5
Ebből: külföldi	395	519	131,4
Vendégéjszaka	24 037	39 049	162,4
Ebből: külföldi	2 004	1 502	75,0
Átl. tartózkodási idő, éjszaka	6,2	2,8	45,2
Ebből: külföldi	5,1	2,9	56,9

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

49. táblázat: Egyéb szálláshelyekből falusi szállásadás

Megnevezés	2000.	2011.	2011. év a 2000. évi %-ában
Szállásadó	71	141	198,6
Szoba	164	369	225,0
Férőhely	477	1 128	236,5
Vendég	3 257	6 632	203,6
Ebből: külföldi	377	136	36,1
Vendégéjszaka	19 927	20 019	100,5
Ebből: külföldi	1 973	459	23,3
Átl. tartózkodási idő, éjszaka	6,1	3,0	49,2
Ebből: külföldi	5,2	3,4	65,4

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

50. táblázat: A vendéglátóhelyek száma üzlettípus szerint

Üzlettípus	Vendéglátóhely			Ebből: egyéni vállalkozók által működtetett		
	2000.	2011.	2011.év adata a 2000. évi %-ában	2000.	2011.	2011.év adata a 2000. évi %-ában
Éttermek, büfék és cukrászdák	551	383	69,5	385	173	44,9
Italüzletek és zenés szórakozóhelyek	357	453	126,9	295	263	89,2
Munkahelyi, rendezvényi és … vendéglátóhelyek	107	150	140,2	28	18	64,3
Összesen	1 015	986	97,1	708	454	64,1

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

64. ábra: Üdülőkörzetek

Forrás: Perczel György, szerk.: Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003., 554. oldal.

Vízgazdálkodás

51. táblázat: Kommunális ellátás összehasonlító mutatói, 2011

Megnevezés	Nógrád megye	Észak-Magyarország	Ország	A Nógrád megyei adat eltérése az országostól, százalékpontban
A közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, %	89,4	89,7	95,1	- 5,7
A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, %	67,5	65,1	72,8	- 5,3

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyve, 2011 Saját szerkesztés és számítás

Nógrád megye szennyvízhálózata (2013. januári állapotok szerint)

1. Salgótarján és környezete

1.1 Települések hálózati bekötése (vastagon szedve a szennyvíztisztítómű helye)

Salgótarján – Mátraszele – Kazár – Vizslás - Somoskőújfalu

Szilaspogony – Cered - Zabar

Karancslapujtő – Karancsalja – Karancskeszi – Karancsberény -Etes

Litke –Ipolytarnóc – Egyházasgerge - Mihálygerge

Sóshartyán –Kishartyán - Ságújfalu

Egyedi szennyvíztisztítók (kistelepülésenként egy-egy): **Márkháza, Nagykeresztúr, Lucfalva, Kisbárkány, Nagybárkány**

1.2 Ellátatlan település, illetve településrészek

Bárna településen nincs kiépített szennyvíz közműhálózat. Nincs bekötve Salgótarján közigazgatási területén belül Kotyháza, Somlyóbánya és Rónabánya településrész, azonban itt a domborzati viszonyok és az alacsony rákötési szám miatt nem gazdaságos az elvezető rendszer kiépítése.

2. Bátonyterenye és környezete

2.1 Települések hálózati bekötése (vastagon szedve a szennyvíztisztítómű helye)

Bátonyterenye (Kisterenye, Nagybátony) – Mátraverebély – Nemti – Dorogháza - Szuha – Mátramindszent

Mátraterenye - Mátranovák

2.2 Ellátatlan település

Rákóczibánya, Sámsonháza

3. Pásztó és környezete (inf.: Dél-Nógrád vízmű Kft. - 06.32.460.061)

3.1 Települések hálózati bekötése (vastagon szedve a szennyvíztisztítómű helye)

Pásztó (Mátrakeresztes, Hasznos)

Tar - Mátraszőlős

Egyedi szennyvíztisztítók (kistelepülésenként egy-egy): **Kozárd, Garáb, Kutasó**

3.2 Ellátatlan települések

Alsótold, Felsőtold, Csécse, Ecseg, Szurdokpüspöki, Cserhátszentiván, Bokor, Szarvasgede, Bér, Buják, Erdőkürt, Erdőtarcsa, Kálló, Jobbágyi 85 %-a (Honvédség üzemeltetésben a lakótelep van bekötve)

3.3 Folyamatban lévő beruházás: Héhalom, Szirák, Kisbágyon, Palotás, Egyházasdengeleg – átadás várható határideje 2014. szeptember

4. Szécsény és környezete

4.1 Települések hálózati bekötése (vastagon szedve a szennyvíztisztítómű helye)

Szécsény (Benczúrfalva, Pősténypuszta) **–** Nógrádszakál – Ludányhalászi – Varsány – Hollókő – Nagylóc – Rimóc – Nógrádsipek – Nógrádmegyer – Magyargéc – Karancsság – Szalmatercs – Piliny – Szécsényfelfalu – Endrefalva

4.2 Ellátatlan település: Zsúnypuszta bekötése a hálózatba a domborzati viszonyok és az alacsony rákötési szám miatt nem gazdaságos.

5. Balassagyarmat és Rétság környezete

5.1 Települések hálózati bekötése (vastagon szedve a szennyvíztisztítómű helye)

Balassagyarmat – Ipolyszög – Patvarc – Nógrádmarcal – Csitár (Nógrádgárdony) –Iliny – Őrhalom – Hugyag

Cserháthaláp – Cserhátsurány – Magyarnándor – Mohora – Debercsény – Csesztve

Galgaguta – Bercel – Becske – Nógrádkövesd – Nógrádsáp – Legénd – Szécsénke

Dejtár – Patak – Ipolyvece – Drégelypalánk – Hont

Érsekvadkert – Tereske – Szátok

Horpács – Nagyoroszi –Borsosberény – Pusztaberki

Nőtincs – Alsópetény – Felsőpetény – Keszeg – Ősagárd

Nógrád – Berkenye – Diósjenő

Egyedi szennyvíztisztítók (településenként egy-egy): **Szügy, Rétság, Szendehely** (szennyvíztisztító a Pest megyei Verőcén), **Romhány, Bánk (kazettás lerakó),**

5.2 Ellátatlan település

Herencsény, Terény, Szanda (Szandaváralja), Vanyarc, Nézsa, Kétbodony, Kisecset, Tolmács

5.3 Folyamatban lévő beruházás: Szente – átadás várható határideje 2013. május

52. táblázat: Bruttó hozzáadott érték a nemzetgazdasági ágak főbb csoportjai szerint, 2010 [folyó alapáron, millió forint

Megye, főváros, régió	Mezőgazdaság, erdőgazd., halászat	Ipar	Építőipar	Szolgáltatások	Összesen
	A	B–E	F	G–U	A–U
Borsod-Abaúj-Zemplén	35 631	330 956	49 979	544 063	960 629
Heves	21 398	181 583	24 451	254 910	482 342
Nógrád	8 038	54 001	11 674	132 382	206 095
Észak-Magyarország	65 067	566 540	86 104	931 355	1 649 066
Magyarország	791 137	5 947 916	954 762	14 780 749	22 474 564
Ebből: megyék	779 964	4 579 886	702 843	7 892 013	13 954 706

Forrás: Területi statisztikai évkönyv, 2011 Saját szerkesztés és számítás

53. táblázat: Az alkalmazásban állók számának szektoronkénti megoszlása, százalékban

Nemzetgazdasági ág	2000.	2011.	2011.év eltérése a 2000.évitől százalékpontban
Mezőgazdaság	2,7	2,7	**0,0**
Ipar	44,2	28,1	**- 16,1**
Építőipar	2,0	4,4	**2,4**
Termelő ágak összesen	48,9	35,2	**- 13,7**
Szolgáltatások összesen	51,1	64,8	**13,7**
MINDÖSSZESEN	100,0	100,0	**0,0**

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

54. táblázat: Az alkalmazásban állók számának változása és aránya gazdasági áganként*

Ágazati kód	Gazdasági ág	2000, fő	2011.		
			fő	a 2000. évi %-ában	megoszlás %--a
A	Mezőgazdaság, erdőgazd., halászat	1 073	1 093	101,9	2,7
B	Bányászat, kőfejtés	167	63	37,7	0,2
C	Feldolgozóipar	16 482	10 230	62,1	25,4
D	Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás…	1 235	160	13,0	0,4
B+C+D	Ipar, víz- és hulladékgazd.nélkül	17 884	10 453	58,4	25,9
E	Vízellátás, szennyvíz gyűjtése	..	899	-	2,2
B+C+D+E	Ipar	17 884	11 352	63,5	28,1
F	Építőipar	832	1 777	213,6	4,4
	TERMELŐ (primer+szekunder) ÁGAK	19789	14 222	71,9	35,2
G	Kereskedelem, gépjárműjavítás	2 080	5 113	245,8	12,7
H	Szállítás, raktározás	2 955	2 214	74,9	5,5
I	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	777	1 381	177,7	3,4
J	Információ, kommunikáció		234	-	0,6
K	Pénzügyi, biztosítási tevékenység	638	614	96,2	1,5
L	Ingatlanügyletek	494	285	57,7	0,7

M	Szakmai, tudományos, műszaki tev.	..	682	-	1,7
N	Adminisztratív és szolg. tám. tev	..	1 711	-	4,2
O	Közigazgatás, védelem; köt. társ. bizt.	4 635	3 693	79,7	9,2
P	Oktatás	4 072	3 684	90,5	9,1
Q	Humán-egészségügyi, szociális ellátás	4 209	5 857	139,2	14,5
R	Művészet, szórakoztatás, szabad idő		355	-	0,9
S	Egyéb szolgáltatás	837	306	36,6	0,8
	SZOLGÁLTATÓ (tercier) ÁGAK	20 697	26129	126,2	64,8
A–S	ÖSSZESEN	40 486	40 351	99,7	100,0

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyve, 2000, 2011. Saját szerkesztés és számítás

* A gazdasági ágak struktúrája és megnevezése (rövidített formában) a TEÁOR 08, az adattartalom a bázis és tárgyévben hatályos rendszer szerint került összeállításra. Ezért – és a KSH változó megfigyelési és számbavételi eljárása miatt is – az adatok gazdasági ág szintű összehasonlíthatósága korlátozott. Értelmezéséhez a megjelölt forrás ágazati módszertana ad segítséget.

55. táblázat: Gazdasági ágak az alkalmazásban állók* száma és aránya alapján, 2011

Ágazati kód	Gazdasági ág	Létszám,fő	Megoszlás %-a	
			Nógrád megye	Magyarország
B-E	Ipar	11 352	28,1	25,7
Q	Humán-egészségügyi, szociális ellátás	5 857	14,5	9,1
G	Kereskedelem, gépjárműjavítás	5 113	12,7	12,6
O	Közigazgatás, védelem; köt. társ. bizt.	3 693	9,2	9,2
P	Oktatás	3 684	9,1	9,7
H	Szállítás, raktározás	2 214	5,5	6,8
F	Építőipar	1 777	4,4	4,3
N	Adminisztratív és szolg. támogató tev	1 711	4,3	5,4
I	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	1 381	3,4	3,1
A	Mezőgazdaság	1 093	2,7	2,8
	Összesen:	37 875	93,9	88,7
	Egyéb gazdasági ágak	2476	6,1	11,3
-	Összesen	40 351	100,0	100,0-

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyve, Magyar statisztikai évkönyv, 2011. Saját szerkesztés és számítás

** Nógrádban az 1000 főnél többet foglalkoztató gazdasági ágak nagyság szerint csökkenő sorrendjében*

1.2. cc) számú melléklet

A TERMELÉSI INFRASTRUKTÚRA ÁLLAPOTA

65. ábra: Kapacitás-kihasználtság alakulása

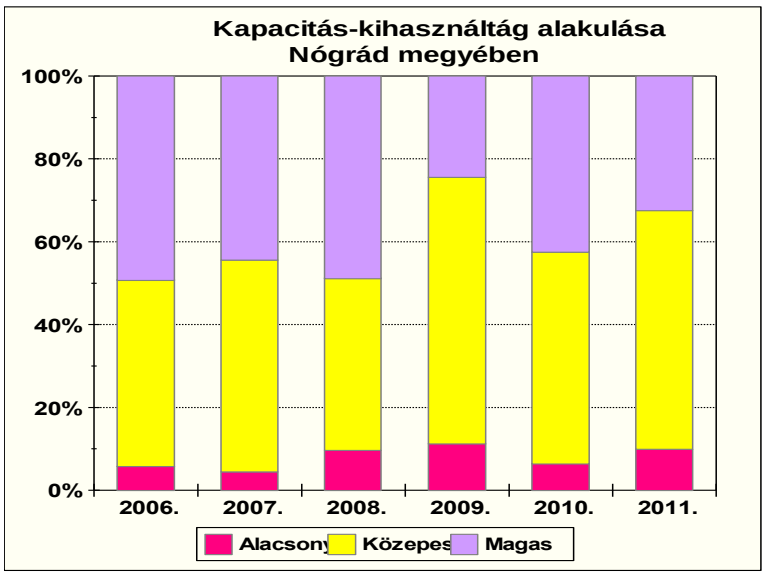

66. ábra: A rendelésállomány alakulása

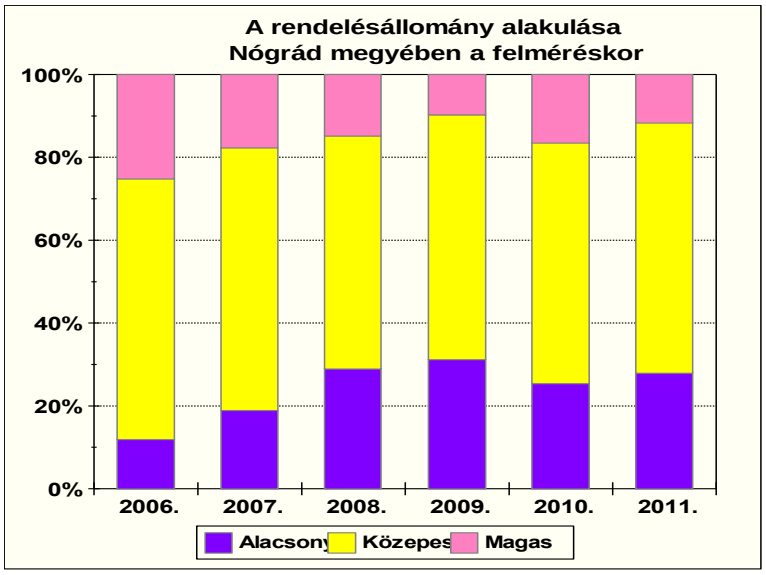

1.2. da) számú melléklet

KULTURÁLIS ADOTTSÁGOK, ÉRTÉKEK

56. táblázat: A közművelődés néhány mutatója

Megnevezés	2000.	2010.	2010. év a 2000. évi %-ában
Intézmények száma	112	91	81,3
Alkotó műv. közösségek száma	148	251	169,6
Alkotó műv. köz. tagjai száma	3 488	2 893	82,9

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

57. táblázat: A mozik főbb mutatói

Megnevezés	2000.	2010.	2010. év a 2000. évi %-ában
Moziterem	..	3	-
Befogadóképesség, fő	..	360	-
Előadás	3 888	1 842	47,4
Látogató, ezer	130	19	14,6
Ezer lakosra jutó látogató	586	90	15,4

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyvei. Saját szerkesztés és számítás

1.2. db) számú melléklet

58. táblázat: A nonprofit szervezetek száma és tevékenységcsoport szerinti megoszlása Nógrád megyében, 2011.

megye, régió	**Nógrád**	Borsod-Abaúj-Zemplén	Heves	*Észak-Magyarország*
Kultúra	155	428	234	817
Vallás	25	129	30	184
Sport	186	428	278	892
Szabadidő, hobbi	266	568	362	1196
Oktatás	153	592	293	1038
Kutatás	4	37	12	53
Egészségügy	41	166	77	284
Szociális ellátás	89	357	174	620
Polgárvédelem, tűzoltás	25	54	33	112
Környezetvédelem	45	102	61	208
Településfejlesztés	136	349	148	633
Gazdaságfejlesztés	52	153	79	284
Jogvédelem	9	77	20	106
Közbiztonság védelme	90	212	110	412
Adományosztás, nonprofit szövetségek	9	26	13	48
Nemzetközi kapcsolatok	4	31	12	47
Szakmai, gazdasági érdekképviselet	37	179	115	331
Politika	2	29	13	44
Összesen	**1328**	**3917**	**2064**	**7309**

Forrás: Nógrád Megyei Civil Információs Centrum.

1.2. dc) számú melléklet

HUMÁN ERŐFORRÁSOK: DEMOGRÁFIAI SZERKEZET ÉS PROGNÓZIS, FOGLALKOZTATÁSI VISZONYOK, HUMÁNKAPACITÁSOK, JÖVEDELMI VISZONYOK, NEMZETISÉGEK HELYZETE

Foglalkoztatási viszonyok

67. ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása

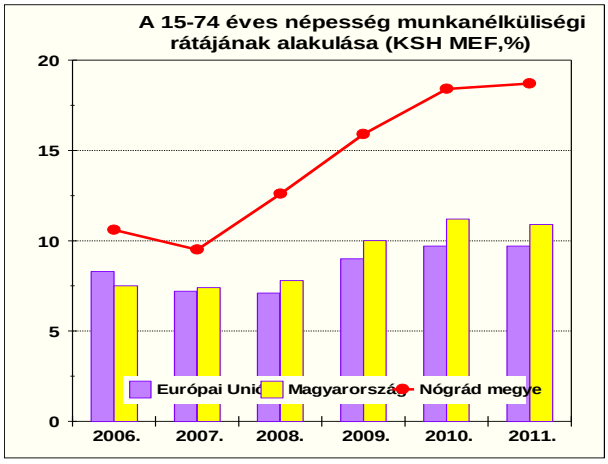

68. ábra: Gazdasági aktivitási mutatók

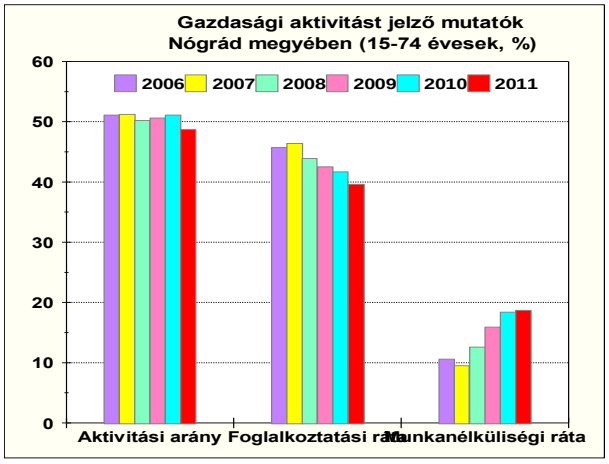

69. ábra: Foglalkoztatottsági ráta

70. ábra: Munkanélküliségi ráta 2006-ban

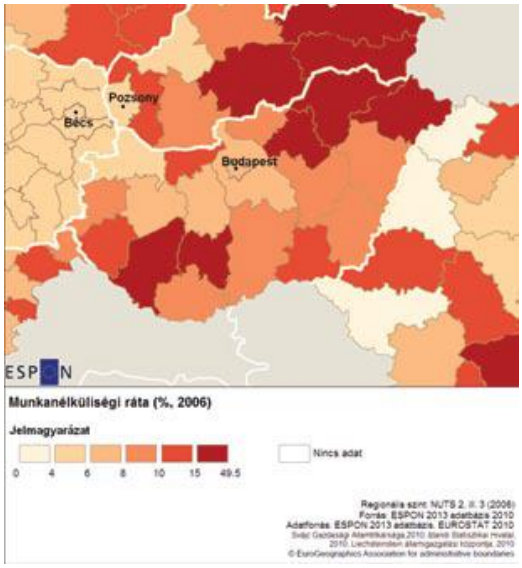

71. ábra: Munkanélküliségi ráta Nógrád megyében [2011; %]

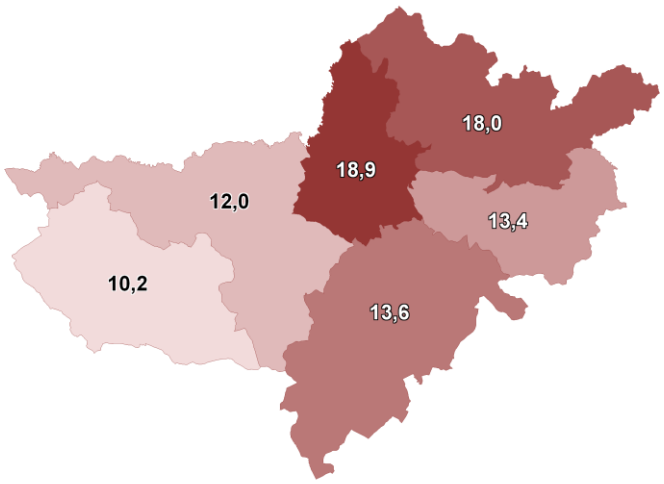

72. ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása kistérségenként [2011; %]

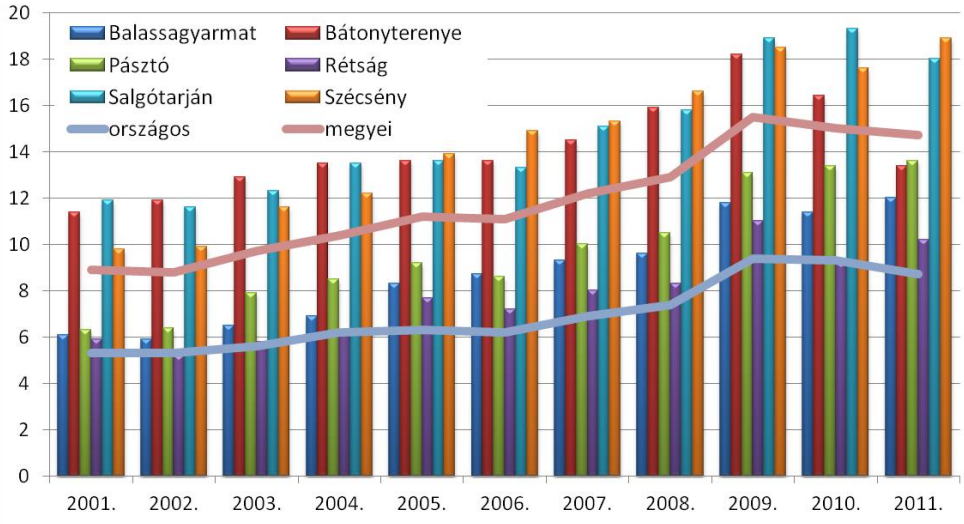

Forrás: TeIR Megyei tervezést támogató alkalmazás

73. ábra: Ezer lakosra jutó 180 napnál hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek száma országosan

74. ábra Ezer lakosra jutó 180 napnál hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek száma

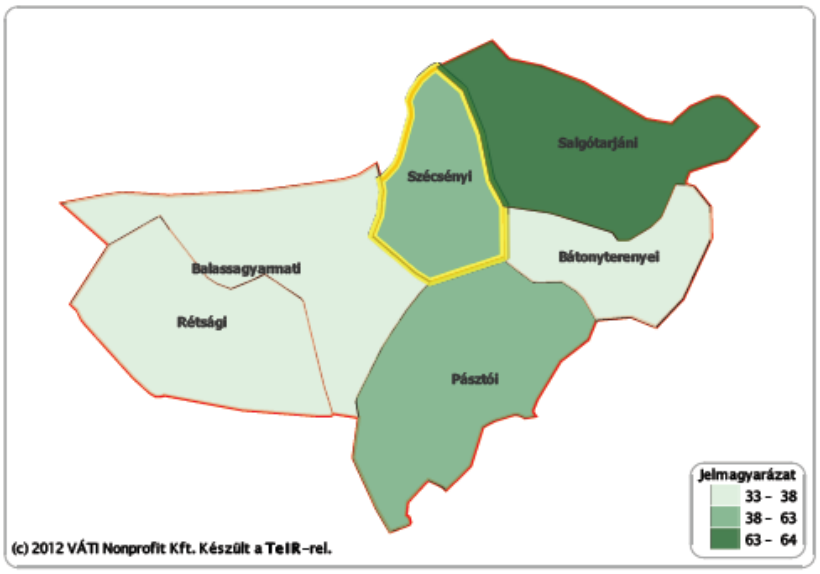

Jövedelmi viszonyok

75. ábra: Egy lakosra jutó összes nettó jövedelem

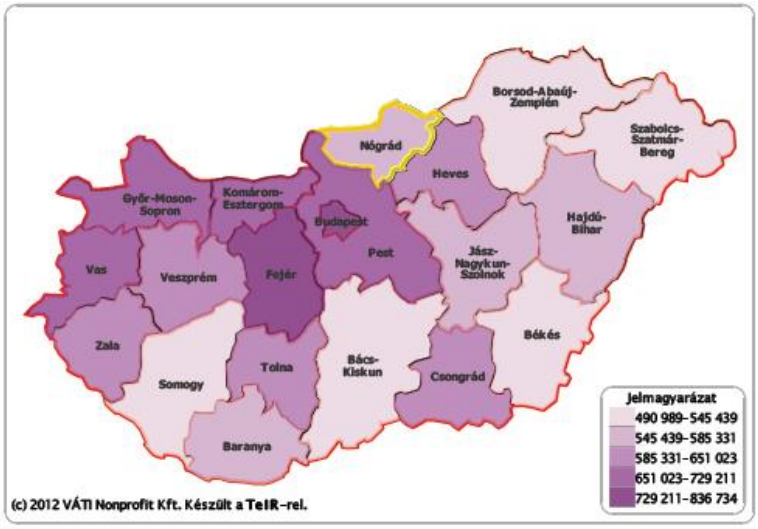

76. ábra Egy lakosra jutó összes nettó jövedelem Nógrád megyében

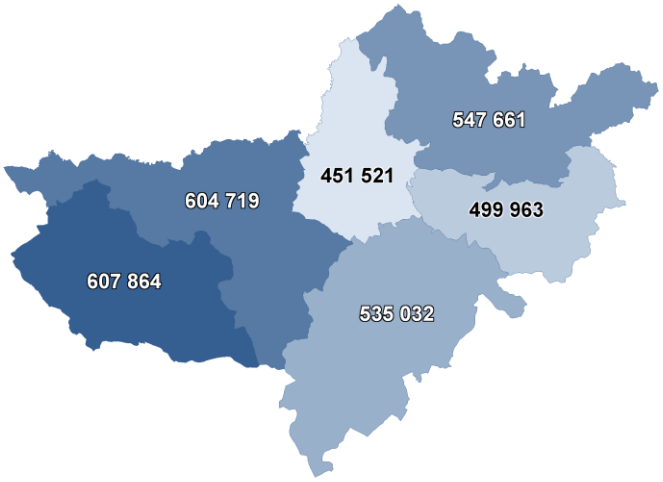

77. ábra: Egy lakosra jutó összes nettó jövedelem kistérségenként

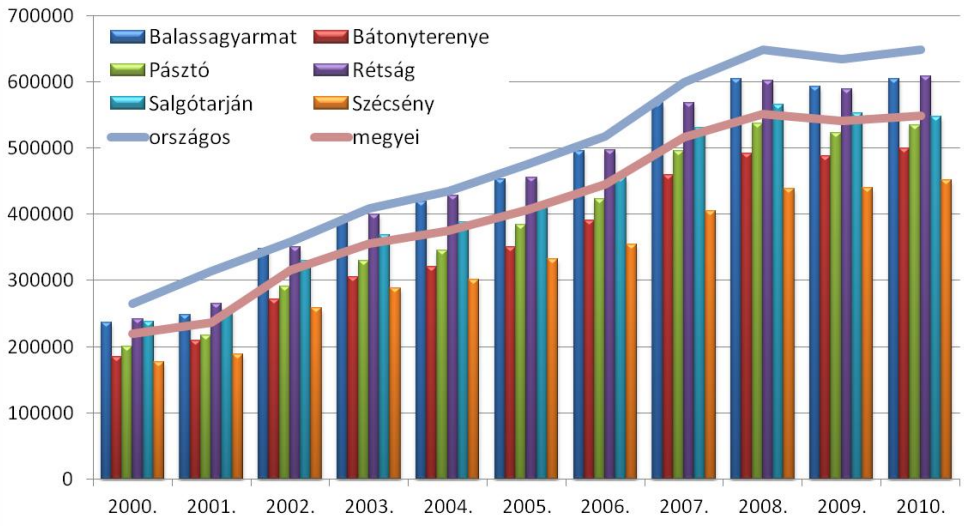

Forrás: TeIR Megyei tervezést támogató alkalmazás

78. ábra: Az adófizetők aránya országosan

79. ábra: Az adófizetők aránya Nógrád megyében

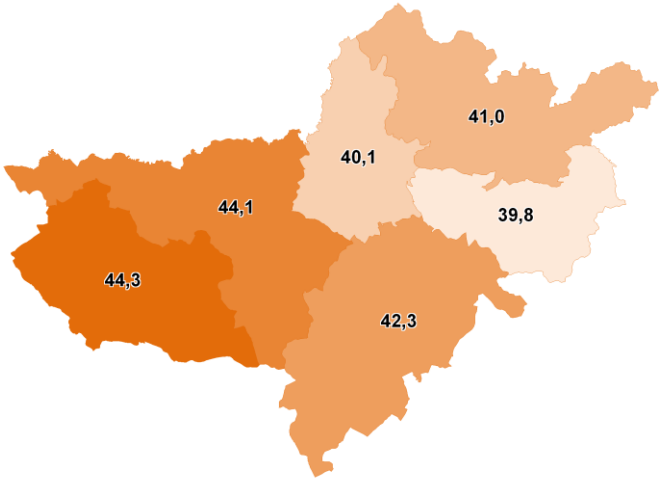

80. ábra: Az adófizetők aránya kistérségenként

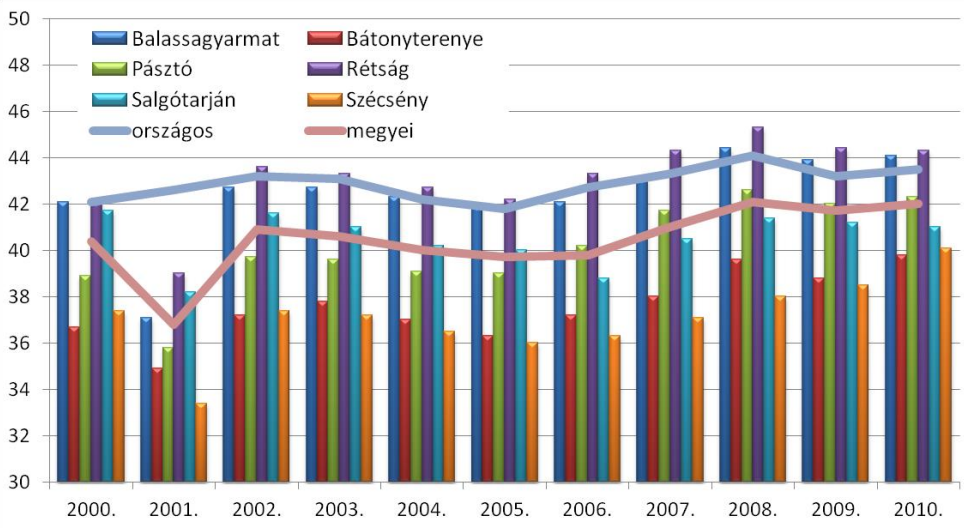

Forrás: TeIR Megyei tervezést támogató alkalmazás

59. táblázat: A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma és átlagos ellátása

Megnevezés	Ellátottak száma, fő			Az ellátás összege, Ft/ fő		
	2001.	2012.	2012. év a 2000. évi %-ában	2001.	2012.	2012. év a 2000. évi %-ában
Öregségi nyugdíj	46 153	42 611	92,3	39 517	99 808	252,6
Saját jogon járó nyugdíj	55 925	57 206	102,3	38 479	94 123	244,6
Hozzátartozói nyugellátás	5 326	2 637	49,5	28 302	64 688	228,6
Árvaellátás	2 556	1 961	76,7	20 834	37 183	178,5
Nyugdíjban, ellátásban részesük	63 807	61 804	96,9	36 923	91 061	246,6
Járadékban részesülők	7 705	1 607	20,9			
Összesen	71 512	63 411	88,7	34 569	89 431	258,7

Forrás: Nógrád megye statisztikai évkönyve, 2000, 2011. Saját szerkesztés és számítás

81. ábra: Ezer lakosra jutó személygépkocsik száma

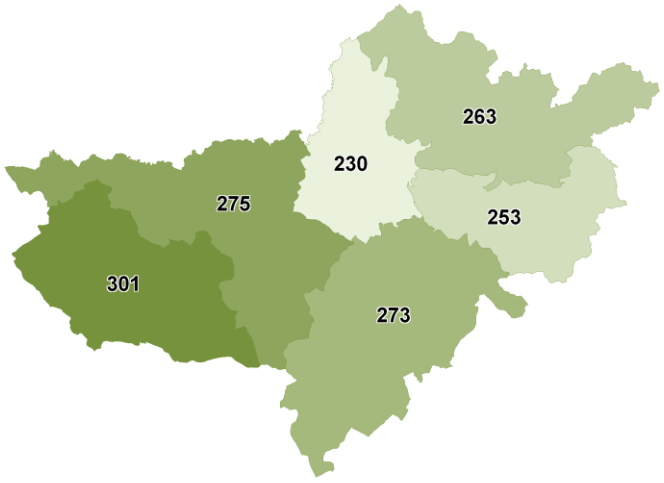

82. ábra: Ezer lakosra jutó személygépkocsik száma kistérségenként

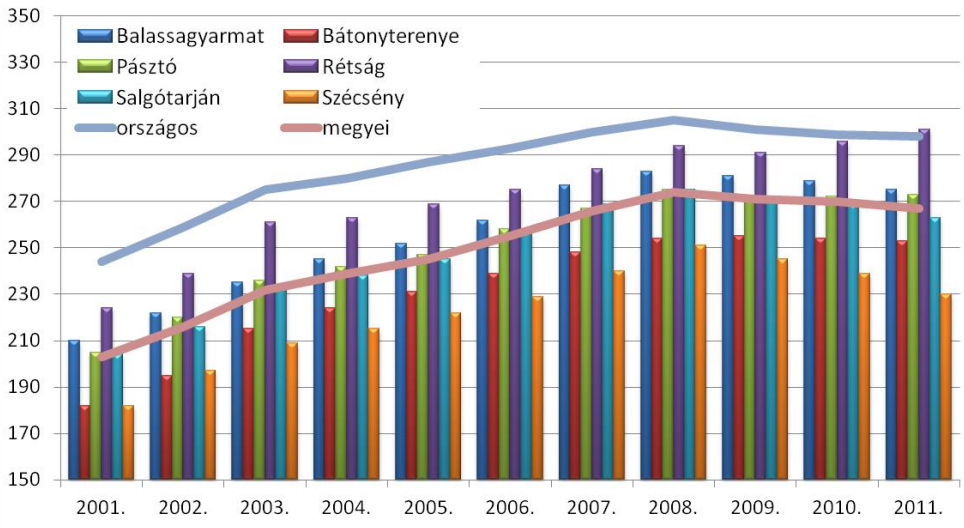

Forrás: TeIR Megyei tervezést támogató alkalmazás

83. ábra: Magyarországon forgalomba helyezett személygépkocsik száma

Száz lakosra jutó Magyarországon 2001 és 2008 között első alkalommal forgalomba helyezett személygépkocsik száma összesen

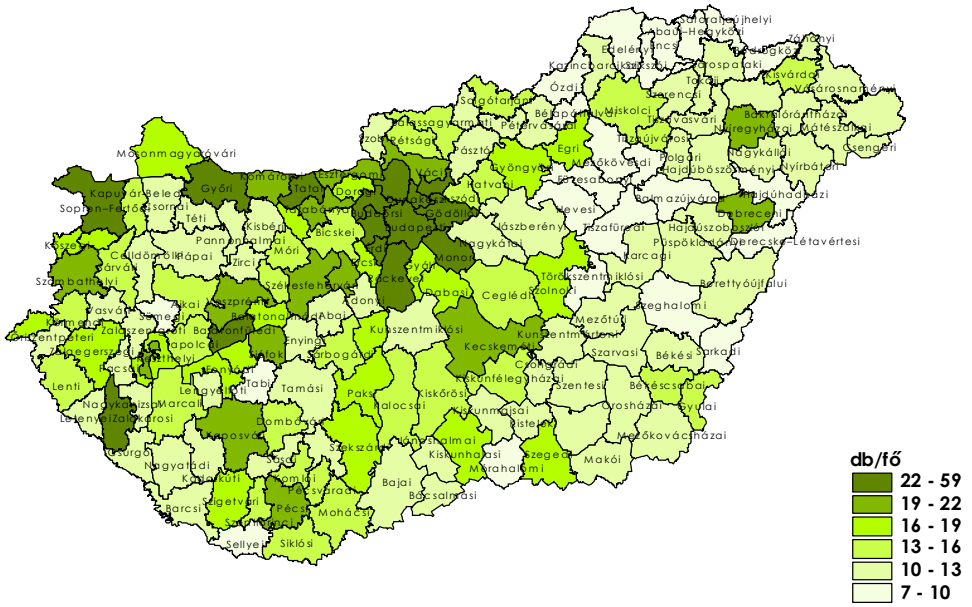

A feldolgozást készítette: dr.Vécsei Pál
Adatok elsődleges forrása: KSH TSTAR
Másodlagos adatforrás: VÁTI TeIR

84. ábra: Cigány, romani, beás népcsoportba tartozók aránya régiónként, 2001

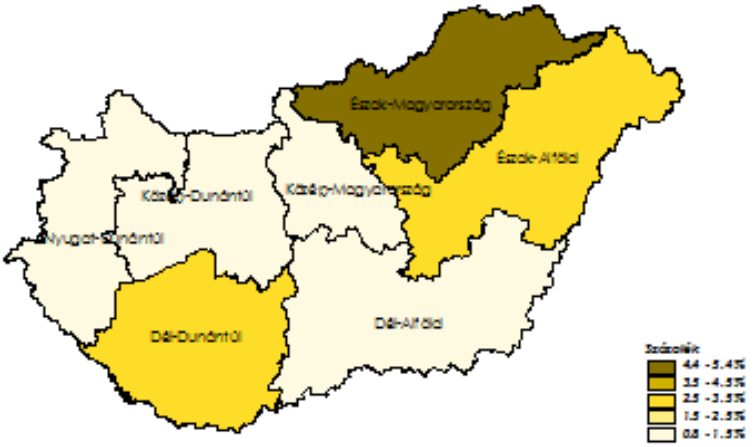

Adatok forrása: Népszámlálás 2001, KSH
Feldolgozást és elemzést készítette: dr. Vécsei Pál

85. ábra: Cigány, romani, beás népcsoportba tartozók aránya megyénként, 2001

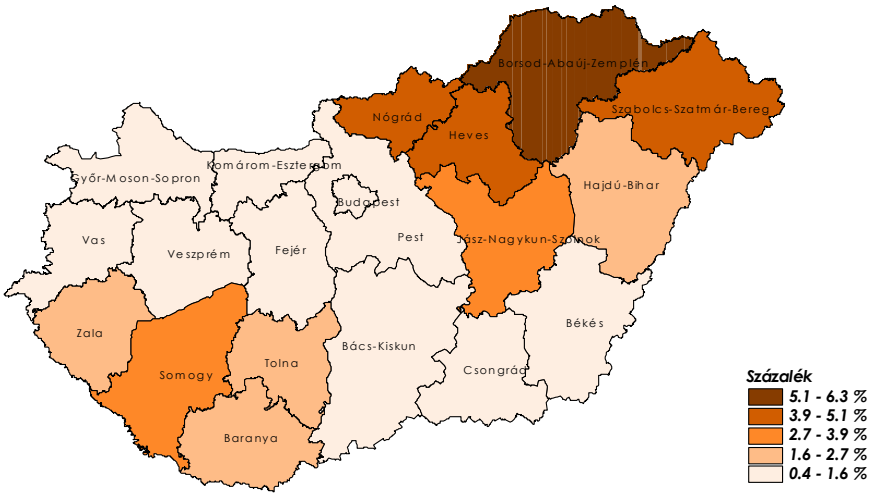

Adatok forrása: Népszámlálás 2001, KSH
Feldolgozást és elemzést készítette: dr Vécsei Pál

86. ábra: Cigány, romani, beás népcsoportba tartozók aránya településenként, 2001

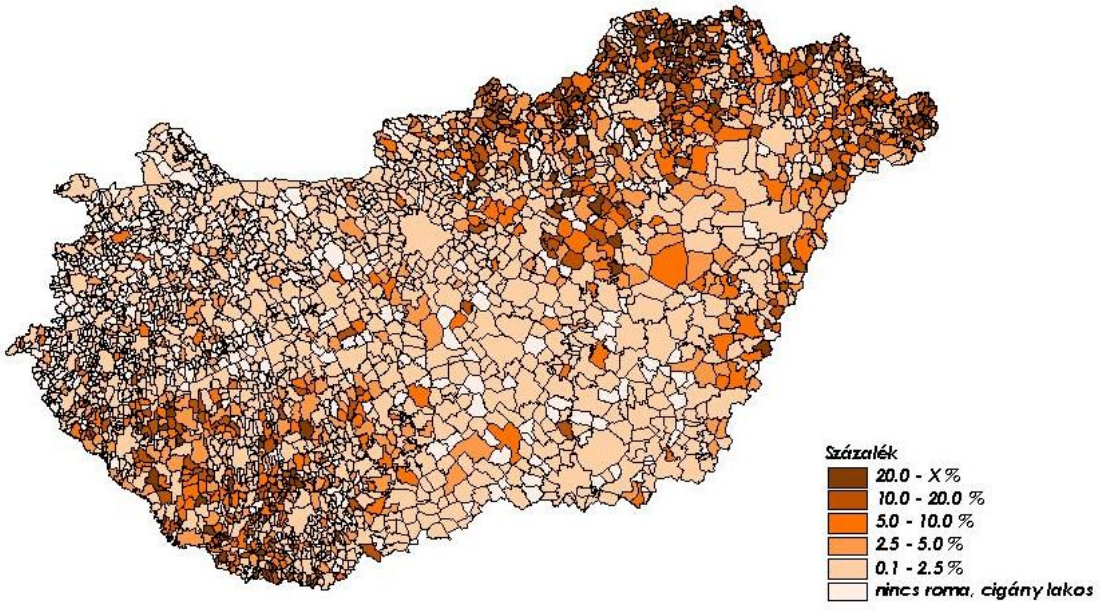

Adatok forrása: Népszámlálás 2001, KSH
Feldolgozást és elemzést készítette: dr Vécsei Pál

1.2. e) számú melléklet

KÖZUTAK

87. ábra: Nógrád megye országos közúthálózatának útkategóriánkénti megoszlása

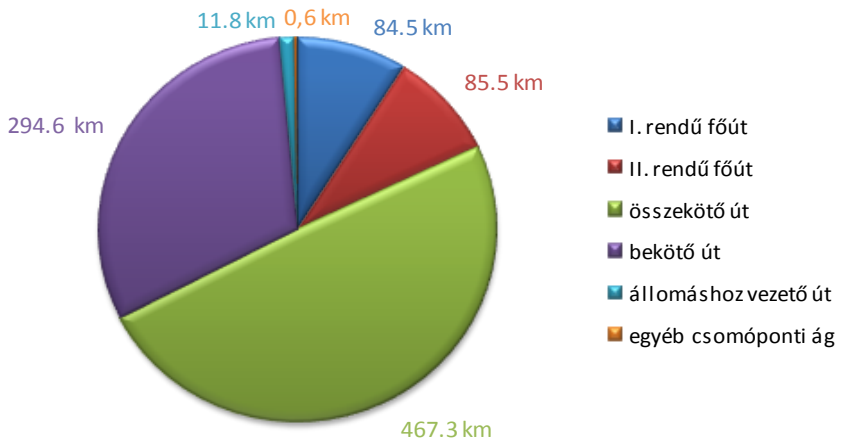

Forrás: Nógrád Megyei Állami Közútkezelő Kht.

A Nógrád megyei országos közúthálózat 63,4%-a külsőségi, 36,4%-a átkelési szakaszokon vezet át. A főútvonalak döntő többsége – 72,4% – települések között található, a mellékúthálózat tekintetében ez az érték 61,5%.

A megyei országos közúthálózat 77,5%-a aszfaltbeton, 21,5%-a utántömörödő aszfalt, 0,6%-a vizes és portalanított makadám burkolatú, míg 0,4%-a földút.

88. ábra: Országos közutak burkolattípus szerinti százalékos megoszlása

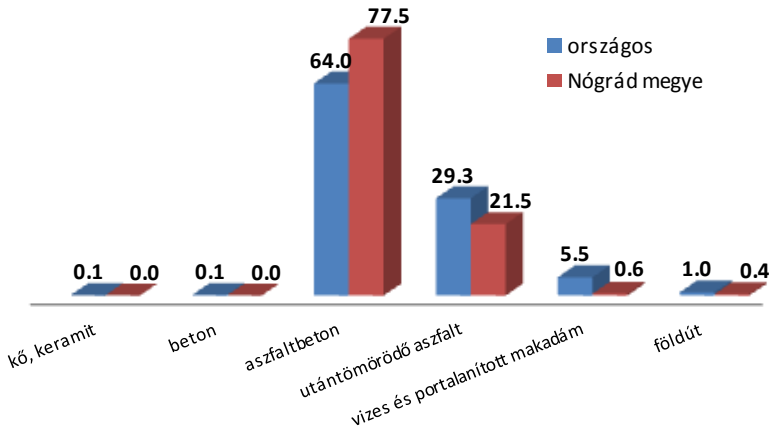

Forrás: Nógrád Megyei Állami Közútkezelő Kht.

Az országos közutak burkolatállapotának %-os megoszlását az alábbi diagram ábrázolja fő- és mellékhálózatra megbontva.

89. ábra: Megyei országos közutak burkolatállapota a fő- és mellékhálózaton

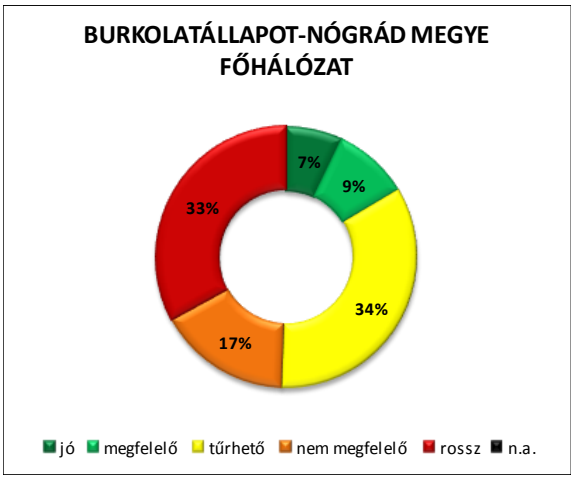

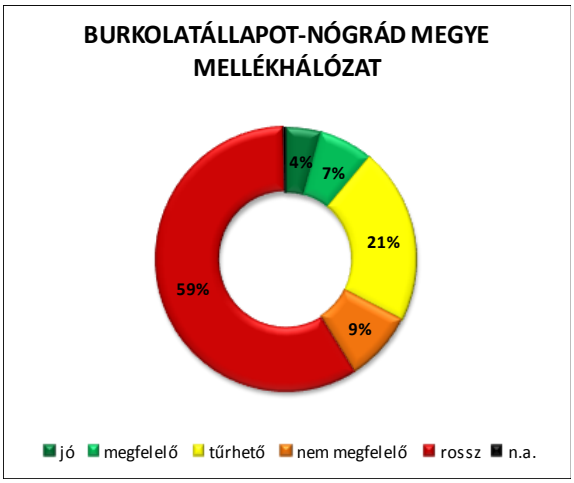

Forrás: Nógrád Megyei Állami Közútkezelő Kht.

A diagramokból látszik, hogy a „rossz" burkolat állapotú utak aránya drasztikusan magasabb a mellékúthálózaton, mint a főutak esetében.

Az egyenetlenség osztályzatra vonatkozóan a következő diagramok szerint ismét a mellékutak mutatnak sokkal rosszabb értéket.

90. ábra: Megyei országos közutak egyenetlensége a fő- és mellékhálózaton

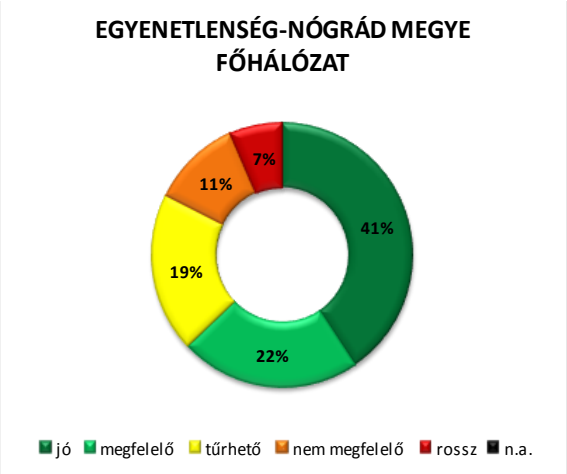

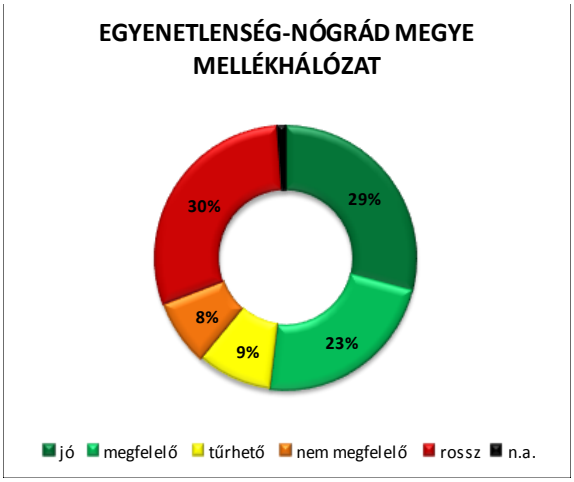

Forrás: Nógrád Megyei Állami Közútkezelő Kht.

A burkolatállapot és egyenetlenség értékekhez hasonlóan a Nógrád megyei teherbírás értékek a fő- és mellékhálózatra megbontva a mellékutak esetében lényegesen rosszabbak.

91. ábra: Megyei országos közutak teherbírása a fő- és mellékhálózaton

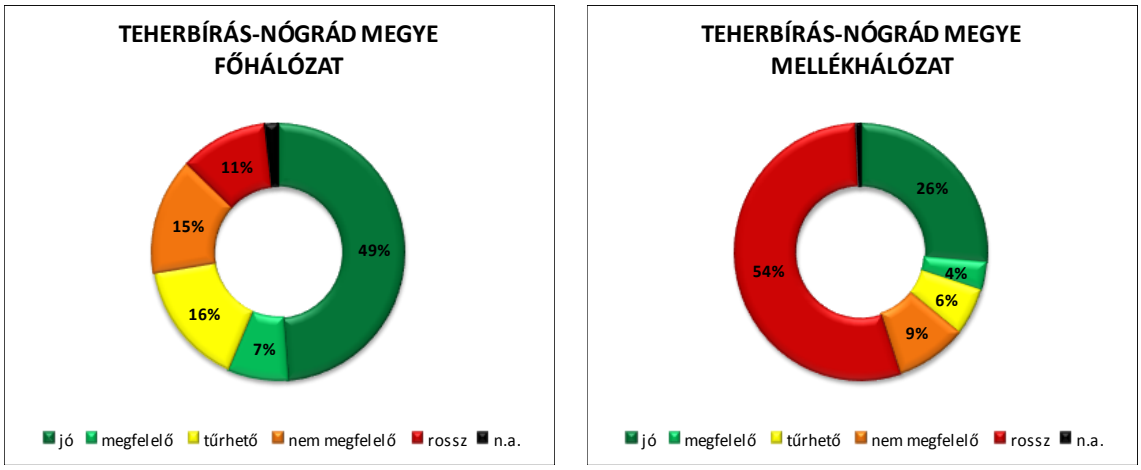

Forrás: Nógrád Megyei Állami Közútkezelő Kht.

Fenti burkolatállapot és szélesség adatokból kiolvasható, hogy alapvetően a burkolatállapot következtében nem kielégítő a megközelíthetőségi és elérhetőségi színvonal, különösen a mellékutak esetében, vagyis kimondható, hogy a kistelepülések közlekedési kapcsolata, kistérségek elérhetősége és a főútvonalakra jutás helyzete nem megfelelő. A főutak is javításra szorulnak, de a mellékutak állapota tarthatatlan. Keresztmetszeti, szélességi nem megfelelőség sokkal kevesebb, egyes utaknál merül fel, nem alapvető probléma.

1.2. ea) számú melléklet

NÓGRÁD MEGYE VASÚTVONALAI 2012-BEN

A megye területén lévő vasútvonalak megnyitási ideje:

Hatvan –Salgótarján	1867. május 9.
Salgótarján – Losonc	1871. május 3
Kisterenye-Kál-Kápolna- Kisújszállás	1887. július 31.
Mátranovák - Homokterenye	1887. június 31.
Ipolyság – Balassagyarmat	1891. augusztus 15.
Aszód – Balassagyarmat	1896. szeptember 13.
Balassagyarmat - Losonc	1896. december 1.
Vác – Ipolyság	1909. július 11.
Diósjenő – Romhány	1909 július 11.

Nógrádszakál–Ipolytarnóc között 1951-től csehszlovák, majd 1993-tól szlovák átmenő – peage – teherforgalom pályahasználati díj ellenében.

A Trianonban csonkolt, jelenleg működő vonalak. Menetrendi szám és vonalhossz.

81. Hatvan –Salgótarján – Somoskőújfalu	65 km
78. Aszód - Balassagyarmat – Ipolytarnóc	100 km
75. Vác – Drégelypalánk – Balassagyarmat	70 km

Forgalomszüneteltetett vonalak:

83. Mátranovák – Homokterenye

1993-ben a személyszállítás, 1995-ben a teherszállítás is megszűnt a vonalon.

Kisterenye – Kál-Kápolna

2007. március 3-ától a személyszállítás megszűnt. Eseti teherszállítás van a vonalon.

76. Diósjenő-Romhány

2007. március 3-tól a személyszállítás, 2008-tól fuvaroztató hiányában a teherszállítás is megszűnt.

Tengelyterhelések

Hatvan – Salgótarján – Somoskőújfalu	21 t
Aszód – Balassagyarmat – Ipolytarnóc	
Aszód – Galgamácsa	21 t
Galgamácsa - Nógrádkövesd	20 t
Nógrádkövesd – Nógrádszakál	18,5t
Nógrádszakál – Ipolytarnóc	20 t (A szlovák átmenő – peage – forgalom miatt.)
Vác – Fenyveshegy mh	21 t

(Valójában a DDC kapujáig a salak szállítmányok miatt, a 75-ös vonal szempontjából ez lehanyagolható)

Fenyveshegy mh - Drégelypalánk	14 t (2013. április 10-től Diósjenőig 16,5 tonna).
Drégelypalánk – Balassagyarmat	14 t

Az átlagosan Európában ma elfogadott tengelynyomás 21 tonna (de UIC 60 sín esetén 22,5 t, ami az új fővonalaknál nagy teherforgalom esetén alkalmazandó). A Vác–Balassagyarmat vonalon a megfelelő mértékű teherszállítás fő korlátja az alacsony tengelynyomás. Kisebb mértékben, de probléma a 16 tonnás korlátozás Nógrádkövesd és Nógrádszakál között is.

Személyvonatra alkalmazható legnagyobb sebességek:

Hatvan – Salgótarján –Somoskőújfalu	
Hatvan – Selyp	100 Km/h
Selyp – Salgótarján	80 Km/h
Salgótarján – Somoskőújfalu	40 Km/h
Aszód – Balassagyarmat – Ipolytarnóc	
Aszód – Galgamácsa	80 Km/h
Galgamácsa – Nógrádkövesd	60 Km/h
Nógrádkövesd – Balassagyarmat	50 Km/h
Balassagyarmat – Ipolytarnóc	40 Km/h
Vác – Drégelypalánk – Balassagyarmat	
Vác – Magyarkút - Verőce	60 Km/h
Magyarkút – Verőce - Szokolya	50 Km/h
Szokolya – Drégelypalánk	40 Km/h
Drégelypalánk – Balassagyarmat	30/60 Km/h

Cél: jövőre Diósjenőig a 50km/h, esetleg 60 km/h Berkenyétől ha az ív viszonyok engedik. Drégelypalánk-Balassagyarmat között a lassújelek megszüntetése.

Az alkalmazható sebesség értékek csalósak. Nógrád megye összes vasútvonalán jelentős ideiglenes lassújelekkel terhelt szakaszok vannak, melyek a menetrendiséget és ez által a szolgáltatási színvonalat egyaránt rontják. Sajnálatos, hogy a megfelelő pályarekonstrukció helyett állandó sebességkorlátozásokat vezetnek be az ideiglenesek megszűntetése helyett.

Az ideiglenes lassújelek folyton változnak. Sajnos általában a lassabb közlekedés irányába. Pontos értéket felvenni nem lehet, de a jellemző paraméterek az alábbiakban adhatók meg:

A Hatvan és Salgótarján között több km hosszban van 60 és 40 km/h sebességkorlátozás a pálya állapota miatt. A Vác- Balassagyarmat vonal Balassagyarmat- Drégelypalánk szakaszán hosszabb 40 és 20 km/h sebességkorlátozások vannak érvényben, a Vác–Magyarkút–Verőce szakaszán 40 km/h sebességkorlátozások vannak szintén pályaállapot romlás miatt. A Nógrádszakál –Ipolytarnóc vonalon több helyen 20 km/h. A peage forgalomban közlekedő szlovák tehervonatok engedélyezett sebessége eleve csak 40 km/h. A 20 km/h sebességkorlátozás egy jelentős része a közös használatú szakaszra esik.

A 2012. április 15-i menetrend csonkítás a 75-78 számú vonalakon a vonatok 47%-át törölte úgy, hogy gyakorlatilag a megmaradókon sem érdemes utazni a hiányzó vonatpárok miatt. A 81-esen is több mint 10%-os járatcsökkenés történt, főképp a diák, és hivatásforgalomban érintett járatok közül történtek a törlések. A 2008-ban bevezetett új ütemes menetrenddel a 81-es vonal elvesztette közvetlen gyorsvonatát Budapestre (és

nem sokkal előtte távolsági nemzetközi kapcsolatát is). A leépülési spirál odáig jutott, hogy a kishatárforgalom is megszűnt és ezzel a megye utolsó közösségi közlekedési kapcsolata is megszűnt Szlovákia irányába.

Indoklás nélkül megszüntették a sikeres Balassagyarmat-Budapest járatokat is. A Kisterenye-Kál-Kápolna és Diósjenő-Romhány vonalak hiánya a térség személyszállításában folyamatosan érezhető. A felépítményi anyagot, és a biztosító berendezéseket a fosztogatók folyamatosan dézsmálják. A szárnyvonalak reális üzemeltetésben történő megtérülése vizsgálandó, azonban addig is indokolt lenne a Diósjenőn több irányba kialakítandó autóbusz csatlakozás.

A rétségi egészségügyi központ miatt legalább Diósjenő-Rétság személyforgalom visszaállítása lenne szükséges. A romhányi személyforgalom hiánya, a budapesti közvetlen vonatok elvétele nagy veszteség. Ki lehet jelenteni, hogy Nógrád megyében van az ország leggyengébb vasúti hálózata. Ez igaz a pálya minőségére, de a menetrendre is.

1.2. hb) számú melléklet

A TELEPÜLÉSHÁLÓZAT TERÜLETEN BELÜLI ÉS KÍVÜLI KAPCSOLATAI

A transzeurópai folyosók (TEN-T) közül a Budapesttől induló, Zólyomon és Zsolnán keresztül Krakkó és Katovice felé haladó közúti tengely a megye nyugati oldalán halad el., Ez a TEN-T tengely fontos összeköttetést jelent majd az északkelet- európai és délkelet-európai főtengelyek között.

92. ábra: TEN-T közúthálózat

Forrás: Csatlakozási szerződés

Szintén ezen a tengelyen meghatározott az E77 Budapest – Parassapuszta – Besztercebánya – Krakkó – Varsó – Gdansk európai közútvonal. E tengely által lehatárolt regionális városi rendszer együttműködését perspektivikusnak minősítette az a kutatás is (Regionális Többközpontú Városhálózati Rendszer – RePus), melynek célja a közép- és kelet-európai városrendszerek, azok funkcionális kapcsolatának kutatása, valamint a kis- és középvárosok hálózati együttműködési lehetőségeinek és regionális szerepük feltárása volt. A transzeurópai vasúti hálózat fent említett Budapest – Hatvan – Miskolc – Nyíregyháza – Ukrajna vonalán kívül Nógrád megyéhez közel fut a Budapest – Szob – Szlovákia nyomvonal, valamint a (Bratislava -) Zvolen – Fiľakovo – Košice TEN-T („Essen") vasútvonal is, mint hálózati kiegészítő elem.

A Budapest – Szob – Szlovákia nyomvonalhoz a Vác – Ipolyvece - Drégelypalánk - Balassagyarmat mellékvonalon csatlakozik a megye.

A megye regionális kapcsolatait meghatározza, hogy Nógrád megye északon, szlovák területen Besztercebánya és Nyitra megyével, országon belül északkeleten Borsod-Abaúj-Zemplén, keleten és délkeleten Heves, nyugaton és délnyugaton pedig Pest megyével határos.

Nógrád megyét közlekedési szempontból jelenleg a Szlovákiát kelet-nyugati irányban átszelő Pozsony – Kassa európai E571 jelű út Losoncnál közelíti meg, a 21. sz. főút somoskőújfalui határátlépési pontjától az 585. sz., majd 571. sz. szlovák főút 26 km-re csatlakozik a fent nevezett viszonylat 50. sz. szlovák főúti szakaszához.

Az ipolytarnóci határátlépési pont még közelebb, 10 km-re található az úttól. A parassapusztai határátlépési pontnál a 2. sz. főút a 66. sz. szlovák főútban folytatódik, amely a Selmeci-hegység és a Korponai-erdő – Jávoros között haladva éri el a fent nevezett utat Zólyomnál. A balassagyarmati határátlépési pont szlovák oldalon a Nagykürtösi járás belső másodrendű főútjaihoz csatlakozik. A szomszédos szlovák megyékkel a vasúti összeköttetés csak Somoskőújfalun keresztül működött, de csak Fülekig. Salgótarjánból Losoncra (40 km) két átszállással, 1,5–2,5 óra alatt lehetett eljutni. Már nincs kishatárforgalom (a konstrukció veszteséges és elavult volta miatt). A továbbiakban a 81-es fővonal felújítására alapozott nemzetközi interregionális vonatok és a Salgótarján városi- és elővárosi vasút létrehozásával előálló menetrendi struktúra jelenthet megoldást a helyzetre.

A Nógrádszakál – Ipolytarnóc vonalat Szlovákia peage teherszállításra használja.

Jelenleg Szlovákiával 6 közúti (Parassapuszta és Somoskőújfalu főúton, Balassagyarmat és Ipolytarnóc mellékúton, valamint az újonnan elkészült pósténypusztai és ráróspusztai Ipoly-hidak), és két vasúti (Ipolytarnóc és Somoskőújfalu) határátlépési pont jelent kapcsolatot.

Az Észak-Magyarországi Régió domborzat által determinált közlekedési hálózatai nem indukálják a szoros kapcsolatot a régió megyéi között. A Nógrád megyével szomszédos magyarországi megyékkel – Pest, Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén – főként az M3 autópályán és a hozzá kapcsolódó főutakon történik a kapcsolódás. Bár a régióközpont Miskolc és Eger felé a 23. sz. főúton indulva közvetlenül is el lehet jutni, a megye nagyobb részéből mégis gyorsabb a megyét észak-déli irányban átszelő legfőbb két útján – a 2. sz. és 21. sz. főúton – keresztül az M3 autópályán megközelíteni.

93. ábra: TEN-T vasúthálózat

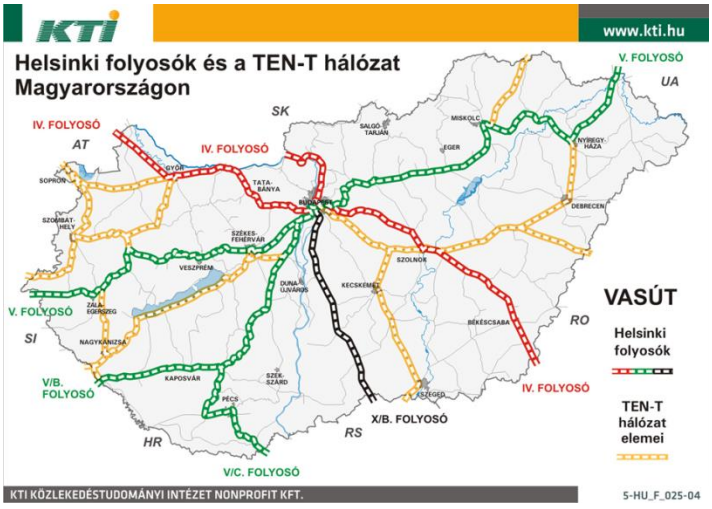

Forrás: KTI

A Pest megyéhez közeli települések relatív jobb helyzetben vannak Budapest közelsége miatt, de a sajátos belső (északnyugat – délkelet) közlekedési szerkezet ezt a kapcsolatot is megnehezíti, miután a Budapesthez legközelebbi nógrádi településekről is több mint egy óra a főváros elérése.

94. ábra: Nógrád megye településeinek elérése Budapestről

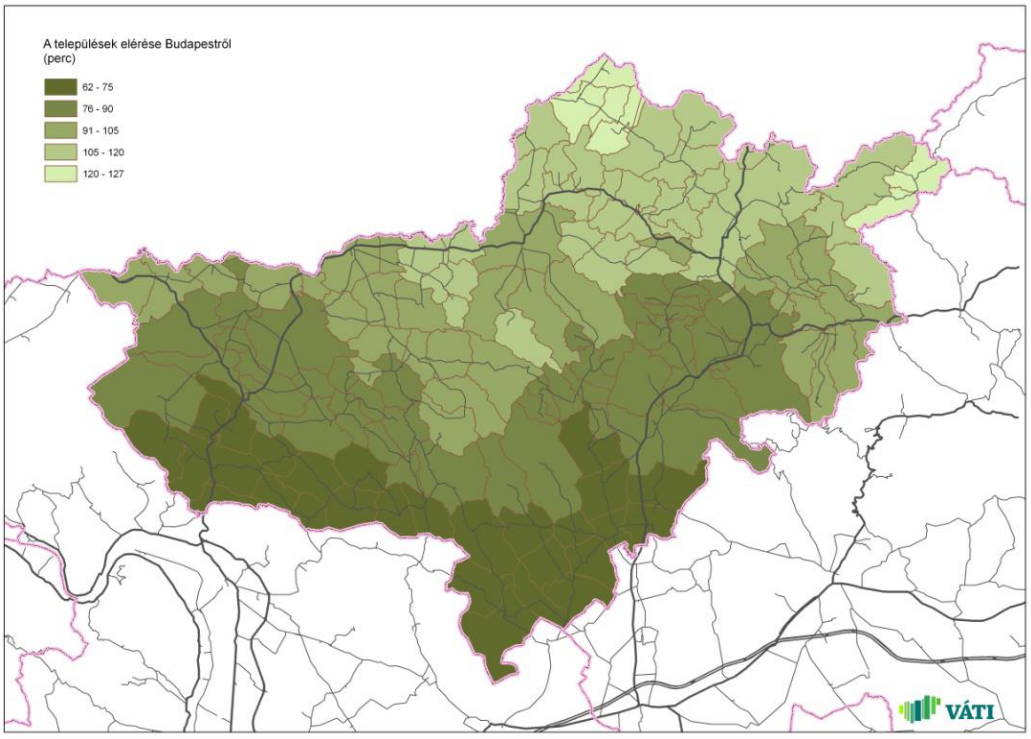

Forrás: TeIR, GeoX, 2008

A közút és vasút mellett Nógrád megyében egyéb közlekedési ágak közvetlenül nem játszanak szerepet a nagytérségi kapcsolatokban. Hajózást a megyéhez legközelebb a Dunán biztosít a Budapesten működő nemzetközi kikötő, országos jelentőségű polgári repülőtér pedig szintén a fővárosban – Liszt Ferenc repülőtér – érhető el.

Felhasznált irodalom:

- **Bánfalvi József (1998):** Magyarország idegenforgalmi földrajza, Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző Kft., Budapest, pp. 253-264
- **Pannon Enciklopédia- Magyarország földje, (1997). Szerk: Karátson Dávid**, Kertek Kiadó, Budapest, pp.365-368.
- **Martonné Erdős Katalin (2005):** Magyarország tájföldrajza, Debreceni Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, pp.146-149.
- **Dr. Hír János és Pászti Andrea**: Vezető az „Évmilliók üzenete Nógrádban" c. állandó természettudományi kiállításhoz és a sámsonházi terepbejáráshoz
- **Magyarország falutípusai az 1980-as évek elején** - Szerk.: Beluszky P. és Sikos T. T. nyomán Berényi I. és Dövényi Z.
- **Nógrád Megye Területrendezési Tervének Módosítása (2011**), VÁTI Magyar regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Kft., Térségi tervezési és Területrendezési Iroda
- **Központi Statisztikai Hivatal** kiadványai, a dokumentumban jelölt módon
- **Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza, szerk.: Perczel György** – egyetemi tankönyv, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003
- **Urbanisztikai tanulmányterv Losonc és Salgótarján térségének fejlesztésére** – SCET Magyarország Rt., 2001
- **Global Trends 2030: Alternative Worlds** – National Intelligence Council (USA, 2012. december)
- **Nógrád Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerve**: Tájékoztató Nógrád Megye Közgyűlése számára „Nógrád megye egészségi helyzetéről", 2013.
- **Nógrád Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerve**: Tájékoztató „Nógrád megye háziorvosi és védőnői ellátásáról", 2013.

Internetes források:

- http://www.nograd.net/nmk/nograd/foldrajz.html
- http://www.norda.hu/nograd-megye-bemutatasa/
- http://www.terport.hu/megyek/magyarorszag-megyei/nograd-megye
- http://www.aureus.hu/hu/kornyezet/nograd-megye-essalgotarjan?start=1
- www.ksh.hu
- www.nfu.hu
- https://teir.vati.hu
- http://www.afsz.hu/
- www.ksh.hu/nepszamlalas

Ábrajegyzék:

1. ábra: Közlekedési hálózat 1
2. ábra: Fejlődési tengelyek, metropoliszok 2
3. ábra: Az urbanizálódás területi különbségei Magyarországon 3
4. ábra: Mezőgazdasági terület megoszlása – Nógrád megye, 2011. 7
5. ábra: Mezőgazdasági terület megoszlása – megyék átlaga, 2011. 7
6. ábra: Védett természeti területek 8
7. ábra: Építészeti és kulturális örökség 15
8. ábra: Az ipari termelés értéke Nógrád megyében, folyó áron (Milliárd Ft) 18
9. ábra: Kereskedelmi hálózatok és hipermarketek 21
10. ábra: A vendégéjszakák aránya a kereskedelmi szálláshelyeken, 2011. év 23
11. ábra: A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák aránya a kereskedelmi szálláshelyeken, 2011. év 23
12. ábra: A beruházási szándékok alakulása adott évben Nógrád megyében 28
13. ábra: Az üzleti helyzet megítélése adott év őszén 28
14. ábra: Címmel rendelkező ipari parkok 30
15. ábra: K+F+I tevékenységek 32
16. ábra: Egy főre jutó GDP (ezer Ft) 34
17. ábra: Foglalkoztatási ráta (%) 35
18. ábra: Munkanélküliségi ráta 36
19. ábra: A lakónépesség korcsoportonkénti alakulása nem és életkor szerint, 2002. 40
20. ábra: A lakónépesség korcsoportonkénti alakulása nem és életkor szerint, 2012. 40
21. ábra: Élveszületési arányszám, 2011. 41
22. ábra: Halálozási arány 2011. 42
23. ábra: Halálozások száma a teljes népességen belül a leggyakoribb hálálok szerint, 2011 43
24. ábra: Halálozások korcsoportonkénti száma, 2011. 44
25. ábra: Közlekedési kapcsolati hiányok 57
26. ábra: 50 év feletti háziorvosok és házi gyermekorvosok aránya kistérségenként 63
27. ábra: 60 év feletti háziorvosok aránya kistérségenként 64
28. ábra: 60 év feletti házi gyermekorvosok aránya kistérségenként 64
29. ábra: Egyes szociális intézmények alakulása Nógrád megyében 2007–2010 68
30. ábra: Óvodás gyermekek és férőhelyek számának alakulása 2007–2011. 68
31. ábra: Gimnáziumi és szakközépiskolai létszám 69
32. ábra: Színházi előadások és látogatók száma 70
33. ábra: A múzeumi látogatók és a kiállítások számának alakulása Nógrád megyében 70
34. ábra: Épített lakások számának alakulása Nógrád megyében 2000-2011, db 71
35. ábra: A településrendszer gravitációs központjai és fejlődési perspektívái 73
36. ábra: A jelenlegi településstruktúra Urbanisztikai tanulmányterv 73
37. ábra: Magyarország falutípusai az 1980-as évek elején 74
38. ábra: Településtípusok 75
39. ábra: Kistérségi központok elérése 76
40. ábra: Nógrád megye térszerkezete a térszerkezeti elemek, a területfelhasználás és átalakulási folyamatok tükrében 77
41. ábra: Nógrád megye térszerkezete a határon átnyúló területfejlesztési perspektívák tükrében 78
42. ábra: Térségi területfelhasználási kategóriák területe, Nógrád megye, (terület%) 79
43. ábra: Nógrád megye tájterhelése 80
44. ábra: Nógrád megye tájterhelhetősége 80
45. ábra: Borsod-Abaúj-Zemplén megye térségi szerkezeti terve, 2009 (részlet) 86
46. ábra: Heves megye térségi szerkezeti terve, 2010 (részlet) 86
47. ábra: Erdőgazdasági térség változása 87
48. ábra: Mezőgazdasági térség változása 87
49. ábra: Települési térség változása 88
50. ábra: Az OTrT gyorsforgalmú úthálózatának változása 89
51. ábra: Az OTrT főúthálózatának változása 89
52. ábra: Az OTrT kerékpárút hálózatának változása 90
53. ábra: Úthálózat fejlesztései 94
54. ábra: Pályázatok száma operatív programonként 107

55. ábra: Támogatások összege operatív programonként 108
56. ábra: Projektek száma (db) összetétel – Év/időszak: 2002-2011 109
57. ábra: Támogatás értéke (mFt) összetétel – Év/időszak: 2002-2011 110
58. ábra: Kérelmek 111
59. ábra: Határozatok 111
60. ábra: A földterület művelési ág szerint, május 31. 130
61. ábra: A földterület változása művelési ág szerint [%] 130
62. ábra: A főbb szántóföldi növények termésátlaga [kg/ha] 130
63. ábra: Telephely szerint megfigyelt adatok (a 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások adatai) 132
64. ábra: Üdülőkörzetek 137
65. ábra: Kapacitás-kihasználtság alakulása 141
66. ábra: A rendelésállomány alakulása 141
67. ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása 144
68. ábra: Gazdasági aktivitási mutatók 144
69. ábra: Foglalkoztatottsági ráta 144
70. ábra: Munkanélküliségi ráta 2006-ban 145
71. ábra: Munkanélküliségi ráta Nógrád megyében [2011; %] 145
72. ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása kistérségenként [2011; %] 145
73. ábra: Ezer lakosra jutó 180 napnál hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek száma országosan 146
74. ábra Ezer lakosra jutó 180 napnál hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek száma 146
75. ábra: Egy lakosra jutó összes nettó jövedelem 147
76. ábra Egy lakosra jutó összes nettó jövedelem Nógrád megyében 147
77. ábra: Egy lakosra jutó összes nettó jövedelem kistérségenként 147
78. ábra: Az adófizetők aránya országosan 148
79. ábra: Az adófizetők aránya Nógrád megyében 148
80. ábra: Az adófizetők aránya kistérségenként 148
81. ábra: Ezer lakosra jutó személygépkocsik száma 149
82. ábra: Ezer lakosra jutó személygépkocsik száma kistérségenként 149
83. ábra: Magyarországon forgalomba helyezett személygépkocsik száma 150
84. ábra: Cigány, romani, beás népcsoportba tartozók aránya régiónként, 2001 150
85. ábra: Cigány, romani, beás népcsoportba tartozók aránya megyénként, 2001 151
86. ábra: Cigány, romani, beás népcsoportba tartozók aránya településenként, 2001 151
87. ábra: Nógrád megye országos közúthálózatának útkategóriánkénti megoszlása 152
88. ábra: Országos közutak burkolattípus szerinti százalékos megoszlása 152
89. ábra: Megyei országos közutak burkolatállapota a fő- és mellékhálózaton 153
90. ábra: Megyei országos közutak egyenetlensége a fő- és mellékhálózaton 153
91. ábra: Megyei országos közutak teherbírása a fő- és mellékhálózaton 154
92. ábra: TEN-T közúthálózat 158
93. ábra: TEN-T vasúthálózat 159
94. ábra: Nógrád megye településeinek elérése Budapestről 159

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Az állatállomány, december 31. [ezer db] 16
2. táblázat: A termelés*, a létszám és az export indexe [előző év = 100,0] 17
3. táblázat: Az ipar értékesítésének megoszlása (Székhely szerint megfigyelt adatok) 18
4. táblázat: Az építőipari termelés [folyó áron] és a foglalkoztatottak* [millió Ft] 19
5. táblázat: A kiskereskedelmi üzletek számának alakulása* 20
6. táblázat: Kiskereskedelmi üzletek üzlettípus szerint az év végén 20
7. táblázat: Kereskedelmi szálláshelyek főbb mutatói 22
8. táblázat: Kommunális mutatók 24
9. táblázat: Az alkalmazásban állók számának szektoronkénti megoszlása, százalékban 25
10. táblázat: A regisztrált álláskeresők száma és aránya körzetenként 29
11. táblázat: Színházi mutatók 37
12. táblázat: Könyvtári, múzeumi mutatók 37
13. táblázat: A demográfiai adatok alakulása Nógrád megyében, fő 41
14. táblázat: A korösszetétel, az eltartottsági ráta és az öregedési index alakulása, % 42
15. táblázat: A gazdasági aktivitás alakulása a 15-74 éves népesség körében Nógrád megyében 46
16. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint Nógrád megyében, % 47
17. táblázat: Az első alkalommal regisztrációt kérő szakképzett pályakezdő álláskeresők száma és megoszlása Nógrád megyében 47
18. táblázat: Az alkalmazásban állók havi átlagkeresete, forint 49
19. táblázat: Személyi jövedelemadó, 2011. 49
20. táblázat: Nemzetiségi önkormányzatok számának alakulása 51
21. táblázat: Nemzetiségi önkormányzatok, 2013. 51
22. táblázat: A nemzetiségek számának alakulása Nógrád megyében (fő) 52
23. táblázat: Hulladék gyűjtése, ártalmatlanítása 60
24. táblázat: Kórházi ágyak, db 62
25. táblázat: Háziorvosi ellátás 63
26. táblázat: Nógrád megye védőnői ellátása 65
27. táblázat: A védőnők életkor szerinti megoszlása, 2012. 66
28. táblázat: Általános iskolások száma 69
29. táblázat: Óvodai nevelésben, iskolai oktatásban részesülők a nappali oktatásban 69
30. táblázat:Új és megőrzött munkahelyek tervezett, illetve megvalósult száma és aránya kistérségenként 102
31. táblázat:Néhány összehasonlító adat: 103
32. táblázat: A földterület művelési ág szerint, május 31. (hektár) 129
33. táblázat: A szántóföldi növények termésátlaga [kg/ha] 129
34. táblázat: Gyümölcstermés [tonna] 131
35. táblázat: A mezőgazdaság néhány összehasonlító mutatója, 2011 131
36. táblázat: Az ipari termelés volumenindexe Nógrád megyében 131
37. táblázat: Az ipari termelés volumenindexe Magyarországon 132
38. táblázat: Az ipari termelés és termelékenység, 2011 133
39. táblázat: Az élelmiszeripari termelés értéke és aránya (Székhely szerint megfigyelt adatok, millió Ft) 133
40. táblázat: Az értékesítés értéke és aránya ágazat szerint (Székhely szerint megfigyelt adatok, millió Ft) 133
41. táblázat: Az alkalmazásban állók száma és aránya ágazat szerint (Telephely szerint megfigyelt adatok, millió Ft) 133
42. táblázat: Az építőipari termelés [folyó áron] és a foglalkoztatottak – Székhely szerint megfigyelt adatok [millió Ft] 134
43. táblázat: Az építőipari termelés volumenindexei Nógrád megyében 134
44. táblázat: Egyéni vállalkozók által működtetett kiskereskedelmi üzletek 134
45. táblázat: A szállodák főbb mutatói a kereskedelmi szálláshelyekből 135
46. táblázat: Kereskedelmi szállások férőhelyei, július 31. 135
47. táblázat: A kereskedelmi szálláshelyek kapacitásának és vendégforgalmának alakulása, 2011 [2000 = 100,0] 135

48. táblázat: Egyéb szálláshelyek mutatói 136
49. táblázat: Egyéb szálláshelyekből falusi szállásadás 136
50. táblázat: A vendéglátóhelyek száma üzlettípus szerint 136
51. táblázat: Kommunális ellátás összehasonlító mutatói, 2011 137
52. táblázat: Bruttó hozzáadott érték a nemzetgazdasági ágak főbb csoportjai szerint, 2010 [folyó alapáron, millió forint 139
53. táblázat: Az alkalmazásban állók számának szektoronkénti megoszlása, százalékban 139
54. táblázat: Az alkalmazásban állók számának változása és aránya gazdasági áganként* 139
55. táblázat: Gazdasági ágak az alkalmazásban állók* száma és aránya alapján, 2011 140
56. táblázat: A közművelődés néhány mutatója 142
57. táblázat: A mozik főbb mutatói 142
58. táblázat: A nonprofit szervezetek száma és tevékenységcsoport szerinti megoszlása Nógrád megyében, 2011. 143
59. táblázat: A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma és átlagos ellátása 149

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA

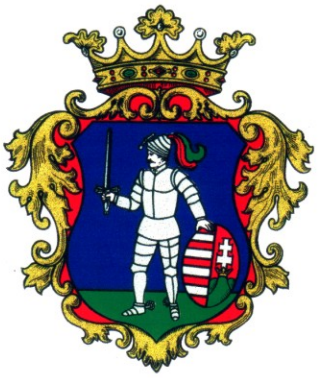

2014–2020

JAVASLATTEVŐ FÁZIS

TARTALOMJEGYZÉK

1. Vezetői összefoglaló 3

2. Jövőkép 5

3. Célrendszer bemutatása 7

3.1. Nógrád megye fejlesztésének átfogó céljai 9

3.2. Nógrád megye fejlesztésének stratégiai céljai 9

4. A célrendszer koherencia vizsgálata 21

4.1. Belső koherencia vizsgálat 21

4.2. Külső koherencia vizsgálat 21

5. Térhasználati elvek 24

5.1. A megye stratégiai térstruktúrája 26

6. A fejlesztés eszköz és intézményrendszere 28

6.1. Javasolt prioritások 28

6.2. Felelősség és intézményrendszer - A koncepció üzenetei 28

7. Tervezési folyamat, társadalmasítás és legitimáció 32

1. Vezetői összefoglaló

A megyei önkormányzatoknak, mint a fejlesztéspolitika területi szintjének egyik fő feladata a 2014-2020-as Európai Uniós fejlesztési ciklusra való felkészülés keretében a megyei területfejlesztési koncepció megalkotása. Ennek folyamata Nógrád megyében 2012. áprilisban elkezdődött.

A Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlésének Területfejlesztési Bizottsága a 2012. október 30-ai ülésén tárgyalta Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciója **helyzetfeltáró munkaanyagát**, majd a testület a 81/2012. (XI. 22.) Kgy. határozata 2. pontjában foglaltak alapján kinyilvánította, hogy a koncepció addig elkészült helyzetfeltáró munkaanyaga a további tervezés alapjául szolgálhat. A javaslattevő fázis jelen munkaanyagának szerkesztése 2013. április 26-án lezárul, és megnyílik a 45 napos társadalmi vita időszaka.

Jelen dokumentum bemutatja Nógrád megye jövőképét, a jövőkép elérése érdekében felállított célrendszert, illetve azokat a prioritásokat, amelyek az Európa 2020 stratégiával és az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepcióval összhangot biztosítva kirajzolják a megye fejlesztési programjait 2014-2020 között.

Nógrád megye fejlesztésének átfogó célja, hogy a gazdaság élénkítése, a meglévő természeti potenciálok kihasználása és a helyi társadalom aktivizálása által 2020-ra megálljon a leszakadás folyamata Magyarország más térségeihez viszonyítva, és előtérbe kerüljenek olyan új fejlődési lehetőségek, amelyek hosszú távon a megyét vonzó térséggé teszik mind a lakosság, mind a vállalkozások számára. Az általános célok között – a gazdaságra, a társadalomra és az élettérre fókuszálva – három cél jelenik meg:

- FEJLŐDŐ GAZDASÁG
- AKTÍV, KREATÍV, EGYÜTTMŰKÖDŐ TÁRSADALOM
- MARASZTALÓ ÉLETTÉR.

A jövőkép és az átfogó célok meghatározását követően került sor a stratégiai célok megfogalmazására, melyek specifikus, horizontális és területi célokként jelennek meg.

A 2030-ra töretlen fejlődést mutató gazdaság alapjait az élénkülő vállalkozási kedv, a hagyományos ágazatok bővítése, illetve a tudásalapú és kreatív ágazatok meghonosítása teremtheti meg. Mindemellett elmaradhatatlan a megye innovációs potenciáljának megerősítése. A vidéki gazdaság fejlesztése nagy tartalékokat tud megmozgatni a foglalkoztatásban, és javíthatja a város és vidék együttműködését.

A társadalmi program középpontjában a szegénység elleni küzdelem, az iskolázottság és tudásszint növelése, valamint a társadalom aktivizálása áll. Javítani kell a tudáshoz való hozzáférés esélyét, a piachoz igazítani a kompetenciákat, a szakmai ismereteket. Megoldásokat kell találni a fiatalok elvándorlásának megakadályozására. A közösségépítés és együttműködés ösztönzése elengedhetetlen a sikeres helyi gazdaságfejlesztési programok megvalósításához és az elszegényedett térségek, települések önfenntartó képességének fokozásához.

A marasztaló élettér célkitűzés megnevezésében jól összefogja azokat a tényezőket, amelyek a lakosságmegtartó erőt befolyásolják. Elengedhetetlen a közlekedési hálózat fejlesztése mind a közút, mind a vasút tekintetében. Javításra szorul a városi, kisvárosi környezet és szolgáltatás rendszer, a katasztrófák veszélyeit csökkenteni képes környezetbiztonsági elemek. Az intézményi struktúrában is léteznek egyenlőtlenségek, amelyek megszüntetésének folytatódnia szükséges.

A koncepció horizontális célkitűzései az Európa 2020 stratégia tematikus célkitűzéseihez illeszkednek.

A területi struktúra vizsgálatát követően a területi céloknál – a megye kicsi mérete miatt – mindössze két térség jelenik meg: Kelet-Nógrád és Nyugat-Nógrád. A preferált beruházásokat illetően mindkét térségben kiemelt a zöld- és barnamezős iparterület fejlesztés, míg a társadalmi céloknál keleten inkább a szegénység kezelése jelent kihívást, nyugaton pedig az oda koncentrálódó iparvállalatok által elvárt kompetenciák fejlesztése. A vidéki térségek fejlesztési céljait a LEADER csoportok által készített Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák határozzák meg.

A munkaanyagban található koherencia vizsgálat a koncepció célrendszerét összeveti a Növekedési Terv, az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció, valamint az Országos Területrendezési Terv célkitűzéseivel. A térhasználati elvek horizontális tekintetben határozzák meg azokat a tényezőket, amelyeket az infrastrukturális fejlesztéseknél figyelembe venni szükséges.

A dokumentum üzeneteket fogalmaz meg a Kormánynak, egyes szakpolitikáknak, illetve megyei szereplőknek. A bennük felvetett lényegi kérdések határozzák meg azt, hogy a jövőben Nógrád megye fejlesztési programja mennyiben tud illeszkedni az egyes Operatív Programokhoz és stratégiai dokumentumokhoz. A helyi gazdaság és civil szervezetek számára megfogalmazott üzenetek a koncepció tervezésében és megvalósításában egyaránt szorgalmazzák az együttműködést.

A társadalmasítás folyamata megkezdődhet, amelynek során a koncepció készítésért felelős megyei önkormányzat vezetői és szakmai partnerei a megye minden járásában és városában konzultációkat folytatnak a helyi állami, gazdasági és civil szereplőkkel. A helyi médiában kommunikációs kampány indul a koncepció megismertetése érdekében. A Nógrád megye jövőjét meghatározó dokumentum minden megyei polgár számára nyitott, elérhető a www.nograd.hu honlapon. Várjuk a térségük jövőbeli sorsa iránt elkötelezett, tenni akaró emberek, szervezetek véleményét!

2. Jövőkép 2030

VERSENYKÉPES, VONZÓ NÓGRÁD

Nógrád Magyarország varázslatos világa, zöldellő erdeivel, dombjaival, hegyeivel, értékeit tisztelő, hagyományait ápoló, dolgos lakóival. Ez a vidék – a jelentős ipari és agrárfejlődés, a gazdaság strukturális változásai közepette is - megőrizte barátságos arculatát, vonzó tájait, ahová évente százezernyi vendég – köztük mind több külföldi – érkezik, és érzi jól magát meghitt miliőjében.

A megyét képletesen befogó – a helyi lakosság foglakoztatását döntően biztosító – „nógrádi patkó" ipari övezetekkel tarkított keleti és nyugati szárai egy sajátos életérzést biztosító, meghitt „zöld életteret" fognak közre, ahol tiszta a levegő, bőséggel terem az egészséges élelmiszer, elegendő a tiszta és egészséges ivóvíz. A települések többségében jól hasznosul a helyben termelt „zöld" energia.

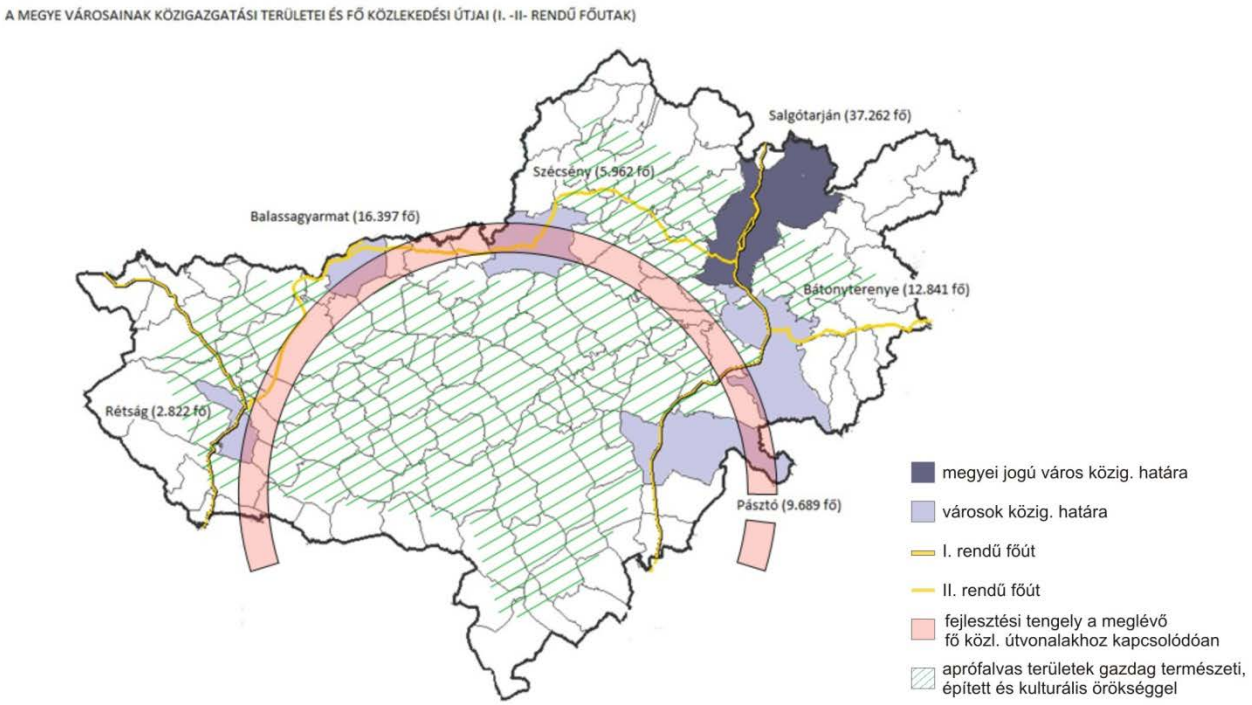

Forrás: TeIR, saját szerkesztés

A megye nyugati részében, a 2.sz. és a 22. sz. utak mentén kiteljesednek a korszerű járműipari, elektronikai és egyéb beszállító vállalkozások. A térség keleti ívén a 21. számú gyorsforgalmi útra települő észak-déli új ipari övezet munkaintenzív feldolgozó üzemeket, északabbra megújuló fém-, üveg- és energetikai gyártórendszereket, betelepült szolgáltató egységeket foglal magában. A vállalkozások gyakorlatában a hatékony erőforrás-gazdálkodás és a környezetvédelem egyaránt nagy figyelmet kap. A gazdasági tevékenységekben növekvő a megújuló energiaforrások hasznosítására koncentráló, korszerű környezetipar részesedése.

Az ipari és szolgáltató munkahelyekkel bíró „patkó" által közrefogott területen újraéled és ismét honos az élelmiszernövények és gyümölcsök termelése, helyi feldolgozása és értékesítése. A vidék völgyeiben víztározók sokasága fogja meg a Cserhát és a Börzsöny korábban elfutó vizeit, gyarapítva ezzel az újra felismert értékkel az egész megyét. Hasonlóan tudatos intézkedések sora segíti a klímaváltozáshoz való alkalmazkodást, kísérő jelenségei és kockázatai kezelését. Az energiatakarékos házakban lakó családok természetes gazdálkodással és környezetbarát életmóddal járulnak hozzá a fenntartható fejlődés feltételeinek biztosításához

A foglalkoztatás bővülését segítő munkaerő mobilitás északon a szlovákiai Losoncig terjed, amelynek következtében egy gazdaságilag fejlődő határmenti térség alakul ki. A lakótér-munkahely kapcsolatot a megye nyugati szélén a közúti, míg a keleti részén a négysávos 21. sz. út és a korszerű vasútvonal teremti meg. A fővárosi gyorsvasúti kapcsolat primátusa mellett elsősorban a hivatásforgalmat szolgálja a Pásztó–Salgótarján–Fülek–Losonc helyi érdekű vasút. A megye kelet-nyugati kapcsolatait a megújult térségi elérési utak biztosítják, általuk megvalósul a helyi, megyei és tranzit célú fenntartható közlekedés is.

A céltudatos megyei területfejlesztés eredményeként esély nyílik a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű népesség beilleszkedésének és integrációjának előmozdítására, kulturális felemelkedésére, egészségi állapotának javítására. A gazdaság és társadalom sokoldalú fejlesztésének és fenntartható fejlődésének lehetőségét a kulcsfontosságú infrastrukturális beruházások nyomán, elsősorban az infokommunikációs technológiák széles körű, innovációt segítő alkalmazása biztosítja.

A nógrádi identitását őrző lakosság többsége felelősen gondolkodó ember. Rátermett tagjai az önellátást és a térség gazdasági fejlődését is szem előtt tartva életképes kistermelő és szolgáltató vállalkozásokat indítanak és működtetnek. A természeti és épített környezet védelmében, a kulturális értékek őrzésében, a hagyományok ápolásában agilis civil szervezetek – az önkormányzatok és a vállalkozói szféra támogatását bírva – jeleskednek. A helyi társadalom tagjai mindinkább részt vesznek az életüket meghatározó döntési folyamatokban, programok kidolgozásában és megvalósításában.

3. Célrendszer bemutatása

A célrendszer meghatározásához kiindulásként a 2012-ben elkészült helyzetelemzés szolgált. Ez a fejezet tárta fel a Nógrád megye fejlődését leginkább akadályozó tényezőket:

- alacsony vállalkozói aktivitás és a vállalkozások gyenge foglalkoztatási, fejlesztési képessége
- beruházások fogadására kész iparterületek szűkössége
- alacsony hozzáadott értékkel működő hagyományos ipar, emellett a korszerű ágazatok alulreprezentáltsága
- rendkívül szerény innovációs potenciál
- foglalkoztatók hiánya a vidéki térségekben, természeti erőforrások alacsony kihasználtsága
- depressziós, elszegényedő társadalom
- a megye, mint élettér alacsony vonzereje, hiányos, és esetenként méltatlan infrastruktúra állapotok.

A koncepcióalkotás és későbbi programozás célja, hogy ezekre a fő problémákra adjon válaszokat, olyan programjavaslatokat fogalmazzon meg, amelyek – jól megragadva a fejlesztési potenciálokat – megállítják Nógrád megye leszakadását.

A tervezési munka a 2030-ig szóló jövőkép megalkotását követően az előzetes célkitűzések meghatározásával folytatódott. A SWOT elemzés „lehetőségek" és „veszélyek" részei alapján előzetes célként fogalmazódott meg, hogy Nógrád megyét rá kell fűzni a globális folyamatokra, hiszen - látva a szélesebb dimenzióban megjelenő trendeket - természeti értékei, vízkincse, tiszta környezete hosszú távon fel fog értékelődni. A kulcsfontosságú gazdaságélénkítés mellett jelentős figyelmet kell fordítani a társadalmi depresszió és problémák kezelésére, mert az elszegényedés és elnéptelenedés folyamata fokozódó erővel húzza vissza a jövedelemtermelő képességet, akadályozva a felzárkózást.

Az „erősségek és „gyengeségek" vizsgálata kijelölte azokat a területeket, amelyek fejlesztési potenciált hordoznak, illetve amelyek megerősítést igényelnek. Ezek elemzésével, lehetséges hatásainak mérlegelésével születtek meg a koncepció célkitűzései. Azok meghatározásához fontos volt a keretet adó stratégiai dokumentumok, így az Európa 2020 stratégia, a társadalmasításra bocsátott Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció, a Növekedési Terv célrendszereinek megismerése, a szükséges illeszkedések biztosítása. A megyei tervezéssel párhuzamosan készült számos olyan ágazati stratégiai dokumentum, amelyekkel szintén meg kellett teremteni az összhangot.

Nógrád megye területfejlesztési koncepciójának eddigi és várható tervezési folyamatait összefoglalóan az 1. sz. ábra szemlélteti:

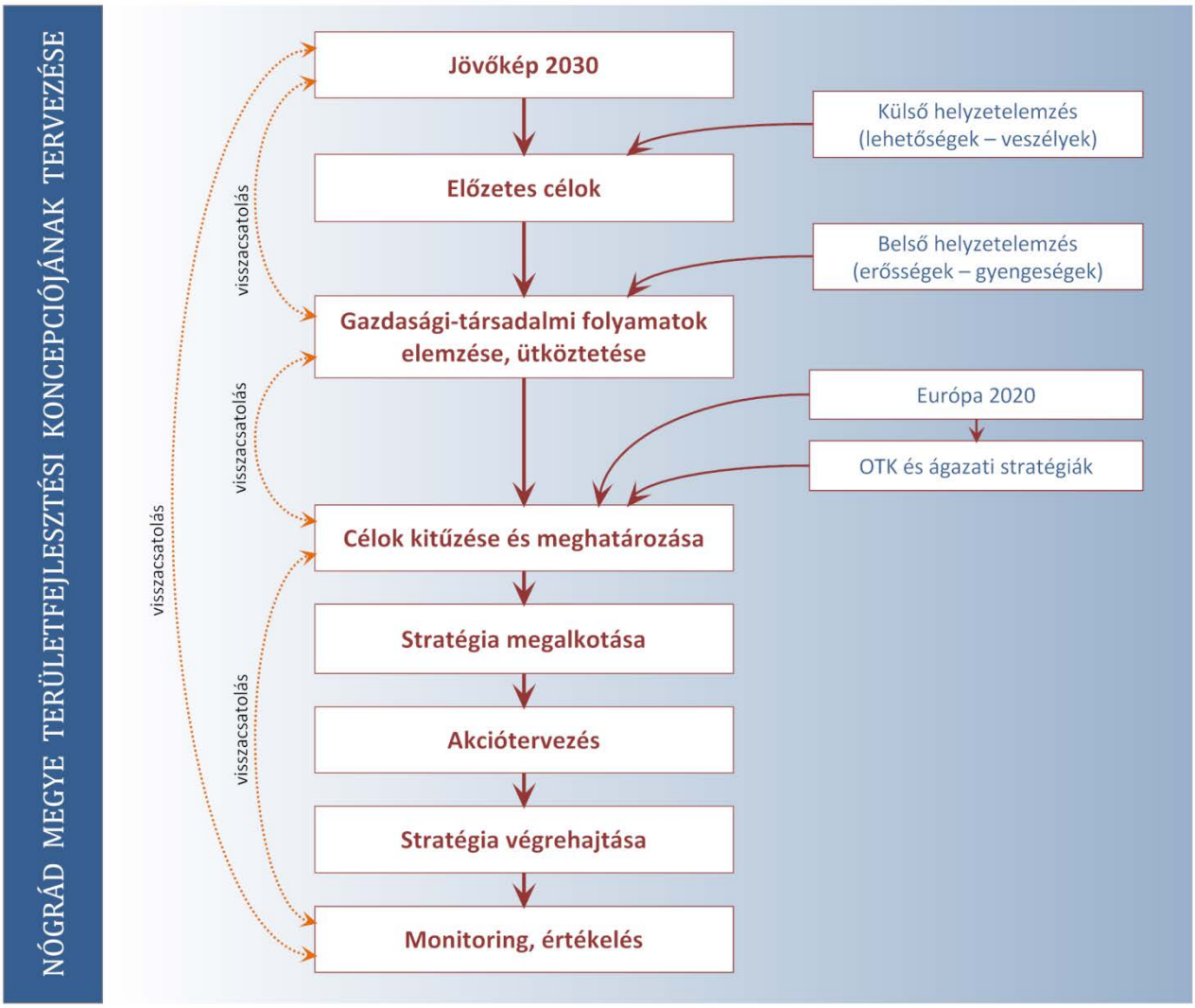

3.1. Nógrád megye fejlesztésének átfogó céljai

Nógrád megye fejlesztésének átfogó célja, hogy a gazdaság élénkítése, a meglévő természeti potenciálok kihasználása és a helyi társadalom aktivizálása által 2030-ra megálljon a leszakadás folyamata Magyarország más térségeihez viszonyítva, és előtérbe kerüljenek olyan új fejlődési lehetőségek, amelyek hosszú távon a megyét vonzó térséggé teszik mind a lakosság, mind a vállalkozások számára.

- A megyék rangsorában szinte minden mutatójában leggyengébb teljesítményt nyújtó gazdaság álljon fejlődő pályára. Fokozódjon a vállalkozói aktivitás, a kis- és középvállalkozások versenyképessége és foglalkoztatás bővítési potenciálja. A térség gazdasági profilját adó, hagyományokkal rendelkező ágazatok fejlesztéseiknek köszönhetően legyenek képesek megfelelni a világgazdasági kihívásoknak, emellett jelenjenek meg a gazdasági fejlődésnek lendületet adó tudás alapú, kreatív ágazatok. Növekedjen a vidék foglalkoztatási képessége, használjuk ki hatékony és fenntartható módon természeti és épített erőforrásainkat, egyedi, palóc hagyományainkat, történeti, kulturális értékeinket, örökségünket. ➔ **FEJLŐDŐ GAZDASÁG**

- Fokozódjon a társadalom aktivitása, amely elengedhetetlen a foglalkoztatottság növeléséhez. Enyhüljön a fejlődést akadályozó társadalmi depresszió, a mélyszegénységben élők kilátástalansága, javuljon a lakosság egészségi állapota. A periférián élők is növekvő eséllyel férjenek hozzá a tudáshoz. A megújulási, innovációs képesség növelése érdekében fokozódjon a társadalom kreativitása, együttműködési készsége. Javuljanak az emberek munkához jutási esélyei azáltal, hogy a munkaerőpiacon eladható tudáshoz és kompetenciákhoz jutnak. Nógrád megye semmi esetre sem lehet fehér folt Magyarország felsőoktatási térképén➔ **AKTÍV, KREATÍV, EGYÜTTMŰKÖDŐ TÁRSADALOM**

- Nógrád megye legyen olyan élettér, amelyet az itt élőknek nem érdemes elhagyni. Szolgálja a családok, vállalkozások, szervezetek kényelmét kiegyenlített, korszerű intézményrendszer, javuló közlekedési hálózat, biztonságos, egészséges környezet. Nógrád legyen vonzó azok számára is, akik zsúfolt nagyváros és agglomeráció helyett varázslatos tájra, természet közeli, emberléptékű lakótérre vágynak. Legyen Nógrád mindemellett a Budapest közelében élők számára egy kiváló rekreációs övezet. ➔ **MARASZTALÓ ÉLETTÉR**

3.2. Nógrád megye fejlesztésének stratégiai céljai

A jövőkép és az átfogó célok meghatározását követően került sor a stratégiai célok megfogalmazására, melyek specifikus, horizontális és területi célokként jelennek meg.

A specifikus célok meghatározása során szem előtt tartottuk, hogy azok:

- megfelelő eredményességet és hatékonyságot biztosítsanak a bevonni kívánt források hasznosulásában
- mozgósítsák a meglévő erőforrásokat
- többségükben a gazdaságfejlesztésre fókuszáljanak
- együtt komplex programok kereteit adják meg a szinergiák feltárását követően.

A **specifikus célkitűzések** összeállításánál a célfa módszert alkalmaztuk a helyzetfelmérésben feltárt problémák rendszere alapján. A célfa három ágát az átfogó célok alkotják. A specifikus célokat, és hatásukat egymásra, illetve az általános célok megvalósítására a 2. sz. ábra szemlélteti.

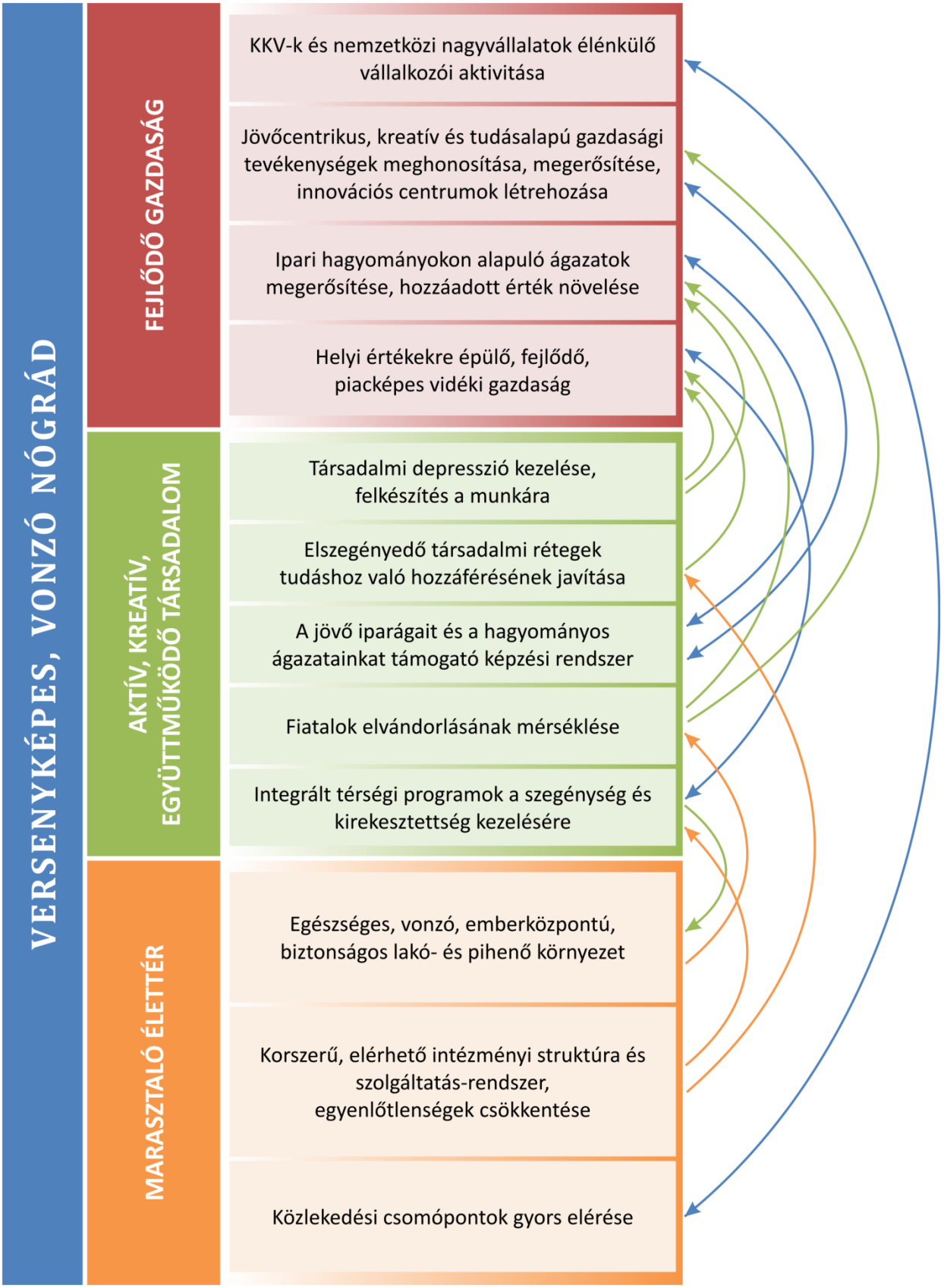

FEJLŐDŐ GAZDASÁG

KKV-k és nemzetközi nagyvállalatok élénkülő vállalkozói aktivitása

A gazdaság élénküléséhez elengedhetetlen, hogy növekedjen a működő vállalkozások száma, melyben kiemelt helyen a kis- és középvállalkozások állnak. A nagyobb foglalkoztatási képességgel bíró nagyvállalati szféra bővülése a munkahelyteremtés szempontjából szintén szükségszerű. Ebben a kategóriában Nógrád továbbra sem a több ezer főt foglalkoztató megavállalatokat képes vonzani. Mindemellett a meglévő, versenyképes vállalkozások fejlesztései, bővülő kapacitásai képeznek belső, mozgósítható tartalékokat a gazdaság fejlődése érdekében.

Jövőcentrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése, innovációs centrumok létrehozása

Egy térség jövőjét meghatározza, hogy mennyiben tud rácsatlakozni a globális folyamatokra. A fenntartható gazdasági fejlődés záloga, hogy jelen legyenek olyan ágazatok, amelyeknek a jövőben dinamikus, fenntartható bővülése várható. A jövő kihívásaira adandó válaszok kapacitásainak Nógrád megyében is létre kell jönniük, megerősödniük. Le kell számolni azzal a torz képpel, hogy a megye, legfőképpen Kelet-Nógrád gazdasága a megszűnt bányászat és nagyipar még fennmaradt bázisain „vegetál". A szolgáltató központok betelepítéséhez gazdag ingatlan és humán erőforrás áll rendelkezésre, kiemelten a pénzügyek területén.

Nógrád megye innovációs potenciáljának javításához elengedhetetlen feltétel, hogy létrejöjjenek azok a centrumok, amelyek képesek a meglévő tudást koncentrálni, együttműködéseken keresztül tovább fejleszteni és a vállalkozások számára elérhetővé, felhasználhatóvá tenni. Kapacitások szükségesek másrészről a gazdasági szervezetek fejlesztési igényeinek generálásához, becsatornázásához és kielégítéséhez. Mindemellett az innovációs centrumok bázisai lehetnek a magasan képzett fiatalok jövőbeli foglalkoztatásának. Lehetséges potenciálokként jelennek meg: az energetika, a járműipar, a gépipar és az agrárszektor.

Ipari hagyományokon alapuló ágazatok megerősítése, hozzáadott érték növelése

Növelni kell a megyében hagyományokkal rendelkező ágazatok – elsősorban fémipar és fémfeldolgozás, gépipar és üvegipar – versenyképességét. Technológia és termékfejlesztéssel, a piacra jutás segítésével el kell érni, hogy többszörös közvetítő csatornák helyett az érintett KKV-k közvetlen megrendelésekhez jussanak, és növekedjen a hozzáadott érték. Szükséges továbbá a menedzsment kapacitások megerősítése, illetve az innovációs eredmények alkalmazásának fokozása e célok érdekében.

Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság

A vidék lakosságmegtartó erejét elsősorban az képes fokozni, ha az ott élők helyben munkát találnak. Fel kell tárni azokat a helyi értékeket – mezőgazdasági termékeket, ásványkincseket, vízkészletet, Nógrádikumokat, egyéb természeti és kulturális értékeket, erőforrásokat - amelyek megalapozhatják a helyi gazdaságfejlesztést a feldolgozás és piacra vitel feltételeinek megteremtésével. E célok mentén erősödni kell a város-vidék kapcsolatoknak is.

AKTÍV, KREATÍV, EGYÜTTMŰKÖDŐ TÁRSADALOM

Társadalmi depresszió kezelése, felkészülés a munkára

A kilátástalan helyzetben, mélyszegénységben élő emberek megfelelő felkészítés nélkül nem képesek sikeresen megjelenni a munkaerőpiacon, még közmunkásként sem. Nógrád megyében léteznek kis méretekben jó modellek arra, hogyan kell személyre szabott és csoportos segítségnyújtással ezeknek az embereknek önbizalmat, reményt, kompetenciát adni az életük megváltoztatásához. A felkészítő fázist

követheti további képzés vagy munkakeresés. Ezeknek a jó gyakorlatoknak az elterjesztése, kiszélesítése jelenik meg a célkitűzés mögött.

Elszegényedő társadalmi rétegek tudáshoz való hozzáférésének javítása

Egy ember számára már a korai nevelés szakaszától meghatározóvá válik, hogy a tanulás kérdéséhez hogyan viszonyul. Az iskolai lemorzsolódás csökkentése biztosítja a periférián élő embereknek a szegénység és a társadalmi kirekesztés veszélyével fenyegető helyzetükből való kiemelkedést. Meg kell találni az eszközöket és módszereket arra, hogy a tudásszint növelésén, az egész életen át tartó tanulás és a nem formális oktatás nyújtotta lehetőségeken keresztül Nógrád megyében képesek legyünk sok embert a szegénységi örvényből kihúzni.

A jövő iparágait és a hagyományos ágazatainkat támogató képzési rendszer

Nem csak megye specifikus, hanem országos problémára kell választ adni a szakképzési rendszernek a megújításával, rugalmasabbá tételével, piaci viszonyoknak való megfeleltetésével. El kell érni, hogy a lehető legtöbb ember el tudjon helyezkedni a megszerzett tudásával, szakmájával, és a képzésére szánt befektetést ne vigye más térségbe vagy külföldre. A képzési, szakképzési rendszer megújításában előnyt kell élvezniük a kiemelt megyei iparágaknak, a helyi gazdaságfejlesztés irányainak és a kreativitás fokozásának.

Fiatalok elvándorlásának mérséklése

A gazdaság, a társadalom megújulása esélytelen akkor, ha egy térség nem tudja megtartani a jól kvalifikált, nyelveket beszélő aktív fiatalokat. Az erre a célra alkalmazható módszer térségenként eltérő lehet, viszont már sürgető, hogy legalább településeken vagy mikrotérségekben szervezetten meginduljanak ilyen programok. Szükségünk van jó gyakorlatok, modellek átvételére, kidolgozására, amelyek a megye minél nagyobb részére kiterjeszthetők.

Integrált térségi programok a szegénység és kirekesztettség kezelésére

Nógrád megye társadalmi térképe a lakossági jövedelmek tekintetében mozaikos jelleget rajzol ki. Léteznek jobb helyzetben lévő kisvárosok és várostérségek, de rendkívül alacsony életszínvonalat képviselő aprófalvas településcsoportok is. A szegénység és kirekesztettség kezelése térségenként eltérő kezelést kívánhat meg, ugyanakkor létezik már rá jó példa a megyében. Cél ezeknek a kidolgozása vagy átvétele, elterjesztése a leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportok felemelése, integrációja érdekében.

MARASZTALÓ ÉLETTÉR

Egészséges, vonzó, emberközpontú, biztonságos lakó- és pihenő környezet

Fontos, hogy a Nógrádban élő vagy kikapcsolódó emberek egy kellemes, tiszta környezetben komfortosan és biztonságban érezhessék magukat. Feltétele ez a nyugodt családi létnek, az egészséges életnek, a kellemes pihenésnek, illetve közvetetten a gazdasági aktivitásnak is. Festői kis falvainkba nem telepednek be a családok, ha elmarad az informatikai hálózatok fejlesztése, illetve nem fog fellendülni a turizmus, amíg az attrakciók környezete nem lesz rendezett és biztonságos.

A lakosság elvándorlása nem csak a vidéki térségre, hanem városainkra is jellemző. Az ott lakó középréteg is számos szolgáltatásért gyakran utazik a fővárosba. Folytatódnia kell a városok és várostérségek megújításának, amely együtt jár a vállalkozói környezet javulásával és a társadalom szervezettségének fokozódásával is.

A marasztaló élettérrel szemben fontos elvárás, hogy ne hordozza magában katasztrófák veszélyét, a tájkép, a természet sérüléseit. Hosszú távon biztosított legyen olyan fontos életfeltétel, mint az

egészséges víz, melynek szűkössége az egyik legnagyobb globális kihívás. A környezetbiztonság fokozása ezért a védekezésen túl olyan célt is magában foglal, amely a megye lakosságának hosszú távú életfeltételeit hivatott biztosítani a föld és víz megfelelő hasznosítása által.

Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás-rendszer, egyenlőtlenségek csökkentése

A lakosság fogyásának megállításában kétségtelen szerepe van a fejlett intézményi struktúrának, a szolgáltatások gyors elérésének. A 2007-2013 időszakban számos olyan közintézménynek nem jutott fejlesztési forrás, ahol kapacitáshiány mutatkozik, vagy új módszert, technológiát kívántak bevezetni. A kapacitáshiányokkal bíró, korszerűtlen intézmények fejlesztése, vagy a jelentős vonzerővel bíró településeken új kapacitások létrehozása 2014-2020 között nem maradhat el.

Közlekedési csomópontok gyors elérése

Hiába fejlett a Nógrád megye körüli közlekedési csomópont hálózat, azok elérése a megye legtöbb részéről körülményes, vagy méltatlan állapotokat tükröz. A Hatvan-Salgótarján vasútvonal rekonstrukciója elengedhetetlen, illetve bekapcsolási lehetőséget is kínál a várostérségi közösség közlekedésbe. A 21. sz. főút kiszélesítésének be kell fejeződnie, az alsórendű úthálózat felújítását és bővítését pedig feltétlen folytatni szükséges. A munkába járás biztonságát és az ökoturizmust új kerékpárutaknak kell szolgálni.

A **területi célok** meghatározásánál nem hagyhatjuk figyelmen kívül Nógrád megye kis méretét. Ha a gazdaság, illetve különösen társadalom helyzetét vizsgáljuk (ld. helyzetelemzés), alapvetően két terület rajzolódik ki: Kelet-Nógrád és Nyugat-Nógrád. A gazdasági mutatók összességében ugyan nem mutatnak jelentős eltéréseket, de a gazdaság szerkezete mégis különböző. A gazdaság és az export motorját a Nyugat-Nógrádban működő multinacionális vállalatok adják, míg a hagyományos ágazatok és a belőlük kinőtt KKV-k Kelet-Nógrádban működnek. A fentiek alapján két területi program került meghatározásra, melyek középpontjában a gazdaság és az ipar fejlesztése áll. A területi célokat a 3. sz. ábra jeleníti meg.

Kelet-Nógrád felzárkóztatása, újraiparosítása

Salgótarján és térsége a vállalatok árbevétele és export teljesítménye alapján elveszítette ipari központ szerepét, mindemellett a megyében a munkanélküliség mértéke a keleti részen a magasabb. A foglalkoztatási gondok enyhítésének egyetlen hatékony eszköze az iparfejlesztés lehet, melynek legnagyobb akadályát a nagyméretű, infrastruktúrával ellátott iparterületek hiánya jelenti. Új, zöldmezős területek feltárása és fejlesztése mellett a KKV-k számára a gazdaságfejlesztésbe bevonhatóvá kell tenni a városképet romboló barnamezős területeket. Ezek a célok szorosan összefüggnek a városok és térségük fejlesztésével, kiemelten a Salgótarjánban megvalósítandó integrált területi beruházással.

A foglalkoztatás bővítéshez a térségre szükséges fókuszálni a társadalmi célok között szereplő, munka világára felkészítő programokat.

Nyugat-Nógrád gazdaság- és iparfejlesztése

A gazdaságfejlesztés a megye teljes területén prioritást élvez, hiszen ez a kulcstényezője Nógrád megye felemelkedésének. Az ipari parkok telítettsége miatt a zöldmezős iparterület-fejlesztés Nyugat-Nógrádban sem maradhat el, és várhatóan itt könnyebb lesz fejlesztésbe vonható alkalmas területeket feltárni. A veszteségtermelő barnamezős területek ugyan kisebb mennyiségben, de ebben a térségben is jelen vannak, és mind városfejlesztési, mind gazdaságfejlesztési szempontból szükséges a fejlesztésükkel számolni.

Nyugat-Nógrádban a kisvárosi életminőség nem minden tekintetben feleltethető meg a jelen lévő multinacionális vállalatok igényeinek. Ez az egyik oka annak, hogy a vállalatok menedzsmentje döntően nem helyi, hanem Pest megyéből ingázik. Az értelmiség térségbe vonzásához szükség van életminőséget javító szolgáltatás fejlesztésre, ami különösen jellemző Rétság városára.

A helyi humán kapacitások hatékonyabb kihasználásához elsősorban a menedzsment és nyelvi kompetenciák fejlesztésére, megerősítésére van szüksége a multinacionális vállalatoknak.

A területi programok további kategóriájába a két megyei főút által kirajzolt patkón (ld. 5.1. fejezet) kívül eső **vidéki térség** tartozik. Helyi fejlesztési programjait az ott működő LEADER csoportok készülő Helyi Vidékfejlesztési Stratégiái határozzák meg.

A **horizontális célok** a teljes célrendszert és fejlesztési programot átszövik. Meghatározásuknál az Európa 2020 stratégia tematikus célrendszerét vettük alapul, és zárójelben jelöltük is annak számát.

- foglalkoztatás előmozdítása (8)
- hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű népesség társadalmi, gazdasági felemelkedésének és beilleszkedésének előmozdítása (9)
- az infokommunikációs technológiák (IT) minőségének, használatának, és hozzáférésének előmozdítása (2)
- egészséges élelmiszer, tiszta ivóvíz és helyi energiaellátás környezetkímélő biztosítása
- a klímaváltozáshoz történő alkalmazkodás, kockázatkezelés (5)

- a környezet védelme, a hatékony erőforrás-felhasználás elősegítése (6)
- a fenntartható közlekedés támogatása, szűk keresztmetszetek felszámolása kulcsfontosságú infrastrukturális hálózatokban (7)

A javaslattevő fázis munkája során a tervezésben résztvevő szakértők a specifikus, területi és horizontális célok meghatározásán túl javaslatokat tettek beavatkozásokra is, amelyek integrált programokká formálhatók, vagy maguk is programot képeznek, és segítik a koncepció, illetve az azt követően készülő fejlesztési program közötti tervezési „rés” kitöltését. Az alábbi, 1. sz. táblázatban megjelenő összefoglaló célfa struktúra már ezeket a beavatkozásokat, programjavaslatokat is tartalmazza.

JÖVŐKÉP	VERSENYKÉPES, VONZÓ NÓGRÁD					
ÁTFOGÓ CÉLOK	**1. FEJLŐDŐ GAZDASÁG**		**2. AKTÍV, KREATÍV, EGYÜTTMŰKÖDŐ TÁRSADALOM**		**3. MARASZTALÓ ÉLETTÉR**	
STRATÉGIAI CÉLOK/ PROGRAMOK/ AKCIÓK	**CÉLOK**	**BEAVATKOZÁSOK**	**CÉLOK**	**BEAVATKOZÁSOK**	**CÉLOK**	**BEAVATKOZÁSOK**
	KKV-k és nemzetközi nagyvállalatok élénkülő vállalkozói aktivitása	• komplex megyei vállalkozás-élénkítési, vállalkozásfejlesztési program • új proaktív befektetés ösztönzési program • helyi gazdaságélénkítési kapacitásfejlesztés	**Társadalmi depresszió kezelése, felkészítés a munkára**	• önfenntartást segítő helyi kezdeményezésű programok (LEADER, CLLD) • szociális szövetkezetek, vállalkozások létrehozásának ösztönzése • a társadalom peremére szorultak integrációja átfogó térségi szintű programokkal • a lakosság egészségi állapotának javítását, egészségének megőrzését célzó programok	**Egészséges, vonzó, emberközpontú, biztonságos lakó- és pihenő környezet**	• nagysebességű informatikai hálózatok kiépítése • kiemelt műemlékek fenntartható hasznosításának elősegítése • turisztikai attrakciók környezetének vonzóvá tétele • komplex térségfejlesztési programokat támogató településfejlesztési akciók • szociális település-rehabilitáció • lakásállomány energiahatékonyságának növelése • öko-szemléletet erősítő kisprogramok • turisztikai vonzerők fenntartható fejlesztése • kisvárosi integrált településfejlesztési stratégiák megvalósítása: Pásztó, Bátonyterenye, Szécsény, Balassagyarmat, Rétság • természeti kockázatok megelőzésének, az ellenálló-képesség fokozásának elősegítése

						• természeti és tájképi értékeink védelme • integrált vízgazdálkodási beruházások, tározók létesítése, fejlesztése az ivó- és öntözővíz szükséglet tartós kielégítésére és rekreációs hasznosítására • szennyezett területek rekultivációja
	Jövő centrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése, innovációs centrumok létrehozása	• egészségipar fejlesztése • szolgáltató szektor fejlesztése, szolgáltatási központok kialakítása • energetika és környezetipar fejlesztése • beszállító ipar kapacitás-bővítése • IKT termék- és szolgáltatás-fejlesztés • hulladék-hasznosítás • Inter-indusztriális Tudás Központ • energetikai innovációs központ • járműipari innovációs központ • agrárinnovációs központ • innovatív technológián, termék- és szolgáltatásfejlesztésen alapuló egyedi kezdeményezések	**Elszegényedő társadalmi rétegek tudáshoz való hozzáférésének javítása**	• bentlakásos intézmények fejlesztése az iskola előkészítéstől a középiskoláig • új típusú, a munkahelyi integrálásra orientált felnőttképzési programok elindítása	**Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás-rendszer, egyenlőtlenségek csökkentése**	• energiahatékonyság és megújuló energia alkalmazásának támogatása az intézményekben • fenntartható nevelési, oktatási, szociális és egészségügyi intézményfejlesztés

	Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság	• helyi Fejlesztési Stratégiák (LEADER, CLLD) • helyben termelt élelmiszerek feldolgozása és a közvetlen értékesítés kialakítása • a város és vidéke harmonikus egyensúlyának kialakítása a térségükben termelt egészséges élelmiszereken, a jó ivóvízen és a zöld energián alapuló nagyfokú önellátásért • a vidék értékeire, a helyi agráriumra épülő turizmus fejlesztése	**A jövő iparágait és a hagyományos ágazatainkat támogató képzési rendszer**	• kreativitás-fejlesztés az óvodától a főiskoláig • a megyei szakképzés igazítása a munkaerőpiaci igényekhez • emelt szintű műszaki, agrár és élelmiszer technikus képzés újraindítása	**Közlekedési csomópontok gyors elérése**	• a 21. sz. főút négysávúsításának befejezése, közút- és mellékút-hálózat felújítása, bővítése • 21. sz. főút nemzetközi tranzitkapcsolati rendszerbe történő beillesztésének előkészítése • Hatvan-Salgótarján vasútvonal pályarekonstrukciója, villamosítása (Intercity), Salgótarjánban, Bátonyterenyén és Pásztón a vasút bekacsolása az integrált városi és funkcionális várostérségi közösségi közlekedési rendszerbe • helyi és térségi kerékpárutak fejlesztése • alsórendű úthálózat bővítése és felújítása
	Ipari hagyományokon alapuló ágazatok megerősítése, hozzáadott érték növelése	• üvegipari rekonstrukciós program • hozzáadott érték növelése a gép- és fémiparban	**Fiatalok elvándorlásának mérséklése**	• komplex helyi programok a fiatalok megtartására		

		Integrált térségi programok a szegénység és kirekesztettség kezelésére	• térségi roma integrációs programok • modell értékű helyi kezdeményezések a rászorulók fizikai és életviteli rehabilitációjára a közösségfejlesztés eszközrendszerével • térségi jelentőségű beruházásokhoz kapcsolódó közmunka programok • átfogó szegénységkezelő programok elindítása		
Kelet-Nógrád (Pásztó, Bátonyterenye, Salgótarján, Szécsény térsége) diverzifikált újraiparosítása és gazdaságának felzárkóztatása Nyugat-Nógrádhoz, a megye fejletlenebb keleti és dinamikusan fejlődő nyugati része közötti különbségek csökkentésével	• iparterület-fejlesztési program a zöldmezős beruházások előmozdítására területi fókusz: Salgótarján, Bátonyterenye, Pásztó és térségeik • barnamezős rehabilitációs program a barnamezős beruházások előmozdítására: területi fókusz: Salgótarján, Bátonyterenye, Szécsény és térségeik		• komplex térségi pszichoszociális alapú felkészítő és mentor program • preventív jellegű életmód programok az urbanizált térségben		• integrált területi beruházások (ITB) Salgótarján Megyei Jogú Város összehangolt fejlesztésére

	Nyugat-Nógrád gazdaság- és iparfejlesztése (Rétság és Balassagyarmat térsége)	• iparterület-fejlesztési program a zöldmezős beruházások előmozdítására területi fókusz: Balassagyarmat, Szügy, Rétság és térségeik • barnamezős rehabilitációs program a barnamezős beruházások előmozdítására: területi fókusz: Balassagyarmat, Rétság és térségeik		• menedzsment és nyelvi kompetenciák fejlesztése		• a kisvárosi életminőség javítása szolgáltatás-bővítéssel
HORIZONTÁLIS CÉLOK	**1. FOGLALKOZTATÁS ELŐMOZDÍTÁSA (8)** **2. HÁTRÁNYOS ÉS HALMOZOTTAN HÁTRÁNYOS HELYZETŰ NÉPESSÉG TÁRSADALMI, GAZDASÁGI FELEMELKEDÉSÉNEK ÉS BEILLESZKEDÉSÉNEK ELŐMOZDÍTÁSA (9)** **3. AZ INFOKOMMUNIKÁCIÓS TECHNOLÓGIÁK (IT) MINŐSÉGÉNEK, HASZNÁLATÁNAK, ÉS HOZZÁFÉRÉSÉNEK ELŐMOZDÍTÁSA (2)** **4. EGÉSZSÉGES ÉLELMISZER, TISZTA IVÓVÍZ ÉS HELYI ENERGIAELLÁTÁS KÖRNYEZETKÍMÉLŐ BIZTOSÍTÁSA (6)** **5. A KLÍMAVÁLTOZÁSHOZ TÖRTÉNŐ ALKALMAZKODÁS, KOCKÁZATKEZELÉS (5)** **6. A KÖRNYEZET VÉDELME, A HATÉKONY ERŐFORRÁS-FELHASZNÁLÁS ELŐSEGÍTÉSE (6)** **7. A FENNTARTHATÓ KÖZLEKEDÉS TÁMOGATÁSA, SZŰK KERESZTMETSZETEK FELSZÁMOLÁSA KULCSFONTOSSÁGÚ INFRASTRUKTURÁLIS HÁLÓZATOKBAN (7)**				

4. A célrendszer koherencia vizsgálata

4.1. Belső koherencia vizsgálat

A jövőkép, a célrendszer és céljainak kapcsolatát a 2. sz. ábra mutatja be.

4.2. Külső koherencia vizsgálat

A **Növekedési Terv**, illetve a **Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia** vonatkozásában az alábbi, 2. sz. táblázat foglalja össze Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciójának célrendszeri kapcsolódásait.

NÖVEKEDÉSI TERV		
Magyarország újraiparosítása	⇔	Jövő centrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése; Ipari hagyományokon alapuló ágazatok megerősítése, hozzáadott érték növelése
A gazdaság helyi pillérének megerősítése – természeti értékekre, tudásra és munkára épülő helyi növekedés	⇔	Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság
Demográfiai áttörés – új népesedéspolitika	⇔	Fiatalok elvándorlásának mérséklése
Befektetés a tudásba, a felsőoktatás képzési szerkezetének átalakítása a piaci igények alapján	⇔	A jövő iparágait és a hagyományos ágazatainkat támogató képzési rendszer
Tiszta, egészséges, versenyképes környezet	⇔	Egészséges, vonzó, emberközpontú lakó- és pihenő környezet
NEMZETI FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS KERETSTRATÉGIA		
Népességében stabil, egészséges, a kor kihívásainak megfelelő készségekkel és tudással rendelkező emberek alkotta, a kirekesztettséget fokozatosan csökkentő társadalom.	⇔	Elszegényedő társadalmi rétegek tudáshoz való hozzáférésének javítása; Integrált térségi programok a szegénység és kirekesztettség kezelésére; Fiatalok elvándorlásának mérséklése
A fenntarthatóságot támogató kultúra kialakítása, a fenntartható társadalom szempontjából pozitív értékek, erkölcsi normák és attitűdök erősítése	⇔	Egészséges, vonzó, emberközpontú lakó- és pihenő környezet; Fokozódó környezetbiztonság

A vállalkozói réteg megerősítése, a hazai tőkebefektetések fokozatos növelése, külföldi kitettségünk csökkentése	⇔	KKV-k (és nemzetközi nagyvállalatok) élénkülő vállalkozói aktivitása
A lokalizáció és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok kihasználása közötti ésszerű arány megteremtése, a helyi gazdasági kapcsolatok	⇔	Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság

Az **Országos Fejlesztés és Területfejlesztési Koncepció** és Nógrád megye Területfejlesztési koncepciója célrendszerének összefüggéseit, koherenciáját a 3. sz. táblázat foglalja össze.

ÁTFOGÓ CÉLOK		
Értékteremtő, foglalkoztatást biztosító gazdaság és növekedés	⇔	Fejlődő gazdaság
Népesedési fordulat, egészséges és megújuló társadalom	⇔	Aktív, kreatív, együttműködő társadalom
Természeti erőforrásaink fenntartható használata, értékeink megőrzése és környezettünk védelme	⇔	Marasztaló élettér
Térségi potenciálokra alapozott, fenntartható térszerkezet	⇔	Marasztaló élettér
STRATÉGIAI CÉLOK		
Gazdasági növekedés, versenyképes, exportorientált, innovatív gazdaság	⇔	Jövő centrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése; Ipari hagyományokon alapuló ágazatok megerősítése, hozzáadott érték növelése; Meglévő potenciálokra építő innovációs centrumok létrehozása, megerősítése
Gyógyuló és gyógyító Magyarország, egészséges társadalom	⇔	Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás-rendszer, egyenlőtlenségek csökkentése
Élhető és életképes vidék, egészséges élelmiszer termelés és ellátás	⇔	Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság
Kreatív tudástársadalom, korszerű gyakorlati tudás, K+F+I	⇔	Meglévő potenciálokra építő innovációs centrumok létrehozása, megerősítése; A jövő iparágait és a hagyományos ágazatainkat támogató képzési rendszer

Közösségi megújulás, értéktudatos és szolidáris öngondoskodó társadalom, romaintegráció	⇔	Elszegényedő társadalmi rétegek tudáshoz való hozzáférésének javítása; Integrált térségi programok a szegénység és kirekesztettség kezelésére
Jó állam: nemzeti közművek és közszolgáltatások, szolgáltató állam és biztonság	⇔	Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás-rendszer, egyenlőtlenségek csökkentése
Nemzeti stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata és környezetünk védelme	⇔	Fokozódó környezetbiztonság; Egészséges, vonzó, emberközpontú lakó- és pihenő környezet
Többközpontú növekedésünk motorjai: városok és gazdasági térségek	⇔	Modern, szolgáltatásokban bővelkedő városi élettér
Vidéki térségek értékalapú felemelése	⇔	Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság
Egészséges és integrálódó társadalom és gazdaság, egyenlő létfeltételek az ország egész területén	⇔	Integrált térségi programok a szegénység és kirekesztettség kezelésére; Fiatalok elvándorlásának mérséklése
Elérhetőség és mobilitás megújuló rendszere	⇔	Közlekedési csomópontok gyors elérése

Nógrád Megye Területfejlesztés Koncepciója teljes összhangban van az **Országos Területrendezési Tervvel**, mivel a helyzetelemzés elkészítése során a vonatkozó fejezeteknél – természeti adottságok, erőforrások, környezet állapota, épített környezet, közlekedési és vonalas infrastruktúra - az OTrT-vel összhangban lévő megyei területrendezési tervet vettük alapul.

A célrendszer kapcsolatát a készülő **ágazati stratégiai tervekkel** biztosította az esetenkénti konzultáció és véleményezés, kölcsönös egyeztetések a dokumentumok készítői között.

5. Térhasználati elvek

A területfejlesztés célmeghatározásával orientálja a területrendezést, viszont utóbbi keretet szab a területfejlesztésnek, egyben megalapozza annak prioritásrendszerét. Nógrád megye esetében kívánatos egy erős hálózati rendszert képező, biztos felzárkóztatást és hosszú távú, fenntartható fejlődést biztosító keretrendszer megteremtése. A térhasználati elvek mentén célunk, hogy biztosítva legyen a jövőbeni fejlesztések elsősorban a települési térségekre korlátozódjanak, továbbá a települési térségek közötti területek ökológiailag összefüggő, természetközeli állapotban maradjanak, a természeti és a kulturális elemek védelme, illetve Nógrád megye esetében különösen a térség adottságaihoz illeszkedő, a megyei fejlesztési szándékait fenntartható módon megalapozó célkitűzések valósulhassanak meg.

Fontosnak tartjuk, hogy a térhasználati elvek fenntartható, hatékony, biztonságos és egyenlő esélyeket nyújtó területhasználat megteremtésére ösztönöznek. Segítségével egy kiegyensúlyozott, fenntartható térszerkezet biztosítsa a fejlődés lehetséges kereteit, melyben a városok és térségeik (város és vidéke – vidék és városa viszonylatban) tényleges vonzó életteret, egymással jól együttműködő, egymást kiegészítő és erősítő gazdasági központokat tudjanak létrehozni. Részesítsék előnyben a helyi erőforrások felhasználását, segítsék a zöldfelületek növekedését, a helyi természeti és kulturális értékek megismerését, megóvását, javítsák a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés esélyeit, mérsékeljék a közlekedés okozta káros hatásokat, tegyék lehetővé, hogy térségünk erőforrásait hatékonyan és fenntarthatóan hasznosító fejlesztések valósuljanak meg.

Célunk, hogy az elvek figyelembevételével a fejlesztések harmonikusabban illeszkedjenek Nógrád megye természeti és épített környezetének társadalmi, gazdasági és kulturális adottságaihoz.

Fentiek érdekében az alábbi elvek rögzíthetőek:

- Okszerű és takarékos területhasználatot kell folytatni
- Városi lakóterületek szétterülésének megakadályozása, a meglévő beépített és beépíthető területek felértékelése a fejlesztésekkel
- Mindenki számára biztonságos hozzáférés az infrastrukturális rendszerekhez
- Értékőrzés a fenntarthatóság szolgálatában
- A helyi erőforrások használata, hozzájárulás azok helybentartásához és a gazdaságfejlesztés támogatása
- A barnamezős fejlesztések prioritást élveznek azzal a folyamattal összhangban, amelyben az állam kialakítja azokat az eszközöket és mechanizmusokat, amelyek segítségével elérhető, hogy a barnamezős rehabilitáció a közszféra szempontjából kedvező pénzügyi feltételekkel, pénzügyileg kiegyensúlyozottan, átláthatóan és fenntarthatóan valósuljon meg (lásd üzenetek a városfejlesztési politikának)
- A magántulajdonban lévő barnamezős területek rehabilitációjához szükséges előfeltételeknek az állam részéről történő megteremtésére támaszkodva biztosítani kell a zöld- és a barna mezős fejlesztések egyensúlyát
- Az ipari fejlesztések megvalósítása során elsőbbséget élveznek azok a munkahelyteremtő beruházások, amelyek nagy népességszámú, környezetüknél nagyobb népsűrűségű területeken valósulnak meg és kiszolgálásuk közösségi közlekedési eszközökkel a tervezett fejlesztések révén megvalósítható
- A fejlesztések a természet- és környezetvédelmi szempontok figyelembe vételével valósuljanak meg, területi elhelyezkedésük egyaránt szolgálja a társadalom érdekeit és a környezet védelmét, továbbá az ipari ökoszisztéma minél jobb arányú megvalósulását
- A fejlesztések során megvalósuló új létesítmények akadálymentes megközelíthetőségét biztosítani kell

- A klimatikus változások, a szűkülő energiaforrások miatt egyre nagyobb szerepe legyen a megújuló energiákra történő súlypontáthelyezésnek, a decentralizált, energiahatékony energetikai rendszerek kialakításának

- A biomassza (főként dendromassza), mint megújuló energiaforrás használata elsősorban a helyi gazdaságot segítő, kisléptékű autonóm energiagazdálkodási rendszerekben támogatandóA fejlesztéseknek szolgálniuk kell a területtel rendelkező magántulajdon gondozása iránti felelősség tudatosítását

- A fejlesztéseknek szolgálniuk kell a szűkebb helyi környezet értékeinek megismerését és tudatosítását

- A munkahelyteremtő fejlesztések helykiválasztásában prioritásként meg kell jelennie, a minél rövidebb munkába járási időnek is

- A közlekedési beruházásoknak elő kell segíteniük a közösségi közlekedés fejlesztését egyre rövidülő utazási időkkel, a helyi adottságoknak megfelelő megoldásokkal, Kelet-Nógrádban a Salgótarján–Bátonyterenye–Pásztó vasútvonal teljes felújításával és helyi elővárosi gyorsvasúti rendszerként történő kialakításával, Nyugat-Nógrádban a meglévő vasúti hálózat pályasebességének növelésével, kapcsolati hiányok megszüntetésével

- Feladat a helyi értékek ismeretének és az értük való felelősségvállalásnak az elmélyítése

5.1. A megye stratégiai térstruktúrája

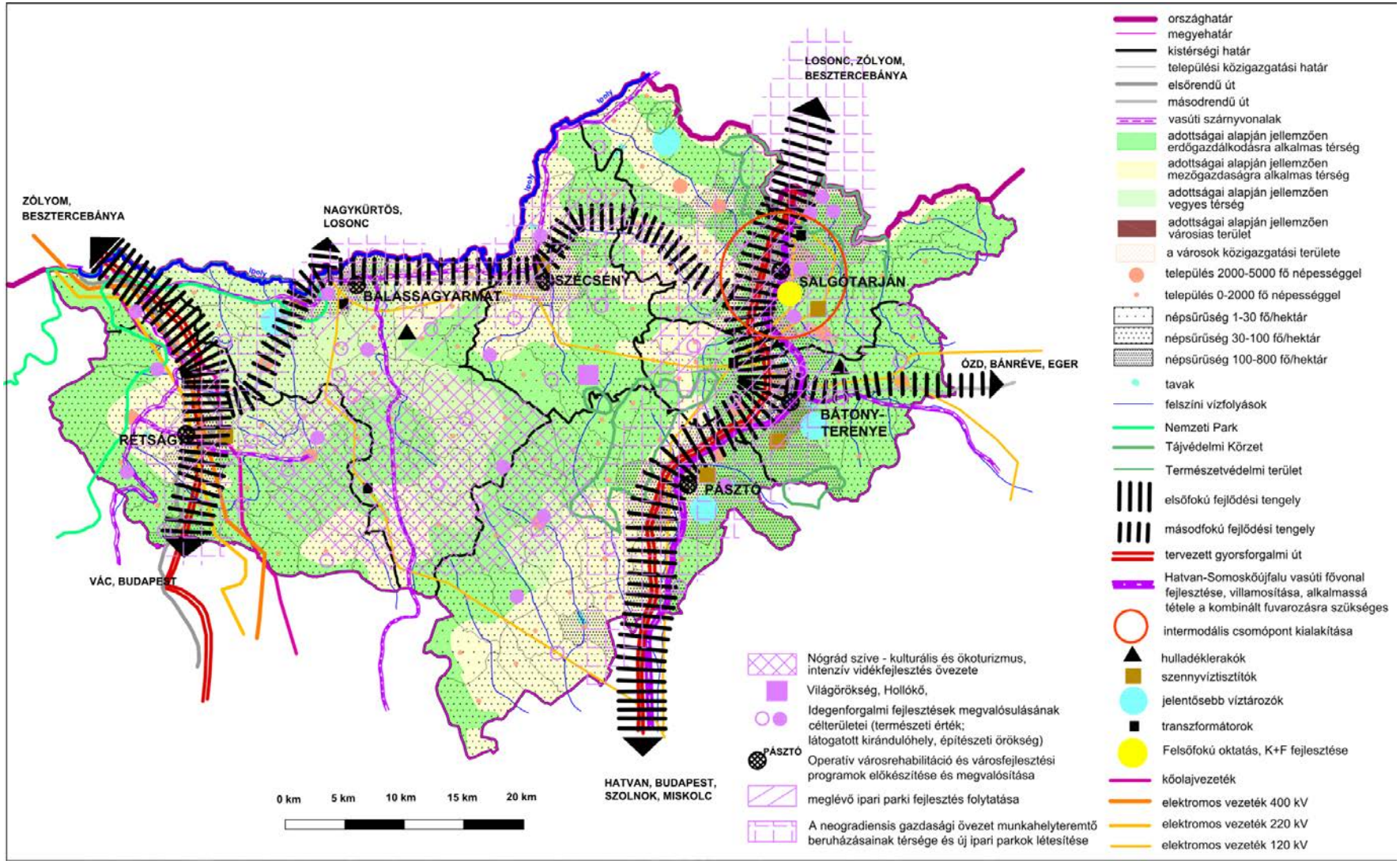

Forrás: Urbanisztikai tanulmányterv Losonc és Salgótarján térségének fejlesztésére, saját szerkesztés

Nógrád megye **két elsőfokú fejlődési tengelyét** a 2. és 21. számú főutak jelölik ki.

A **21. sz. főút mentén található a megye urbanizált térsége**, melybe a megyeszékhely, Salgótarján, és Bátonyterenye, illetve várostérségeik tartoznak bele. Ide koncentrálódik a megye lakosságának legnagyobb aránya, a hagyományos ipar, illetve a szolgáltatások jelentős része. Pásztónak és térségének összekötő szerepe van Hatvan, illetve az M3 autópálya irányába. Északi kapcsolatainál fogva a térség a szlovákiai Losonc, Zólyom és Besztercebánya irányába jelentős fejlődési potenciállal bíró gazdasági tengelyt képez, amely része a Baltikumot a Mediterrániummal összekötő európai közlekedési folyosónak. A közvetlen határmenti térség további munkaerő tartalékokat jelent a Kelet-Nógrádban megvalósuló fejlesztésekhez.

A **2. sz. főút** mentén Rétság, illetve hozzá szorosan kapcsolódva a 22. sz. főút mentén Balassagyarmat új üzemeivel inkább a high-tech ipar kisvárosi központjai. Az alacsonyabb fokú urbanizáltság ellenére az ipar súlya – gazdasági teljesítménye alapján – a megyének már erre a térségére helyeződött át. A 2 számú főút szintén fontos kapcsolatot jelent az északi szomszéd régióba, de potenciálja az alacsonyabb szintű urbanizáltság miatt a keleti gazdasági tengelyénél kisebb.

Másodlagos fejlődési tengelyeket jelölnek ki a **22. és 23. sz. főutak**. A kettő együtt keresztbe szel egy olyan térséget Szécsénytől Ózdig, amely mentén kijelölt szabad vállalkozási zónák találhatók. Balassagyarmatnak kiváló kapcsolatrendszere a szlovák Nagykürtös városával alakult ki, amelyen keresztül a Losonc-Besztercebánya tengelyre is nyitni tud. Az északi irányú közlekedést jelentősen megkönnyítették az elkészült Ipoly hidak Szécsényben és Ráróspusztán.

A fejlődési tengelyek által körülhatárolt patkó fogja közre Nógrád „zöld szívét”, amely a vidékfejlesztés és turizmus övezete. Ez a térség a tájfenntartást és önfenntartást biztosítani képes mezőgazdasági magja Nógrádnak, amelynek a falu-város új egyensúlyának megteremtésében is szerepet szánunk.

A vidékies térség keleti és nyugati szélén található a Mátra és a Börzsöny hegység, amelyek szerves táji és ökológiai kapcsolódást biztosítanak Heves és Pest megyékhez. A kettőt összekötő varázslatos vidék ökoturisztikai fejlesztések potenciális területe.

6. A fejlesztés eszköz és intézményrendszere

Az 1600/2012. (XII. 17.) Kormányhatározat meghatározza azokat a célokat és alapelveket, amelyeket a 2014-2020 közötti európai uniós fejlesztési források felhasználásának tervezése, illetve a kapcsolódó intézményrendszer kialakítása során érvényesíteni kell.

Az Operatív Programokhoz kapcsolódó irányító hatósági funkciók a szakminisztériumokhoz kerülnek, az ő feladatuk a támogatási programok lebonyolítását támogató intézményi keretek kidolgozása. A Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP) tervezése és végrehajtása a Nemzetgazdasági Minisztérium hatáskörébe került. Ebbe épülnek be közvetlenül a megyék területfejlesztési koncepciói és programjai.

A végrehajtási intézményrendszerről a megyéket érintően még nem született döntés a koncepció lezárásának időpontjában.

6.1. Javasolt prioritások

A célfában szereplő stratégiai célok hét prioritást rajzolnak ki, amelyek a későbbiekben az integrált programok alapjait képezhetik:

1. Új vállalkozások létrejöttének ösztönzése, a megyei kis- és középvállalkozások megerősítése; beruházás-ösztönzés

2. Ipari hagyományokon alapuló ágazatok megerősítése, versenyképességének és foglalkoztatási képességének fokozása

3. Jövő centrikus, tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, az innovációs potenciál javítása

4. Társadalom megújítása, szegénység és kirekesztettség kezelése

5. Zöldgazdaság, vidékgazdaság erősítése a hosszútávon fenntartható fejlődés biztosítása érdekében

6. Marasztaló, vállalkozóbarát élettér

7. Kelet-Nógrád és Nyugat-Nógrád terület-specifikus irányú integrált fejlesztése

6.2. Felelősség és intézményrendszer - A koncepció üzenetei

Jelen fejezet a későbbi programozás tárgykörét érintően fogalmaz meg üzeneteket az érintettek számára.

6.2.1. Nógrád megye területfejlesztési koncepciójának fő üzenetei egyes címzetti csoportok szerint

Az NMTFK fő üzenete a Kormánynak:

Ha Nógrád megye végképp perifériára került a nemzeti fejlesztéspolitikában, hasonló sorsú észak-magyarországi, illetve dél-szlovákiai határmenti térségeivel együtt létrehozzák Közép-Európa „szegénynegyedét”. Mivel az elszegényedés folyamata vonzerőként jelentkezik a tágabb térség

halmozottan hátrányos csoportjai számára, előfordulhat, hogy a Balassagyarmati Kistérség keleti határában húzódó, Kelet-és Nyugat-Magyarországot kettéválasztó gazdasági-társadalmi törésvonal nyugat felé mozdul, és még közelebb kerül Budapesthez.

A Nógrád Megyei Területfejlesztési Koncepció a területfejlesztés eszközeivel, térszerkezeti megoldásaival igyekszik aktív segítséget nyújtó keretrendszert megteremteni ezen problémakör kezelésére. Megoldást nem az állapotokat konzerváló segélyező típusú gondolkozás, hanem a stratégiai szemléletű, a még meglévő adottságokra és versenyképes tudással rendelkező munkaerő megtartására építkező szemlélet hozhat.

Az NMTFK üzenetei a gazdaságpolitikának:

Nógrád megye szeretne kitörni abból a paradox helyzetből, hogy Közép-Európa egyik legdinamikusabban fejlődő térségének közvetlen szomszédságában a megyék közül a leggyengébb gazdasági mutatókat produkálja. Ennek érdekében területi, illetve ágazatspecifikus iparfejlesztési programokat dolgozunk ki. Megvalósítani tervezzük azt a modell értékű, integrált vállalkozásfejlesztési programot, amely TÁMOP kiemelt projektként nem kaphatott támogatást. Élni kívánunk a térségi gazdaságfejlesztési preferenciák lehetőségével egy szabad vállalkozási övezet létrehozásán keresztül Salgótarján-Bátonyterenye-Pásztó vonatkozásában. Ez a kiemelt gazdasági zóna Szlovákia területén Losonc és Fülek térségében folytatódhat egy határon átnyúló gazdasági tengely kialakításával, ami nemzetstratégai szempontból is fontos.

Az NMTFK üzenetei a közlekedéspolitikának:

Egy magyarországi, felzárkóztatásra szoruló térségben lévő megyeszékhely vonatkozásában méltánytalan, hogy rácsatlakozása a fő közlekedési korridorokra botrányos mind időigényét, mind minőségét tekintve. Elengedhetetlen, hogy legkésőbb 2016-ig befejeződjön a 21. sz. főút teljes négysávúsítása. A megyeszékhely és térsége, valamint Kelet-Nógrád gazdaságfejlesztése és a foglalkoztatás növelése érdekében döntő fontosságú a több mint 130 éves állapotokat tükröző Hatvan–Salgótarján vasútvonal teljes rekonstrukciója, de igényeink szerint villamosítása sem maradhat el 2014-2020 között. A Pásztó-Salgótarján közötti szakaszt a Salgótarján–Bátonyterenye–Pásztó vállalkozási övezet integrált közösségi közlekedési rendszerének gerinceként kell kialakítani, kapcsolódva a tervezett salgótarjáni intermodális központhoz. Lehetővé kell tenni a nógrádi polgárok számára, hogy Budapest érintése nélkül el tudjanak jutni Kelet-Magyarországra – Debrecenbe, Nyíregyházára – Intercityvel. Nyugat-Nógrád tőkevonzó képességének fokozásában a 2. sz. főút fejlesztése, négysávúsítása kulcsfontosságú, ami a 22-es főút szükséges fejlesztésével együtt Balassagyarmat, és rajta keresztül a szlovákiai Nagykürtös térsége elérhetőségét is javítaná. Az elengedhetetlen közlekedésfejlesztési beruházások megvalósítása elérési időben jelentős mértékben közelebb hozná Losonc és Fülek, valamint Nagykürtös térségét is Budapest régiójához, ezáltal költséghatékonyan szolgálná a nemzetstratégiai célok teljesülését is, elősegítve a határon túli területek gazdasági és társadalmi integrálódását egy Budapesthez, mint nemzetközi központhoz kapcsolódó, dinamikusan fejlődő határon átnyúló gazdasági térségbe.

A megyei alsórendű utak állapota többségében botrányosnak minősíthető, akadnak szinte járhatatlan kistelepüléseket összekötő utak is. A térségi gazdaság fejlesztésének elengedhetetlen előfeltétele a belső úthálózat felújítása, bővítése akkor is, ha ezt hazai forrásból szükséges megoldani.

Az NMTFK üzenetei az energiapolitikának:

Kelet-Nógrád hatalmas méretű barnaszénkészlettel rendelkezik. A szénbányászat korszerű technológiákkal történő újraindítása kulcsszerepet tölthet be a helyi foglalkoztatási problémák megoldásában. Fontos lenne látni, hogy az energiapolitika hosszú távon tervezi-e a szénkészlet hasznosítását[1], amivel

[1] Figyelembe véve, hogy atomerőművei leállítása után Németország is igen jelentős mértékben kíván támaszkodni a széntüzelésű erőművekre, és a biomassza nagyléptékű energiatermelési hasznosítását az országos koncepció elvei sem támogatják.

csökkenthető lenne Magyarország energiafüggősége. Egy pozitív jövőkép 2014-2020 között innovatív hasznosítást, illetve képzési programot magában foglaló felkészülési folyamatot indíthat el.

Az NMTFK üzenetei az oktatáspolitikának:

Nógrád megye ma sokba kerül az államnak. A gazdasági potenciál növelése érdekében elengedhetetlen az értelmiség „újragyártása", majd megőrzése. A gazdasággal szervesen együttműködő felsőoktatás nélkül Nógrád megyének nincs esélye a felemelkedésre, az önfenntartásra. Ennek modell-értékű programja helyet kap a koncepcióban.

Az NMTFK üzenetei a vidékpolitikának:

Koncepciónk ösztönzi a Nógrádban rendelkezésre álló termőterületek újra művelésbe vonását, melyek elsősorban szántóföldi növények, ún. alternatív növények (pl. fűszernövények, gyógynövények), és gyümölcs termelésére alkalmasak. Mindezek feldolgozása a helyi gazdaság fellendítésében elengedhetetlen, és egyúttal ideális foglalkoztató tevékenységet jelent a gazdák és a szociális szövetkezetek számára. Emellett ösztönözzük az ökológiai termelés kiteljesedését. A megye erdőgazdasága is újjászervezést igényel, különös tekintettel a magánerdők értékteremtő funkciójának megerősítésére. Ezek jelentős része távol lakó magánemberek tulajdonában van, akiknek az erdőgazdálkodás fejlesztésébe való bevonásához meg kell találni a megfelelő ösztönző eszközöket.

A LEADER és a helyi közösségvezérelt kezdeményezések újjászervezhetik az esetenként indokolatlanul nagy akciócsoportokat és helyi közösségi kapcsolatokat. Ebben a kisvárosoknak a korábbinál aktívabb szerepet szánunk.

Az NMTFK üzenetei a városfejlesztési politikának:

Állami segítséggel ki kell alakítani azokat az eszközöket és mechanizmusokat, amelyek használatával a közszféra be tud avatkozni a barnamezős területek közérdeknek megfelelő gazdaságfejlesztési és városfejlesztési hasznosítása, újraiparosítása vagy funkcióváltása érdekében. Ennek segítségével elérhető, hogy a barnamezős rehabilitáció pénzügyileg kiegyensúlyozottan, átláthatóan és fenntarthatóan valósuljon meg az értékes városi területeket elfoglaló alulhasznosított vagy egyenesen pusztuló ipari területeken. Ezek mindegyike 100%-ban magántulajdonban van, aminek következtében a jelenlegi jogi, szabályozási és finanszírozási körülmények között (beleértve az EU 2014 utáni finanszírozási szabályait is) a közszféra teljesen eszköztelen a barnamezős város rehabilitációs akciók sikeres megvalósítására.

Az NMTFK üzenetei a megye települési önkormányzatainak:

Eljött az az idő, amikor – nem társulási kényszertől vezérelve, hanem tudatos tervezési, fejlesztés folyamat mentén – minden településnek túl kell néznie és látnia a saját határain. A környező településekkel, kisvárossal közösen kell feltárni, hogy az adott térségben miben rejlenek a fejlődési potenciálok. A helyi közösség-vezérelt kezdeményezések (LEADER és CLLD) adta lehetőségek újraszervezhetik a helyi közösségi kapcsolatokat, melybe a kisvárosok is bevonhatók. A legfőbb cél helyi szinten is a gazdaság fejlesztése kell legyen!

Az NMTFK üzenetei a megyei civil társadalomnak:

Legyenek proaktív kezdeményezői a térségi/helyi közösségvezérelt fejlesztéseknek! Munkálkodjanak azon – természeti, épített és kulturális – értékek megőrzésén, amelyek Nógrád megye egyedi arcát adják, és amelyek fenntartható hasznosításával a helyi lakosság boldogulása biztosítható. Ösztönözzék és segítsék a helyben termelt értékek, élelmiszerek helyi felhasználását. Népszerűsítsék és tanítsák az önkéntességet, az önellátást, melynek fokozódó szerepe lehet a szegregálódott, elszegényedett társadalmi csoportok

segítésében. Részvételükkel, közösségszervező erejükkel legyenek aktív formálói Nógrád megye fejlesztési folyamatainak!

Az NMTFK üzenetei a megyei kis- és középvállalkozásoknak:

Nógrád megye fejlesztési koncepciója tág teret biztosít a vállalati innováció, a technológia- és termékfejlesztés számára. Támogatja ezáltal a hozzáadott érték növelését, az új, versenyképes termékek, szolgáltatások megjelenését, melyhez tudásbázist, kapcsolatrendszert, és segítő szolgáltatásokat biztosít. Nógrád megye kiváló környezet lesz azon kreatív vállalkozások számára, melyek emberléptékű, tiszta környezetre, üzleti bizalomra és jó minőségű szolgáltatásokra vágynak.

7. Tervezési folyamat, társadalmasítás és legitimáció

A 2014-2020 időszak tervezési tevékenységéhez a partnerség építése 2012 áprilisában kezdődött meg. Április első hetében két tervezési workshop zajlott a gazdasági szereplők, illetve a városi önkormányzatok részvételével, melyen a résztvevők előadást hallottak a tervezési folyamatról, annak feladatairól, ütemezéséről, illetve megalkották Nógrád megye 2030-ra vonatkozó jövőképét, és javaslatot tettek a legfontosabb prioritásokra.

Nógrád Megye Önkormányzata 2012. június 7-én tárgyalta a területi tervezés aktuális és jövőbeli feladatait, és hatalmazta fel elnökét és a megyei főjegyzőt a területfejlesztési dokumentumok összeállításával összefüggő feladatok előkészítésére. A megyei területfejlesztés koncepció készítése ezzel hivatalosan is kezdetét vette. Ezt követően jelent meg tervezési felhívás a megyei önkormányzat honlapján.

A Partnerségi Terv elkészítése 2012. júliusában kezdődött. A Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlésének Hivatala, illetve a tervezési folyamat szakmai feladatait ellátó Nógrádi Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft. munkatársai közösen meghatározták:

- a partnerségbe bevonni kívánt célcsoportokat
- az egyes partnerekkel folytatandó kommunikáció módját, eszközeit, ütemét
- a tervezés társadalmasításához kapcsolódó rendezvények formáját, menetrendjét
- az eredmények értékelésének és felhasználásának módját, állomásait.

A Partnerségi Terv végrehajtása három fázisban történik:

Előkészítő fázis: 2012. június 7 – október 15.

Elvégzett tevékenységek:

- tervezési felhívás összeállítása, megjelentetése a megyei önkormányzat honlapján (www.nograd.hu)
- tervezési műhelyek szervezése 6 városban és 10 mikrotérségben
- területfejlesztési szakmai műhelyek szervezése
- média megjelenések (helyi sajtó, helyi és regionális rádió)
- szakértői csoport felállítása a partnerek képviselőiből
- OFTK véleményezésére a partnerek szakértőinek felkérése

Javaslattétel előkészítő fázis: 2012. október 16 – 2013. január 30.

Tevékenységek:

- tervezési felhívásra beérkezett javaslatok értékelése, szintetizálása
- szakértői csoport tagjaival zárt szakmai egyeztetések
- szakmai szakértői munkacsoportok felállítása, jövőkép, célrendszer véleményeztetése
- média megjelenések

- feltárt problémák alapján célfa összeállítása, javaslattevő fázis első munkaanyagának elkészítése
- területfejlesztési konferencia szervezése a partnerek meghívásával

Javaslattétel befejező fázis: 2013. február 1 – június 30.

Tevékenységek:

- koncepció munka változatának zárt társadalmi egyeztetése a partnerekkel
- koncepció munka változatának minőségbiztosítása az Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal által
- helyzetelemzés és javaslattétel társadalmasítás előtti véglegesítése
- kész területfejlesztési koncepció közzététele társadalmasításra
- járásonként fórum szervezése NMTFK bemutatása és társadalmi konzultáció céljából
- területi és ágazati személyes egyeztetések, konzultációk
- javaslatok beépítése a koncepcióba
- NMFTK elfogadása

Programozási fázis: 2013. június 1 – december

- megyei területfejlesztési program elkészítése

2013. augusztus 23.

NÓGRÁD MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ (2014-2020)

TERÜLETI HATÁSVIZSGÁLAT

2013

Készült a Nógrád Megyei Önkormányzat megbízásából

Közreműködő szervezetek:

NORDA Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft.

KRF Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Zrt.

ÚTKATASZTER Bt.

Laczkóné Dénes Orsolya *okl. környezetmérnök*

Jónás István *növényvédelmi üzemmérnök, környezetvédelmi menedzser*

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

NÓGRÁD MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA 2014-2020 TERÜLETI HATÁSVIZSGÁLATA

Nyilatkozat

A Területi Hatásvizsgálat elkészítése az alábbi jogszabályoknak megfelelően, azokkal összhangban készült:

- 218/2009. (X.6.) Korm. rendelet a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól,
- 2/2005. (I.11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról,
- 297/2009. (XII.21.) Korm. rendelet a környezetvédelmi, természetvédelmi, vízgazdálkodási és tájvédelmi szakértői tevékenységről.

A Területi Hatásvizsgálat környezeti értékelési részét a 297/2009. (XII.21.) Korm. rendelet szerinti szakértői jogosultsággal rendelkező szakértő végezte el.

Jónás István szakértő
(SZKV-hu-12-0182, SZKV-le-12-0182, SZKV-vf-12-0273, SZKV-zr-12-0273)

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés, a feladat háttere 4
1.1. Előzmények, jogszabályi környezet, kidolgozásának folyamata 4
1.2. A hatásvizsgálat készítéséhez felhasznált források, az alkalmazott módszer korlátai 6
2. Koncepció összefoglalása 7
2.1. A koncepció tartalmának, céljainak összefoglalása 16
3. A koncepció összefüggése más releváns tervekkel 21
4. A koncepció célrendszeréből következő környezeti, társadalmi és gazdasági hatásainak vizsgálata 31
4.1. A koncepció hatásainak átfogó vizsgálata (jövőkép és átfogó célok mentén) 31
4.2. A koncepció hatásainak vizsgálata a területfejlesztési koncepció stratégiai céljai mentén . 44
4.2.1. „Fejlődő gazdaság" stratégiai cél 44
4.2.2. Aktív, kreatív, együttműködő társadalom 51
4.2.3. Marasztaló élettér 55
4.2.4. Területi célok 60
5. Horizontális javaslatok, a koncepció környezeti, társadalmi és gazdasági hatásait optimalizáló alapelvek 66
5.1. Környezeti hatásokat optimalizáló alapelvek 66
5.2. Társadalmi hatásokat optimalizáló alapelvek 67
5.3. Gazdasági hatásokat optimalizáló alapelvek 68
6. Koncepció célrendszerének összesített értékelési táblázata, a koncepció környezeti értékelése 69
7. Határon átnyúló hatások 71
7.1. A határon átnyúló együttműködések bemutatása 71
7.2. A jelenlegi határon átnyúló együttműködések értékelése az eurorégió területét figyelembe véve 73
7.3. A határ mentiség szerepe Nógrád megye gazdaságában 78
7.4. Az eurorégió szlovák oldala 80
Melléklet 88

1. Bevezetés, a feladat háttere

1.1. Előzmények, jogszabályi környezet, kidolgozásának folyamata

A területfejlesztés rendszerének megújítása keretében a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény (a továbbiakban Területfejlesztési törvény) 2011. decemberi módosításával és annak 2012. január elsejei hatályba lépésével a területfejlesztési feladatok területi szinten a megyei önkormányzatok hatáskörébe kerültek. A megyei szint tervezési, fejlesztési koordinációs szerepe, feladatai keretében a megyei önkormányzat összehangolja a kormányzat, az önkormányzat, a gazdasági szervezetek és a civil szféra fejlesztési elképzeléseit, és mind a tervezés, mind a végrehajtás során gondoskodnia kell a partnerség elvének érvényesítéséről is.

A 2014-2020-as európai uniós tervezési időszakra való felkészülésben kiemelt szerepe van a megfelelően előkészített, megalapozott területi terveknek. A releváns dokumentumok elkészítése során a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X.6.) Kormányrendeletben (a továbbiakban a 218/2009. (X.6.) Kormányrendelet) foglaltak szerint kell eljárni.

A 218/2009. (X.6.) Kormányrendelet rendelkezéseinek megfelelően a megyei önkormányzatoknak el kellett készíteniük a szükséges helyzetfeltáró munkarészeket, és az arra épülő megyei területfejlesztési koncepciót és programot a 2014-2020-as időszakra való felkészülés jegyében. A helyzetfeltáró munkarészt a Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlése a 81/2012. (XI.22.) számú határozatával a további tervezés alapjául elfogadta. A helyzetfeltáró munkarész alapján elindult a megyei területfejlesztési koncepció kidolgozása is, mely dokumentum egyeztetési változatát a Nógrád Megyei Közgyűlés a 73/2013. (VI.06) számú határozatával közvitára bocsátotta.

A 218/2009. (X.6.) Kormányrendelet értelmében a megyei területfejlesztési koncepcióra és a területfejlesztési programra területi (környezeti, társadalmi, gazdasági) hatásvizsgálat készül. A területi hatásvizsgálat környezeti részét az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet (a továbbiakban 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet) előírásainak megfelelően kell kidolgozni. Abban az esetben, ha a területfejlesztési koncepció és a területfejlesztési program tervezése és elfogadása azonos időpontban történik, egy területi hatásvizsgálat elkészítése is elegendő.

A megyei önkormányzatok a 2014-2020-as pénzügyi keret felhasználásának időszakára az eredményes felkészülés érdekében szorosan együttműködnek az operatív programok előkészítésében részt vevő megyei szintű szereplőkkel, valamint a regionális fejlesztési ügynökségekkel. A Nógrád Megyei Önkormányzattal való együttműködés jegyében a NORDA Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft. készíti a Nógrád Megyei Területfejlesztési Koncepció (a továbbiakban Koncepció) területi hatásvizsgálatát.

A Területi hatásvizsgálat tartalmi követelményeinek meghatározásához a 218/2009. (X.6.) Kormányrendelet 9. számú mellékletében foglaltakat, valamint a 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet 4. számú mellékletének követelményeit vettük alapul. Mindezek kiegészítéseként a partnerség szellemében Nógrád Megyei Önkormányzata a 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet 3. számú mellékletében szereplő, a nem országos hatáskörű szerv által kidolgozott terv, illetve program esetében megjelölt szervezetek véleményét is, majd ezek után készítettük el jelen dokumentumot.

A 2/2005 (I.11.) Kormányrendelet 7. § értelmében a környezeti vizsgálat konkrét tartalmának és részletezettségének megállapításához a környezet védelméért felelős szervek szakmai véleményét is szükséges kikérni. A fenti szervek véleményeinek megkérésekor, azok megalapozásához tájékoztatást (Tematika) szükséges nyújtani a Koncepcióról a 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet 7. § (2) tartalmi előírásainak megfelelően. A Kormányrendelet által előírt tájékoztatást megtettük az érintett szervezetek felé, melyek az alábbiak voltak:

- Duna-Ipoly Nemzeti Park,
- Bükki Nemzeti Park,
- Nógrád megyei Kormányhivatal Növény- és Talajvédelmi Igazgatósága,
- Közép-Duna- Völgyi Környezetvédelmi Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség,
- Nógrád Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerve,
- Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatal Állami Főépítész,
- Heves Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága, mint Nógrádban illetékes hatóság,
- Nógrád Megyei Kormányhivatal Földhivatala,
- Országos Kémiai Biztonsági Intézet,
- ÁNTSZ Országos Tisztifőorvosi Hivatal,
- Nógrád Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság,
- Magyar Bányászati és Földtani Hivatal Budapesti Bányakapitányság,
- Országos Gyógyhelyi és Gyógyfürdői Igazgatósága.

A tematika kialakításánál ezen szervezetek által küldött véleményeket figyelembe vettük. A visszaérkezett vélemények a meghatározott tematikán nem kértek változtatást, azt teljes egészében jóváhagyólag elfogadták. (A visszaérkezett vélemények a Területi hatásvizsgálat 1. sz. mellékletét képezik.) Az elkészült Területi hatásvizsgálat pedig megküldésre kerül az érintett szervezetek számára véleményezésre a 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet 8. § (3), illetve a 218/2009. (X.6.) Kormányrendeletnek megfelelően. A környezet védelméért felelős szervek véleményezésén túlmenően a széles körű nyilvánosság bevonása is megtörténik. Legfőbb célcsoportjait a természetvédelemért, környezetvédelemért felelős szakmai szervezetek, civil szervezetek, valamint természetesen a megye lakossága jelentik. A tájékoztatás és partnerség-építés az alábbi módokon történik:

Információhoz történő hozzáférés:

- Nógrád Megyei Önkormányzat honlapján történt közzététel véleményezési lehetőséggel.

A 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet 6. § kimondja, hogy a környezeti vizsgálat a terv, illetve program kidolgozási, egyeztetési és elfogadási folyamatának része.
A Területi hatásvizsgálat a tervezésnek egy olyan eleme, mely lehetőséget teremt arra, hogy a környezeti, fenntarthatósági szempontokat esetleg gyengítő célokat, a környezetre kockázatot jelentő beavatkozásokat már a Koncepció kidolgozása során feltárja és javaslatokkal segítse kidolgozóit e szempontok figyelembevételére.
A Koncepcióra elkészítendő Területi hatásvizsgálat küldetése a „korai riasztó” funkció, mely lehetővé teszi, hogy az érintettek (ideértve a tervezőket, döntéshozókat, és a végrehajtás szereplőit is) javítsák a megvalósítás és üzemeltetés környezeti és fenntarthatósági teljesítményét, elősegítse a környezetpolitikai célkitűzések végrehajtását. A Területi hatásvizsgálat kidolgozásának kiindulópontja az, hogy a Koncepció célrendszerének a környezet szempontjából hasznosnak kell lennie, és nem lehet egyetlen környezeti elemre, rendszerre sem számottevő káros hatása. Ez csak akkor érhető el, ha a releváns környezeti és fenntarthatósági célok mind horizontálisan, mind vertikálisan integrálódnak a Koncepció célkitűzéseibe. Mindezek alapján a készülő Területi hatásvizsgálat végső célja javaslatok megfogalmazása a Koncepció környezeti teljesítményének javítására és a fenntartható fejlődés szempontjainak érvényesítésére.

A Területi hatásvizsgálat folyamatának egyik alappillére az aktív partnerség-építés, melynek célja az érintett szakmai, tudományos és civil szervezetek, továbbá az érintett kormányzati szervek és hatóságok tájékoztatása és bevonása a tervezési folyamatba.
A véleményezésre, az észrevételek megfogalmazására legalább 30 nap áll rendelkezésre. A határidőre beérkezett véleményeket feldolgozzuk és a vizsgálat résztvevői figyelembe veszik a dokumentum véglegesítésekor.

1.2. A hatásvizsgálat készítéséhez felhasznált források, az alkalmazott módszer korlátai

A Területi hatásvizsgálat természeténél, korlátainál fogva nem végez újabb adatgyűjtést, így a szükséges adatokat az alábbi, rendelkezésre álló dokumentumok, háttértanulmányok, nyilvános tanulmányok és stratégiák, programok szolgáltatták:

- EU 7. Környezetvédelmi Cselekvési Program: Az Európai Unió 6-ik Környezetvédelmi Cselekvési Programja 2012-es zárását követően elvégezték annak értékelését, és elindították a 7-ik Környezetvédelmi Cselekvési Program elkészítését is. Jelenleg a program még nincs elfogadva, azonban a javaslati csomag elérhető, mely a 2013-2020-as időszakot célozza intézkedéseivel.
- Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia: Az Országgyűlés a 18/2013. (III.28.) határozatával elfogadta a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiát, mely a 2012-2024 közötti időszakban érvényesítendő fenntarthatósági elveket, célokat, beavatkozásokat rendszerezi.
- Nemzeti Fejlesztés 2020 Országos Fejlesztési Koncepció és az Országos Területfejlesztési Koncepció: e dokumentumok szintén tartalmaznak olyan elveket, célokat, melyek alkalmazásával a 2014-20-as időszakban biztosítható lesz a fenntarthatósági szempontok érvényesítése. A dokumentumok még nem kerültek elfogadásra, azonban a társadalmasításon lévő anyagaik elérhetők, így ezek kerültek figyelembe vételre.
- Nemzeti Környezetvédelmi Program: a Program Magyarország környezetvédelmi programja, mely a 2009-14 közötti időszakra vonatkozóan határozza meg az ország környezetvédelmi célterületeit.
- Nemzeti Vidékstratégia: A Nemzeti Vidékstratégia célja, hogy 2020-ig a vidék társadalmi és gazdasági folyamataiban látható és minden érintett számára érezhető javulás következzen be. A Stratégia megalkotásával és végrehajtásával a tárca a vidéki Magyarország egészének megújítására törekszik. Ennek érdekében négy átfogó területről; az agrárgazdaságról, a vidékfejlesztésről, az élelmiszergazdaságról, valamint a környezet védelméről határoz meg tennivalókat.
- Nógrád Megyei Területfejlesztési Koncepció 2014-2020, a Koncepció Helyzetfeltáró és javaslattevő munkarésze: a Helyzetfeltárás, mint már elfogadott dokumentum, a Koncepció pedig, mint készítés alatt álló, társadalmasításra szánt dokumentum került figyelembe vételre. A Helyzetelemzés szolgáltatta az adatot a Területi Hatásvizsgálat tematikájához szükséges tájékoztatás elkészítéséhez.
- Regionális Területfejlesztési Operatív Programok Stratégiai Környezeti Vizsgálata: a hatásvizsgálat elvégzéséhez kialakításra került a fenntarthatósági értékrend, mely a fenntarthatósági és fenntartható fejlődési üzeneteket térségi szinten értelmezi. A dokumentum módszertani szempontból képezte a felhasználás forrását.

Jelen dokumentum által azonosított ütközőfelületek, vagy kockázatot jelentő területek beazonosítása és hatásainak feltérképezése a Koncepció tervdokumentáció-hierarchiában elfoglalt helyéből adódóan csupán feltáró jellegű lehet, mélyrehatóbb elemzés elvégzésére a programozás további fázisaiban lesz mód, amikor a konkrét prioritások és egyértelmű beavatkozási területek is kidolgozásra kerülnek.

2. Koncepció összefoglalása

A Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlésének Területfejlesztési Bizottsága a 2012. október 30-ai ülésén tárgyalta Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciója **helyzetfeltáró munkaanyagát**, majd a testület a 81/2012. (XI. 22.) Kgy. határozata 2. pontjában foglaltak alapján kinyilvánította, hogy a koncepció addig elkészült helyzetfeltáró munkaanyaga a további tervezés alapjául szolgálhat.

A jelenlegi környezeti, társadalmi és gazdasági helyzet rövid bemutatása

Nógrád megye fejlődésének, társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének azonosítása nemzetközi és hazai szinten

Nógrád megye a globális gazdaság színterén Magyarország sorsát osztja. Fejlődését nagymértékben meghatározza

- az Európai Unió (a továbbiakban: EU) egészének gazdasági-társadalmi és infrastrukturális fejlődése;
- a környező EU-tagállamok és EU-n kívüli országok helyzete és perspektívái, amelyek térszerkezetén belül egy határon átnyúló térség magyarországi részeként
- a Baltikum országait Varsón és Katowicén keresztül a Mediterránum, az Égei- és az Adriai-tenger kikötőivel összekötő, országokon átnyúló ősi kereskedelmi úton helyezkedik el,
- integrálódik az Európa középső (az EU keleti) része településrendszerének és közlekedési hálózatának legfontosabb észak-déli irányú fejlődési tengelyén kialakult, országokon átnyúló városhálózatba,
- nyugati fele a Közép-Magyarországi Metropolisz Térség globális hálózati csomópont (HUB) integráns részét képezi, és így a nyugat–kelet és észak–dél irányú európai fejlődési és közlekedési tengelyek csomópontjában fekvő Budapestet, mint potenciális HUB-ot Szlovákia középső és keleti részével, valamint Magyarország Észak-Magyarországi Régiójával kapcsolja össze.

Közlekedési hálózat nagytérségi rendszere

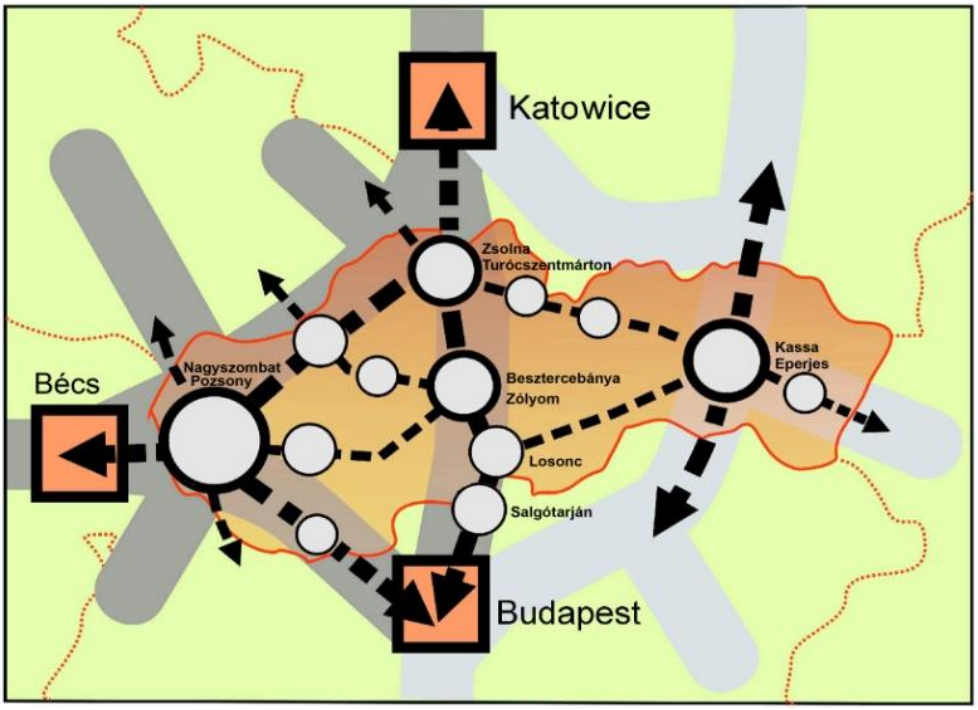

Forrás: Urbanisztikai tanulmányterv Losonc és Salgótarján térségének fejlesztésére

A megye székhelye, Salgótarján az említett térszerkezeti összefüggésrendszer logikájának megfelelően csapágyvárosként kap fontos szerepet a Budapest körüli belső városgyűrűben az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció szerint.

Környezet

Nógrád megye legnagyobb jelentőségű ásványkincse a barnakőszén, amely (az alsó és középső miocén kor alsó részében képződött) egykor az egész megye gazdaságát meghatározta.

Nógrád megye területe vízfolyásokban gazdag, legnagyobbak az Ipoly, a Zagyva, a Tarna és a Galga. A Zagyva hazánk egyetlen olyan folyója, mely Magyarországon ered, így vízgyűjtőterületének befolyásolására nyílik lehetőség.

Természeti adottságai révén, a megye területén kapcsolódik egymáshoz a Börzsöny, a Cserhát és a Mátra, valamint az önálló egységként kezelendő Karancs-Medves vidék. Erőteljes tagoltsága miatt hegyes-dombos a terület, arculatában pedig leginkább a Cserhát-hegység és annak északi-északkeleti előterében emelkedő Karancs-Medves hegység a meghatározó.

Magyarország megyéi közül Nógrádban a legmagasabb – mintegy 40% – az erdős terület aránya. A természetes növénytakaró majdnem mindenütt az erdő volt, ugyanis a gyenge minőségű talajon nem volt túl jelentős a mezőgazdaság. Uralkodó természetes növénytakaróját a cseres-kocsánytalan tölgyesek alkotják, jellegzetes erdőtársulásai még a gyertyános-, és mészkerülő tölgyesek, égeresek, a magasabb térszíneken pedig a bükkösök. A dombságok magasabb tetőszintjeit és élesebb peremeit lejtősztyepp rétek és sziklagyepek tarkítják.

Megyénk állatvilága igen gazdag és változatos, de elsősorban a nagyvad állomány bír jelentőséggel.

Nógrád megyében a mezőgazdasági területek aránya 48,0%, jóval alacsonyabb, mint az országos átlag (72,4%). A mezőgazdasági területeken belül az országos átlagnál jelentősen alacsonyabb a szántóterületek (68,1%) aránya, bár területnagyság alapján így is ez a földhasználati forma dominál.

Mezőgazdasági terület megoszlása – Nógrád megye, 2011.

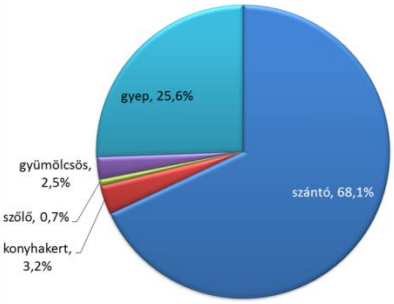

Mezőgazdasági terület megoszlása – megyék átlaga, 2011.

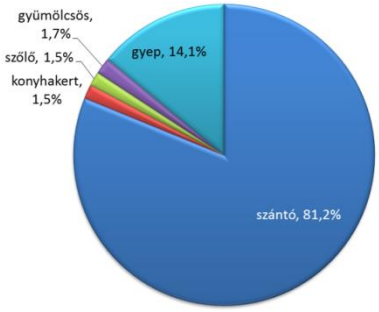

Forrás: TeIR, KSH-MRSTAR

A megyében az országos jelentőségű védett természeti értékeket túlnyomórészt a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, kisebb részben a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság kezeli. Az elsőfokú természetvédelmi hatóság a Közép-Duna- völgyi Környezetvédelmi-, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség.

Védett természeti területek

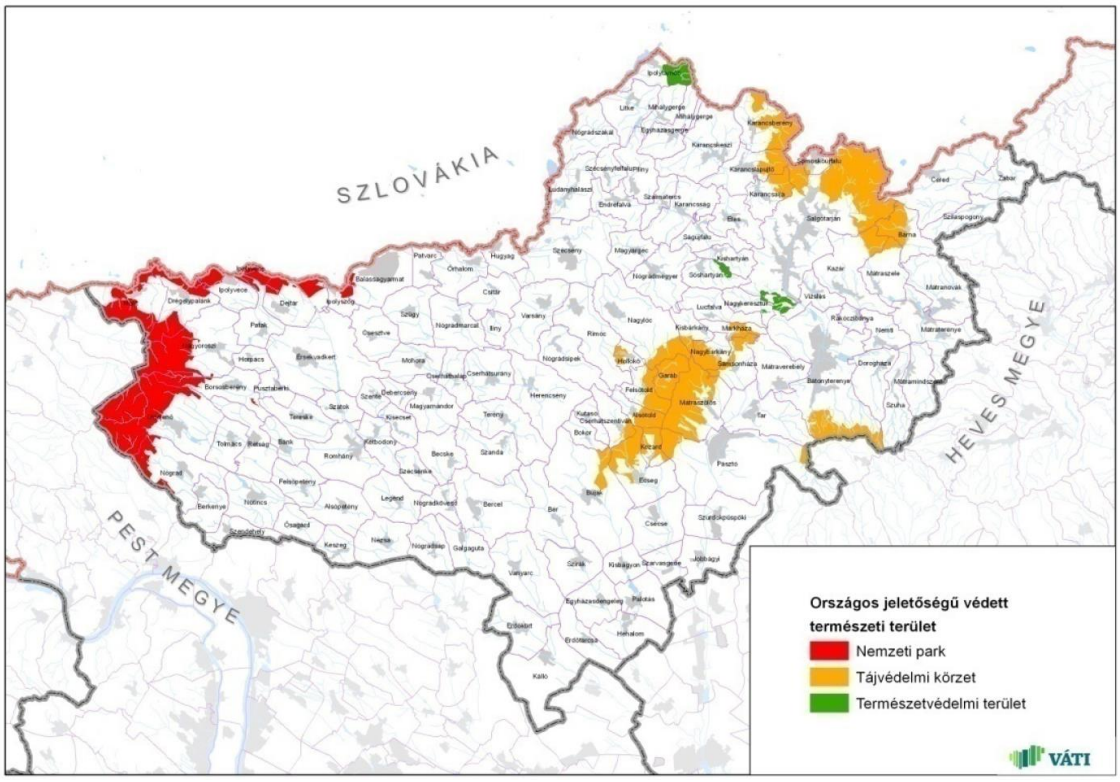

Forrás: Nógrád megye területrendezési terve

Ezen kívül szép számmal fordulnak elő a megye területén ex lege védett lápok, természeti emlékek – barlangok, víznyelők, források, földvárak – valamint helyi jelentőségű védett természeti területek és emlékek, erdőrezervátumok, továbbá Európai közösségi jelentőségű területek (NATURA 2000 Területek), továbbá Ramsari területek.

Kritikus környezeti tényezők

A lejtőkön országos átlagnál lényegesen nagyobb az erózióveszély a szabdalt domborzat, és a viszonylag nagy völgyhálózat-sűrűség miatt. E veszély összességében több mint 100 ezer ha-t érint.
Az Ipoly-vízgyűjtőjén a diffúz szennyezések a meghatározóak (ebben Szlovákia szerepe is jelentős).
A felszín alatti vizeket a megye egyes részein a talajvízszint süllyedése, minőségileg pedig a kommunális eredetű szennyezés fenyegeti egyre nagyobb mértékben. Ezt fokozza, hogy a megye területének közel háromnegyedét sekély termőrétegű, erodált talajok borítják, amelyek könnyítik a beszivárgást a talaj mélyebb rétegeibe.
Az emberi tevékenység a felszín alatti első, sekély mélységű víztestet veszélyezteti leginkább. Hatására elszennyeződhet, ihatatlanná válhat az ivóvíz. A parti szűrésű vízbázisok, helyzetüknél fogva, a legérzékenyebbek, ezért a sérülékenyek közé tartoznak.
A Zagyva körzetében mangánproblémák jelentkeztek az utóbbi években, amit vízkezeléssel és a vízkivételi rendszer átalakításának tervezetével kíván az üzemeltető orvosolni.
Az aprófalvas településszerkezet miatt sok faluban hiányzik a szennyvíz-elvezető hálózat. A csatornázott településeken is alacsony a csatlakozási arány. A csatornahálózatba nem kerülő szennyvizek jelentős mennyisége nem kerül szennyvíztisztító telepre és a környezetet (elsősorban a talajvizet és az ivóvizet) szennyező módon kerül elhelyezésre.
Légszennyezettség szempontjából Nógrád megye területének jelentős része ma már az ország kevésbé terhelt területei közé tartozik. A légszennyezettség elsősorban a városokban és a fő közlekedési útvonalak környezetében jelentősebb. Speciális földrajzi elhelyezkedése révén gyakori a szmog jelensége Salgótarjánban főleg a téli fűtési időszakban, továbbá az egész megye területén jellemző a porszennyezés a közlekedésből származó források mellett.

Az épített környezet és a kulturális örökség védelme (műemlékek, régészeti lelőhelyek) Nógrád megye az építészeti és kulturális örökség minősége, magyar történelmi és kultúrtörténeti jelentősége, valamint területi elhelyezkedésének sűrűsége szempontjából Magyarország egyik leggazdagabb megyéje, amit az alábbi térképen feltüntetett értékhelyek elhelyezkedése szemléltet.

Építészeti és kulturális örökség

Forrás: Nógrád megye területrendezési terve

Nógrád megye építészeti örökségének nemzetközi szinten legismertebb, kiemelkedő példája az UNESCO Világörökség Jegyzékébe Magyarországról elsőként felvételre került védett műemléki együttes, *Hollókő, Ófalu és környezete*.
A védett természeti értékek terén hasonló nemzetközi ismertséggel és jelentőséggel rendelkeznek az ipolytarnóci ősleletek.

Gazdaság

A megye agráriuma az 1980-as években az állami támogatások visszafogásának, az ipari melléküzemágak felszámolásának, a ’90-es évek elején a privatizációnak és a szövetkezetek „szétszedésének” következményeit a mai napig nem heverte ki. A gabonafélék termésmennyiségének éves átlaga 1986–1990 között 174,5, az 1996–2000-es években 121,7, 2001–2005 időszakában 119,6, 2006–2010 között már csak 97,2 ezer tonna volt. E romló tendencia egyik oka, a művelés alá vont földterület csökkenése, amelynek mértéke csupán az elmúlt évtizedben mintegy 25 %-ot tett ki.
Az állatállomány fajlagos mutatói általában rosszabbak a régiós és az országos átlagnál. Egyik kivétel a szarvasmarha-állomány: a száz hektár mezőgazdasági területre jutó szarvasmarhák száma Nógrádban (14) több mint az észak-magyarországi régióban (10), és magasabb az országos átlagnál (13) is.
A megye mezőgazdaságában dolgozók létszáma az 1990. évi több mint 13 ezer főről 2000-re 1073 főre csökkent, azóta lényegében stagnál, 2001-ben 1093 fő volt. Ezzel a nemzetgazdasági ág foglalkoztatási részaránya 2011. évre 2,7 %-ra csökkent.
Nógrád erdőterülete 2013. július 11-én 99,018 ezer hektár, ami az összes földterület 40 %-a. (2000-ben 42 %), ami duplája az országos (21,0 %-os) mutatónak.

A nógrádi ipar térvesztése már az 1960-as évektől – a szénbányászat visszafejlesztésével – megkezdődött. A ’90-es évek elején a piaci viszonyokra való áttérés, a privatizáció, a keleti piacok feladása következtében termelés és foglalkoztatottak száma tovább mérséklődött.
Az ipari termelés a ’90-es években először 1995-ben, majd 1996-ban nőtt mérsékelten, a ’90-es évek második felében Nógrád ipara ismét prosperált: a termelés, a termelékenység és az értékesítés – azon belül különösen az export – évről-évre gyors ütemben növekedett. A termelési volumen csaknem megduplázódott, az export pedig több mint 3-szorása nőtt. Sajnálatos, hogy ez a tendencia nem folytatódott az ezredfordulót követő időszakban, a termelés dinamikája megtört, lelassult.

Az ipari termelés értéke Nógrád megyében, folyó áron (Milliárd Ft)

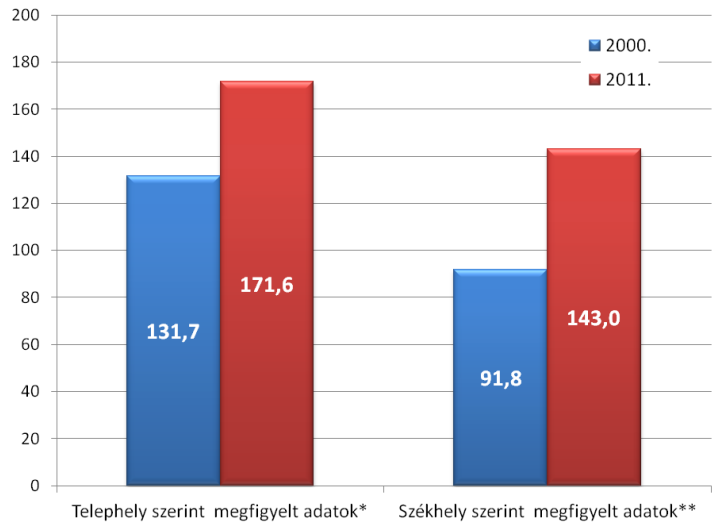

Forrás: KSH, saját szerkesztés

A megyei székhelyű építőipar termelése az 1990-es években folyóáron ugyan már nőtt, a termelés volumene azonban még az ezredfordulón sem érte el az 1990-es szintet, miközben a megyék jó részében már jelentős volt az építőipari teljesítmény-növekedés.
A stabilizáció az ezredforduló utáni évtizedben sem következett be, sőt, Nógrád építőiparának teljesítménye immár folyóáron is csökkent.

Nógrád megye kiskereskedelmi-értékesítési forgalmát az elmúlt években az alacsony szintű foglalkoztatottság és a vidéki átlag alatt maradó kereseti színvonal következtében kialakult alacsony szintű vásárlóerő döntően befolyásolta.
A kiskereskedelmi vállalkozások számának csökkenésével párhuzamosan nőtt – elsősorban a városainkban – az üres üzlethelyiségek száma. Nógrád az egyetlen megye, ahol nincs bevásárlóközpont (pláza).

A turizmus Nógrád megyének évtizedek óta a „remény ágazata”, várt dinamizálódása az ezredfordulót követő években sem következett be. A statisztikákból láthatóan a szobák száma csekély mértékben nőtt, a férőhelyek száma csökkent, ami arra utal, hogy a szálláshelyek struktúrája jelentősen átalakult. Megyénk pozíciója az Észak-magyarországi régión belül és a megyék mezőnyében differenciáltan alakult. Miközben az összes kereskedelmi szálláshely relációjában romlott, szállodai szinten – a megyék átlagánál dinamikusabb fejlődés nyomán – valamelyest javult a helyzetünk.
A megye idegenforgalmára a 2-4 napos itt tartózkodás jellemző, amelyek alapján megyénk pozíciója régiós és országos összeghasonlításban is kedvezőtlen.

Területi innovációs potenciál

A megye képzési infrastruktúrája és minősége jónak mondható. Évről évre szerepel megyei intézmény a középiskolák százas toplistáján, és a felvételi arányaink sem rosszak. A megyei szakképzés szerkezete, amely a vállalkozások visszajelzése szerint nem mindig követi a piaci igényeket, átalakulóban van. A megyei helyzet felmérésével a gazdaság által igényelt szakképzések indulhatnak a 2014-2015-ös tanévtől.
A megye kiemelkedő tudásbázisát mindig is az általunk csak „számviteli főiskolaként" emlegetett intézmény adta. A tudás előállítása tekintetében a megye számára óriási veszteség, ha egyetlen felsőoktatási intézménye 2013. évben végleg bezárta kapuit.
Nógrád megyében a K+F infrastruktúra szegényes. A Nemzeti Innovációs Hivatal koordinációjával összeállított Nemzeti Kutatási Infrastruktúra Regiszterben egyetlen nógrádi intézmény, bázis sem szerepel. Kutatóhelyek kizárólag a gazdasági szférában vannak jelen, melyekhez gyakran társul együttműködés keretében egyetemi, vagy más kutatóintézeti háttér, illetve akár külföldi K+F+I kapcsolatrendszer.
A bejegyzett tevékenység szerint műszaki K+F tevékenységet végző vállalkozások száma Nógrádban 2010-ben mindössze 11 db volt, ami a megyei átlagnak (Budapest kivételével) csupán 0,81 %-a! A high-tech feldolgozóiparba a statisztikák ugyanebben az évben 39 vállalkozásunkat sorolták, amellyel már a megyei átlag 2 %-ához közelítünk.

A regionális versenyképesség főbb mutatói a gazdasági kibocsátás (GDP), a munkatermelékenység, a foglalkoztatási és a munkanélküliségi ráta.

A térség gazdaságának versenyképességét befolyásoló tényezők

Az egy főre eső GDP alakulását 2000–2010 között országos és megyei szinten, illetve átlagban *az alábbi grafikon ábrázolja*. A szürke mező jelzi a megyei (Budapest nélküli) átlag, a sárga az országos átlag szintjét. A megyék közötti különbségek 2002 óta növekednek, melynek egyik tényezője a külföldi tőkebeáramlás területi egyenetlensége. Budapesttel szemben a legkisebb ütemben Nógrád megyében növekszik az egy főre eső GDP.

Egy főre jutó GDP (ezer Ft)

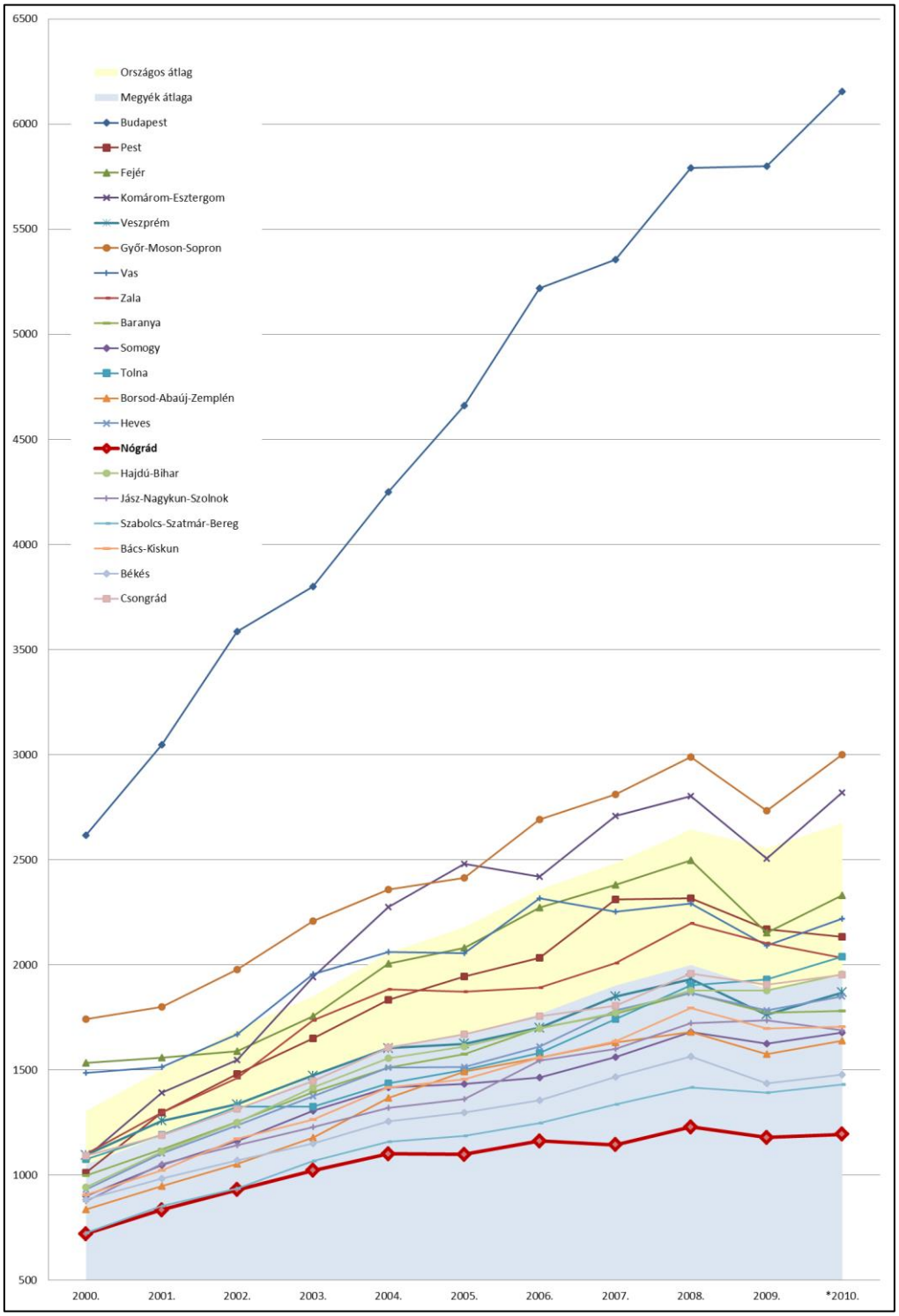

A foglalkoztatási ráta a megyékben elég nagy ingadozásokat mutat. A vizsgált időszakban 7 megyében és Budapesten értéke mindig meghaladta az országos és megyei átlagot. A többi megye viszont évek óta nem tud tartósan „sávot" váltani. A legtöbb, kevésbé fejlett megyében 2006 óta esik vissza a foglalkoztatottság. 2011-ben először ment az érték 40 % alá, sajnos éppen Nógrád megye esetében (39,6 %). Ez az érték az EU 27 átlagának 61 %-a.

A munkanélküliségi ráta 2005 óta mutat jelentős változást. A kevésbé fejlett megyékben, így Nógrádban is, viszonylag stabilizálódott a helyzet 2005-2007 között, azt követően viszont minden megye esetében látható a gazdasági válság hatása. A ráta 2011-ben Nógrád megyében alakult a legkedvezőtlenebbül 18,7 %-os értékével, megelőzve ezáltal a mindig előtte álló Szabolcs-Szatmár-Bereg (18,4 %) és Borsod-Abaúj-Zemplén megyét (17,8 %). Ez az érték az EU27 országok átlagos munkanélküliségi rátájának (9,4 %) csaknem a kétszerese.

A fentieket összegezve: Nógrád minden mutató tekintetében utolsó helyen áll 2011-ben a megyék rangsorában. Pozíciója leszakadó, növekedése az utóbbi hat évben nem számottevő. Meglepő, hogy mindez Közép-Európa egyik legdinamikusabban fejlődő térségének szomszédságában történik, amelynek hatásai nem érződnek, illetve annak húzóereje nem érvényesül, vagy nem tudja azt a megye kihasználni. Mára egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy megfelelő és hatékony beavatkozás nélkül Nógrád megye végképp periférikus helyzetbe kerül, és leszakadása visszafordíthatatlanná válik.

A megye társadalmának jellemzői

A megye lakónépessége 2012 elején 198 933 fő volt, amely *az elmúlt hat évben 7,4 %-kal csökkent*. A népesség több mint két évtizede tartó fogyásának két fő oka van: egyfelől a csökkenő születésszámhoz magas halandóság társul, másfelől többen költöznek el innen, mint ahányan beköltöznek. Ez a demográfiai folyamat okozza a korösszetétel romlását, vagyis az idősek számának növekedését, ami a népesség elöregedését jelenti.
Az *eltartottsági ráta* (a 0-14 évesek és a 65 évesek és idősebbek aránya a 15-64 évesekhez képest) a megyék közül *Nógrád megyében a legmagasabb.*
A foglalkoztatási, munkanélküliségi mutatók alapján Nógrád az egyik legkritikusabb térség hazánkban. A foglalkoztatás szintje folyamatosan alacsonyabb, mint országos átlagban, miközben a munkanélküliségi ráta rendre magasabb értéket mutat. A megye helyzetét jellemzi, hogy *2011-ben a foglalkoztatás szintje országos viszonylatban itt volt a legalacsonyabb, miközben a munkanélküliségi ráta a legmagasabb.*

Az iskolázottság és a szakképzettség szintje a társadalmi-gazdasági fejlettség egyik legfontosabb ismérve. A változó körülményekhez igazodva elengedhetetlenül szükséges az új ismeretek megszerzése, illetve a már meglévők korszerűsítése. Nógrád megye lakosságának iskolázottsági szintje nem érte el az országosan jellemző mértéket.
A főiskolán, egyetemen végző hallgatók dinamikus növekedése ellenére a magasan kvalifikált fiatalok az utóbbi években csökkenő számban kérték regisztrálásukat. Általános tapasztalat, hogy **a felsőoktatásba beiratkozott nógrádiak több mint 90 %-a nem tér vissza lakhelyére** (!), mivel elhelyezkedésükre minimális az esély. Ugyanakkor a megfelelő vezetési- és munkatapasztalattal rendelkező értelmiség pedig a központi centralizáció okán fokozatosan veszíti el pozícióit és lehetőségeit a megye területén. Döntően a jól képzett, mobil középkorú munkavállalók vándorolnak el. A tömegesen elterjedt, sokszor államilag is támogatott OKJ-s képzések nagy többségükben nem illeszkednek a munkaerő-piaci elvárásokhoz, így tényleges hasznosításukra nem – vagy csak nagyon korlátozottan – kerül sor.

Az egy lakosra jutó összes nettó jövedelem tekintetében jelentős különbség rajzolódik ki Pest megye és Nógrád megye társadalmának helyzete között. Nógrád megye 2010. évi 548 866 Ft-os értéke jóval elmarad attól a csoporttól, amelybe a szomszédos Pest megye tartozik, és amelyben az egy lakosra jutó összes nettó jövedelem 2010-ben 651 023–729 211 Ft volt. Ebbe a csoportba tartozik még Vas, Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megye.
Az adófizetők arányát tekintve Nógrád a megyei 42 %-os arány alapján a megye Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyével van azonos szinten, élesen elkülönülve a tőle nyugatra fekvő megyéktől és Heves megyétől, amelyekben ez az arány 42,4–48,9 % közötti.

A szegénység és a gyakran vele járó problémák egyik indikátora a cigány, romani és beás népcsoporthoz tartozók aránya egy-egy területen. A társadalmi térképek azt jelzik, hogy Nógrád megye társadalmi tere két jól elkülönülő részre oszlik. A Rétsági és a Balassagyarmati kistérség által alkotott nyugati rész társadalmát a Budapesti agglomerációéhoz és Észak-Dunántúléhoz hasonló társadalmi mutatók jellemzik, míg a Szécsényi, Salgótarjáni, Bátonyterenyei, Pásztói kistérség által alkotott keleti felét jellemző társadalmi indikátorok Észak-Magyarország hátrányos helyzetű térségeiéhez hasonlóak.

2.1. A koncepció tartalmának, céljainak összefoglalása

A jövőkép főbb tézisei

A megyét képletesen befogó – a helyi lakosság foglakoztatását döntően biztosító – „nógrádi patkó" ipari övezetekkel tarkított keleti és nyugati szárai egy sajátos életérzést biztosító, meghitt „zöld életteret" fognak közre, ahol tiszta a levegő, megteremnek az egészséges élelmiszerek alapanyagai, elegendő a tiszta és egészséges ivóvíz. A települések többségében jól hasznosul a helyben termelt „zöld" energia.

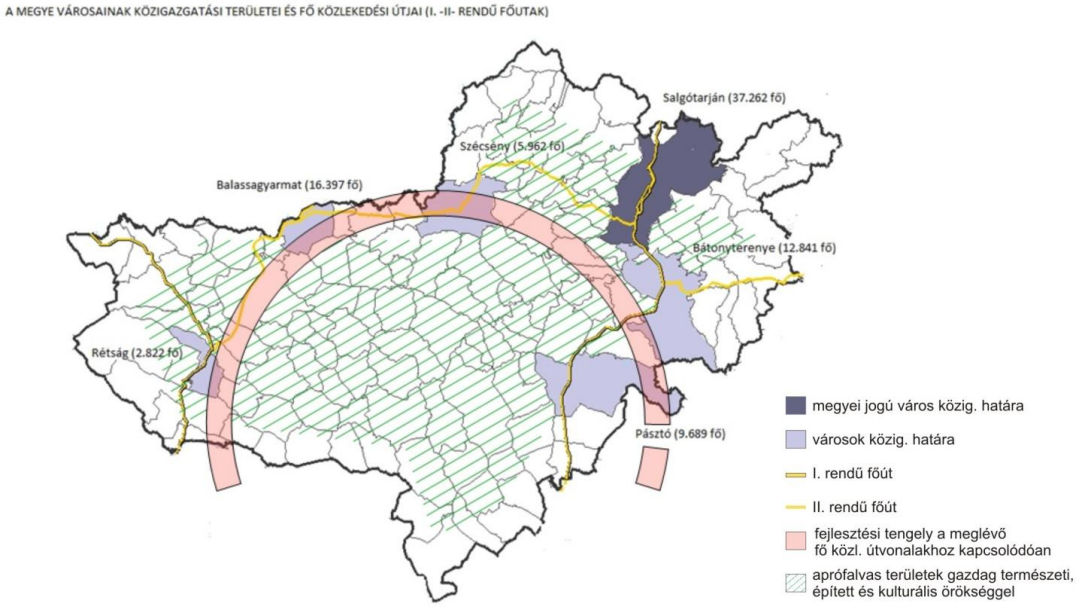

Forrás: TeIR, saját szerkesztés

A megye nyugati részében, a 2. sz. és a 22. sz. utak mentén kiteljesednek a korszerű járműipari, elektronikai és egyéb beszállító vállalkozások. A térség keleti ívén a 21. számú gyorsforgalmi útra települő észak-déli új ipari övezet munka-intenzív feldolgozó üzemeket, északabbra megújuló fém-, üveg- és energetikai gyártórendszereket, betelepült szolgáltató egységeket foglal magában. Az ipari és szolgáltató munkahelyekkel bíró „patkó" által közrefogott területen újraéled és ismét honos az élelmiszernövények és gyümölcsök termelése, helyi feldolgozása és értékesítése.
A céltudatos megyei területfejlesztés eredményeként esély nyílik a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű népesség beilleszkedésének és integrációjának előmozdítására, kulturális felemelkedésére, egészségi állapotának javítására. A gazdaság és társadalom sokoldalú fejlesztésének és fenntartható fejlődésének lehetőségét a kulcsfontosságú infrastrukturális beruházások nyomán, elsősorban az infokommunikációs technológiák széles körű, innovációt segítő alkalmazása biztosítja.

Célrendszer bemutatása

A célrendszer meghatározásához kiindulásként a 2012-ben elkészült helyzetelemzés szolgált. Ez a fejezet tárta fel a Nógrád megye fejlődését leginkább akadályozó tényezőket:

- alacsony vállalkozói aktivitás és a vállalkozások gyenge foglalkoztatási, fejlesztési képessége
- beruházások fogadására kész iparterületek szűkössége
- alacsony hozzáadott értékkel működő hagyományos ipar, emellett a korszerű ágazatok alulreprezentáltsága
- rendkívül szerény innovációs potenciál
- foglalkoztatók hiánya a vidéki térségekben, természeti erőforrások alacsony kihasználtsága
- depressziós, elszegényedő társadalom
- a megye, mint élettér alacsony vonzereje, hiányos, és esetenként méltatlan infrastruktúra állapotok.

Nógrád megye területfejlesztési koncepciójának eddigi és várható tervezési folyamatai

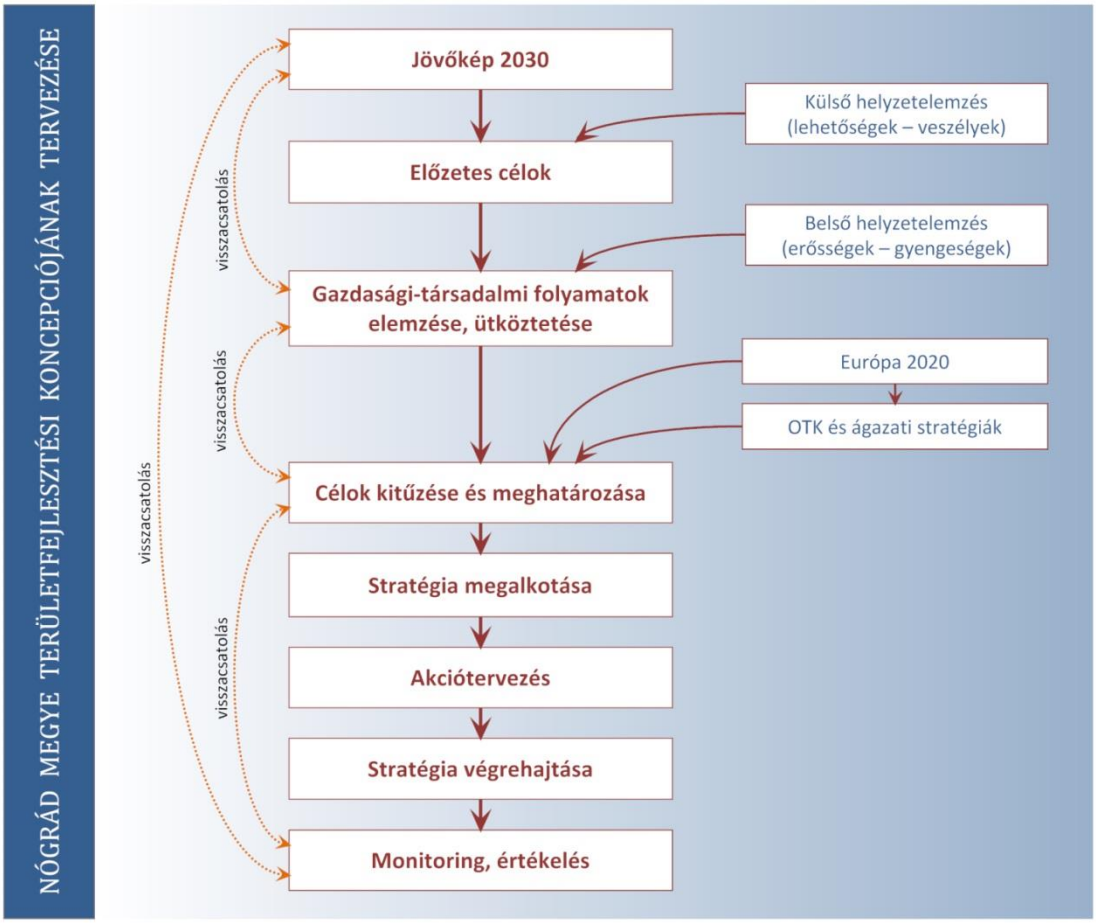

Nógrád megye fejlesztésének átfogó céljai

Nógrád megye fejlesztésének átfogó célja, hogy a gazdaság élénkítése, a meglévő természeti potenciálok kihasználása és a helyi társadalom aktivizálása által 2030-ra megálljon a leszakadás folyamata Magyarország más térségeihez viszonyítva, és előtérbe kerüljenek olyan új fejlődési lehetőségek, amelyek hosszú távon a megyét vonzó térséggé teszik mind a lakosság, mind a vállalkozások számára.

- A megyék rangsorában szinte minden mutatójában leggyengébb teljesítményt nyújtó gazdaság álljon fejlődő pályára. Fokozódjon a vállalkozói aktivitás, a kis- és középvállalkozások versenyképessége és foglalkoztatás bővítési potenciálja. A térség gazdasági profilját adó, hagyományokkal rendelkező ágazatok fejlesztéseiknek köszönhetően legyenek képesek megfelelni a világgazdasági kihívásoknak, emellett jelenjenek meg a gazdasági fejlődésnek lendületet adó tudás alapú, kreatív ágazatok. Növekedjen a vidék foglalkoztatási képessége, használjuk ki hatékony és fenntartható módon természeti és épített erőforrásainkat, egyedi, palóc hagyományainkat, történeti, kulturális értékeinket, örökségünket. ➔ **FEJLŐDŐ GAZDASÁG**
- Fokozódjon a társadalom aktivitása, amely elengedhetetlen a foglalkoztatottság növeléséhez. Enyhüljön a fejlődést akadályozó társadalmi depresszió, a mélyszegénységben élők kilátástalansága, javuljon a lakosság egészségi állapota. A periférián élők is növekvő eséllyel férjenek hozzá a tudáshoz. A megújulási, innovációs képesség növelése érdekében fokozódjon a társadalom kreativitása, együttműködési készsége. Javuljanak az emberek munkához jutási esélyei azáltal, hogy a munkaerőpiacon eladható tudáshoz és kompetenciákhoz jutnak. Nógrád megye semmi esetre sem lehet fehér folt Magyarország felsőoktatási térképén➔ **AKTÍV, KREATÍV, EGYÜTTMŰKÖDŐ TÁRSADALOM**
- Nógrád megye legyen olyan élettér, amelyet az itt élőknek nem érdemes elhagyni. Szolgálja a családok, vállalkozások, szervezetek kényelmét kiegyenlített, korszerű intézményrendszer, javuló közlekedési hálózat, biztonságos, egészséges környezet. Nógrád legyen vonzó azok számára is, akik zsúfolt nagyváros és agglomeráció helyett varázslatos tájra, természet közeli, emberléptékű lakótérre vágynak. Legyen Nógrád mindemellett a Budapest közelében élők számára egy kiváló rekreációs övezet. ➔ **MARASZTALÓ ÉLETTÉR**

Nógrád megye fejlesztésének stratégiai céljai

A jövőkép és az átfogó célok meghatározását követően került sor a stratégiai célok megfogalmazására, melyek specifikus, horizontális és területi célokként jelennek meg.
A specifikus célok meghatározása során szem előtt tartottuk, hogy azok:

- megfelelő eredményességet és hatékonyságot biztosítsanak a bevonni kívánt források hasznosulásában
- mozgósítsák a meglévő erőforrásokat
- többségükben a gazdaságfejlesztésre fókuszáljanak
- együtt komplex programok kereteit adják meg a szinergiák feltárását követően.

A **specifikus célkitűzések** összeállításánál a célfa módszert alkalmaztuk a helyzetfelmérésben feltárt problémák rendszere alapján. A célfa három ágát az átfogó célok alkotják. A specifikus célokat, és hatásukat egymásra, illetve az általános célok megvalósítására az alábbi ábra szemlélteti.

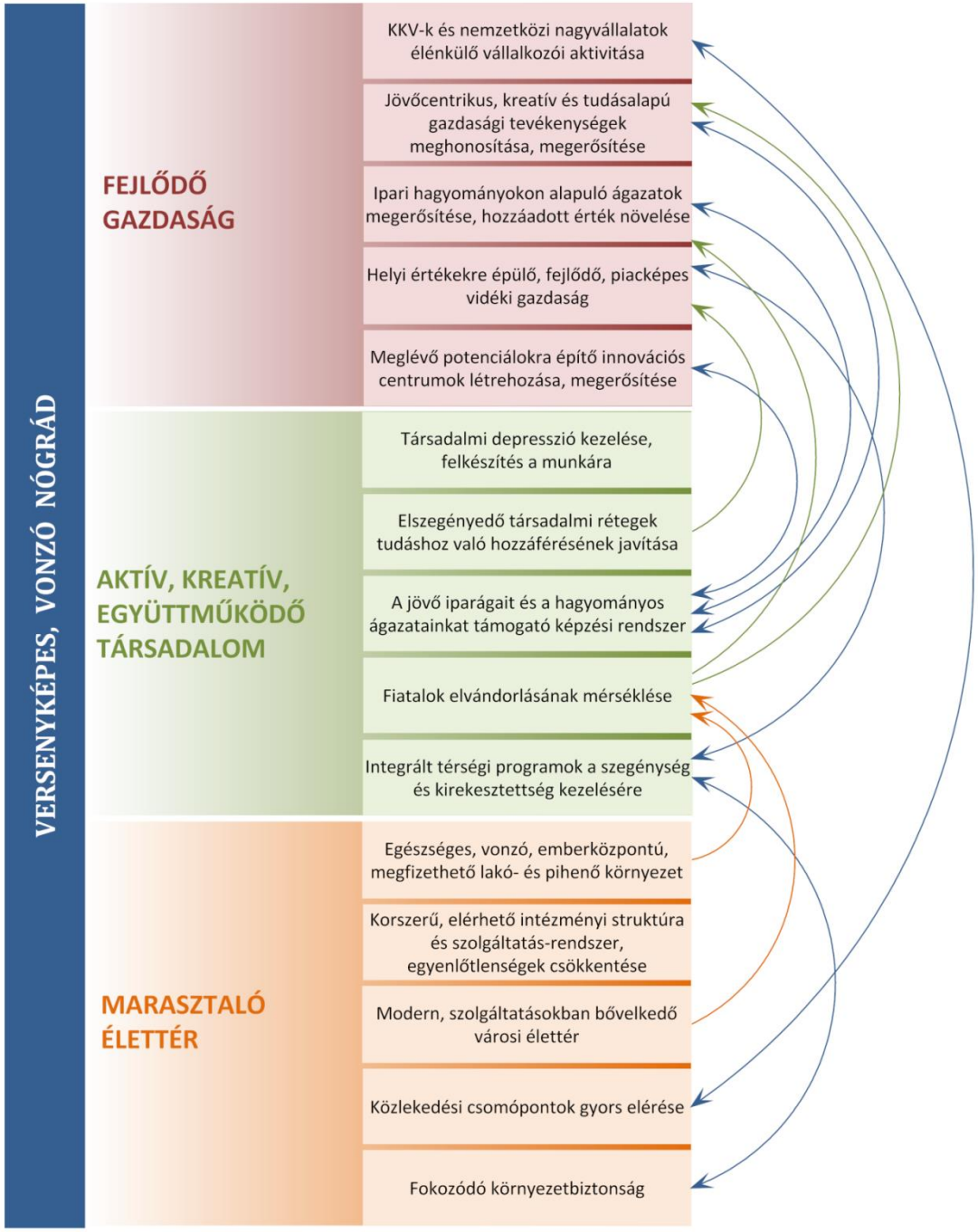

A **<u>területi célok</u>** meghatározásánál nem hagyhatjuk figyelmen kívül Nógrád megye kis méretét. Ha a gazdaság, illetve különösen társadalom helyzetét vizsgáljuk (ld. helyzetelemzés), alapvetően két terület rajzolódik ki: ***Kelet-Nógrád*** és ***Nyugat-Nógrád***. A gazdasági mutatók összességében ugyan nem mutatnak jelentős eltéréseket, de a gazdaság szerkezete mégis különböző. A gazdaság és az export motorját a Nyugat-Nógrádban működő multinacionális vállalatok adják, míg a hagyományos ágazatok és a belőlük kinőtt KKV-k Kelet-Nógrádban működnek. A fentiek alapján két területi program került meghatározásra, melyek középpontjában a gazdaság és az ipar fejlesztése áll. A területi célokat a lenti ábra jeleníti meg.

A területi programok további kategóriájába a két megyei főút által kirajzolt patkón (ld. e fejezet elején) kívül eső **vidéki térség** tartozik. Helyi fejlesztési programjait az ott működő LEADER csoportok készülő Helyi Vidékfejlesztési Stratégiái határozzák meg.

3. A koncepció összefüggése más releváns tervekkel

A **Növekedési Terv**, illetve a **Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia** területén az alábbi táblázat foglalja össze Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciójának célrendszeri kapcsolódásait.

NÖVEKEDÉSI TERV		**Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciója**
Magyarország újraiparosítása	⇔	Jövő centrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése; Ipari hagyományokon alapuló ágazatok megerősítése, hozzáadott érték növelése
A gazdaság helyi pillérének megerősítése – természeti értékekre, tudásra és munkára épülő helyi növekedés	⇔	Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság
Demográfiai áttörés – új népesedéspolitika	⇔	Fiatalok elvándorlásának mérséklése
Befektetés a tudásba, a felsőoktatás képzési szerkezetének átalakítása a piaci igények alapján	⇔	A jövő iparágait és a hagyományos ágazatainkat támogató képzési rendszer
Tiszta, egészséges, versenyképes környezet	⇔	Egészséges, vonzó, emberközpontú lakó- és pihenő környezet
NEMZETI FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS KERETSTRATÉGIA		**Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciója**
Népességében stabil, egészséges, a kor kihívásainak megfelelő készségekkel és tudással rendelkező emberek alkotta, a kirekesztettséget fokozatosan csökkentő társadalom.	⇔	Elszegényedő társadalmi rétegek tudáshoz való hozzáférésének javítása; Integrált térségi programok a szegénység és kirekesztettség kezelésére; Fiatalok elvándorlásának mérséklése
A fenntarthatóságot támogató kultúra kialakítása, a fenntartható társadalom szempontjából pozitív értékek, erkölcsi normák és attitűdök erősítése	⇔	Egészséges, vonzó, emberközpontú lakó- és pihenő környezet; Fokozódó környezetbiztonság
A vállalkozói réteg megerősítése, a hazai tőkebefektetések fokozatos növelése, külföldi kitettségünk csökkentése	⇔	KKV-k (és nemzetközi nagyvállalatok) élénkülő vállalkozói aktivitása
A lokalizáció és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok kihasználása közötti ésszerű arány megteremtése, a helyi gazdasági kapcsolatok	⇔	Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság

Az **Országos Fejlesztés és Területfejlesztési Koncepció** és Nógrád megye Területfejlesztési koncepciója célrendszerének összefüggéseit, koherenciáját az alábbi táblázat foglalja össze.

ÁTFOGÓ CÉLOK		
Országos Fejlesztés és Területfejlesztési Koncepció		**Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciója**
Értékteremtő, foglalkoztatást biztosító gazdaság és növekedés	⇔	Fejlődő gazdaság
Népesedési fordulat, egészséges és megújuló társadalom	⇔	Aktív, kreatív, együttműködő társadalom
Természeti erőforrásaink fenntartható használata, értékeink megőrzése és környezettünk védelme	⇔	Marasztaló élettér
Térségi potenciálokra alapozott, fenntartható térszerkezet	⇔	Marasztaló élettér
STRATÉGIAI CÉLOK		
Országos Fejlesztés és Területfejlesztési Koncepció		**Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciója**
Gazdasági növekedés, versenyképes, exportorientált, innovatív gazdaság	⇔	Jövő centrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése; Ipari hagyományokon alapuló ágazatok megerősítése, hozzáadott érték növelése; Meglévő potenciálokra építő innovációs centrumok létrehozása, megerősítése
Gyógyuló és gyógyító Magyarország, egészséges társadalom	⇔	Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás-rendszer, egyenlőtlenségek csökkentése
Élhető és életképes vidék, egészséges élelmiszer termelés és ellátás	⇔	Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság
Kreatív tudástársadalom, korszerű gyakorlati tudás, K+F+I	⇔	Meglévő potenciálokra építő innovációs centrumok létrehozása, megerősítése; A jövő iparágait és a hagyományos ágazatainkat támogató képzési rendszer

Országos Fejlesztés és Területfejlesztési Koncepció		Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciója
Közösségi megújulás, értéktudatos és szolidáris öngondoskodó társadalom, romaintegráció	⇔	Elszegényedő társadalmi rétegek tudáshoz való hozzáférésének javítása; Integrált térségi programok a szegénység és kirekesztettség kezelésére
Jó állam: nemzeti közművek és közszolgáltatások, szolgáltató állam és biztonság	⇔	Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás-rendszer, egyenlőtlenségek csökkentése
Nemzeti stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata és környezetünk védelme	⇔	Fokozódó környezetbiztonság; Egészséges, vonzó, emberközpontú lakó- és pihenő környezet
Többközpontú növekedésünk motorjai: városok és gazdasági térségek	⇔	Modern, szolgáltatásokban bővelkedő városi élettér
Vidéki térségek értékalapú felemelése	⇔	Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság
Egészséges és integrálódó társadalom és gazdaság, egyenlő létfeltételek az ország egész területén	⇔	Integrált térségi programok a szegénység és kirekesztettség kezelésére; Fiatalok elvándorlásának mérséklése
Elérhetőség és mobilitás megújuló rendszere	⇔	Közlekedési csomópontok gyors elérése

Nógrád Megye Területfejlesztés Koncepciója összhangban áll az **Országos Területrendezési Tervvel**, mivel a helyzetelemzés elkészítése során a vonatkozó fejezeteknél – természeti adottságok, erőforrások, környezet állapota, épített környezet, közlekedési és vonalas infrastruktúra - az OTrT-vel összhangban lévő megyei területrendezési tervet vették alapul.
A célrendszer kapcsolatát a készülő **ágazati stratégiai tervekkel** biztosította az esetenkénti konzultáció és véleményezés, kölcsönös egyeztetések a dokumentumok készítői között.

Magyarország környezetpolitikai céljainak és intézkedéseinek átfogó keretét a Nemzeti Környezetvédelmi Programok adják. A Program feladata, hogy az ország adottságait, a társadalom hosszú távú érdekeit és jövőbeni fejlődési céljait, valamint a globális felelősségből és a nemzetközi együttműködésből, EU-tagságból adódó kötelezettségeket figyelembe véve meghatározza az ország környezeti céljait és az elérésükhöz szükséges eszközöket. Átfogó céljai: a települési élet és környezetminőség javítása; a környezetbiztonság erősítése; természeti erőforrásaink és értékeink megőrzése; fenntartható életmód, termelés és fogyasztás elősegítése. Az Nemzeti Környezetvédelmi Program szerint a környezetvédelmi szempontoknak be kell épülniük a megyei területfejlesztési tervezésbe.

Kapcsolat a Nemzeti Környezetvédelmi Program célkitűzéseivel

Nemzeti Környezetvédelmi Program (2009-2014)	Kapcsolat a területfejlesztési koncepcióval
A környezettudatos szemlélet és gondolkodásmód erősítése: • A környezeti nevelés, szemléletformálás megvalósítása az élethosszig tartó tanulás teljes folyamatában. • Fenntartható termelési eljárások és fogyasztási szokások térnyerése. • A környezeti információkat biztosító rendszerek fejlesztése, az információk hatékonyabb terjesztése.	**Átfogó cél:** Fejlődő gazdaság ***Stratégiai célok:*** • KKV-k és nemzetközi nagyvállalatok élénkülő vállalkozói aktivitása • Jövő centrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése • Ipari hagyományokon alapuló ágazatok megerősítése, hozzáadott érték növelése • Meglévő potenciálokra építő innovációs centrumok létrehozása, megerősítése **Átfogó cél:** Aktív, kreatív, együttműködő társadalom Hátrányos helyzetűek tudáshoz való hozzáférésének javítása ***Stratégiai célok:*** • Elszegényedő társadalmi rétegek tudáshoz való hozzáférése • A jövő iparágait és a hagyományos ágazatainak támogató képzési rendszere • Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatásrendszer, egyenlőtlenségek csökkentése **Átfogó cél:** Marasztaló élettér ***Stratégiai célok:*** • Egészség, vonzó, emberközpontú lakó-pihenő környezet • Fokozódó környezetbiztonság
Éghajlatváltozás : • Az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése. • Az energiahatékonyság és energiatakarékosság növelése. • Az üvegházhatású gázok megkötésének növelése a szabad talajfelszín és növényborítottság növelésével. • A kedvezőtlen ökológiai és társadalmi-gazdasági hatások elleni védekezés az • alkalmazkodóképesség javításával, a károk megelőzésével, enyhítésével.	**Átfogó cél:** Fejlődő gazdaság ***Stratégiai célok:*** • KKV-k és nemzetközi nagyvállalatok élénkülő vállalkozói aktivitása • Jövő centrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése • Ipari hagyományokon alapuló ágazatok megerősítése, hozzáadott érték növelése • Helyi értékekre épülő, fejlődő, vidéki gazdaság

• A sztratoszférikus ózonréteg védelme, a kialakult helyzethez való alkalmazkodás erősítése, a kockázatok csökkentése. • A klímatudatosság erősítése.	**Átfogó cél:** Marasztaló élettér ***Stratégiai célok:*** • Egészséges, vonzó, emberközpontú lakó-pihenő környezet • Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás rendszer, egyenlőtlenségének csökkentése • Fokozódó környezetbiztonság ***Területi célok:*** • Kelet-Nógrád diverzifikált újraiparosítása ás gazdaságának felzárkóztatása • Nyugat-Nógrád gazdaság-és iparfejlesztése
Környezet és egészség : • A lakosság egészségét károsító folyamatok fékezése és visszafordításának elősegítése. • Az egészséges környezet kialakítása révén a környezeti eredetű betegségteher mérséklése (ennek megalapozása egészség-hatás vizsgálati, kockázat-felmérési és elemzési eszközökkel). • A környezeti kockázatokból eredő, a lakosság egészségi állapotában megnyilvánuló egyenlőtlenségek mérséklése és a sérülékeny csoportok fokozott védelme. • A környezet-egészségügy felkészültségének javítása annak érdekében, hogy megfelelően tudja kezelni a globális környezeti változásokból eredő problémákat.	**Átfogó cél:** Fejlődő gazdaság ***Stratégiai célok:*** • Jövő centrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése **Átfogó cél:** Aktív, kreatív, együttműködő társadalom ***Stratégiai cél:*** • Társadalmi depresszió kezelése, felkészítés a munkára **Átfogó cél:** Marasztaló élettér ***Stratégiai cél:*** • Egészséges, vonzó, emberközpontú lakó-pihenő környezet • Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás rendszer, egyenlőtlenségének csökkentése • Fokozódó környezetbiztonság
Települési környezetminőség: • A településfejlesztés tudatosabbá tétele, a fejlesztés és a rendezés során a fenntarthatósági szempontok hatékonyabb érvényesítése. • Az épített környezet és a zöldfelületi rendszer védelme. • A települések harmonikusabb tájba illesztése. • A mobilitási igények mérséklése, illetve a mobilitás feltételeinek oly módon történő biztosítása, hogy az ne okozzon egészségkárosító légszennyezést és zajterhelést. • A települések zavartalan működését biztosító környezeti infrastruktúra kiépítése.	**Átfogó cél:** Fejlődő gazdaság ***Stratégiai célok:*** • Helyi értékekre épülő, fejlődő, vidéki gazdaság **Átfogó cél:** Marasztaló élettér Stratégiai célok: • Egészséges, vonzó, emberközpontú lakó-pihenő környezet • Közlekedési csomópontok gyors elérése • Fokozódó környezetbiztonság

Hulladékgazdálkodás: • Az évente képződő hulladék mennyisége 20 %-kal csökkenjen (2014-ben ne keletkezzen 20 millió tonnánál több hulladék). • 2014-re a képződő hulladék legalább 40%-a hasznosuljon, az energetikai hasznosítás érje el a 10 %-ot. • A maradék hulladék ártalmatlanításához szükséges kapacitások – egyes speciális technológiát igénylő hulladékok kivételével – az ország határain belül álljanak rendelkezésre.	**Átfogó cél:** Fejlődő gazdaság ***Stratégiai célok:*** • Jövő centrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése
Környezetbiztonság: • A környezetbiztonság növelése. • A veszélyeztetés megelőzése. • A bekövetkezett katasztrófák következményeinek hatékony enyhítése, elhárítása. • A környezetkárosodás felszámolása. • A veszélyes anyagok és veszélyes készítmények káros hatásainak kezelése.	**Átfogó cél:** Aktív, kreatív, együttműködő társadalom **Átfogó cél:** Marasztaló élettér ***Stratégiai célok:*** • Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás rendszer, egyenlőtlenségének csökkentése • Fokozódó környezet biztonság
Vizeink védelme és fenntartható használata: • Az ivóvíz-szennyezők miatt fennálló egészségi kockázatok jelentős csökkentése. • Az ivóvíztermelés- és elosztás biztonsági hiányosságainak megszüntetése. • A lakosság számára az egészséges ivóvízhez való hozzáférés egyenlő esélyű biztosítása. ***A biológiai sokféleség megőrzése, természet- és tájvédelem:*** • A védett természeti területek állapotának megőrzése és javítása. • A biológiai sokféleség megőrzésének és helyreállításának elősegítése a védett természeti területeken kívül is. • A biológiai sokféleség ex-situ védelmének megerősítése (génbank). • A biológiai sokféleség fenntartható használata. • A biológiai sokféleség megőrzése, mint prioritás beépítése a különböző politikákba, tervekbe és programokba (különösen: mezőgazdaság, erdészet, halászat, területrendezés, infrastrukturális fejlesztések (energia, közlekedés), ipar, turizmus, bányászat, nemzetközi kereskedelem stratégiájába és programjaiba).	**Átfogó cél:** Fejlődő gazdaság ***Stratégiai célok:*** • Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság • Meglévő potenciálokra építő innovációs centrumok létrehozása, megerősítése **Átfogó cél:** Marasztaló élettér ***Stratégiai célok:*** • Egészséges, vonzó, emberközpontú lakó és- pihenő környezet • Fokozódó környezet biztonság

Fenntartható terület- és föld-használat: • A gazdasági-társadalmi folyamatok térbeli szervezése során a környezet eltartó- és tűrőképességével való összhang biztosítása, a természeti erőforrások (kiemelten a termőföld, víz) és természeti értékek védelme, degradációjának megelőzése. A különböző területhasználati funkciók területi igényeinek minél kisebb termőfelület kieséssel járó harmonikus összehangolása. • A terület agro-ökológiai adottságaihoz igazodó földhasználat elterjesztése.	**Átfogó cél:** Fejlődő gazdaság ***Stratégiai célok:*** • Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság

Kapcsolat a Nemzeti fejlesztés 2020 program célkitűzéseivel

Nemzeti fejlesztés 2020	Kapcsolat a területfejlesztési koncepcióval
• környezettudatos szemlélet és gondolkodásmód erősítése • termőhelyi adottságokra és saját biológiai alapokra építő agrotechnika kialakítása • lakosság egészségét károsító folyamatok fékezése, visszafordítása globális környezeti változásból eredő problémák megfelelő kezelése • fenntarthatósági szempontok hatékonyabb érvényesítése a települési értékek megőrzésében • épített környezet és zöldfelületi rendszer védelme, • mobilitás feltételeink légszennyezés és zajterhelés csökkentő módon történő biztosítása • biológiai és táji sokféleség megőrzése, fenntartható használata • környezet eltartó- és tűrőképességével való összhang biztosítása, természeti erőforrások értékvédelme, degradációjának megelőzése, • vizek „jó állapotának” elérése, • fenntartható vízkészletgazdálkodás megteremtése, vízkészletek mennyiségi és minőségi védelme • települési szilárdhulladék gazdálkodási rendszerek fejlesztése, • üvegházgázok kibocsátásának csökkentése, • környezetbiztonság növelése, veszélyeztetés megelőzése, • vállalkozások környezetközpontú	**Átfogó cél:** Fejlődő gazdaság *Stratégiai célok:* • KKV-k és nemzetközi nagy vállalatok élénkülő vállalkozói aktivitása • Jövő centrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése • Meglévő potenciálokra építő innovációs centrumok létrehozása, megerősítése • Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság **Átfogó cél:** Aktív, kreatív, együttműködő társadalom *Stratégiai cél:* • Társadalmi depresszió kezelése, felkészítés a munkára • Elszegényedő társadalmi rétegek tudáshoz való hozzáférése • Jövő iparágait és hagyományos ágazatait támogató képzési rendszer **Átfogó cél:** Marasztaló élettér *Stratégiai célok:* • Egészséges, vonzó, emberközpontú lakó- és pihenő környezet • Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás-rendszer, egyenlőtlenségének csökkentése • Fokozódó környezet biztonság ***Területi célok*** • Kelet-Nógrád (Pásztó, Bátonyterenye,

fejlesztéseinek támogatása • egyedi tájértékek megőrzése, zöldfelületek ökológiai értékének növelése - helyi adottságoknak megfelelő megújuló-energia termelés és felhasználás • éghajlatváltozáshoz kapcsolódó kockázat-megelőzés és kezelés	Salgótarján, Szécsény térsége) diverzifikált újraiparosítása és gazdaságának felzárkóztatása Nyugat-Nógrádhoz, a megye fejletlenebb keleti és dinamikusan fejlődő nyugati része közötti különbségek csökkentésével • Nyugat-Nógrád gazdaság- és iparfejlesztése (Rétság és Balassagyarmat térsége)

Kapcsolat az EU7. Környezetvédelmi Cselekvési Program kiemelt célkitűzéseivel

EU7. Környezetvédelmi Cselekvési Program kiemelt célkitűzései	Kapcsolat a területfejlesztési koncepcióval
1. Az uniós természeti tőke védelme, megőrzése és fejlesztése	
2. Erőforrás-hatékony, környezetbarát és versenyképes uniós gazdaság kialakítása	**Átfogó cél:** Fejlődő gazdaság ***Stratégiai célok:*** • KKV-k és nemzetközi nagy vállalatok élénkülő vállalkozói aktivitása • Jövő centrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése • Meglévő potenciálokra építő innovációs centrumok létrehozása, megerősítése • Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság
3. Környezeti terhelés csökkentése, egészség és jólétet fenyegető kockázat csökkentése	**Átfogó cél:** Marasztaló élettér ***Stratégiai célok:*** Fokozódó környezetbiztonság
4. A környezetpolitika tudományos eredményekkel való szilárdabb alátámasztása	
5. Az uniós városok fenntarthatóságának növelése	**Átfogó cél:** Marasztaló élettér ***Stratégiai célok:*** • Egészséges, vonzó, emberközpontú lakó-és pihenő környezet • Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás-rendszer, egyenlőtlenségének csökkentése • Közlekedési csomópontok gyors elérése • Fokozódó környezet biztonság

Nemzeti Vidékstratégia 2012 – 2020

A Nemzeti Vidékstratégia célja, hogy a hazánk vidéki térségeinek nagy részén érvényesülő kedvezőtlen folyamatokat megfordítva, a fenntarthatóságot, az életképes agrár- és élelmiszertermelést és a vidéki élet értékeit középpontba állító jövőkép alapján kijelölje az ország vidékpolitikájának célkitűzéseit, alapelveit, valamint az azok elérését biztosító programok és intézkedések végrehajtási kereteit. A vidéki Magyarország egészének megújítását tűzi ki célul, ezért a természeti értékek és a környezet védelmére, a természeti erőforrások fenntartható hasznosítására alapozva határozza meg az agrár- és élelmiszergazdaságra, valamint a vidékfejlesztésre vonatkozó tennivalókat. Legfontosabb területei a foglalkoztatás növekedése, a kiegyensúlyozott és sokszínű mező- és erdőgazdálkodás, termelési szerkezet, a helyi élelmiszertermelés és élelmiszerpiacok helyreállítása, a helyi energiatermelés, a vidék helyi közösségeinek megerősödése, a népesedési mutatók javulása és a természeti rendszerek, a biológiai sokféleség megőrzése.

Nemzeti Vidékstratégia 2020	Kapcsolat a területfejlesztési koncepcióval
Természeti értékek és erőforrások védelme, fenntartható használata	Minden átfogó, területi és horizontális cél, döntő szempontként kezeli.
Vidéki környezetminőség javítása	„Marasztaló élettér” stratégiai cél 1. „Egészséges, vonzó, emberközpontú, megfizethető lakó- és pihenő környezet” és 5. „Fokozódó környezetbiztonság” rész cél. Mindkét cél az egészséges, élhető környezet megteremtésére fogalmaz meg alkalmazandó szempontokat.
Föld és birtokpolitika	Nem releváns

Szomszédos megyék koncepcióival történő összevetés

Nógrád megye közvetlen földrajzi környezete esetében 3 szomszédos megye kapcsán szükséges a kölcsönös kitekintést megtenni.

Észak-kelet	Borsod-Abaúj-Zemplén megye
Dél-kelet	Heves megye
Nyugat	Pest megye

Pest megye

A 2011-ben készült Nógrád megyei területrendezési terv hangsúlyozza az OTK 2020-ig megfogalmazott céljait, mely szerint: az ország európai térbe való integrációjának elmélyítése érdekében szükséges a transznacionális közlekedési hálózatok, a határokon átnyúló gazdasági kapcsolatok, intézményi együttműködések bővítése; a Kárpát-medencébe irányuló kapcsolatok élénkítése érdekében bővíteni kell a határ-menti együttműködéseket, különös tekintettel a magyarság gazdasági-kulturális integrációjára; de nem tervezi a Pest megyével való kapcsolat erősítését.

Továbbra is számít a megye nyugati részén, a Pest megyei Duna-szakaszon kitermelt parti szűrésű vízre, amely biztosítja az ivóvízszükséglet jelentős részét.

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepcióban Nógrád megye székhelye, Salgótarján Budapest térszerkezeti összefüggésrendszerének megfelelően csapágyvárosként kap szerepet a főváros körüli belső városgyűrűben. Ettől a szereptől várja – állami segítséggel – a következő évtizedben a budapesti városrégiótól északkeletre eső, határon átnyúló fejletlenebb területekre is ható gazdasági fejlődést.

Heves megye

Mint az Heves megye Területfejlesztési Koncepciójának javaslattevő fázisából kiolvasható, a dokumentum tervezői számára nem közömbös Heves megyének a szomszédos magyarországi megyékhez való kapcsolódása.

A Nógrádot és Hevest észak-déli irányba a patakok ökológiai sávjai kötik össze: a Zagyva-folyó, a Tarna-patak völgyei. Déli irányban a Mátra hegység kapcsolódik az északi középhegység, jellemzően erdővel borított hegyháti területéhez, így szerves táji és ökológiai kapcsolódást biztosít.

Az Eger Erdő Zrt. és a Bükki Nemzeti Park Nógrád megyei területeket is kezel. Bükki Nemzeti Park természetvédelmi területei pl.:

- Maconkai-rét TT
- Ipolytarnóci Ősmaradványok TT
- Sóshartyán Hencse-hegy TT
- Márkházapusztai fás legelő TT

Tájvédelmi Körzetek

- Hollókői TK
- Karancs-Medves TK
- Kelet-cserháti TK
- Mátrai TK

A megye fejlesztésének fókusz témái elkerülik a megyehatár területeit. Heves megye Területfejlesztési Koncepciójának egyik sarokpontja a közlekedési vonalak kiemelt volta, melyek természetüknél fogva, közvetetten megyénket is érintik.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye

Fontos közlekedési útvonal szempontjából Nógrád megye és Borsod-Abaúj-Zemplén megye közös határai mentén egymástól el nem választandók. Ha némileg nehezen kiolvasható módon is, de mindkét megye koncepciójában megjelenik ez a szükségszerűség, amelynek tiszteletben tartását vélhetően a gyakorlat is visszaigazol. Nógrád megye és Borsod-Abaúj-Zemplén megye közvetlen, döntően erős térségi kapcsolata a 23. sz. főúttal realizált.

Nógrád megyére is kihatással van, különös tekintettel a 21., és 23. sz. főútra, amely az Ózdi Járás, mint „Leghátrányosabb Helyzetű” térség számára közvetlen összeköttetését jelenti a magyar autópálya rendszerrel és a fővárossal. Ózd város Rambauer Terve felveti a 23. sz. főút egyes pontokon történő nyomvonal elterelését, szélesítését és megerősítését. Az út fejlesztése mindkét megye prioritásai között szerepel.

Általánosságban megállapítható, hogy Nógrád megye és a szomszédos megyék egyaránt és kölcsönösen kiemelten kezelik területfejlesztési koncepcióikban a közlekedési vonalakat.

4. A koncepció célrendszeréből következő környezeti, társadalmi és gazdasági hatásainak vizsgálata

4.1. A koncepció hatásainak átfogó vizsgálata (jövőkép és átfogó célok mentén)

A megyei fejlesztési folyamat a belső koherencia megteremtésének igényével tervezett és az időben aktuális megvalósítási pontokon ennek megfelelően végrehajtott.
Az egyes szakaszok egymásra, illetve az egyes fejlesztési szakaszok eredményeire alapozottak. A víziók, a célképzés, és a feladatkijelölés irányai konzekvenciát, tartalmi megfeleltetést mutatnak.

Az átfogó célok általános értékelése
A megyei fejlesztéspolitika központjában környezeti és épített értékek, emlékek megőrzése mellett, a minőségi élet feltételeinek előállítása, tovább fejlesztése áll. Nógrád megye Jövőképének megvalósulása pozitív hatással van a megye környezeti, társadalmi és gazdasági állapotára. A jövőképből következő célok szerinti jövőbeni cselekvések egyik legfontosabb komplex hatása lehet, hogy a megye leszakadása először lassul, majd megáll, és a ciklus végére felzárkózási folyamat kezdődik a magyarországi átlagos életminőséghez.
A jövőkép értelmében **a megye környezeti állapota** folyamatosan javul. A javulás különösen a megye keleti területein, és egyes nyugat-nógrádi, korábban terhelésnek kitett foltokon lehet látványos, hiszen a barnamezős ipari területek folyamatosan revitalizáción esnek át, a környezeti károk mentesítéssel felszámolásra kerülnek. Mivel újabb erős környezeti terhelést jelentő ipari és mezőgazdasági tevékenységet nem preferál a jövőkép, összességében jelentős környezeti állapotjavulás kalkulálható a „rozsdaövezetnek" nevezett keleti területeken is, nem csak Nyugat-Nógrádban. A fejlesztések során kiemelt figyelmet fordítanak a természeti és épített környezeti értékek megőrzésére és fejlesztésére, a magas szintű energiahatékonyság megvalósítására, valamint a megújuló energiaforrások használata egyre inkább tudatosabbá válik, amely területen Nógrád jelentős potenciállal rendelkezik.
Társadalmi szinten bekövetkező változásokat tekintve az egyik legjelentősebb lépés, hogy a jövőkép kiemelkedő jelentőséget tulajdonít a mélyszegénység megszüntetésének. A világos jövőképre alapozott tervkoncepció érti, hogy a szegénység komplex társadalmi-, gazdasági-, és kulturális jelenség, ami komplex megoldási eszköztárat kíván. A hátrányos helyzetű térségek társadalmi-gazdasági problémái jelentős javulás előtt állnak. A megyében nő az aktivitási ráta és a foglalkoztatottság, amit a nyílt munkaerőpiac és a fejlett, értékteremtő szociális gazdaság együttesen biztosít. A megyében egyre több településén alakulnak ki tudatos közösségek, erős helyi identitástudattal. A lakosok ezért egyre inkább tudatosabban választják a helyi termékeket és szolgáltatásokat.
Gazdasági hatásokat tekintve a hagyományosan erős gépipari-, vegyipari berendezés- és acélszerkezet gyártó-, beszállító ipar, illetve újabban járműipari beszállítói cégek felfutása mellett kialakul a helyi mezőgazdasági termékekre épülő versenyképes agrárgazdaság. Továbbá a megyében egyre meghatározóbbá válik az egyedi adottságokra támaszkodó turizmus és az egyre bővülő zöld gazdaság.

Az átfogó cél figyelmen kívül hagyása a megye versenyképességét csökkenti, ezáltal növeli a térség gazdasági lemaradását és elmélyíti a jelenleg is komoly gondokat okozó társadalmi problémákat.

Az általános célok és a térhasználat elveinek hatása a védett természetvédelmi és NATURA 2000 területekre

Magyarországra az Európai Unióhoz csatlakozás óta érvényes a Madárvédelmi- és az Élőhelyvédelmi Irányelv. Hazánk köteles volt közösségi jelentőségű természetes élőhelyei, valamint állat- és növény-fajai védelmében területeket kijelölni, amelyek így az EU ökológiai hálózatának, a Natura 2000 hálózatnak a részeivé váltak.
A Natura 2000 területeket: a különleges madárvédelmi területeket és a különleges természet megőrzési, illetőleg a kiemelt jelentőségű természet megőrzési területeket az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X.8.) Kormányrendelet jelölte ki. Utóbbi területek fokozottan veszélyeztetettek és védelmük elsőbbséget élvez. Az érintett földrészleteket a 14/2010. (V.11.) KvVM rendelet tartalmazza. A Natura 2000 hálózat nem helyettesíti, hanem kiegészíti a természetvédelem hazánkban korábban is alkalmazott eszközeit (a nemzeti parkokat, tájvédelmi körzeteket és természetvédelmi területeket).

Nógrád megye természet és tájvédelmi területei

Duna-Ipoly Nemzeti Park
A Duna-Ipoly Nemzeti Park 1997-ben alakult, területe 60 676 hektár. A Börzsöny igen változatos táji, geomorfológiai, geológiai, hidrológiai, botanikai, zoológiai és kultúrtörténeti értékekben bővelkedő védett területéből Nógrád megyéhez csak a hegység keleti pereme tartozik. A Nemzeti parknak része az Ipolyszögi Égerláp 106 hektárnyi területtel.

Hollókői Tájvédelmi Körzet
A 141 hektár területű TK a Cserhát dombjai közé zárt Hollókő község és környéke építészeti, gazdálkodási és kulturális hagyományainak megóvására 1977-ben alakult. A tájvédelmi körzet a Cserhát élő falumúzeumát, természeti környezetét: a hagyásfás legelőt, a középkori vármaradvánnyal és a keskenyparcellás öreg szőlőket foglalja magába.
A hollókői Várhegy alatt elterülő Ófalu megőrizte egykori településszerkezetét és a műemléki védettség következtében a régi palóc házak sora élő „falumúzeumot" alkot. A szépségekben gazdag tájba települt kisközség szerkezete speciális észak-magyarországi, nem található hasonló a Kárpát-medencében.
A falu fölé magasodó várrom Nógrád megye számos középkori vára közül a legkisebb, de a legépebben megmaradt. Az Ófalu helyreállítása alapján a települést 1987-ben felvették az UNESCO „Világ Kulturális Öröksége" listájára.

Kelet-cserháti Tájvédelmi Körzet
A Kelet-Cserhát Tájvédelmi Körzet nagyrészt a Központi-Cserhát, kisebb részben a Cserhátalja és a Zagyvavölgy területén fekszik, Nógrád megye délkeleti részén. A 7425 hektár kiterjedésű védett természeti terület alacsony hegyvidéki, illetve dombsági táj, illetve a hegylábakon lefutó néhány patakvölgy. A tájvédelmi körzet felszíni vizekben nem túl gazdag. Vízgyűjtője a Zagyva, patakjai szélsőséges vízjárásúak. A területen számos, de kis vízhozamú forrás fakad. A természetvédelmi szempontból legértékesebb élőhelytípusok a természetközeli erdők és gyepek, valamint féltermészetes gyepek. A déli oldalak mészköves területein hagyományos szőlőművelés folyt, melynek felhagyása után a természetes szukcesszió félszáraz gyepeket hozott létre. Ezek a gyepek a tájvédelmi körzet talán legértékesebb növényzeti típusai. Több nemzetközi szinten is jelentős, fokozottan védett állatfaj él a területen.

Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet

Az országhatár mellett, Salgótarjánt északi irányból körülölelő Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet 1989-ben létesült. A területbe akkor olvadt be az országos jelentőségű Salgó-vár, a Szilváskő, a Kercseg-völgy, a zagyvarónai Várhegy, a Gortva-völgy, a Bárna-patak és a Zagyva-folyó eredő forrása, mint helyi jelentőségű védett terület. Területe 6619 hektár, ebből 519 hektár fokozottan védett. A Nógrádi-medence legszebb formájú vulkáni képződményét meredek gerincek és mély völgyek tagolják.

A területen 67 védett növényfajt, 247 védett állatfajt tartanak nyilván. Természetközeli élőhelynek minősíthető a terület közel 65%-a. A növénytársulások közül különösen értékesek a szubmontán bükkösök és tölgyesek, a molyhostölgyes bokorerdők, és a sziklagyepek még megmaradt foltjai. A geológiai értékek közül a Salgó, a Kis- Salgó vagy Boszorkánykő, a Szilváskő környéki bányák feltárásai és másodlagos barlangrendszere, valamint az eresztvényi bányák feltárásai feltétlenül kiemelést érdemelnek. A terület eszmei értékét növeli, hogy itt található a Zagyva-folyó eredő forrása.

A történeti múlt emlékeinek ápolása és az értékek bemutatása jól társul az oktató, nevelő munkával. Ehhez kapcsolódik a somoskői Magyarbányán kialakított kőtár; a Boszorkánykőn és a Szilváskőn található geológiai tanösvény.

Mátrai Tájvédelmi Körzet

A tájvédelmi körzet Nógrád megyébe 693 hektáron nyúlik át Pásztó és Bátonyterenye közigazgatási területén.

Az Ágasvár északi oldalán Bec-kútig elnyúló területen értékes középhegységi bükkösök és gyertyános-tölgyesek találhatók. A patakok mentén és az összefutó vizekből létrejövő kis tavak mellett égerligetek és magas kőrisállományok élnek. Ezekben néhány védett növényfaj találja meg életfeltételeit.

Ipolytarnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Terület

A védett terület Ipolytarnóc község határában helyezkedik el. A miocén földtörténeti korból származó, mintegy 17–23 millió évvel ezelőtti életteret bizonyító, az ősélet számos emlékével rendelkezik (kövesedett erdő, levéllenyomatok, ősállatok lábnyomai, cápafogak).

A terület központi magját 1944-ben nyilvánították védetté. 1995-ben az Európa Tanács szakértői csoportja Európa Diplomával jutalmazta, mely címet a terület példás működése miatt 2020-ig meghosszabbítottak. A terület a Világörökség várományosi listáján szerepel és a Novohrad-Nógrád Geopark beléptető kapuja. A geoturizmus fellegvára, széleskörű interpretációs eszköztárral ismerteti a terület és tágabb környezetének világhírű földtani örökségét (osmaradvanyok.hu).

Sóshartyáni Hencse-hegy Természetvédelmi Terület

A Salgótarján környéki homokkőterületek természetvédelmi szempontból egyik legértékesebb területe. A védettség célja a homokkő sziklagyepek, sztyepprétek és pusztai cserjések és a hozzájuk kötődő életközösségek fenntartása, megőrzése. A terület flórája és növényzete az alföldi homokpuszta-gyepekkel mutat nagyfokú rokonságot, amit a szubmediterrán eredetű növényfajok jelenléte bizonyít. A terület állatvilága – a növényzethez hasonlóan – védett fajokban bővelkedik.

Márkházapusztai fás legelő Természetvédelmi Terület

A 273 hektáros területen a természetvédelmi kezelési cél az erdők – fás legelők – gyepek mozaikjának megőrzése, visszaállítása. Az 53 hektár erdő részben természetközeli cseres-tölgyes, gyertyános-tölgyes és patakparti ligeterdő állomány, valamint másik részében tájidegen akácos. A gyepterületek részben a korábbi fás legelők különböző szukcessziós állapotban lévő maradványai, illetve felhagyott legelők, parlagterületek.

Maconkai-rét Természetvédelmi Terület
Bátonyterenyén, 6 hektár nagyságú területen található. Létrehozatalát a Zagyva-völgy kis területen fennmaradt élőlény-közösségeinek, különösen a mocsárrét, zsombékoló magassásos és nem zsombékoló magassásos által alkotott élõhely komplex megőrzése, a területen található védett növény- és állatfajok populációinak védelme, állományuk növelése az életlehetõségeiket javító természetvédelmi kezelés indokolta.

Folyamatban lévő és tervezett védetté nyilvánítások

A Bükki Nemzeti Park Igazgatóság működési területén jelenleg öt védetté nyilvánítási eljárás (országos jelentőségű) van folyamatban. Ezek közül egy meglévő országos jelentőségű védett természeti terület bővítésére, négy pedig új természetvédelmi terület kialakítására irányul. Közülük legjelentősebb területnövekménnyel a Kelet-cserháti TK bővítése, és az Ipoly menti TK létrehozása jár.

Ex lege védett természeti területek

Lápok
A megyében védett lápok Etes, Ipolytarnóc, Karancslapujtő, Litke, Nógrádszakál, Pásztó, Patvarc, Zabar településeken fordulnak elő

Ex lege védett természeti emlékek

Barlangok
A megyében lévő természetes és a fontosabb mesterséges üregek száma a barlangkataszter alapján 104 db. A barlangok felmérését és dokumentálását a KvVM Barlangtani és Földtani Osztálya végezte el.

Víznyelők
A Bükki Nemzeti Park Igazgatósága megyét étintő területén fordulnak elő víznyelők, digitálisan viszont még nem kerültek azonosításra.

Források

Az előzetes adatok alapján (VUTUKI Kft.) a DINPI megyét érintő működési területén 56 db ex lege védett forrás található, míg a Bükki Nemzeti Park Igazgatósága területén 210 védett forrás regisztrált.

Földvárak
Jelenleg 53 földvárat azonosítottak.

Helyi jelentőségű védett természeti területek és emlékek

Nógrád megyében jelenleg 77 helyi jelentőségű védett természeti terület és természeti emlék található.

Erdőrezervátum
A megyében a 14/2000. (VI.26.) KöM rendelet szerint erdőrezervátumnak minősül a Duna-Ipoly Nemzeti Park területéhez tartozó Diósjenő közigazgatási területén a Pogány rózsás területe. Kemence közigazgatási területére eső résszel együtt területe 396,4 hektár. Ebből magterület Diósjenőn 91,3 hektár.

Európai közösségi jelentőségű területek (Natura 2000 területek)
A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság működési területén 3 különleges madárvédelmi terület és 3 kiemelt jelentőségű természet-megőrzési terület található, míg a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság területén 2 ill. 15. A Natura 2000 területek művelési ág szerinti megoszlása nagyon vegyes képet mutat. A legtöbb terület esetében magas az erdők aránya, ugyanakkor van olyan terület, ami szinte teljes egészében szántó, gyep, vagy kivett terület.

Egyéb nemzetközi jogi védelem alatt álló területek

Ramsari területek
Ramsari területek a megyében a 8001/1997.(K. É. Ért. 4.) KTM tájékoztató szerint a Duna-Ipoly Nemzeti Park területéből az Ipoly-völgy, melynek kiterjedése 2248 hektár. Érintett települések: Hont, Drégelypalánk, Ipolyvece, Dejtár, Ipolyszög, Balassagyarmat.
A koncepció helyzetelemző, helyzetértékelő része bemutatja, a megyében található természetvédelmi oltalom alatt álló területeket. A stratégiai célok között szerepel a Fokozódó Környezetbiztonság, melyet az alábbi beavatkozásokkal kerülnének megvalósítására:

- a megye védelem alatt álló természeti és tájkép értékeinek megőrzése,
- az integrált vízgazdálkodási beruházások, tározók létesítése, fejlesztése az ivó- és öntözővíz szükséglet tartós kielégítésére és rekreációs hasznosítása,
- a természeti kockázatok megelőzésének az ellenálló képesség fokozásának elősegítése,
- szennyezett területek rekultivációja.

Áttekintve a célokat megállapítható, hogy körültekintő területi tervezéssel biztosítható a védett természeti területek védelme. A koncepció a gazdasági fejlesztés és környezetvédelem egyensúlyát megtartja, a természetvédelmi előírásokat nem sértik a megfogalmazott célok és beavatkozások. A koncepció realizálásával biztosítható a megye természeti értékeinek fenntartása, az értékek szemléletformáló bemutatása javul, ezáltal elérhető a lakosság részéről a természettudatos életvitel. A megvalósításában kellő óvatossággal kell eljárni különös tekintettel a Közlekedési csomópontok gyors elérése stratégia cél megvalósításánál és a megfogalmazott területi célok (az iparterületek-fejlesztési program a zöldmezős beruházások előmozdítása, barnamezős rehabilitációs program a barnamezős beruházások előmozdítására) megvalósításánál mivel a védett területek veszélyben lehetnek, ezen területfejlesztési beavatkozások kapcsán és szigorú környezetvédelmi szabályozást igényelnek. Meg kell határozni, hogy a tervezett területhasználati módosítások milyen hatással lehetnek a Natura 2000 területek állapotára, állagára és jellegére, valamint e területeken lévő élőhelyek és fajok kedvező természetvédelmi helyzetének megmaradásának, fenntartásának, helyreállításának, fejlesztésének lehetőségeire. A klímaváltozás hatásaival szemben leginkább sérülékeny térségek között nagyon sok a természetvédelmi terület

A célrendszer strukturált vázlatát az alábbi ábra mutatja:

JÖVŐKÉP	VERSENYKÉPES, VONZÓ NÓGRÁD					
ÁTFOGÓ CÉLOK	**1. FEJLŐDŐ GAZDASÁG**		**2. AKTÍV, KREATÍV, EGYÜTTMŰKÖDŐ TÁRSADALOM**		**3. MARASZTALÓ ÉLETTÉR**	
STRATÉGIAI CÉLOK/ PROGRAMOK/ AKCIÓK	**CÉLOK**	**BEAVATKOZÁSOK**	**CÉLOK**	**BEAVATKOZÁSOK**	**CÉLOK**	**BEAVATKOZÁSOK**
	KKV-k és nemzetközi nagyvállalatok élénkülő vállalkozói aktivitása	• komplex megyei vállalkozás-élénkítési, vállalkozásfejlesztési program • új proaktív befektetés ösztönzési program • helyi gazdaságélénkítési kapacitásfejlesztés	**Társadalmi depresszió kezelése, felkészítés a munkára**	• önfenntartást segítő helyi kezdeményezésű programok (LEADER, CLLD) • szociális szövetkezetek, vállalkozások létrehozásának ösztönzése • a társadalom peremére szorultak integrációja átfogó térségi szintű programokkal • a lakosság egészségi állapotának javítását, egészségének megőrzését célzó programok	**Egészséges, vonzó, emberközpontú lakó- és pihenő környezet**	• nagysebességű informatikai hálózatok kiépítése • kiemelt műemlékek fenntartható hasznosításának elősegítése • turisztikai attrakciók környezetének vonzóvá tétele • komplex térségfejlesztési programokat támogató településfejlesztési akciók • szociális település-rehabilitáció • lakásállomány energiahatékonyságának növelése • öko-szemléletet erősítő kisprogramok • turisztikai vonzerők fenntartható fejlesztése
	Jövő centrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése	• egészségipar fejlesztése • szolgáltató szektor fejlesztése, szolgáltatási központok kialakítása • energetika és környezetipar fejlesztése • beszállító ipar kapacitás-bővítése	**Elszegényedő társadalmi rétegek tudáshoz való hozzáférésének javítása**	• bentlakásos intézmények fejlesztése az iskola előkészítéstől a középiskoláig • új típusú, a munkahelyi integrálásra orientált felnőttképzési programok elindítása	**Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás-rendszer, egyenlőtlenségek csökkentése**	• energiahatékonyság és megújuló energia alkalmazásának támogatása az intézményekben • fenntartható nevelési, oktatási, szociális és egészségügyi intézményfejlesztés

		• IKT termék- és szolgáltatás-fejlesztés • hulladék-hasznosítás				
	Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság	• helyi Fejlesztési Stratégiák (LEADER, CLLD) • helyben termelt élelmiszerek feldolgozása és a közvetlen értékesítés kialakítása • a város és vidéke harmonikus egyensúlyának kialakítása a térségükben termelt egészséges élelmiszereken, a jó ivóvízen és a zöld energián alapuló nagyfokú önellátásért • a vidék értékeire, a helyi agráriumra épülő turizmus fejlesztése	**A jövő iparágait és a hagyományos ágazatainkat támogató képzési rendszer**	• kreativitás-fejlesztés az óvodától a főiskoláig • a megyei szakképzés igazítása a munkaerőpiaci igényekhez • emelt szintű műszaki, agrár és élelmiszer technikus képzés újraindítása	**Modern, szolgáltatásokban bővelkedő városi élettér**	• kisvárosi integrált településfejlesztési stratégiák megvalósítása: Pásztó, Bátonyterenye, Szécsény, Balassagyarmat, Rétság
	Ipari hagyományokon alapuló ágazatok megerősítése, hozzáadott érték növelése	• üvegipari rekonstrukciós program • hozzáadott érték növelése a gép- és fémiparban	**Fiatalok elvándorlásának mérséklése**	• komplex helyi programok a fiatalok megtartására	**Közlekedési csomópontok gyors elérése**	• a 21. sz. főút négysávúsításának befejezése, közút- és mellékút-hálózat felújítása, bővítése • 21. sz. főút nemzetközi tranzitkapcsolati rendszerbe történő beillesztésének előkészítése • Hatvan-Salgótarján vasútvonal pályarekonstrukciója, villamosítása (Intercity), Salgótarjánban, Bátonyterenyén és Pásztón a vasút bekacsolása az

						integrált városi és funkcionális várostérségi közösségi közlekedési rendszerbe • helyi és térségi kerékpárutak fejlesztése • alsórendű úthálózat bővítése és felújítása
	Meglévő potenciálokra építő innovációs centrumok létrehozása, megerősítése	• Inter-indusztriális Tudás Központ • energetikai innovációs központ • járműipari innovációs központ • agrárinnovációs központ • innovatív technológián, termék- és szolgáltatásfejlesztésen alapuló egyedi kezdeményezések	**Integrált térségi programok a szegénység és kirekesztettség kezelésére**	• térségi roma integrációs programok • modell értékű helyi kezdeményezések a rászorulók fizikai és életviteli rehabilitációjára a közösségfejlesztés eszközrendszerével • térségi jelentőségű beruházásokhoz kapcsolódó közmunka programok • átfogó szegénységkezelő programok elindítása	**Fokozódó környezetbiztonság**	• természeti kockázatok megelőzésének, az ellenálló-képesség fokozásának elősegítése • természeti és tájképi értékeink védelme • integrált vízgazdálkodási beruházások, tározók létesítése, fejlesztése az ivó- és öntözővíz szükséglet tartós kielégítésére és rekreációs hasznosítására • szennyezett területek rekultivációja

	Kelet-Nógrád (Pásztó, Bátonyterenye, Salgótarján, Szécsény térsége) diverzifikált újraiparosítása és gazdaságának felzárkóztatása Nyugat-Nógrádhoz, a megye fejletlenebb keleti és dinamikusan fejlődő nyugati része közötti különbségek csökkentésével	• iparterület-fejlesztési program a zöldmezős beruházások előmozdítására területi fókusz: Salgótarján, Bátonyterenye, Pásztó és térségeik • barnamezős rehabilitációs program a barnamezős beruházások előmozdítására: területi fókusz: Salgótarján, Bátonyterenye, Szécsény és térségeik		• komplex térségi pszichoszociális alapú felkészítő és mentor program • preventív jellegű életmód programok az urbanizált térségben		• integrált területi beruházások (ITB) Salgótarján Megyei Jogú Város összehangolt fejlesztésére

	Nyugat-Nógrád gazdaság- és iparfejlesztése (Rétság és Balassagyarmat térsége)	• iparterület-fejlesztési program a zöldmezős beruházások előmozdítására területi fókusz: Balassagyarmat, Szügy, Rétság és térségeik • barnamezős rehabilitációs program a barnamezős beruházások előmozdítására: területi fókusz: Balassagyarmat, Rétság és térségeik		• menedzsment és nyelvi kompetenciák fejlesztése		• a kisvárosi életminőség javítása szolgáltatás-bővítéssel
HORIZONTÁLIS CÉLOK	**1. FOGLALKOZTATÁS ELŐMOZDÍTÁSA (8)** **2. HÁTRÁNYOS ÉS HALMOZOTTAN HÁTRÁNYOS HELYZETŰ NÉPESSÉG TÁRSADALMI, GAZDASÁGI FELEMELKEDÉSÉNEK ÉS BEILLESZKEDÉSÉNEK ELŐMOZDÍTÁSA (9)** **3. AZ INFOKOMMUNIKÁCIÓS TECHNOLÓGIÁK (IT) MINŐSÉGÉNEK, HASZNÁLATÁNAK, ÉS HOZZÁFÉRÉSÉNEK ELŐMOZDÍTÁSA (2)** **4. EGÉSZSÉGES ÉLELMISZER, TISZTA IVÓVÍZ ÉS HELYI ENERGIAELLÁTÁS KÖRNYEZETKÍMÉLŐ BIZTOSÍTÁSA (6)** **5. A KLÍMAVÁLTOZÁSHOZ TÖRTÉNŐ ALKALMAZKODÁS, KOCKÁZATKEZELÉS (5)** **6. A KÖRNYEZET VÉDELME, A HATÉKONY ERŐFORRÁS-FELHASZNÁLÁS ELŐSEGÍTÉSE (6)** **7. A FENNTARTHATÓ KÖZLEKEDÉS TÁMOGATÁSA, SZŰK KERESZTMETSZETEK FELSZÁMOLÁSA KULCSFONTOSSÁGÚ INFRASTRUKTURÁLIS HÁLÓZATOKBAN (7)**				

<u>Az 1. általános cél:</u> a gazdaság fejlesztése érdekében megfogalmazott általános cél korszerűbb, környezetet és embert egyaránt kevésbé terhelő technológiák meghonosítását előlegezi meg.

Az 1. általános cél környezeti hatásai

Magyarország környezetpolitikai céljainak és intézkedéseinek átfogó keretét a Nemzeti Környezetvédelmi Programok adják. A Program feladata, hogy az ország adottságait, a társadalom hosszú távú érdekeit és jövőbeni fejlődési céljait, valamint a globális felelősségből és a nemzetközi együttműködésből, EU-tagságból adódó kötelezettségeket figyelembe véve meghatározza az ország környezeti céljait és az elérésükhöz szükséges eszközöket. Átfogó céljai: a települési élet és környezetminőség javítása; a környezetbiztonság erősítése; természeti erőforrásaink és értékeink megőrzése; fenntartható életmód, termelés és fogyasztás elősegítése. Az Nemzeti Környezetvédelmi Program szerint a környezetvédelmi szempontoknak be kell épülniük a megyei területfejlesztési tervezésbe.
Az új iparterületek területfoglalása, illetve az árufuvarozás együtt jár levegő-, víz- és zajterhelés növekedésével. A biodiverzitás megőrzése érdekében barnamezős beruházást, a légszennyezettség, ill. zaj és rezgésártalom mérséklése érdekében településektől távoli telepítést javasolt. A biodiverzitás megőrzése érdekében törekedni kell az új létesítmények barnamezős beruházások keretében történő telepítésére. A légszennyezettség valamint a zaj és rezgés káros hatásainak mérséklése érdekében az új létesítményeket, valamint a megközelítési útvonalakat lakott településektől távolabb eső területeken kell kialakítani.

Az 1. általános cél társadalmi hatásai

Az 1. részcél társadalmi hatásait tekintve összességében megállapíthatjuk, hogy a területileg kiegyensúlyozott gazdaságfejlesztéssel a foglalkoztatási helyzet jelentősen javul, csökken a térséget elhagyók száma és a falvakból a városok felé történő belső migráció lelassul, vagy megszűnik. A cél megvalósulásának további társadalmi hozadéka az életszínvonal fokozatos emelkedése, a lakosság biztonságérzetének javulása a megélhetési feltételek biztosításán keresztül. Az új technológiákkal dolgozó KKV-k kvalifikált szakképzett munkaerő utánpótlást igényelnek, ami a szakképzés megújítását kényszeríti ki. A kreatív, innovatív vállalkozások humán erőforrás igénye műszaki értelmiségiek térségbe áramlását feltételezi. A növekvő jövedelem kiáramlás életminőség javulással jár az alsó középosztály, középosztály körében.

Az 1. általános cél gazdasági hatásai

Természetes módon, ennek az általános célkitűzésnek legerősebbek a gazdasági hatásai. A térség gazdasági profilját adó, hagyományokkal rendelkező ágazatok fejlesztéseit szintén a gazdasági fejlődésnek lendületet adó tudásra, új technológiák bevezetésére kívánja építeni. A vállalkozói aktivitást, a kis- és középvállalkozások versenyképességének és foglalkoztatás bővítését ebben a kontextusban képzeli el. A célkitűzés magával hozhatja a nagyobb hozzáadott érték képződését, és a terület ipari kibocsátásainak kapacitásnövekedést, ami mindenekelőtt a megyében működő vállalatok stabilitásának javulásával és jövedelem beáramlással jár. A gazdasági tényezőkre gyakorolt hatásokat tekintve megállapíthatjuk, hogy a megye meghatározó gazdasági ágazataiban megvalósuló fejlesztések hatására a megye eltartó képessége és versenyképessége javul. Jelentős beruházások valósulnak meg minden ágazatban, de legfőképpen az ipari szektorban.

<u>A 2. általános cél:</u> a térségi társadalom állapotváltozásaiban minőségi javulás orientált a koncepció.

A 2. általános cél környezeti hatásai

A cél közvetett hatásai a környezetre egyértelműen pozitívak. A cél érvényesülésével a társadalom környezettudatos életvitele kialakul. Az emelt szintű képzések újraindításával és a környezetbarát technológiák oktatásával, környezettudatosan élő, a fenntarthatóságot szolgáló megoldásokat kereső, állandó fejlődésre képes társadalom születhet.

A 2. általános cél társadalmi hatásai

A szegénység felszámolása és a leszakadó térségek felzárkóztatása, mint átfogó cél a megye legégetőbb társadalmi, szociális problémáira, a tartós leszakadással veszélyeztetett térségek felemelésére fogalmaz meg irányelveket. A cél jellegéből adódóan leginkább társadalmi hatásokat von maga után, ugyanakkor közvetve hatást gyakorol a gazdasági, valamint környezeti tényezőkre is.
A cél megvalósulásának társadalmi hatásait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy kedvezően hat a foglalkoztatási helyzetre, valamint csökkenti az elvándorlást és a belső migráció intenzitását (városi területekre áramlás), valamint növeli a társadalom biztonságérzetét. A lakosság a megye bármely térségében megfelelő szinten jut a közszolgáltatásokhoz. Nő a társadalmi mobilitás, ezáltal csökken a perifériák elnéptelenedése.

A 2. általános cél gazdasági hatásai

A második átfogó célképzés aktivitásra, foglalkoztatottság növelésére koncentrál, amely gazdasági hatásai a jövedelemkiáramlás okozta területi keresletnövekedésben jelentkezhetnek közvetlenül. Külön foglalkozik a fejlődést akadályozó társadalmi depresszióval, a mélyszegénységben élők kilátástalanságának feloldásával, a lakosság egészségi állapotának javításával. A társadalom perifériáján élők növekvő esélyteremtésére programokat kíván fejleszteni, vagy jó gyakorlatokat adaptálni. A programozást meghatározó általános célkitűzés legnagyobb erénye, hogy a megújulási, innovációs képesség növelése érdekében mindenekelőtt javítani szeretné az emberek munkához jutási esélyeit. A kérdéskör gazdasági következmények közvetetten jelennek meg. Ma már nyilvánvaló a társadalom számára, hogy a munkanélküli, szakképzetlen szegény rétegek behatárolják egy térség gazdasági lehetőségeit, fejlődése elé erős korlátokat állítva. Tehát a társadalomfejlesztés problémaköre közvetetten a területi gazdaság fejlődésének fontos kérdése, sokkal inkább, mint bármely megelőző korszakban.

<u>A 3. általános cél:</u> az élettér fejlesztéséhez kapcsolódó célkitűzés, és az abból generálódó újabb fejlesztések megvalósításával Nógrád megye esetében, a térség adta élettér felértékelésével és felértékelődésével lehet számolni.

A térség biztonságos, egészséges környezetként fog szolgálni a családok, vállalkozások, szervezetek számára. Nógrád megye Budapest világváros tágabb agglomerációjában helyezkedik el, és már jelenleg is a nagyváros középosztályának rekreációs területe. A célkitűzés erősíteni kívánja a táj adottságainak kibontását, az elnéptelenedés, a gazdasági-környezeti fenntarthatóság érdekében is.

A 3. általános cél környezeti hatásai

A cél környezeti hatásai nagyrészt pozitívak. A fokozódó környezetbiztonság, az egészséges, vonzó, emberközpontú lakó-és pihenő környezet, a korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás rendszer, az egyenlőtlenségének csökkentés beavatkozások érvényesülésével tiszta táji- és települési környezetek alakulnak ki, a természeti és kulturális örökség védelme biztosított lesz. A szennyező források csökkennek a környezetbarát és energia hatékony közlekedési és ipartechnológiai megoldások hatására. Negatív környezeti hatások léphetnek fel a gazdasági termelés volumenének növekedése által, ugyanakkor ezt ellensúlyozni kell a fenntarthatóság elvének érvényesítésével.
Egyértelműen pozitív hatás következik a kerékpáros forgalom növekedéséből minden más, jelentősebb légszennyezést okozó közlekedéssel szemben. A természeti erőforrások igénybevétele szempontjából azonban negatív is lehet a kerékpárutak és kiszolgáló infrastruktúra fejlesztése, amennyiben védett természeti értékeket veszélyeztet létrehozásuk. Az új bicikli utak kiépítése a természeti környezetre fragmentáló hatással lehet, így a nyomvonalak kijelölésénél e szempontokat figyelembe kell venni, és a lehető legnagyobb mértékben mérsékelni kell a zavaró hatásokat. Egyértelműen kedvező az ezzel járó egészséges életmód elterjedése és az egészségi állapot várható javulása.
A fő- és mellékúthálózat állapotának javítása és a hiányzó hálózati elemek kiépítése új elkerülő és összekötő útszakaszok megépítésével jár. Ennek megvalósítása területfoglalással, termőföldkivétellel valamint az élőhelyek fragmentáltságának növekedésével jár, továbbá növeli az utak menti levegő- és zajterhelést (egyes esetekben viszont tehermentesítve a belterületeket e káros hatásoktól). E probléma megoldása, illetve a negatív hatások mérséklése a nyomvonalak gondos megtervezésével lehetséges.
A kötöttpályás rendszerek előnyben részesítésével a környezetterhelés nagymértékben csökkenthető.

A 3. általános cél társadalmi hatásai

Az átfogó cél egy vonzó, élhető megye képét vázolja elénk, amelynek mérföldkövei a tiszta, rendezett természeti és épített környezet kialakítása, a vonzó társadalmi légkör megteremtése, a közszolgáltatások biztosítása által, valamint a gazdaság támogatása a befektetés-ösztönzési tevékenység feltételeinek kialakítása révén.
A vidék foglalkoztatási képességét, hatékony és fenntartható termelési folyamatokban tudja elképzelni oly módon, hogy természeti és épített erőforrásainkat, egyedi, palóc hagyományainkat, történeti, kulturális értékeinket, örökségünket megőrizze. Az általános cél fő hatása, egy fenntartható mozaikos, egészséges lakókörnyezet kiformálódása, valamint jó színvonalon, a helyben élők igényeihez igazodó szolgáltató rendszer kialakulása.

A 3. általános cél gazdasági hatásai

Az élettér minőségének egyértelműen gazdasági következményei jelentkeznek. Amikor egy helyben terméket előállító, vagy betelepülő vállalakozás, vagy megújuló termelési kultúra, és a vele érkező, illetve rátelepülő, esetleg helyben kiformálódó emberi minőség képviselte elvárások nem találkoznak az őket körülvevő környezet képviselte minőséggel, feszültség alakul ki. Ezt az elvárás-kínálat közötti ellentmondást általában középtávon feloldja az életvilág. Vagy kitelepül a helyben kifejlődött, illetve korábban ideérkező vállalat, termelési rendszer stb., vagy a környezetet kell felzárkóztatni hozzá minőségi és mennyiségi fejlesztések révén. A fentiek kontextusában a tiszta, élhető környezet, a maga - legalább közép szintű urbanizációs szolgáltatási együttesével – termelő erővé válik. A fejlesztési célok eredményei közvetlenül is gazdasági tényezővé lényegülnek, hiszen a helyi termékfejlesztés, termék előállítás, a rekreációs-, a turizmus ipar a maga

szolgáltatásrendszerével a döntően környezetéből merít hozzáadott értéket (táji egyediséget, helyi tudást, helyi termék alapanyagot, feldolgozott élelmiszert, gasztronómiai élményt, épített környezeti kínálatát, vagyis kultúrát stb.).

Amennyiben az átfogó cél irányelvei nem tudnak érvényesülni, a megye egyre rosszabb környezeti, társadalmi és gazdasági feltételeket tud biztosítani a lakosság, valamint a gazdaság meglévő és új szereplői számára. Ebben az esetben a megyei arculata egyre kedvezőtlenebbé válik mind bel-, mind külföldön, és a jelenlegi általános leértékelődési folyamat összeadódik.

4.2. A koncepció hatásainak vizsgálata a területfejlesztési koncepció stratégiai céljai mentén

4.2.1. „Fejlődő gazdaság" stratégiai cél

A célok áttekintése

KKV-k és nemzetközi nagyvállalatok élénkülő vállalkozói aktivitása
A gazdaság élénküléséhez elengedhetetlen, hogy növekedjen a működő vállalkozások száma, melyben kiemelt helyen a kis- és középvállalkozások állnak. A nagyobb foglalkoztatási képességgel bíró nagyvállalati szféra bővülése a munkahelyteremtés szempontjából szintén szükségszerű. Ebben a kategóriában Nógrád továbbra sem a több ezer főt foglalkoztató megavállalatokat képes vonzani. Mindemellett a meglévő, versenyképes vállalkozások fejlesztései, bővülő kapacitásai képeznek belső, mozgósítható tartalékokat a gazdaság fejlődése érdekében.

Jövő centrikus, kreatív és tudásalapú gazdasági tevékenységek meghonosítása, megerősítése
Egy térség jövőjét meghatározza, hogy mennyiben tud rácsatlakozni a globális folyamatokra. A fenntartható gazdasági fejlődés záloga, hogy jelen legyenek olyan ágazatok, amelyeknek a jövőben dinamikus, fenntartható bővülése várható. A jövő kihívásaira adandó válaszok kapacitásainak Nógrád megyében is létre kell jönniük, megerősödniük. Le kell számolni azzal a torz képpel, hogy a megye, legfőképpen Kelet-Nógrád gazdasága a megszűnt bányászat és nagyipar még fennmaradt bázisain „vegetál". A szolgáltató központok betelepítéséhez gazdag ingatlan és humán erőforrás áll rendelkezésre, kiemelten a pénzügyek területén.

Ipari hagyományokon alapuló ágazatok megerősítése, hozzáadott érték növelése
Növelni kell a megyében hagyományokkal rendelkező ágazatok – elsősorban fémipar és fémfeldolgozás, gépipar és üvegipar – versenyképességét. Technológia és termékfejlesztéssel, a piacra jutás segítésével el kell érni, hogy többszörös közvetítő csatornák helyett az érintett KKV-k közvetlen megrendelésekhez jussanak, és növekedjen a hozzáadott érték. Szükséges továbbá a menedzsment kapacitások megerősítése, illetve az innovációs eredmények alkalmazásának fokozása e célok érdekében.

Helyi értékekre épülő, fejlődő, piacképes vidéki gazdaság
A vidék lakosságmegtartó erejét elsősorban az képes fokozni, ha az ott élők helyben munkát találnak. Fel kell tárni azokat a helyi értékeket – mezőgazdasági termékeket, ásványkincseket, vízkészletet, Nógrádikumokat, egyéb természeti és kulturális értékeket,

erőforrásokat - amelyek megalapozhatják a helyi gazdaságfejlesztést a feldolgozás és piacra vitel feltételeinek megteremtésével. E célok mentén erősödni kell a város-vidék kapcsolatoknak is.

Meglévő potenciálokra építő innovációs centrumok létrehozása, megerősítése
Nógrád megye innovációs potenciáljának javításához elengedhetetlen feltétel, hogy létrejöjjenek azok a centrumok, amelyek képesek a meglévő tudást koncentrálni, együttműködéseken keresztül tovább fejleszteni és a vállalkozások számára elérhetővé, felhasználhatóvá tenni. Kapacitások szükségesek másrészről a gazdasági szervezetek fejlesztési igényeinek generálásához, becsatornázásához és kielégítéséhez. Mindemellett az innovációs centrumok bázisai lehetnek a magasan képzett fiatalok jövőbeli foglalkoztatásának. Lehetséges potenciálokként jelennek meg: az energetika, a járműipar, a gépipar és az agrárszektor.

A célok megvalósulásának várható hatásai

Környezeti hatások

Környezeti tényezők	**Várhatóan fellépő környezeti hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Talaj	- Talajdegradáció, talajterhelés fokozódása; - mezőgazdasági talajszennyezés; - ipari szennyezés-légköri kiülepedés révén; - talaj tömörödése; - talaj tápanyagtartalom megváltozása (talaj elsavanyodás); - vészhelyzetekből adódó nem üzemszerű kibocsátások szennyező hatásai.	- Környezetbarát technológiák telepítése; - mezőgazdasági területek erózió és defláció elleni védelme; - barnamezős beruházási területek támogatása.
Földtani és ásványvagyon	nem releváns	nem releváns
Levegő minősége	- Porszennyezés növekedése; - légszennyezőanyag; - kibocsátásnak a növekedés; - közlekedési eredetű légszennyezés növekedése; - vészhelyzetekből adódó nem üzemszerű kibocsátások szennyező hatásai.	- Környezetbarát technológiák telepítése; - környezetbarát termelési technológiák támogatása; - energetikai rendszerek korszerűsítése; - környezetbarát szállítási módok alkalmazása, elkerülő utak használata.
Felszíni és felszín alatti vizek mennyiség és minősége	- Vizek gazdasági eredetű szennyezésének növekedése; - vizek agrárgazdasági eredetű szennyezése (elnitrátosodás); - öntözés miatt vízkészlet	- Környezetbarát technológiák telepítése.

	csökkenés vészhelyzetekből adódó nem üzemszerű kibocsátások szennyező hatásai; - vészhelyzetekből adódó nem üzemszerű kibocsátások szennyező hatásai.	
Hulladékgazdálkodás	- Agrárgazdasági hulladék mennyiségének növekedése; - deponált hulladék mennyiségének csökkenése; - hulladékok újrahasznosítása; - vészhelyzetekből adódó nem üzemszerű kibocsátások szennyező hatásai.	- Szelektív hulladékgyűjtés bevezetése, szélesebb körben való elterjesztése; - környezetbarát, korszerű hulladék ártalmatlanítási technológiák bevezetés; - agrárgazdasági hulladékok megújuló energiaként történő.
Táj	- Tájszerkezet megváltozása.	- Tájképileg érzékeny területek megóvása.
Épített környezet, kulturális örökség	- A közlekedésből, szállításból adódó infrastrukturális létesítmények fokozott terhelése; - új beruházások miatt az érintett településeken zajterhelés növekedése.	- Zajterhelés csökkentése érdekében a magas zajterheléssel járó tevékenységek elkülönítése; - szállítás a települések elkerülésével, elkerülő úton történjen; - kulturális, védett örökségek fokozott védelme; - izolációs távolságok védett objektumokra.
Élővilág	- Élőhely fregmentáció.	

Társadalmi hatások

Társadalmi tényezők	**Várhatóan fellépő társadalmi hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Népesség területi elhelyezkedése	- A meglévő és teremtett munkahelyeknek köszönhetően a lakosság a megyében marad. - A vidék népességmegtartó képességének növekedése. - A betelepülő vállalatok által preferált települések népességmegtartó, később népesség vonzó hatása nő.	-Lakóhelyhez közeli munkalehetőséggel a megyén belüli vándorlás is csökkenthető. -Település rehabilitációkkal vonzóbb lakókörnyezet kialakítása.
Foglalkoztatás	- A kkv-k és a nagyvállalatok is több munkalehetőséget	-Munkahelyteremtő és munkahely megtartó

	nyújthatnak. - Önfoglalkoztatás erősítése egyes ágazatokban. - A tudásalapú gazdasági társaságok átgondoltabban tudják megtervezni a szükséges munkaerőigényt.	támogatások fókuszálása a perspektívikus cégekhez a hatás fokozása érdekében. Hatékony képzési struktúra kialakításával a keletkező új munkahelyek hosszú távon fenntarthatóak.
Szabadidős tevékenységek, rekreáció feltételei	- A biztos kereset lehetősége révén több forrás jut szabadidős és rekreációs tevékenységre. - A vállalatok társadalmi felelősségvállalásának erősödése.	-Helyi kulturális és turisztikai értékek kedvezményes igénybevétele. -Közös akciók, programok szervezése.
Népesség életminősége, egészségi és szociális állapota	- A stabil életkörülményeknek köszönhetően jobbá válik a népesség életminősége, egészségi és szociális állapota.	-Helyi szinten támogatni kell az egészségügyi és szociális szolgáltatásokat. -Fontos a lakosság bevonása.
Társadalom biztonságérzete	- A biztos munkahely növeli a népesség biztonságérzetét, csökkenti az elvándorlás iránti igényt.	-A helyi és megyei önkormányzatok a vállalatokkal összefogva javítani tudnak azon, hogy ez a tudat minél jobban bekerüljön a lakosok jövőképébe.

Gazdasági hatások

Gazdasági tényezők	**Várhatóan fellépő gazdasági hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Térszerkezet	A fejlesztések a jobb működési feltételeket nyújtó településeket fogják preferálni, ezért a területi differenciáltság térszerkezeti változásokat generál a fejletlenebb kistérségek javára.	<u>Pozitív hatások erősítése:</u> - a területileg fókuszált ipari beruházások multiplikatív hatásainak kiszélesítése a növekedési tengelyeken kívülre; - egyes térségek komparatív előnyeihez illeszkedő területfejlesztés realizálása; - térségi központok urbanizációs szintjének emelése, és a minőségi szolgáltatások kiterjesztése. <u>Negatív hatások csökkentése:</u> - környezet érzékeny területektől elorientálás; - közlekedési áteresztő képesség, utak teherbíró

		képességének figyelembe vétele; - vasúti szállítás preferálása.
Településrendszer	- Bizonyos települések tartós versenyelőnyeinek kialakulása; - a gazdaságfejlesztésben háttérbe szoruló térségek sorvadásának felerősödése.	- A gazdaságfejlesztésben közvetlenül nem támogatott területeken a szociális gazdaság fejlesztése gyakorlati eszközökkel, professzionális tanácsadással; - települések adottságaira építő, alapozó feltételek kialakítása támogatással.
Természeti erőforrások	Természeti erőforrások (vízkészlet, a növényzet, a talaj) igénybevételének fokozódása.	Helyi vízkészletek aktív védelme, a megújuló energia hasznosításának ösztönzése a gazdaságban.
Ipar és kereskedelem térbeli szerkezete	- Növekedési tengelyek mentén ipari fejlődés felgyorsulása; - húzóágazatok, korszerű technológiát, magas szakértelmet alkalmazó vállalatok versenyképességének javulása; - jövedelmezőség javulása; - magasabb bérkiáramlás, - fogyasztás növekedése.	- Az iparfejlesztés fókuszálása azokra az ágazatokra és településekre, amelyek rendelkeznek a megfelelő alapokkal és adottságokkal az ipartelepítéshez, fejlesztéséhez; - vállalkozói együttműködések megalakításának ösztönzése; - munkahelyek elérésének támogatása a közösségi közlekedési feltételek javításával.
Mezőgazdaság	- A mezőgazdaság jövedelmezőségének javulása; - a feldolgozott termékek arányának növekedése; - tájhoz igazodó ágazatok térnyerése.	- Közösségi marketing eszközökkel a megyei agrárágazat és élelmiszergazdaság piacának növelése; - megújuló energia alkalmazásának kiterjedése.
Erdőgazdálkodás	- Erdőterületek növekedése tervezett telepítések által; - a fa fajták között a keményfa állomány arányának növekedése; - magántulajdonban álló erdők minőségi javulása; - vadgazdálkodás kiterjesztése a táj teherbíró képességéig.	- A letermelés és vágható állomány összhangjának megteremtése; - a tar vágások minimalizálása; - az erdőgazdálkodás diverzifikációjának harmonikus kiteljesülése (fa, erdei termékek, vad, turizmus).

Túrizmus	- Kiemelt attrakciók megjelenése; - kínálati rendszerek fejlesztése; - látogatók számának növekedése; - turizmusból származói bevételek emelkedése.	A turizmus multiplikatív hatásainak (jövedelemtermelő, foglalkoztatási, vállalkozásfejlesztési, imázs alakító, gazdasági szerkezet átalakító hatások) támogatása.
Vízgazdálkodás	- A völgyekben lefutó felszíni vizek tavakba rendezése; - további árvíztározók építése; - öntözéses gazdálkodás kiterjesztése.	- Komplex vízgazdálkodási program indítása; - mezőgazdasági területek vegyszerezésének és a vízgazdálkodás szempontjainak összhangba hozása; - Komplex vízgazdálkodási program indítása; - mezőgazdasági területek vegyszerezésének és a vízgazdálkodás szempontjainak összhangba hozása.
Térség eltartó képessége és versenyképessége	- További zöldmezős iparterületek létrehozása; - meglévő barnamezős területek revitalizálása; - szakképzés javítása; - felnőttképzés kiterjesztése a meglévő, jelenleg szakképzetlen munkaerő tartalék aktivizálása érdekében.	- Az iparterület növekedése nem növeli a már kialakult környezeti terhelést, a korszerű technológiák alkalmazása miatt; - a képzésben általánossá kell tenni a környezettudatos gondolkodás tanítását.
Műszaki infrastruktúra	- A műszaki infrastruktúra minőségi fejlődése; - új iparterületek kiszolgálása magas színvonalú műszaki infrastruktúrával; - vasút korszerűsítés; - kerékpárút hálózat bővülése.	- Hatékony környezetgazdálkodás feltételrendszerének fejlesztése; - a műszaki infrastruktúrák építése során lehetőleg meglévő nyomvonalak használata; - a környezeti terhelés minimalizálásának fő szempontként történő megjelenése.
Energiaellátás	- A megye energiafüggőségének csökkenése; - a megújuló energia felhasználás részarányának növelése.	Alternatív, megújuló energiatermelés fejlesztése a megye adottságaira alapozva.

A hatások értékelése, amennyiben a tervezett cél nem valósul meg

Környezeti szempont

A cél elmaradásával a jelenlegi környezetterhelő hatások nem növekednének. Az ipartelepítések elmaradásával a meglévő objektumok változatlan szinten terhelnék a környeztet.

A hulladék-hasznosítás, hulladékgazdálkodáshoz kapcsolódó pozitív hatások:

- szelektív hulladékgyűjtés bevezetése, szélesebb körben való elterjesztése,
- környezetbarát, korszerű hulladék ártalmatlanítási technológiák bevezetés,
- agrárgazdasági hulladékok megújuló energiaként történő újrahasznosítása.

A megfelelő hulladékok újrahasznosítását elősegítő, a nem hasznosítható hulladékok számára pedig a környezetvédelmi követelményeket maradéktalanul kielégítő lerakót kiépítő – támogatott fejlesztés befejezésével, a teljes megyét lefedni képes, integrált, komplex, EU konform hulladékgazdálkodási rendszer alakulna ki. Nógrád megyében a szelektív hulladékgyűjtésbe bevont ingatlanok száma elenyésző. A hulladékok ártalmatlanítása jelenleg szinte teljes mértékben lerakással történik. A megyében jelentős problémát okoz a közüzemi csatornahálózattal nem rendelkező települések-településrészek, illetve közüzemi csatornahálózatba bekötéssel nem bíró építmények szennyvízelhelyezése (folyékony hulladék), ártalmatlanítása. A korszerű hulladékhasznosítás nélkül a deponált hulladékok mennyisége növekedne. A cél elmaradásával a hulladékok mennyisége nem lenne csökkenthető.

A technológiai innovációk, az energetika és környezetipar fejlesztésének elmaradása, a környezetbarát technológiák elterjedését mérsékelné.

A fenntartható vízgazdálkodás, a felszíni és felszín alatti vízkészletek megőrzése víztestek mennyiségi és minőségi mutatóinak fejlesztés fontos szerepet kap a koncepcióban. Változó klimatikus feltételek, és változatlan vízigény mellett a megőrzés csak komplex vízgazdálkodás segítségével lehet sikeres.

Társadalmi szempont

A bér és jövedelem kiáramlás mai szintje, vagy csak kevésbé emelkedő színvonala fogyasztás visszafogással jár, ami alacsony társadalmi reprodukciós színvonalat jelent. Térségünk országon belüli társadalmi-gazdasági hátrányai jelentős áldozatokkal járnak: növekvő elvándorlás, elöregedés, a szolgáltatások, intézmények fenntarthatatlansága, ami további inaktivitást generál, ami társadalmi szinten alig elviselhető szociális feszültségekkel is járhat. A korszerű technológiák alkalmazását, a növekvő gazdaságot feltételező forgatókönyv elmaradása a szükséges szakképzés megújítását és a felsőfokú műszaki képzés bevetését is eltereli. Mindez a társadalom tartós megrekedésével, alkalmazkodó képességének meggyengülésével járhat együtt.

Gazdasági szempont

A cél nyomán kialakuló tevékenységek nélkül a megye vállalkozási szektora megrekedhet mai, alacsony termelékenységet és alacsony foglalkoztatottságot mutató állapotában. Mivel a térség gazdasági kitörési pontját a fejlődő és befektetéseket realizáló KKV-k jelentik, a megye tartós gazdasági leszakadása vetíthető előre. A többségében alacsony termelési kultúrát nem képes kompenzálni néhány nemzetközi nagyvállalat működése. Ha a térség vonzó képessége alacsony szinten marad, a helyben fejleszteni képes vállalatok elorientálódhatnak, fejlesztéseiket jobb gazdasági környezetben realizálják (ez a tendencia ma jelen van). Összességében a negatív forgatókönyv megvalósulása esetén Nógrád továbbra is leszakadó szigetként lesz jelen az ország gazdasági térképén. A térség eltartó képessége és versenyképessége pontnál javasolt zöldmezős iparterületek létrehozása során, a Nógrád Megyei Kormányhivatal Földhivatala által javasoltakkal teljes mértékben egyetértve tanácsoljuk azon földterületek kerüljenek felhasználásra, amelyeket már

korábban ilyen célra belterületbe vontak, illetve a települési rendezési tervekben ipari célra tervezettek. Ezáltal csökkenthető további termőföldek igénybevétele, illetve kifejezetten kerülendő az átlagosnál jobb minőségű termőföldek ilyen jellegű felhasználása.

4.2.2. Aktív, kreatív, együttműködő társadalom

A célok áttekintése

Társadalmi depresszió kezelése, felkészülés a munkára
A kilátástalan helyzetben, mélyszegénységben élő emberek megfelelő felkészítés nélkül nem képesek sikeresen megjelenni a munkaerőpiacon, még közmunkásként sem. Nógrád megyében léteznek kis méretekben jó modellek arra, hogyan kell személyre szabott és csoportos segítségnyújtással ezeknek az embereknek önbizalmat, reményt, kompetenciát adni az életük megváltoztatásához. A felkészítő fázist követheti további képzés vagy munkakeresés. Ezeknek a jó gyakorlatoknak az elterjesztése, kiszélesítése jelenik meg a célkitűzés mögött.

Elszegényedő társadalmi rétegek tudáshoz való hozzáférésének javítása
Egy ember számára már a korai nevelés szakaszától meghatározóvá válik, hogy a tanulás kérdéséhez hogyan viszonyul. Az iskolai lemorzsolódás csökkentése biztosítja a periférián élő embereknek a szegénység és a társadalmi kirekesztés veszélyével fenyegető helyzetükből való kiemelkedést. Meg kell találni az eszközöket és módszereket arra, hogy a tudásszint növelésén, az egész életen át tartó tanulás és a nem formális oktatás nyújtotta lehetőségeken keresztül Nógrád megyében képesek legyünk sok embert a szegénységi örvényből kihúzni.

A jövő iparágait és a hagyományos ágazatainkat támogató képzési rendszer
Nem csak megye specifikus, hanem országos problémára kell választ adni a szakképzési rendszernek a megújításával, rugalmasabbá tételével, piaci viszonyoknak való megfeleltetésével. El kell érni, hogy a lehető legtöbb ember el tudjon helyezkedni a megszerzett tudásával, szakmájával, és a képzésére szánt befektetést ne vigye más térségbe vagy külföldre. A képzési, szakképzési rendszer megújításában előnyt kell élvezniük a kiemelt megyei iparágaknak, a helyi gazdaságfejlesztés irányainak és a kreativitás fokozásának.

Fiatalok elvándorlásának mérséklése
A gazdaság, a társadalom megújulása esélytelen akkor, ha egy térség nem tudja megtartani a jól kvalifikált, nyelveket beszélő aktív fiatalokat. Az erre a célra alkalmazható módszer térségenként eltérő lehet, viszont már sürgető, hogy legalább településeken vagy mikrotérségekben szervezetten meginduljanak ilyen programok. Szükségünk van jó gyakorlatok, modellek átvételére, kidolgozására, amelyek a megye minél nagyobb részére kiterjeszthetők.

Integrált térségi programok a szegénység és kirekesztettség kezelésére
Nógrád megye társadalmi térképe a lakossági jövedelmek tekintetében mozaikos jelleget rajzol ki. Léteznek jobb helyzetben lévő kisvárosok és várostérségek, de rendkívül alacsony életszínvonalat képviselő aprófalvas településcsoportok is. A szegénység és kirekesztettség kezelése térségenként eltérő kezelést kívánhat meg, ugyanakkor létezik már rá jó példa a megyében. Cél ezeknek a kidolgozása vagy átvétele, elterjesztése a leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportok felemelése, integrációja érdekében.

A célok megvalósulásának várható hatásai

A stratégia cél hatásai a ***környezeti tényezők***re vonatkozóan csak közvetett hatásként jelentkezik.

Környezeti tényezők	**Várhatóan fellépő környezeti hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Talaj	- talajterhelés csökkenése	- környezetbarát technológiák oktatása, telepítése - környezettudatosság erősítése
Földtani és ásványvagyon	- nem releváns	- nem releváns
Levegő minősége	- levegőszennyezés csökkenése	- környezettudatos oktatás erősítése - természettudományos képzés megerősítése a
Felszíni és felszín alatti vizek mennyiség és minősége	- vízkészlet megóvása	- környezettudatos oktatás erősítése - természettudományos képzés megerősítése a
Hulladékgazdálkodás	- hulladék mennyiségének csökkenése	- környezettudatos oktatás erősítése - természettudományos képzés megerősítése a
Táj	- nem releváns	- nem releváns
Épített környezet, kulturális örökség	- nem releváns	- nem releváns
Élővilág	- élővilág védelem fokozottabbá válása	- környezettudatos oktatás erősítése - természettudományos képzés megerősítése a megyei felsőoktatási intézményekben;

Társadalmi hatások

Környezeti tényezők	**Várhatóan fellépő környezeti hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Talaj	- talajterhelés csökkenése - okszerű műveléssel talajdegradáció mérséklése	- környezetbarát technológiák oktatása, telepítése - környezettudatosság erősítése

Földtani és ásványvagyon	- nem releváns	- nem releváns
Levegő minősége	- levegőszennyezés csökkenése	- környezettudatos oktatás erősítése - természettudományos képzés megerősítése a
Felszíni és felszín alatti vizek mennyiség és minősége	- vízkészlet mennyiségének megóvása, minőségének fenntartása	- környezettudatos oktatás erősítése - természettudományos képzés megerősítése a
Hulladékgazdálkodás	- hulladék mennyiségének csökkenése - hulladék minőségének javítása a kevésbé veszélyeztető hulladék irányában	- környezettudatos oktatás erősítése - természettudományos képzés megerősítése a
Táj	- nem releváns	- nem releváns
Épített környezet, kulturális örökség	- nem releváns	- nem releváns
Élővilág	- élővilág védelem fokozottabbá válása	- környezettudatos oktatás erősítése - természettudományos képzés megerősítése a megyei felsőoktatási intézményekben;

Gazdasági hatások

Gazdasági tényezők	**Várhatóan fellépő gazdasági hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Térszerkezet	-Mint oktatási centrum, centrumpozíció szerepében Balassagyarmat és Salgótarján erősödése várható.	-A szakképzés, a felnőttképzés, a felzárkóztatás új eszközeinek transzferálásával, a területeken regionális módszertani központ szerep kivívása.
Településrendszer	-Az oktatási centrum pozíció urbanizációs folyamatokat erősít.	-Integrált, komplex városfejlesztési technikák alkalmazásával a hatások erősíthetőek.
Természeti erőforrások	-Az oktatási rendszer által generált szemléletformálás pozitívan hatásai; -környezettudatos vállalkozások kialakulása.	-A közoktatás szerepének növelése a szemléletformálásban.
Ipar és kereskedelem térbeli szerkezete	-Az új technológiák adaptálása kiterjedő	-Piaci és szakképzési igények operatív összehangolása

	szakember háttérrel gyorsan végezhető; -szakképzett humánerőforrás biztosítása a termelő, szolgáltató szektoroknak; -a szélesedő foglalkoztatottság növekvő keresletet indukál; -a nappali szakképző intézmények kihasználtsága, ezáltal fenntarthatósága növekszik a felnőtt képzők kiszolgálása által.	elkerülhetetlen; -külföldi jó példák beazonosítása, transzferálása.
Mezőgazdaság	-A mezőgazdasági termelés megerősödéséhez, új technológiák, eljárások adaptálására nyílik lehetőség; -kvalifikált humánerőforrás rendelkezésre állása.	-Agrár innovációs projektek indítása; -agrárképzés megerősítése.
Erdőgazdálkodás	nem releváns	nem releváns
Túrizmus	-A turisztikai szakemberek képzésével javul a térség fogadókészsége és humánerőforrás ellátottsága.	-Turisztikai szakemberek képzésének erősítése.
Vízgazdálkodás	Nem releváns	Nem releváns
Térség eltartó képessége és versenyképessége	- A térségek versenyképességének növekedése.	- A szakemberek helyben maradását más ágazati intézkedésekkel is támogatni kell.
Műszaki infrastruktúra	-Az informatikai és oktatási infrastruktúra minőségi fejlődése.	-Az intézményi kapacitás kihasználás koordinálásával fölösleges fejlesztések elkerülése a fenntarthatóság stabilitásának megőrzése érdekében.
Energiaellátás	nem releváns	nem releváns

A hatások értékelése, amennyiben a tervezett cél nem valósul meg

<u>Környezeti szempont</u>

Környezeti hatások csak közvetetten valósulnak meg. A cél megvalósulásával környezetterhelést okozó beavatkozások nincsenek. A cél elmaradásával a környezettudatos szemlélet fejlesztése, a környezettudatos oktatás erősítése nem valósulna meg. Az egészségesebb környezet kialakulása, a természeti erősforrások igénybevételének csökkenése elhúzódna.

Társadalmi szempont

A meglévő foglalkoztatottsági szinten a lakosság elvándorlás tovább tart a megyéből.
A vidék népességmegtartó képessége sérül, a városba vándorlás nem tartóztatható fel.
Betelepülő és fejlődő helyi vállalatok nélkül a népesség vonzó hatása lecsökken.
A kkv-k és a nagyvállalatok nem tudnak több munkalehetőséget nyújtani, sőt inkább munkaerő kiáramlással kell számolni.
A magasan képzett gazdasági társaságok csak extra felárral tudnak jó kvalifikált munkaerőhöz jutni. Az általánosan alacsonyan maradó jövedelmek miatt, a kulturális, szabadidős és rekreációs szolgáltatásokat nyújtó intézmények, szervezetek működése elbizonytalanodik.
A cégek nem tudják vállalni a rájuk nehezedő szociális nyomást a népesség életminőség romlásával járó plusz terheket. A lakosság egészségi és szociális állapota tovább romlik.
A lakosság biztonságérzetének csökkenésével az elvándorlás tovább folytatódik.

Gazdasági szempont

Balassagyarmat és Salgótarján középfokú oktatási centrum szerepe meggyengül. Az oktatási, képzési rendszerek nem gazdagodnak új szemlélettel, vonzóképességük és vállalati támogatottságuk lehanyatlik. Az új technológiák adaptálása akadozva történhet, a fogadásra nem alkalmas szakember háttér következtében. A foglalkoztatottság szűkül, csökkenő keresletet jelent a kereskedelmi szektor számára. A nappali szakképző intézmények kihasználtsága folyamatosan csökken, ezáltal fenntarthatósága is nehezebbé válik. A mezőgazdasági termelés megerősödése nem történik meg, új technológiák, eljárások adaptálása késlekedik, ezzel jelentős versenyhátrány alakul ki, az amúgy is nehéz adottságokkal rendelkező táji közegben.
A kvalifikált humánerőforrás csökkenése beruházások elterelődését vonja maga után. Összességében a térség versenyképessége megreked, majd erősen csökken.

4.2.3. Marasztaló élettér

A célok áttekintése

Egészséges, vonzó, emberközpontú, megfizethető lakó- és pihenő környezet

Fontos, hogy a Nógrádban élő vagy kikapcsolódó emberek egy kellemes, tiszta környezetben komfortosan és biztonságban érezhessék magukat. Feltétele ez a nyugodt családi létnek, az egészséges életnek, a kellemes pihenésnek, illetve közvetetten a gazdasági aktivitásnak is. Festői kis falvainkba nem telepednek be a családok, ha elmarad az informatikai hálózatok fejlesztése, illetve nem fog fellendülni a turizmus, amíg az attrakciók környezete nem lesz rendezett és biztonságos.

Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás-rendszer, egyenlőtlenségek csökkentése

A lakosság fogyásának megállításában kétségtelen szerepe van a fejlett intézményi struktúrának, a szolgáltatások gyors elérésének. A 2007-2013 időszakban számos olyan közintézménynek nem jutott fejlesztési forrás, ahol kapacitáshiány mutatkozik, vagy új módszert, technológiát kívántak bevezetni. A kapacitáshiányokkal bíró, korszerűtlen intézmények fejlesztése, vagy a jelentős vonzerővel bíró településeken új kapacitások létrehozása 2014-2020 között nem maradhat el.

Modern, szolgáltatásokban bővelkedő városi élettér

A lakosság elvándorlása nem csak a vidéki térségre, hanem városainkra is jellemző. Az ott lakó középréteg is számos szolgáltatásért gyakran utazik a fővárosba. Folytatódnia kell a városok és várostérségek megújításának, amely együtt jár a vállalkozói környezet javulásával és a társadalom szervezettségének fokozódásával is.

Közlekedési csomópontok gyors elérése
Hiába fejlett a Nógrád megye körüli közlekedési csomópont hálózat, azok elérése a megye legtöbb részéről körülményes, vagy méltatlan állapotokat tükröz. A Hatvan-Salgótarján vasútvonal rekonstrukciója elengedhetetlen, illetve bekapcsolási lehetőséget is kínál a várostérségi közösség közlekedésbe. A 21. sz. főút kiszélesítésének be kell fejeződnie, az alsórendű úthálózat felújítását és bővítését pedig feltétlen folytatni szükséges. A munkába járás biztonságát és az ökoturizmust új kerékpárutaknak kell szolgálni.

Fokozódó környezetbiztonság
A marasztaló élettérrel szemben fontos elvárás, hogy ne hordozza magában katasztrófák veszélyét, a tájkép, a természet sérüléseit. Hosszú távon biztosított legyen olyan fontos életfeltétel, mint az egészséges víz, melynek szűkössége az egyik legnagyobb globális kihívás. A környezetbiztonság fokozása ezért a védekezésen túl olyan célt is magában foglal, amely a megye lakosságának hosszú távú életfeltételeit hivatott biztosítani a föld és víz megfelelő hasznosítása által.

A cél megvalósulásának várható hatásai

Környezeti hatások

Környezeti tényezők	**Várhatóan fellépő környezeti hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Talaj		- Környezte tudatosság erősítése a kisprogramokon keresztül.
Földtani és ásványvagyon	nem releváns	nem releváns
Levegő minősége	- Közlekedési eredetű légszennyezés növekedése a fejlesztett vagy új útvonalak mentén; - a turizmus növekedések hatására légszennyezés növekedés.	- Környezetbarát közlekedési módok alkalmazása.
Felszíni és felszín alatti vizek		
Hulladékgazdálkodás	- Turisztikai területeken a hulladék növekedése.	- Szelektív hulladékgyűjtés, gyűjtési területének szélesítése.
Táj	- Tájszerkezet kedvező irányba történő megváltozása.	
Épített környezet, kulturális örökség	- Turizmus fejlesztésével kulturális örökség újra életre keltése; - épített örökség megőrzése;	- Technológia megoldásokkal zajterhelés csökkentése; - kulturális örökségekre való kiemelt figyelem.

	- az épített környezet megszépülése; - fejlesztések következtében növekvő zajterhelés.	
Élővilág	- Turisztikai célú fejlesztésnél az élővilág zavarása a megnövekedett látogatószám miatt; - megnövekedett látogatószám miatti zajterhelés növekedése; - az öko- és aktív turizmus ösztönzésével keresletnövekedés indukálódik a természetvédelmi területeken, ami a terhelés növekedésével jár.	- Turisztikai fejlesztések költség-haszon elemzéseiben kalkulálni kell a természeti károk értékét is, a természetvédelmi szempontok betartása; - környezettudatos oktatás erősítése.

Társadalmi hatások

Társadalmi tényezők	**Várhatóan fellépő társadalmi hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Népesség területi elhelyezkedése	- Fejlett infrastruktúrával, könnyű és biztonságos elérhetőséggel, szolgáltatásokhoz való egyszerű hozzáféréssel az elvándorlás csökkenthető, hosszú távon megállítható.	- A lakosság folyamatos tájékoztatása a fejlesztésekről és a jövőbeni tervekről.
Foglalkoztatás	- A meglévő és betelepülő vállalatok által biztosított.	- Közös kampány a helyi élettér és a biztos munkahely összekapcsolásával.
Szabadidős tevékenységek, rekreáció feltételei	- Nő a közösség összetartó ereje, amely arra a helyben élőket, hogy a sport, vagy egyéb szabadidős tevékenységek (pl. aktív művelődés, hagyományőrzés) révén a rekreációval is intenzívebben foglalkozzanak. - Szabadidős lehetőségek bővülése, az	- A helyi szintű szabadidős tevékenységek összefogása, támogatása. - Igényfelmérésen alapuló fejlesztések, melyek valamennyi korosztály igényeit kielégítik.

	infrastrukturális feltételek biztosítottá válása valamennyi korosztály számára. -	
Népesség életminősége, egészségi és szociális állapota	- A képzettebb és biztos munkahellyel rendelkező lakosok életminősége javul, jobban odafigyel egészségi és szociális állapotára. - Társadalmi jólét kialakulása.	- Helyi szinten támogatni kell az egészségügyi és szociális szolgáltatásokat, különösen a mélyszegénységben élő lakosságra. - Vonzó városi és vidéki környezet kialakítása. - Prevenciós programok, egészségnapok szervezése.
Társadalom biztonságérzete	- A biztos munkahely növeli a népesség biztonságérzetét, csökkenti az elvándorlás iránti igényt, növeli a mezőgazdasági munka iránt érdeklődők számát.	- A helyi és megyei önkormányzatok a vállalatokkal összefogva javítani tudnak azon, hogy ez a tudat minél jobban bekerüljön a lakosok jövőképébe. - Polgárőrség fejlesztése. - Térfigyelő kamerarendszer kiépítése

Gazdasági hatások

Gazdasági tényezők	**Várhatóan fellépő gazdasági hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Térszerkezet	- Egészséges, vonzó, emberközpontú, megfizethető lakó- és pihenő környezet stabil térhasználatot alakít ki.	- Kiegyensúlyozott, mozaikos térszerkezet formálódik, az elvárásokhoz igazodó szerepekkel.
Településrendszer	- Korszerű, elérhető intézményi struktúra és szolgáltatás-rendszer, az egyenlőtlenségek csökkentése miatt helyben maradásra késztet.	- - Helyi szolgáltatások fejlesztése, a kistérségi középfokú szolgáltatások elérésének javítása.
Természeti erőforrások	- Természeti erőforrások (vízkészlet, a növényzet, talaj) igénybevételének fokozódása. - Fokozódó környezetbiztonság.	- Megújuló energia források, helyi vízkészlet hasznosításának ösztönzése a gazdaságban.
Ipar és kereskedelem térbeli szerkezete	- Stabil, lojális, helyben maradó, kiszámítható munkaerő.	- A munkáltatókat erős szociális, jóléti rendszerek kiépítésére, és

	- Versenyképesség javulása.	környezetkímélő technológiák használatára ösztönözni.
Mezőgazdaság	- A nagyüzemi mezőgazdasági méretek kialakulása helyett, a kooperációk nyernek teret. - A mezőgazdaság jövedelmezőségek javul.	- Közösségi marketing eszközökkel a megyei agrárágazat és élelmiszergazdaság piacának növelése.
Erdőgazdálkodás	- Nem szakad el a helyben élők életétől.	- A nagy állami vállalatok közösségi szerepvállalását ösztönözni.
Turizmus	- Az egészséges, vonzó, emberközpontú, megfizethető lakó- és pihenő környezet, megfelelő marketing révén vonzerővé lényegül. - Látogatók számának növekedése. - Turisztikai bevételek emelkedése.	- A turizmus multiplikatív hatásainak (jövedelemtermelő, foglalkoztatási, vállalkozásfejlesztési, - imázs alakító, gazdasági szerkezet-átalakító hatások) támogatása.
Vízgazdálkodás	- Az elsődlegesen öntözési, gazdálkodási szerepet betöltő tavak szabadidős, rekreációs célra történő használatát is általánossá tenni.	- Megyei szintű komplex vízgazdálkodási program indítása.
Térség eltartó képessége és versenyképessége	- Az egészséges, szolgáltatásokban bővelkedő, megélhetést biztosító élettér jelentősen növeli helyben élni akarók számát, de mindenképpen csökkenti az elvándorlást.	- A helyben maradók képzése, közlekedési feltételek javítása, az informatikai szolgáltatások színvonalának javításával ösztönző hatást növelni.
Műszaki infrastruktúra	- A környezeti infrastruktúra folyamatos, minőségi fejlődése.	- Hatékony környezetgazdálkodás feltételrendszerének fejlesztése.
Energiaellátás	- A megye külső energiafüggőségének csökkenése.	- Alternatív energiatermelés tudatos, összehangolt fejlesztése a megye adottságaira alapozva.

A hatások értékelése, amennyiben a tervezett cél nem valósul meg

Környezeti szempont

A cél elmaradásával a környezetre gyakorolt káros környezeti hatások nem növekednének. Az út felújításokból adódó területfoglalás, termőföldkivétellel, valamint az élőhely fragmentáció nem történne meg. A megye kulturális örökség revitalizációjának

finanszírozhatósága a másik olyan terület a kulturális hatások közül, amely a tematikus cél megvalósulásának elmaradása esetén nehézségekbe ütközik.

Társadalmi szempont

Infrastrukturális fejlesztések nélkül nem remélhető az elvándorlás csökkentése, hosszú távon megbicsaklik a térség fenntarthatósága. A gazdasági alapját vesztő térség közösség összetartó ereje elgyengül, a közösségi aktivitások csökkennek.

Szabadidős lehetőségek beszűkülnek. A képzettebb bizonytalan jövőt érzők elköltöznek fejlettebb térségekbe.

A bővülő szociális szolgáltatások csak állami eszközökkel finanszírozhatóak. A stabil munkahely nélküliség csökkenti a népesség helyi szerepvállalását.

Gazdasági szempont

Egészséges, vonzó, emberközpontú, megfizethető lakó- és pihenő környezet, stabil térhasználat megfelelő gazdasági háttér nélkül nem alakítható ki. Korszerű, fenntartható intézményi struktúra és szolgáltatás-rendszer, az egyenlőtlenségek növekedésével együtt elképzelhetetlen hosszú távon.

A helyi gazdálkodási biztonság elveszítése a gazdálkodás feladását és nagyüzemi mezőgazdasági méretek kialakulását idézi elő.

A leépülő lakókörnyezet érdektelenné válik a külső társadalomrész számára, az ide látogatók száma minimálisra csökken, a turisztikai bevételek elmaradnak. A megye külső energiafüggősége növekszik.

4.2.4. Területi célok

A célok áttekintése

Kelet-Nógrád felzárkóztatása, újraiparosítása

Salgótarján és térsége a vállalatok árbevétele és export teljesítménye alapján elveszítette ipari központ szerepét, mindemellett a megyében a munkanélküliség mértéke a keleti részen a magasabb. A foglalkoztatási gondok enyhítésének egyetlen hatékony eszköze az iparfejlesztés lehet, melynek legnagyobb akadályát a nagyméretű, infrastruktúrával ellátott iparterületek hiánya jelenti. Új, zöldmezős területek feltárása és fejlesztése mellett a KKV-k számára a gazdaságfejlesztésbe bevonhatóvá kell tenni a városképet romboló barnamezős területeket. Ezek a célok szorosan összefüggnek a városok és térségük fejlesztésével, kiemelten a Salgótarjánban megvalósítandó integrált területi beruházással.

A foglalkoztatás bővítéshez a térségre szükséges fókuszálni a társadalmi célok között szereplő, munka világára felkészítő programokat.

Nyugat-Nógrád gazdaság- és iparfejlesztése

A gazdaságfejlesztés a megye teljes területén prioritást élvez, hiszen ez a kulcstényezője Nógrád megye felemelkedésének. Az ipari parkok telítettsége miatt a zöldmezős iparterület-fejlesztés Nyugat-Nógrádban sem maradhat el, és várhatóan itt könnyebb lesz fejlesztésbe vonható alkalmas területeket feltárni. A veszteségtermelő barnamezős területek ugyan kisebb mennyiségben, de ebben a térségben is jelen vannak, és mind városfejlesztési, mind gazdaságfejlesztési szempontból szükséges a fejlesztésükkel számolni.

Nyugat-Nógrádban a kisvárosi életminőség nem minden tekintetben feleltethető meg a jelen lévő multinacionális vállalatok igényeinek. Ez az egyik oka annak, hogy a vállalatok menedzsmentje döntően nem helyi, hanem Pest megyéből ingázik. Az értelmiség térségbe vonzásához szükség van életminőséget javító szolgáltatásfejlesztésre, ami különösen jellemző Rétság városára.
A helyi humán kapacitások hatékonyabb kihasználásához elsősorban a menedzsment és nyelvi kompetenciák fejlesztésére, megerősítésére van szüksége a multinacionális vállalatoknak.

A cél megvalósulásának várható hatásai

Környezeti hatások

Környezeti tényezők	**Várhatóan fellépő környezeti hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Talaj	- Talajdegradáció, talajterhelés fokozódása; - mezőgazdasági talajszennyezés; - ipari szennyezés-légköri kiülepedés révén; - talaj tömörödése; - havária: vészhelyzetből adódó nem üzemszerű kibocsátások szennyező hatásai.	- Környezetbarát technológiák telepítése; - környezetbarát technológiák alkalmazása - havária megelőzés ill. azonnali felszámolása.
Földtani és ásványvagyon	nem releváns	nem releváns
Levegő minősége	- Porszennyezés növekedése; - légszennyezőanyag kibocsátásnak a növekedése; - közlekedési eredetű légszennyezés növekedése.	- Környezetbarát technológiák telepítése; - növényborítottság növelése beépített terülten: locsolás; - gépjárműpark korszerűsítése.
Felszíni és felszín alatti vizek mennyiség és minősége	- Vizek gazdasági eredetű szennyezése.	- Környezetbarát technológiák telepítése; - környezetkímélő eljárások alkalmazása.
Hulladékgazdálkodás	- Hulladék mennyiségének növekedése.	- Szelektív hulladékgyűjtés kiterjesztése, szélesebb körben való elterjesztése; - hulladék újrahasznosítása (pl: komposztálás); - környezetbarát deponálás (talajszigetelés-sel).
Táj	- Tájszerkezet megváltozása; - új vállalkozások letelepedése a tájszerkezet változását idézi elő.	- Barnamezős beruházások ösztönzése.

Épített környezet, kulturális örökség	- A közlekedésből, szállításból adódó infrastrukturális létesítmények fokozott terhelése.	- Zajterhelés csökkentése érdekében a magas zajterheléssel járó tevékenységek elkülönítése; - szállítás a települések elkerülésével, elkerülő; - úton történjen.
Élővilág	- Élőhely fragmentáció.	

Társadalmi hatások

Társadalmi tényezők	**Várhatóan fellépő társadalmi hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Népesség területi elhelyezkedése	- Amennyiben a megye keleti, illetve nyugati részének is figyelembe veszik az adottságait a területfejlesztési stratégia kialakítása során a megyéből való elvándorlás csökkenthető, illetve megakadályozható, a belső migráció pedig egészséges, kezelhető szintre redukálódik.	- Az egyes részek igényeinek feltérképezése, mind képzettségi, mind lakhatási, mind foglalkoztatási szempontból. A kapott eredmények figyelembe vétele.
Foglalkoztatás	- Adottságoknak megfelelő foglalkoztatók betelepülése. - Meglévő munkahelyek megtartása, új munkahelyek létesítése. - Foglalkoztatási szint emelkedése. - Önfoglalkoztatás emelkedése.	- Munkahelyteremtő, illetve munkahely megtartó támogatások ösztönzése. - Képzési programok. - Vállalkozói készség támogatása.
Szabadidős tevékenységek, rekreáció feltételei	- Szabadidős és rekreációs lehetőségek bővülése, mind a városok körzetében, mind vidéken, az infrastrukturális feltételek biztosítottá válása valamennyi korosztály számára.	- Igényfelmérés eredményei hatékonyabbá teszik a lakosság kiszolgálását. - A közösségfejlesztési politikák megvalósulásának hatása a lakosság identitástudata erősödik, a térségek társadalmi összetartó ereje növekszik.
Népesség életminősége, egészségi és szociális állapota	- Életminőség javulása. - Kiút a mélyszegénységből. - Társadalmi jólét kialakulása. - Minőségi közszolgáltatások révén a lakosság egészségi és szociális állapotának javulása.	- Vonzó városi, illetve vidéki környezet kialakítása. - Tudásalapú munkahelyek létrehozásának ösztönzése.

Társadalom biztonságérzete	- Az elhelyezkedési esélyek kiszámíthatóbbá válása. - Anyagi biztonság. - Szilárd jövőkép.	- A fejlesztési politika céljainak a lakosság felé történő kommunikációja.

Gazdasági hatások

Gazdasági tényezők	**Várhatóan fellépő gazdasági hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Térszerkezet	- **Kelet-Nógrád** ipari újrafejlődése növeli a Pásztótól-Salgótarjánig terjedő terület sűrűsödését, erősödő urbanizációs folyamattal kell számolni. - **Nyugat-Nógrádban** a Rétsági-, és a Balassagyarmati Kistérségek ipari centrum szerepe erősödik, de jelentős urbanisztikai fejlődés inkább Balassagyarmaton várható. - Rétság ipari potenciálja és urbanisztikai minősége közötti feszültség középtávon nem oldható fel.	- A területileg fókuszált ipari beruházások multiplikatív hatásainak kiszélesítése a növekedési tengelyeken kívülre. - Egyes térségek komparatív előnyeihez illeszkedő területfejlesztés realizálása.
Településrendszer	- A Salgótarjáni-iparmedencében kirajzolódik egy gravitációs településrendszer körvonala. - Nyugat-Nógrádban Balassagyarmat jelentős fejlődése prognosztizálható.	- A Salgótarjáni-iparmedence infrastruktúrájának fejlesztését már a formálódó településhálózat figyelembevételével kell tervezni.
Természeti erőforrások	- A megye természeti erőforráskészletét a 21. század új technológiáinak fényében újra kell értelmezni, különösen a barnaszén felhasználásáét.	- A megye 15 éves fejlesztési távlatainak kijelölése során számolni kell a jelenleg alul használt erőforrásokkal, és azok igénybevétele estén annak környezeti hatásaival.
Ipar és kereskedelem térbeli szerkezete	- A Salgótarjáni-iparmedencében erősödik az ipari alkatrészgyártás és fémipari feldolgozás profil, de megjelenhetnek új feldolgozó iparágak, mint a műanyagipar erősödése. - Nyugat-Nógrádban	- - Az iparfejlesztés fókuszálása azokra az ágazatokra és településekre, amelyek rendelkeznek a megfelelő alapokkal és adottságokkal az ipartelepítéshez.

	elsősorban Balassagyarmat és Rétság térségében folytatódik a korszerű járműipari és feldolgozó ipari cégek betelepülése.	- Vállalkozói együttműködések megalakításának ösztönzése.
Mezőgazdaság	- A lehetséges fejlődési pályára téréssel, a világban megmutatkozó jó minőségű élelmiszer iránti kereslet kihasználásával a mezőgazdaság jövedelmezőségének javulása várható. - A vállalkozói szektor rendszerszerű együttműködése nélkül jelentős fejlesztések és piacszerzés nem elképzelhető.	- - Külső ráhatással, tudatos rendszerfejlesztésekkel, és forrásokkal szükséges támogatni a szektort.
Erdőgazdálkodás	- Erdőterületek növekedése tervezett telepítések által. - A fa fajták között a keményfa állomány arányának növekedése. - Magántulajdonban álló erdők minőségi javulása. - A vadgazdálkodás kiterjesztése a táj teherbíró képességéig. -	- A letermelés és vágható állomány összhangjának megteremtése. - A tarra vágott területek minimalizálása. - Az erdőgazdálkodás diverzifikációjának harmonikus kiteljesülése (fa, erdei termékek, vad, turizmus).
Túrizmus	- Kiemelt attrakciók megjelenése. - Kínálati rendszerek fejlesztése. - Látogatók számának növekedése. - Turizmusból származói bevételek emelkedése. -	- A turizmus multiplikációs hatásainak (jövedelemtermelő, foglalkoztatási, vállalkozásfejlesztési, - imázs alakító, gazdasági szerkezet átalakító hatások) támogatása.
Vízgazdálkodás	- A völgyekben lefutó felszíni vizek tavakba rendezése. - További árvíztározók építése. - Öntözéses gazdálkodás kiterjesztése.	- Komplex vízgazdálkodási program indítása. - Mezőgazdasági területek vegyszerezésének és a vízgazdálkodás szempontjainak összhangba hozása.
Térség eltartó képessége és versenyképessége	- További zöldmezős iparterületek létrehozása. - Meglévő barnamezős területek revitalizálása. - Szakképzés javítása.	- Az iparterület növekedése nem növeli a már kialakult környezeti terhelést, a korszerű technológiák alkalmazása miatt.

	- Felnőttképzés kiterjesztése a meglévő, jelenleg szakképzetlen munkaerő tartalék aktivizálása érdekében.	- A képzésben általánossá kell tenni a környezettudatos gondolkodás tanítását.
Műszaki infrastruktúra	- A műszaki infrastruktúra minőségi fejlődése. - Új iparterületek kiszolgálása magas színvonalú műszaki infrastruktúrával. - Vasút korszerűsítése. - Kerékpárút hálózat bővülése.	- Hatékony környezetgazdálkodás feltételrendszerének fejlesztése. - A műszaki infrastruktúrák építése során lehetőleg meglévő nyomvonalak használata. - A környezeti terhelés minimalizálásának fő szempontként történő megjelenése.
Energiaellátás	- A megye energiafüggőségének csökkenése. - A megújuló energia felhasználás részarányának növelése.	- - Alternatív, megújuló energiatermelés fejlesztése a megye adottságaira alapozva.

A hatások értékelése, amennyiben a tervezett cél nem valósul meg

Környezeti szempont

Az ipartelepítések elmaradása a környezetre kedvező hatással lehet, mert környezetterhelés nem fokozódna. A közúti forgalom növekedésének elmaradásával a légszennyezettség mértéke nem növekedne. Az ipartelepítések megvalósítása területfoglalással, termőföldkivétellel valamint az élőhelyek fragmentáltságának növekedésével jár. A keletkező hulladék mennyisége nem veszélyezteti a lerakók befogadó kapacitását, a csökkent idegenforgalmi érdeklődés mérsékli a környezet terhelését.
Azonban az épített környezet és kulturális örökség elmaradó fejlesztése a védendő értékek pusztulását, torzuló városképet vetít maga elé, mely közvetve a társadalmi szempontokra is hatást gyakorol.

Társadalmi szempont

A megye keleti, illetve nyugati része fejlettségi különbségeinek növekedése átértékelődési folyamatokat indít el, ami térszerkezeti változásokat is hozhat. Ebben az estben a migráció felgyorsulhat, ami egyidejű, de kétirányú elvándorlással is járhat. Egyfelől a megye nyugati területei, másfelől a Közép-magyarországi Régió irányába. A fejlődésükben megakadó infrastruktúrák időigényes és nem biztonságos központi elérhetőségeket, a szolgáltatásokhoz történő nehézkes hozzáférést eredményezhetik, ami az elvándorlást szintén tovább növeli.
Az életszínvonal csökkenése frusztrálóan hat a lakosságra, ami a közösség összetartozás erejét is csökkenti. Az alacsony jövedelmek távol tartják a helyben élőket a sport, vagy egyéb szabadidős tevékenységektől az aktív társadalmi élettől, ami veszélyezteti az intézményi rendszer fenntarthatóságát.
A leértékelődő, alacsony jövedelmű munkaerő életminősége egészségi és szociális állapota romlásnak indul.

Az általános romlás a biztonságérzet csökkenésével jár.

Gazdasági szempont

A gazdasági válságjelenségek kiüresedési folyamatokkal járnak, a lakó- és pihenő környezet pusztulása előre vetíthető. A csak nehézségekkel működni képes vállaltok nem érdekeltek a befektetésekkel járó természeti erőforrások (vízkészlet, a növényzet, talaj) kíméletes kiaknázásában.

Eredmény. fokozódó környezet romlás. elvándorló, nem tervezhető munkaerő kínálat.

Versenyképesség csökkenése. A gépesített, nagyüzemi mezőgazdasági méretek kialakulása.

A mezőgazdaság jövedelmezősége egyes területeken (gabonatermesztés) javul, más területeken jelentősen csökken. A lakókörnyezet turisztikai hasznosíthatósága kérdésessé válik. A kultúrtáj igényelte beruházások, fejlesztések elmaradnak.

A szolgáltatásokban szűkölködő, megélhetést nehezen biztosító élettér jelentősen növeli az elvándorlók számát. A megye külső energiafüggősége növekszik.

5. Horizontális javaslatok, a koncepció környezeti, társadalmi és gazdasági hatásait optimalizáló alapelvek

A **horizontális célok** a teljes célrendszert és fejlesztési programot átszövik. Meghatározásuknál az Európa 2020 stratégia tematikus célrendszerét vettük alapul, és zárójelben jelöltük is annak számát.

- foglalkoztatás előmozdítása (8)
- hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű népesség társadalmi, gazdasági felemelkedésének és beilleszkedésének előmozdítása (9)
- az infokommunikációs technológiák (IT) minőségének, használatának, és hozzáférésének előmozdítása (2)
- egészséges élelmiszer, tiszta ivóvíz és helyi energiaellátás környezetkímélő biztosítása
- a klímaváltozáshoz történő alkalmazkodás, kockázatkezelés (5)
- a környezet védelme, a hatékony erőforrás-felhasználás elősegítése (6)
- a fenntartható közlekedés támogatása, szűk keresztmetszetek felszámolása kulcsfontosságú infrastrukturális hálózatokban (7)

5.1. Környezeti hatásokat optimalizáló alapelvek

Környezeti hatásokat csökkentő irányelvek egyik csoportja a helyi energiaellátás környezetkímélő biztosítása, tiszta ivóvíz és egészséges élelmiszer biztosítása.

Az energiahatékonyság és megújuló energia alkalmazásának támogatása az intézményekben, energetika és környezetipar fejlesztése, lakásállomány energiahatékonyságának növelése, megjelenik a célkitűzések között. Energia hatékonyság területén az épületekhez kapcsolódó felújítások, új épület típusú beruházások alapvető követelménye, hogy az új épületek a legkorszerűbben épüljenek és a legjobb energia hatékonyságú besorolásba kerüljön az épület, felújítás esetében pedig javuljon az épület energia hatékonyága. Fejlesztéseknél előnyben kell részesíteni a megújuló energia alkalmazását. Csak olyan technológiai fejlesztéseket lehet támogatni, melyek nem növelik a környezetterhelést.

A vezetékes ivóvizek néhány település (Cered, Zabar) mélyfúrású kútjainak ammónium tartalma kivételével, általánosságban megfelelő minőségűek. Az elmúlt évben a szolgáltatott ivóvíz minőségében – a hatósági laborvizsgálatok alapján – a korábban is ismert kémiai vízminőségi problémák jelentkeztek (ammónia, vas, mangán). Az elöregedő hálózatokban kialakuló másodlagos bakteriális szennyeződés a megye több településén veszélyezteti az ivóvíz minőséget. A megye településeinek mintegy 50%-át érintette 2012-es év folyamán mikrobiológiai vízminőségi probléma, de ezek fertőtlenítéssel, a hálózati szakaszok mosatásával a szolgáltató által kiküszöbölésre kerültek.
A vízellátás-fejlesztési feladatokban a legfontosabb minőség biztosításának igénye. A távlati igények kielégítése a megye területén található vízbázisokból lehetséges, azonban tovább vízminőség javító intézkedésekre van szükség a határértékeket meghaladó vízbázisoknál.
A környezetvédelem fontossága, a környezeti tudatosítás az egész koncepcióban jelen van.
Fontos, hogy a környezet tudatosítás mind a lakosság mind a vállalkozói szektor éltében jelen legyen. Ehhez segítséget nyújthatnak az öko-szemléletet erősítő programok, oktatások szervezése az iskolai képzésekben és a környezetipari fejlesztések.
A tudatosítás során elérendő cél, hogy azok a vállalkozások, akik saját forrásból valósítanak meg fejlesztéseket, figyelembe vegyék a környezeti szempontokat a beruházásaik tervezése, megvalósítása és üzemeltetése során.

A közlekedésfejlesztés fontos környezeti tényezőket érintő terület. A fenntartható közlekedés támogatása, szűk keresztmetszetek felszámolása kulcsfontosságú infrastrukturális hálózatokban megteremtésének alapvető eleme, hogy a környezeti szempontból nagyobb terheléseket okozó közlekedési formákat kiváltsuk környezetbarát megoldásokkal a környezeti terhelés csökkentése miatt. A koncepció törekszik arra, hogy olyan beavatkozások valósuljanak meg a városokban, amelyek növelik a kerékpáros közlekedés arányát. Ilyen stratégia cél a helyi és térségi kerékpáros úthálózat fejlesztése. Kiemelt célként jelenik meg az alsórendű úthálózat bővítése, a 21 sz. főút négysávúsításának befejezése, a 21. sz. főút nemzetközi tranzitkapcsolati rendszerbe történő beillesztésének elkészítése.
Környezeti szempontból a vasúti közlekedés (Hatvan-Salgótarján vasútvonal pályarekonstrukciója, villamosítása (Intercity), Salgótarjánban, Bátonyterenyén és Pásztón a vasút bekacsolása az integrált városi és funkcionális várostérségi közösségi közlekedési rendszer) támogatása kell, hogy meghatározó legyen, mert ezáltal fejleszthető lenne a távolsági közlekedés és csökkenthető a közúti teherforgalom.
A megújuló energiaforrások használata az így előállított energia hasznosítása potenciális lehetőség. A technológiai, ismereti, vagy tudásbázis eredetű problémák feltárása segíthet a lehetőségek költséghatékony kihasználásában. Energia ültetvények telepítésére alkalmas mezőgazdasági területek és ezekhez köthető növényfajok szakszerű leválogatása és ismertetése növelné a lehetőségeket.

5.2. Társadalmi hatásokat optimalizáló alapelvek

A koncepció egészét átívelően kell érvényesülnie a foglalkoztatás horizontális cél megvalósulásának. A koncepcióban kiemelt célként jelenik meg a hátrányos helyzetű emberek felemelkedésének és beilleszkedésének előmozdítása.
Társadalmi szempontból a legjelentősebb problémákkal a megye egykori ipari területein, és azok közelében, valamint a határ menti járásokban találkozunk, ezért e társadalmi perifériák helyzetével a koncepció egyik stratégiai céljának egy prioritása külön is foglalkozik (Aktív, kreatív, együttműködő társadalom: Társadalmi depresszió kezelése, felkészülés a munkára). A leghátrányosabb helyzetű térségek problémáinak megoldása komplex és integrált fejlesztéseket követel. A koncepció egyértelművé teszi, hogy a leszakadó társadalmi rétegek

problémáinak kezelése, életminőségük javítása csak komplex módon, az oktatási, lakhatási és foglalkoztatási helyzetük fejlesztésével javítható.
A helyi termékek előállításának segítése, a helyi fogyasztás ösztönzése elősegíti a vidéki térségek fejlődését, amely magában hordozza a szociális típusú mezőgazdasági termelés fejlesztését is. A szociális gazdaság fejlesztéséhez kapcsolódó programok a befogadó növekedés alapját képezik, mivel munkalehetőséget nyújtanak a szegényebb családok, a képzetlenebb munkaerő számára.
Az oktatás minden szintjén – különös tekintettel az alapfokú oktatás és a szakképzés területén - fontos intézkedés a hátrányos helyzetű tanulók segítése, a korai iskolaelhagyók számának csökkentése érdekében a bentlakásos iskolák támogatása.
A megvalósuló infrastrukturális fejlesztéseknél alapvető követelmény a hozzáférhetőség biztosítása a fogyatékkal élők számára.
A társadalom biztonságérzetének alapja a megélhetés biztosítása. A koncepció ezért a megélhetés biztosítását minél szélesebb rétegeknek kívánja megteremteni, így kiemelt elemként jelenik meg a szociális gazdaságfejlesztés.

5.3. Gazdasági hatásokat optimalizáló alapelvek

A koncepció egésze abból az alapvető szemléletből indul ki, hogy a gazdaságfejlesztés számos más cél teljesülésének is alapfeltétele (fenntartható vidék, egészséges, tiszta környezet, jövedelemszerzés, társadalmi hátrányok csökkentése stb.) ami a megye társadalmi felemelkedésének az általános életminőség javulásának is feltétele.
A gazdaságfejlesztést ezért egyik oldalról igyekszik a megyébe kívülről áramló bevételek növelése által megvalósítani, amelynek egyik legfőbb eleme az exportorientált vállalkozások fejlesztése. További cél, hogy a helyi, erősödő KKV-knek növekedjen az aktivitása, korszerű technológiák alkalmazásával érjenek el hatékony működési módot és minél több helyi erőforrást használjanak fel.
Másfelől a koncepció a vidék lakosságmegtartó erejét elsősorban a helyi értékek – mezőgazdasági termékek, ásványkincsek, vízkészlet, egyéb természeti és kulturális értékek, erőforrások – termékbe formálásával kívánja elérni.
A koncepció előterében a térségre jellemző ipar áll. A térségben előállított új értéket egyfelől a nemzetközi nagyvállalatok, másfelől a hagyományokkal rendelkező ágazatok adják. A megye iparának döntően nagyobb részét a KKV-k képviselik, akik továbbfejlesztésével, korszerűsítésével képesek lehetünk megfelelni a világgazdasági kihívásoknak. Mindezek mellet erős stratégia irányként fogalmazza meg a koncepció a gazdasági fejlődésnek lendületet adó tudás alapú, kreatív ágazatok támogatását. E gazdasági prioritások megvalósulásával a megyei gazdaság fejlődése hosszútávon fenntarthatóvá, környezeti értékeket kímélővé válik és betöltheti elsődleges célját: amely az életminőség javítása.

6. Koncepció célrendszerének összesített értékelési táblázata, a koncepció környezeti értékelése

A terv megfelelősége	-2	-1	0	1	2
A koncepció környezeti célkitűzései					**X**
Felszíni és felszín alatti vizek védelme					**X**
Levegőminőség védelem				**X**	
Természet és tájvédelem				**X**	
Épített környezet és kulturális örökség védelem					**X**
Élőhely védelem				**X**	
Egészséges környezet biztosítása					**X**
Hulladékgazdálkodás				**X**	
Szennyvízkezelés			**X**		
Erőforrás gazdálkodás				**X**	
A jó környezetminőséggel kapcsolatos célkitűzések					**X**
Környezettudatos, felelős értékrend kialakítása, fejlesztése					**X**
Környezetterhelés, állapotváltozás, rehabilitáció				**X**	
Klímaváltozáshoz való alkalmazkodás és a veszélyek megelőzése, elkerülése, mérséklése				**X**	

A véleményezésre megküldött Területfejlesztési Koncepció szakmailag megalapozott. A koncepció célkitűzései teljes mértékben lefedik a területfejlesztési dokumentumok célrendszerét, és általában tartalmazzák a környezetvédelmi dokumentumokét.

Vízgazdálkodás

A koncepció részletesen bemutatja a vízellátást, vízgazdálkodást. A stratégiai célok között szerepel a tározók létesítése, fejlesztése az ivó- és öntözővíz szükséglet tartós kielégítésére.
A fenntartható vízgazdálkodás, a felszíni és felszín alatti vízkészletek megőrzése víztestek mennyiségi és minőségi mutatóinak fejlesztése fontos szerepet kap a koncepcióban. Változó klimatikus feltételek, és változatlan vízigény mellett a megőrzés csak komplex vízgazdálkodás segítségével lehet sikeres. Zagyva folyó vízgyűjtőterületének komplex védelme szükséges.

Agrár környezetgazdálkodás

Az agrárfejlesztéseknél a széleskörű oktatási és szemléletformáló tevékenység annak érdekében, hogy az elérhető, a környezeti adottságokhoz illeszkedő művelési technológiák a termelők számára jobban megismerhetőek legyenek nagyon fontos. Kitörési irány lehet az erdősültség fejlesztése őshonos fajokkal, illetve a vadon termő növények, gyógynövények gyűjtése feldolgozása, termelése.

Természetvédelem

A megye védett értékeinek megőrzése, a természeti és tájképi értékeinek védelme stratégiai célkitűzés. A természetvédelmi fejlesztés mellett a gazdaságfejlesztés, vagy az infrastrukturális beruházások természetvédelmi területekkel kapcsolatos problémáit kiemelve kell kezelni. Az általában természetvédelmi szempontból is értékes területeket érintik a turisztikai fejlesztések. A természetvédelmi előírásokat nem sértik a kitűzött célok.

Meg kell határozni, hogy a tervezett területhasználati módosítások milyen hatással lehetnek a Natura 2000 területek állapotára, állagára és jellegére, valamint e területeken lévő élőhelyek és fajok kedvező természetvédelmi helyzetének megmaradásának, fenntartásának, helyreállításának, fejlesztésének lehetőségeire. A klímaváltozás hatásaival szemben leginkább sérülékeny térségek között nagyon sok a természetvédelmi terület.

Hulladék- és szennyvízkezelés

A célok között a hulladékkezelés problémája érintve van, de a szennyvízkezelés nem jelenik meg, viszont jelentős problémaként emeli ki a helyzetértékelés fejezet. A szennyvízelvezetés kiépítésének, a szennyvíz szakszerű elhelyezésének hiánya, mind a felszíni, mind a felszín alatti vizek tápanyagterhelését növelik. A legfontosabb tápanyagterhelést okozó pontszerű szennyező-források a szennyvíztisztítók és a folyékony hulladékelhelyező üzemek.

Javasoljuk, hogy minél nagyobb figyelmet kell szentelni a folyékony hulladékok elhelyezésére, illetve ártalmatlanítására. Az utóbbi években több sikeres projekt is lezajlott a megyében ezzel kapcsolatban, a jövőben is érdemes az ilyen jellegű pályázati célokat kitűzni, illetve több település összefogásával közös csatornázási programot indítani.

A hulladék szelektív gyűjtésének elterjesztésére nagy hangsúlyt kell fektetni, mivel jelenleg a megyében a szelektív hulladékgyűjtés nem megoldott. A hulladékok hulladéklerakón történő elhelyezése környezetveszélyeztetés szempontjából a legrosszabbnak minősül. A hulladékok újra használatára nagy hangsúlyt kell fektetni.

Levegő-minőségvédelem

A fejlesztési koncepcióban a stratégiai céljai között szereplő gazdaság- és iparfejlesztése, és a területi célok között szereplő újraiparosítás és a gazdaság felzárkóztatása légszennyezőanyag terhelések szempontjából veszélyeket jelenthet. A fejlesztések előkészítése során minden esetben törekedni kell az elérhető legjobb technikai szint megismerésére és azoknak megfelelően való tervek kidolgozására. Törekedni kell a megújuló energiahasznosítás széles körű elterjesztésére. A fejlesztési koncepcióba szereplő infrastruktúra hálózatok fejlesztésének realizálása különösen a közlekedési kapcsolatok javulása esetén lehet eredményes a légszennyezőanyag terhelés növekedésének megakadályozásában. A kapcsolatok javulásával látványos javulás is elérhető lokális szinten.

Energiagazdálkodás

Nógrád megye jelentős mennyiségű ásványvagyonnal rendelkezik. A Nógrádi-medence feltárt, 26 úgynevezett mérlegterületen 171,5 millió tonna kitermelhető szénvagyonnal szerepel a hivatalos nyilvántartásban. Ebből külfejtéssel művelhető 2,1 millió tonna. A gazdaságosan kitermelhető szénvagyon ennél kevesebb, de vannak olyan potenciális területek, ahol

gazdaságos szénbányászatot lehetne megvalósítani. A koncepció stratégiai céljai között szerepel az energiahatékonyság korszerűsítése, az energiahatékonyság növelése és megújuló energia alkalmazása. Az ásványkincsekkel való gazdálkodás környezeti szempontjaira vonatkozó intézkedést a koncepció nem tartalmaz.
Rendkívül fontos a biomassza hasznosítása. Az alternatív energiaforrásokon belül a megyének kiemelendő potenciális adottsága a biomassza, melyből legnagyobb mennyiségben a megye erdeiben keletkező dendromassza (tűzifa) áll a rendelkezésre. A biomassza energetikai hasznosításában a fő felhasználási terület a termőterülethez viszonylag közeli fűtési célú hő, valamint a használati meleg víz előállítása, közösségi és egyéni hőtermelő berendezésekben. A szükséges eszközök, berendezések gyártása az újraiparosítás egyik fontos helyi iránya lehet Nógrád megyében, ahol régóta foglalkoznak tüzelőberendezések gyártásával.

7. Határon átnyúló hatások

7.1. A határon átnyúló együttműködések bemutatása

A rendszerváltás utáni időszak kétoldalú kapcsolatait meghatározó **Magyar-Szlovák Alapszerződés 1995 márciusában került aláírásra** Párizsban. A Szerződés a Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság közötti jószomszédi viszonyról és a baráti együttműködésről határozott. A szerződés több pontban érinti a határon átnyúló együttműködés jelentőségét az Európai integrációba való betagozódásunk érdekében. A kétoldalú együttműködés fejlesztésében meghatározó szerepet jelent a szlovákiai magyarság és a magyarországi szlovákság kezdeményező ereje.
Részben ezt célozza a **2001. LXII. számú törvény a szomszédos államokban élő magyarokról.** A törvény egyebek mellett a szlovák oldalon élő magyar nemzetiséghez tartozóknak nyújt támogatást a munkavállalás, az oktatás, a magyar pedagógusok továbbképzése, határon túli civil szervezetek segítése területén.
A Phare támogatásával készült a magyar-szlovák együttműködés kiemelt pontjainak keretet adó **Magyarország-Szlovákia PHARE Határ menti Együttműködési Program**.
Az elmúlt két évtizedben Nógrád Megyére készített területi tervezési dokumentumok határozottan állást foglaltak a magyar és a szlovák határ menti térségek közötti kapcsolatépítés és erősítés mellett. A megye stratégiai célkitűzései között több esetben is külön hangsúlyt kapott a határ menti együttműködés.
Magyarország 1993 és 2000 között hét eurorégiós, határon átnyúló együttműködési megállapodást kötött. Ezek közül öt eurorégió részben, vagy egészében érinti a magyar-szlovák határszakaszt.
A magyar szlovák határszakasz legjelentősebb eurorégiós kezdeményezése a történelmi Nógrád/ Novohrad megye területére kiterjedő Neogradiensis Eurorégió megalakítása, és a Novohrad-Nógrád Geopark volt.
A határon átnyúló együttműködés és a hálózatépítés a területi fejlődés kérdéskörében fokozott jelentőséggel bír a magyar-szlovák határ menti térségekben. Magyarországnak éppen ez a térsége periférikus elhelyezkedéséből is adódóan a kevésbé versenyképes régiók csoportjához tartozik, a határ túloldalán lévő területekhez hasonlóan.

A Neogradiensis Eurorégió létrehozásának alapgondolata éppen ezen célok hatékonyabb megvalósítását szolgálja. Az Eurorégió a történelmi Nógrád-Novohrad megye területét, magyar oldalon Nógrád megye, szlovák oldalon a poltári, nagykürtösi és a losonci járás területét foglalja magába. Az együttműködési szerződés 2000. március 25.-én került aláírásra. Az eurorégió központja Losoncon van, alapítói a salgótarjáni központú **Neogradiensis Régió Egyesület** és a losonci székhelyű **Región Neogradiensis.**

A Novohrad - Nógrád Geopark, mint az UNESCO Globális Geopark Hálózat egyik első nemzetközi (határon átnyúló) Geoparkja 2010. március 27-én a franciaországi Luberonban a szervezet 36. európai tagjaként emelte sorába a Novohrad-Nógrád Geoparkot. Ez egyúttal Magyarország és Szlovákia első, nemzetközileg elismert Geoparkja is.
Az Észak-Déli irányban a füleki Várhegytől a béri andezitoszlopokig húzódó, a történelmi Nógrád Vármegye egy részét, a szétszakadt palóc tájat és közösségeket újra egyesítő Novohrad - Nógrád Geopark az Európa Diplomával elismert Ipolytarnóci Ősmaradványokat és a Világörökség részét képező Hollókőt is magában foglalja.
A megye határ menti térségét érintő két legnagyobb védelem alatt álló területi egység:

Duna-Ipoly Nemzeti Park
A Duna-Ipoly Nemzeti Park 1997-ben alakult, területe 60 676 hektár. A Börzsöny igen változatos táji, geomorfológiai, geológiai, hidrológiai, botanikai, zoológiai és kultúrtörténeti értékekben bővelkedő védett területéből Nógrád megyéhez csak a hegység keleti pereme tartozik. A Nemzeti parknak része az Ipolyszögi Égerláp 106 hektárnyi területtel.

Hollókői Tájvédelmi Körzet
A 141 hektár területű TK a Cserhát dombjai közé zárt Hollókő község és környéke építészeti, gazdálkodási és kulturális hagyományainak megóvására 1977-ben alakult. A tájvédelmi körzet a Cserhát élő falumúzeumát, természeti környezetét: a hagyásfás legelőt, a középkori vármaradvánnyal és a keskenyparcellás öreg szőlőket foglalja magába.
A hollókői Várhegy alatt elterülő Ófalu megőrizte egykori településszerkezetét és a műemléki védettség következtében a régi palóc házak sora élő „falumúzeumot" alkot. A szépségekben gazdag tájba települt kisközség szerkezete speciális észak-magyarországi, nem található hasonló a Kárpát-medencében.
A falu fölé magasodó várrom Nógrád megye számos középkori vára közül a legkisebb, de a legépebben megmaradt. Az Ófalu helyreállítása alapján a települést 1987-ben felvették az UNESCO „Világ Kulturális Öröksége" listájára.

Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet
Az országhatár mellett, Salgótarjánt északi irányból körülölelő Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet 1989-ben létesült. A területbe akkor olvadt be az országos jelentőségű Salgó-vár, a Szilváskő, a Kercseg-völgy, a zagyvarónai Várhegy, a Gortva-völgy, a Bárna-patak és a Zagyva-folyó eredő forrása, mint helyi jelentőségű védett terület. Területe 6619 hektár, ebből 519 hektár fokozottan védett. A Nógrádi-medence legszebb formájú vulkáni képződményét meredek gerincek és mély völgyek tagolják.
A területen 67 védett növényfajt, 247 védett állatfajt tartanak nyilván. Természetközeli élőhelynek minősíthető a terület közel 65%-a. A növénytársulások közül különösen értékesek a szubmontán bükkösök és tölgyesek, a molyhostölgyes bokorerdők, és a sziklagyepek még megmaradt foltjai. A geológiai értékek közül a Salgó, a Kis- Salgó vagy Boszorkánykő, a Szilváskő környéki bányák feltárásai és másodlagos barlangrendszere, valamint az eresztvényi bányák feltárásai feltétlenül kiemelést érdemelnek. A terület eszmei értékét növeli, hogy itt található a Zagyva-folyó eredő forrása.
A történeti múlt emlékeinek ápolása és az értékek bemutatása jól társul az oktató, nevelő munkával. Ehhez kapcsolódik a somoskői Magyarbányán kialakított kőtár; a Boszorkánykőn és a Szilváskőn található geológiai tanösvény.

7.2. A jelenlegi határon átnyúló együttműködések értékelése az eurorégió területét figyelembe véve

Humán erőforrások, településstruktúra, életszínvonal

Erősségek	**Gyengeségek**
- Megfelelő és rendelkezésre álló munkaerő, melynek nagyobb része gazdaságilag aktív népesség, képzett ipari, vasipari, kézműves, mezőgazdasági és erdészeti munkaerő. - A mind nemzeti, mind európai jelentőséggel bíró létező észak-dél és kelet-nyugat tengely miatt megfelelő térszerkezeti pozíció a településhálózat fejlesztése számára. - Kedvező elhelyezkedés a határhoz képest, alkalmas arra, hogy érdeklődést vonzzon a budapesti agglomerációból. - Megfelelő háttér feltételek a települések számára. - Változatos településszerkezet, mely különböző típusú fejlesztések számára alkalmas. - Jó feltételekkel rendelkező központok (Losonc, Salgótarján), melyek lehetőséget teremtenek a határon átnyúló fejlesztésre. - Mind a nyári, mind a téli időszakban megfelelő feltételek a turizmus fejlesztésére az egész területen a jól megőrzött vidéki környezetre és a távoli hegyi falvakra alapozva. - A kialakult határon átnyúló együttműködések alkalmasak hosszú távú tevékenységekre.	- A nemzeti adatokhoz képest a lakosság nem kiegyensúlyozott és nem kedvező korbeli, iskolázottsági és társadalmi összetétele mindkét országban. - Hosszú távú alacsony foglalkoztatottsági arány. - Magas arányú roma népesség, alacsony iskolázottsággal. - Alacsony szociális és életszínvonal a régióban, nagy munkanélküliséggel. - Alacsony városiasodási szint a vidéki települések nagy arányával a régió délnyugati és északkeleti részén. - A turizmus növekedéséhez szegényes és szegmentálódott kínálat, gyenge-közepes kapcsolódó infrastruktúrával.
omaLehetőségek	**Veszélyek**
- Jelentős nagyságú városi területek és nagyszámú lakosság közötti kapcsolatteremtés a határon átnyúló régió közepén, annak észak-déli tengelye mentén - Pásztó, Bátonyterenye,	- A régiót érő társadalmi-gazdasági hatások tovább ronthatják a már kiegyensúlyozatlan demográfiai szerkezetet. - A fiatalok elvándorlása a gazdaságilag fejlettebb régiókba.

Salgótarján, Fülek, Losonc, Poltár. - Átfogó határon átnyúló együttműködés a munkaerőpiac, a kultúra, a turizmus, üzleti kapcsolatok, stb. területén. - A régió további fejlesztése érhető el azáltal, hogy a fennálló fejlesztési tengely könnyű elérhetőséget biztosít a szomszédos gazdasági központok felé. - A falusi turizmus fejlesztése a vidéki településeken. - A hegyi környezet alkalmas a hétvégi turizmusra Budapest környékéről, Miskolcról és az Alföld északi részéről. - A losonci termálvíz felhasználása egészségügyi és pihenési célokra.	- A deviáns jelenségek felerősödése a helyi társadalomban. - További lemaradás az oktatás és az informatika területén. A kis települések visszafordíthatatlanul veszítik el lakosaikat. - Bizonyos településeken a szociális és kulturális problémák erős és együttes megjelenése. - A térszerkezetben kedvező elhelyezkedésű települések elveszítik vonzerejüket a turizmus számára, a szociális és demográfiai problémákból adódóan.

Környezet, természet, tájvédelem

Erősségek	**Gyengeségek**
- A települések viszonylag kevéssé hatottak a természeti környezetre. - Természetvédelmi területekben és kulturális örökségben gazdag régió. - A természet minősége javul a nehézipar visszaszorulása, a természetbarát technológiák és a csökkenő, a mezőgazdaság által okozott természeti beavatkozások miatt. - Elegendő természeti források (ásványok, erdők, stb.). - Minden településen létező, központi kommunális szemét elszállítás. - A természetvédelem területén egyre aktívabb tevékenység a non-profit szervezetek részéről.	- Részleges helyi ivóvíz ellátási hiány és rossz vízminőség a határon átnyúló régió mindkét oldalán. (Ez magyar oldalon csak részben igaz, hiszen több települést érintő vízminőségjavító program is folyik Nógrád megyében) - Fairtás a védett területeken és a gyomok szaporodása. - A hulladék és szennyvízgazdálkodás fejletlen infrastruktúrája. - Súlyos környezeti károk a korábbi nehézipari területeken, erős vízszennyezés, talaj- és ebből következően talajvíz károsodás. - Alacsony szintű határon átnyúló együttműködés a- környezetvédelem területén.
Lehetőségek	**Veszélyek**
- A turizmus fejlesztésének lehetősége a kedvező környezeti és gazdag kulturális örökségből eredően. - Közös áramfejlesztés a létező hőforrásokra és más megújuló energia forrásokra alapozva.	- A környezeti kérdések alacsony prioritása. - A felszíni és a talajvíz veszélyeztetése a gazdasági tevékenységek és a nem megfelelő szennyvíz elvezetési - és tisztítási rendszer miatt. - A közlekedés erősödése veszélyezteti a levegő minőségét. - Nem elegendő költségvetés a közművek fejlesztésére. - Nincsenek revitalizációs programok a szennyezett ipari területek számára. - A határon átnyúló együttműködés hiánya környezeti- kérdésekben.

Közlekedési és műszaki infrastruktúra

Erősségek	**Gyengeségek**
- Előnyös közlekedés-földrajzi helyzet. - A Helsinki folyosók közép-európai csomópontjának közelsége. - Az V. Helsinki folyosó közelsége. - A 21-es főút közlekedési folyosója a legvárosiasodottabb régióhoz csatlakozik: Dél-Szlovákia középső részének fejlesztési és közlekedési tengelye Losoncnál. - A 21-es főút négysávosítása kedvezően hat a főutat keresztező 23-as és 22-es főutak forgalmára. - A gazdasági tevékenységek folytatásához szükséges infrastruktúra igen magas sűrűséggel és kiemelkedő kapacitásokkal rendelkezésre áll, a korábbi nagyipari tevékenységek nyomán. - A lakossági elektromos áram- és ivóvíz ellátás rendelkezésre áll. - A lakossági gázellátást jelentős mértékben kifejlesztették. - Losonc egy természetes, regionális vasúti és közúti fuvarozási csomópontnak tekinthető. - Losonc és Salgótarján térsége a határon átnyúló, illetve azon túleső térség energia és kommunikációs hálózatának csomópontja. - A Kassa-Pozsony széles nyomtávú vasút tervezett nyomvonala érinti Losoncot. - Folyamatosan kiépülő Ipoly hidak által újra kialakuló közúti összeköttetés a folyó két oldala közötti határszakaszon.	- A Hatvan-Salgótarján-Fülek vasútvonal műszaki állapota teljesen elmaradott. - A szennyvízhálózatba bekötött háztartások aránya még mindig nem elég magas. - A 2-es főút közlekedési folyosója mentén nincs nemzetközi vasútvonal, így ebben a közlekedési folyosóban kevés az esély a kombinált fuvarozás megvalósítására. - A vasúti közlekedés aránya alacsony a szállítmányozásban. - Nincs kiépített vasútvonal Ipolyság és Balassagyarmat között. - A 21-es főút határon túli kapcsolata kis kapacitású, zsúfolt szlovákiai utakra vezet.
Lehetőségek	**Veszélyek**
- A határon átnyúló térség gazdasági fejlesztésének érdekében a kedvező közlekedés-földrajzi helyzet kihasználása a 21-es főút folyosójának tudatos fejlesztésén keresztül. - A Pásztó-Bátonyterenye-Salgótarján-Fülek-Losonc urbanizált térség fejlesztéséhez szükséges közlekedési infrastrukturális feltételek kialakítása a 21-es főút folyosóján kétszer két sávos autóút teljes hosszon történő megépítésével. - Szlovákiai oldalon a 21-es főút kapacitás növekedését fogadni képes közúthálózat fejlesztés, elsősorban Zólyomig, ahol az autópálya csatlakozás megoldott.	- A 21-es főút a bővítése után, a szlovákiai oldal útjai láthatóan nem lesznek képesek ellátni az EU-hoz történő csatlakozás és a gazdasági fejlődés miatt megnövekvő forgalmat. - A határ menti területek összehangolt fejlesztése továbbra sem történik meg, állami szintre emelt érdemi, intézményesített együttműködés hiányában.

- A Nógrád megye keleti részén található urbanizált terület és Losonc térsége bevonása a nemzeti, illetve európai gazdasági vérkeringésbe. - Javítani az áruk és utasok szállításának feltételeit a kelet-nógrádi városiasodott térségben a Hatvan- Salgótarján-Fülek-Losonc vasútvonal újjáépítésén keresztül. - A kombinált szállítmányozás feltételeinek megteremtése a Hatvan-Salgótarján-Fülek-Losonc vasútvonal újjáépítése által. - A szintbeni közúti és vasúti kereszteződések fejlesztése. - A Pozsony-Ipolyság-Balassagyarmat-Losonc-Kassa vasútvonal befejezésének lehetősége a jelenleg még hiányzó - Sahy (Ipolyság) és Balassagyarmat közötti - összeköttetés megépítésével. - Az Ipoly szemközti oldalain található települések összekötése további új hidak megépítésével.	

Gazdasági struktúra

Erősségek	**Gyengeségek**
- A területi gazdaság erősítését, azon belül jelentős ipari fejlesztéseket indukáló felzárkóztató tervezés kezdődik a térségekben. - Az ipar jelentős és meghatározó szerepet játszik a térség gazdaságában. - Az ipari fejlődés megújuló alapokra helyeződik. - Kialakult az ipari vállalkozások anyagi és műszaki bázisa. - A nem fémes nyersanyagok rendelkezésre állnak. - Nemzetközi szintű kiállítási és kongresszusi központ Losoncon. - Szabad kapacitások az építőiparban. - A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma növekszik. - A környezetvédelmi, látogatható geológiai területek fontos vonzóerőt jelentenek a turisták számára. - A határ két oldalán elhelyezkedő salgótarjáni és losonci kistérségek hasonló kulturális és gazdasági adottságokkal rendelkeznek, melyeken keresztül egymást erősítik.	- Az ipar kevéssé változatos és alacsony szinten képes hozzáadott értéket teremteni. - A válság végzetessé lassította, az amúgy is lassan haladó ipari szerkezetváltást. - Alacsony termelékenység és vállalkozói versenyképesség, elmaradott technológiák alkalmazása miatti alacsony hatékonyság az ipari vállalkozások körében. - A turisták rendelkezésére álló szállás lehetőségek csak mérsékelt igényeket elégítenek ki. - Alacsony szintű nemzetközi turizmus. - Alacsony beruházói érdeklődés az egész térség iránt. - A munkanélküliek aránya magasan az országos átlag felett van mindkét oldalon. - A kis- és középméretű vállalkozások alacsony aránya és tevékenységi szintje. - A szolgáltatási szektor alacsony aránya és termelékenysége. - A mezőgazdaság válságban van. - A hagyományos bányászatra és nehéziparra épülő helyi gazdaság versenyképessé alakításának sikertelensége kudarcélményt

- A gazdag természeti és kulturális örökség további vonzerőt jelent a turisták számára.	hagyott maga után. - A hagyományos ipar válsága kedvezőtlen képet alakított ki a térségről. - Az összehangolt és kitartó imázs alkotás, illetve térség marketing tevékenységek alacsony színvonala.
Lehetőségek	**Veszélyek**
- A gazdasági fejlődés több munkalehetőséget eredményez. - A közlekedési infrastruktúra fejlődésének eredményeképpen a térség pozíciója sokkal jobban megerősödik a beruházók szemében. - A gazdag kulturális örökségnek és a vonzó természeti környezetnek köszönhetően, egy szervezett kínálat fejlesztési programon keresztül megindulhat a turizmus fellendülése. - A helyi gazdaság meghatározó ágazatainak (ipar, kereskedelem) fellendülése a szolgáltatási szektor fejlődését fogja maga után vonni. - A helyi gazdaság és infrastruktúra fejlesztése jó lehetőséget nyújt a magyar-szlovák, határon átnyúló gazdasági és regionális fejlődés fokozására. - Az egymást erősítő gazdaságfejlesztési és határon átnyúló együttműködési folyamatok elősegíthetik, hogy a losonci és salgótarjáni agglomerációs területek egy dinamikus, határon átnyúló, városias térséggé váljanak, egy, még közép-európai szinten is jelentős új fejlődési pólust alkotva. - Lehetőség egy, közös Losonc-Salgótarján-Pásztó gazdasági övezet létrehozására (Neogradiensis gazdasági Övezet formájában). - Az alábbi iparágak válhatnak a gazdasági fejlődés húzóerejévé a térségben: üveg- és műanyag ipar, gépipari alkatrészgyártás, fémipari megmunkálás, ipari berendezések gyártása. - A Varsó - Katowice - Budapest- Adria folyosó meg fog épülni, így Losonc és Salgótarján gazdasági térsége megerősödik, és kétirányú gazdasági áramlat középpontjában fog elhelyezkedni.	- Amennyiben Nógrád megye nyugati és keleti részének gazdasági fejlődése túlzottan kiegyenlítetlenné válna, nem lesz mód a Losonc-Salgótarján együttműködés nyújtotta lehetőségek kihasználására a szlovák partner teljes körű együttműködése és a losonci térség fejlődése ellenére sem. - A folyamatban levő autópálya fejlesztések a hasonló helyzetben levő térségek számára lehetővé teszik, hogy az ország gazdasági középpontja és egyéb fejlett EU-s térségek gyorsabban megközelíthetővé váljanak. - Előfordulhatnak olyan politikai változások, melyek lehetetlenné tehetik vagy akadályozhatják a határon átnyúló gazdasági és regionális fejlesztést, illetve együttműködést, így a többszázezer lakossal rendelkező salgótarjáni és losonci fejlődő térség által nyújtott lehetőségeket nem lesz könnyű felhasználni beruházások számára. - A beruházó tőke földrajzilag távolabbi területeket választ – néhány esetben ezek a régiók jobb imázzsal is rendelkeznek -, így a térséget elkerüli a gazdasági fejlesztés. - A gazdasági válság negatív hatással van a mindennapi élet feltételeire, amelyek így együtt újonnan kialakuló és erősödő, negatív szociális és demográfiai folyamatokat idéznek elő, mint például a tartós munkanélküliség megnövekedését, a csökkenő létszámú és fokozottan öregedő lakosságot, valamint a romák szociális és gazdasági integrációja még nehezebbé válását. - A hosszan tartó válság eredményeként a térség egyre kevésbé válik vonzóvá a magánbefektetők, kormányzati fejlesztések számára, valamint a magyar-szlovák együttműködés szempontjából. - A szükséges közlekedési infrastruktúra fejlesztéseket átütemezik, vagy visszavonják.

7.3. A határ mentiség szerepe Nógrád megye gazdaságában

A magyar-szlovák államhatár két oldalán elterülő, saját országában periférikusan fekvő, a külső segítségre és a belső erőforrás mozgósítására fokozottan ráutalt gazdasági nehézségekkel küzdő térség gazdasága párhuzamosan működik és próbálkozik egymás mellett a fejlődés útjára jutni, miközben az egymás irányába forduló kapcsolatok szintje olyan alacsony, hogy alig játszik szerepet a megyék gazdaságában. Pedig a határon átnyúló gazdasági kapcsolatokban jelentős tartalékok vannak, melyek új, belső energiát vihetnek a térség fejlődésébe. A gazdasági együttműködésnek a jelenleginél akár nagyságrendekkel nagyobb volumene alakulhat ki – a tradíció megvan a határon átnyúló térségi együttműködésre – az együttműködésre a készség és az érdeklődés mindkét részről intézményi és vállalkozói szinten is megvan
A helyzetet minősíti, hogy minimális létszámú szlovákiai munkaerő dolgozik Nógrád megye vállalkozásainál. Általában jellemző, és a kapcsolatok fejlesztésének legfőbb gátja, hogy a vállalkozóknak nincs ismerete a szlovák oldali üzleti-beruházási lehetőségekről, holott a Salgótarjáni székhellyel működő Szlovák-Magyar Kamara jelentős aktivitást fejt ki e kölcsönös tájékoztatás érdekében. További visszatartó erő az eltérő adó-, vám- és jogrendszer, illetve a különböző engedélyeztetési eljárások ismeretének hiánya, és bürokratikus volta.

Jellemző, hogy napjainkig elsősorban a kereskedelemben nyert teret az együttműködés, a határ menti városokban – Balassagyarmaton, Salgótarjánban – viszonylag jelentősebb a szlovákiai bevásárló turizmus, ugyanakkor másik oldali üzletnyitások igen ritkák, esetlegesek. Közös termelési vagy termékfejlesztési együttműködésre is kialakult néhány biztató kapcsolat: pl. gyümölcsalapanyagot szállítanak Nógrád megyéből Szlovákiába, faalapanyagot szállítanak Szlovákiából magyarországi feldolgozókhoz, olajos szennyeződéseket biotechnológiával eltávolító közös magyar-szlovák kisvállalkozás működik, szlovák építőipari vállalkozás működik Nógrádban, stb., de ezek számosan kevesek.

Nógrád megye gazdaságának irányultságát egyelőre alapvetően meghatározza a Budapest közelség, észak felé pedig lezárja az országhatár. A vállalatok – bár elvileg nyitottak az együttműködésre, a gyakorlatban alig keresik a kooperáció lehetőségét. A jövő útja azonban a határok formálissá válása és a közös érdekeltségű és vonzású gazdasági terek együttműködése, szoros összefonódása. Nógrád megye esetében ez a mindig is elsődleges Budapest-orientáltság mellett a határ menti térségek gazdaságának a közös érdekek meghatározását és a lehetőségek kihasználását jelenti.

A gazdasági kapcsolatok intézményesítése

A megyében – fölismerve a határon átnyúló gazdasági kapcsolatokban rejlő lehetőségeket – megkezdődött azok intézményi szintű támogatását, elősegítését szolgáló rendszerek kialakítása. Elsődleges cél a témakörben jellemző információhiány enyhítése. Az intézményes fejlesztés fő szereplői a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Szlovák-Magyar Tagozata, illetve a Nógrád Megyei Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (NMRVA), mindkettő Salgótarjáni központtal működik.

A Kamara Szlovák-Magyar Tagozatának fő feladata a határon átnyúló gazdasági kapcsolatok elősegítése. Ezen belül olyan információs bázist építettek ki, amely a szlovák oldali üzleti lehetőségekkel, jogrendszerrel, szabályozással kapcsolatos információk napra kész szolgáltatását biztosítja a vállalkozók részére.

A NMRVA aktív kapcsolatokat ápol szlovákiai, vállalkozásfejlesztésben érintett szervezetekkel, akikkel többek között e-inkubátorházat működtetnek, amely feladata az üzleti információk és üzleti lehetőségek közvetítése több nyelven (www.ebin.eu). E kapcsolatok elsősorban a közös lehetőségek és érdekek föltárására irányulnak, illetve a kölcsönösen meglévő információhiány enyhítését célozzák.

Közlekedési folyosók, fejlődési tengelyek

Nógrád megyét több nemzetközi útvonal érinti, melyek közül néhány a Neogradiensis eurorégió közlekedési tengelyét is képezi. Az úgynevezett Helsinki megállapodás rögzítette a Közép-Kelet-Európai közúthálózat fejlesztési elképzeléseit. A megye déli határát érintő M3. autópálya, az V. sz. Helsinki folyosó – Budapest-Ungvár-Lvov – részét képezi. Erről ágazik le a 21. sz. főút, mely a megye keleti térségét és a 2. sz. főút, mely a megye nyugati térségét tárja fel. Mindkét főút elsődlegesen a megye budapesti kapcsolatát biztosítja, ugyanakkor a Neogradiensis eurorégió É - D irányú főútvonala. Az utóbbi egyben a Helsinki folyosókat kiegészítő TINA[1] hálózat Budapest-Besztercebánya-Krakkó tengelye.
Mindkét út fontosságát jelzi, hogy a 2. sz. főút az országos koncepciókban, a 21. sz. főút a régió és a megye koncepciójában gyorsforgalmi úttá fejlesztését irányozza elő. A Szlovák Köztársaság Területfejlesztési Koncepciójában a közlekedési fejlesztési tengelyekre vonatkozóan két elképzelés szerepel:

- A policentrikus változat a Pozsony-Kassa tengely viszonylatban az északi (Zsolnán, Poprádon áthaladó), és a déli (Nyitrán, Léván, Zólyomon, Losoncon áthaladó) vonalat egyaránt 1. fokú tengelyként jelöli meg. A 2-es út folytatásába eső Zólyom-Parassapuszta vonal csupán 3. fokú tengely, míg a 21-es út folytatásába eső Zólyom-Losonc szakasz 1. fokú, a Losonc Somoskőújfalu szakasz 2. fokú tengelyként van megjelölve.
- A hárompólusú változat a Pozsony-Kassa kapcsolat fő irányának a déli változatot jelöli meg. Ebben a változatban a Zólyom-Losonc-Somoskőújfalu szakasz 1. fokú, a Zólyom Parassapuszta szakasz 2. fokú fejlesztési tengely. E két tengely további fejlesztése egyaránt fontos Nógrád megye fejlődése szempontjából.
- A 21-es út fűzi föl Pásztót, Salgótarjánt, Bátonyterenyét, Füleket és Losoncot. Salgótarján mint megyeszékhely és mint Nógrád megye ipari-gazdasági-intézményi centruma, a megye legurbanizáltabb térsége. Erre a tengelyre fűződik fel a megye legnagyobb népességkoncentrációja, valamint a határon túli szlovákiai terület legjelentősebb központja Losonc is. E két város együttműködéséből indulhat el a Neogradiensis legnagyobb volumenű határon átnyúló gazdasági együttműködése. A 21-es út fejlesztése a magyar oldalon a Salgótarjáni, Pásztói és Bátonyterenyei kistérségek vonatkozásában mintegy 130 ezer, a Losonci és a Poltári járások tekintetében mintegy 65 ezer ember megélhetését támogatja közvetlenül, de hatással lesz az Ózdi és a Pétervására kistérségek, illetve a rimaszombati járás lakossága életminőségére is.
- A 2-es út fűzi föl Rétságot, a megye legkorszerűbb iparával rendelkező városát, és biztosítja Budapest elérhetőségét a megye második városa, Balassagyarmat, illetve Szécsény számára is. A három magyar oldali kistérség mintegy 90 000 fős lakossága mellett a szlovák oldalon a Nagykürtösi járás 28 ezer lakosa érintett az út fejlesztésével.
- A megye fejlődésének másik fontos eleme – kiemelten a Salgótarján-Bátonyterenye térséget, és beleértve a határ túloldalán fekvő Losoncot is – a 81. sz. vasútvonal, mely a XIX. sz.-ban az egész nagytérség gazdasági fejlődését alapozta meg, Budapesttől Zólyomig terjedően. Mai állapotában komolyabb teherszállításra egyáltalán nem képes, de személyszállításra is csak olyan színvonalon, ami messze elmarad a kor követelményeitől.

[1] Transport Infrastructure Needs Assistment

Az Eurorégió közös társadalmi - gazdasági fejlesztési programja törekvéseinek, a határ menti együttműködés fejlesztésének a kedvező határátlépési feltételek adják a legfőbb támogatást. A határok átjárhatósága a gazdasági és kulturális együttműködés terén jelentenek helyzeti előnyt, egyben megalapozza a majdani, határokat formálissá alakító közös EU tagság idejére a kapcsolatok bővülésének lehetőségét.
A Neogradiensis Eurorégió határszakaszán a határátkelő helyek mind számukban, mind funkciójukban kedvező adottságúak. Három olyan határátkelőhely van (Parassapuszta, Balassagyarmat, Somoskőújfalu), ahol semmilyen korlátozás nincs a nemzetközi áru- és személyforgalom lebonyolódása előtt. Kedvezőtlen ugyanakkor a Szécsényi kistérség helyzete, hiszen határ menti fekvése ellenére egyetlen határátkelőhely sincs területén.
A határátkelés fejlesztése ennek ellenére folyamatos programként szerepel az Eurorégió közös feladatai között.

7.4. Az eurorégió szlovák oldala

A Neogradiensis Eurorégió szlovákiai területe a Besztercebányai kerület déli részén, a Nagykürtösi, Losonci és a Poltári járásban helyezkedik el. A térségre jellemző a magas munkanélküliség, mely helyenként a 27 %-ot is eléri.

Település	Lakosság száma	Terület km2	Foglalkoztatottak átlagszáma	Munkanélküliek aránya %
Breznóbánya	66182	1265	13206	15
Besztercebánya	112810	809	75648	6
Zólyom	67829	759	18870	9
Gyetva	34104	475	6448	12
Korpona	23034	585	4817	16
Selmecbánya	17006	278	8260	13
Garamkereszt	48509	532	13809	13
Žarnovica	27879	426	5189	15
Kisrőce	40970	730	7781	30
Rimaszombat	82106	1471	13778	35
Losonc	73086	771	14707	27
Poltár	23598	505	3966	25
Nagykürtös	46876	849	8757	29

Forrás: Losonci Járási Hivatal, 2013. augusztus

1996 óta a népesség száma csökkenést mutat, mely összefügg az életkori összetétellel és az elvándorlással.

A térség legnagyobb nemzeti kisebbsége a magyar, amely zömében a határ mentén, az Ipoly folyó völgyében él, a Besztercebányai kerületen belül aránya kb. 13 %, a déli járásokban kb. 33 %.
A térség gazdasági, kulturális és szellemi központja Losonc városa, ahol jellemző a jelentős tradíciókkal rendelkező gyártók jelenléte, mely tény magában hordozza a fokozott vállalkozási kedvet és az új ipari övezetek kialakításának feltételeit. A városban kihelyezett egyetemi oktatás működik, s a nagyszámú középiskolának köszönhetően az országos átlagnál magasabb a középiskolai érettségivel rendelkezők száma.
A térség vízellátása kedvezőtlen, a településeknek 66 %-a rendelkezik közművesített ivóvízellátással, míg a csatornázás illetve szennyvíztisztítás a településeknek csak a 28 %-ban van megoldva.
Az Ipoly vízgyűjtőjének 2/3-a Szlovákiában, 1/3-a Magyarországon található, ezért a két ország Európai Uniós integrálódása feltételezi a vízgyűjtőterület kezelésének a kölcsönös, és közös megoldását. A probléma kezelésére léteznek programtervek a magyar és a szlovák oldalon (pl.: az Ipoly folyó revitalizációs terve), amelyek leszögezik, hogy mindkét ország kulcsfontosságúnak tekinti a szennyvíztisztítást, ill. a fenntartható vízgazdálkodást.
A Besztercebányai kerületen belül a fő közlekedési irány a déli területen Ny-K irányú első fokú fejlesztési tengely mentén az E571-es út. Losonc közúti közlekedésben betöltött jelentőségét éppen ennek az útnak és a Losoncot Salgótarjánnal összekötő 71-es számú főútnak a kereszteződése adja. Az E571-es út Zólyom-Losonc szakasza az ország legfrekventáltabb útszakasza, mivel észak-déli és kelet-nyugati közlekedésben is használatos. Az E571-es út Zólyomnál kereszteződik az E77 számú főútvonallal, amely É-D irányú közlekedési főtengelye Közép-Szlovákiának.
A vasúti közlekedés a térségben már több, mint 130 éves múltra tekint vissza. Itt volt az első vasúti szakasz, amely Budapestet a Felvidékkel, azaz a mai Szlovákia területével összekötötte (1867-ben avatták). Ez a szakasz kapcsolódik Szlovákia déli 160-as számú (Pozsony-Kassa) vonalához.
A Losonc-Salgótarján tengely csaknem másfél évszázada, mint természetes közlekedési folyosó jött létre, amelyen keresztül kapcsolódik a szlovákiai 71-es számú főút a magyarországi 21-es számú főúton keresztül az M3-as autópályához.

Az érintett három járás a gazdaság struktúráját, szerkezetét tekintve mezőgazdasági-ipari térség. Az iparstruktúra differenciáltságát tekintve Losonc és környéke rendelkezik a legjobban diverzifikált iparral. A szilikátipar mellett további jelentős ágazat az élelmiszeripar, ezt követi a gépipar és könnyűipar.
A szilikátprogram (SIHOZ = Silikátová hospodárska zóna – Szilikát Gazdasági Övezet) a Szlovák Ipari- és Kereskedelmi Kamara losonci regionális irodájának nagyszabású programja. Filozófiáját az adja, hogy a szlikátok hasznosítása visszatérést jelent a természetes anyagokhoz, és a 3. évezred modern technológiáihoz alapanyagként szolgálhatnak (pl. kerámia, üveg, építőipari kőgyapt, környezetvédelemben használatos abszorpciós anyagok stb.), s lényegében nincs konkurenciájuk a szlovákiai ipari környezetben. A térségben megtalálható a nyersanyagpotenciál, a termelési tradíció és a kvalifikált munkaerő, amely a program sikerének biztos záloga.

Losonc tekinthető a déli járások közül a középfokú oktatás központjának. Felsőfokú kihelyezett oktatás a Besztercebánya megye déli járásaiban csak Losoncon található. Három szlovákiai egyetemnek van kihelyezett kara a városban (mezőgazdasági, tanárképző és közgazdasági karok).

A NEOGRADIENSIS EURORÉGIÓ TÉRSÉGFEJLESZTÉSI PROGRAMJA

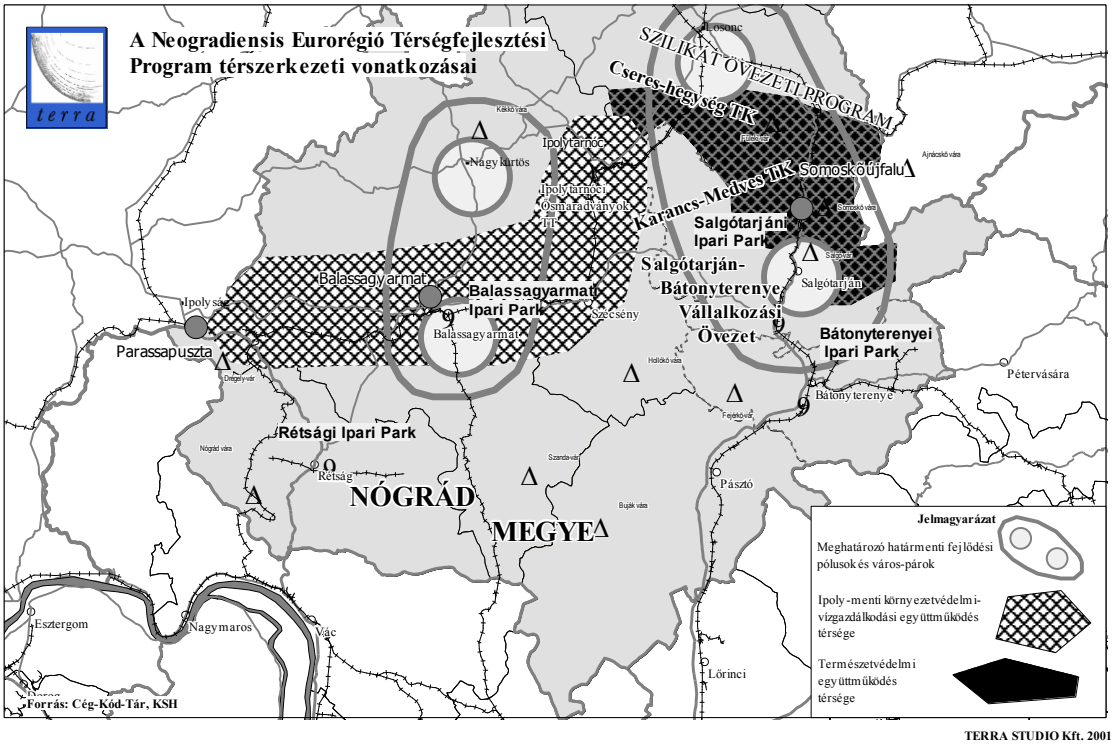

A Nógrád Megyei Területfejlesztési Koncepció (2014-2020) határon átnyúló hatásai

Határon átterjedő Környezeti hatások

Környezeti tényezők	**Várhatóan fellépő környezeti hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Levegő minősége (országhatáron átterjedő hatása nem jelentős)	- Porszennyezés növekedése; - légszennyezőanyag kibocsátásnak a növekedése; - közlekedésből adó légszennyezőanyag kibocsátás növekedése.	- Környezetbarát technológiák telepítése; - környezetbarát termelési technológiák támogatása; - energetikai rendszerek korszerűsítése; - környezetbarát szállítási módok alkalmazása, elkerülő utak használata.
Felszíni és felszín alatti vizek mennyiség és minősége	- Vizek gazdasági eredetű szennyezésének növekedése; - vizek agrárgazdasági eredetű szennyezése (elnitrátosodás);	- Környezetbarát technológiák telepítése.
Hulladékgazdálkodás	- országhatáron átterjedő hatása nem prognosztizálható.	

Társadalmi hatások

Társadalmi tényezők	**Várhatóan fellépő társadalmi hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére**
Népesség területi elhelyezkedése	- A határ mindkét oldalán jelenlévő, negatív migrációból adódó népességfogyás magyarországi oldalon csökkenthető. Közös fejlesztésekkel kiterjeszthető. Mindkét térség határterületén nagy számban jelen lévő cigány kisebbséghez tartozó népcsoportok problémáinak kezelés szükségszerűen hatékony munkát követel. A nógrádi terv határon át nyúló hatást nem indukál.	- Az elkülöníthető tájiterületek igényeinek feltérképezése, a lakosság jelentősebb problémáinak beazonosítása célirányos, közös beavatkozásokat igényel.
Foglalkoztatás	- Magyar oldalon várható az adottságoknak megfelelő foglalkoztatók betelepülése. - Meglévő munkahelyek megtartása, új munkahelyek létesítése. - Foglalkoztatási szint emelkedése. A program nem hat a szlovákiai foglalkoztatási viszonyokra.	- Munkahelyteremtő, illetve munkahely megtartó támogatások ösztönzése. - Képzési programok. - Vállalkozói készség támogatása. - Szociális gazdaság segítő fejlesztése mindkét oldalon, a határon átnyúló programok keretében.
Szabadidős tevékenységek, rekreáció feltételei	- Szabadidős, rekreációs, kulturális lehetőségek bővülését mindkét országban generálja Nógrád megye programja.	- A két megyei önkormányzat konkrét összegeket különítsen el éves költségvetésében határon átnyúló közösségi-kulturális aktivitásokra.
Népesség életminősége, egészségi és szociális állapota	- A népesség életminőségét, egészségi és szociális állapotának javulását csak a hazai oldalon támogatja a program.	- Vonzó városi, illetve vidéki környezet kialakítása. - Tudásalapú és szociális alapú munkahelyek egyidejű létrehozásának ösztönzése mindkét oldalon.
Társadalom biztonságérzete	- A határ túl oldalára kiterjedően nem javítja a megyei terv az itt élők biztonságérzetét.	- Közösségek határon átnyúló együttműködésével, célirányos programokkal javítható a kétoldali helyzet.

Gazdasági hatások

Gazdasági tényezők	Várhatóan fellépő gazdasági hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások csökkentésére
Térszerkezet	- **Kelet-Nógrád**-ban érdemi együttműködéssel kibontható egy közép-európai léptékkel is mérhető gazdasági övezet Pásztótól-Losoncig terjedően. A terület infrastrukturális és urbanizáció sűrűsödése erre jó lehetőségeket kínál. A fejlesztési koncepció erősíti ezt a távlati célt, de önmagában nem tudja hatékonyan előre vinni, legfeljebb csak egyoldalúan megalapozni. - **Nyugat-Nógrádban** a Rétsági-, a Balassagyarmati, és a Szécsényi Járások területén elsősorban a kereskedelmi együttműködések, és a környezet állapotának fejlesztése lehet az együttműködések területe.	- Határon átívelő, komparatív előnyöket felmutató területfejlesztés megtervezése világos célok mentén.
Településrendszer	- nem releváns	- nem releváns
Természeti erőforrások	- A két terület természeti erőforráskészletét a 21. század új technológiáinak fényében újra kell értelmezni, különösen a barnaszén (Salgótarjáni-, Bátonyterenyei-, Nagykürtösi Járások), és más nem fém ásványok területén, valamint a bőségesen rendelkezésre álló biomassza területén. - A megyei koncepció erősíti a területen eddig elért eredményeket (Noegradiensis/Novohrad Eurorégióban és a Nógrád/Novohrad Geopark tevékenységei).	- Az együttműködési terület továbbfejlesztése rendkívüli, hosszú távon ható eredményeket hozhat mindkét fél számára.
Ipar és kereskedelem térbeli szerkezete	- A két határ menti terület, a meglévő különbözőségeik	- - Az iparfejlesztés

	ellenére is jelentős hasonlóságokat és fejlődésükben komparatív előnyöket hordoz. A felismerések megszülettek, de kibontásuk, realizálásuk várat magára. A megyei fejlesztési koncepció akkor fejtheti ki határon átnyúló hatását, ha az összehangolásra kerül Besztercebánya megye fejlesztési programjával.	fókuszálása azokra az ágazatokra és településekre, amelyek rendelkeznek a megfelelő alapokkal és adottságokkal az ipartelepítéshez. - Vállalkozói együttműködések további ösztönzése. Magyar-Szlovák együttműködési program kidolgozása és ütemezése.
Mezőgazdaság	- A terület alultervezett része a megyei koncepciónak, mert azt elsősorban a Vidékfejlesztési és mezőgazdasági program vetíti előre. A megfogalmazottak csak közvetten hatnak a határ túloldalára.	- - Az ágazati együttműködés területeit bele kell vonni a Magyar-Szlovák együttműködési programba.
Erdőgazdálkodás	- Közvetett hatásokkal lehet számolni.	-
Túrizmus	- A kínálati rendszerek fejlesztése összefogottan történik, a területen jelentős előrelépések és eredmények vannak. - Látogatók számának növekedése. - Turizmusból származói bevételek emelkedése.	- A turizmus multiplikatív hatásainak (jövedelemtermelő, foglalkoztatási, vállalkozásfejlesztési, - imázs alakító, gazdasági szerkezet átalakító hatások) támogatása. A kijelölt utak továbbfejlesztése.
Vízgazdálkodás	- A koncepció nem tervez határon átnyúló hatást.	- Közös vízgazdálkodási program indítása lehetséges.
Térség eltartó képessége és versenyképessége	- Egyoldalú célok fogalmazódnak meg.	- Minden közös gazdasági együttműködés növeli a térségek eltartó képességét és versenyképességét.
Műszaki infrastruktúra	- A műszaki infrastruktúra minőségi fejlődése az Ipoly hidak építése terén volt az elmúlt években. - Gazdag lehetőségeket kínál a közút, a vasút, a kerékpárút hálózat, és a repülőtér fejlesztés. A terv nem nevesít erre célokat	- Hatékony környezetgazdálkodás feltételrendszerének fejlesztése. - A műszaki infrastruktúrák építése során lehetőleg meglévő nyomvonalak használata. - A környezeti terhelés minimalizálásának fő

		szempontként történő megjelenése.
Energiaellátás	- A koncepció a megye energiafüggőségének csökkentését célozza meg.	- - Alternatív, megújuló energiatermelés fejlesztése a mindkét terület adottságaira alapozva.

A hatások értékelése, amennyiben a tervezett cél nem valósul meg

Környezeti szempont

Az ipartelepítések elmaradása a környezetre kedvező hatással lehet, mert környezetterhelés nem fokozódna. A közúti forgalom növekedésének elmaradásával a légszennyezettség mértéke nem növekedne. Az ipartelepítések megvalósítása területfoglalással, termőföldkivétellel valamint az élőhelyek fragmentáltságának növekedésével jár. A keletkező hulladék mennyisége nem veszélyezteti a lerakók befogadó kapacitását, a csökkent idegenforgalmi érdeklődés mérsékli a környezet terhelését.
Azonban az épített környezet és kulturális örökség elmaradó fejlesztése a védendő értékek pusztulását, torzuló városképet vetít maga elé, mely közvetve a társadalmi szempontokra is hatást gyakorol.

Társadalmi szempont

A két megye határ menti területét is magába foglaló dél-szlovákiai, és észak-magyarországi térség, a balkáni országok csatlakozásáig az egy főre eső nettó jövedelmet, és az egy főre eső GDP-t figyelembe véve, az Európai Unió legszegényebb térsége volt. Az európai nagytérségi tervek pejoratív „rozsdaövezetként” jelölték térségünket.
Az összehangolt jövőbeni tervezések, fejlesztések, és célzott külső, ugyancsak összehangolt forrásszerzések nélkül a határ két oldala nem lesz képes eltérni a múltjába zárt trendektől.
A határon átnyúló tervezett és összehangolt együttműködések nélkül részleges sikerekkel számolhatunk a terület eltartó képességének javulás, a szociális viszonyok javulás, és a gazdasági potenciál bővülése terén.

Gazdasági szempont

A két határ menti terület energetikai, ipari, kereskedelmi együttműködései kínálnak nagy fejlődési lehetőségeket. Ezek elmaradása, elodázása kölcsönös hátrányokkal jár. A határ menti területek relatív bezártsága, kapcsolódás mentes önmagában való léte gazdasági visszaesést gerjesztő hatású. A negatív hatások egyszerre gazdasági-társadalmi-környezeti temészetűek lehetnek. A megyei fejlesztési koncepció akkor fejtheti ki határon átnyúló hatását, ha az összehangolásra kerül Besztercebánya megye fejlesztési programjával.

Javaslatok a Nógrád Megyei területfejlesztési Koncepció (2014-2020) program elfogadása utáni határon átnyúló tevékenységekre

Nógrád megye jelenlegi társadalmi és gazdasági helyzetének értékelése, a fejlesztés alapjául szolgáló tendenciák és jellemzők feltárása és a bemutatott problémák kijelölik egy új magyar-szlovák határon átnyúló fejlesztési program célrendszerét.
Az elmúlt tíz évben történt tervezési és együttműködési tevékenységek megérlelték az időt a közös tervezési kérdések áttekintésére.

A Nógrád Megyei Területfejlesztési Koncepció (2014-2020) elfogadása után ki kell jelölni egy új együttműködés kereteit, amelynek az alábbi területekre kellene kiterjednie:

- Határon átnyúló üzleti együttműködés, üzleti szolgáltatások fejlesztése
- Oktatás, szakképzés, kultúra határon átnyúló vonatkozású fejlesztése
- Turizmus fejlesztése
- Infrastruktúra, határon átnyúló energia rendszerek fejlesztése
- Egészségügyi és szociális együttműködés fejlesztése
- Határon átnyúló közös területi tervezés

A határon átnyúló térségfejlesztési program megvalósításának célja a gazdaság hatékonyabb működtetése és ezáltal az életminőség javítása a határ mindkét oldalán. A megvalósítás eszköze a határon átnyúló együttműködés, feltétele, hogy a határ ne állja útját semmilyen előremutató, a közös gazdasági érdek érvényre jutását szolgáló kezdeményezésnek.

Melléklet

1. sz. melléklet
A környezet védelméért felelős szervek az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet 7.§ (1) bekezdésének megfelelően a környezeti értékelés konkrét tartalmának és részletezettségének megállapításához nyújtott szakmai véleménye

(2504)

Ide: 2013 OKT. 25

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI KORMÁNYHIVATAL

ÉPÍTÉSÜGYI ÉS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL
ÁLLAMI FŐÉPÍTÉSZ

(Másolva Sné) 2013. 10. 28.

Ügyiratszám: BOD/01/1234-2/2013
Kérjük, válaszlevelükben hivatkozzanak ügyiratszámunkra!
Ügyintéző: Gergely Péter
Telefon: (46) 512-961

Hiv. szám: 15-215/2013.
Ügyintézőjük: -
Tárgy: Nógrád Megye Területfejlesztési koncepciójával kapcsolatos SKV vélemény.

BECSÓ ZSOLT
Nógrád megyei Közgyűlés elnök
részére

Salgótarján
Rákóczi út 36
3100

Nógrád Megyei Önkormányzati Hivatal Salgótarján
Érk.: 2013 OKT 29
Szám: 15-250 Mell:
Ea.:

Tisztelt Elnök Úr!

A *2/2005.(I.11) Korm. rendelet (továbbiakban R.) 1. § (2) 1. számú melléklet 1. pontja* alapján, a [1996. évi XXI. tv. 23. § (1) bekezdés szerinti] területi tervek a **környezeti vizsgálat lefolytatására kötelezett tervek** körébe tartoznak, ezért annak **elkészítése kötelező.**

A **R. 7. § (1) szerint környezeti értékelés konkrét tartalmának** és részletezettségének (a továbbiakban: tematika) **megállapításához - az épített környezet védelme szempontjából** - a következő **tájékoztatást adom**: A R. 4. sz. mellékletében foglalt általános követelmények szerint kialakított tematika tervezetén túl, annak kiegészítését az épített környezet védelmére kiterjedően nem tartom szükségesnek.

Miskolc, 2013. október 14.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatalának Miskolc Állami Főépítésze

Bernáth Mihály
hivatalvezető
állami főépítész

3525 Miskolc, Városház tér 1.
Telefon: (36-46) 512-971 E-mail:allami.foepitesz@borsod.gov.hu Honlap:www.kormanyhivatal.hu/borsod

2013 OKT. 17

NÓGRÁD MEGYEI KORMÁNYHIVATAL
NÉPEGÉSZSÉGÜGYI SZAKIGAZGATÁSI SZERVE

Iktatószám: XIII-R-071/00448-4/2013
Ügyintéző: Feketéné Dr. Zeke Ildikó
Telefon: 32/521-703

Tárgy: Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciója
Hivatkozási szám: 15-225/2013.

2013. 10. 17

Becsó Zsolt Elnök Úr részére,
Nógrád Megye Önkormányzata Közgyűlése
Salgótarján
Rákóczi út 36.
3100

Nógrád Megyei Önkormányzati Hivatal Salgótarján
Érk.: 2013 OKT 2.
Szám: 15-240 Mell:
Ea.:

Tisztelt Elnök Úr!

Hivatkozva fenti számú megkeresésére a Nógrád Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerve az *egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról* szóló 2/2005.(I.11.) Kormányrendelet 4. § (2) bekezdése szerint a 2. számú melléklet alapján – a hatáskörébe tartozó szempontokat figyelembe véve – az alábbi észrevételeket teszi Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciójával kapcsolatban.

- A Kormányrendelet 2. számú melléklet 1./e) pontja, miszerint a tervnek van-e és milyen mértékben jelentősége a környezettel kapcsolatos közösségi jogszabályok szempontjából. Nórád Megye Területfejlesztési Koncepciója, 2014-2020 Javaslattevő fázisa olyan általános célokat, részcélokat és terveket fogalmaz meg (pl. barnakőszén bányászat esetleges újraindítása, egészséges élelmiszer, tiszta ivóvíz, helyi energiaellátás környezetkímélő biztosítása) melyek részletes kidolgozása és annak végrehajtása során a hatályban lévő környezettel kapcsolatos (hulladékgazdálkodási, vízgazdálkodási, stb.) jogszabályokat figyelembe kell venni.
- A Kormányrendelet 2. számú melléklet 2./d) pontja alapján vizsgálni kell, hogy a terv okozhat-e olyan környezeti változásokat, melyek az emberi egészségre, a környezetre kockázatot jelentenek. Mivel a Koncepció egésze – összhangban az Európa 2020 Stratégiával – kifejezett figyelmet fordít a környezet védelmére, ezért megvalósítása kedvező változásokat eredményez.

Salgótarján, 2013. október 17.

Nógrád Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerve Megyei Tisztifőorvos Salgótarján

Tisztelettel:

Dr. Surján Orsolya
megyei tisztifőorvos

3100 Salgótarján, Rákóczi u 36.
Levelezési cím: 3100 Salgótarján, Pf. 141. Tel: (32) 521-701 Fax: (32) 520-831
e-mail: titkarsag.nograd@emr.antsz.hu web: www.nmkh.hu

HEVES MEGYEI
KORMÁNYHIVATAL
ERDÉSZETI IGAZGATÓSÁGA

Nógrád Megyei Önkormányzati Hivatal
Salgótarján
Érk.: 2013 OKT 25.
Szám: 15-240 Mell:
Ea.:

Iktatószám: HEG/EI/8210-2/2013

Becsó Zsolt úr
Elnök

Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlése
Salgótarján
Rákóczi út 36.
3100

Tárgy: Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciója 2014-2020

Tisztelt Elnök úr!

Hivatalomnak Nógrád megye erdőterületei vonatkozásában van hatásköre és illetékessége.
Áttanulmányozva a mellékelt helyzetértékelést az alábbi véleményt adom:

A Kormány 1110/2004.(X.27.) Korm. határozatával kihirdetett Nemzeti Erdőprogram 3. pontjának megfelelően Magyarország erdőterülete a mezőgazdasági területek erdősítése (erdőtelepítés) révén évről-évre nő. Nógrád megyében, az ország legerdősültebb megyéjében ugyan az országos átlagtól elmaradó mértékű az erdőterület növekedése, de enyhe növekedést Nógrádban is regisztráltunk.

A környezeti szempontból lényeges információkat tartalmazó Helyzetfeltárás munkaanyag 32. táblázatában és a hozzá kapcsolódó 60. ábrán a 2000. évre vonatkozó erdőterület mértékén feltehetőleg téves adat szerepel.
A táblázat szerint a megye erdőterülete a 2000-2011. évek alatt 103.841 ha-ról 98.620 ha-ra, mintegy 5.200 ha-ral csökkent, mely a valóságnak nem felel meg.

A megye erdőterületeinek alakulását az alábbi táblázat szemlélteti:

Év	Összes erdőtervezett terület* (ha)	Faállománnyal borított terület (ha)
2011.06.17.	102.292	98.620
2012.06.27.	102.378	98.766
2013.07.11.	102.789	99.098

Forrás: Országos Erdőállomány Adattár

3300 Eger, Szövetkezet út 4 - 3301 Eger Pf.: 41 - Telefon: +36 (36) 510-570 - Fax: +36 (36) 510-597
E-mail: heves-erdeszet@nebih.gov.hu - Honlap: www.kormanyhivatal.hu/hu/heves

*Az összes erdőtervezett terület magába foglalja az egyéb részleteket (erdőgazdálkodási tevékenységet közvetlenül szolgáló földterület, pl.: tisztás, rakodó, nyiladék stb.) is.

Némi pontatlanság van a megye faállomány-viszonyai leírásában is, mely a 6. oldal 3. bekezdésében a kocsánytalan tölgy uralkodó szerepét és a „cserállomány megritkulását" emeli ki.
A legnagyobb területi hányadot az akácosok foglalják el (29,0 %), ezt követik a cseresek (22,6 %). A kocsánytalan tölgyesek (14,3 %), gyertyános-kocsánytalan tölgyesek (6,9%) sajnos csak jóval kisebb térmértékben vannak jelen a leírtnál.

A 17. oldal 2. bekezdése leírása szerint Nógrád megyében az állami tulajdon részaránya 62,8%. A faállománnyal borított területek közül az állami tulajdonú erdőterület: 55.045 ha (2013.07.11.), melynek aránya helyesen 55,5%.

Eger, 2013. október „21".

Szabó Szilárd
igazgató

NÓGRÁD MEGYEI KORMÁNYHIVATAL
FÖLDHIVATALA

2013 OKT.

Ügyiratszám: 10.120-2/2013.
Ügyintéző: Sulyán Péter Gábor
Telefon: 30/698-1355
E-mail: sulyan@takarnet.hu

Tárgy: Véleményezés.
Hiv. szám: 15-217/2013.

Nógrád Megyei Önkormányzat

Becsó Zsolt
Elnök Úr részére

Salgótarján
Rákóczi út 36

3100

Nógrád Megyei Önkormányzati Hivatal
Salgótarján
Érk.: 2013 OKT 25
Szám: 15-247 Mell:
Ea.:

Tisztelt Elnök Úr!

A ***Nógrád Megyei Kormányhivatal Földhivatalához*** megküldött, **Nógrád Megye Területfejlesztési koncepciója, 2014-2020.** tárgyú véleménykérésre – a melléklet dokumentáció áttanulmányozása alapján – a következő **véleményt** adom:

Mint az a csatolt dokumentációból is kitűnik, **Nógrád megye** területén viszonylag kevés a termőföldként hasznosítható terület – főként a jó minőségű termőföld – így ezek **mennyiségi védelme** kiemelt szempontként kell, hogy szerepeljen a fejlesztések tervezése során. Ezért a környezeti értékelés konkrét tartalmának megállapításánál ezt javaslom figyelembe venni, és részletezni, hogy a területfejlesztési koncepcióban felvázolt fejlesztési célok végrehajtása **miként érinti a még meglévő termőföldeket, főként a jó minőségű termőterületeket**.

Tájékoztatom továbbá ezzel kapcsolatosan, hogy a *termőföld védelméről szóló 2007. évi CXXIX. törvény (*a továbbiakban: *Tfvt.) 11. § (1) bekezdése* értelmében termőföldet más célra csak kivételesen – elsősorban a **gyengébb minőségű termőföld** igénybevételével – lehet felhasználni. A *Tfvt. 11. § (2) bekezdése* alapján az **átlagosnál jobb minőségű termőföldet** más célra hasznosítani csak időlegesen, illetőleg **helyhez kötött igénybevétel** céljából lehet. A *Tfvt. 11. § (4) bekezdésében* foglaltak szerint az igénybevételt az indokolt szükségletnek megfelelő **legkisebb területre** kell korlátozni. Települések belterületének bővítése (termőföld belterületbe vonása) esetén a *Tfvt. 15. § (4) bekezdése* alapján figyelemmel kell lenni arra, hogy a belterületbe vonási kérelem **elutasítási oka lehet**, ha az érintett termőföldek **nem szomszédosak** a belterületi földrészletekkel, továbbá a kérelmezett, **átlagosnál jobb minőségű termőföldek mellett gyengébb minőségű termőföldek** is szomszédosak a belterülettel.

A koncepció tartalmával kapcsolatosan **kifogás, illetve egyéb észrevétel – termőföld mennyiségi védelme szempontból – nem merült fel.**

Salgótarján, 2013. október 15.

Tisztelettel:

Nógrád Megyei Kormányhivatal Földhivatala 1. Salgótarján

Juhászné Tóth Éva
hivatalvezető

ORSZÁGOS KÉMIAI BIZTONSÁGI INTÉZET

Főigazgató

1097 Budapest, Nagyvárad tér 2.
Telefon: (06-1) 476-1195, (06-1) 476-1100* Fax: (06-1) 215-2732 E-mail: okbi@okbi.antsz.hu

Nógrád Megyei Önkormányzat
Közgyűlésének Elnöke

Salgótarján
Rákóczi út 36.
3100

Iktatószám: KNHF-22020-2/2013
Hivatkozási szám: 15-220/2013
Tárgy: Környezeti hatásvizsgálat

Tisztelt Cím!

Levelét, amelyben a Nógrád Megyei Területfejlesztési Koncepciójával kapcsolatos álláspontunkat kéri, megkaptuk. Mivel azonban a levél a 2/2005. (I.11.) Korm. rendeletre hivatkozva megállapítja, hogy a Területfejlesztési Koncepció készítéséhez kötelező a környezeti vizsgálat lefolytatása, az eljárásban nem az Országos Kémiai Biztonsági Intézet, hanem az Országos Tisztifőorvosi Hivatal, és érintettség esetén az Emberi Erőforrások Minisztériuma illetékes részt venni.
Az Országos Kémiai Biztonsági Intézet az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I.11.) Korm. rendelet 1.§ (3.) bekezdése hatálya alá eső tervek esetében, *érintettség* esetén tartozik a véleményezésre bevonandó államigazgatási szervek közé, a 3. sz. melléklet II/2. pontja szerint.

Hatáskör hiányában Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciójával kapcsolatban nincs álláspontunk.

Kérem, szíveskedjenek tekintetbe venni, hogy a**z eljárás további szakaszában az intézet nem kíván részt venni, ennek megfelelően az egyeztetési dokumentáció papír alapú hordozón történő megküldésétől is eltekintünk.**

Abban az esetben, ha az Országos Kémiai Biztonsági Intézet törvényben és rendeletekben meghatározott feladataihoz kapcsolódó problémák merülnek fel, –konkrét kémiai biztonsági kérdésekben– készséggel állunk rendelkezésükre.

Budapest, 2013. szeptember 25.

Tisztelettel:

Dr. Major Jenő
főigazgató

ORSZÁGOS KÉMIAI BIZTONSÁGI INTÉZET BUDAPEST FŐIGAZGATÓ

ÁNTSZ

ÁLLAMI NÉPEGÉSZSÉGÜGYI ÉS TISZTIORVOSI SZOLGÁLAT
Országos Tisztifőorvosi Hivatal

Iktatószám: KEF-19360-2/2013.
Tárgy: Véleményezés, Nógrád megye
területfejlesztési koncepciója
Előadó: Debreczeni-Lázár András
Telefon: (06-1) 476-1100/2830
Válaszadás esetén kérem, a fenti iktatószámra hivatkozni szíveskedjék.

2013. 10.
(Másolva Snel)

Hivatkozási szám: 15-219/2013.

Becsó Zsolt
megyei közgyűlés elnöke

Nógrád Megyei Önkormányzat

Salgótarján
Rákóczi út 56.
3100

Nógrád Megyei Ö... ányzati Hivat... Salgóta...
Erk.: 201... 22
Szám: 243

Tisztelt Elnök Úr!

A 15-219/2013. számú levelében történt megkeresésére, Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciója Stratégiai Környezeti Vizsgálatával kapcsolatosan az alábbi tájékoztatást és véleményt adom:

Nógrád megye természetes gyógytényezők tekintetében – földtani okok miatt – az ország más megyéihez viszonyítva alulreprezentált. A helyzetfeltáró munkaanyagban említett sóshartyáni Jódaqua gyógyvíz mellett a mátraszőllősi Meleg-forrás „Betyárok Vize" néven ásványvízzé minősített vize szerepel az Országos Tisztifőorvosi Hivatal nyilvántartásában. Mindkét víznyerőhely védett vízbázist csapol meg, a felszínen védőterület kijelölésére nincs szükség.

A szakmai vélemény kiadására az OTH hatáskörét és illetékességét az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet 8. § (3) bekezdés a) pontja és 3. számú melléklet II. 2. h) pontja állapítja meg.

Budapest, 2013. október 15.

ORSZÁGOS TISZTIFŐORVOSI HIVATAL

Dr. Szabó Enikő
helyettes országos tisztifőorvos

Cím: 1097 Budapest, Albert Flórián út 2-6. (volt Gyáli út 2-6.) – Levelezési cím: 1437 Budapest, Pf. 839.
Telefon: +36 1 476 1100 – E-mail: tisztifoorvos@oth.antsz.hu

KÖZÉP-DUNA-VÖLGYI KÖRNYEZETVÉDELMI, TERMÉSZETVÉDELMI ÉS VÍZÜGYI FELÜGYELŐSÉG

Kérjük, válaszában hivatkozzon iktatószámunkra!

Ikt. sz.: KTVF: 28558-3/2013. Tárgy: Nógrád megye területfejlesztési koncepció 2014-2020 környezeti értékelés tartalmának meghatározása

Előadó: Spanyár Dániel, Kelemen Zoltán Hiv. szám: 15-224/2013.

2013. 10. 21.

Becsó Zsolt
Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlésének Elnöke

Nógrád Megyei Önkormányzat

Nógrád Megyei Önkormányzati Hivatal Salgótarján
Érk.: 2013 OKT 22.
Szám: 15-242 Mell:
Ea.:

Tisztelt Elnök Úr!

Nógrád megye területfejlesztési koncepció 2014-2020 környezeti értékelés tartalmának meghatározása tárgyában

a Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség (a továbbiakban: Felügyelőség) *a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól* szóló 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet, valamint *a környezetvédelmi, természetvédelmi, vízügyi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről* szóló 347/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet 34. § (1) bekezdés c) pontja alapján

az alábbi véleményt adja:

A területfejlesztési koncepció készítésénél tekintettel kell lenni arra, hogy annak tartalma ne veszélyeztesse a természeti értékeket, a környezeti, tájképi elemeket, az emberi egészséget, az életminőség környezeti feltételeit. Ennek érdekében a koncepcióhoz kapcsolódó környezeti értékelés tartalmát úgy kell meghatározni, hogy az a jelenleg érvényben lévő környezetvédelmi, táj- és természetvédelmi, valamint vízügyi jogszabályokkal összhangban legyen.

A környezeti értékelés konkrét tartalmának és részletezettségének meghatározásához *az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról* szóló 2/2005 (I. 11.) Korm. rendelet 4. számú mellékletében meghatározott tartalmi követelményeken túl a Felügyelőség egyéb tartalmi elemekre javaslatot nem kíván tenni.

Budapest, 2013. október 16.

Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség Budapest

Dolla Eszter
igazgató

Levelezési cím: 1447 Budapest, Pf.: 541 E-mail: kozepdunavolgyi@zoldhatosag.hu
Telefon 478-44-00, Telefax: 478-45-20 Honlap: http://kdvktvf.zoldhatosag.hu
Zöld Pont Iroda: 1072 Budapest, Nagydiófa u. 10-12.

Nógrád Megyei
Katasztrófavédelmi Igazgatóság
Igazgató

H-3100 Salgótarján, Szent Flórián tér 1.
Tel: (36-32) 521-030 Fax: (36-32) 521-031 e-mail: nograd.titkarsag@katved.gov.hu

503/0976(3)-

2013. 10. 2[illegible]

Szám: 12.3/371-2/2013/HAT

Tárgy: Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciója
Ügyintéző: Garai Levente tű. szds.
Telefon: 06-32-521-036

Becsó Zsolt Úr!

Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlésének Elnöke

Salgótarján

Nógrád M[illegible]i Önkormányzati Hivatal Salgótarján
Érk.: 2013 OKT 21
Szám: 15-241 Mell:
Ea.:

Tisztelt Elnök Úr!

Az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet 7. § (1) előírása alapján hatóságom, mint a környezet védelméért felelős szerv a súlyos ipari balesetek megelőzésére kiterjedően jogosult és köteles szakmai véleményt kialakítani.

A hatóságom hatáskörébe tartozó iparbiztonsági szakterület három ágazatra tagozódik, melyek esetében a következőket javaslom figyelembe venni:

1. veszélyes üzemek: Nógrád megyében jelenleg sem alsó, sem felső küszöbértéket elérő veszélyes üzem nem működik. Küszöbérték alatti üzemből négy működik a megyében, ezek mindegyike hatósági kontroll alatt áll, kettőnek folyamatban van a katasztrófavédelmi engedélyezése. A szakterület megfelelően szabályozott, a jelenlegi állapottal kapcsolatosan a Koncepció módosítását nem tartom szükségesnek.

2. veszélyes áruszállítás: mint a Koncepcióból is megállapítható, Nógrád megyében is jelentős méretékű az átmenő áruszállítás, ezen belül a veszélyes áruszállítás, melynek közel 100 %-a a közutakon történik. Ezen áruszállítás ellenőrzése ugyanakkor a megye keleti részében az úthálózatból, illetve a parkolóhelyek hiányából adódóan problémásnak tekinthető. A 21-es számú úton a déli irányba haladó forgalom biztonságosan ellenőrizhető mind a Salgótarjáni ipari parknál, mind a Mátraszőlősi parkolónál, ugyanakkor az északi irányba haladó forgalom biztonságos ellenőrzése nem hajtható végre parkolók, megállóhelyek hiányában. Az úthálózat fejlesztésénél mindenképpen célszerűnek látom a 21-es út északi irányba tartó sávja mellett is a megfelelő parkolóhelyek kialakítását.

3. létfontosságú rendszerelemek védelme (kritikus infrastruktúra): a szakterület jogi szabályozóinak megalkotása folyamatban van, ezek megjelenése és hatályba lépése után tudunk csak állásfoglalást kialakítani a témában.

Köszönettel vettem megkeresését, amennyiben Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciója kialakítása ügyében bárminemű hatóságomat is érintő változás áll be, kérem hatóságom ismételt megkeresését.

Salgótarján, 2013. október 17.

Tisztelettel:

Bereczk György tű. ezredes
igazgató

Készült: 2 pld.
1 pld: 2 lap
Kapja: 1. Irattár
2. Címzett (Személyes kézbesítés)

MAGYAR BÁNYÁSZATI ÉS FÖLDTANI HIVATAL
BUDAPESTI BÁNYAKAPITÁNYSÁG

BBK/2791-2/2013

Hiv.szám: 15-218/2013.

Nógrád Megyei Önkormányzati Hivatal
Salgótarján
Érk.: 2013 OKT. 11
Szám: 15-235 Me.
Ea.:

Ügyintéző: Németh Károly
Földtani- és Adattári Osztály
☎: (06-1) 373-1811
E-mail.: karoly.nemeth@mbfh.hu

Tárgy: szakvélemény
Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciójáról

Nógrád Megyei Önkormányzat
Közgyűlésének Elnöke

3100 Salgótarján
Rákóczi út 36.

A Nógrád Megyei Önkormányzat megküldte Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciójának dokumentációját, véleményezésre a Budapesti Bányakapitányhoz (továbbiakban: Bányakapitányság).

A Bányakapitányság a dokumentációt a 2/2005. (I.11.) Korm. rendelet 3. számú melléklet II.2. *g)* pontja értelmében földtani, ásványvagyon-védelmi szempontból áttanulmányozta, és ez alapján az alábbi szakvéleményt adja.

Földtani, ásványvagyon-védelmi, bányászati szakkérdésekkel a dokumentáció *1.2. ah) energiaforrások* című fejezete foglalkozik. A dokumentáció helyesen állapítja meg, hogy a nógrádi szénbányászat visszafejlesztése, majd leállása nem az ásványvagyon elfogyása miatt következett be. A megyében még mindig jelentős, az ásványvagyon mérlegben szereplő szénvagyon található. Ennek kitermelhetőségét, energetikai vagy vegyipari felhasználhatóságát további gazdaságossági vizsgálatok dönthetik el.

A Bányakapitányság megjegyzi, hogy a megye területén jelenleg többféle építőipari nyersanyagot és egyéb speciális ásványi nyersanyagot (kavics, homok, téglaagyag, andezit, cementipari mészkő, homokkő, riolittufa, kovaföld, tűz- és saválló agyag) bányásznak. A működő bányák közül jelenleg 10 db bányában folyik termelés.

A Bányakapitányság a szakvéleményt a 2/2005. (I.11.) Korm. rendeletben biztosított jogkörében eljárva adta ki.

Budapest, 2013. október 8.

Dr. Szabados Gábor bányakapitány nevében és megbízásából:

Kókay Ágoston
Földtani- és Adattári Osztály
osztályvezető

BUDAPESTI BÁNYAKAPITÁNYSÁG

1145 Budapest, Columbus u. 17-23.
✉: 1591 Budapest, Pf.: 310.
E-mail: bbk@mbfh.hu

Ügyfélfogadás:
kedden 8-tól 12 óráig
csütörtökön 14-től 15 óráig

☎:(06-1) 373-1800
🖷:(06-1) 373-1810

2. sz. melléklet

A környezet védelméért felelős szervek az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet 8.§ (1) bekezdésének megfelelően a környezeti értékelés véleményeztetése során nyújtott szakmai véleménye

123

2014. JAN. 16

Országos Környezetvédelmi Tanács

Főtitkár

Nógrád Megyei Önkormányzati Hivatal Salgótarján
Érk.: 2014. JAN. 20
Szám: 10-14 Mell:
Ea.:

Becsó Zsolt
elnök úr részére

Nógrád Megyei Önkormányzat
Közgyűlésének Elnöke

Üi.sz.: 15-305/ 2013.

Tisztelt Elnök Úr!

Köszönettel megkaptuk értesítésüket arról, hogy készül Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepciója, 2014-2020., a megyei önkormányzat - 2011. évi CLXXXIX. törvényben meghatározott - területrendezési,- terület és- vidékfejlesztési, valamint koordinációs feladatkörében.

A területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009 (X.6.) kormányrendeletben a területi tervek elfogadási rendjéről szóló részben, a 22. §-ban, a véleményezésre jogosultak között valóban fölsorolja az Országos Környezetvédelmi Tanácsot, ám

a Környezetvédelmi törvény 43. § (1.) bekezdés, valamint a 2/2005 (I.11.) Korm. rendelet szerint a megyei területrendezési és területfejlesztési tervekhez készített hatásvizsgálatokat az OKT nem véleményezi – csupán a regionális és országos terveket és az azok Stratégiai Környezeti Vizsgálatát összegző Környezeti Jelentéseket.

Mindezekkel együtt is, a Nógrád Megyei Területfejlesztési Koncepció (2014-2020) Területi Hatásvizsgálat dokumentum áttekintése eredményeképpen megállapítható, hogy az – amint a szakhatóságok véleményében is megfogalmazódott – a jogszabályi előírásoknak megfelelő, körültekintően szerkesztett, jó minőségű döntéstámogató összefoglaló.

Budapest, 2014. Január 16.-án.

A Testület nevében és megbizásából:

Dr. Bulla Miklós

OKT Titkárság: 1011 Budapest, Iskola u. 8.
Postacím: 1394 Bp. Pf. 351.
Telefon: 4878-543; -542;-538. Fax: 4878-510.
E-mail: okttitk@vm.gov.hu

MAGYAR BÁNYÁSZATI ÉS FÖLDTANI HIVATAL
BUDAPESTI BÁNYAKAPITÁNYSÁG

BBK/3594-2/2013

Nógrád Megyei Önkormányzati Hivatal Salgótarján Hiv.szám: 15-299/2013.
Érk.: 2014 JAN. 16
Szám: 10-2 Mell:
Ea.:

Ügyintéző: Németh Károly
Földtani- és Adattári Osztály
☎: (06-1) 373-1811
E-mail.: karoly.nemeth@mbfh.hu

Tárgy: szakvélemény
Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepció (2014-2020) Területi Hatásvizsgálat 2013

Nógrád Megyei Önkormányzat

3100 Salgótarján
Rákóczi út 36.

A Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlésének Elnöke megküldte Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepció (2014-2020) dokumentációit, véleményezésre a Budapesti Bányakapitányhoz (továbbiakban: Bányakapitányság).

A Bányakapitányság a dokumentációt a 2/2005. (I.11.) Korm. rendelet 3. számú melléklet II.2. *g)* pontja értelmében földtani, ásványvagyon-védelmi szempontból áttanulmányozta, és ez alapján az alábbi szakvéleményt adja.

A Területi Hatásvizsgálat dokumentáció hatásvizsgálatokat bemutató táblázataiban mind a környezeti hatások, mind a társadalmi hatások tekintetében a földtani és ásványvagyont nem releváns környezeti hatásként tárgyalja a területfejlesztési koncepció szempontjából.

A megyében még mindig jelentős szénvagyon található az ásványvagyon-nyilvántartás szerint. Ezt a tényt a gazdasági hatások táblázat természeti erőforrások fejezeténél a dokumentáció figyelembe vette, mint amivel 15 éves fejlesztési távlatban esetleg számolni kell, felhasználási lehetőségeit pedig az új technológiák alapján újra kell értelmezni.

A Bányakapitányság a szakvéleményt a 218/2009. (X.6.) Korm. rendeletben, és a 2/2005. (I.11.) Korm. rendeletben biztosított jogkörében eljárva adta ki.

Budapest, 2014. január 13.

Dr. Szabados Gábor bányakapitány nevében és megbízásából:

Kókay Ágoston
Földtani- és Adattári Osztály
osztályvezető

1145 Budapest, Columbus u. 17-23.
✉: 1591 Budapest, Pf.: 310.
E-mail: bbk@mbfh.hu
Ügyfélfogadás:
kedden 8-tól 12 óráig
csütörtökön 14-től 15 óráig
☎:(06-1) 373-1800
🖷:(06-1) 373-1810

Nógrád Megyei Önkormányzati Hivatal Salgótarján
Érk.: 2014. JAN. 20.
Szám: 10-12 Melléklet
Ea.:

NÓGRÁD MEGYEI KORMÁNYHIVATAL
NÉPEGÉSZSÉGÜGYI SZAKIGAZGATÁSI SZERV

Iktatószám: NOR/071/00081-2/2014.
Ügyintéző: Váczi Ferenc
Telefon: 32/521-714

Tárgy: Nógrád Megye Területfejlesztési koncepció 2014-2020. – Területi hatásvizsgálat
Hivatkozási szám: 15-297/2013.
Melléklet:

Becsó Zsolt Elnök Úr részére
Nógrád Megye Önkormányzatának Közgyűlése

Salgótarján
Rákóczi út 36.
3100

Tisztelt Elnök Úr!

Az egyes tervek és programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005.(I.11.) Korm. rendelet (továbbiakban: rendelet) 8.§ (1) bekezdése alapján küldött megkeresésére az alábbi szakmai véleményt adom:

„Nógrád Megye Területfejlesztési Koncepció (2014-2020) Területi Hatásvizsgálat 2013." című dokumentumot áttekintve az abban foglaltakkal népegészségügyi szempontból egyetértek az alábbi kiegészítéssel:

A hulladékgazdálkodás tárgyában kizárólag csak a szilárd hulladékkezelés kérdése érintett, holott a megyében jelentős gondot okoz, a közüzemi csatornahálózattal nem rendelkező települések-településrészek illetve közüzemi csatornahálózatba bekötéssel nem bíró építmények szennyvízelhelyezése (folyékony hulladék), ártalmatlanítása.

A hatásvizsgálati dokumentum 7.2. pontjában „Környezet, természet, tájvédelem" címszó alatt a gyengeségek között említi a részleges helyi ivóvíz ellátási hiányt és rossz vízminőséget az országhatáron átnyúló régió mindkét oldalán.
Ez a megállapítás a magyar oldalon csak részben igaz. Cered, Zabar és Szilaspogony településeken valóban létezik vízminőségi probléma, azonban vízminőségjavító program keretében elvi vízjogi engedéllyel rendelkeznek a probléma kiküszöbölése érdekében.
A vízszolgáltatás korlátozására viszont az elmúlt években soha nem került sor, a kutakból kitermelt mennyiség minden időjárási körülmény között elegendőnek bizonyult a szolgáltatás zavartalan ellátására.

Salgótarján, 2014. január ~~20.~~ 15

Tisztelettel:

Dr. Surján Orsolya
megyei tisztifőorvos

3100 Salgótarján, Rákóczi út 36.
Levelezési cím: 3100 Salgótarján, Pf. 141. Tel: (32) 521-701 Fax: (32) 520-831
e-mail: titkarsag.nograd@emr.antsz.hu web: www.nmkh.hu

NÓGRÁD MEGYEI KORMÁNYHIVATAL
FÖLDHIVATALA

Nógrád Megyei Önkormányzat Hivatal Salgótarján
Érk.: 2014 JAN. 06
Szám: 10-3 Mell:
Eaz.:

2014 JAN. 03

Ügyiratszám: 10.005-2/2014.
Ügyintéző: Sulyán Péter Gábor
Telefon: 30/698-1355
E-mail: sulyan@takarnet.hu

Tárgy: Véleményezés.
Hiv. szám: 15-292/2013. és 15-301/2013.

2014.01.03.

Nógrád Megyei Önkormányzat

Becsó Zsolt
Elnök Úr részére

Salgótarján
Rákóczi út 36.

3100

Tisztelt Elnök Úr!

A ***Nógrád Megyei Kormányhivatal Földhivatalához*** megküldött, fenti számú, a **Nógrád Megyei Stratégiai Programmal** összefüggő **Stratégiai Környezeti Vizsgálattal** és a **Nógrád Megyei Területfejlesztési Koncepcióval** összefüggő **Területi Hatásvizsgálattal** kapcsolatos beadványokra – a melléklet dokumentáció alapján – a következő **véleményt** adom:

A **Stratégiai Környezeti Vizsgálat** és a **Területi Hatásvizsgálat** tartalmával kapcsolatban termőföldvédelmi szempontból **kifogást nem emelek**; azonban – a *10.120-2/2013.* számon előzetesen kiadott nyilatkozatomban foglaltak **fenntartása** mellett – **javaslom**, hogy a tervezett ipari fejlesztések (főként a zöldmezős beruházások) során azon földterületek kerüljenek felhasználásra, melyeket **már korábban ilyen célra belterületbe vontak**, illetve a települési rendezési tervekben **ipari célra tervezettek,** mivel így csökkenthető további termőföldek igénybevétele. Mindemellett az **átlagosnál jobb minőségű termőföldek** ilyen jellegű felhasználása mindenképp **kerülendő**.

Salgótarján, 2014. január 3.

Juhászné Tóth Éva hivatalvezető távollétében és megbízásából, tisztelettel:

Nógrád Megyei Kormányhivatal Földhivatala I. Salgótarján

Bata Tibor
földügyi osztályvezető

3100 Salgótarján, Május 1. út 41. Telefon: (32) 441-270, Fax: (32) 441-064, E-mail: salgotarjan_m@takarnet.hu

NÓGRÁD MEGYEI
KORMÁNYHIVATAL

NÖVÉNY- ÉS TALAJVÉDELMI IGAZGATÓSÁGA
2660 Balassagyarmat, Mártírok útja 78.

Iktatószám: NO-F/01/**12-2/2**/2014.

Tárgy: Nógrád Megyei Területfejlesztési Koncepció (2014-2020) Területi Hatásvizsgálat 2013. című dokumentum előzetes véleményezése

Hiv. szám: 15-303/2013.

Telefon: 35/501-370

Ügyintéző: ifj. Nagy V.

Melléklet: - db

A Nógrád Megyei Kormányhivatal Növény- és Talajvédelmi Igazgatósága, mint első fokú talajvédelmi hatóság Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyülésének Elnöke megkeresésére az alábbi

SZAKHATÓSÁGI VÉLEMÉNY-t

adja a mellékelt dokumentumok alapján, a **Nógrád Megyei Területfejlesztési Koncepció (2014-2020) Területi Hatásvizsgálat 2013.** című dokumentumhoz.
A benyújtott dokumentációból megállapítottam, hogy az elkészült Koncepció talajra, mint környezeti elemre gyakorolt hatása jelentős mértékű, a fenntartható talajhasználat elveinek megfelelő.
A véleményezési eljárás további szakaszaiban hatóságunk részt kíván venni.

INDOKOLÁS

Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyülésének Elnöke megkereséssel fordult Igazgatóságunkhoz, a **Nógrád Megyei Területfejlesztési Koncepció (2014-2020) Területi Hatásvizsgálat 2013.** című dokumentum előzetes véleményezése érdekében.

A mellékelt dokumentációt áttekintve megállapítottam, hogy az abban foglaltak a megye teljes területét lefedően, hét év időintervallumban, a fenntartható talajhasználat, mezőgazdasági termelés, illetve a termőföld más célú hasznosításai (beruházás, belterületbe vonás, stb.) tekintetében fogalmaznak meg elérendő célokat. Tekintettel a célok teljes körűségére illetve az időbeni kiterjedésre (középtáv), azok hatását a talajra jelentősnek és kedvezőnek értékelem.

A hatásvizsgálati dokumentációban foglaltakkal szemben talajvédelmi szempontból kifogást nem emelek.

Szakhatósági véleményemet az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet 8. § (3) bekezdésében foglaltak illetve a 3. melléklet II.2. e) pontja alapján adtam ki.

Balassagyarmat, 2014. január 20.

Nógrád Megyei Kormányhivatal Növény- és Talajvédelmi Igazgatósága 1. Balassagyarmat

Puszta Gergely
igazgató

Kapják:
1) Nógrád Megyei Önkormányzat (3100 Salgótarján, Rákóczi út 36.) – tértivevénnyel illetve
2) a fojegyzo@nograd.hu elektronikus levélcímre, elektronikusan
3) Irattár

2660 Balassagyarmat, Mártírok útja 78.
Levelezési cím: 2662 Balassagyarmat, Pf.3
Tel: (35) 501-370; Fax: (35) 501-371; E-mail: nograd-nti@nebih.gov.hu

Ikt. Vide u. Területf. - Gazd. 4

2014 JAN. 17

Nógrád Megyei Önkormányzati Hivatal Salgótarján
Érk.: 2014 JAN. 21
Szám: 10-17 Mell:
Ea.:

KÖZÉP-DUNA-VÖLGYI KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS TERMÉSZETVÉDELMI FELÜGYELŐSÉG

2014.01.20

Kérjük, válaszában hivatkozzon iktatószámunkra!

Ikt. sz.:	KTF: 196-1/2014.	Tárgy:	Nógrád Megye területfejlesztési koncepció /2014-2020/ – vélemény
Előadó:	Barna Tamás	Hiv. szám:	15-296/2013.

Nógrád Megyei Önkormányzat
Salgótarján

Becsó Zsolt
Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnöke részére

Tisztelt Elnök Úr!

Nógrád Megye területfejlesztési koncepció /2014-2020/ véleményezése tárgyában

a Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség (a továbbiakban: Felügyelőség) környezetvédelmi, táj- és természetvédelmi, valamint vízvédelmi szempontból *az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról* szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet 8. § (3) bekezdése, valamint a *környezetvédelmi, természetvédelmi, vízvédelmi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről* szóló 481/2013. (XII. 17.) Korm. rendelet [a továbbiakban: 481/2013. (XII. 17.) Korm. rendelet] 39. § (1) bekezdése c) pontja alapján

az alábbi véleményt adja:

A véleményezésre benyújtott tájékoztatásban leírt területi hatásvizsgálattal szemben a Felügyelőség **táj- és természetvédelmi, hulladékgazdálkodási, zaj- és rezgésvédelmi, levegőtisztaság-védelmi, valamint vízvédelmi szempontból kifogást nem emel.**

Tájékoztatásul közöljük, hogy 2014. január 1.-től hatályba léptek azok a kormányrendeletek, amelyek a környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi hatásköröket módosítják. A 481/2013. (XII. 17.) Korm. rendelet és *a vízügyi igazgatási, valamint a vízügyi hatósági feladatokat ellátó szervek kijelöléséről* szóló 482/2013. (XII. 17.) Korm. rendelet 15. § (1) bekezdése alapján, a vízügyi feladatokat a Közép-Duna-völgyi Vízügyi Hatóság veszi át.

Jelen vélemény nem helyettesíti a tervezett fejlesztések megvalósításához szükséges engedélyek beszerzését, illetve a Felügyelőség, mint környezetvédelmi, természetvédelmi és

Levelezési cím: 1447 Budapest, Pf.: 541 E-mail: kozepdunavolgyi@zoldhatosag.hu
Telefon: 478-44-00, Telefax: 478-45-20 Honlap: http://kdvktvf.zoldhatosag.hu
Zöld Pont Iroda: 1072 Budapest, Nagydiófa u. 10-12.
Ügyfélfogadás: hétfőtől csütörtökig: 9⁰⁰ – 16⁰⁰-ig, péntek: 9⁰⁰ – 12⁰⁰-ig
Ügyintézői ügyfélfogadás: hétfő, szerda: 9⁰⁰ – 12⁰⁰, 13⁰⁰ – 16⁰⁰-ig, péntek: 9⁰⁰ – 12⁰⁰-ig

vízvédelmi szakhatóság bevonását az egyes eljárásokba a hatáskörébe utalt szakkérdések vonatkozásában.

Budapest, 2014. január 13.

Dolla Eszter
igazgató

